

BEYDAVÎ

TEFSİRİ

5. CİLT

Ofset Hazırlık

Baskı

Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386 Topkapı - İst.

İstanbul
2011

ISBN 978-975-7624-97-4

Copyright ©
Kahraman Yayınları
Sertifika No: 16133

KAHRAMAN YAYINLARI

Davutpaşa Cd. TİM-2 No: 322 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 613 83 05 Fax: 0212 565 25 84
info@kahramanyayinlari.com.tr
www.kahramanyayinlari.com.tr

KADI NASIRÜDDİN EBU SAİD ABDULLAH BİN ÖMER BİN MUHAMMED
EŞ – ŞİRAZİ EL – BEYDAVÎ

Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil

BEYDAVÎ TEFSİRİ

5. CİLT

TERCÜME:
DOÇ. DR. ABDÜLVEHHAB ÖZTÜRK

KAHRAMAN YAYINLARI

BU CİLTTE YER ALAN SURELER

45- Casiye Suresi (18. Ayetten itibaren).....	6
46- Ahkaf Suresi.....	15
47- Muhammed Suresi.....	35
48- Fetih Suresi.....	53
49- Hucurat Suresi.....	73
50- Kaf Suresi.....	87
51- Zariyat Suresi.....	103
52- Tur Suresi.....	117
53- Necm Suresi.....	129
54- Kamer Suresi.....	145
55- Rahman Suresi.....	159
56- Vakıa Suresi.....	175
57- Hadid Suresi.....	193
58- Mücadele Suresi.....	211
59- Haşr Suresi.....	225
60- Mümtetine Suresi.....	241
61- Saff Suresi.....	253
62- Cum'a Suresi.....	261
63- Münafıkun Suresi.....	267
64- Teğabün Suresi.....	273
65- Talak Suresi	281
66- Tahrim Suresi.....	291
67- Mülk Suresi.....	301
68- Kalem Suresi.....	313
69- Hakka Suresi.....	327
70- Mearic Suresi.....	339
71- Nuh Suresi.....	349
72- Cin Suresi.....	357
73- Müzzemmil Suresi.....	369
74- Müddessir Suresi.....	377
75- Kıyamet Suresi.....	391
76- İnsan Suresi.....	399
77- Mürselat Suresi.....	411
78- Nebe' Suresi.....	421
79- Naziat Suresi.....	431
80- Abese Suresi.....	441

81- Tekvir Suresi.....	449
82- İnfitar Suresi.....	455
83- Muttaffın Suresi.....	459
84- İnşıkak Suresi.....	467
85- Buruc Suresi	473
86- Tarık Suresi.....	479
87- A'la Suresi.....	483
88- Ğaşiye Suresi.....	489
89- Fecr Suresi.....	495
90- Beled Suresi.....	503
91- Şems Suresi.....	509
92- Leyl Suresi.....	515
93- Duha Suresi.....	519
94- İnşirah Suresi.....	523
95- Tin Suresi.....	527
96- Alak Suresi.....	531
97- Kadr Suresi.....	537
98- Beyyine Suresi.....	541
99- Zilzal Suresi.....	545
100- Adiyat Suresi.....	549
101- Karia Suresi.....	553
102- Tekâsür Suresi.....	557
103- Asr Suresi.....	561
104- Hümeze Suresi.....	563
105- Fil Suresi	567
106- Kureyş Suresi.....	571
107- Maun Suresi.....	575
108- Kevser Suresi.....	579
109- Kafirun Suresi.....	581
110- Nasr Suresi.....	585
111- Tebbet Suresi.....	589
112- İhlas Suresi.....	593
113- Felak Suresi.....	597
114- Nas Suresi.....	601
Ayet Konularına Göre Alfabetik	
İndeks.....	605
Genel Fihrist.....	635

***Casiye Suresi 1 ila 17.ayetlerin tefsiri
4.ciltte yer almaktadır.***

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ
 الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَن يَغْنَوْا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
 وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾
 هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾
 أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ
 مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
 وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

18 – Sonra seni de işten bir şeriat üzerinde kaldık; sen de ve bilmeyenlerin keyiflerine uyma.

19 – Gerçekten onlar senden Allah’tan gelecek hiçbir şey mazlar. Gerçekten zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah d sahiplerinin dostudur.

20 – İşte bu; insanlar için basiretlerdir; kesin inanan bir için de bir rehber ve bir rahmettir.

21 – Kötülükleri kazananlar; kendilerini dırımleri ve eşit olmak üzere iman edip iyi şeyler yapanlar gibi kılacağı zannettiler? Ne kötü hükmediyorlar!

22 – Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı; bir de her nefis ka şeyle cezalansın diye. Onlar zulmedilmezler.

18- “Sonra da seni bir şeriat” yol “üzerinde kaldık” “işten” lerinden; “sen de ona uy” delillerle sabit olan şeriatına tabi ol yenlerin keyiflerine uyma” şehvetlerinin ardına düşen cahill yiflerine uyma. Onlar da Kureys’in ileri gelenleridir; atalarını dön, dediler.

19- “Gerçekten onlar senden Allah’tan gelecek hiçbir şey mazlar” Allah’ın sana yapmak istediğinden. “Gerçekten zalin

birlerinin dostlarıdır” çünkü benzerlik kaynaşmanın sebebidir; öyleyse keyiflerine uyarak onlara dost olma. **“Allah takva sahiplerinin dostudur”** takva ve şeriati tatbik etmekle ona dost ol.

20- “Haza (işte bu)” Kur’an yahut şeriata uyma **“insanlar için basiretlerdir”** onlara kurtuluşun nerede olduğunu gösteren belgelerdir **“bir rehberdir”** sapıklıktan kurtaran **“ve bir rahmettir”** Allah’tan bir nimettir. **“Kesin inanan bir toplum için”** gerçeği arayan toplum için.

21- “Em hasibe (kötülükleri kazananlar zan mı ettiler?)” Em edatı munkatıdır, ondaki hemzenin manası da zanlarını ret içindir. İctirah lafzı da kazanmak manasınadır, cariha (organ) kelimesi de bundan gelir. **“En necalehüm (iman edip iyi şeyler yapanlar gibi kalacağımızı mı sandılar)”** bu da necalü fiilin ikinci mefuludur **“sevaen mah-yahum ve mematuhum”** da ondan bedeldir, eğer zamir birinci ism-i mevsula giderse, çünkü benzerlik ondadır. Zira mana hayat ve mematlarının parlaklık ve saygınlıkta eşit olmasıdır, mesela müminlerde olduğu gibi. Hamze, Kisai ve Hafs’ın bedel olarak ya da kâf’taki zamir-den bedel olarak ya da kâf hâl olmak üzere meful olarak nasb ile sevaen okumaları da bunu gösterir. Eğer zamir ikinci mevsula raci olursa, esvaün ondan hâldir ya da inkârı gerekli kulan yeni söz başıdır. Eğer zamir her iki mevsula raci olursa, kâf’tan bedeldir yahut ikisinden yani bizzat ikinci ile birincinin zamirinden hâldir. Mana da öldükten sonra eşit olmalarını yahut dokunulmamalarını rettir, tıpkı hayatta iken rızıkta ve sıhhatta eşit oldukları gibi. Ya da yeni söz başıdır, her sınıfın hayat ve mematta hidayet ve sapıklıkta eşit olmalarını tespit içindir. Nasb ile mematehüm de okunmuştur; hayetehüm ve mematehüm zarf olur, tıpkı makdemel hâcci (hacıların gelme vakti) kavlinde olduğu gibi. **“Ne kötü hükmediyorlar!”** bu hükümleri ne kötüdür ya da verdikleri bu hüküm ne kötüdür demektir.

22- “Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı” sanki bu da geçen hükümün delili gibidir; çünkü bunları adaleti gerektiren hak ile yaratmak, mazlumun hakkını zalimden almayı ve iyilik edenle kötülük eden arasında fark olmayı zorunlu kılar; eğer dünyada olmazsa ahirette olmasını gerektirir. **“Velitücza küllü nefsin (bir de her nefis kazandığı şeyle cezalansın diye)”** bu da bilhakkı’nın üzerine atıftır, çünkü illet manasındadır ya da gizli bir illete atıftır mesela liyüdelle biha ala kudretihi yahut liyadile ve velitücza gibi. **“Onlar zulmedilmezler”** sevabı azaltmak ve azabı katlamak suretiyle. Buna zulüm denilmesi – ki eğer Allah yapsa idi zulüm olmazdı – başkası yaptığı takdirde zulüm olacağındandır; mesela bela verme ve deneme gibi (bunlar da Allah’tan olursa zulüm olmaz).

أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوًى وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ
 وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا
 تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا
 إِلَّا الدَّعْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا تُتْلَى
 عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبُوا بِآبَائِنَا إِنْ
 كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ يُخَيِّكُم ثُمَّ يَمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى
 يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

23 – Keyfini tanrısı edineni gördün mü? Allah onu bilerek şaşırttı, kulağının ve kalbının üzerine mühür vurdu. Gözünün üzerine de perde çekti. Artık ona Allah’tan sonra kim hidayet eder? Öğüt almıyormusunuz?

24 – Hayat ancak dünya hayatımızdan ibarettir. Ölürüz, diriliriz. Bizi ancak zaman helâk eder, dediler. Onların bu hususta hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sadece zannediyorlar.

25 – Onlara ayetlerimiz apaçık okunduğu zaman delilleri, sadece: Eğer doğru söylüyorsanız bize atalarımızı getirin demeleri” oldu.

26 – De ki: “Sizi Allah diriltir, sonra da öldürür. Sonra da sizi onda şüphe olmayan kıyamet gününde toplar. Ancak insanların çoğu bilmezler.

23- “Keyfini tanrısı edineni gördün mü?” hidayete tabi olmayı bırakıp da taparcasına nefsanî arzularına tabi olanı gördün mü? Çoğul olarak âlihетен hevahu şeklinde de okunmuştur, çünkü bazıları bir taşı beğenir ona ibadet ederdi. Ondandır daha güzelini bulunca onu bırakır başkasına tapardı. “Allah onu şaşırttı” perişan etti “bilerek” şaşkınlığını ve ruh cevherinin bozukluğunu bilerek. “Kulağının ve kalbının üzerine mühür vurdu” artık vaazlara aldırılmaz ve ayetler üzerinde düşünmez. “Gözünün üzerine de perde çekti” artık basiret ve ibret gözüyle bakmaz. Hamze ile Kisai gâşveten okumuşlardır. “Artık ona

Allah'tan sonra kim hidayet eder?" onu saptırdıktan sonra. **"Öğüt almıyor musunuz?"** tetezekkerun şeklinde de okunmuştur.

24- "Dediler: O değildir" hayat yahut hâl değildir **"ancak dünya hayatımızdan ibarettir"** içinde bulunduğumuz hayattan. **"Ölürüz, diriliriz"** ölümler oluruz, ondan önce de meniler oluruz, bunun ardından da yaşarsınız yahut bizler ölürüz, evlatlarımızın kalmasıyla da yaşarsınız yahut bazılarımız ölür, bazılarımız yaşar yahut burada bize ölüm ve hayat gelir, arkasında hayat yoktur. Bundan onların ruh göçünü kastetmeleri de muhtemeldir, çünkü birçok puta tapanların itikadı böyledir. **"Bizi ancak zaman helâk eder"** ancak zamanın geçmesi helâk eder. Dehr lafzı aslında âlemin devam süresidir, deherehu deyiminden gelir ki mağlup edip ezmektir. **"Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur"** yani olayların feleklerin hareketlerine nispet edilmesinde ve bunlara doğrudan bağlı olmasında ya da yeniden dirilmeyi ya da her ikisini inkâr etmede bilgileri yoktur. **"Onlar sadece zannediyorlar"** çünkü buna karşı delilleri yoktur, bunu ancak taklide ve hissetmedikleri şeyi inkâra binaen dediler.

25- "Onlara ayetlerimiz apaçık okunduğu zaman" inançlarına ters şeyleri gösteren ayetlerimiz yahut bunu açıklayan ayetlerimiz okunduğu zaman **"onların delilleri olmadı"** karşı koyacak bir tutamakları olmadı **"ancak: Eğer doğru söylüyorsanız, bize atalarımızı getirin, demeleri oldu"** buna delil demesi onların zanlarına, bu manaya almalarına göredir ya da: **"Aralarında selamlaşma can yakıcı darbedir"** kavli kabilindendir (gerekenin yerine zıddını koymaktır, ikram yerine darbe vurmaktır). Çünkü bir şeyin o anda olmamasından her zaman olmayacağı anlaşılmaz (ataları şimdi gelmezse kıyamette gelecektir).

26- "De ki: Sizi Allah diriltir, sonra da öldürür" delillerin gösterdiği gibi **"sonra da sizi onda şüphe olmayan kıyamet gününde toplar"**. Çünkü baştan yaratanın tekrar etmeye de gücü yeter. Hikmet bu toplanmayı gerekli kılmıştır, nitekim defalarca geçmiştir. Ayetlerle tasdik edilen vaat bunun olacağını göstermektedir. Böyle olunca onların atalarını getirmek de mümkün olur. Ancak hikmet bunun ceza için toplanma gününde olmasını gerekli kılmıştır. **"Ancak onların çoğu bilmezler"** çünkü düşünceleri kıttır ve görüşleri madde ile sınırlıdır.

وَلِلّٰهِ

مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِئذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾
وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةٌ قَبْلَ كُلِّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ
تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا
نَسْتَنْسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَلَمْسَكِبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا
مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا
قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُتَّقِينَ ﴿٣٢﴾

27 – Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyamet koptuğu günde, o gün batılılar ziyan ederler.

28 – Her ümmeti toplu halde görürsün. Her ümmet kitabına çağrılır. “Bugün ancak yaptıklarınızla cezalandırılırsınız” denilir.

29 – İşte bu kitabımız, size karşı hakkı konuşur. Gerçekten biz yaptıklarınızı kaydediyor idik.

30 – İman edip iyi şeyler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine sokacak. İşte bu, apaçık kurtuluştur.

31 – Kâfirlere gelince: “Sizlere ayetlerim okunmuyor mu idi de büyüklük tasladınız ve bir günahkârlar toplumu oldunuz?” denilir.

32 – Gerçekten Allah'ın vaadi haktır. Kıyamette şüphe yoktur, denildiği zaman: “Biz bilmiyoruz, kıyamet nedir? Biz ancak zannediyoruz. Biz kesin inananlar değiliz, dediniz.

27- “Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır” bu da kudreti tahsisten sonra genellemedir. “Kıyamet koptuğu günde, o gün batılılar ziyan ederler” yani kıyamet gününde ziyan ederler demektir, yevmeizin de ondan bedeldir.

28- “Her ümmeti toplu halde görürsün (casiyeten)” toplu halde demektir, bu da cesve’den gelir ki cemaat manasınadır ya da bariketen demektir ki diz çökerek tetikte durmaktır. Caziyeten de okunmuştur ki fırlamak için parmak uçları üzerine durmaktır. **“Her ümmet kitabına çağrılır”** amel defterlerine. Yakup külle okumuştur ki birinciden bedel, tûd’a da sıfat yahut ikinci meful olur. **“Bugün ancak yaptıklarınızla cezalandırılırsınız”** burada kavl maddesi gizlidir, onlara böyle denilir.

29- “Haza kitabuna (işte bu kitabımız)” amel defterlerini kendine nispet etmesi meleklerle yazmalarını emretmesindendir. **“Size karşı hakkı konuşur”** ne artık ne eksik yaptıklarınıza şahitlik eder. **“Gerçekten biz yaptıklarınızı kayıt ediyorduk”** amellerinizi meleklerle yazdınıyorduk.

30; 31- “İman edip iyi şeyler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine sokacak” bunlardan biri de cennettir. **“İşte bu, apaçık kurtuluş”** açıktır, çünkü şaibelerden uzaktır. **“Kâfirlere gelince: Size ayetlerim okunmuyor mu idi?”** yani onlara: Size elçilerim gelmedi mi, size ayetlerim okunmuyor mu idi, denilir. Böylece kavl maddesi ve onun üzerine atfedilen şey hazf edilmiş, maksatla yetinilmiş, kârine diğerlerine ihtiyaç bırakmamıştır. **“Büyüklendiniz”** onlara iman etmekten **“ve bir günahkârlar toplumu oldunuz”** günahı âdet edinen bir toplum.

32- “Gerçekten Allah’ın vaadi” vaat lafzının vaat edilen şeye de mastara da ihtimali vardır **“haktır”** o ve alakalı olduğu şeyler mutlaka olacaktır **“kıyamette şüphe yoktur denildiği zaman”** burada maksat kıyamet olduğu için tek başına zikredilmiştir. Hamze inne’nin ismine atfederek nasb ile vessaate okumuştur. **“Biz bilmiyoruz kıyamet nedir, dediniz?”** garipseyerek kıyamet ne ola ki dediniz. **“Biz ancak zannediyoruz”,** dediniz. Aslı nazunnu zannen’dır, başına nefiy ve istisna harfleri getirilmiştir, bu da zannı tespit etmek ve ondan başkasını bertaraf etmek içindir ya da mübalağa için bunun dışındaki zanlarını yok etmek içindir. Sonra da: **“Biz kesin inananlar değiliz”** sözü ile bunu pekiştirdi. Yani kıyametin mümkün olduğundan emin değiliz demektir. Belki de bunu bazıları demişti, bunlar kıyamet hakkında atalarından duydukları ile kendilerine okunan ayetler arasında şaşırıp kalınca böyle demişlerdir.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾
 وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِفُكُمْ كَمَا نَسِفْنَا لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا
 وَمَأْوِيَكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَلِكَ بِمَا كُنْتُمْ
 تَتَّخِذُونَ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوءًا وَغَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ
 لَا يُمْخِرُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ
 رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
 الْكِبَرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

33 – Yaptıkları şeyin kötülükleri onlara göründü ve alay ettikleri şeyler onları kuşattı.

34 – Siz bugününüze kavuşmayı nasıl unuttunuzsa, biz de bugün sizi unutacağız. Barınağınız ateştir. Sizin için yardımcılar da yoktur, denildi.

35 – İşte bu size; çünkü Allah'ın ayetlerini eğlence edindiniz ve dünya hayatı sizi aldattı. İşte bugün oradan çıkarılmazlar ve onlardan özür talep edilmez.

36 – Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah'tır.

37 – Göklerde ve yerde büyüklük yalnız onundur. O mutlak galip, hikmet sahibidir.

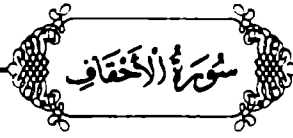
33- “Yaptıkları şeylerin kötülüğü onlara göründü” olduğu gibi bütün çıplaklığı ile göründü, bu, çirkinliğini tanıyıp akibetinin vehametini gözleriyle görmekle olur ya da cezasını görmekle olur “ve alay ettikleri şeyler onları kuşattı” ki o da cezasıdır.

34- “Onlara şöyle denildi: Bugün sizi unutacağız” sizi unutulmuş şey gibi azapta terk edeceğiz “siz bugününüze kavuşmayı nasıl unuttunuzsa” ona hazırlanmayı terk edip de onunla ilgilenmediğiniz gibi. Lika lafzının yevm'e izafesi mastarın zarfına izafesi gibidir (mecazidir). “Barınağınız ateştir. Sizin için yardımcılar da yoktur” sizi bundan kurtaracak.

35- “İşte bu size: çünkü siz Allah’ın ayetlerini eğlence edindiniz” onlarla eğlendiniz ve onların üzerinde düşünmediniz. **“Dünya hayatı sizi aldattı”** siz de ondan başka hayat yok sandınız. **“İşte bugün oradan çıkarılmazlar”** Hamze ile Kisai ye’nin fethi ve ra’nın zammı ile (la yahrucun) okumuşlardır. **“Ve onlardan özür talep edilmez”** onlardan rızalık istenmez, çünkü zamanı geçmiştir.

36- “Hamd; göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi Allah’ındır” çünkü her şey onun nimetidir ve onun kemal-i kudretini göstermektedir.

37- “Göklerde ve yerde büyüklük yalnız onundur” çünkü eseri onlarda görülmektedir. **“O mutlak galiptir”** mağlup edilmez **“hikmet sahibidir”** kaza ve kaderinde. Öyleyse ona hamd ve itaat edin. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim Hamim Casiye suresini okursa, Allah onun ayıbını örter ve hesap gününde korkusunu dindirir.

46 / AHKAF SURESİ

Mekke'de inmiştir.

34 dört yahut 35 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 حَمْ ① تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ② مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
 وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَاجِلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ ③
 قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ
 أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ إِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَارَةٍ مِنْ
 عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ④ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ
 مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ⑤
 وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ha. Mim.

2 – Kitabın indirilişi mutlak galip, hikmet sahibi Allah'tandır.

3 – Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak ile belli bir süre için yarattık. Kâfirler ise uyarıldıkları şeyden yüz çeviriyorlar.

4 – De ki: Gördünüz mü, Allah'tan başka taptuğunuz şeyler yerden ne yarattı? Yoksa onların göklerde ortaklığı mı var? Bundan önce bir kitap yahut ilimden bir kalıntı getirin, eğer doğru söylüyorsanız.

5 – Allah'tan başka kendisine kıyamet gününe kadar cevap veremeyecek kimseye ibadet edenden daha sapık kim vardır? Onlarsa ibadetlerinden gafiller.

6 – İnsanlar toplatıldıkları zaman onlara düşman olurlar ve ibadetlerini inkâr ederler.

1; 2; 3- “Ha. Mim. Kitabın indirilişi mutlak galip, hikmet sahibi Allah'tandır. Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak ile yarattık” hakla alâkalı olarak ki o da hikmet ve adaletin gereği demektir. Bunda (hak ile yaratılmasında) hikmet sahibi Yaratıcının varlığına ve ceza görmek için yeniden dirilmenin imkânına delil vardır, bunu da defalarca anlatmış bulunuyoruz. “Ve belli bir süre için” belli bir takdir için ki her

şey ona varacaktır, o da kıyamet günüdür ya da herkes ona varacaktır. O da kendisi için takdir edilen kalma süresinin sonudur. **“Kâfirler ise uyarıldıkları şeyden”** o vaktin korkunçluğundan demektir. Amma'daki ma edatının mastariye olması da caizdir **“yüz çeviriyorlar”** onun üzerinde düşünmüyorlar ve gelişine hazırlık yapmıyorlar.

4- “De ki: Gördünüz mü, Allah’tan başka taptığınız şeyler yerden ne yarattı? Yoksa onların göklerde ortaklığı mı var?” yani düşündükten sonra bana ilahlarınızın durumundan haber verin, kâinattaki şeylerden hiçbir parçayı yaratmada katkıları var mıdır? Özellikle göklerde ortaklıklarından bahs edilmesi, aracı nesnelerin aşağı âlemdeki şeyleri yaratmada ortaklıklarının akla gelme ihtimalini bertaraf etmek içindir. **“Bana bundan önce bir kitap getirin”** bu kitaptan yani Kur’an’dan önce, çünkü Kur’an Allah’ın birliğini konuşmaktadır **“yahut ilimden bir kalıntı getirin”** eskilerin ilimlerinden size kalan bir şey getirin; onda putlarınızın ibadete müstahak olduklarına dair bir şey ve bir emir var mıdır? **“Eğer doğru iseniz”** davanızda. Bu (bana getirin emri) onları susturmak ve aciz bırakmak içindir. Çünkü önce onların hiçbir vechile ilah olduklarını naklen gösterecek bir şeyin olmadığını bildirmiş, daha sonra da bunun aklen de olmadığını susturucu bir şekilde ortaya koymuştur. Kesre ile isaretin de okunmuştur ki münazara demektir. Çünkü münazara manaları harekete geçirir. Eseretin de okunmuştur ki size özgü olan bir ilim demektir. Hemzenin üç harekesi ve se’nin de sükunu ile okunmuştur (esretin, üsretin, isretin); meftuh olanı mastar binai merredir, hadis eserinden gelir ki onu rivayet etmektedir. Meksuru ise eseretin manasıdır. Mazmumu da nakledilen, alınan şeyin ismidir.

5- “Allah’tan başka kendisine cevap veremeyecek kimseye ibadet edenden daha sapık kim vardır?” Bu da hiçbir kimsenin müşriklerden daha sapık olacağını yadsımaktadır, şöyle ki onlar hakkı ile işiten, gören, cevap veren, gücü yeten ve her şeyden haberi olana ibadeti bıraktılar, dualarını duysa bile cevap veremeyecek olanın ibadetine meylettiler, nerede kaldı sırlarını bilmesi ve menfaatlerini gözetmesi! **“Kıyamete kadar”** dünya durdukça. **“Onlarsa ibadetlerinden gafil-ler.”** Çünkü onlar ya cansızdırlar ya da emre amade kullar olduğundan (İsa ve Üzeyr gibi) kendi halleriyle meşguldürler.

6- “İnsanlar kıyamette toplandıkları zaman (putlar) onlara düşman olurlar” onlara zarar verirler, fayda vermezler **“ve onların ibadetlerini inkâr ederler”** beden yahut baş dili ile yalanlarlar. Zamirin ibadet edenlere raci olduğu da söylenmiştir, bu da: **“Allah’a yemin ederiz ki Rabbimiz, bizler müşrik değildik”** (En’am: 23) ayeti gibidir.

وَإِذَا تُلِي عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ
هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرِيهِ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ مَا كُنْتُ
بِدْعَا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا
يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنَ
عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى
مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

7 – Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman, kâfirler kendilerine gelen hak için: Bu, apaçık bir sihirdir, dediler.

8 – Yoksa: “Onu kendisi mi uydurdu?” diyorlar. De ki: “Eğer onu ben uydurdu isem, bana Allah’tan hiçbir şey yapmaya sahip olamazsınız. O, sizin içine daldığınız şeyi pekiyi bilendir. Benimle sizin aranızda şahit olarak o yeter. O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

9 – De ki: Ben peygamberlerden örneği olmayan biri değilim. Ne bana ne de size ne yapılacağını bilmiyorum. Ben ancak bana vahye-dilene uyarım. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

10 – De ki: Eğer Kur’an Allah katından ise, siz de onu inkâr ettiniz, İsrail oğullarından bir şahit de onun benzerine şahitlik edip iman ettiyse, siz de kibir tasladınızsa (zalım olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah zalimler topluluğuna hıdayet etmez.

7- “Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman” açık yahut açıklayıcı olarak “inkâr edenler hak için dediler” hak hususunda ve o konuda dediler. Haktan maksat ayetlerdir, zamir yerine zahir konulması ve inkar edenlerin de dinleyenler yerine konulması ayetlerin hak, onların da kâfirler olup sapıklığa gömüldüklerini tescil etmek içindir. “Kendilerine geldiği zaman” gelir gelmez bakmadan ve düşünmeden “bu, apaçık bir sihirdir” dediler. Batıl olduğu açık olan bir sihirdir.

8- “Yoksa onu kendisi mi uydurdu, diyorlar?” bu da ona sihir demelerinden daha kötüsüne geçmek, onu inkâr etmek ve şaşılacak bir şey olduğunu bildirmeye geçmek içindir. **“De ki: Eğer onu ben uydurdu isem”** faraza **“bana Allah’tan hiçbir şey yapmaya sahip olamazsınız”** eğer bana acele ile azap etmek isterse ondan hiçbir şeyi def edemezsiniz. Öyleyse ona nasıl cesaret ederim ve sizden bir yarar beklemeden ve bir zararın defini görmeden buna nasıl yeltenirim. **“O, sizin içine daldığınız şeyi pekiyi bilendir”** dil uzatmak için ayetlerine saldırdığınız şeyleri pekiyi bilendir. **“Benimle sizin aranızda şahit olarak o yeter”** benim doğruluğuma ve tebliğ ettiğime, sizin de yalanlayıp inkâr ettiğinize şahitlik eder. Bu da içine daldıkları şeyin cezası olarak onlar için tehdittir. **“O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir”** bu da tövbe edip inanana bağışlama ve rahmet vaadidir. Suçları kabarık olmakla beraber Allah’ın onlara yumuşak davrandığının resmidir.

9- “De ki: Ben peygamberlerden örneği olmayan biri değilim” onlara benzemeyip de onların davet ettiği şeye davet etmiyorum ya da onların yapamadığını yaparım demiyorum. Bu da bütün teklif edilen mucizeleri gerçekleştirmektir, bunu demiyorum. Bid’in bir benzeri de hiff lafzıdır ki hafif manasınadır (bid’an da bedian demektir). Dal’ın fethi ile bidean da okunmuştur ki kıyem vezninde olur ya da muzaf takdir edilmiş olur yani za bid’in demektir. **“Ne bana ne de size ne yapılacağını bilmiyorum”** iki dünyada tam olarak ne yapılacağını, çünkü gaybi bilme imkânı yoktur. Lâ edatı ma yüfalü biy’i de içine alan olumsuzluğu tekit içindir. Ma da ya mevsuledir ki mansuptur ya da istifhamiyedir ki merfudur. Yefalü şeklinde de okunmuştur ki yapan Allah olur. **“Ben ancak bana vahyedilene uyarım”** onu geçmem, bu da vahyedilmeyen gaip şeylerden haber vermenin veyahut Müslümanların müşriklerin eziyetlerinden kurtulmak için acele istedikleri şeyin cevabıdır. **“Ben ancak bir uyarıcıyım”** Allah’ın azabından uyarıcıyım **“apaçık”** uyarıcılığı her şeyi açıklayan şahitler ve tasdik eden mucizelerle açık olan bir uyarıcıyım.

10- “De ki: Eğer Kur’an Allah katından ise, siz de onu inkâr ettiniz ise” ve kefertüm’deki vav’ın şarta atıf için olması caizdir. **“ve şehide şahidün min beni israile”**deki vav da öyledir, ancak o kendi üzerine atfedilenle birlikte cümleyi makabline atfetmektedir. Şahit de Abdullah bin Selam’dır yahut Musa aleyhisselam’dır. Onun şahitliği de Tevrat’ta Efendimizin sıfatı hakkında geçenlerdir. **“benzerine şahitlik edip”** Kur’an’ın benzerine ki o da Tevrat’ta Kur’an’ı tasdik eden ve ona mutabakat eden manalardır ya da onun gibi olmasıdır ki o da Allah katından inmesidir. **“Ona iman ettiyse”** Kur’an’a, onu vahiy cinsinden ve hakka uygun

olarak gördüğü zaman “siz de kibir tasladınızsa” imana karşı “şüphesiz Allah zalimler topluluğuna hidayet etmez”. Bu da yeni söz başıdır. Kur’an’ı inkârlarının, zalimliklerinden kaynaklandığını açıklamaktadır ve mahzuf cevabın delilidir, o da: Zalimler olmaz mısınız, cümlesidir?

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

11 – Kâfirler iman edenlere: Eğer iman bir hayır olsa idi, bizi geçemezsiniz, dediler. Mademki onu rehber edinmediler, “bu, eski bir yalandır” diyecekler.

12 – Ondan önce de Musa’nın kitabı bir önder ve bir rahmet olarak vardı. Bu da apaçık Arapça bir dille (onu) tasdik edici bir kitaptır. Zalimleri uyarmak ve iyilik edenlere müjde olmak için gönderilmiştir.

13 – Şüphesiz: Rabbimiz Allah’tır, deyip de sonra da dosdoğru olanlara korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de.

14 – İşte onlar cennet yaranlarıdır. Yaptıklarına bir mükâfat olarak orada ebedi kalırlar.

11; 12- “Kâfirler iman edenler hakkında dediler” onlar için “eğer olsa idi” iman yahut Muhammed aleyhisselat vesselam’ın getirdiği şey “hayır olsa idi, bizi geçemezlerdi” çünkü onlar düşük kimselerdir; fakir, yaşama ve çoban kimselerdir. Bunu Kureyş yahut Amir ogulları, Gatafan, Esed ve Eşca kabileleri Cüheyne, Müzeyne, Eslem ve Gıfar kabileleri Müslüman olunca dediler ya da Abdullah bin Selam ve arkadaşları Müslüman olunca Yahudiler dediler. “Ve iz lem yehtedu bihi (mademki onu rehber edinmediler)” bu da mahzufun zarfıdır

mesela zahara inadühüm (inatları ortaya çıktı) gibi). “Feseyekulune (bu, eski bir yalandır, diyecekler)” bu da o mahzufun sonucudur. Bu: Öncekilerin masalları kavli gibidir. “Vemin kablihi (ondan önce de)” Kur’an’dan önce demektir, bu da “kitabı musa” kavlinin haberidir, “imamen ve rahmeten” kavlini hal olarak nasb etmektedir. “Bu da tasdik eden bir kitaptır” Musa’nın kitabını yahut limabeyne yedeyhi (ondan önceki kitapları) demektir, zaten böyle de okunmuştur. “Lisanen arabiiyyen (Arapça bir dille)” bu da musaddikun’da gizli kitaba ait zamirden ya da ondan (kitaptan) haldir, çünkü sıfatla tahassus etmiştir (marifeye yaklaşımıştır). Amili de haza işaretindeki manadır. Hâl’in faydası da şunu göstermektedir ki onun Tevrat’ı tasdik edici olması, onun hak olduğunu gösterdiği gibi onun Allah’tan vahiy ve nass olduğunu da gösterir. Şöyle de denilmiştir: Lisanen arabiiyyen musaddikun lafzının mefuludur yani yusaddiku za lisanin arabiiyyin bii’cazihi (Arapça olmakla tasdik eder demektir). “Liyünzire (zalimleri uyarmak için gönderilmiştir)” bu da tasdik etmesinin gerekçesidir. Liyünzire’nin fail zamiri kitaba yahut Allah’a veyahut Resul’e racidir. Nafi, İbn Amir, Bezzi – ki onunkinde ihtilaf vardır – ve Yakub’un te ile okumaları da sonucunu teyit eder. “Ve Büşra lil muhsiniyn (ve iyilik edenlere müjde olmak için)” bu da lüyünzire’nin mahallina atıftır (inzaren ve büşren demektir).

13- “Şüphesiz Rabbimiz Allah’tır deyip de sonra da dosdoğru olanlara” ilmin özü olan tevhitle işlerin sonu olan istikameti birleştirenler demektir. Sümme edatı amelin rütbesinin düşük ve itibarının tevhide bağlı olduğunu göstermek içindir “onlara korku yoktur” bir kötülüğün gelmesinden “onlar üzülmeyecekler de” sevilen bir şeyin kaçmasından. Felâ’daki fe ismin şart manasını içermesinden gelmiştir.

14- “İşte onlar cennet yaranlarıdır. Yaptıklarına bir mükâfat olarak orada ebedi kalırlar” kazandıkları teorik ve pratik faziletlerden dolayı. Halidiyne ashabu lafzında gizli zamirden hâldir, cezaen de kelâmdan anlaşılan fiilin mefulun mutlakıdır yani cûzu cezaen demektir.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ
سَنَةً قَالَتْ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ
وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ
إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ
مَا عَمِلُوا وَنَتَجَلَّوْزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصِّدْقِ الَّذِي
كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

15 - İnsana ana babasına iyilik yapmasını tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Onun taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır. Nihayet olgunluğuna yetişip de kırk yaşına erişince: “Rabbim, bana ve ebeveynime ihsan ettiğin nimetine şükretmemi ve razı olacağın iyi amel yapmamı bana ilham et ve benim için soyumu düzelt. Şüphesiz ben sana döndüm ve şüphesiz ben Müslümanlarımdır,” dedi.

16 - İşte onlar o kimselerdir ki yaptıklarının en güzelini kabul ederiz ve kötülüklerinden geçeriz, cennet yaranları içinde. Kendilerine edilen doğruluk vaadi olarak.

15- “İnsana ana babasına iyilik yapmasını tavsiye ettik” Kufeli kurrarlar ihsanen okumuşlardır. Hasenen de okunmuştur ki iysaen hasenen (güzel bir tavsiye demektir). “Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu” kürhen, zate kürhin ya da hamlen zate kürhin demektir ki meşakkat manasınadır. Hicazlı iki kurra ile Ebu Amr ve Hişam feth ile (kerhen) okumuşlardır ki ikisi de lügattir; mesela fukr ve fakr gibi. Şöyle de denilmiştir: Mazmumu isimdir, meftuhu da mastardır. “Onun taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır” taşınma ve kesilme süresi demektir. Fisal da sütten kesmektir, Yakub’un fasluhu okuması da bunu gösterir ya da sütten kesme vaktidir. Bundan maksat da tam ve sonuna kadar yapılan emzirme demektir. Bunun içindir ki böyle tabir edilmiştir, mesela bütün müddet yerine emed tabir edildiği gibi. Şair şöyle demiştir:

*Her canlı ömrünü tamamlayacak
Ve ölecektir, süresi sona erdiği zaman.*

“Otuz aydır” bütün bunlar (taşınmasından buraya kadar olanlar) annenin çocuğu büyütmede çektiği zahmeti açıklamaktadır. Bu da sıkı tavsiye etmek içindir. Bunda en az gebelik süresinin altı ay olduğuna delil vardır, çünkü otuz aydan iki yıllık emzirme süresi düşülürse geriye altı ay kalır. Çünkü Allah Teala. “Tam emzirmek isteyen için emzirme iki yıldır” (*Bakara: 233*) demiştir. Doktorlar da böyle demişlerdir. Belki de hamlin en azı ile sütten kesmenin en çoğunun özellikle belirtilmesi, bu ikisinin zapt altında olmasından ve nesep ve emzirme hükmünün bu ikisi ile sıkıca irtibatlı olmasındandır. “Nihayet olgunluğuna yetişince” orta yaşa varıp da gücü ve aklı oturaklaşınca “ve kırk yaşına erişince” demektir. Şöyle de denilmiştir: Kırk yaşına varmadan hiçbir peygamber gönderilmemiştir “rabbi evzi’nî (Rabbim, bana ilham et)” aslı beni düşkün eyle demektir ki evzatuhu bikeza (bir şeyi istemektir) “bana ve ebeveynime ihsan ettiğin nimetine şükretmemi ilham et” yani din nimetini ya da onu ve başkasını içine alan şeyi demektir. Bu da şu rivayeti destekler: Ayet Ebu Bekir radiyallahu anh hakkında indi; çünkü muhacir ve Ensar arasında kendisi ve ebeveyni Müslüman olan başkası yoktur. “Ve en a’mele salihan (razı olacağın iyi amel yapmamı)” salihen şeklinde nekire kılması onu büyütme içindir ya da aziz ve celil olan Allah’ın rızasını kazandıracak bir cinsi murat ettiği içindir. “Ve aslih lî fi zürriyyetî (ve benim için soyumu düzelt)” düzgünlüğü soyumun içine yerleştir, orada sapasağlam dursun. Aynı kullanım şu beyitte de vardır:

Devem kıtlıktan dolayı sütünün azlığından misafire özür dilerse,

Temrenim ökçe veteri içinde yara açar (oraya yerleşir, onu misafire keserim).

“Şüphesiz ben sana döndüm” razı olmadığın veya senden alıkoyacak şeyden “ve şüphesiz ben Müslümanlardanım” sana ihlâsla teslim olanlardanım.

16- “İşte onlar o kimselerdir ki yaptıklarının en güzelini kabul ederiz” yani taatlarını kabul ederiz, demektir. Çünkü mubah güzeldir, ona sevap verilmez (taata verilir). “Ve kötülüklerinden geçeriz” tövbe-belerinden dolayı. Hamze, Kisai ve Hafs nun ile okumuşlardır. “Cennet yaranları içinde” kâiniyne fi adadihim yahut müsabiyye veyahut madudiyye demektir (yani hâldir). “Va’dessıdkı (doğruluk vaadi olarak)” bu da kendini pekiştiren mastardır, çünkü yetekabbellü ve yetecavezü de vaattir. “Kendilerine edilen vaat” yani dünyada.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالَيْتِي أُفٍّ لَّكَ مَا اتَّعِدَانِي
 أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ
 آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾
 أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
 مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾
 وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوفيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ
 لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذَهَبَتْ
 طَبَائِكُكُمْ فِي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ
 بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

17 – O kimse ki ebeveynine: “Öf size, beni kabirden çıkarılmama-
 la mı tehdit ediyorsunuz? Hâlbuki benden önce nesiller geçmiştir,
 dedi. O ikisi de Allah’a yalvararak: “Yazık sana, iman et, Şüphesiz
 Allah’ın vaadi haktır!” dediler. O ise: Bu, öncekilerin masallarından
 başkası değildir, dedi.

18 – İşte onlar o kimselerdir ki, kendilerinden önce geçen cin ve
 insan ümmetinin içinde onlara söz (azap) hak oldu. Şüphesiz onlar,
 ziyan edenler oldular.

19 – Her biri için yaptıkları şeylerden dereceler vardır. Bir de bu,
 onlar zulme uğratılmadan onlara amellerini tastamam ödemesi
 içindir.

20 – Kâfirler ateşe sunuldukları gün, onlara: Zevklerinizi dünya
 hayatınızda gıdderdiniz ve onlarla sefa sürdünüz. İşte bugün yeryü-
 zünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve fasıklık etmenizden
 dolayı aşağılık azabı ile cezalanacaksınız, denir.

17- “Vellezi (o kimse ki ebeveynine: Öf size, dedi!)” müptedadır,
 haberi de ülaike’dir. Bundan murat edilen de cinstir. Eğer Ebu Bekir’in
 oğlu Abdurrahman hakkında indiği doğru ise, sebebin hususi olması

tahsisi gerektirmez. Üf lafzında birçok kıraat vardır ki onlar İsrâ sure-sinde anlatılmıştır. **“Beni kabirden çıkarılmamla mı tehdit ediyorsunuz?”** yeniden dirilmekle. Hişam şeddeli tek nun ile eteidânnî okumuştur. **“Hâlbuki benden önce nesiller geçmiştir”** onlardan hiçbirini dönmemiştir. **“O ikisi de Allah’a yalvararak”** senden Allah’a sığınırız, derler ya da Allah’tan ona imana muvaffakiyet vermesini isterler. **“Yazık sana, iman et”** yani ona, yazıklar olsun sana, derler. Bu da terkin-den korkulan şey için helâk bedduasıdır. **“Şüphesiz Allah’ın vaadi haktır, dediler. O ise: Bu, öncekilerin masallarından başkası değildir, der”** onların yazdığı batıl hikâyelerdir.

18- **“İşte onlar o kimselerdir ki onlara o söz hak oldu”** cehennemlik olduklarına dair söz. Bu da Abdurrahman hakkında indiğini reddeder, çünkü onun bu suçtan dolayı cehennemlik olduğunu gösterir. Hâlbuki Müslüman olmakla bunlar kesilip atılmıştır. **“Fi ümemin kad halet (kendilerinden önce geçen ümmetlerin içinde)”** bu da irap bakımından yukarıda geçen **“fi ashabil cenneti”** kavli gibidir. Minelcinni velinsi (cin ve insanlardan) bu da ümmetleri açıklamaktadır. **“Şüphesiz onlar, ziyan edenler oldular”** bu da yeni söz başı olarak hükmün gerekçesidir.

19- **“Her biri için vardır”** iki gruptan **“yaptıkları şeylerden dolayı dereceler vardır”** yaptıkları hayır ve şer amellerinin karşılığı olan mertebeler yahut yaptıklarına karşılık demektir, çünkü derece genellikle sevap için kullanılır. Burada da sevap çok kabul edilmiştir. **“Bir de bu, onlara amellerini tastamam ödemesi içindir”** amellerinin karşılığını demektir. Nafi, İbn Amir, Hamze, Kisai ve İbn Zekvan nun ile (linüveffiyehüm) okumuşlardır. **“Onlar zulme uğratılmazlar”** sevabı azaltmak ve azabı artırmakla.

20- **“Kâfirler ateşe sunuldukları gün”** onunla azap olunurlar, şöyle de denilmiştir: Ateş onlara sunulur, fakat mübalâğa için ters çevrilmiştir, mesela urideatün nakatü alel havzı (deve havuza sunuldu) gibi. **“Giderdiniz”** onlara: Giderdiniz, denilir. Bu da elyevme’nin nasbıdır. İbn Kesir, İbn Amir ve Yakup istifham olarak okumuşlardır. Ancak İbn Kesir memdud hemze ile okurdu (âzhebtüm), o ikisi ise hem böyle hem de gerçek iki hemze ile okurlardı (teshil yapmadan). **“Zevklerinizi”** lezzetlerinizi **“dünya hayatında”** tamamen bitirdiniz **“ve onlarla sefa sürdürdünüz”** artık sizin için onlardan bir şey kalmadı. **“İşte bugün aşağılık azabı ile cezalanacaksınız”** hûn, hevân (aşağılık) demektir ki öyle de okunmuştur. **“Büyüklik taslamanızdan ve fasıklık etmenizden dolayı”** haksız yere kibirlenmenizden ve Allah’ın taatının dışına çıkmanızdan dolayı. Sin’in kesri ile tefsikun da okunmuştur.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُورُ
 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
 عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا اجِثَّتَا لِمَ أَفِئْنَا عَنْ آلِهَتِنَا
 فَاتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ
 عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرِكُمْ قَوْمًا
 تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا
 عَارِضٌ مُمְطِرٌ نَابِلٌ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾
 تَدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَاصْبِرْ لَهَا لَا يُرَى إِلَاسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي
 الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

21 – Ad'in kardeşini (Hud'u) da hatırla, hanı, Ahkaf'ta kavmini uyarıyordu. Onun önünden ve arkasından uyarıcılar gerçekten geçmişti. "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Gerçekten ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum" diye (uyarmıştı).

22 – Onlar dediler: "Bizi tanrılarımızdan çevirmen için mi bize geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen bize ettiğin tehdidi getir, dediler.

23 – Dedi: O bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size benimle gönderilen şeyi tebliğ ediyorum. Ancak ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum.

24 – Onu (azabı) vadilerinin karşısında geniş (yayvan) bir bulut halinde görünce: "İşte, bize yağmur yağdıracak bir bulut!" dediler. Hayır, o, sizin acele istediğiniz şeydir. İçinde acıklı bir azap bulunan bir rüzgârdır.

25 – Her şeyi Rabbinin emri ile helâk eder. Derken sabahleyin yurtları dışında hiçbir şey görünmüyordu. İşte biz suçlular topluluğunu böyle cezalandırırız!

21- “Ad’ın kardeşini de an” yani Hud’u, “hani, Ahkaf’ta kavmini uyarmıştı” ahkaf, hıkf’in çoğuludur, yüksek uzunca kum yığınıdır, ihkavkafes şey’ü deyiminden gelir ki eğilmektir. Onlar Yemen’in Şihr bölgesinde denize nazır kumlar arasında oturlardı. “Onun öntünden ve arkasından uyarıcılar gerçekten geçmişti” Hud’dan önce ve sonra elçiler geçmişti. Cümle hâldir ya da itirazdır. “Ella tabudu (Allah’tan başkasına ibadet etmeyin diye uyarmıştı)” ey latabudu demektir ki en müfessire, ya da bien la tabudu demektir ki mastariye olur. Müfessire olması şundandır, çünkü bir şeyden men etmek, onun vereceği zarardan da uyarmaktır. “Gerçekten ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum” şirkiniz sebebiyle.

22; 23- “Onlar dediler: “Bizi tanrılarımızdan çevirmen için mi bize geldin?” Tanrılarımıza ibadetten çevirmek için mi? “Öyleyse bize va’dettiğin şeyi getir” şirke karşı tehdit ettiğin azabı. “Eğer doğru söyleyenlerden isen” vaadinde. “Dedi: O bilgi ancak Allah’ın yanındadır”. Size gelecek azabın vakti hakkında bilgim yoktur, müdahale de edemem ki onu acele isteyeyim. Onun ilmi ancak Allah’ın yanındadır, mukadder vaktinde onu getirir. “Ben size benimle gönderilen şeyi tebliğ ediyorum”. Elçinin tebliğden başka bir görevi (elçiye zeval) yoktur. “Ancak ben sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum” elçilerin azap için ve teklif edilen bütün mucizeleri getirmek için değil, tebliğ etmek ve uyarmak için gönderildiklerini bilmiyorsunuz.

24; 25- “Felemma raevhü arıdan (onu bir bulut halinde görünce)” ufkü kaplamış bir bulut şeklinde “müstakbele evdiyetihim (vadilerinin karşısında)” vadilerine bakar vaziyette demektir. İzafet lafzidir (onun için arıdan’a sıfat olmuştur) “kalu haza arıdun mumturüna (işte bize yağmur yağdıracak bir bulut, dediler!)” “Hayır, o” yani Hud aleyhisselam: Bilakis o “acele ettiğiniz şeydir” azaptır, dedi. Kul bel şeklinde de okunmuştur “bir rüzgârdır” riyh lafzının ma edatından bedel olması da caizdir “fiha azabün elîm (içinde acıklı bir azap vardır)” bu da rih’in sıfatıdır “tüdemmîrû (helâk eder)” kavli de öyledir (o da sıfattır). “Her şeyi” canlarından ve mallarından ne varsa “Rabbinin emri ile” çünkü nerede hareket eden bir şey veya duran bir şey varsa, mutlaka onun dilemesi ile. Emir, rab ve rabbın rüzgâra izafesinde birçok faydalar vardır, bunlar da defalarca geçmiştir. Yedmürü külle şey’in de okunmuştur ki demere demaren’den gelir, o da helak olmaktadır. Bu durumda aid zamiri hafz edilmiş olur ya da rabbihâ’daki zamirdir. Cümlelerin mümkün olan her şeyin hükme bağlı, öne alınmaz ve geriye bırakılmaz kesin bir vakti olduğunu bildirmek için yeni söz başı olması da caizdir. O zaman he zamiri küllü şeye gider, çünkü

o eşya manasınadır. “Derken sabahleyin yurtları dışında hiçbir şey görülmedi” yani onlara rüzgâr geldi, onları kırıp geçirdi; sabahleyin öyle oldular ki eğer orada hazır olsa idin yurtlarından başka bir şey görmezdin. Asım, Hamze ve Kisai mazmum ye (layüra) ve merfu mesakin ile (illa mesakinühüm) okumuşlardır. “İşte biz, suçlular topluluğunu böyle cezalandırırız”. Rivayete göre Hud aleyhisselam fırtınayı hissedince müminleri etrafı kapalı bir yere götürdü; fırtına geldi, kum tepelerini kâfirlerin üzerine yıktı. Yedi gece sekiz gündüz altında kaldılar. Sonra rüzgâr onları açtı ve savurarak denize fırlattı.

وَلَقَدْ مَكَنَّاكُمْ فِيمَا إِنْ مَكَنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا

لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا
أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ
اللَّهِ وَحَقِّ بَيْتِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
مَا هَوَّلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾
فَلَوْلَا نَصْرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا
عَنْهُمْ وَذَلِكَ أَفْكَهُم وَمَا كَانُوا يَفْقَرُونَ ﴿٢٨﴾

26 – Ant olsun, gerçekten onlara size vermediğimiz imkânları vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler verdik. Ne kulakları ne gözleri ne de kalpleri onlardan hiçbir şey savmadı. Çünkü onlar Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay ettikleri şeyler onları kuşattı.

27 – Ant olsun, gerçekten etrafınızdaki kentlerden helâk ettik. Belki dönerler diye ayetleri tekrar ettik.

28 – Kendilerini Allah’a yaklaştırmak için tanrılar edindikleri (putlar) onlara yardım etmeli değil miydi? Bilakis onlar onlardan kayboldular. İşte bu, onların yalanları ve uydurdukları şeylerdir.

26- “Velekad (gerçekten onlara size vermediğimiz imkânlar vermiştik)” in edatı nafiye bu da burada ma’dan daha güzeldir. Çün-

kü ma olursa lafzan tekrar olur, bunun içindir ki mehma'da elifi he'ye kalp olunmuştur ya da in şartıyedir, cevabı mahzuf, takdiri de şöyledir: Onları öyle bir yere yerleştirdik ki eğer sizi oraya yerleştirse idik, taşkınlığınız daha çok olurdu ya da in sıladır (zaittir) şu beyitte olduğu gibi:

*Kişi görmediği şeyi umar durur,
Önüne mani olan engeller çıkar.*

Birincisi (in'in nafiye olması) daha açık ve "onların üstleri başları daha düzgündü" (*Meryem: 74*) ve "sizden daha kuvvetli ve eserleri de daha çoktu" (*Ğafir: 21*) ayetlerine daha uygundur. "Onlara kulaklar, gözler ve kalpler verdik. Ne kulakları ne gözleri ne de kalpleri onlardan hiçbir şey savmadı" az bir şey bile. "İz kânu (çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı)" iz, ma ağna'ya müteallıktır, o da illet yerine geçen bir zarftır. Çünkü hüküm ona izafe edilen şeye bağlanmıştır. Haysü de iz gibidir. "Alay ettikleri şeyler onları kuşattı" alay ettikleri azap demektir.

27- "Ant olsun, gerçekten helâk ettik" ey Mekke halkı "etrafınızdaki kentlerden" mesela Semud'un Hicr bölgesi ve Lut kavminin köyleri gibi "Ayetleri çevirdik" tekrar etmekle "belki dönerler diye" küfürlerinden.

28- "Kendilerini Allah'a yaklaştırmak için tanrılar edindikleri (putlar) onlara yardım etmeli değil miydi?" Onları aracı yaparak Allah'a yaklaştırmaya çalıştıkları ilahları helâklerine mani olmalı değil miydi? Çünkü: Bunlar Allah katında şefaatçilerimiz dediler. İttehazu filinin mevsule raci ikinci mefulu mahzuftur, ikincisi de kurbanın'dır, aliheten de bedel yahut atıf beyandır. Ya da aliheten ile kurbanen haldir ya da mefulun lehtir, o zaman kurbanen yaklaşmak manasına olur. Ra'nın zammı ile kurbanen de okunmuştur. "Bilakis onlar onlardan kayboldular" onlara yardım için görünmez oldular. Onlardan yardım görmeleri ise imkânsızdır, tıpkı yoldan sapmış birinden rehberlik isteme gibidir. "Ve zalike efekehüm (işte bu, onları çevirdi)" bu edindikleri şey onları haktan çevirdi demektir. Mübalağa için effekehüm de okunmuştur. Afikühüm de okunmuştur ki onları dönük kıldı demektir, afikühüm de okunmuştur ki yalan, içinde yalan taşıyan sözleri demektir "ve uydurdukları şeylerdir".

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغَيِّ يَخْلُقْهُنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَلِيرٌ ﴿٣٣﴾

29 – Hatırla o zamanı ki, cinlerden bir grubu Kur'an'ı dinlemek üzere sana çevirmişti. Ona hazır olunca: “Susun!” dediler. İş bitirilince, uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler.

30 – Ey kavmimiz, gerçekten biz, Musa’dan sonra, önündekini tasdik edici, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik” dediler.

31 – Ey kavmimiz, Allah’ın davetçisine icabet edin ve ona iman edin ki günahlarınızı bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun.

32 – Kim Allah’ın davetçisine icabet etmezse, yeryüzünde (Allah’ı) aciz bırakamaz. Onun için ondan başka dostlar yoktur. İşte onlar apaçık sapıklıktalar.

33 – Görmediler mi, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla yorulmayan Allah, ölüleri diriltmeye kadir değil mi? Evet, şüphesiz o, her şeye kadirdir.

29- “Hatırla o zamanı ki, cinlerden bir grubu sana çevirmişti” burada geçen nefer on sayısından az bir kalabalıktır, çoğulu da enfar gelir. “Yestemiunel kur’ane (Kur’an’ı dinlemek üzere)” bu da mana bakımından hâldir. “Ona hazır olunca” Kur’an’a yahut Resul’e “su-

sun, dediler!” birbirlerine, sükut edin de, dinleyelim, dediler. **“İş bitirilince”** tamam olup da okumaya son verilince demektir. Malum kalıbı ile kadâ da okunmuştur ki tamamlayan ve bitiren Resul aleyhissalat vesselam olur **“uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler”** dinledikleri şeylerle onları uyarmak üzere. Rivayete göre onlar Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile Taif dönüşünde Vadinnahle’de buluştular, o sırada teheccüt namazında Kur’an okuyordu.

30- “Ey kavmimiz, gerçekten biz, Musa’dan sonra indirilen bir kitap dinledik, dediler”. Bunun Yahudi oldukları yahut İsa aleyhisselam’ın durumunu işitmedikleri için dedikleri de söylenmiştir. **“Önündekini tasdik edici hakka ve doğru yola ileten bir kitap”** hak itikatlara ve doğru şeriat hükümlerine ileten demektir.

31- “Ey kavmimiz, Allah’ın davetçisine icabet edin ve ona iman edin ki günahlarınızı bağışlasın” bazı günahlarınızı demektir ki o da sırf Allah hakkı olanlardır, çünkü kul hakları iman etmekle bağışlanmaz. **“Ve sizi acıklı bir azaptan korusun”** o da kâfirler için hazırlanmıştır. Ebu Hanife radiyallahu anı onların (cinlerin) sadece bağışlanıp azaptan korunacaklarını, onlara sevap olmadığını söylemiştir. Doğrusu onlar da mükellefiyet bakımından âdemoğulları gibidir.

32- “Kim Allah’ın davetçisine icabet etmezse, yeryüzünde (Allah’ı) aciz bırakamaz”. Çünkü kaçmak ondan kurtarmaz. **“Onun için ondan başka dostlar yoktur”** onu kendisinden engelleyecek dostlar. **“İşte onlar apaçık sapıklıktalar”** böylesi birine icabetten yüz çevirdikleri için.

33- “Görmedin mi, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla yorulmayan Allah” bunları yaratmakta zorlanmayan ve aciz kalmayan Allah, mana şöyle demektir: Onun kudreti zorunludur, büyük cisimleri yaratmakla sonsuzlara kadar eksilmez de kesilmez de **“ölüleri diriltmeye kadir değil mi?”** yani kadirdir demektir. Yakub’un yakdirü şeklinde okuması da bunu gösterir. Bikadirin’deki be edatı olumsuzluğu tekit etmek için fazladan getirilmiştir. Çünkü cümle enne ve mamlullerini içermektedir, bunun içindir ki cevabında. **“Belâ (evet, şüphesiz o, her şeye kadirdir)”** demiştir. Bu da kudreti genel bir tarzda tespit etmektedir, sanki maksada karşı getirilmiş sağlam kanıt gibidir. Sanki Allah Teala sureyi dünyayı yaratmakla başlatmış, ahireti ispat etmekle de sona erdirmiştir.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا
 بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ. وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ
 تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا
 تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
 مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

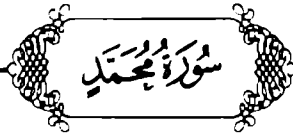
34 – Kâfirler ateşe arz olundukları gün onlara: “Bu gerçek değil mi?” denir. Onlar da: Evet, Rabbimize ant içeriz ki derler. O da: İnkâr ettiğiniz şeyle azabı tadın, der.

35 – Azim sahibi peygamberler sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar için acele etme. Sanki onlar tehdit edildikleri şeyi gördükleri gün (dünyada) gündüzden ancak bir saat kalmış gibi olurlar. Bu bir tebliğdir. Fasıklar kavminden başkası mı helâk edilir?

34- “Yevme (kâfirler ateşe arz olundukları gün)” yevme zarfı gizli bir kavil maddesi ile mansuptur, o denen söz de “eleyse (bu gerçek değil midir?)” kavlidir. Haza lafzı da azaba işaret etmektedir. “Onlar da: Evet, Rabbimize ant içeriz, dediler. O da: İnkâr ettiğiniz şeyle azabı tadın, dedi” dünyada inkâr etmekle. Tadın emrinin manası onları horlamak ve azarlamak içindir.

35- “Azim sahibi peygamberler sabrettiği gibi sen de sabret” sebat sahibi ve ciddi peygamberler; çünkü sen de onlardansın. Min edatı beyaniyedir, bazı manasına olduğu da söylenmiştir. Azim sahibi peygamberler; şariat getirenlerdir ki onu tesis etmek için çok çalıştılar; zorluklarına ve dil uzatanların düşmanlıklarına tahammül ettiler. Meşhurları: Nuh, İbrahim, Musa ve İsa’dır, Allah onlara salat ve selam etsin. Allah’ın verdiği belaya sabredenler de denilmiştir, mesela Nuh gibi ki kavminin eziyetine sabretti. Onu döverlerdi, öyle ki baygın düşerdi. İbrahim gibi ki ateşe, çocuğunu boğazlamaya sabretti; boğazlanan da boğazlanmaya sabretti. Yakup da evladını ve gözünü kaybetmeye sabretti; Yusuf da kuyuya ve zindana atılmaya sabretti. Eyyub da sıkıntılara sabretti. Musa’ya da kavmi: Fir’avn’ın ordusu bize yetişecek, dedikleri zaman: Hayır, Rabbim benimledir; bana doğru yolu

gösterecektir, dedi. Davud da hatasına kırk yıl ağladı. İsa da kerpiç üstüne kerpiç koymadı (ev yapmadı). **“Onlar için acele etme”** Kureys kâfirlerinin azabı için, çünkü vakti gelince mutlaka gerçekleşecektir. **“Sanki onlar tehdit edildikleri şeyi gördükleri gün dünyada gündüzden ancak bir saat kalmış gibi olurlar”** onun korkunçluğundan dünyada kaldıkları süre onlara kısa gelir, öyle ki onu bir saat sanırlar. **“Belâğ”** size verilen öğüt yahut bu sure yeterlidir ya da Resul aleyhissalat vesselamdan bir tebliğdir. Belliğ (tebliğ et) okunuşu da bunu destekler. Şöyle de denilmiştir: Belâğ müptedadır, haberi de **“lehüm”** kavlidir, ikisinin arasındaki de itiraz cümlesidir yani onlar için bir vakit vardır ki ona yetişeceklerdir. Yetişip de ondaki şeyleri görünce ömür müddetlerini kısa görürler. Nasb ile belâğan da okunmuştur ki belliğ belâğan (eksiksiz tebliğ edin) demek olur. **“Fasıklar kavminden başkası mı helak edilir?”** öğüt almayan ve itaattan çıkanlardan başkası mı helâk edilir? Lam'ın fethi ve kesri ile de okunmuştur ki heleke ve helike baplarından gelir. Nun ve kavmin de nasbı ile (fehel nehlikü illel kavmel fasıkıyn) şeklinde de okunmuştur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim Ahkaf suresini okursa, onun için dünyadaki kumlar sayısınca onar sevap verilir.

47 / MUHAMMED SURESİ

Kıtal suresi de denilir. Mekke'de inmiştir. Medine'de indiği de söylenmiştir.

37 yahut 38 veyahut 40 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ① وَالَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلِمَا نَزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ
 عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ② ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا
 الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ
 لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ③

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Kâfir olup (başkalarını) Allah'ın yolundan çevirenler var ya, Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır.

2 – İman edip iyi şeyler yapanlar ve Muhammed'e Rabbinden indirilen hakka iman edenler var ya, Allah onların da kötülüklerini örttü ve durumlarını düzeltti.

3 – Bu, şu sebeptir ki kâfirler batıla uydular; gerçekten iman edenler de Rablerinden gelen hakka uydular. İşte Allah insanlar için böyle misaller getirir.

1- “Kâfir olup da Allah'ın yolundan çevirenler” İslam'a girmekten ve yoluna gitmekten çekinenler yahut insanları ondan men edenler. mesela Bedir savaşında yemek yedirenler gibi yahut Kureyş şeytanları gibi yahut ehl-i kitaptan ısrar edenler gibi veyahut genel olup bütün inkâr ederek hak yoldan sapanlar gibi “Allah onların amellerini boşa çıkarmıştır”. Sila-i rahim, esirleri salıverme, komşuluk hakkına riayet gibi asil hareketleri zayıdır, küfür nedeniyle boşa gitmiştir. Ya da onun içinde eriyip kaybolmuştur mesela suyun sütte kaybolduğu gibi. Ya da yaptıkları sapıklıktır, çünkü onunla Allah rızası aranmamıştır veyahut Allah yaptıklarını bozmuştur, örneğin Resul'ü için kurdukları tuzaklar, başkalarını ondan çevirmek gibi, bunu da Resul'üne yardım etmek ve dininini bütün dinlere galip getirmekle yapmıştır.

2- “İman edip iyi şeyler yapanlar” bu da muhacirleri, Ensar'ı ve

ehl-i kitap ve diğerlerinden iman edenleri içine alır **“ve Muhammed’e Rabbinden indirilene iman edenler”** bu da iman etmek gereken şeylerden ona indirilene tahsis etmektedir. Bu da onu büyütme, imanın onsuz tamamlanmayacağını bildirmek ve onun asıl olduğunu göstermek içindir. Bundan dolayıdır ki **“o da Rablerinde gelen hak”** sözüyle onu pekiştirmiştir. Bu hasr maksadıyla getirilmiş ara cümledir. Onun hak olması nesh edilmez şekilde nasih olmasındandır. Malum sıygasıyla nezzele, enzele ve sūlasiden nezele de okunmuştur. **“Allah onların kötülüklerini örttü”** iman ve iyi amelle kapattı **“durumlarını düzeltti”** din ve dünya işlerinde tevfiğ ve desteğiyle düzeltti.

3- **“Zalike (bu)”** geçen saptırmaya, kâfir kılmaya ve düzeltmeye işarettir, müptedadır, haberi de **“biennellezine keferu (şu sebeptendir ki kâfirler batıla uydular; gerçekten iman edenler de Rablerinden gelen hakka uydular)”** cümlesidir. Ötekilerin batıla uyma, berikilerin de hakka uymaları nedeniyledir. Bu da yukarıda üstü kapalı verilen şeyin açıklamasıdır, bunun içindir ki ona tefsir denilir. **“Kezalike (bunun gibi)”** bu misal verme gibi **“Allah insanlara misal verir”** onlara açıklar **“misallerini”** her iki grubun hallerini yahut insanların hallerini misal verir ya da batıla uymayı kâfirlerin ameline, saptırmayı ellerinin boş kalmasına misal verir; hakka uymayı müminlere misal verir ve kötülüklerinin örtülmesini de kurtuluşlarına misal verir.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ

إِذَا أَتَخْتَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَأَٔ فِيمَا مَنَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً

حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ

وَلَكِن لِّيُؤَلِّبُوا بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ

أَعْمَلَهُمْ ۚ سَنَهَبِهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝

4 - Kâfirlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları kırıp geçirdiğiniz zaman bağı bağlayın. Ondan sonra ya lütfetmek ya da fide almak vardır. Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar. Durum bu. Eğer Allah dilerse elbette onlardan intikam alır. Ancak kiminizi kiminizle denemek için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacak.

5 - Onlara hıdayet edecek ve durumlarını düzeltercek.

6 - Onları kendilerine tarif ettiği cennete girdirecek.

7 - Ey o iman edenler, eğer Allah'a yardım ederseniz, o da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlamlaştırır.

4- "Kâfirlerle karşılaştığınız zaman" savaşta "fedarber rıkab (boyunlarını vurun)" aslı fadribur rikabe darben demektir; fiil hazf edildi, mastar başa alındı ve tekidin yanı sıra kısa olması için mefuluna muzaf olarak yerine geçirildi. Öldürme yerine "boyunlarını vurun" mümkün olduğu kadar boyun vurma ile olması ve bunu en çirkin şekilde tasvir etmek içindir. "Nihayet onları kırıp geçirdiğiniz zaman" çok öldürüp de onlara sert davrandığınız zaman demektir ki bu da sahîn kökünden gelir ki kalın ve kaba demektir. "bağı bağlayın" onları esir edin, gözaltına alın. Feth ile vesak yahut kesr ile visak bağlama da kullanılacak şeydir. "Ondan sonra ya lütfetmek ya da bırakmak kalır" yani feimma temunnune mennan ev tefdune fidaen demektir. Maksat esir aldıktan sonra salıvermekle fide almak arasında serbest

bıraktır. Bu da bizce (Şafilerce) sabittir; çünkü hür mükellef esir alınınca devlet başkanı öldürmek, salıvermek ve fidye almak arasında serbesttir. Hanefilere göre köle yapmak neshedilmiştir ya da Bedir savaşı ile tahsis edilmiştir. Çünkü onlar öldürmek ya da esir almaktan başkası yoktur (dar-ı harbe salıverilmez) derler. Asan vezninde feden de okunmuştur. **“Savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar”**. Lazım olan araç ve gereçlerini demektir mesela silah ve at gibi yani savaş bitip geride Müslüman yahut barış yapandan gayrısı kalmayıncaya kadar demektir. Savaşın günahları kalmayıncaya kadar da denilmiştir ki mana şöyle olur: Savaşanlar şirklerini ve masiyetlerini bırakıncaya kadar. Bu da boyun vurmanın yahut bağlamanın yahut salıvermenin veyahut fidye almanın veyahut da hepsinin sonucudur. Şu manaya ki bu hükümler onların hakkında geçerlidir ta ki müşriklerin güçleri kırılmakla savaş imkânları kalmasın. Hazreti İsa'nın inmesiyle de denilmiştir. **“Zalike (durum bu)”** yani vaziyet bundan ibarettir ya da onlara bunu yapın demektir. **“Eğer Allah dilerse onlardan intikam alır”** köklerini kazılamakla. **“Ancak kiminizi kiminizle denemek için böyle yapar”** fakat size savaşmanızı emretmiştir ki müminleri kâfirlerle denesin, mesela onlarla cihat edip büyük sevap kazanmakla ve kâfirleri de müminlerle denesin, mesela onların elleriyle onlara biraz azap etsin de bazıları küfürlerini terk etsinler. **“Allah yolunda savaşanlara gelince”** yani cihat edenlere gelince demektir. Basralı iki kurra ile Hafs kutulu okumuşlardır ki şehit düşenlere gelince demektir. **“Allah onların amellerini asla boşa çıkarmayacaktır”** zayi etmeyecektir. Dalle bından yedillü ve meçhul kalıbı ile yüdallü de okunmuştur.

5; 6- **“Onlara hidayet edecek”** onlara sevabı gösterecek yahut hidayetlerini sağlamlaştıracaktır **“ve durumlarını düzelterek”**. **“Onları kendilerine tarif ettiği cennete girdirecektir”** dünyada tarif etti de, öyle ki ona müştak oldular, onu hak edecekleri ameller yaptılar ya da onlara açıkladı demektir, öyle ki herkes kendi yerini bilir, yaratıldığı andan itibaren orada kalıyormuş gibi onu bilir ya da onlar için koku sürdü demektir. Bu da arf'ten gelir ki güzel kokudur ya da sınırlarını çizdi demektir, öyle ki herkesin kendi adına ifraz edilmiş (tapusu verilmiş) yeri olacaktır.

7- **“Ey o iman edenler, eğer Allah'a yardım ederseniz”** eğer dinine ve Peygamber'ine yardım ederseniz **“o da size yardım eder”** düşmanınıza karşı **“ve ayaklarınızı sağlamlaştıracaktır”** İslam'ın haklarını yerine getirmede ve kâfirlerle cihatta.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝۸ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَرِهُوا مَا أُنزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ۝۹ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ
أَمْثَلُهَا ۝۱۰ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَإِنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ۖ
إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ
وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۝۱۱ وَكَلِمٍ مِنْ قُرَيْشٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قُرَيْشِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ۝۱۲ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتِيمَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ
سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝۱۳

8 – Kâfirler ise, beter olsunlar! Allah onların amellerini boşa çıkardı.

9 – Bunun sebebi şudur; çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmadılar; o da onların amellerini boşa çıkardı.

10 – Yeryüzünde dolaşmadılar mı ki baksınlar; kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Allah onları imha etti. Kâfirler için de benzerleri vardır.

11 – Bunun sebebi şudur; çünkü Allah iman edenlerin mevlâ'sıdır. Gerçekten kâfirlerin Mevlâ'sı yoktur.

12 – Şüphesiz Allah iman edip iyi şeyler yapanları altlarından ırmaqlar akan cennetlere girdirir. Kâfirler ise zevklenirler ve hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri de ateştir.

13 – Seni çıkaran kentinden daha kuvvetli nice kentleri helâk ettik. Artık onlar için yardımcı yoktur.

14 – Rabbinden bir delil üzerinde olan kimse, kötü ameli kendisine süslü gösterilen ve keyiflerine uyan kimseler gibi midir?

8- “Kâfirler ise beter olsunlar!” kahrolsunlar, çöksünler ve devrilsinler. Ta'sen'in zıddı lean'dir ki tökezleyene hayır duadır. Şair A'sa

şöyle demiştir:

Tökezleyen deveme: Lean'den çok, ta'sen

(düşsün de kalkmasın) derim.

Ta'sen lafzı daima gizli bir fiille mansuptur, cümle de ellezine keferu'nun haberidir ya da nasb eden fiili tefsir etmektedir. “ve edalle a'malehüm (amellerini boşa çıkardı)” bu da ona atıftır.

9- “Bunun sebebi şudur; çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmadılar” Kur'an'dan, çünkü onun içinde tevhit vardır, alıstıkları şeye muhalefet vardır. Bu da Kur'an'ı inkâr etmenin kahrolmaya ve sapıklığa sebep olduğunu tahsis edip açıklamaktadır. “O da amellerini boşa çıkardı” bunu tekrar etmesi şunu bildirmek içindir ki bu, Kur'an'ı inkâr etmenin ayrılmaz bir sonucudur, lazım-ı gayri müfarkıdır.

10- “Yeryüzünde dolaşmadılar mı ki baksınlar; kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Allah onları imha etti” kendilerine, ailelerine ve mallarına özgü nice şeylerin kökünü kazıdı. “Kâfirler için de” burada zamir yerine zahir isim konulmuştur “benzeri vardır” o akıbetin yahut cezanın yahut da helâkin benzeri vardır, çünkü tedmir lafzı bunu göstermektedir ya da kanunun benzeri vardır, çünkü Allah Teala “Allah'ın geçen kanunu gibi” (Feth: 23) demiştir.

11- “Bunun sebebi şudur; çünkü Allah iman edenlerin Mevlâ'sıdır” düşmanlarına karşı yardımcısıdır. “Kâfirlerin ise Mevlâ'sı yoktur” ki azabı onlardan def etsin. Bu “onlar hak mevlalarına döndürüldüler” (Yunus: 30) kavline aykırı değildir; çünkü oradaki mevlâ sahip manasınadır.

12- “Şüphesiz Allah iman edip iyi şeyler yapanları altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirir. Kâfirler ise zevklenirler”. Dünya metai ile yararlanırlar “ve hayvanlar gibi yerler” hırsla sonunu düşünmeden. “Onların yeri ateştir” durak ve makamları demektir.

13- “Ve keeyyin (seni çıkaran kentinden daha kuvvetli nice kentleri)” burada muzaf hazf edilmiş (ehle karyetike), hükmü muzafun ileyhe verilmiştir, çıkarma da sebep olma dolayısıyladır (çünkü çıkaran Allah'tır) “helâk ettik” çeşitli azaplarla. “Artuk onlar için yardımcı yoktur” azabı kendilerinden uzaklaştıracak yardımcı. Bu da hikâye edilen durum gibidir (sanki şimdi yoktur demektir).

14- “Rabbinden bir delil üzerinde olan kimse” kendi katundan bir kanıt üzerinde olan ki o da Kur'an'dır ya da onu içine alan şeyle beraber aklî delillerdir. Onlar da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve müminler gibi kimselerdir “kötü ameli kendisine süslü gösterilen” şirk ve masiyetler gibi “ve keyiflerine uyan kimseler gibi midir?” bunların şüpheleri yoktur, kaldı ki delili olsun.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا

أَنْهَارٌ مِنْ مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً
حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَانَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنْفًا
أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾
وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوِيَهُمْ ﴿١٧﴾

15 – Müttakilere vaat olunan cennetin mısali (şöyledir): Onda bozulmamış sudan ırmaklar, tadı değişmemiş süttan ırmaklar, içenler için lezzetli şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Onlar için orada her türlü meyvelerden ve Rablerinden bir bağış vardır. (Bu), ateşte ebedi kalıp da kaynar su içirilen; dolayısıyla bağırsaklarını doğradığı kimse gibi midir?

16 – Onlardan kimisi seni dinler. Nihayet yanından çıktıkları zaman, ilim verilenlere: “Az önce ne dedi?” derler. İşte onlar, Allah’ın, kalplerine mühür bastığı ve keyiflerine uyan kimselerdir.

17 – Hidayete erenlerin ise hidayetlerini artırdı ve onlara takvalarını verdi.

15- “Meselül cenneti (müttakilere vaat olunan cennetin misali)” yani sana anlattığımız şeylerde onun acayip sıfatı şöyledir. Şöyle de denilmiştir: Meselü müptedadır, kemen hüve halidün de haberidir. Kelamın takdiri de: Emeselü ehlil cenneti kemeseli men hüve halidün ya da: Emeselül cenneti kemeseli cezai men hüve halidün şeklindedir. İnkâr hemzesini soyup atmış, hazf ettiğini de yerini tutan şey olduğu için (efemen kâne ala beyyinetin) hazf etmiştir. Bunu da delile sarılanla keyfine tabi olanın inadını cennetle cehennemi bir tutanın inadına benzetmek için tasvir etmiştir. Haber olan kemen hüve halidün kavli birinciye göre mahzufun haberidir, takdiri de: Efemen hüve halidün fi

hazihil cenneti kemen hüve halidün finnari şeklindedir ya da o, “kemen züyyine” kavlinden bedeldir, aralarındaki de itiraz cümlesidir, ahirette delil üzerinde olanın ayrıcalığını gözler önüne sermek içindir. Bu da eşitliği ortadan kaldırmak maksadıyladır. **“Fiha enharun (onda bozulmamış sudan ırmaklar vardır)”** bu da misali şerh etmek için yeni söz başıdır ya da mahzuf aitten hâldir. Yahut mesel’in haberidir. Âsin de feth ile esenel mau deyiminden gelir ki suyun tadı ve kokusu bozulmaktır ya da kesr ile esine’den gelir ki meydana gelmek manasınadır. İbn Kesir esin şeklinde okumuştur. **“Tadı değişmemiş süttten ırmaklar”** ekşimemiş, dili burmaz. **“İçenler için lezzetli şaraplardan ırmaklar”** lezzetin demektir ki tadı ve kokusu bozulmamış, sarhoş ve mahmur etme korkusu da yoktur. Lezzetin, lezz’in müennes şeklidir yahut muzaf (zat) ızmar edilerek ya da mecazen sıfat kılınmıştır. Ref ile (lezzetün) de okunmuştur ki enharun’un sıfatı olur, mefulun leh olarak da lezzeten de okunmuştur. **“Süzme baldan ırmaklar”** mum karışmamış, arının atıkları vs. şeyler yoktur. Bunda cennetteki içecekler dünyada lezzet veren şeylerle temsil edilmiş; kalitesini düşürecek, içimini zorlaştıracak şeylerden arındırılmış, bolluk ve devamlılığını gösteren nitelikler belirtilmiştir. **“Onlar için orada her türlü meyvelerden vardır”** bu kıyas sınıflar vardır **“ve mağfiredün (ve Rablerinden bir bağış vardır)”** bu da mahzuf sınıfa atıftır ya da müptedadır, haberi mahzuftur yani lehüm mağfiredün demektir. **“Bu, ateşte ebedi kalıp da kaynar su içirilen gibi midir?”** o içecekler yerine kaynar su içirilen **“bağışsaklarını doğradığı kimse gibi midir?”**

16- **“Onlardan kimisi seni dinler. Nihayet yanından çıktıkları zaman”** münafıkları kast ediyor, onlar Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in meclisinde hazır bulunur ve konuşmasını dinlerlerdi. Çıktıkları zaman da: **“İlim verilenlere derlerdi”** yani ashabın âlimlerine **“az önce ne dedi?”** bunu da alay etmek yahut dalga geçmek için derlerdi, çünkü önemsemediklerinden ona kulak vermezlerdi. Ânifen lafız enifeş şey’üden gelir ki öne geçen şey demektir, bu da enf (burun) kelimesinden istiare edilmiştir. İste’nefe ve i’tenefe şeklinde de kullanılır. Ânifen ise zarftır, geçen zaman manasınadır ya da kale lafzındaki zamirden hâldir. İbn Kesir enifen şeklinde okumuştur. **“İşte onlar, Allah’ın, kalplerine mühür bastığı ve keyiflerine uyan kimselerdir”.** Bunun içindir ki alay ettiler ve konuştuklarını önemsemediler.

17- **“Hidayete erenlerin ise hidayetlerini artırdı”** yani Allah tevfik ve ilham ile yahut Resul aleyhissalât vesselam’ın sözü ile hidayetlerini artırdı demektir. **“Ve onlara takvalarını verdi”** neden kaçınacaklarını onlara açıkladı ve takvalarına yardım etti ya da onlara karşılığını verdi demektir.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى
لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ ﴿١٨﴾ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرُ
لَذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾
وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ
مُحْكَمَةٌ وَذِكْرُ فِيهَا الْقِتَالِ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاوْلَى لَهُمْ ﴿٢٠﴾
طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا
فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

18 – Onlar ancak kıyametin kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Gerçekten onun alâmetleri gelmiştir. Onlara geldiği zaman onlar için öğütleri nerede?

19 – Bil, gerçek şu ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Günahın için, erkek müminler ve kadın müminler için bağış dile. Allah sizin dostluğunuzun yeri de barındığınız yeri de bilir.

20 – İman edenler: “Bir sure indirilmeli değil miydi?” dediler. Muhkem bir sure indirilir ve onda da savaş zikredilirse, kalplerinde hastalık olanların, sana ölüm korkusu ile bayılanın bakması gibi baktıklarını görürsün. Ölüm başlarına gelsin!

21 - (Onların vazifesi) İtaattir ve güzel sözdür. İş kesinleştiği zaman, eğer Allah'a karşı doğru olsalardı, elbette onlar için hayırlı olurdu.

22 – Umulur mu sizden, geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk edip akrabalık bağını kesmeniz?

18- “Onlar ancak kıyametin kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar?” en te'tiyehüm, saat lafzından bedel-i iştimaldir (ikisi

yakın şeylerdir). “Gerçekten alâmetleri gelmiştir” kavli de onun illeti, gerekçesi gibidir. İn te’hih şeklinde de okunmuştur ki yeni şart olur, cezası da: “Feenna lehüm (onlara geldiği zaman onlar için öğüt nerede?)” kavlidir. Mana da: Eğer kıyamet onlara birden gelirse, demektir, çünkü alâmetleri görünmüştür, mesela Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in gönderilmesi ve ayın yarılması gibi. Öğütleri nerede? Yani kıyamet ansızın gelirse nereden öğüt alacaklar? O zaman boş vakit bulamazlar, onlara faydası da olmaz.

19- “Bil, gerçek şu ki, Allah’tan başka ilâh yoktur. Günahın için bağış dile” yani müminlerin mutluluk ve kâfirlerin bedbahtlığını bildiğin zaman günahına istiğfar ederek Allah’ın birliği, nefsin hallerini ve fiillerini ıslah etmek ve onu öldürmekle kemale erdirmeye bilgisi üzerinde sebat et. “Erkek ve kadın müminler için de” onların günahları için de; onlara dua etmek ve onları bağışa götürecektir şeye teşvik etmekle. Lam harf-i cerinin tekrarında ve muzafın hazfinde buna çok ihtiyaçlarının olduğuna ve günahlarının da çok bulunduğuna, aynı zamanda başka cinsten olduğuna işaret vardır. Çünkü Efendimiz’in günahı evlayı terk cinsindendir. “Allah dolaştığınız yeri de bilir” dünyada demektir, çünkü onlar merhaleler halindedir, mutlaka kat edilmesi lazımdır “barındığınız yeri de bilir” ahirette, çünkü o, asıl kalacak yerdir. Öyleyse Allah’tan korkun, ona tövbe ve istiğfar edin, geleceğiniz için hazırlık yapın.

20- “İman edenler: “Bir sure indirilmeli değil miydi?” derler” yani cihat hakkında bir sure indirilmeli değil miydi? “Muhkem bir sure indirilir de” açık, içinde şüphe olmayan bir sure “ve onda da savaş zikredilirse” savaş emredilirse “kalplerinde hastalık olanları görürsün” dinde zayıflık olanları görürsün, münafıklık olanları da denilmiştir “sana ölüm korkusu ile bayılanın bakması gibi baktıklarını görürsün” ödlelik ve korkaklıklarından. “Ölüm başlarına gelsin!” onlar için bedduadır. Evlâ ef’al veznindedir, vely kökünden gelir ki o da yakınlıktır ya da fa’lâ veznindedir ki âle’den gelir, manası da kötülüğün onlara yaklaşması yahut ona dönmeleri için bedduadır.

21; 22- “Taatun ve kavlun maruf (onların vazifesi itaat ve güzel sözdü)” bu da yeni söz başıdır yani onların işi itaattir yahut itaat ve güzel söz onlar için daha hayırlıdır demektir ya da sözlerinin hikayesidir, çünkü Übey: Yekulune taatun şeklinde okumuştur. “İş kesinleştiği zaman” aslında iş sahipleri ciddileştiği zaman demektir. Ciddiyetin işe isnadı mecazdır. İza zarfının amili de mahzuftur, amilin “felev sadakullahe” olduğu da söylenmiştir yani cihat veya imana karşı hırslarında doğru olsalardı “elbette onlar için hayırlı olur” demektir. “Umulur mu sizden” sizden beklenir mi “in tevelleytüm” insanların

işlerini üzerlerinize alırsanız, onlara amir olursanız ya da yüz çevirir, İslam'dan dönerseniz demektir “yeryüzünde bozgunculuk edip akrabalık bağını koparmanız” idareci olmak için boğazlaşmanız ve onun için çekişmeniz ya da cahiliye dönemindeki yağmaya ve akrabalarla savaşılmaya dönmeniz demektir. Mana da şöyledir: Dinde zayıf ve dünyaya karşı da hırslı oldukları için onlardan böyle şey beklenir ve onları tanıyan: Sizden umulur mu, der? Aseytüm filî Hicaz lehçesine göredir, Temim oğulları ise ona zamir ilave etmezler, haberi de entüfsidu'dur, vein tevelleytüm de ara cümledir. Yakup meçhul kalıbı ile tüvüllüytüm okumuştur ki zalimler başınıza geçerse onlarla beraber çıkar ve bozgunculukta, akrabalık bağını kesmede onlarla çıkar ve onlara yardım eder misiniz, demektir? Taktau şeklinde de okunmuştur, o zaman sülasi olan kat' kökünden gelir.

أُولَئِكَ الَّذِينَ

لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَاصْمَهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ ۖ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ
الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ۚ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى
أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ
وَأَمَلَى لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا
مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَطَطِيْعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ۚ

23 – İşte onlar o kimselerdir ki, Allah onlara lanet etmiş, onları sağır etmiş ve gözlerini kör etmiştir.

24 – Kur'an'ı iyice düşünmüyorlar mı yoksa kalplerin üzerinde kilitleri mi var?

25 – Şüphesiz o kimseler ki, kendileri için doğru yol belli olduktan sonra arkaları üzerine / geriye döndüler, İşte şeytan onlara amellerini süslü gösterdi ve onlara süre tanıdı.

26 – Bunun sebebi şudur; Çünkü onlar, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: “Bazı işlerde size itaat edeceğiz” dediler. Allah onların gizlemelerini bilir.

23- “Ülâike (işte onlar)” bu da zikri geçenlere işarettir “o kimseler-

dir ki Allah onlara lanet etmiştir” bozgunculuk ettikleri ve akrabalık bağlarını kopardıkları için **“onları sağır etmiş”** hakkı duymaktan **“ve gözlerini kör etmiştir”** artık onun yolunu bulamazlar.

24- **“Kur’an’ı iyice düşünmüyorlar mı?”** onu ve içindeki öğüt ve tehditleri incelemiyorlar mı ki masiyetlere cesaret etmesinler **“yoksa kalplerin üzerinde kilitleri mi var?”** kilitlidir de onlara zikir ulaşmıyor ve onlara emir varmıyor mu? Em edatının munkatua, ondaki hemzenin takrir için olduğu da söylenmiştir. Kalplerin tenvinle nekire olması da bazı kalpler murat edilmesindendir ve şunu da bildirmek içindir ki onların katılıkta durumları belli olmadığından yahut aşırı cahil ve silik olduklarından sanki tanınmaz gibi nekire kılınmıştır. Kilitlerin onlara izafe edilmesi de kilitlerin onlara has ve münasip olduğunu ve diğer kilitlere benzemediğini bildirmek içindir. Mastar olarak ikfaluha da okunmuştur (kilitlenmiştir demek olur).

25- **“Şüphesiz o kimseler ki, arkaları üzerine döndüler”** eski inkârlarına döndüler **“kendileri için doğru yol belli olduktan sonra”** açık deliller ve seçik mucizelerle **“işte şeytan onlara (amellerini) süsledi”** büyük günahları işlemeyi onlara kolaylaştırdı, sevvele sevel kökünden gelir ki gevsemektir. Onları şehvetlere sürükledi de denilmiştir ki o zaman sü’l’den gelir ki o da temenni edilen şeydir. Buna da şöyle bir itiraz vardır, sü’l mehmuzdur, hemzesi makabli mazmum olduğu için vav’a çevrilmiştir, tesvil ise öyle değildir. Ancak bunun da reddi mümkündür, çünkü hüma yetesevelani derler ki sual kökünden geldiği halde hemzesi düşmüştür. Muzaf takdiri ile süvvile de okunmuştur ki keydüşşeytani sevvele lehüm (şeytanın hilesi onlara süsledi) demek olur. **“Ve onlara süre tanıdı”** onları uzun hülyalara daldırdı. Ya da Allah onlara mühlet verdi, onlara acele azap etmedi, demektir. Çünkü Yakup veümlî lehüm okumuştur ki ben onlara süre tanıyorum olur. Vav da hâl içindir ya da yeni söz başıdır. Ebu Amr meçhul kalıbı ile ve ümliye lehüm okumuştur ki naib-i fail şeytandır ya da lehüm’dür.

26- **“Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar, Allah’ın indirdiğinden hoşlanmayanlara dediler”**. Yani Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’i inkâr eden Yahudiler, Efendimizin sıfatu belli olduktan sonra, münafıklara dediler ya da münafıklar onlara dediler veyahut iki takımdan biri diğerine dediler: **“Bazı işlerde size itaat edeceğiz”**. Bazı durumlarda ya da bazı emirlerinizde demektir, mesela savaşa katılmamak, çıkarıldıkları takdirde onlara eşlik etmek ve Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e karşı yardımlaşmak gibi. **“Allah onların gizlediklerini bilir”** onlardan biri de Allah’ın ifşa ettiği bu sözleridir. Hamze, Kisai ve Hafs mastar kalıbı ile israrehüm okumuşlardır.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَذْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا آسَخَطَ اللَّهُ وَكَرِهُوا
رِضْوَانَهُ فَاحْبِطَ أَعْمَالُهُمْ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾
وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسَمِيئِهِمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ
مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ^١ وَنَبْلُوَنَّكُمْ^٢ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدَى لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحِطُ أَعْمَالُهُمْ ﴿٣٢﴾

27 – Melekler, onların yüzlerine ve arkalarına vurarak canlarını aldığı zaman nasıl olur?

28 – Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'ı kızdıran o şeye uydular ve onun rızasından hoşlanmadılar. O da onların amellerini boşa çıkardı.

29 – Kalplerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini asla (açığa) çıkarmayacağını mı zannettiler?

30 – Eğer dilersek elbette onları sana gösteririz; sen de onları sı-malarından tanırsın. Onları mutlaka sözün üslubundan tanırsın. Allah amellerinizi bilir.

31 – İçinizden mücahitleri ve sabredenleri bilinceye kadar sizi elbette deneyeceğiz ve haberlerinizi açığa çıkaracağız.

32 – Şüphesiz inkâr edip (başkalarını) Allah'ın yolundan çevirip de kendileri için doğru yol belli olduktan sonra Peygambere muha-lefet edenler, Allah'a asla hiçbir şekilde zarar veremezler ve Allah onların amellerini boşa çıkaracaktır.

27- “Melekler onların canlarını aldığı zaman nasıl olur?” ne ya-parlar, hangi çareye başvururlar? Teveffahüm de okunmuştur ki mazi-

ye de iki te'sinden biri hafz edilmiş muzarie de ihtimali vardır. **"Yüzlerine ve arkalarına vurarak"** bu da savaştan korktukları şekilde ölmelerini tasvir etmektedir.

28- "Zalike (bu)" belli şekilde ölmelerine işarettir, **"şu sebeptedir; çünkü onlar Allah'ı kızdıran o şeye uydular"** Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sıfatını inkâr etme, emrine karşı gelme gibi onu kızdıran küfre tabi oldular **"ve rızasından hoşlanmadılar"** onu razı edecek iman ve cihat gibi taatlara razı olmadılar. **"O da onların amellerini boşa çıkardı"**.

29- "Kalplerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini açığa çıkarmayacağını mı zannettiler?" Allah'ın, Resul'ü sallallahu aleyhi ve sellem'e ve müminlere açığa çıkarmayacağını mı sandılar?

30- "Eğer dilersek elbette onları sana gösteririz" şahıslarını bileceğin delillerle sana tanıtırız **"sen de onları simalarından tanırsın"** onlara koyduğumuz alâmetlerinden tanırsın. Felearetehüm'deki lam cevap lamıdır, matufta da tekrar edilmiştir. **"Onları mutlaka sözün üslubundan tanırsın"** veletarifennehüm bu da mahzuf kasemin cevabıdır, lahnül kavî sözün üslubu demektir. Ya da dolaylı ve dolambaçlı tarafa eğip bükme. Hata yapana lahin denilmesi de bundandır, çünkü o da sözü doğrudan çevirir. **"Allah amellerinizi bilir"** size maksadınıza göre karşılık verir; çünkü ameller niyetlere göredir.

31- "Sizi elbette deneyeceğiz" cihat emri ve sair zor tekliflerle **"İçinizden mücahitleri ve sabredenleri bilinceye kadar"** zorluklara sabredenleri **"ve haberlerinizi açığa çıkaracağız"** amellerinizi haber veren şeyi, o zaman güzeli de çirkini de görünür ya da imanlarına ve müminlere dostluklarına dair haberlerinden ki doğru veya yanlış olduğu meydana çıksın. Ebu Bekir üç fiili de yukarıdakine uysun diye ye ile okumuştur. Yakup da vav'ın sükunu ile (ve neblû) okumuştur, takdiri ve nahnu neblû (biz deneyeceğiz demek)tir.

32- "Şüphesiz inkâr edip de (başkalarını) Allah'ın yolundan çevirip de kendileri için doğru yol belli olduktan sonra" bunlar da Kurayza ve Nadiyr oğulları Yahudileri ile Bedir savaşında yemek yediren müşriklerdir **"Allah'a asla hiçbir şekilde zarar veremezler"** küfür ve çevirmeleriyle ya da zorluk vermekle Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e demektir. Muzaf tazim için ve ona zorluk çıkarmanın feciliğini gözler önüne sermek için hafz edilmiştir. **"Allah onların amellerini boşa çıkaracaktır"** amellerinin hasenatını ya da onu zora sokmak için kurdukları tuzakları demektir; maksatlarına nail olamayacaklar; öldürülmek ve vatanlarından sürülmekten başka bir sonuç elde edemeyeceklerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تَبْطُلُوا
 أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
 ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا
 إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾
 إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌّ وَلَهُوَ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
 يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنَّ يَسْأَلْكُمْوَهَا
 فَيُحْفِكُمْ تَبْخُلُوا وَيُخْرِجَ أَصْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾

33 – Ey o iman edenler, Allah'a itaat edin ve Peygambere itaat edin, amellerinizi iptal etmeyin.

34 – Şüphesiz inkâr edip (başkalarını) Allah'ın yolundan çevirip de sonra kâfir olarak ölenleri, onları Allah asla bağışlamayacaktır.

35 – Onun için gevşeyip de siz en üstün iken barışa davet etmeyin. Allah sizinledir. Amellerinizi asla eksiltmez.

36 – Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız, size mükâfatınızı verir ve sizden mallarınızı istemez.

37 – Eğer sizden onları ister, size ısrar ederse, cimrilik edersiniz ve kinlerinizi açığa çıkarır.

33- “Ey o iman edenler, Allah'a itaat edin ve Peygambere itaat edin, amellerinizi iptal etmeyin” onların iptal ettikleri şeylerle mesela inkâr, münafıklık, kendini beğenme, gösteriş, başa kakma, eziyet etme vs. şeyler gibi. Bunda taatların büyük günahlarla iptal olacağına delil yoktur.

34- “Şüphesiz inkâr edip (başkalarını) Allah'ın yolundan çevirip de sonra kâfir olarak ölenleri, onları Allah asla bağışlamayacak”. Bu da küfür üzere ölen herkes için geneldir, her ne kadar Bedr'in kör kuyusuna atılanlar hakkında inmişse de böyledir. Mefhum-ı muhalifi ile

şunu da gösterir ki küfür üzerine ölmeyenlerin diğer günahları bağışlanabilir.

35- “Onun için gevşemeyin” zafiyet göstermeyin **“barışa davet etmeyin”** gevşeklikten ve acizlikten dolayı sulh istemeyin. Ted’u fiilin gizli en ile nasbı da caizdir. İddea babından dua (davet) manasına vela teddeu da okunmuştur. Ebu Bekir ile Hamze sin’in kesri ile silm okumuşlardır. **“Siz üstün iken”** galip iken. **“Allah sizinledir”** yardım-cınızdır **“amellerinizi asla eksiltmeyecektir”** amellerinizi asla zayi etmeyecektir. Bu da vetertür recüle deyiminden gelir ki adamın yakınını veya dostunu öldürüp onu yalnız bırakmaktır ki vitr’den gelir. Amelin sevabını geçersiz kılmak ve ondan ayırmak buna benzetilmiştir.

36- “Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir” sebatı yoktur. **“Eğer iman eder ve sakınırsanız, size mükâfatınızı verir”** imanınızın ve takvanızın sevabını verir **“ve sizden mallarınızı istemez”** hepsini istemez, bilakis küçük bir cüzüyle yetirir, mesela kırkta bir, onda bir gibi.

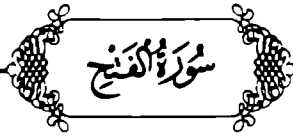
37- “Eğer sizden onları ister, size ısrar ederse” hepsini istemekle sizi zorlarsa demektir, ihfa ve ilhaf kelimeleri mübalağa etmek ve sonuna varmaktır Mesela: Ahfa şaribehu denir ki bıyığını kazıdır, **“cimrilik edersiniz”** vermezsiniz **“ve kinlerinizi çıkarır”** Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e kin duyarsınız. Yuhric fiilindeki zamir Allah Teala’ya racidir. Nun ile (nuhric) kıraatı da onu destekler, çünkü o kin gütme sebebidir. Ye ve te ile (yahrucu ve tahrucu) edğanü de merfu olarak da okunmuştur.

مَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ

تُدْعُونَ لِتُقْفُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَخْلُ وَمَنْ يَخْلُ فَإِنَّمَا
يَخْلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

38 – İşte siz o kimselersiniz ki, Allah yolunda harcamak için davet ediliyorsunuz. İçinizden kimi cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse, ancak kendinden cimrilik eder. Allah çok zengindir, siz ise fakirlersiniz. Eğer yüz çevirirseniz, sizi sizden başka bir kavimle değiştirir, sonra da sizin gibi olmazlar.

38- “İşte sizler o kimselersiniz ki” yani ey muhataplar sizler o nitelikteki kimselersiniz ki “tûd’avne (Allah yolunda harcamak için davet ediliyorsunuz)” o niteliği tespit eden yeni söz başıdır ya da haülai’nin silasıdır, o zaman haülai ellezine manasına olur. Bu da savaş, zekât vs. harcamaları içine alacak şekilde geniş olur. “İçinizde kimi cimrilik ediyor” bazı insanlar cimrilik ediyor, bu da geçen ayetin delili gibidir. “Kim cimrilik ederse, ancak kendinden cimrilik eder” çünkü Allah yolunda harcamanın yararı ve cimriliğin zararı kendisine döner. Buhl maddesi an ve ala ile geçişli kılınır, çünkü içinde imsak (tutmak) ve taaddi (saldırmak) manası vardır; cimrilik de haktan elini tutmaktır. “Allah çok zengindir, sizler ise fakirsiniz” size emrettiği şey ona ihtiyaç duyduğunuz şeydir; eğer onu yerine getirirseniz lehinizedir, yüz çevirirseniz aleyhinizedir. “Vein tetevellev (eğer yüz çevirirseniz)” bu da in tû’minu’ya atıftır “sizi sizden başka bir kavimle değiştirir” yerinize başka toplumları geçirir, “sonra da sizin gibi olmazlar” yüz çevirmede ve imana kıymet vermeme. Bunlar da Farslardır, çünkü aleyhisselam Efendimiz’e bunu sordular; yanında da Selman vardı elini uyluğuna vurdu ve: Bu ve kavmidir, dedi. Ya da Ensar’dır yahut Yemen’lilerdir veyahut meleklerdir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den şöyle rivayet edilmiştir: Kim Muhammed suresini okursa ona cennet ırmaklarından ıçirmek Allah’ın üzerine hak olur.

48 / FETİH SURESİ

Medine'de Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Hudeybiye seferinden dönerken inmiştir.

29 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَنَا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ۝١ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ
 وَبِئْسَ نِعْمَتُهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝٢ وَتَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا
 عَزِيمًا ۝٣ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا
 مَعَ إِيمَانِهِمْ ۝٤ وَلِلَّهِ جُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝٥
 لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
 فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۝٦ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ۝٧

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Gerçekten sana apaçık bir fetih açtık / verdik.

2 – Ki Allah senin geçmiş ve geri kalan (gelecek) günahlarını bağışlasın, sana nimetini tamamlasın ve seni doğru bir yola iletsin.

3 – Ve Allah sana çok güçlü bir yardımla yardım etsin.

4 – O Allah ki imanlarıyla beraber imanları artsın diye müminlerin kalplerine huzur indirdi. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah hakkıyla bilen, hikmet sahibidir.

5 – Mümin erkekleri ve mümin kadınları altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları cennetlere girdirsin ve onların kötü-lüklerini örtsün, diye. Bu, Allah katında büyük bir başarı oldu.

1- "Gerçekten sana apaçık bir fetih verdik" Mekke'nin fethini vaattir, mazi sıygası ile tabir edilmesi, gerçekleşeceği içindir ya da o seneye tesadüf eden şeylerin vaadidir mesela Hayber'in ve Fedek'in fethi gibi ya da Hudeybiye sulhundan haberdır. Ona fetih demesi şundandır; çünkü o müşriklere galip geldikten sonra yapılmıştı, öyle ki ondan sulh istediler ve o barış Mekke'nin fethine sebep oldu. O sayede Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, diğer Araplarla uğraşmak için vakit buldu; onlarla savaştı, birçok yerleri feth etti ve büyük bir halk kitlesini İslam'a soktu. Hudeybiye'de büyük bir mucize tecelli etti, çünkü o bir kuyu idi, suyu kurutulacak şekilde çekilip çıkarıldı. O da ağzına biraz su alıp çalkaladı, sonra da onu ağzından kuyunun

içine döktü. Su birden fışkırdı, öyle ki yanındakiler ondan içtiler ya da Rumların fethinden haberdır, çünkü onlar o sene İranlıları yendiler. Onun Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem için fetih olduğunu Rum suresinde öğrenmiş bulunuyorsun. Fethin kaza yani hüküm manasına olduğu da söylenmiştir yani gelecek sene Mekke'ye girmene hükmettik, demektir.

2- **“Ki Allah senin bağışlasın”** bu da fethin gerekçesidir, şöyle ki o kâfirlerle cihadın, şirki ortadan kaldırma çabasının, dini yüceltmenin ve nefisleri zorla olgunlaştırmanın bir sonucudur ki sonunda aşama ile isteyerek olgunlaşsın ve zayıfları zalimlerin ellerinden kurtarma gayretinin sonucudur. **“Geçmiş ve gelecek günahlarını”** sitem etmesi doğru olacak kusuruna kefarete olsun. **“Sana nimetini tamamlasın”** dini yüceltmek ve peygamberliğe mülkü ilave etmek suretiyle. **“Ve seni doğru bir yola iletsin”** risaleti tebliğ etmede ve başkanlık merasimlerini yerine getirmede.

3- **“Ve Allah sana çok güçlü bir yardımla yardım etsin”** içinde izzet (onur) ve iktidar olan bir yardım etsin yahut yardım edilenin izzet kazanacağı bir yardım etsin. Yardımın böyle nitelenmesi mübalağa içindir (öyle bir yardım ki yardımın kendisi yardım görmüş, izzet kazanmıştır).

4- **“O Allah ki huzur indirdi”** sebat ve rahatlık indirdi **“müminlerin kalplerine”** nefislerin / kalplerin tedirgin olduğu ve ayakların kaydığı yerde sağlam dursunlar **“ki imanlarıyla beraber imanları artsın diye”** yakınleriyle beraber yakınleri artsın, inançlarının yerleşmesi ve onun üzerindeki nefsin huzur bulmasıyla ya da kalplere Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in getirdiği şeylere meyil indirdi ki Allah'a ve ahiret gününe imanlarıyla beraber şer'i hükümlerle de imanları artsın. **“Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır”** onları idare eder; hikmetine uygun olarak bazen onları kendi aralarında çarpıştırır, bazen de barıştırır. **“Allah hakkıyla bilendir”** mahlukatının yararını **“hikmet sahibidir”** takdir ve idare ettiği şeylerde.

5- **“Mümin erkekleri ve mümin kadınları altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları cennetlere girdirsin”**. Bu da arkasındaki ile beraber **“göklerin ve yerin orduları Allah'ındır”** (Feth: 7) ayetinin gösterdiği idare manasının gerekçesidir. Yani müminleri musallat kıldığı şeyi idare etti ki Allah'ın ondaki nimetini bilsinler, ona şükredip cennetine girsinler ve kâfir ve münafıkları da bundan kızdırdığı için onlara azap etsin. Ya da bu ayet (lüyüdhilel müminine velmü'minati) fetehna'nın yahut enzele'nin ya da zikredilenlerin hepsinin yahut da liyezdadu'nun gerekçesidir. Bunun ondan bedel-i iştimal olduğu da

söylenmiştir. “Ve kötülüklerini örtüsün” kapatsın, açmasın. “Bu oldu” bu cennete girdirme ve kötülükleri silme “Allah katında büyük bir başarı oldu” çünkü yararı celp etme ve zararı def etme gibi en son istenen şeydir. İnde lafzı da fevz’den hâldir.

وَيَعْنِبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ٦
وَاللَّهُ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَزِيرًا حَكِيمًا ٧
إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ٨ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ٩
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ
فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ١٠

6 – Allah’a kötü zanda bulunan münaфіk erkekler ve münaфіk kadınlara, müşrik erkekler ve müşrik kadınlara azap etsin, diye. Kötülük çemberi üzerlerine olsun! Allah onlara gazap ve lanet etti. Onlara cehennemi hazırladı. Ne kötü varacak yerdır!

7 – Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah çok güçlü, hikmet sahibidir.

8 – Gerçekten biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

9 – Allah’a ve Resul’üne iman etmeniz, ona yardım etmeniz ve ona saygı göstermeniz için. Ve sabah akşam onu (Allah’ı) tespih etmeniz için.

10 – Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah’a biat ediyorlar. Allah’ın eli onların ellerinin üstündedir. Artık kim (biati) bozarsa, ancak kendi aleyhine bozar. Kim de Allah’a söz verdiği şey üzerinde vefa gösterirse, ona büyük bir mükâfat verecektir.

6; 7- “Münafık erkekler ve kadınlara, müşrik erkekler ve kadınlara azap etsin” bu da yüdhile’nin üzerine atıftır, ancak onu bedel kı-larsan, mübdelün minhe atıf olur. **“Allah’a kötü zanda bulunan”** bu da Resul’üne ve müminlere yardım etmemesidir. **“Kötülük çemberi üzerlerine olsun”** müminler için zannedip bekledikleri şey kendile-rini geçmesin. İbn Kesir ve Ebu Amr zam ile essû’ okumuşlardır, bu ikisi de lügattir. Ancak şu kadar var ki meftuh olan (essev’) daha çok kınanması istenene muzaf olmakta, mazmum da kötü sayılan şeyde çok kullanılmaktadır. İkisi de aslında mastardır. **“Allah onlara gazap ve lanet etti, onlara cehennemi hazırladı”** bu da ahirette hak ettikle-rinin dünyada lazım kıldıklarına atfıdır. Son ikisinde (laane ve aadde) fe yerine vav kullanılması lanetin hazırlamaya sebep, gazabın da ona sebep olmasındandır. Çünkü hepsi de sebebi nazar-ı dikkate almak-sızın tehditte müstakil rol oynamaktadır. **“Ne kötü varacak yerdir”** cehennem. **“Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah çok güçlü, hikmet sahibidir”**.

8; 9- “Gerçekten biz seni bir şahit” ümmetine bir şahit **“bir müj-deci ve bir uyarıcı olarak gönderdik”** taata müjdecı, masiyete uyarıcı demektir. **“Allah’a ve Resul’üne iman etmeniz için”** hitap Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e ve ümmetinedir ya da onlarıdır, ona hitap onlara hitap sayılır. **“Ona yardım etmeniz için”** dinini ve Resul’ünü takviye etmekle onu takviye etmeniz için **“ve ona saygı göstermeniz için”** tazim etmeniz için **“Ve onu tespih etmeniz için”** tenzih etmeniz yahut onun için namaz kılmanız için **“sabah akşam”** erkenden ve ak-şamüzeri yahut devamlı demektir. İbn Kesir ile Ebu Amr dört fiili de ye ile ve ayn’ın sükunu ile taziruhu, te’nin fethi ile tazuruhu, za’nın zammı ve kesri ile (tazuruhu ve taziruhu) ve iki ze ile tüazzizuhu ve evkara’dan vakara manasına tûkıruhu okumuşlardır.

10- “Şüphesiz sana biat edenler, ancak Allah’a biat ediyorlar” çünkü ona biatten maksat odur. **“Yedullahi (Allah’ın eli onların eli ellerinin üstündedir)”** bu da hâldir ya da onu hayalî şekilde tekit et-mektedir. **“Kim bozarsa”** biati bozarsa, **“ancak kendi aleyhine bozar”** zararı yalnız ona döner. **“Kim de Allah’a söz verdiği şey üzerinde vefa gösterirse”** biatinde **“ona büyük bir mükâfat verecektir”** ki o da cen-nettir. Ahide şeklinde de okunmuştur, Hafs he’nin zammı ile aleyhu okumuştur. İbn Kesir, Nafi, İbn Amir ve Ravh nun ile fesenu’tihi oku-muşlardır. Ayet biatür Rıdvân hakkında inmiştir.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ
 شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ
 بِالسَّيْتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا
 إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
 خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ
 إِلَى أَهْلِهِمْ أَبَدًا وَزَيَّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَّتُمْ
 ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ
 وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَ لِلَّهِ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ
 اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾

11 – Geri bırakılan bedeviler sana: “Bizî mallarımız ve allelerimiz meşgul etti; bizim için bağış dile” diyecekler. Kalplerinde olmayan şeyi dilleri ile derler. De ki: “Eğer Allah size bir zarar isterse yahut bir yarar isterse, size Allah’tan kım bir şeye sahip olur? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

12 – Doğrusu, Peygamber ve müminler ebediyen allelerine dönmeyecek sandınız ve bu, kalplerinizde süslendirildi. Kötü zannettiniz ve helak olan bir toplum oldunuz.

13 – Kim Allah’a ve Peygamberine iman etmezse, şüphesiz biz, kâfirler için alevli bir ateş hazırladık.

14 – Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir.

11- “Geri bırakılan bedeviler sana diyecekler” bunlar Eslem, Cüheyne, Müzeyne ve Gıfar kabileleridir. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem bunları Hudeybiye seferinde seferberliğe çağırdı, geri kaldılar;

malları ve aileleriyle meşgul olduklarını ileri sürdüler. Aslında onları başarısızlık, inanç zayıflığı ve Kureyş onları çevirdiği takdirde onlarla savaş korkusu geri bırakmıştı. **“Bizi mallarımız ve ailelerimiz meşgul etti”** çünkü onlara bakacak kimsemiz yok dediler. Teksir için şedde ile sağgaletna da okunmuştur. **“Bizim için bağış dile”** diyecekler savaşa katılmadığımız için Allah’tan bağış dile. **“Kalplerinde olmayan şeyi dilleri ile derler”** bu da özür dileme ve bağış talep etmede onları yalanlamadır. **“De ki: Size Allah’tan kim sahip olur?”** irade ve kazasına kim mani olur. **“Eğer Allah size bir zarar isterse”** geri kalmanızdan dolayı öldürme ya da yenilgi ve malda ve ailede bir arıza gibi bir zarar vermek isterse **“yahut bir yarar isterse”** buna ters, bu da üstü kapalı şekilde yaptıklarını rettir. **“Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır”** geri kalmanızı ve ondaki maksadınızı bilir.

12- **“Doğrusu Peygamber ve müminler ebediyen ailelerine dönmeyecek sandınız”** çünkü müşrikler onların köklerini kazır bellediniz. Ehlun lafzı bazen ehlat şeklinde cemi yapılır, mesela ardat gibi. Ehali lafzı ise ism-i cemidir, leyalı gibi. **“Bu, kalplerinizde süslendirildi”** oraya yerleşti. Malum kalıbı ile zeyyene de okunmuştur ki süsleyen Allah yahut şeytan olur. **“Kötü zannettiniz”** zikri geçen zanda bulundunuz, maksat hükmün kötü olduğunu tescil etmektir ya da o ve diğer Allah ve Resul’ü hakkında ettikleri zanlar batıldır, demektir. **“Ve helâk olan bir topluluk oldunuz”** itikadınız bozuk ve niyetiniz kötü olduğu için Allah katında helâk olan bir kavim oldunuz.

13- **“Kim Allah’a ve Peygamberine iman etmezse, şüphesiz biz, kâfirler için alevli bir ateş hazırladık”** kâfirleri zamir yerine koyması, şunu bildirmek içindir ki kim Allah’a ve Resul’üne birlikte iman etmezse kâfirdir, küfründen dolayı çılgın ateşi hak etmiştir. Sairen’in nekire olması korkunçluğunu gözler önüne sermek ya da özel bir ateş olduğunu bildirmek içindir.

14- **“Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır”** onu istediği gibi idare eder. **“Dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder”** çünkü onun için zorunlu bir şey yoktur. **“Allah çok bağışlayıcı ve çok esirgeyicidir”** çünkü bağışlama ve rahmet onun zatından kaynaklanmaktadır; azap ise dolaylı olarak kaza ve kaderinin altındadır. Bunun içindir ki kutsî hadiste: Rahmetim gazabımı geçmiştir, denilmiştir.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ
إِلَى مَغَانِمَ لِنَتَّخِذُوهَا ذُرُوعًا نَتَّبِعْكُمْ يَرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا
كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ أُولَى بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا
وَإِنْ تَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

15 – Geri bırakılanlar, ganimetleri almaya gittiğiniz zaman: “Bizi bırakın, size tabi olalım” derler. Allah’ın sözünü değiştirmelerini isterler. De ki: “Bize asla tabi olmayacaksınız. Allah önceden böyle söyledi”. Sana: “Hayır, bizi çekemiyorsunuz” diyecekler. Hayır, onlar pek az anlayan kimselerdir.

16 – Geri bırakılan bedevilere de ki: “Çetin kuvvet sahibi bir topluluğa davet edileceksiniz, onlarla savaşacaksınız yahut Müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Eğer daha önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz, size acıklı bir azap eder.

15- “Geri bırakılanlar diyecekler” zikri geçenler “almak için ganimetlere gittiğiniz zaman” yani Hayber ganimetlerini demektir. Çünkü aleyhissalat vesselam Efendimiz Hudeybiye’den Zilhicce ayında döndü, ayın kalan günlerini ve Muharrem’in ilk günlerini Medine’de geçirdi. Sonra Hudeybiye’de bulunanlarla birlikte Hayber’i işgal etti. Onu fethetti ve çok ganimet aldı, onları yalnız onlara verdi. “Bizi bırakın, size tabi olalım, derler. Allah’ın sözünü değiştirmek isterler”. O da Hudeybiye’de bulunanlara Mekke’nin ganimetleri yerine Hayber’in ganimetini verme vaadidir. Bunun “benimle asla çıkmayacaksınız” (Tevbe: 83) kavli olduğu da söylenmiştir. Öyle görünüyor ki bu son ayet Tebuk seferinde inmiştir. Kelam teklimin (konuşmanın) ismidir.

daha çok faydalı cümlede kullanılır. Hamze ile Kisai kelimullah okumuşlardır ki o da kelimenin çoğuludur. “De ki: Bize asla tabi olmayacaksınız” bu da yasak manasından olumsuzluktur. “Allah önceden böyle dedi” Hayber’e çıkma hazırlıklarından önce “bizi çekemiyorsunuz, diyecekler” ganimetlerde size katılmamızı, kesr ile tahsidüne da okunmuştur. “Hayır, onlar pek az anlayan kimselerdir” çünkü kafaları hep dünya işinde çalışır. Birinci bel edatı onların müminlere tabi olmamalarının Allah’ın hükmü olduğunu ret ve hasedi ispat etmeleridir, ikinci bel de bunu Allah’ın ret ve din işlerini bilmediklerini ispat etmesidir.

16- “Geri bırakılan bedevilere de ki” onları bu isimle tekrar etmesi, daha çok kınamak ve savaştan geri kalmanın feci olduğunu bildirmek içindir. “Çetin kuvvet sahibi bir topluluğa davet edileceksiniz” Hanife oğulları ya da Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den sonra dinden dönen başkalarıdır ya da müşriklerdir, çünkü “onlarla savaşırsınız ya da Müslüman olurlar” demiştir. Yani iki durumdan biri ya savaşmak ya da Müslüman olmaktır. Başkası yoktur, nitekim ev yüslimu kıraati de bunu gösterir. Müşriklerin dışındakilerle Müslüman oluncaya ya da cizye verinceye kadar savaşılır. Bu da Ebu Bekir radiyallahu anh’in hilafetini gösterir; çünkü bu davet ondan başkasına denk gelmemiştir; meğerki onların Sakif yahut Hevazin kabileleri olduğu doğrulana; çünkü o Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında olmuştur. İranlılar, Rumlar da denilmiştir. Müslüman olmalarının manası, cizyeyi kabul etmelerini de içine alması için itaat ederler, demektir. “Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir” o da dünyada ganimet, Ahirette cennettir. “Eğer daha önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz” Hudeybiye’de olduğu gibi “size acıklı bir azapla azap eder” çünkü suçunuz katlanmıştır.

لَيْسَ

عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ
وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ يُبْلِغُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً
تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ
وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

17 – Köre zorluk yoktur, topala zorluk yoktur, hastaya zorluk yoktur. Kim Allah'a ve Resul'üne itaat ederse, onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim yüz çevirirse, ona acıklı bir azapla azap eder.

18 – Ant olsun, gerçekten Allah sana o ağacın altında biat ederlerken müminlerden razı olmuştur. Onların kalplerindeki bildi de üzerlerine kuvve-i maneviye indirdi ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırdı.

19 – Ve alacakları pek çok ganimetlerle. Allah mutlak galip, hikmet sahibidir.

20 – Allah size alacağınız pek çok ganimet vaat etti de size bunu peşin verdi ve insanların ellerini sizden çekti. Bunu da müminler için bir alâmet olması ve sizi doğru bir yola iletmesi için yaptı.

17- “Köre zorluk yoktur, topala zorluk yoktur, hastaya zorluk yoktur” Allah Teala savaştan geri kalmaya tehdit edince bu gibi özürleriyle tehditten muaf tuttu. “Kim Allah'a ve Resul'üne itaat ederse, onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar” vaadi açıklayıp tehdidi

kapalı bırakması da vaadi abartmak içindir, çünkü rahmeti gazabını geçmiştir. Sonra da bunu genelleme tarzında tekrar etmekle telafi etti ve: **“Kim yüz çevirirse, ona acıklı bir azapla azap eder”** dedi. Çünkü korkutma burada özendirmeden daha yararlıdır. Nafi ile İbn Amir nun ile nüdhilhü ve nüazzibhü okumuşlardır.

18- “Ant olsun, gerçekten Allah sana o ağacın altında biat ederlerken müminlerden razı olmuştur” rivayete göre Sallallahu aleyhi ve sellem Hudeybiye’ye inince Cevvas bin Ümeyye el – Huzai’yi Mekkelilere gönderdi. Onu öldürmek istediler, redif askerleri onu içeri sokmadılar, o da geri döndü. Bu sefer Osman radiyallahu anh’i gönderdi, onu da tutukladılar ve öldürüldüğü haberi yayıldı. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabını çağırdı, onlar da bin üç yüz yahut bin dört yüz veyahut bin beş yüz kadar idiler. Kureys’le savaşmaları ve onlardan kaçmamaları için onlardan biat aldı. Bir semüre yahut sidre ağacının altında idi. **“Onların kalplerindekini bildi”** ihlâsı bildi **“üzerlerine kuvve-i maneviye indirdi”** cesaret vermek ya da barış ile onlara huzur ve sükun verdi. **“Ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırdı”** hemen dönüşlerinde Hayber’in fethi yahut Mekke’nin veya Hecer’in fethi de denilmiştir.

19- “Ve alacakları pek çok ganimetlerle” Hayber’in ganimetlerini kast ediyor, **“Allah mutlak galip, hikmet sahibidir”** hikmete riayet ederek galiptir.

20- “Allah size alacağınız pek çok ganimetler vaadetti” o da müminlere kıyamete kadar gelecek olanlardır. **“Size bunu peşin verdi”** yani Hayber ganimetlerini demektir **“ve insanların ellerini sizden çekti”** Hayber halkının ve müttelikleri Eset ve Gatafan kabilelerinin ellerini yahut sulh yapmakla Kureys’in ellerini demektir. **“Bunu da müminler için bir alâmet olması için yaptı”** bu el çekmeyi yahut ganimeti bunun Allah katından iyi bir yerde olduklarına alâmet yahut Resul’ün Hudeybiye dönüşünde Hayber’in fethine yahut ganimetlerin vaadine bir alâmet olması için yaptı. Ya da Mekke’nin fethine bir alâmet yaptı, atuf mahzuf fiiledir, o da el çekmenin sebebidir ya da accelenin üzerinedir, mesela litüslimu yahut lite’huzu demektir. Ya da o mahzuf fiilin illetidir, mesela faale zalike (bunu yaptı ki) demek olur. **“Ve sizi doğru bir yola iletmesi için yaptı”** o da Allah’ın lütfüne güvenmek ve ona tevekkül etmektir.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَابِلاً ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا
 الْأَذْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللَّهِ
 الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
 وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
 مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
 بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ
 مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْ لَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ
 مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَّوُّهُمْ فَتَصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ
 بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا
 الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

21 – Ve henüz güç yetiremediğiniz, Allah'ın ise onu kuşattığı baş-
 ka (ganimetler). Allah her şeye kadirdir.

22 – Eğer kâfirler sizinle savaşıyorlardı, mutlaka arkalarını döner-
 ler, sonra da ne bir dost ne de bir yardımcı bulamazlardı.

23 – Allah'ın önceden geçmiş âdeti olarak. Sen Allah'ın âdeti için
 asla bir değişiklik bulamazsın.

24 – O ki Mekke'nin karnında / göbeğinde sizi onlara muzaffer
 kıldıktan sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan
 çekti. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.

25 – Onlar o kimselerdir ki, kâfir oldular ve sizi Mescid-i
 Haram'dan, kurbanlığı da yerine varmaktan çevirdiler. Eğer kendi-
 lerini tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınları bilmeden
 çiğneyip de onların yüzünden başınıza bir vebal (musibet) gelecek
 olmasaydı (size fetih için izin verirdi, izin vermemesi) Allah'ın, di-

lediğini rahmetine sokması içindir. Eğer ayrılırsalardı, onlardan kâfirlere acıklı bir azapla azap ederdi.

21- “Ve uhra” başka ganimetler demektir, bu da hazihi’nin üzerine matuftur ya da kad ehatallahu biha’nın tefsir ettiği bir fiille mansuptur, mesela kada gibi. Müpteda olarak merfu olması da ihtimal dâhilindedir, çünkü mevsuftur, gizli rûbe ile mecrur da olabilir. “Henüz güç yetiremediğiniz” çünkü mağlup olduğunuz için “Allah’ın ise onu kuşattığı (başka ganimetler)” Allah onu kuşattı, sizi ona karşı muzaffer kıldı, bunlar da Hevazin yahut İran’ın ganimetleridir. “Allah her şeye kadirdir” çünkü kudreti zatından kaynaklanmaktadır, birine geçip de diğerine geçmez değildir.

22- “Eğer kâfirler sizinle savaşsalar” Mekke halkından kâfirler, sulh yapmasalar “mutlaka arkalarını dönerlerdi” yenilirlerdi “sonra da ne bir dost bulamazlardı” kendilerini koruyacak, “ne de bir yardımcı” kendilerine destek verecek.

23- “Allah’ın önceden geçmiş âdeti olarak” yani bu geçmiş milletlerde eski bir âdettir, nitekim Allah Teala: “Şüphesiz ben ve elçilerim galip olacağız” (Mücadele: 21) demiştir. “Sen Allah’ın âdeti için asla bir değişiklik bulamazsın.”

24- “O ki Mekke’nin göbeğinde onların ellerini sizden çekti” Mekke kâfirlerinin ellerini demektir. “Sizin ellerinizi de onlardan çekti” Mekke’nin içinde “sizi onlara muzaffer kıldıktan sonra” sizi onlara galip getirdikten sonra. Şöyle ki Ebu Cehil’in oğlu İkrime, beş yüz adamla Hudeybiye’ye çıktı, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Halid’i bir ordu ile üzerine gönderdi. O da onları Mekke’nin damlarına kadar kovaladı, sonra da döndü. Bunun Mekke’nin fethinde olduğu da söylenmiş ve bu, Mekke’nin kılıçla fethedildiğine şahit gösterilmiştir, fakat zayıftır; çünkü sure bundan önce indi. “Allah yaptıklarınızı” önce Resul’üne itaat ederek savaşmalarını, sonra da Beyt’ine hürmetten ellerini çekmelerini demektir. Ebu Amr ye ile (yamelun) okumuştur. “Hakkıyla görendir” onlara karşılığını verir.

25- “Onlar o kimselerdir ki, kâfir oldular ve sizi Mescid-i Haram’dan, kurbanlığı da hapsedilerek yerine varmaktan çevirdiler” bu da bunun Hudeybiye yılında olduğunu gösterir. Hedy de Mekke’ye hediye edilen kurbandır. Hedy şeklinde de okunmuştur ki meful (hediye edilmiş) manasınadır. Yeri de kesilmesi helal olan mekândır, ondan maksat da bilinen Mina’dır, yoksa başkasında kesilmesi helal olmayan yeri değildir. Eğer öyle olsa idi Resulullah sallallahu aleyhi

ve sellem kurbanını engellendiği yerde kesmezdi. Burada Hanefilerin, engellenen hacının kurban kesme yeri haremdir, görüşlerine delil yoktur. “Eğer kendilerini tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınlar olmasaydı” müşriklerle karıştıkları için tanımadığınız bazı kimseler olmasaydı “onları çiğneyecek olmasaydınız” ezip de helâk edecek olmasaydınız, demektir. Şair şöyle demiştir:

Bizi kızarak çiğnedi,

Bağlı devenin kuru otları çiğnemesi gibi.

Aleyhissalat vesselam da şöyle demiştir: Allah Teala'nın en son çiğnediği yer Bevc bölgesidir. O Taif'te bir vadidir, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in son savaşı orada olmuştu. Vat'ın aslı ayakla çiğnemektir. Bu da ricalin ve nisain kelimelerinden yahut talemuhum'daki zamirlerinden bedel-i iştimaldir. “Onlardan size gelmeseydi” onlar tarafından (maaretün (bir vebal, leke) hoşla gitmeyen şey mesela onları öldürmekle diyet ve kefaretin gerekmesi, onlara üzülmeye, kâfirlerin sizi kınaması ve tam araştırmamakla günaha girme gibi. “Maarre” arrehu'dan mefale veznindedir, başına istenmeyen bir şey gelmektir. “Biğayri ilm (bilmeden)” bu da tatauhum fiiline müteallıktır, yani onları bilmeden çiğnemek demektir. Levla'nın cevabı mahzuftur, çünkü kelâmdan anlaşılmaktadır. Mana da şöyledir: Eğer kâfirlerin arasından bilmeden çiğneyip de vebal altına gireceğiniz kimseler olmasaydı, ellerinizi onlardan çekmezdi. “(İzin verilmemesi) Allah'ın, dilediğini rahmetine sokması içindir” bu da ellerinin Mekke halkından çekilmesinin illetidir yani böyle oldu ki Allah rahmetine girdirsin yani hayrını artırmak ve Müslüman olması için ona başarı versin demektir. “Dilediğini” onların içindeki müminlerden yahut müşriklerden demektir. “Eğer ayrılısalar” eğer birbirlerinden ayrılısalar demektir, tezayelu şeklinde de okunmuştur. “Onlardan kâfirlere acıklı bir azap ile azap ederdik” öldürmek ve esir etmekle.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا

فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ

عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا

أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٧﴾

26 – O zaman kâfirler kalplerinde taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmiş, Allah da huzurunu Resul'ünün ve müminlerin üzerine indirmiş ve onları takva kelimesine zorlamıştı. Onlar da buna daha haklı ve ehil / layık idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

26- “İz caalellezine keferu (o zaman kâfirler yerleştirmişti)” burada üzkür (hatırla) emri takdir edilmiştir ya da azzebna veyahut suduriküm'ün zarfıdır “kalplerine taassubu” gururu “cahiliye taassubunu” hakka itaate mani olan gayreti yerleştirmişti. “Allah da huzurunu Resul'ünün ve müminlerin üzerine indirdi” onlara sebat ve kararlılık verdi. Şöyle ki aleyhissalat vesselam Efendimiz onlarla savaşmak isteyince Süheyl bin Amr ile Huveytb bin Uzza ve Mikrez bin Hafs'ı gönderdiler; onlar da bu sene dönmesini, gelecek sene gelmesini istediler. Kureyş de Mekke'yi üç gün boşaltacaktı. Onlara müspet cevap verdi, aralarında barış name yazdılar. Aleyhissalam Efendimiz, Hazreti Ali radiyallahu anh'e: Bismillahirrahmanirrahim, yaz, dedi. Onlar da: Biz bunu bilmeyiz, bismikallahümme yaz, dediler. Sonra: Bu; Allah'ın Resul'ünün Mekke halkı ile antlaşmasıdır, yaz, dedi. Onlar da: Eğer Allah'ın Resul'ü olduğunu bilseydik, seni Beyt'ten çevirmez ve seninle savaşmazdık. Bu, Abdullah oğlu Muhammed'in Mekke halkı ile yaptığı barıştır, yaz dediler. Aleyhissalat vesselam Efendimiz: İstediklerini yaz, dedi. Müminler bunu kabul etmemek ve onları yakalamak istediler. Allah Teala da onlara huzur verdi, vakar gösterip tahammül ettiler. “Ve onları takva kelimesine zorlamıştı” kelime-i şahadete yahut bismillahirrahmanirrahim'e veyahut Muhammedün Resulullah'a, onlar için bunu seçti ya da sebatı ve ahde vefayı demektir. Kelimenin takvaya izafesi onun sebebi olmasındandır ya da kelimeye ehliha demektir. “Onlar da buna daha haklı idiler” diğerlerinden “ve ehil / layık idiler” ehliyetli idiler. “Allah her şeyi hakkıyla bilendir” her şeyin adamını bilir ve ona kolaylaştırır.

لَقَدْ

صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ
لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

27 – Ant olsun, gerçekten Allah, Resul'üne gördüğü rüyayı hak ile tasdik etti. Eğer Allah dilerse, muhakkak Mescid-i Haram'a baş-larınızı tıraş ederek ve saçlarınızı kısaltarak korkmadan güvenle gi-receksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi de bunun ötesinden yakın bir fetih kıldı.

28 – O ki Resul'ünü hidayetle ve hak dîn ile gönderdi ki onu bü-tün dinlerin üzerine galip kılsın. Allah şahit olarak yeter.

27- “Ant olsun, gerçekten Allah Resul'üne gördüğü rüyayı tasdik etti” Aleyhissalat vesselam Efendimiz kendinin ve ashabının Mekke'ye emin olarak ve saçlarını tıraş ederek ve kısaltarak girdiğini gördü. On-lar da sevindiler, bunun bu yıl olacağını zannettiler. Gecikince bazı-ları: Allah'a yemin ederiz ki ne saçımızı tıraş ettik ne kısalttık ne de Beytullah'ı gördük, dediler. Ayet bunun üzerine indi. Mana da onun rüyasını doğruladı, demektir. “Hak ile” hakla ilişkili olarak demektir. Çünkü onun gördüğü, vakti gelince mutlaka çıkar ki o da gelecek se-nedir. Bilhakkı'nın mahzufun mefulu mutlaka olması da caizdir yani sıdkan mültebisen bilhakkı demektir ki o da imanda sebat edenle onda sarsılanı ayırmak maksadıyla demektir. Allah Teala'nın ismi ile kasem (hakka kasem ederim ki) olması da caizdir ya da batılın zıddı ile tasdik etti demektir. “Letedhulünne (muhakkak Mescid-i Haram'a gireceksiniz)” bu da kasemin cevabıdır, ilk iki mülahazaya göre mah-zuf kasemin cevabıdır. “İn şaallah (eğer Allah dilerse)” bu da vaadi Allah'ın dilemesine bağlamaktır, kullara öğretmek içindir ya da ba-

zılarının ölmek veya bulunmamak dolayısıyla giremeyeceğini bildirmek içindir ya da rüyadaki meleğin dediğinin hikâyesidir ya da Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına söylediğinin tekrarıdır. "Âminiyne (güvenle)" bu da letedhulunne'deki vav'dan hâldir, şart da ara cümlesidir. "Başlarınızı tıraş ederek ve kısaltarak" yani bazınız tıraş ederek, bazınız da kısaltarak demektir. "La tehafun (korkmadan)" bundan sonra korkmadan demektir. "Allah sizin bilmediğinizi bildi" bunu geciktirmedeki hikmeti "bunun ötesinde kaldı" Mescid-i Haram'a girmenizden öte / önce veya Mekke'nin fethinden önce "yakın bir fetih" o da Hayber'in fethidir, ta ki müminlerin kalpleri huzurla dolsun da vaat edilen şey müyesser olsun.

28- "O ki Resul'ünü hidayetle gönderdi" hidayetle ilişkili olarak yahut hidayet sebebiyle veyahut onun için demektir "ve hak din ile" İslam dini ile. "Ki onu (hak dini) bütün dinlere galip kalsın" onu din cinsinden ne varsa onlara üstün kalsın; hak olanı nesh etmek ve batıl olanın da bozuk tarafını açığa çıkarmakla ya da Müslümanları o dinin müntesiplerinin üzerine salmakla. Ne kadar din mensubu varsa Müslümanlar onları ezmişlerdir. Bunda ettiği fetih vaadini tekit vardır. "Allah şahit olarak yeter" vaadinin yerini bulacağına ya da mucizeler göstererek peygamber olduğuna şahittir.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ
 بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا
 سِيمَلُمُ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ
 وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ فَازْرَعَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى
 عَلَى سَوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
 آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٩﴾

29 - Muhammed Allah'ın Resul'üdür. Onun yanındakiler kâfirlere karşı pek çetinler, kendi aralarında pek merhametliler. Onların rükû ve secde ettiklerini görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secde izinden nişanları vardır. İşte bu, onların Tevrat'taki misalidir. Onların İncil'deki misali de şöyledir: (Onlar) filizini çıkarıp da onu güçlendiren, kalınlaşıp gövdesi üzerine dikilen, çiftçilerin hoşuna giden bir ekin gibidir. (Onların buna benzetilmesi) onlarla kâfirleri kızdırması içindir. Allah onlardan iman edip iyi şeyler yapanlara bir bağış ve büyük bir mükâfat vaat etmiştir.

29- "Muhammed Allah'ın Resul'üdür" şahitlik edilen şeyi açıklayan bir cümledir, Resulullah'ın sıfat, Muhammed'in de mahzup müptedanın haberi veya müpteda olup "vellezine maahu"nın da ona atfedilip ikisinin haberinin de "eşiddau alel küffari" olması da caizdir. Eşidda, şedid'in çoğuludur, ruhamau da rahim'in çoğuludur. Mana da şöyledir: Onlar dinlerine muhalefet edene sert davranırlar, kendi aralarında merhametlidirler. Tıpkı "müminlere karşı mütevazı, kâfirlere karşı onurlular" (Maide: 54) ayeti gibi. "Onların rükû ve secde ettiklerini görürsün" çünkü çoğu vakitlerinde namazla meşguldürler "Allah'tan lütuf ve rıza isterler" sevap ve razılık talep ederler. "Yüzlerinde secde izinden nişanları vardır" çok secde etmelerinden alınlarında oluşan damgayı murat ediyor. Siyma samehu deyiminden fi'la veznindedir ki damga vurmaktır. Medli şekilde siymâ' da okunmuştur. Min eseri sücud da onun açıklamasıdır ya da harf-i cerdeki gizli zamirden hâldir. "Zalike (bu)" zikredilen niteliğe işaretir ya da kapalı bir işaret olup onu kezer'in lafzı açıklamaktadır. "Onların Tev-

rat'taki misali budur" onda zikredilen acayip nitelikleri budur. **"Ve meselühüm (onların İncil'deki misali de şöyledir)"** bu da ona atıftır yani iki kitaptaki misali budur demektir. **"Kezer'in (ekin gibidir)"** lafzı da yeni söz başıdır ya da tefsirdir yahut müptedadır, kezer'in de haberidir. **"Filizini çıkardı"** yavrusunu demektir, aştaez zer'ü deyiminden gelir ki ekin eniklemektir. İbn Kesir ve İbn Zekvan rivayetinde İbn Amir üç fetha ile şataehu okumuşlardır, hemze sakin kılınarak şetahu, med ile şataehu ve hemzenin harekesinin nakli ve hazfı ile şatahu ve vav'a çevrilmesiyle şatvehu da okunmuştur. **"Onu güçlendirdi"** takviye etti, bu da müazereden gelir ki desteklemektir ya da iyzâr'dan gelir ki yardım etmektir. İbn Amir, Zekvan rivayetinde ezerehu okumuştur ki ecerehu gibidir, o da âcerehu manasınadır. **"Kalınlaştı"** ince iken kalın oldu **"gövdesi üzerine dikildi"** karnı gibi içi boş sapının üzerine durdu ki sûk sak'ın çoğuludur. İbn Zekvan'dan hemze ile su'khi okuduğu da rivayet edilmiştir. **"Çiftçilerin hoşuna gider"** sıklığı, kuvveti ve güzel görünüşü ile. Bu da Allah Teala'nın ashap için getirdiği bir misaldir. İslam'ın başında az idiler, sonra çoğaldılar, güçlendiler. Öyle ki işleri terakki etti, insanların hoşuna gitti. **"Bu da onlarla kâfirleri kızdırması içindir"** bu büyümede ve güçlenmede ekine benzetilmelerinin sebebidir ya da: **"Allah onlardan iman edip iyi şeyler yapanlara bir bağış ve büyük bir mükâfat vaadetti"** kavlinin illetidir. Çünkü kâfirler bunu duyunca bu onları kızdırdı. Minhüm de beyan içindir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim Fetih suresini okursa, Muhammed aleyhissalat vesselamla Mekke'nin fethine katılmış gibi olur.

49 / HUCURAT SURESİ

Medine'de inmiştir.

18 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ① يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا
أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ② إِنَّ الَّذِينَ
يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ
قُلُوبَهُمْ فَلِلَّتَقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ③

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ey o iman edenler, Allah'ın ve Resul'ünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah hakkıyla işiten, her şeyi bilendir.

2 – Ey o iman edenler, seslerinizi Peygamberin sesinin üzerine yükseltmeyin. Kiminizin kiminize bağırması gibi ona sözle bağır-
mayın. Sonra farkında olmadan amelleriniz boşa gider.

3 – Şüphesiz Allah'ın Resul'ünün yanında seslerini kısıyanlar var
ya, işte Allah onların kalplerini takva için imtihan etmiştir. Onlar
için bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.

1- “Ey o iman edenler, Allah'ın ve Resul'ünün önüne geçmeyin”
yani la tukaddimu emren (hiçbir işi onların önüne geçirmeyin) de-
mektir. Meful hazfedilmiştir ki akıl mümkün olan her yere gitsin ya da
terk edilmiştir, çünkü maksat direkt olarak öne geçirmeyi reddetmek-
tir ya da önüne geçmeyin demektir, ordunun ön kolu da bundan gelir.
Yakub'un la tekaddemu okuyuşu da bunu destekler. Kudum mastarın-
dan la takdemu da okunmuştur. “Allah'ın ve Resul'ünün önüne geç-
meyin” bu da insanın iki eline karşılık iki cihetten istiare ile alınmıştır,
bu da yasaklanan şeyi daha kötü göstermek içindir. Mana da: Onlar ka-
rar vermeden işi kesip atmayın, demektir. Şöyle de denilmiştir: Maksat
Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in önüne geçmektir, Allah'ın zik-
redilmesi ise onu büyütmek içindir ve şunu da akla getirmek içindir ki
o Allah'tan öyle bir yerededir ki ona saygı göstermek vaciptir. “Allah'tan
korkun” öne geçmede yahut hükmüne muhalefette. “Şüphesiz Allah

hakıyla işitendir” sözlerinizi “hakıyla bilendir” yaptıklarını.

2- “Ey o İman edenler, seslerinizi Peygamberin sesinin üzerine yükseltmeyin” yani onunla konuştuğunuz zaman sesinizi onun sesinden ileri geçirmeyin, demektir. **“Kıminizin kiminize bağırması gibi ona sözle bağırmayın”** kendi aranızdaki gibi bağırmayın; bilakis seslerinizi onunkinden çok kısın ki saygı korunmuş ve edebe riayet edilmiş olsun. Mana şöyledir de denilmiştir: Ona ismi ve lakabı ile hitap etmeyin, mesela birbirinize hitap ettiğiniz gibi etmeyin, Peygamber ve Resul diye hitap edin. Nidanın tekrar edilmesi karşısındaki daha çok yönelmesi ve uyanması içindir ve nida edilen şeyin müstakil olduğunu ve daha çok önem verilmesi gerektiğini bildirmek içindir. **“En tahbata (sonra ameliniz boşa gider)”** ameliniz boşa gitmesin diye, bu da yasağın gerekçesidir ya da en tahbata demektir ki sonunda böyle olur demektir. Çünkü yüksek sesle konuşmada hafife alma vardır, bu da ameli iptal eden küfre götürebilir. Bu da küçümseme ve ilgisizlik kastı olduğu zaman bu sonucu verir. Rivayete göre Sabit bin Kays’ın kulağında ağırlık vardı ve sesi de yüksekti. Ayet inince Resulullah salallahu aleyhi ve sellem’in meclisine gelmedi, Efendimiz onu göremeyince çağırdı, o da: Ya Resulallah, sana bu ayet indirildi, ben ise yüksek sesli biriyim; amelimin iptal edilmesinden korkuyorum, dedi. Aleyhissalat vesselam da: Sen de öyle değilsin, sen hayırla yaşayacak ve hayırla öleceksin. Sen cennetliksin, dedi. **“Bilmeden”** onların iptal edildiğini fark etmeden.

3- “Şüphesiz Allah Resul’ünün yanında seslerini kısıanlar” edebe riayet ettikleri ya da muhalefetten korktukları için demektir. Şöyle de denilmiştir: Ebu Bekir ile Ömer bundan sonra onunla sessiz konuşturdular, öyle ki onlara tekrar ettirmek zorunda kalırdı. **“İşte Allah onların kalplerini takva için imtihan etmiştir”** takva için tecrübe etmiş ve alıştırmıştır ya da takvaya tanıtmıştır. Çünkü imtihan tanımanın sebebi-dur. Littakva’daki lam mahzufun sılasıdır, asıl mana itibarı (cerrebe) ile imtehan fiilinin sılasıdır ya da Allah takva için onlara çeşitli sıkıntılar ve zor teklifler yöneltti demektir. Çünkü bunlar ancak sabırla meydana çıkar ya da takva için halis hale getirdi demektir, bu da imtehan-ezebe deyiminden gelir ki altını eritip halisini posasından ayırmaktır. **“Onlar için bir bağış vardır”** günahları için **“ve büyük bir mükâfat vardır”** seslerini kısımaları ve diğer taatları nedeniyle. Mağfîretün ile ecrün’ün nekire olması, büyütme içindir. Cümle de inne edatının ikinci haberidir. Ya da cümle seslerini kısıanların mükâfatını açıklamak ve durumlarını methetmek için yeni söz başıdır. Nitekim onlardan iki marifeden oluşan bir cümle ile haber vermiştir (ülâikelleziyne). Müp-

teda ism-i işarettir onlar için alâmet sayılan şeyi içine almaktır, haber de ism-i mevsuldur, sılası da kemalin zirvesine ulaştıklarını göstermektedir. Bu da seslerini kısma azami derecede önem verdiklerini göstermektedir. Ayrıca yüksek sesle konuşanların kötü durumuna ve bu hareketi yapanın ters durumda olacağına ima etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ ينادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ٤
وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ٥ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ
فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ٦

4 – Şüphesiz sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu akıl etmez kimselerdir.

5 – Eğer onlar senin onlara çıkmana kadar sabretselerdi, elbette onlar için daha hayırlı olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

6 – Ey o iman edenler, eğer size bir fasık bir haber getirirse, araştırın; sonra bir topluma bilmeden sataşırsınız da yaptığınıza pişman olursunuz.

4- “Şüphesiz sana odaların arkasında seslenenler” dışından arkasından yahut önünden demektir. Min edatı iptidaiyedir, çünkü seslenme arka taraftan başlamıştır. Faydası da seslenen kimsenin içride olduğunu göstermesidir. Zira başlangıçla bitişin mutlaka cihet bakımından farklı olması lazımdır. Cimin fethi (hücerat), sükunu ile (hucrat) okunmuştur, üçü de hücre’nin çoğuludur, o da duvarla çevrili yer parçasıdır. Bunun içindir ki deve ağılına hücre denilir. O, fu’le veznindedir, meful manasınadır, gürfe ve kubda gibi. Maksat Peygamber aleyhissalat vesselam’ın kadınlarının odalarıdır. Bunda kadınlarıyla halvette olduğuna ve onların odaların arkasından seslendiklerine ima vardır. Şöyle ki ya hücrelere teker teker gelmişler ve Efendimize hücrelerin arkasından seslenmişlerdir ya da onlar onu aramak için hücrelere dağılmışlardır. Birinin yaptığı hepsine isnat edilmiştir. Şöyle de denilmiştir: Ona seslenenler Uyeyne bin Hısn ile Akra’ bin Habis’tir. Temim oğullarından yetmiş kişilik bir heyetle öğle vaktinde Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldiler. O ise öğle uykusuna yatmış-

tı. O ikisi: Ey Muhammed, dışarı çık, dediler. Hepsine isnat edilmesi, buna razı olmalarından ya da bunu emretmiş olmalarındandır yahut bu işin aralarında olmasındandır. **“Çokları akıl etmez kimselerdir”** çünkü akıl güzelce edep gösterilmesini ve biraz olsun çekinilmesini gerektirir, hele bu mevki de olan birine karşı.

5- **“Eğer onlar senin onlara çıkmaya kadar sabretselerdi”** yani sabır ve bekleyişleri senin onlara çıkmaya kadar sürseydi demektir. Çünkü enne edatı her ne kadar mamulleriyle birlikte mastara delalet ederse de özü itibarı ile de sebata delalet eder. Bunun içindir ki fiili gizlemek vacip olmuştur. Hattâ edatı da sabrın çıkmanın sonu olduğunu göstermek içindir. Çünkü hattâ yapısı itibarı ile bir şeyin sonunu gösterir, bunun içindir ki: Ekeltüs semekete hatta resiha (balığı başına kadar yedim) denilir. Hattâ nısfıha (yarısına kadar yedim) denilmez. İlâ edatı ise öyle değildir, çünkü o geneldir. İleyhim car ve mecruru da şunu akla getirmektedir ki eğer o, onlar için çıkmaya idi, o konuşmaya başlayıncaya kadar sabretmeleri gerekirdi. **“Elbette onlar için daha hayırlı olurdu”** sabır onlar için acele etmekten daha hayırlı olurdu, çünkü onda edep korunmuş ve Resul’e saygı gösterilmiş olurdu. Bu ikisi de övgüyü ve matlubun yerine getirilmesine muciptir. Çünkü rivayet edildiğine göre onlar Anber oğullarının esirlerinin bırakılmasına aracılık etmek için gelmişlerdi; o da yarısını bıraktı, yarısının da fidyasını aldı. **“Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir”** çünkü bu edepsizlere ve Resul aleyhissalat vesselam’a hürmet etmeyenlere karşı nasihat ve azarlama ile yetinmiştir.

6- **“Ey o iman edenler, eğer size bir fasık bir haber getirirse, araştırın”** öğrenmeye çalışın ve inceleyin. Rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz Velid bin Ukbe’yi zekatlarını toplamak için Mustalık oğullarına gönderdi. Onunla da aralarında düşmanlık vardı. Geldiğini duyunca onu karşıladılar; o da kendini öldüreceklerini sanıp geri döndü ve Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e: Dinden döndüler, zekâtı vermediler, dedi. Efendimiz onlara savaş açmak istedi, ayet bunun üzerine indi. Şöyle denilmiştir: Efendimiz onlara Halid bin Velid’i gönderdi; namaz için ezan okuduklarını ve gece teheccüde kalktuklarını gördü. Onlar da zekâtlarını teslim ettiler, o da döndü. Fasıkın ve nebe’in (haber) nekire kılınması genelleme içindir. Araştırma emrinin haber verenin fasıklığına bağlanması adil kimsenin haberini kabul etmenin caiz olmasını gerektirir; çünkü bir şeye in edatıyla bağlı kılınan şey olmadığı zaman yok olur ve eğer tek kişinin haberi tek olduğu için reddedilse idi, fasıklığa bağlanmazdı. Çünkü tertip sebebi ifade eder. Zat ile olan da başka sebebe bağlanmaz. Hamze ile Kisai

fetesebbetu okumuşlardır ki durum açığa çıkıncaya kadar bekleyin demektir. “En tusiybu” sataşmayasınız diye “bilmeden bir topluma” hallerini bilmeden. “Yaptığınıza pişman olursunuz” öyle bir üzülsünüz ki olmamasını istersiniz. Bu üç harften (n d m) oluşan kelimeler devamlılık etrafında döner dolaşır.

وَأَعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَسْتُمْ
وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَإِنْ طَائِفَتَانِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى
الْآخَرَىٰ فَاقْتُلُوا الَّتِي تَبَغَىٰ حَتَّىٰ تَفِيَّ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

7 – Bilin ki, içinizde Allah’ın Resul’ü vardır. Eğer birçok işte size itaat ederse, elbette sıkıntıya düşersiniz. Ancak Allah size imanı sevdi ve onu kalplerinizde süsledi. Size küfrü, fasıklığı ve isyanı kötü gösterdi. İşte onlar doğru yolda olanlardır.

8 – Allah’tan bir lütuf olarak. Allah hakkıyla bilen, hikmet sahibidir.

9 – Eğer müminlerden iki topluluk savaşırlarsa, aralarını düzeltin. Eğer ikisinden biri diğerine saldırırsa, saldıran Allah’ın emrine dönünceye kadar onunla savaşın. Eğer dönerlerse, aralarını adaletle düzeltin ve adil olun. Şüphesiz Allah adilleri sever.

7- “Va’lemu enne fiküm (bilin ki, içinizde Allah’ın Resul’ü vardır)” enne edatı malulleriyle birlikte va’lemu’nun iki mefulunun yerini tutmuştur, bu da ona bağlanan hâl sayesinde, o da: “lev yutiukum (eğer birçok işte size itaat ederse, elbette sıkıntıya düşerdiniz)” kavlidir; o, fiküm’deki iki zamirden birinden hâldir. Eğer yeni söz başı kabul edilirse, emrin bir faydası görülmez. Mana şöyledir: Allah’ın Resul’ü aranızda öyle bir konumdadır ki değiştirilmesi lazımdır, o da olaylar çıktığı zaman sizin görüşünüze uymasını istemenizdir. Eğer öyle olsa idi,

zora ve dara düşerdiniz. Bunda bazılarının Mustalık oğullarına savaş açılmasını istediklerine işaret vardır. **“Ancak Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde süsledi. Size küfrü, fasıklığı ve isyanı kötü gösterdi”** kavli de mazeretlerini beyan eden bir istidrak / düzeltmedir. O da imanı çok sevmelerinin ve küfürden hoşlanmamalarının onları bu işe sürüklemesidir. Bunu da Velid’in dediğini duydukları zaman yapmışlardı. Ya da içlerinden bunu yapmayanların sıfatını bildirmekle bir düzeltmedir, bu da onları övmek ve yapanları üstü kapalı olarak kınamak içindir. **“İşte onlar doğru yolda olanlardır”** kavli de bunu destekler yani onlar müstesnadırlar, doğru yolu bulanlardır. Kerihe fiili kendi başına bir mefula geçişli olur, şeddelendiği zaman (kerrehe) iki meful alır. Ancak o, buğz etme manasını içerdği için bağgaza’nın yerine konulmuş ve onun gibi ilâ edatıyla geçişli kılınmıştır. Ya da ileyküm lafzı öteki mefulun yerine geçirilmiştir. Küfr inkâr ederek Allah’ın nimetini kapatmaktır, fusuk doğru yoldan çıkmaktır, isyan da itaat etmemektir.

8- “Allah’tan bir lütuf ve nimet olarak” bu da kerrehe yahut habbebe’nin illeti, mefulun lehidir, raşidun’un değil. Çünkü lütuf Allah’ın fiilidir, rüşt ise her ne kadar sonuçta Allah’ın fiili ise de onların zamirine isnat edilmiştir ya da fiilin dışı mefulun mutlakıdır. Çünkü sevdirmek de doğru yola iletmede Allah’ın lütfü ve nimetidir. **“Allah hakkıyla bilendir”** müminlerin hallerini ve aralarındaki üstünlüğü **“hikmet sahibidir”** onları muvaffak kılmakla üstün kılar ve nimet verirken.

9- “Eğer müminlerden iki grup savaşılırsa” iktetelu şeklinde cemi olması mana bakımındandır, çünkü her grup çoğuldur **“aralarını düzeltin”** nasihat etmek ve Allah’ın hükmüne çağırarak. **“Eğer biri diğerine saldırırsa”** tecavüz ederse, **“saldıran Allah’ın emrine dönmünceye kadar onunla savaşın”** Allah’ın hükmüne yahut buyruğuna demektir. Gölgeye fey’ denilmesi zeval vaktinde güneş onu sildikten sonra dönmesindendir. Ganimete de fey’ denilmesi kâfirlerden Müslümanlara dönmesindendir. **“Eğer dönerse, aralarını adaletle düzeltin”** aralarında Allah’ın hükmüne göre karar verin. Arabulmanın adaletle kayıtlanması o ortamın haksızlığa müsait olmasındandır, çünkü savaştan sonradır (masada kaybetmek). **“Adil olun”** bütün işlerde **“şüphesiz Allah adilleri sever”** güzel karşılık vermekle yaptıklarını över. Ayet aleyhissalat vesselam Efendimiz zamanında Evs ile Hazrec arasında çıkan bir savaş hakkında indi, hurma dalları ve ayakkabılarla kavga etmişlerdi. Bu da saldırının mümin olduğunu ve savaştan çekildiği takdirde bırakılacağını göstermektedir. Nitekim hadiste de öyle gelmiştir. Çünkü Allah’ın emrine dönmedir ve şunu da göstermekte-

dir ki nasihat ettikten ve sulh olmalarına çalıştıktan sonra mağdura yardım etmek vaciptir.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

10 – Müminler ancak kardeşlerdir. Kardeşlerinizin aralarını bulun. Allah'tan korkun. Umulur ki esirgenirsiniz.

11 – Ey o iman edenler, bir topluluk bir toplulukla alay etmesin, kendilerinden daha hayırlı olmaları umulur. Kadınlar da kadınlarla alay etmesinler; kendilerinden daha hayırlı olmaları umulur. Kendinizi kötülemeyin ve lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü addır. Kim tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

10- “Müminler ancak kardeşlerdir” çünkü kökleri birdir; o da ebedi hayatı kazandıran imandır. Bu da düzeltme emrinin gerekçe ve onayıdır. Bunun içindir ki onu fe harfi ile birlikte tekrar ve: **“Kardeşlerinizin aralarını bulun”** demiştir. Zamirin yerine zahir ismi koyması ve emredilenlere muzaf kılması, bunu kafalara iyice yerleştirmek ve konuya özendirmek içindir. İki kardeşin zikredilmesi de (ehaveyküm) tartışmanın en az iki kimse arasında çıkacağındandır. İki kardeşten Evs ile Hazrec kabileleri murat edildiği de söylenmiştir. Beyne ihvetiküm ve ihvaniküm de okunmuştur. **“Allah'tan korkun”** hükmüne muhalefet etmekten ve onu ihmalden **“umulur ki esirgenirsiniz”** takvanızdan dolayı.

11- “Ey o iman edenler, bir topluluk bir toplulukla alay etmesin, kendilerinden daha hayırlı olmaları umulur. Kadınlar da kadınlarla alay etmesinler; kendilerinden daha hayırlı olmaları umulur”. Yarı bazı müminler bazılarıyla alay etmesinler, çünkü alay edilen Allah katında alay edenden daha hayırlı olabilir. Kavm lafzı erkeklere öz-

güdür, çünkü ya mastardır, sıfat olmuş ve cemide yaygınlaşmıştır ya da kaim'in çoğuludur, zair ve zevr gibi. İşleri görmek (onlarla kaim olmak) erkeklerin görevidir, nitekim Allah Teala. "Erkekler kadınların kaimleridir" (*Nisa: 34*) demiştir ki işlerini görürler demektir. Âd ve Fir'avn kavmi gibi kabile manasında tefsir edildiği zaman (yine erkekler içindir) o zaman ya erkekler çok kabul edilmiş ya da erkekleri zikretmekle yetinilmiştir. Çünkü kadınlar onlara tabidir. Kavm diyerek çoğul ifadesinin tercih edilmesi alay etmenin çoğunlukla topluluklarda olmasındandır. Asâ fiili de ismi ile beraber yeni söz başıdır, yasağın gerekçesidir, onun haberi (hükümün bağlandığı lafız) yoktur, çünkü isim ona gerek bırakmamıştır. Asev en yekunu ve aseyne en yeküne de okunmuştur. Buna göre haberi olur (asâ haluhum en yekunu). **"Kendinizi kötülemeyin"** yani birbirinizi gıybet etmeyin demektir; çünkü müminler tek bir vücut gibidir. Ya da kınanacak şey yapmayın demektir, çünkü kınanacak şey yapan ancak kendini kötülemiş olur. Lemz dil uzatmaktır. Yakup zam ile (vela telmuzu) okumuştur. **"Ve lakaplarla çağırmayın"** birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. Çünkü nebz maddesi örfe göre kötü lakaba hastur. **"İmandan sonra fasıklık ne kötü addır"** müminlerin imana girmelerinden ve onunla meşhur olmalarından sonra kötü şöhretin yayılması ne kadar çirkindir! Bundan maksat ya küfür ve fıskın insanlara, özellikle müminlere nispetini ayıplamaktır. Çünkü rivayete göre ayet Safiyye bint Huyey hakkında inmiştir. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi: Kadınlar bana: Ey iki Yahudinin kızı Yahudi, dediler, dedi! O da: Babam Harun, amcam Musa, kocam da Muhammed aleyhisselam'dır deseydin, dedi! Ya da maksat lakap takmanın fasıklık, onu imanla bağdaştırmanın da çirkin olduğunu göstermektir. **"Kim tövbe etmezse"** yasaklandığı şeyden **"işte onlar zalimlerin ta kendileridir"** isyanı taat yerine koymak ve kendini azaba maruz bırakmakla.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾
 يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

12 – Ey o iman edenler, zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bazıları günahdır. Kusur araştırmayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. Biriniz kardeşinin ölü iken etini yemekten hoşlanır mı? İşte ondan tiksindiniz! Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tövbeleri çok kabul eden, çok esirgeyendir.

13 – Ey o insanlar, gerçekten biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Tanışmanız için sizi milletler ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz Allah katında en değerliniz (ondan) en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, her şeyden haberdardır.

12- “Ey o iman edenler, zannın birçoğundan sakının” ondan bir yana çekilin. Kesiren şeklinde kapalı verilmesi, her zanda ihtiyat göstermek ve hangi cinsten olduğu bilininceye kadar iyi düşünmek içindir. Çünkü zan vardır ona tabi olmak vaciptir mesela amele ait kesin olmayan hükümler ve Allah hakkında hüsnü zanda bulunmak gibi. Zan vardır haramdır mesela Allah ve peygamberlerle ilgili, kesin delile muhalif zan ve müminlere sui zanda bulunmak gibi. Zan vardır mubahtır mesela geçim işlerindeki zan gibi. “Çünkü zannın bazıları günahdır” bu da emir için yeni söz başıdır. İsm lafzı cezayı mucip günahdır. Hemzesi vav’dan bedeldir, sanki o amelleri kıran şeydir (ye-simül a’male). “Vela tecessesu (kusur araştırmayın)” Müslüman’ların açığını aramayın, tecessüs cess kökünden tefa’ul babındandır, bu da ondaki talep (isteme) manası itibarı ile, mesela telemmüs gibi. His’ten getirerek ha ile okunmuştur ki o da cess’in (ellemenin) eseri ve sonucudur. Bunun içindir havass-ı hamseye (beş duyuya) elcevas da denilmiştir. Hadiste şöyle denilmiştir: Müslümanların ayıplarını araştırmayın; çünkü kim onların ayıplarını araştırırsa, Allah onu evi-

nin içinde de olsa rezil eder. **“Kiminiz kiminizi gıybet etmesin”** arkasından kötü şeyle anmasın. Aleyhissalat vesselam Efendimize gıybeti sordular, o da: Din kardeşini hoşlanmayacağı şey ile anmandır, dedi. Eğer dediğin onda olursa gıybet etmiş olursun, eğer olmazsa bühıtan etmiş olursun, dedi. **“Biriniz kardeşinin ölü iken etini yemek ister mi?”** bu da gıybet edenin gıybet edilenin namusunda açtığı yarayı mübalağalarla birlikte en kötü şekilde temsil etmektedir. Şöyle ki: Eyuhıbbu’daki istıfham takriridir (reddi mümkün değildir), fiil ahad lafzına genelleme için isnat edilmiştir, sevmek ifadesi gayet iğrenç olan şeye bağlanmıştır, gıybet insan etini yemeye benzetilmiştir, eti yenen kimse hem kardeş tir hem de ölüdür. Arkasından da **“İşte ondan tiksindiniz!”** demiştir. Bu da onları onamakta ve gerçekleştirmektedir. Mana da şöyledir: Eğer böyle bir şey olursa yahut böyle bir şeyle karşılaş ırsanız, bakın, ondan tiksindiniz, tiksindiğ inizi inkâr etmeniz de mümkün değildir. Meyten lahm’dan yahut ah (kardeş) lafzından hal olarak mansuptur. Nafi şedde ile meyyiten okumuştur. **“Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah tövbeleri çok kabul eden, çok esirgeyendir”** yasağ ından sakınanı ve kusurundan tövbe edeni. Tevvab’taki mübalağa tövbeyi çok kabul etmesindendir, çünkü sahibini günah işlememiş gibi yapar ya da tövbesi kabul edilenlerin çok olmasından veyahut günahlarının çok olmasındandır. Rivayete göre ashaptan iki kimse Selman’ı Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e katık istemek için gönderdiler. Üsame de Efendimizin yiyecek işlerine bakıyordu, o da: Yanımda bir şey yok, dedi. Selman o iki kimseye bunu haber verdi, onlar da: Eğer onu suyu bol Sümeıha kuyusuna göndersek kuyuyu kurutturdu, dediler. O ikisi Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gelince, onlara: **“Neden ağızlarınızda kokan etin yeş illiğ ini görüyorum?”** dedi. Onlar da: Biz et yemedik, dediler. Kendisi de: Siz gıybet ettiniz, dedi.

13- **“Ey o iman edenler, gerçekten biz sizi bir erkek ve bir diş iden yarattık”** Âdem ile Havva’dan, o ikisine selam olsun ya da sizden her birinizi bir baba ve bir anadan yarattık demektir. Heps i bu hususta eş ittir, soya bakarak öğ ünmenin gerekçesi yoktur. Bunun gıybete mani olan kardeş liğ i pekiştirme olması da caizdir. **“Ve caalnaküm şuuben ve kabaile (sizi milletler ve kabilelere ayırdık)”** ş a’b bir asla (köke) dâyanan büyük topluluktur, o da kabileleri iç ine alır, kabile de amair’i, imare de batınları (göbekleri) batın da aş iretin kolunu iç ine alır, bundan da yakın dallar meydana gelir. Bu durumda Huzeyme ş a’b’tir, Kinane kabile dir, Kureyş imare dir, Kusay batındır, Haş im fahz’dir, Abbas fasile dir. Ş öyle de denilmiştir: Ş uub yabancı batınlardır, kabileler de arap batınlarıdır (karınlarıdır). **“Litearefu (tanış manız iç in)”** birbiri-

nizi tanımanız için, atalarla kabilelerle övünmek için değil. İdgam ile littearefu da okunmuştur. Littearefu ve literifu da okunmuştur. “Şüphesiz Allah katında en değerliniz ondan en çok korkanınızdır (takva sahibi olanınızdır)”. Çünkü nefisler takva ile kemale erer ve şahıslar onunla birbirinden üstün olurlar. Binaenaleyh kim şeref ararsa onda arasın. Nitekim aleyhisselam Efendimiz: Kim insanların en değerlisi olmak isterse Allah’tan korksun, demiştir. Aleyhissalat vesselam şöyle de demiştir: Ey insanlar, insanlar takva sahibi ve Allah nazarında kıymetli olan mümin ile bedbaht ve Allah katında değeri olmayan günahkârdan ibarettir. “Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir” sizi “haberdardır” içlerinizden.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا
 أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
 رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
 ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتَعْلَمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ
 يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

14 – Bedeviler: İman ettik, dediler. De ki: “Siz İman etmediniz, ancak “Müslüman olduk” deyin. İman kalplerinize henüz girmedil. Eğer Allah’a ve Peygamberine itaat ederseniz, amellerinizden hiçbir şey eksilmez. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15 – Müminler ancak Allah’a ve Resul’üne İman eden, sonra da şüphe etmeyen ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihat edenlerdir. İşte onlar doğruların ta kendileridir.

16 – De ki: Allah’a dininizi siz mi öğretiyorsunuz? Allah göklerde ve yerde olanı bilir. Allah her şeyi bilendir.

14- “Bedeviler: İman ettik, dediler” Eset oğulları hakkında indi, bunlar bir kıtlık yılında Medine’ye geldiler, yalandan kelime-i şaha-

det getirdiler. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e: Sana ağırlıklarla ailelerle geldik, filan oğulları gibi seninle savaşmadık, derler, ondan sadaka ister ve başına kakarlardı. **"De ki: Siz iman etmediniz"** çünkü iman güvenmek ve kalp huzuru ile tasdik etmektir, o da sizin için meydana gelmedi. Eğer öyle olmasa idi Müslüman olmak ve savaşı terk etmekle Resul aleyhissalat vesselamın başına kakmazdınız. Nitekim surenin sonu da bunu göstermektedir. **"Ancak: Müslüman olduk, deyin"** çünkü İslam itaattir, barışa girmektir, açıktan kelime-i şahadet getirmektir, savaşı terk etmek de bunu gösterir. Kelamın nazmı: La tekulu amenna velakin kulu eslemna yahut lemtü'minu ve lakin eslemtüm, şeklinde olmalı idi. Bundan Kur'an'daki nazma geçilmesi, imanı söylemekten men edip de kesin Müslüman olduklarını söylemek durumunda kalmamak içindir. Çünkü şer'an şart olan şey bulunmamaktadır. **"İman kalplerinize henüz girmedir"** bu da kulu lafzının vaktini bildirmektedir, çünkü o, zamirinden haldir yani Müslüman olduk, deyin, çünkü henüz kalplerinizle dilleriniz uyuşmamaktadır. **"Eğer Allah'a ve Peygamberine iman ederseniz"** ihlasla ve münafıklığı terk etmekle **"layelitküm (amellerinizden hiçbir şey eksilmez)"** ecirlerinizden, bu da late yeliytü liyen'den gelmektedir ki eksilme-tir. Basralı iki kurra elete kökünden la ye'litküm okumuşlardır, bu da Gatafan lehçesidir. **"Şüphesiz Allah çok bağışlayandır"** kusur işleyen mutileri **"çok esirgeyendir"** ihsan etmekle onları.

15- "Müminler ancak Allah'a ve Resul'üne iman edenler, sonra da şüphe etmeyenlerdir" lemyertabu tereddüt etmeyenler demektir ki irtabe'den gelir, o da rabehu (şüphelendirdi) fiilinin mutavaat şeklidir; birini itham etmekle beraber şüpheye düşürmektir. Bunda onlar-da neden iman bulunmadığına işaret vardır. Sümmme edatı da imanın muteber olması için şüphe etmemenin sadece iman ederken değil ileride de korunması içindir. Bu, "sümmestekamu (sonra da dosdoğru oldular)" ayetindeki gibidir (*Ahkaf: 13*). **"Malları ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenlerdir"** taatlarda demektir. Mallar ve canlarla cihat etmek, bütün malı ve bedenî ibadetleri içine alacak kadar geniştir. **"İşte onlar doğru olanların ta kendileridir"**. İman iddiasında doğru olanların.

16- "De ki: Allah'a dininizi siz mi öğretiyorsunuz?" iman ettik, demenizi ona mı haber veriyorsunuz? **"Allah göklerde ve yerde olanı bilir. Allah her şeyi bilendir"**. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. Bu da cahilliklerini tescil etmek ve onları azarlamaktır. Rivayete göre geçen ayet inince, geldiler, mümin ve inançlı olduklarına yemin ettiler. Bu ayet onun üzerine indi.

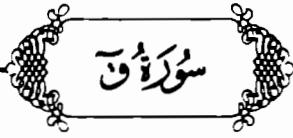
يَمْنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمْنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمْنُ
 عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَيْكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ
 غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

17 – Müslüman olmalarını başına kakıyorlar. De ki: Müslümanlığınızı başıma kakmayın. Bilakis Allah sizi İmana iletmekle size lütufta bulunur; eğer doğru kimseler iseniz!

18 – Şüphesiz Allah göklerin ve yerin kaybını bilir. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

17- “Müslüman olmalarını başına kakıyorlar” Müslüman olmalarını sana minnet sayıyorlar. Minnet, ettiği iyilikten karşılık bekleme-mektir, bu da menn’den gelir ki kesmek manasındır. Çünkü maksat karşının ihtiyacını görmektir. Minnetin ağır nimet olduğu da söylen-miştir ki menn’den (batmandan) gelir. “**De ki: Müslümanlığınızı başıma kakmayın**” islemeküm biislamiküm demektir. Harf-i cerin hazfı yahut fiilin itidad (saymak) manasına olmasından mansup olmuştur. “**Bilakis Allah sizi imana iletmekle lütufta bulunur**” iddianıza göre imana iletmekle, kaldı ki yol göstermek doğru yolu bulmak anlamına da gelmez. Kesr ile in hedaküm ve iz hedaküm de okunmuştur. “**Eğer doğru kimseler iseniz**” iman iddianızda. İn edatının cevabı mahzutfur, makabli de onu göstermektedir yani felillahil minnetü aleyküm (asıl minnet sahibiniz Allah’tır) demektir. Ayetin akışında çok ince bir mana vardır, o da şudur: Onlar Yaptıkları şeye iman adını verip de onu başa kakınca, bunun iman olmadığını belirtti ve ona İslam adını ver-di. Demek istedi ki aslında İslam olan şeyi başına kakıyorlar, o başa kakılacak bir şey değildir (İslam teslim olmaaktır). Aksine eğer iddiaları gerçek olsaydı onlara lütfetmekle minnet Allah’ın olurdu, onların ol-mazdı.

18- “Şüphesiz Allah göklerin ve yerin gaybını bilir” o ikisinde gaip olanı. “**Allah yaptıklarınızı görmektedir**” gizli ve açık yaptıklarınızı, artık içindeki şeyler ona nasıl gizli kalabilir? İbn Kesir ye ile (yame-lun) okumuştur, çünkü ayette gaib manası vardır. Peygamber sallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Hucurat suresini okursa, ona Allah’a itaat ve isyan edenlerin sayısınca sevap verilir.

50 / KAF SURESİ

Mekke'de inmiştir.

45 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ١ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ قَالِ الْكَافِرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ٢ عَادًا مِثًا وَكُنَّا تُرَابًا ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ٣
قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِظْنَا كِتَابَ حَفِظَ ٤ بَلْ كَذَّبُوا بِإِلْحَاقِ لَمَّا
جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ ٥ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا
وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ٦

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Kaf. O şerefli Kur'an'a ant olsun.

2 – Bilakis onlar içlerinden kendilerine bir uyarıcı gelmesine şaşıldılar. Kâfirler: “Bu, şaşılabacak bir şeydir” dediler.

3 – Öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (tekrar hayata döneceğiz?) Bu, çok uzak bir dönüştür.

4 – Yerin onlardan ne eksilttiğini gerçekten bildik. Yanımızda tespit eden bir kitap vardır.

5 – Bilakis kendilerine geldiği zaman hakkı yalanladılar. Artık onlar karışık bir durumdadır.

6 – Üstlerindeki göğe bakmadılar mı? Onu nasıl bina ettik ve süsledik. Onun yarıkları / çatlakları yoktur.

1- “Kaf. O şerefli Kur'an'a ant olsun” bu husustaki söz: “Sad. Zikir sahibi Kur'an'a ant olsun” kavlinde geçtiği gibidir. Mecid: Zülmeccid, diğer kitaplardan şerefli demektir ya da çünkü şerefli Allah'ın kelamıdır demektir ya da: Onun manasını bilen ve hükümlerini uygulayan şeref kazanır demektir.

2- “Bilakis onlar içlerinden kendilerine bir uyarıcı gelmesine şaşıldılar” bu da acayip olmayan şeyden şaşmalarını yatsımadır. O da içlerinden yahut kabilelerinden birinin onları uyarmasıdır. “Kâfirler: Bu, şaşılabacak bir şeydir, dediler” onların şaşmalarını hikâye etmektedir. “Haza (bu)” Allah'ın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i elçilik

için seçmesine işaretler. Önce zamir olarak geçip sonra kâfirler diye açıklaması, bu dediklerinde inatlarını göstermek, sonra da bununla küfürlerini tescil etmek içindir ya da elçi göndermekten şaşmalarını yeniden dirilmekten şaşmalarına atıftır. Bundaki mübalâğa da zamirlerinin yerine zahir ismin konulması ve şaşmalarını kapalı olarak hi-kaye etmek ileler – eğer işaret kapalıya olur da arkasındaki onu tefsir ederse (o da eiza mitna sorusudur) – ya da şaşmalarını özetle hidayet etmekledir – eğer işaret münzir lafzının gösterdiği mahzufa olursa – sonra da onu tefsir etmek ve açıklamakladır, çünkü bu, redde daha etkilidir. Zira birincisi (bel acibu en caehüm) emsallerinin kendilerinden üstün olmasını uzak görmeleridir, ikincisi de (kafirler dedi ki) Allah'ın kudretini müşahade ettikleri şeylerden (göklerden ve yerlerden) daha basit görmeleridir.

3; 4- **“Öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı”** yani ölüp de toprak olduğumuz zaman mı yeni hayata döneceğiz? Bu hafz edilene: **“Bu, çok uzak bir dönüştür”** kavli delâlet etmektedir. Yani akıldan yahut âdetten veyahut imkândan uzaktır, demektir. Rec' lafzının mercu yani cevap manasına olduğu da söylenmiştir. **“Yerin onlardan ne ek-silttiğini gerçekten bildik”** ölümlerinin cesetlerinden ne yediğini bilmiş durumdayız. Bu da bu hususta asıl olanı (Allah'ın ilmini) yok saymakla uzak görmelerini rettir. Bunun kasemin cevabı olduğu da söylenmiştir, lâm da söz uzadığı için atılmıştır. **“Yanımızda tespit eden bir kitap vardır”** bütün eşyanın tafsilatını muhafaza eden ya da bozulmaktan korunmuş bir kitap vardır. Maksat ya eşyanın ayrıntılarını bilmesini yanında korunmuş ve mutalaa ettiği kitap olana benzetmektir ya da bunları bilmesini yanında korunma altına alınmış Levh -i Mahfuz'da sabit kılmakla tekittir.

5- **“Bilakis hakkı yalanladılar”** yani mucizelerle sabit olan peygamberliği yahut Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisini veyahut Kur'an'ı yalanladılar **“lemma caehüm (kendilerine geldiği zaman)”** kesr ile lima caehüm de okunmuştur. **“Artık onlar karışık bir durumdadılar”** çalkantılı demektir, bu da mericel hatemü fi isbaili deyiminden gelir ki yüzük bol geldiği için parmağında oynamaktır. Bu da ona bazen şair bazen sihirbaz bazen de kâhin demeleridir.

6- **“Bakmadılar mı”** yeniden dirilmeyi inkâr ederken **“üstlerindeki göğe”** Allah'ın kâinatı yaratmadaki kudret eserlerine **“onu nasıl bina ettik?”** direksiz yükselttik **“ve süsledik”** yıldızlarla. **“Onun çatlakları yoktur”** yarıkları yoktur, yani onu düz ve pürüzsüz üst üste yaratmakla demektir.

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ

- وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝٧ تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝٨
وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ
الْحَصِيدِ ۝٩ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ۝١٠ رِزْقًا لِلْعِبَادِ
وَإَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ۝١١ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَأَصْحَابُ الرِّسِّ وَثَمُودُ ۝١٢ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ۝١٣
وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُيُوعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ۝١٤
أَفَعَيَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝١٥

7- Yeri de uzattık ve ona sabit dağlar attık. Onda her göz alıcı çiftten bitirdik.

8 – Allah’a dönen her kulun gözünü açmak ve ibret için.

9 – Gökten mübarek bir su indirdik de onunla bahçeler ve hasat edilen hububat bitirdik.

10 – Dizilmiş tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları (bitirdik).

11 – Kullara rızık için. Ve onunla ölü yeri dirilttik. Kabirden çıkış da böyledir.

12 – Onlardan önce Nuh kavmi, Res halkı ve Semud kavmi yalanladı.

13 – Ad kavmi, Fir’avn ve Lut’un kardeşleri.

14 – Eyke halkı ve Tübbâ’ kavmi. Hepsi peygamberleri yalanladı; tehdidim de hak oldu.

15 – Biz ilk yaratmadan acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni yaratmadan şüphe içindeler.

7- “Yeri de uzattık” döşedik “ve ona sabit dağlar attık” yüce dağlar koyduk. “Onda her çiftten bitirdik” yani her türden demektir “göz

alıcı" güzel sınıflardan.

8- **"Allah'a dönen her kulun gözünü açmak ve ibret için"** Rabbine dönen ve şaheserlerini tefekkürde ona dönen demektir. Tebsiraten ile zikra her ne kadar son fiil (enbetna) ile mansup iseler de zikredilen (benayna, elkayna ve enbetna) fiillerinin illeti, mefulun lehidir.

9- **"Gökten mübarek bir su indirdik de"** çok yararlı **"onunla bahçeler"** ağaçlar ve meyveler **"ve hasat edilen hububat bitirdik"** ekin tohumu ki biçilen şeylerdir mesela buğday ve arpa gibi.

10- **"Yüksek hurma ağaçları bitirdik"** uzun ya da hamile (taşıyıcı) demektir, bu da ebsakatiş şatü deyiminden gelir ki koyun hamile olmaktadır. Bu durumda (basikatin) ef'ale'den ism-i fail olur. Onu tek başına zikretmesi çok yüksek ve çok yararlı olmasındandır. Kaf'a uyum için sad ile basikatin de okunmuştur. **"Dizilmiş tomurcukları olan"** üst üste istif edilmiş, maksat tomurcukların dizilmesidir ya da ondaki meyvenin çok olmasıdır.

11- **"Rızkan lilibad (kullara rızık için)"** bu da enbetna'nın mefulun lehidir ya da mefulun mutlak, çünkü inbat (bitirmek) de rızıktır. **"Onunla dirilttik"** o su ile **"ölü yeri"** kurak, bitkisiz toprağı. **"Kabirden çıkış da böyledir"** o toprak canlandırıldığı gibi ölümünüzden sonra canlı olarak çıkışınız da öyledir.

12; 13; 14- **"Onlardan önce Nuh kavmi, Res halkı ve Semud, Ad kavmi ve Fir'avn yalanladı"** Fir'avn'den kendini ve kavmini murat etmiştir ki yukarı ve aşağı ile uyumlu olsun **"ve Lut'un kardeşleri"** kardeşleri demesi damatları olmasındandır. **"Eyke halkı ve Tübba' kavmi"** bunlar Hicr ve Duhan surelerinde geçti. **"Hepsi peygamberleri yalanladı"** yani her biri yahut onlardan her kavim yahut da tamamı demektir. Zamirin tek olması lafzından dolayıdır. **"Tehdidim de hak oldu"** vacip oldu ve üzerlerine indi. Bunda Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem için teselli ve onlar için tehdit vardır.

15- **"Biz ilk yaratmadan acizlik mi gösterdik?"** başlatmadan aciz mi kaldık ki tekrardan da aciz olalım. Bu da ayiye bilemri'den gelir ki işi için çıkış yolu bulamamaktır. Hemze de inkâr içindir. **"Hayır, onlar yeni yaratmadan şüphe içindeler"** yani onlar ilk yaratmaya gücümüzün yetmediğini inkâr etmiyorlar, bilakis yeni yaratmada karışıklık ve şüphe içindeler, çünkü onu âdete aykırı görüyorlar. Halkın ceditin şeklinde nekire olması durumu önemsetmek ve onun bilinmeyen ve mutad olmayan bir durum olduğunu göstermek içindir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ
 إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
 قَعِيدٌ ﴿٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿٨﴾ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ
 الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿٩﴾

16 – Ant olsun, gerçekten biz insanı yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi biliriz. Biz ona şahdamarından daha yakınız.

17 – Hatırla o zamanı ki sağdan ve soldan oturan iki alıcı vardır.

18 – Bir söz telaffuz ederse, mutlaka yanında hazır bir gözcü vardır.

19 – Ölüm sarhoşluğu gerçek olarak geldi. İşte senin kaçtığın şey budur.

16- “Ant olsun, gerçekten biz insanı yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi biliriz” nefsinin ona söylediğini ve aklına geleni. Vesvese gizli sestir, vesvasül huliy (takının çıkardığı ses) de ondandır. Bihi zamiri ma’ya racidir, eğer ma mevsul sayılırsa, be de savvete bikeza deyimindeki gibidir, ona mütealliktir ya da zamir insana racidir, eğer ma mastariye sayılırsa, be de geçişlilik içindir. “Biz ona şahdamarından daha yakınız” yani onun halini ona şahdamarından daha yakından daha iyi biliriz. Zatın yaklaşması bilginin yaklaşması için mecazdır (yaklaşan bilir). Şahdamarı da yakınlık için misaldir, şair Zürrimme şöyle demiştir:

Ölüm bana şahdamarımdan yakındır.

Ayette geçen habl damar demektir, izafeti de beyaniyedir. Veridan boynu ön tarafından saran iki damardır, vetin yani aort damarı ile bi-tişirler, bu iki damar ona baş tarafından gelirler. Ona verid denilmesi ruhun ona vürudu (gelmesi, can damarı) dolayısıyladır.

17- “İz yetelakka (hatırla o zamanı ki iki alıcı alır)” burada üzkür emri mukadderdir ya da iz zarfı akrabu lafzına mütealliktir yani iki melek onun ağzından çıkanı alırken o (Allah) onun halini ona bütün yakınlardan daha iyi bilir. Bunda şu da bildirilmektedir ki onun iki meleğin kaydına ihtiyacı yoktur. Çünkü onlardan daha iyi bilir, onlara gizli kalanı da bilir. Ancak o bir hikmet gereği böyle yapmıştır: O

da kulu gûnahtan olabildiğince uzak tutmak içindir, amele şiddetle önem verildiğini vurgulamak ve karşılığını vermek için zapt altına almak, kıyamette şahitlerin huzurunda onu delille susturmak içindir. “Sağdan ve soldan oturan” anil yemini kaîd ve anişşimali kaîd, sağdan oturan ve soldan oturan demektir. İnsanın meclis arkadaşı gibi yanında bulunurlar. Birinci kaîd’in atılması, ikincinin ona delalet etmesindendir. Mesela şairin:

(Feinnî ve Kayyanur biha leğaribu)

Ben ve Kayyar orada garibiz, sözü gibi (ki ben de garibim, o da gariptir demektir). Faîl kalıbı tek için de çok içinde kullanılır, mesela: “Velmelaiketü bade zalike zahîr” (*Tahrim: 4*) ayetinde olduğu gibi.

18- “Bir söz telaffuz ederse” ağzından bir şey çıkarsa “mutlaka yanında bir gözcü vardır” amelini gözetleyen bir melek “hazır” onu beklemektedir. Belki de içinde sevap veya günah olanı yazar, hadiste şöyle denilmiştir: İyilikleri yazan melek kötülükleri yazanın amiridir; kul bir iyilik yaptığı zaman sağdaki melek onu on kat olarak yazar. Bir kötülük yaptığı zaman sağdaki soldakine: Onu yedi saat bırak, belki tespih (ibadet) eder yahut istiğfar eder (pişman olur) der.

19- “Ölüm sarhoşluğu gerçek olarak geldi”. Onların amellerin karşılığını almak için yeniden dirilmeyi uzak görüp de onu gücünün yetmesi ve ilmi ile gerçekleştireceğini söylemekle izale edince, onlara şunu bildirdi ki yakında ölüm anında ve kıyamet koparken bununla yüzleşeceksiniz. Mazi ile tabir etmesi de (caet) bunun yakın olduğuna dikkat çekmek içindir. Sekretül mevt aklı baştan alan ölüm sarhoşludur, be edatı da tadiye (geçişlik) içindir, mesela: Cae zeydün biamrin (Zeyd Amr’ı getirdi) gibi. Mana da: Ölüm sarhoşluğu gerçek bir olay yahut gerçek vaat veyahut ölüm ve ceza olarak layık olduğu gibi geldi demektir. Çünkü insan ceza (karşılık görmek) için yaratılmıştır. Be edatı da “tenbütü biddühni” (*Mü’minun: 20*) kavlinde olduğu gibi mülâbese (ilişki) içindir. Sekretül hakkı bilmevti şeklinde de okunmuştur ki ölüm sarhoşluğu şiddetli olduğu yahut sürüklediği için canı çıkarmış, sanki onu getirmiştir ya da be edatı maa (beraberlik) manasınadır. Şöyle de denilmiştir: Sekretül hak, sekretullah (Allah’ın verdiği sarhoşluk) da denilmiştir ki böyle bir nispet korkutmak içindir. Sekaratül mevt şeklinde çoğul olarak da okunmuştur. “Zalike (bu)” yani ölüm “senin kaçtığın şeydir” ürkütgün şeydir, hitap da insanadır.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمٌ

الرَّوْعِ ۚ (۲۰) وَجَلَّتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ (۲۱) لَقَدْ كُنْتَ

فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ (۲۲)

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَيْنِي ۖ (۲۳) أَلْقِيَ فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ۖ (۲۴)

مَتَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ۖ (۲۵) الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ

فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ (۲۶)

20 – Sura üfürüldü. İşte bu, tehdit günüdür.

21 – Her nefis yanında bir sürücü ve bir şahitle geldi.

22 – Ant olsun, gerçekten sen bundan gaflet içinde idin. Senden perdeni açtuk; bugün gözüün çok keskindir.

23 – Yoldaşı: Bu, yanımda hazır olan şeydir, dedi.

24 – İkiz, her azılı, inatçı kâfiri cehenneme atın.

25 – Hayrı engelleyen, mütecaviz, şüpheciyi.

26 – O ki Allah’la beraber başka bir ilah kıldı / kabul etti. İkiz onu çok çetin azabın içine atın.

20- “Sura üfürüldü” yani yeniden dirilme borusu çalındı. “İşte bu, tehdit günüdür” yani üfürme günü tehdidin gerçekleşme ve tahakkuk etme günüdür, demektir. Zalike işareti nüfiha fiilinin mastarı nefha yöneliktir.

21- “Her nefis yanında bir sürücü ve bir şahitle geldi” iki melek ki biri onu sürer, ötekisi de ameline şahittir ya da bir melekte iki nitelik vardır. Şöyle de denilmiştir: Sürücü kötülükleri yazandır, şahit de iyilikleri yazandır. Şöyle de denilmiştir: Sürücü adamın kendisidir yahut yanından ayrılmayan görevlidir, şahit de organları ya da amelleridir. Maaha lafzı küllü’den hâl olarak mahallen mansuptur, çünkü küllün marife hükmünde olan şeye muzafır.

22- “Ant olsun, gerçekten sen bundan gaflet içinde idin” burada gizli kavl maddesi vardır (ona böyle denilir), hitap da her nefsedir, çünkü nerede bir kimse varsa mutlaka onu Ahiretten meşgul eden bir

uğraş vardır ya da hitap kâfiredir. “Senden perdeni açtık” perde ahiret işlerini kapatan şeydir ki gaflettir, maddi şeylere dalmak ve onlarla alışmaktır, gözü hep onlara dikmektir. “Bugün gözün çok keskindir” görme engeli kalktığı için çok iyi görmektedir. Hitabın Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e olduğu da söylenmiştir, mana da şöyledir: Sen din işlerinden gafil idin, gaflet perdeni kaldırdık. Bugün gözün keskindir; onların görmediklerini görür ve bilmediklerini bilirsin. Birinci manayı te’nin ve kâfların kesri ile okunması teyit eder ki hitap nefse olur.

23- “Yoldaşı dedi” ondan sorumlu olan melek “bu, yanımda hazır olan şeydir” bu, yazılmıştır, yanımda duruyor ya da ona sardırılan şeytan: Bu, yanımdadır, mülkiyetim dahilindedir, cehennem için hazırdır. Onu azdırmam ve saptırmamla hazır hale getirdim. Ma ledeyye’deki ma edatı eğer mevsufe kılınırsa, atîd onun sıfatıdır, eğer mevsule kılınırsa, bedelidir ya da ikinci haberdır yahut mahzuf müptedanın haberidir.

24- “Elkya (ikiniz her azılı kâfiri cehenneme atın)” Allah Teala’dan sürücü ve şahide hitaptır ya da cehennem hazinlerinden iki meleğedir veyahut birinedir. Failin tesniye olması fiilin tesniyesi ve tekrarı yerine konulmasındandır. Mesela şairin şu beyitinde olduğu gibi:

*Ey Affan’ın oğlu, eğer beni azarlarsanız, çekilirim,
Eğer beni bırakırsanız, namusumu korurum.*

Ya da elif (elkıya) tekit nun’undan bedeldir, vasıl vakf yerine konulmuş olur. Şeddesiz nun’la elkıyen okunuşu da bunu destekler. “Anîd” hakka inat eden demektir.

25- “Hayrı engelleyen” maldan farz olan haklarını engelleyen demektir. Hayırdan İslam’ın murat edildiği de söylenmiştir, çünkü ayet Velid bin Muğire’nin, yeğenini İslam’dan men etmesi üzerine indirilmiştir. “Mu’tedin” mütecaviz “mürîbîn” de Allah’tan ve dininden şüphe eden demektir.

26- “Ellezi caale (o ki Allah’la beraber başka bir ilah kıldı)” müptedadır, şart manasını içermektedir, haberi de “feelkıyahu (ikiniz onu çok çetin azabın içine atın)” kavlidir ya da külle keffarin’den bedeldir; o zaman feelkıyahu lafzı tekidin tekrarı olur ya da “ellezi” feelkıyahu’nun tefsir ettiği gizli fiilin mefulüdür.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتَهُ وَلَكِنْ كَانَ

فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَلَمْتُ إِلَيْكُمْ

بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يَبْدُلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ

نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَازْلَفَتِ الْجَنَّةُ

لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٍ ﴿٣٢﴾

27 – Yoldaşı: “Rabbimiz, onu ben azdırmadım. Ancak o uzak bir sapıklık içinde idi” der.

28 – (Allah Teala): “Huzurumda çekışmeyin. Ben size tehdidi takdım etmişti, dedi.

29 – Benim huzurumda söz değıştirilmez. Ve ben kullara zulümkar değilim.

30 – O günde ki cehenneme: “Doldun mu?” denilir. O da: “Fazlası var mı?” der.

31 – Cennet, uzak olmayarak müttakiler için yaklaştırlmış.

32 – (Onlara): “Bu, sizden (Allah’a) her dönen, hududunu muhafaza eden için vaat olunan şeydir” (denir).

27- “Kale karinuhu (yoldaşı dedi)” yani ona bağı olan şeytan dedi. Bunun diyalogu hikâye eden cümleler gibi (atıfsız) başlaması şundandır, çünkü bu, mahzufun cevabıdır, ona da “Rabbena ma atğaytuhu (Rabbimiz, onu ben azdırmadım)” kavlinin delalet ettiği mahzufun cevabıdır. Sanki kâfir: Hüve atğani (o beni azdırdı) demiş, yoldaşı da: Rabbena ma atğaytuhu (Rabbimiz, onu ben azdırmadım) demiştir. Birincisi (vekale karinuhu (ayet: 23)) ise öyle değildir. Çünkü onun makabline atfı vaciptir, zira mefhumlarının birlikte meydana geldiğini göstermektedir yani her nefsin iki melekle gelmesi ile yoldaşının “ancak o uzak bir sapıklık içinde idi” kavli ben ona bu hususta yardım ettim, demektir. Çünkü şeytanın saptırması ancak akli karışık olana ve kötülüğe meyyal olana etki eder. Tıpkı şu ayette olduğu gibi: “Vema kâne lî (benim sizin üzerinizde bir otoritem yoktu, ancak sizi davet ettim, siz de bana icabet ettiniz” (İbrahim: 22). (Yani diyalog halindeki konuşmalar atfı istemez, diğeri ister, burada da böyle olmuştur).

28; 29- “Kale” yani Allah Teala dedi **“huzurumda çekışmeyin”** yani hesap başında demektir, çünkü onun bir faydası yoktur. Bu da birincisi gibi (ayet: 23) yeni söz başıdır (diyalog olduğu için atuf istememiştir). **“Ben size tehdidi takdim etmişim”** kitaplarımda ve peygamberlerimin dilleriyle, artık diyecek bir şeyiniz yoktur. Bu da içinde yasağın gerekçesini taşıyan bir hâldir. Yani sizi uyardığımı bildiğiniz hâlde yanımda tartışmayın demektir. Be edatı da zaittir ya da ta'diye içindir, o zaman kaddeme tekaddeme manasına gelmiş olur. Bilvaid lafzının hâl, (kaddemtü) fiilinin de **“ma yübeddülül kavlü ledeyye”** kavline etki etmesi yani mefulu olması da caizdir yani sözümde değişiklik olmaz; öyleyse tehdidimi değiştireceğimi sanmayın demektir. Bazı günahkârların bazı sebeplerden dolayı affı değiştirme değildir; bilakis tahsistir. **“Ben kullarıma zulümkâr değilim”** ki azap etmemem gerekene azap edeyim.

30- “O gündeki ki cehenneme: “Doldun mu?” denir”. Hayal gücünü çalıştırmak ve olacakları tasvir etmek için sual ve cevaptır. Mana da şöyledir: Cehennem o kadar geniş olmasına rağmen cinler ve insanlar ona doluncaya kadar küme küme atılır. Çünkü Allah Teala **“cehennemi mutlaka dolduracağım” (Araf: 18)** demiştir ya da cehennem o kadar geniştir ki oraya girecekler girdiği halde hala içinde boşluk kalır demektir ya da Cehennem o kadar kükrer ve şiddetlenir ve asilere o kadar saldırır ki daha çoğunu ister ve fazlasını talep eder gibi davranır. Nafi ile Ebu Bekir ye ile yekulu okumuşlardır. Mezîd de ya mastardır mesela mahîd gibi ya da meful manasınadır mesela mebi' gibi. Yevme'nin başında üzkür (hatırla) emri gizlidir ya da nufiha fiilinin zarfıdır. O zaman zalike yevmul vaîd kavli ona işaret olur; muzaf takdirine ihtiyac kalmaz.

31- “Cennet uzak olmayarak müttakilere yaklaştırılmıştır” gayra baid'in hâl olması caizdir. Müzekkerliği de mahzufun sıfatı olmasındandır ya da şey'en gayra baidin demektir yahut mastar veznindedir yahut da cennet bustan (bahçe) manasınadır.

32- “(Haza (bu) size vaat olunandır)” burada kavî maddesi gizlidir, işaret de sevaba ya da üzlifet'in mastarınadır (izlaf, yaklaştırma). İbn Kesir ye ile yuadun okumuştur. **“Her dönene”** Allah Teala'ya rucu edene, bu da harf-i cerin iadesiyle müttakilerden bedeldir. **“Hafız”** hudutlarını koruyan için demektir.

مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ۖ (۳۳) ادْخُلُوهَا
 بِسَلَامٍ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ۚ (۳۴) لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ۚ (۳۵)
 وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا
 فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ۚ (۳۶) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ
 أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ۚ (۳۷) وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا
 بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ۚ (۳۸)

33 – Rahman'dan gıyaben korkan ve ona yönelen bir kalp ile gelen kimse için.

34 – (Onlara): “Oraya selametle girin. İşte bu, ebedilik günüdür” (denir).

35 – Onlar için orada her istedikleri vardır. Yanımızda fazlası vardır.

36 – Onlardan önce kendilerinden kuvvetçe daha çetin nice nesiller helak ettik. Onlar ülkeyi delik deşik ettiler, kaçacak yer var mı? (diye).

37 – Gerçekten bunda kalbi olan yahut huzur-ı kalp içinde kulak veren için elbette öğüt vardır.

38 – Ant olsun, gerçekten biz gökleri, yeri ve aralarındaki şeyleri altı günde yarattık. Bizle yorgunluk da dokunmadı.

33; 34; 35- “Rahman'dan gıyaben korkan ve ona yönelen bir kalp ile gelen kimse için” bu da ikinci bedeldir ya da evvab'ın mevsufundan bedeldir. Men haşiye kavlinin evvab hükmünde (sıfat) olması caiz değildir, çünkü men sıfat olmaz ya da müptedadır, haberi de “udhuluha (oraya girin)” kavlidir, yukalı lehüm udhuluha (onlara: Oraya girin, denilir) tevilindedir. Çünkü men çoğul manasınadır. Bilgaybi de failden yahut mefuldan hâldir yahut mastarın sıfatıdır yani haşyeten mültebiseten bilgaybi demektir ki Rahman görünmediği halde ondan korkan manasınadır ya da azap bu dünyada görülmediği halde korkan demektir ya da gözlerden kaybolan, hiç kimsenin görmediği azaptan korkan demektir. Rahman isminin seçilmesi, onların rahmeti

umdukları halde azabından da korktuklarını hatıra getirmek içindir. Ya da onlar Allah'ın rahmetinin geniş olduğunu bildikleri halde ondan korkarlar demektir. Kalbin Allah'a dönme ile nitelenmesi ancak böyle muteber olduğu içindir. **"Bisalam"** azaptan ve gazabın geçtiğinden salim / emin olarak ya da size Allah'tan ve meleklerinden selam verilerek girin demektir. **"İşte bu, ebedilik günüdür"** ebediliğin takdir edildiği gündür, tıpkı Allah Teala'nın **"orada ebedi kalıcılar olarak girin"** (Zümer: 73) kavli gibi. **"Onlar için orada her istedikleri vardır. Yanımızda fazlası vardır"** o da akıllarına gelmeyen, gözlerin görmediği, kulaklarını duymadığı ve bir insanın aklından geçirmediği şeyler demektir.

36- "Onlardan önce nice nesiller helâk ettik" senin kavminden önce "kendilerinden kuvvetçe daha çetin nesiller" mesela Âd, Semud ve Fir'avın kavimleri gibi "Fenakkabu filbilâd (onlar ülkeyi delik deşik ettiler)" orada tasarruf ettiler ya da ölüm korkusu ile yeri dolaştılar. Fenakkabu'daki fe birinciye göre sebebiye, ikinciye göre de takibiyedir. Tenkûb maddesinin aslı bir şeyi araştırmak ve incelemektir. "Kaçacak yer var mı, diye?" yani kendileri için Allah'tan yahut ölümden kaçacak yer. Nakkabu'daki zamirin Mekke halkına raci olduğu da söylenmiştir yani onlar seferlerinde bu nesillerin yurtlarından geçtiler; o nesiller için kaçacak yer buldular mı da kendileri için de benzerini düşünsünler. Emir kalıbı ile nakkıbu (araştırın) okunuşu da bunu destekler. Kesr ile nakb'dan nakıbu da okunmuştur ki bu da çok yürümekten ayaklarının yahut bineklerinin ayaklarının yara, delik delik olmasıdır.

37- "Gerçekten bunda vardır" bu surede anlatılanlarda **"kalbi olan için elbette bir öğüt vardır"** yani anlayışlı kalbi olan ve ondaki gerçekleri üzerinde düşünen **"yahut huzur-ı kalp içinde kulak veren için"** manalarını anlamak için zihnini toplayan yahut doğruluğuna şahit olan için ki dışındakilerden öğüt alır ve tehditlerinden de kaçınır. Kalbin nekire ve belirsiz verilmesi, şunu bildirmektedir ki düşünmeyen ve ibret almayan kalp kalp değildir, yok gibidir.

38- "Ant olsun, gerçekten biz gökleri, yeri ve aralarındakini altı günde yarattık" bunun tefsiri defalarca geçmiştir. **"Bize bir yorgunluk da dokunmadı"** sıkıntı ve bitkinlik demektir. Bu da Yahudilerin şu iddialarını çürütür: Allah Teala kâinatı yaratmaya Pazar günü başladı, Cuma günü de bitirdi, Cumartesi günü de dinlendi ve Arş'in üzerine uzandı.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۚ (٣٩) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ (٤٠) وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ (٤١) يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ (٤٢) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ (٤٣) يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۚ ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ (٤٤) نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرَ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ (٤٥)

39 – Onların dediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbini hamd ile tespih et.

40 – Geceden de secdelerin arkasından da onu tespih et.

41 – Dinle, o günde ki, seslenici yakın bir yerden seslenir.

42 – O günde o sesi hak ile duyarlar. İşte bu, çıkış günüdür.

43 – Şüphesiz biz, evet biz, diriltir ve öldürürüz. Dönüş yalnız bizdir.

44 – O günde ki yer onlardan hızla yarılr. İşte bu, bize göre kolay bir haşırdır.

45 – Biz, onların dediklerini pek iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Öyleyse tehdidimden korkana Kur'an'la öğüt ver.

39- “Onların dediklerine sabret” müşriklerin yeniden dirilmeyi inkâr mahiyetinde dediklerine; çünkü âlemi yorulmadan yaratabilen onları diriltebilir ve onlardan intikam da alabilir. Ya da Yahudilerin inkâr ve Allah'ı insana benzetmelerine sabret demektir. “Rabbini hamt ile tespih et” onu mümkün şeyleri yapmakta acizlikten ve insana benzetme çabalarından tenzih et. Hakka isabet etmek vs. gibi verdiği nimetlere de daima şükret. “Güneşin doğmasından önce ve batmasından önce” yani sabah ve ikindi namazlarından önce demektir. Bu iki vaktin faziletini de yukarıda öğrenmiş bulunuyorsun.

40- “Geceden de” yani gecenin bir kısmında da tespih et “ve secdelerin arkasından da” namazların ardından, edbar edbere kökünden

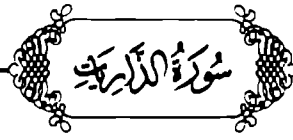
dübür'ün çoğuludur. Hicazlı iki kurra ile Halef kesr ile idbâr okumuşlardır ki edberetis salat deyiminden gelir ki namaz bitmektir. Tesbihten namaz murat edilmiştir de denilmiştir. Güneş doğmadan önceki namaz sabah namazıdır, batmadan önceki de öğle ile ikindidir, gece namazı da akşamla yatsı ve teheccüd namazıdır, secdelerin arkasındaki namaz da farzlardan sonraki nafilelerdir. Yatsıdan sonraki vitir de denilmiştir.

41- “Dinle” sana kıyamet hallerine dair verdiğim haberi. Bunda korkutma ve haber verilen şeyi büyütme vardır. “O günde ki seslenici seslenir” İsrail yahut Cebraîl’dir, o ikisine selam olsun, der ki: Ey çürümüş kemikler, ayrılan etler ve dağılan saçlar, Allah karar vermek için size toplanmanızı emrediyor, der. “Yakın bir yerden seslenir” öyle ki sesi hepsine eşit olarak ulaşır. Belki de bu, diriltmeyi tekrar ederken baştaki “ol” emri gibidir. Yevme lafzı yevmul huruc’un gösterdiği şeyle mansuptur.

42- “Yevme (o günde sesi duyarlar)” bu da geçen yevme’den beeldir, ses de sura ikinci üfürüştür. “Bilhakkı” bu da sayha’ya mütealliktir, bundan murat edilen de ceza için yeniden dirilmedir. “Bu, çıkış günüdür” kabirlerden çıkış. Kıyametin isimlerindendir, bayrama da çıkış günü denir.

43; 44- “Şüphesiz biz, evet biz, diriltir ve öldürürüz” dünyada. “Dönüş yalnız bizedir” ceza için Ahirette. “Yevme teşakkaku (o günde yarıılır)” teteşakkaku demektir. Tenşakku da okunmuştur. Asım, Hamze, Kisai, Halef ve Ebu Amr şin’i şeddesiz okumuşlardır. “Yer onlardan hızla yarıılır” onlar hızla çıkarlar demektir. “Bu bir haşirdir” yeniden diriltme ve toplamadır “bize göre kolaydır” basittir. Aleyna zarfının başa alınması özellik içindir (bize hastur, başkası yapamaz). Çünkü bunu ancak gücünü kendinden alan ve hiçbir şeyin kendisini başka bir şeyden meşgul etmeyen (Allah) yapar. Nitekim Allah Teala şöyle demiştir: “Yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz bir tek nefis gibidir” (Lokman: 28).

45- “Biz onların dediğini pekiyi biliriz” bu da Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem için teselli, onlar için de tehdittir. “Sen onların üzerinde zorba değilsin” onları imana zorlayan musallat değilsin ya da istediğini yapan biri değilsin, sen ancak davetçisin. “Öyleyse tehdidimden korkana Kur’an’la öğüt ver”. Çünkü ondan ancak o yaralanır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Kaf suresini okursa, Allah ona ölüm dalgınlık ve sarhoşluklarını kolay getirir.

51 / ZARİYAT SURESİ

Mekke'de inmiştir.

60 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالذَّارِيَاتِ ذُرُوءًا ۝١ فَلَحَامِلَاتٍ وِرْقًا ۝٢ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ۝٣ فَلَمَقْشَمَاتٍ
 أَمْرًا ۝٤ إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٌ ۝٥ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۝٦
 وَالسَّعْيُ ذِكْرُ الْجُبِّ ۝٧ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ۝٨ يُؤَفَّكُ عَنْهُ مَنْ لَفَّكٌ ۝٩
 قَتَلَ الْخَرَّاصُونَ ۝١٠

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, savurdukça savuranlara,
- 2 – Yük taşıyanlara,
- 3 – Kolayca akanlara,
- 4 – İş taksim edenlere,
- 5 – Ki, gerçekten size vaat olunan şey elbette doğrudur.
- 6 – Şüphesiz ceza elbette gerçekleşecektir.
- 7 – Çılgılı yollara sahip göğsüne ant olsun ki,
- 8 – Gerçekten siz, elbette farklı söz (görüş) tesiniz.
- 9 – Döndürülen ondan döndürülür.
- 10 – O yalancılar kahrolsun.

1- “Ant olsun, savurdukça savuranlara” bunlardan toprak ve sairiyi savuran rüzgârları kast ediyor ya da doğurgan kadınları ki onlar da evlatları savururlar ya da melekler ve diğerleri gibi mahlûkatı savuran sebepleri kast ediyor. Ebu Amr ile Hamze te'nin zal'a idgamı ile (vezzariyatizzerven) okumuşlardır.

2- “Yük taşıyanlara” yağmurları taşıyan bulutlara yahut bulutları taşıyan rüzgârlara ya da hamile kadınlara yahut bunların sebeplerine. Vakran da okunmuştur ki o zaman taşınan şeye mastarın (sikletin) adı verilmiş olur.

3- “Kolayca akanlara” denizde rahatlıkla akan gemilere yahut istikametlerinde esen yellere yahut yörüngelerinde akan (yüzten) yıldızlara demektir. Yüsren mahzuf mastarın sıfatıdır yani ceryen za yüsren demektir.

4; 5; 6- “İş taksim edenlere” yağmurlar, rızıklar vs. gibi işleri taksim eden meleklerle ya da bunları ve diğerlerini içine alan taksim sebepleri-

rine ya da bulutu evirip çevirmekle yağmurları taksim eden rüzgâra demektir. Eğer işler ayrı kabul edilirse fe edatı bunlarla yapılan yeminleri sıralamak içindir. Çünkü aralarında Allah'ın kudretine delalet etmede farklılık vardır, yoksa fe edatı fiilleri sıralamak içindir; çünkü rüzgârlar su buharlarını havaya kaldırır, o da buluta dönüşür, onu kaldırır, rüzgâr da bulutu yürütür, emredildiği yere götürür, böylece yağmuru bölüştürür (yani birincide zatlar ayrıdır, ikinci de işler ayrıdır).

“İnne ma tuadune (ki size vaat olunan şey elbette doğrudur, şüphesiz ceza elbette gerçekleşecektir)” bu da kasemin cevabıdır, sanki Allah Teala bu acayip ve tabiatın gereğine ters düşen şeylere gücünün yetmesini vaat edilen ceza için yeniden diriltmeye gücünün yettiğine delil getirmiştir.

7- “Çizgili yollara sahip göğ e ant olsun ki” bunlardan murat edilen de ya görülen yollardır ki onlar yıldızların yörüngeleridir ya da aklen düşünülen yollardır ki onlar da görüş sahiplerinin gittiği ve marifetlere vasil olduğu yollardır. Ya da yollardan maksat yıldızlardır, çünkü onların da yolları vardır ya da onlar kumaşın süsü gibi göğü süslerler. Hubuk habiket'in çoğuludur, tıpkı tarikat ve turuk gibi ya da hibak'in çoğuludur, misal ve müsül gibi. Be'nin sükunu ile hibk, ibil vezninde hibik, silk vezninde hibk, cebel vezninde habek, niam vezninde hibek ve burak vezninde hubek de okunmuştur.

8- “Gerçekten siz elbette farklı söz (görüş)lerdesiniz.” Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem hakkında. O da ona bazen şair, bazen sihirbaz, bazen de deli demeleridir. Ya da Kur'an, yahut kıyamet veyahut din işlerinde hakkında demektir. Belki de bu yemindeki nükte değişik ve farklı gayeleri olan sözlerini göklerin yollarına benzemektir, çünkü birbirinden uzak ve maksatları ayrı ayrıdır.

9- “Yu'feku anhu (döndürülen ondan döndürülür)” anhu zamiri Resul'e yahut Kur'an'a veyahut imana gider. Çünkü ondan daha kötü bir dönme yoktur. Sanki ona nispetle hiçbir dönüş yoktur demektir. Ya da Allah'ın ilim ve kaderinde döndürülen ondan döner demektir. Zaminirin kavle (söze) gitmesi de caizdir, o zaman mana: Ondan çevrilen o değişik sözden ve o sebepten çevrilir demek olur, tıpkı yenhevne an eklin ve şürbin (yemekten ve içmekten böyle davul gibi şişmişlerdir) sözü gibi. Yani şişmeleri bu iki şeyden ve o iki sebepten demektir. Feth ile efeke de okunmuştur ki mana insanları çeviren ondan çevrilir demektir. Onlar da Kureyş'tir, onlar insanları imandan çevirirlerdi.

10- “O yalancılar kahrolsunlar” o değişik söz söyleyen yalancılar. Hars maddesi ölüm için beddua etmektir, sonra lanet yerinde kullanılmıştır.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ
 الَّذِينَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فَتَتَكَلَّمُ هَذَا الَّذِي
 كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ لُحْظِينَ
 مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا
 مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
 لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ
 أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

11 – O kimseler ki onlar, sapıklık içinde gafillerdir.

12 – “Ceza günü ne zaman?” diye sorarlar.

13 – O günde onlar ateş üzerinde yakılırlar.

14 – (Onlara): “Yakılmanızı tadın. Bu, acele istediğiniz şeydir” denir.

15 – Şüphesiz müttakiler cennetlerde ve pınarlardadır.

16 – Rablerinin kendilerine verdiğini alıcılar olarak. Şüphesiz onlar bundan önce iyilik edenlerdir.

17 – Gece pek az uyurlardı.

18 – Seherlerde onlar istiğfar ederlerdi.

19 – Onların mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardır.

20 – Yeryüzünde kesin inananlar için ibretler vardır.

21 – Nefislerinizde de; görmüyor musunuz?

11; 12; 13- “O kimseler ki onlar sapıklık içinde” boylarına kadar cahillige gömülmüş “gafillerdir” emredildikleri şeylerden. “Ceza günü ne zaman, diye sorarlar?” yani ne zaman gelecek derler? Kesr ile iyyane de okunmuştur. “O günde onlar ateş üzerinde yakılırlar” bu da sorunun cevabıdır yani ceza günü onlar ateşte yanarken olacaktır ya da o öyle bir gündür ki onlar ateşin üzerinde yakılırlar demektir. Yevme’nin fetha ile okunması hareke almayan şeye muzaf olmasının

dandır. Ref ile yevmu okunuşu da bunu gösterir.

14- **“Yakılmanızı tadın”** yani onlara böyle denilir **“bu, acele istediğiniz şeydir”** acele istediğiniz azaptır. Bunun (haza'nın) fitneteküm'den bedel, ellezi'nin de sıfatı olması da caizdir.

15; 16- **“Şüphesiz müttakiler cennetlerde ve pınarlardadır. Rablerinin kendilerine verdiğini alıcılar olarak”** verdiğini kabul ederek ve ona razı olarak, manası da şöyledir: Onlara verdiği her şey güzeldir, razı olunur ve kabul ile karşılanır. **“Şüphesiz onlar bundan önce iylik edenler idiler”** amellerini güzel yaptılar. Bu da rızayı hak etmelerinin gerekçesidir.

17- **“Gece pek az uyurlardı”** bu güzel yapmalarının açıklamasıdır. Ma edatı zaittir yani gecenin bir kısmında ya da az uyurlardı demektir. Ya da ma edatı mastariye yahut mevsuledir yani uyumaları yahut uyudukları şey gecenin az bir kısmında olurdu demektir. Ma edatının nafiye olması caiz değildir, çünkü onun mabadi makablinde amel edemez. Bunda az uyuma ve istirahatlarının azlığı için mübalağalar vardır: Az kelimesinin, dinlenme vakti olan gecenin, az uyku demek olan hucu'un zikri ve ma edatının zait olması gibi.

18; 19; 20- **“Seherlerde onlar istiğfar ederlerdi”** yani onlar az uymak ve çok teheccüt etmekle beraber bunu hak etmişlerdir, çünkü Allah korkusu ve bilgileri tamdır. **“Onların mallarında bir hak vardır”** Allah'a yaklaşmak ve insanlara acımak için kendilerine vacip kıldıkları bir hisse vardır **“dilenci ve yoksul için”** herkese avuç açan için ve onun muhafaza ettiği için zengin sayılıp da sadakadan mahrum kalan için demektir. **“Yeryüzünde kesin inananlar için ibretler vardır”** deliller vardır, mesela madenler ve havyarlar gibi yahut çeşitli deliller vardır mesela yerin döşenmesi, sakinliği, bir kısmının sudan yüksek olması ve bazı parçalarının nitelik, özellik ve menfaatlerde farklı olması gibi. Bütün bunlar Yaratıcının varlığına, ilmine, kudretine, iradesine, birliğine ve sonsuz merhametine delalet eder.

21- **“Nefislerinizde de”** nefislerinizde de ibretler vardır, çünkü âlemde ne varsa mutlaka insanda da onun bir benzeri vardır, bunlar da ibrettir. İnsan ayrıca şu özelliği ile de ibret teşkil eder: Mükemmel şekli, göz alıcı manzarası, acayip kurgusu; garip fiiller yapma, farklı sanatlar icra etme ve çeşitli kemalatları kendinde toplama gibi. **“Gör-müyor musunuz?”** ibret nazarıyla bakmıyor musunuz?

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَرَّبَ

السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾ هَلْ أَتَاكَ

حَدِيثٌ ضَلَفَ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا

قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَأَى إِلَى آهِلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ

خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

22 – Gökte rızkınız ve size vaat olunan şey vardır.

23 – Göğün ve yerin Rabbi hakkı için, şüphesiz o, konuştuğunuz şey elbette gerçektir.

24 – Sana İbrahim'in saygı değer (aziz) mısafirlerinin haberi geldi mi?

25 – Hani, yanına girmişler: “Selam” demişlerdi. O da: “Selam. Tanınmamış bir topluluksunuz (sızı tanıyamadım) demişti.

26 – Hemen allesine sıvıştı; semiz bir dana kızartması getirdi.

27 – Onu onlara yaklaştırdı: “Yemez mısınız?” dedi.

28 – Onlardan bir korku hissetti. “Korkma” dediler ve onu bilgili (akıllı) bir oğulla müjdelediler.

22; 23- “Gökte rızkınız vardır” rızkınızın sebepleri yahut takdiri vardır. Şöyle de denilmiştir: Gökten murat edilen bulut, rızıktan murat edilen de yağmurdur. Çünkü o, gıdaların sebebidir. “Ve size vaat olunan vardır” va'dolunan sevap, çünkü cennet yedinci katın üzerindedir ya da ameller ve sevapları gökte yazılmış ve takdir edilmiştir. Bunun yeni söz başı olduğu, haberinin de “feve rabbis semai (göğün ve yerin Rabbi hakkı için, şüphesiz o, elbette gerçektir)” kavli olduğu da söylenmiştir. Buna göre zamir ma'ya racidir, birinciye göre de ona ve zikredilen ayetlere, rızka ve va'de raci olması da ihtimal dâhilindedir. “O konuştuğunuz şey gibi” konuşmanız gibi; nasıl konuşmanızda şüphe yoksa onun gerçekleşeceğinde de şüphe etmemelisiniz. Misle hakkun'daki gizli zamirden hâl olarak mansuptur ya da mahzuf mas-tarın sıfatıdır yani innehu lehakkun hakkan misle nutküküm demektir.

Şöyle de denilmiştir: O (misle) feth üzere mebnidir, çünkü irap almayan bir şeye muzaftır, o da ma'dır, eğer şey manasına (mevsufe) ise ve inne ve mamulleridir, eğer ma zait kılınırsa. Mahalli de hakkun'un sıfatı olarak merfudur. Hamze, Kisai ve Ebu Bekir'in ref' ile okumaları da bunu destekler.

24- "Sana İbrahim'in misafirlerinin haberi geldi mi?" bunda haber önemsetilmiş ve vahiy olduğuna vurgu yapılmıştır. Dayf aslında mastardır, bunun içindir ki teke de çoğa da denilir. Onların on iki melek oldukları da söylenmiştir. Cebrail, Mikâil ve İsrail'den ibaret üç melek oldukları da söylenmiştir. Onlara misafir demesi misafir görüntüsünde gelmelerindendir. "**Mükremiyn**" Allah katında yahut İbrahim katında aziz demektir. Çünkü onlara bizzat ve zevcesi ile hizmet etmiştir.

25- "İz dehalu (hani yanına girmişlerdi)" bu da hadis'in yahut dayf'ın veyahut mükremiyn'in zarfıdır. "**Selam demişlerdi**" yani sana selam olsun demişlerdi. "**O da: Selam, dedi**" yani selam size olsun, dedi. Mansuptan merfu kalıbına geçilmesi, selamının onların selamından daha güzel olması içindir. İkisinin de merfu olarak okunduğu da rivayet edilmiştir. Hamze ile Kisai silmün okumuşlardır. İki selam mansup olarak da okunmuştur (selamen selamen) ki mana birdir. "**Tanınmamış bir topluluksunuz**" sizi tanıyamadım, dedi. Tanınmaması şundandır, çünkü onları âdemoğulları sanmıştı, o nedenle tanınamıştı ya da selam lafzı o zamanlarda yoktu, çünkü o, İslam'ın şiarıdır, böyle demekle onları tanımak ister gibi olmuştur.

26- "Hemen ailesine sıvıştı" misafirlerden gizli olarak gitti, çünkü hemen ikram sunması ev sahibinin adabındandır, çünkü misafir onu engelleyebilir ya da bekler vaziyete gelir. "**Semiz bir dana kızartması getirdi**" çünkü çoğu malı sığır idi.

27- "Onlara yaklaştırdı" önlerine koydu "**yemez misiniz, dedi?**" bu da onun kızartılmış olduğunu göstermektedir. Hemze de sunmak ve yemeye teşvik etmek içindir, bunu da edep yollu söylemiştir, eğer koyar koymaz dediyse. Hamze inkâr içindir, eğer ellerini sunmadıklarını gördüğü zaman demişse.

28- "Onlardan bir korku hissetti" içine bir korku girdi, yemediklerini görünce, çünkü onların kötülük için geldiklerini zannetti. Şöyle denilmiştir: Bunu görünce içine onların azap melekleri olduğu korkusu düştü. "**Korkma, dediler**" biz Allah'ın elçileriyiz. Şöyle de denilmiştir: Cebrail aleyhisselam kanadıyla dokundu; buzağı kalktı, koşarak annesinin yanına gitti. O zaman İbrahim onları tanıdı ve onlardan emin oldu. "**Onu bir oğlan çocuğu ile müjdelediler**" ki o da İshak aleyhisselam'dır "**bilgili**" balığ olduğu zaman bilgili olacak demektir.

فَاقْبَلَتْ

امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

فَلَخَرَجْنَا مِنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ

مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

29 – Karısı çılgılık içinde yöneldi, yüzünü tokatladı: “Ben kısır bir karıyım” dedi.

30 – Onlar da: “Öyledir, Rabbin, dedi. Çünkü o, hikmet sahibi, her şeyi bilendir” dediler.

31 – Dedi: Meseleniz nedir, ey elçiler?”

32 – Dediler: Gerçekten biz, bir suçlular kavmine gönderildik.

33 – Onların üzerine çamurdan taş gönderelim, diye.

34 – Rabbinin katında aşırı gidenler için işaretlenmiş (taşlar).

35 – Derken orada müminlerden kim varsa, hepsini çıkardık.

36 – Orada Müslüman'lardan bir evden başkasını bulamadık.

37 – Orada acıklı azaptan korkanlar için bir işaret bıraktık.

38 – Musa'da da bir işaret bıraktık. Hanı, onu açık bir delille Fir'avn'e göndermiştik.

29- “Karısı yöneldi” Sara odasına döndü, bir köşede onlara bakıyordu “fi sarratin” çılgılık içinde ki sarîr kökünden gelir, hâl olarak mahallen mansuptur ya da mefuldur, eğer akbelet ehazet ile tevîl edilirse “yüzünü tokatladı” parmaklarının ucuyla alına vurdu, şaşırmış gibi bu hareketi yaptı. Şöyle de denilmiştir: Hayız kanının hararetini

hissetti, hayasından yüzünü tokatladı. **“Ben kısır bir kadını, dedi”** yani ben yaşlı ve doğurmayan bir kadını, nasıl çocuğum olur demek istedi?

30- “Onlar da: Öyledir, dediler” sana müjde verdiğimiz gibidir dediler. **“Rabbin dedi”** biz sadece sana haber veriyoruz **“çünkü o, hikmet sahibi, her şeyi bilendir”** dediği hak, yaptığı hikmettir.

31; 32; 33- “Dedi: “Meseleniz nedir, ey elçiler?” onların melek olduklarını ve ancak önemli bir iş için inceklerini bildiği için bunu sor-du. **“Dediler: Gerçekten biz, bir suçlular kavmine gönderildik”** Lut kavmini kast ediyorlar. **“Üzerlerine çamurdan taş gönderelim, diye”** siccil demek istiyor, çünkü o taşlaşmış çamurdur.

34- “Müsevvemeten (Rabbinin katında işaretlenmiş)” Rabbinin katından gönderilmiş, bu da esmeytül maşiyete deyiminden gelir ki davayı salıvermektir ya da işaretlenmiş demektir ki alâmet kökünden gelir. **“Aşırı gidenler için”** kötülükte haddini aşanlar için.

35; 36- “Derken orada kim varsa çıkardık” Lut kavminin kentlerinden, zikirleri geçmediği halde zamir gönderilmesi belli oldukları içindir **“müminlerden”** Lut’a iman edenlerden. **“Orada Müslüman’lardan bir evden başkasını bulamadık”** Müslüman bir ev halkından başka. Bu imanla İslam’ın bir olduğuna delil getirilmiştir ki zayıftır. Çünkü bu, ancak ona tabi olana mümin ve Müslüman denilebileceğini gösterir. Bu da manalarının bir olduğunu gerektirmez, çünkü bir tek zata çeşitli sıfatlar vermek caizdir.

37- “Orada acıklı bir azaptan korkanlar için bir işaret bıraktık” çünkü ibret alacak olanlar onlardır, o işaret de taşlardır ya da istif edilmiş kaya parçalarıdır yahut kokuşmuş siyah sudur.

38- “Ve fi musa (Musa’da da bir işaret bıraktık)” bu da vefilardı’ya yahut terekna fiha’ya atıftır, caalna fi musa demektir, aleftüha tibnen ve maen barida (ona yem olarak saman ve su verdim, yem olarak saman, içecek olarak da su verdim) kavli gibidir. **“Hani onu açık bir delille Fir’avn’e göndermiştik”** o da mucizeleridir, mesela asa ve beyaz el mucizeleri gibi.

فَتَوَلَّىٰ بَرُكْنَهُ

وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُودَهُ فَنَبَذْنَاهُ فِي الْيَمِّ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾
مَا تَدْرُسْنَ مِنْ شَيْءٍ آتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ
لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَهَمَزُوا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ
وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَنَصِّرِينَ ﴿٤٥﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾ وَالسَّمَاءَ
بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

39 – Fir'avn'e erkânı ile. Yüz çevirdi ve: Bu, bir sihirbazdır yahut delidir, dedi.

40 – Biz de onu ve ordularını yakalayıp onları denize attık. O ise kendini kınıyordu.

41 – Ad kavminde de bir işaret bıraktık. Hani, onların üzerine de o kısır rüzgârı göndermiştik.

42 – Üzerinden geçtiği her şeyi mutlaka çürümüş gibi bırakıyordu.

43 – Semud'da da bir işaret bıraktık. Hani, onlara: Bir süreye kadar istifade edin, denilmişti.

44 – Onlar Rablerinin emrine karşı baş kaldırdılar da onları bakarlarken yıldırım yakaladı.

45 – Kalkmaya güç yetiremediler ve öç alanlar da olmadılar.

46 – Nuh kavmini de önceden helâk ettik. Çünkü onlar bir fâsıklar kavmi idiler.

47 – Göğü kuvvetle bina ettik ve gerçekten biz, elbette genişletenleriz.

39- "Fir'avn erkânı ile yüz çevirdi" onlarla imandan yüz çevirdi, bu da ve neâ bicanbihi (yan döndü) sözü gibidir. Ya da ordularından

kuvvet alarak arkasını döndü demektir. Rûkn yaslanacak ve kuvvet alacak şeydir. Kâf'ın zammı ile (rûkûn) de okunmuştur. **"Bu bir sihirbaz yahut delidir, dedi"**. Harikulâde gösterdikleri şeyi cinin yardımı ile yapıyor gibidir. Fir'avn Musa'nın bunu kendi istek ve çabasıyla mı yoksa başka bir şeyle mi yaptığında tereddüt etmiştir.

40- "Biz de onu ve ordularını yakalayıp onları denize attık" onları denizde boğduk. **"O ise kendini kınıyordu"** küfür ve inadından dolayı kınanacak şey yapıyordu. Cümle aheznahu'daki zamirden hâldir.

41; 42- "Ad kavminde de bir işaret bıraktık. Hani onların üzerine de o kısır rüzgârı göndermiştik". Ona kısır demesi onları helâk edip köklerini kurutmasındandır ya da hiçbir yararı olmamasındandır. O da batı yahut güney yahut her taraftan esen yeldir. **"Üzerinden geçtiği her şeyi mutlaka çürümüş gibi bırakıyordu"** remîm kül gibi demektir rimm kökünden gelir, o da çürümek ve dağılmaktır.

43; 44- "Semud'da da bir işaret bıraktık. Hani onlara: Bir süreye kadar istifade edin (yaşayın)" demişti". Bunun tefsiri de: "Yurdunuzda üç gün yaşayın" (*Hud*: 65) kavlidir. **"Onlar Rablerinin emrine baş kaldırdılar"** ona uymak istemediler **"onları yıldırım yakaladı"** yani üç günden sonra azap tuttu. Kisai sa'ka şeklinde okumuştur ki bir kere yıldırıma tutulmaktır. **"Bakarlarken"** ona bakarlarken, çünkü gündüzün açıktan gelmişti.

45- "Kalkmaya güç yetiremediler" bu da Cenab-ı Allah'ın: "Yurtlarında diz çöküp kaldılar" (*A'raf*: 78) kavli gibidir. Şöyle de denilmiştir: Bu, ma yekumu bihi (onu kaldıramaz) deyiminden gelir ki onu def etmekten aciz kalmaktır **"ve oç alanlar da olmadılar"** ret edemediler.

46- "Nuh kavmini de" yani onları da helâk ettik, demektir, çünkü geçen kısım onu göstermektedir. Ya da Nuh kavmini zikret, demektir. Fi âdin kavline atfı da caizdir. Ebu Amr, Hamze ve Kisai'nin cer ile (nuhin) okuyuşları da bunu destekler. **"Daha önceden"** bu zikredilenlerden önce demektir. **"Çünkü onlar bir fasıklar kavmi idiler"** küfür ve isyanla doğru yoldan çıkan bir toplum idiler.

47- "Göğü kuvvetle bina ettik ve gerçekten biz, elbette genişletenleriz". Musi' gücü yetendir, vüs'den gelir ki takat / güç manasıdır. Musi' de harcamaya gücü yeten (zengin) demektir ya da göğü yahut onunla yerin arasını veyahut rızkı genişletenleriz, demektir.

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ

الْمَعْدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾
فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا
مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾
كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجْنُونٌ ﴿٥٢﴾
اتَّوَاصُوا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ فَلَمَّا آتَتْ
بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكَرَ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ
الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

48 – Yeri, onu da döşedik; biz ne güzel döşeyenleriz.

49 – Her şeyden iki çift yarattık, umulur ki iyice düşünürsünüz.

50 – Allah’a koşun. Şüphesiz ben sizin için ondan apaçık bir uyarıcıyım.

51 – Allah ile başka bir ilah kılmayın. Şüphesiz ben sizin için ondan apaçık bir uyarıcıyım.

52 – İşte böyle. Kendilerinden öncekilere de bir peygamber gelse, mutlaka: “Bir sihirbaz yahut bir deli” dediler.

53 – Bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler? Hayır, onlar azgın bir topluluktur.

54 – Onlardan yüz çevir. Sen kınanmış değilsin.

55 – Öğüt ver; zira öğüt müminlere fayda verir.

56 – Cinsleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler, diye yarattım.

48- “Yeri, onu da döşedik” düz yaptık ki üzerinde durasınız “biz ne güzel döşeyenleriz”.

49- “Her şeyden” cinslerden “iki çift yarattık” iki sınıf demektir “umulur ki iyice düşünürsünüz” bilirsiniz de birden çok olmak müm-

kün varlıkların özelliklerindendir; vacip olan ise birden çok olmayı ve bölünmeyi kabul etmez.

50- **“Allah’a koşun”** iman, tevhit ve taata sarılmakla azabından Allah’a koşun. **“Şüphesiz ben ondan”** şirk koşan ve isyan eden için hazırlanan azabından **“apaçık bir uyarıcıyım”** mucizelerle Allah tarafından mucizelerle gönderilmiş olduğu açık olan bir uyarıcıyım ya da sakınılması gereken şeyi açıklayan bir uyarıcıyım.

51- **“Allah ile başka bir ilah kılmayın”** kaçınılması en lazım olanı tek / ayrı olarak ifade etmiştir. **“Şüphesiz ben sizin için ondan apaçık bir uyarıcıyım”** tekit için tekrar edilmiştir ya da birincisi iman ve taatı terk etme, ikincisi de şirk koşma üzerine bina edilmiştir.

52- **“Kezalik”** durum böyledir demektir. İşaret elçiyi yalanlamalarındır, ona sihirbaz yahut delidir demelerinedir. **“Kendilerinden öncekilere de bir peygamber gelse, mutlaka: “Bir sihirbaz yahut bir delidir, dediler”** kavli de bunun tefsiri gibidir. **“Kezalike”**nin eta fiili veya onu tefsir eden şeyle nasbı caiz değildir, çünkü nefiy ma’sının mabadi makablinde amel etmez.

53- **“Bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler?”** yani sanki öncekiler sonrakilere bu sözü tavsiye etmiş gibiler ki hepsi böyle demişlerdir. **“Hayır, onlar azgın bir topluluktur”** bu da aralarında uzun zaman olduğu için tavsiyeleşmenin onları birleştirmesinden şu ortak noktaya geçmektir ki onları birleştiren, buna sürükleyen taşkınlıktır.

54; 55- **“Onlardan yüz çevir”** onları defalarca davet edip de onlar da ısrar ve inattan başka bir şey yapmayınca onlara arkasını çevir. **“Sen kınanmış değilsin”** tebliğ etmek için elinden geleni sarf ettikten sonra onlardan yüz çevirmekte. **“Öğüt ver”** öğüt ve nasihati bırakma **“zira öğüt müminlere fayda verir”** Allah’ın imanını takdir ettiğine yahut iman edene; çünkü bu sayede basireti artar.

56- **“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım”**. Onları ibadete müsait ve onu kabul eder vaziyette yaratınca, bunu mübalâğa etmek için yaratılışlarını buna gaye gibi gösterdi. Eğer ayet, buna mani delil olduğu halde – ki o da Allah’ın emrinin bir gaye ile yapılamayacağıdır - zahirine göre alınırsa, **“ant olsun ki cehennem birçok cin ve insan için yarattık” (A’raf: 179)** ayetinin zahirine ters düşer. Ayetin manası şöyle de denilmiştir: Ben onları ancak ibadet etmeleri emri ile ya da bana kul olsunlar diye yarattım.

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ

أَنْ يُطْعَمُونَ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥٩﴾

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

57 – Ben onlardan bir rızık istemiyorum ve onlardan beni yedirmelerini de istemiyorum.

58 – Şüphesiz Allah; rızık veren, sağlam kuvvet sahibidir.

59 – Şüphesiz zalimler için arkadaşlarının (azap) payı gibi bir pay vardır. Öyleyse beni aceleye getirmesinler.

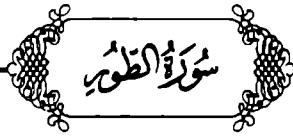
60 – Vay kâfirlere, kendilerine va'dolunan günlerinden dolayı.

57- “Ben onlardan bir rızık istemiyorum ve onlardan beni yedirmelerini de istemiyorum” ben sizi rızıkımı temin etmeniz için çalıştırmak istemiyorum. Öyleyse ne için yaratılmış ve ne ile emrolunmuş iseniz onunla meşgul olun. Maksat şunu bildirmektir: Onun kullarla durumu efendilerle kölelerin durumu gibi değildir. Çünkü onlar kölelere ancak geçimlerini temin etsinler diye sahip olurlar. Burada kul / de emrini takdir etmek de caizdir ki o zaman mana “de ki: Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum” (*Enâm: 90*) kavli gibi olur.

58- “Şüphesiz Allah rızık verendir” rızka muhtaç olan herkesin rızkını verendir. Bunda onun buna ihtiyacı olmadığına ima vardır. İnnî enerrezzaku şeklinde de okunmuştur. “Sağlam kuvvet sahibi odur” cer ile zül kuvetil metiyni de okunmuştur ki metiyn kuvvetin sıfatı olur (mealdeki gibi).

59- “Şüphesiz zalimler için azap payı vardır” yani Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i yalanlayan için azaptan bir hisse vardır “arkadaşlarının azap payı gibi” geçmiş ümmetlerden benzerlerinin payları gibi. Zenub bahçe sulayanların kovalarla su bölüşmelerinden alınmıştır, çünkü zenub dolu büyük kova demektir. “Fela yestacilun (öyleyse beni aceleye getirmesinler)”. Bu da “eğer doğru iseniz bu tehdit ne zamandır” (*Yasin: 48*) kavlinin cevabıdır.

60- “Vay kâfirlere, kendilerine va'dolunan günlerinden dolayı” kıyamet veya Bedir savaşı gününden dolayı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Zariyat suresini okursa, Allah ona dünyada esen ve akan her rüzgârın sayısınca onar sevap verir.

52 / TUR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

48 yahut 49 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالطُّورِ ١ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ٢ فِي رَقٍّ مَنشُورٍ ٣ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ٤
 وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ٥ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ٦ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ٧ مَا لَهُ
 مِنْ دَافِعٍ ٨ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ٩ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ١٠ فَوَيْلٌ
 يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ١١ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ١٢ يَوْمَ يَدْعُونا إِلَى
 نَارِهِمْ دَعَا ١٣

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ant olsun, Tur’a,

2 – Satır satır yazılmış kitaba,

3 – Yayılmış ince bir deriye (yazılmış),

4 – Beyt-i Ma’mur’a,

5 – Yükseltilmiş tavana,

6 – Dolu denize,

7 – Ki, şüphesiz Rabbinin azabı elbette vaki olacaktır.

8 – Onun için bir önleyici yoktur.

9 – O günde ki gök bir çalkalanmakla çalkalanır.

10 – Dağlar bir yürümeyle yürür.

11 – O gün vay yalanlayanlara!

12 – O kimseler ki onlar, daldıkları şeyde oynuyorlar.

13 – O gün cehenneme itilmekle itilirler.

1- “Ant olsun, Tur’a” Tur-ı Sinîn’i murat ediyor, o da Medyen’de dağdır. Onda Musa aleyhisselam Allah Teala’nın kelâmını işitti. Süryanice’de dağdır ya da yaratma âleminden madde çukuruna yahut gayb âleminden şahadet âlemine tur edip (uçup) gelen şeydir.

2- “Satır satır yazılmış kitaba” satır yazılan harfleri dizmel bundan murat edilen de Kur’an’dır ya da Allah’ın Levh-i Mahfuz yazdığı şeydir veyahut Musa aleyhisselam’ın (Tevrat) levhalarıdır.

hut da evliyalarının kalplerindeki marifet ve hikmetlerdir veyahut hafaza meleklerinin yazdığı şeylerdir.

3- “Yayılmış ince bir deriye yazılmış” rak yazı yazılan deridir, içinde kitap yazılan şeye istiare edilmiştir (mecazen ona denilmiştir). Rakkin menşurun şeklinde nekire olmaları onları büyütme ve onların halk arasında bilinen şeylerden olmadığını bildirmek içindir.

4- “Beyt-i Mamur’a” yani Kâbe’ye demektir, onun mamur olması da hacılarla ve orada mücavir olarak kalanlarladır ya da Durah denilen şeydir ki o da dördüncü kat gökteki ibadet evidir. Onun mamurluğu da onu bürüyen meleklerin çokluğudur ya da müminin kalbidir, mamurluğu da marifet ve ihlas ileidir.

5; 6- “Yükseltilmiş tavana” yani göğe demektir. “Dolu denize” mescur dolu demektir ki o da okyanustur ya da tutuşturulmuş demektir ki Allah Teala’nın “denizler tutuşturulduğu zaman” (*Tekvir: 6*) kavlinden gelir. Rivayete göre Allah Teala kıyamet gününde denizleri ateş kılar, onunla cehennem ateşi tutuşturulur ya da mescur karışık demektir, bu da secir’den gelir ki karışık manasınadır.

7; 8- “Ki, şüphesiz Rabbinin azabı elbette vaki olacaktır” inecektir. “Onun için bir önleyici yoktur”. Yemin edilen bu şeylerin gerçekleşecek olan azaba delalet etmeleri şundandır; çünkü bunlar Allah Teala’nın hikmetini, haberlerinin doğruluğunu ve ceza vermek için kullarının amellerini kayıt altına aldığını göstermektedir.

9- “O gündeki gökler bir çalkalanmakla çalkalanır” çırpınır, mevr maddesi gidip gelmehtir. Dalgalanarak hareket etmehtir de denilmiştir, yevme de vaki’in zarfıdır (o gün olacaktır).

10; 11; 12- “Dağlar bir yürümekle yürür” yeryüzünden yürür gider, toz toprak olur. “O gün vay yalanlayanlara” yani bunlar olduğu zaman onlara yazıklar olsun demektir. “Onlar ki daldıkları şeyde oynuyorlar” daldıkları batılın içinde.

13- “O günde cehenneme itilmekle itilirler” oraya şiddetle itilirler, söyle ki elleri boyunlarına bağlanır, perçemleri ayaklarıyla birleştirilir, cehenneme öyle itilirler. Yud’avne de okunmuştur ki duadan gelir, o zaman da’an hâl olur ve itilip kakılarak demek olur, yevme de yevme temuru’dan bedeldir ya da gizli ve hikâye edilmiş kavl maddesinin zarfıdır.

هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
 اَفْسِحْ هَذَا اَمْ اَنْتُمْ لَا تَبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا اَوْ لَا تَصْبِرُوا
 سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ
 فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا اَتَتْهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ
 رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُّوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ
 تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَكَبِّرِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَزَوَّجَاهُمْ
 بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيْمَانٍ
 اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا اَلْتَنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ
 كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴿٢١﴾

14 – “İşte yalanladığınız ateş budur” denilir.

15 – “Bu sihir midir yoksa siz görmüyor musunuz?”

16 – “Girin oraya; ister sabredin ister sabretmeyin; size birdir. Ancak yaptığınız şeyle cezalandırılıyorsunuz!”

17 – Şüphesiz müttakiler cennetlerde ve nîmetlerdedir.

18 – Rablerinin kendilerine verdiği ile zevk sürerek. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.

19 – Yiyin, için; yaptığınız şeylerle afiyetle.

20 – Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak. Onları iri gözlü hurrilere eş yaptık.

21 – İman edip de zürriyetleri kendilerine imanla tabi olanlara zürriyetlerini de onlara kattık. Onların amellerinden hiçbir şey ek-siltmedik. Her kişi kazandığı şeye karşılık rehindir.

14; 15- “İşte yalanladığınız ateş budur” yani onlara böyle denilir. “Bu sihir midir?” yani siz vahiy için, bu sihirdir derdiniz; bu da rını sihirdir? Haberin takdimi şunun içindir, çünkü ret ve azarlamadan maksat odur. “Yoksa siz görmüyor musunuz?” dünyada görmediği-

niz gibi bunu göstereni de mi görmüyorsunuz? Bu da onları azarlamak ve onlarla alay etmedir. Yoksa iddianıza göre dünyada, başka değil gözlerimiz bağlanmış, dediğiniz zaman gözleriniz bağlandığı gibi burada da mı bağlandı?

16- “Girin oraya; ister sabredin ister sabretmeyin” yani nasıl isterseniz öyle girin, sabretseniz de etmeseniz de ondan kaçma imkânınız yoktur. **“Size birdir”** iki durum, sabretmeniz ve etmemeniz birdir. **“Ancak yaptığınız şeyle cezalanıyorsunuz”** bu da eşitliğin gerekçesidir; çünkü cezanın mutlaka gerçekleşmesi lazım gelince, sabrın olmasının ve olmamasının yararsızlığı bir oldu.

17; 18- “Şüphesiz müttakiler cennetlerde ve nimetlerdedir” istedikleri cennetlerde ve istedikleri nimetlerdedir ya da kendilerine has bahçelerdedir. **“Fâkihîne”** zevk u sefa sürerek **“Rablerinin kendilerine verdiği ile”**. Fekihîne de okunmuştur, haber ve zarf da lağv olarak fakihune de okunmuştur (o zaman bima, fakihun’e müteallik olur). **“Ve vekahum rabbuhum (Rableri onları cehennem azabından korumuştur)”** bu da âtahüm’ün üzerine atıftır, eğer ma mastariye kabul edilirse, ya da fi cennatin’in üzerine atıftır yahut zarfta yahut hâlde saklı zamirden hâldir ya da âtâ’nın failinden yahut mefulundan veya hut her ikisinden hâldir.

19- “Yiyin, için afiyetle” yani eklen ve şürben henien demektir ya da taamen ve şeraben henien demektir ki o da boğaza takılmayan yiyecek ve içecektir. **“Yaptığınız şeylerle”** onun sebebiyle veyahut ona karşılık. Bima’daki be’nin zait, ma’nın da henien’in faili olduğu da söylenmiştir. Mana da heneeküm ma küntüm tamelun demektir yani karşılığı size helal olsun demektir.

20- “Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak. Onları iri gözlü huri- lere eş yaptık” bihurin’deki be zevvece’deki vuslat manasından dolayı ilsak ya da sebebiyet içindir, çünkü mana; Müminleri hurilerle eş yaptık demektir ya da be zevvece’deki ilsak ve yaklaştırma manasından dola-yıdır, bunun içindir ki vellezine amenu, hurin’e atfedilmiştir yani onları hurilerin eşlerine ve müminlerin arkadaşlarına yaklaştırdık demektir.

21- “Vellezie amenu” bu da hur’in lafzına atıftır yani onları hurile- rin eşlerine ve müminlerin arkadaşlarına yaklaştırdık demektir. Şöyle de denilmiştir: Bu müptedadır, haberi de elhakna bihim’dir, **“vettebe- athüm zürriyyetühüm bilmanın”** de illet bildirmek için ara cümlesi- dir. İbn Amir ile Yakup cemi olarak ve te’nin zammı ile zürriyyâtühüm okumuşlardır, bu da çokluklarını bildirmek, bir de açıklamak içindir; çünkü zürriyet teke de çoğa da denir (çoğul okuyunca diyecek söz kal- maz). Ebu Amr ise ve etba’ nahüm zürriyâtihim okumuştur yani onları

imanda atalarına tabi kıldık demek olur. Şöyle de denilmiştir: Biiman-
nin zamirden yahut zürriyetten veyahut ikisinden hâldir. Nekire ol-
ması da onu büyütme içindir ya da katılmak için imanın aslında tabi
olmanı yeterliğini bildirmek içindir. “Zürriyetlerini de onlara kattık”
cennete girmede veya derece almada. Çünkü rivayete göre aleyhissal-
at vesselam Efendimiz: Allah müminin zürriyetini, kendinden aşağı
da olsalar onun derecesine yükseltir ki gözü aydın olsun, demiş sonra
da bu ayeti okumuştur. Nafi, İbn Amir ve Basralı iki kurra zürriyâtihim
okumuşlardır. “Onların eksiltmedik” kısmadık “amellerinden hiçbir
şey” bu katma ile çünkü babaların mertebesini düşürmek veya çocuk-
lara bazı sevaplarını vermek muhtemel olduğu gibi onlara lütfetmekle
de olabilir ki onun sonsuz lütfüne layık olan da budur. İbn Kesir lam’ın
kesri ile elitnahüm okumuştur ki elite ye’letü babından gelir. Ondan
letnahüm de rivayet edilmiştir ki late yeliytü’den gelir ve âletnahüm
de okumuştur ki âlete yûlitü’den gelir. Ve vâletnahüm de okumuştur
ki velete yelitü’den gelir ki hepsinin manası birdir. “Herkes kazandı-
ğı şeye karşılık rehindir” Allah katında ameli ile ipotektir; eğer salih
amel etti ise onu bırakır yoksa onu helâk eder.

وَأَمَدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ

مِمَّا يَشْتَهُونَ ۝۲۲ يَتَتَرَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْنِيمٌ ۝۲۳

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُزُفٌ مَكْنُونٌ ۝۲۴

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ۝۲۵ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ

فِي أَهْلِئِنَا مُشْفِقِينَ ۝۲۶ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَيْنَا عَذَابَ السَّمُومِ ۝۲۷

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ۝۲۸ فَذَكِّرْ فَمَا

أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ۝۲۹

22 – Onlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol verdik.

23 – Orada bir bardak kapışır ki onda ne boş laf ne de günaha sokma yoktur.

24 – Etraflarında saklı inciler gibi uşakları dolaşır.

25 – Kimileri kimilerine döndü, soruşturuyorlar;

26 – Dediler: “Gerçekten biz bundan önce ailemiz içinde korkar-

dık”.

27 – “Allah bize lütfetti ve bizi insanın içine işleyen o azaptan kordurdu”.

28 – Şüphesiz biz bundan önce ona ibadet ediyorduk. Şüphesiz o, ihsanı bol, çok esirgeyendir”.

29 – Sen öğüt ver; sen Rabbinin nımeti sayesinde ne bir kâhinsin ne de bir dell.

22; 23- “Onlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol verdik” . Yani ara ara gönüllerinin istediği nimet çeşitlerinden fazlasıyla verdik. **“Orada kapışırılar”** kendileri ve arkadaşları birbirlerine verirler **“bir bardak”** yani şarap demektir, şaraba mahallinin ismi verilmiştir, bunun içindir ki **“La lağvun fiha vela te’sîmûn (onda ne boş laf ne de günaha sokma yoktur)”** kavlindeki fiha zamiri müennes kılınmıştır. Yani içerken boş laf etmezler de sahibini günaha sokacak bir şey yapmazlar da demektir, nitekim dünyada içenler böyle yaparlar. **“La fiha gavlûn” (Saffat: 47)** ayeti de öyledir. İbn Kesir ile Basralı iki kurra ikisini de feth ile (la lağve vela te’sime) okumuşlardır.

24- “Etraflarında dolaşır” bardakla **“uşakları”** yani kendilerine has hizmetçileri demektir. Onların kendilerinden önce giden evlatları oldukları söylenmiştir. **“Saklı inci gibi”** sedefinde saklı, beyaz ve berrak demektir. Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Ruhumu elinde tutan Allah’a yemin ederim ki hizmet edilenin hizmet edenden üstünlüğü on dördündeki ayın diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir.

25; 26; 27- “Kimileri kimilerine döndü, soruşturuyorlar” birbirlerine hallerinden ve amellerinden soruyorlar. **“Dediler: Gerçekten biz bundan önce ailemizin içinde korkardık”** taatına itina ederek Allah’a isyan etmekten korkardık ya da akıbetten korkardık. **“Allah bize lütfetti”** rahmet ve tevfik ile **“ve bizi insanın içine işleyen o azaptan kordurdu”** sam yeli gibi mesamata işleyen ateş azabından esirgedi. Şedde ile vakkana da okunmuştur.

28- “Şüphesiz biz bundan önce idik” bundan önce dünyada iken **“ona ibadet ederdik”** ya da ondan koruma isterdik. **“Şüphesiz o, ihsanı bol”** iyilik edendir. Nafi ile Kisai feth ile (ennehu) okumuşlardır. **“Çok esirgeyendir”** rahmeti boldur.

29- “Sen öğüt ver” öğüt vermeye devam et, onların dediklerine aldırma. **“Sen Rabbinin nimeti sayesinde değilsin”** elhamdülillah, Allah’ın ihsanı sayesinde değilsin **“ne bir kâhinsin ne de bir dell”** nitekim onlar öyle diyorlar.

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ

نَتَرَبَّصُّ بِرَبِّهِ الْمُنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَلَنِي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَرِبِينَ ﴿٣١﴾

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا

صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾ أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمْ

الْمُضْطَرُّونَ ﴿٣٧﴾

30 – Yoksa: “Şairdir; ona zamanın hadiselerini mi bekliyorlar diyorlar.

31 – De ki: “Bekleyin; şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!”

32 – Yoksa onlara bunu akılları mı emrediyor yoksa onlar bir toplumun toplumu mudurlar?

33 – Yoksa: “Onu kendi uydurdu” mu, diyorlar? Hayır, onlar inanmıyorlar.

34 – Öyleyse onun gibi bir söz getirsinler, eğer doğru söyleyen iseler.

35 – Yoksa bir şeysiz mi yaratıldılar? Yoksa yaratanlar onlar mı?

36 – Yoksa gökleri ve yeri kendileri mi yarattılar? Hayır, onlar inanışın şekilde inanmıyorlar.

37 – Yoksa Rableri onların yanında mı? Yoksa onlar zorbalardır mı?

30- “Yoksa: Şairdir, ona zamanın hadiselerini mi bekliyoruz, diyorlar?” burada geçen reybel menun zamanın olayları demektir. Şöyle de denilmiştir: Menun feul vezninde ölümdür, mennehu deyiminde gelir ki kesmektir (başına ölüm gibi ağır bir şey gelmesini bekliyorlar).

31- “De ki: Bekleyin; şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!” siz benim helâkimi beklediğiniz gibi ben de sizin helâkinizi bekliyorum.

32- “Yoksa onlara bunu akılları mı emrediyor?” bu çelişkili sözü; çünkü kâhin zekidir, ince görüş sahibidir. Deli ise akılsızdır. Şair de düzgün ve hayalî söz söyleyen kimsedir. Bu gibi şey (din) deliden gelecek bir şey değildir. Akılların emretmesi ona götürmesinden mecazdır. **“Yoksa onlar bir azgınlar toplumu mudurlar?”** inatta haddini aşan demektir. Bel hüm şeklinde de okunmuştur.

33; 34- “Yoksa, onu kendisi uydurdu mu, diyorlar?” kendiliğinden icat etti **“hayır, onlar inanmıyorlar”** küfür ve inatlarından dolayı ona bu iftiralarda bulunuyorlar. **“Öyleyse onun gibi bir söz getirsinler”** Kur’an gibi **“eğer doğru söyleyenler iseler”** iddialarında, çünkü onların içinde güzel konuşan saydıkları kimseler vardır. Bu da meydan okuma ile zikredilen o sözlerini rettir. Uydurmayı ret olması da caizdir, çünkü diğerlerinin saçma olduğu meydandadır.

35- “Yoksa bir şeysiz mi yaratıldılar?” yani bir var eden ve takdir eden olmadan mı yaratıldılar da bunun için mi ona ibadet etmiyorlar ya da ibadet ve karşılığı olmadığı için mi ona ibadet etmiyorlar? **“Yoksa yaratanlar onlar mı?”** bu ifade birinci manayı destekliyor; çünkü bunun manası nefislerini kendileri mi yarattılar, demektir? Bunun içindir ki arkasından:

36- “Yoksa gökleri ve yeri kendileri mi yarattılar?” demiştir. Bu ayetlerdeki em edatı munkatıdır (makabli ile ilişkili değildir) onlardaki hemzenin manası da inkârdır (öyle şey olmaz demektir). **“Hayır, onlar kesin şekilde inanmıyorlar”** sizi kim yarattı, gökleri ve yeri kim yarattı, diye sorsalar: Allah, derler. Öyleyse buna kesin inansalardı ona ibadetten yüz çevirmezlerdi.

37- “Yoksa Rabbinin hazineleri onun yanında mı?” nızkının hazineleri demektir, öyleyse dilediklerine peygamberlik nasip etsinler ya da ilminin hazineleri demektir ki hikmetin seçtiğini kendileri de seçsinler. **“Yoksa onlar zorbalar mı?”** eşyaya galipler de onları istedikleri gibi idare mi ediyorlar? Kumbul ile Hafs – ondan ihtilaf vardır – ve Hişam sin ile (müseytirun) okumuşlardır. Hamze de – ihtilaf olmakla beraber Hallad rivayetinde sad ile sin arasında okumuştur. Kalanlar ise net sad ile okumuşlardır.

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعَهُمْ سُلْطَانٌ
 مُبِينٌ ۝٣٨ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمْ الْبُنُونَ ۝٣٩ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ
 مِنْ مَّغْرَمٍ مُّحْضَلُونَ ۝٤٠ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ۝٤١ أَمْ يُرِيدُونَ
 كَيْدًا فَلْذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ ۝٤٢ أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
 يُشْرِكُونَ ۝٤٣ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ
 مَّرْكُومٌ ۝٤٤ فَلَهُمْ حَتَّىٰ يَلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ۝٤٥ يَوْمَ
 لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝٤٦

38 – Yoksa onların çıkıp dinleyecekleri merdiveni mi var? Öyleyse dinleyicileri açık bir kanıt getirsin.

39 – Yoksa kızlar onun da oğullar sizin mi?

40 – Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da ağır borç yükü altında mı kalmışlar?

41 – Yoksa gayb onların yanında da onlar mı (ona bakarak mı) yazıyorlar?

42 – Yoksa tuzak kurmak mı istiyorlar? Asıl kâfirler tuzağa düşenlerdir.

43 – Yoksa onların Allah’tan başka bir İlahı mı var? Allah onların şirk koştukları şeyden münezzehtir.

44 – Eğer gökten bir parça düştüğünü görseler: “Üst üste yığılmış bir bulut” derler.

45 – Bırak onları, ta çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar.

46 – O günde tuzakları onlardan bir şey savmaz ne de onlara yardım edilir.

38- “Yoksa onların merdiveni mi var?” göğe çıkacak asansörleri “ondan dinleyecekleri” ona çıkıp da meleklerin sözlerini ve onlara vahyedilen gayb ilmini, ta ki bütün olacakları bilsinler. “Öyleyse dinleyicileri açık bir kanıt getirsin” dinlediğini tasdik eden kesin bir delil.

39- “Yoksa kızlar onun da oğullar sizin mi?” bunda onların be-

yinsiz oldukları vurgulanmış ve şu bildirilmiştir ki bu görüşte olan bir kimse ruhu ile mana âlemlerine çıkıp da gaiplerden haberdar olmak şöyle dursun, akıllılardan bile sayılmaz.

40- “Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da” risaleti tebliğ etmene karşılık **“ağır bir borç yükü altında mı kalmışlar?”** ağır malî bir ceza altında mı kalmışlar da sana tabi olmada gönülsüz davranıyorlar?

41; 42- “Yoksa gayb onların yanında da” gaiplerin tespit edildiği Levh-i Mahfuz onların yanında da **“onlar mı yazıyorlar?”** ona bakarak mı yazıyorlar? **“Yoksa tuzak kurmak mı istiyorlar?”** bu da Darünnedve’de Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e kurdukları tuzaktır. **“Asıl kâfirler”** bunun genel ve özel kâfirler olma ihtimali vardır, o zaman zamir yerine zahir konulmaları, küfürlerini tescil etmek ve mezkûr hükmü bunun gerektirdiğini göstermek için olur. **“Tuzağa düşenlerdir”** tuzağın sardığı onlardır ya da tuzaktan dolayı vebal altında kalacak olanlar onlardır. O da Bedir savaşında öldürülmeleridir ya da tuzakta mağlûp olmalarıdır ki bu da kâyettuhi fekittuhi (hilede onu yedim) deyiminden gelir.

43- “Yoksa onların Allah’tan başka bir İlahı mı var?” onlara yardım edecek ve onları azabından koruyacak. **“Allah onların şirk koştukları şeyden münezzehtir”** şirklerinden yahut şirk koştukları şeylerden.

44- “Eğer gökten bir parça düştüğünü görseler derler” aşırı taşkınlık ve inatlarından **“üst üste yığılmış bir bulut”** birbiri üstüne birikmiş buluttur, derler. Bu da: **“Üzerimize gökten bir parça düşür”** (Şuara: 187) sözlerinin cevabıdır.

45- “Bırak onları, ta çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar” o da sura ilk üfürme zamanında olacaktır. Yelkav şeklinde de okunmuştur. İbn Amir ile Asım meçhul kalıbı ile yus’akune okumuşlardır ki bu da saıkahu’dan ya da askaahu’dan gelir.

46- “O günde tuzakları onlardan bir şey savmaz” yarar verme ve azabı red’etme bakımından **“ne de onlara yardım edilir”** Allah’ın azabından çevrilirler.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ

ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ

تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

47 – Gerçekten zalimler için bundan başka azap vardır. Fakat onların çoğu bilmezler.

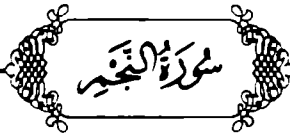
48 – Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizdesin. Kalkacağın zaman Rabbinin hamd ile tespih et.

49 – Geceden ve yıldızların batmasından sonra onu tespih et.

47- “Gerçekten zalimler için vardır” bunların genel ve özel zalimler olma ihtimali vardır “bundan başka bir azap vardır” ahiret azabından önce demektir o da kabir azabıdır yahut dünyada yakalanmalarıdır; mesela Bedir’de öldürülmeleri ve yedi yıl kıtlık çekmeleri gibi. “Fakat onların çoğu bilmezler” bunu yani ahiret azabından önce bir azapları olduğunu.

48- “Rabbinin hükmüne sabret” onlara mühlet vermek ve seni sıkıntıda bırakmakla “çünkü sen gözlerimizdesin” yani korumanız altındasın, öyle ki seni görür ve himaye ederiz. Ayn lafzının çoğul yapılması, zamirin çoğul olmasından ve koruma sebeplerinin artması ile mübalağa yapılmasındandır (sebepler ne kadar çok olursa koruna da o kadar çok olur). “Kalkacağın zaman Rabbinin hamd ile tespih et” hangi mekândan kalkarsan ya da uykudan yahut namaza kalkarsan demektir.

49- “Geceden onu tespih et” çünkü o zaman ibadet nefse daha zor gelir ve riyadan daha çok uzak olur. Bunun içindir ki onu (geceyi / leyl’i) tek başına zikretmiş ve onu fiilin başına geçirmiştir. “Ve idbâren nücûm (ve yıldızların batmasından sonra)” gecenin sonunda yıldızlar battığı zaman. Feth ile (edbâr) da okunmuştur ki yıldızların arkasından yani batıp gizlendiği zaman demektir. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Tur suresini okursa onu azabından emin etmek ve ona cennette nimet vermek Allah’ın üzerine vacip olur.

53 / NECM SURESİ

Mekke'de inmiştir.

61 yahut 62 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَاضِلٌ صَاحِبِكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ
 الْهَوَىٰ ۝٣ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝٥ ذُو مِرَّةٍ
 فَاسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِالْأَفْقِ الْأَعْلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝٨ فَكَانَ
 قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَلَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝١٠

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, yıldıza, battığı zaman,
- 2 – Arkadaşınız sapmadı da azmadı da.
- 3 – Keyfinden konuşmaz.
- 4 – O ancak (kendisine) vahyolunan bir vahiydir.
- 5 – Ona çetin güçleri olan öğretti.
- 6 – Akl-ı sellim sahibi. Dikeldi,
- 7 – O en yüksek ufukta idi.
- 8 – Sonra yaklaşıp sarktı.
- 9 – İki yay kadar yahut daha yakın oldu.
- 10 – Kuluna vahyettiğini vahyetti.

1; 2- “Ant olsun, yıldıza, battığı zaman” Yıldız cinsine yahut Sürey-ya yıldıza yemin ederim, çünkü yıldız denince akla o gelir, battığı zaman ya da kıyamet gününde döküldüğü zaman yahut aktığı zaman yahut doğdu zaman demektir. Çünkü feth ile heva heviyyen denir ki yıldız kayıp batmaktır ve hüviyyen denir ki yükselip yukarı çıkmaktır. Ya da Kur’an’ın parça parça inen kısmına demektir yahut yere serilen bitkiye ya da büyüyüp yükselen bitkiye demektir, bu da “ma dale sahibüküm (arkadaşınız sapmadı)” kavline yapılan bir yemindir. Yani Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem doğru yoldan sapmadı demektir, hitap da Kureyş’edir “azmadı da” batıla inanmadı da, yine hitap Kureyş’edir. Maksat ona nispet ettikleri şeyi reddetmektir.

3; 4- “Keyfinden konuşmaz” Kur’an’ı konuşması keyfinden olmaz, “o değildir” Kur’an yahut konuştuğu şey “ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir” Allah’ın ona ettiği vahiydir. Peygamberimizin içtihat

etmesini caiz görmeyenler bunu delil getirmişlerdir. Buna şöyle cevap verilmiştir: Ona içtihat etmesi için vahyedilirse içtihadı da ona dayanan şey de vahiy olur. Bu görüş pek isabetli değildir, çünkü konuşması vahiy değil vahiy ile olmuş olur.

5- “Ona **çetin güçleri olan öğretti**” çetin kuvvetleri olan melek ki o da Cebrail aleyhisselam’dır, çünkü o, harikaların gösterilmesinde aracıdır. Rivayete göre o, Lut kavminin köylerini göğe kaldırdı, sonra da ters çevirip yere çaldı. Semud kavmine bir nara attı, diz çöküp kaldılar.

6- “Zu mirreh” akl-ı selim ve ileri görüş sahibi demektir “**dikeldi**” Allah’ın onu yarattığı surette göründü. Şöyle denilmiştir: Hiçbir peygamber onu esas suretinde görmemiştir, ancak Muhammed aleyhissalat vesselam iki kere görmüştür; bir kere gökte, bir kere de yerde. Şöyle de denilmiştir: İsteva bütün kuvvetini verilen emri yerine getirmek için kullandı.

7; 8- “O en **yüksek ufukta idi**” göğün ufkunda idi, hüve zamiri Cebrail aleyhisselam’a racidir. “**Sonra yaklaştı**” Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e “**sarktı**” ona sarıldı, bu da sallallahu aleyhi ve sellem’in ruhunu göğe çıkarmasının temsildir. Şöyle de denilmiştir: Sonra en yüksek ufuktan sarktı; Resul’e yaklaştı. O zaman bu, yerinden ayrılmadığı halde onun ruhunu yukarı çıkardığını gösterir ve çok kuvvetli olduğunu kabul ettirir. Çünkü sarmak tutunmakla beraber kendini salıvermektir, mesela meyvenin sarkması gibi. Ayaklarını sedirden sarkıttı ve kovayı kuyuya sarkıttı denir. Devalî de sarkan meyvedir.

9- “İki yay **kadar oldu**” Cebrail aleyhisselam iki yay kadar yaylaştı, bu da hüve minni ma’küdül izar sözü gibidir ki bana pantolonumun kemeri kadar yakındı demektir “**yahut daha yakın**” sizin takdirinize göre, bu da “ya da daha çok” (*Saffât: 147*) ibaresi gibidir. Maksat temas durumunu temsil etmek ve vahyedilen şeyi dinlemede en ufak bir karışıklığın olmadığını vurgulamaktır.

10- “**Vahyetti**” Cebrail aleyhisselam, “**ila abdihi (kuluna)**” Allah’ın kuluna demektir. Zikri geçmediği halde zamirin ona gitmesi, bilindiği içindir, bu da “ma tereke ala zahriha (üzerinde / yerin üzerinde bir canlı bırakmazdı)” (*Fatır: 45*) kavli gibidir. “**Vahyettiğini**” Cebrail aleyhisselam’ın vahyettiğini demektir. Bu tabir vahyedilen şeye saygı göstermeyi ifade eder ya da Allah vahyetti demektir. (Allemehu şedidül kuva)dan itibaren bütün zamirlerin Allah Teala’ya raci olduğu da söylenmiştir ki şedidül kuva’dakinden de o kast edilmiş olur, bu da “şüphesiz Allah sağlam kuvvet sahibidir” (*Zariyat: 58*) kavli gibidir. Ona yaklaşması derecesini yükseltme iledir, sarkması da onu her şeyi ile beraber Allah’ın kutsal huzuruna çekmesidir.

مَا كَذَبَ

الْقَوْلُ مَا رَأَى ۝۱۱ اَتَمَلُّوْهُ عَلَىٰ مَا يَرَى ۝۱۲ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝۱۳
عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۝۱۴ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۝۱۵ إِذْ يَغْشَى
السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ۝۱۶ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ۝۱۷ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ
رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ۝۱۸ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ۝۱۹ وَمَنْوَةَ الثَّلَاثَةَ الْآخَرَىٰ ۝۲۰

11 – Gönül gördüğünü yalanlamadı.

12 – Gördüğü şey üzerinde onunla mücadele mi ediyorsunuz?

13 – Ant olsun, gerçekten onu diğer bir defa daha gördü.

14 – Sidretü'l – Münteha'nın yanında.

15 – Onun yanında Me'va cenneti vardır.

16 – O zaman Sıdre'yi bürüyen bürüyordu.

17 – Göz kaymadı da aşmadı da.

18 – Ant olsun, gerçekten Rabbinin en büyük delillerinden gördü.

19 – Lat ve Uzza'yı gördünüz mü?

20 – Diğer üçüncü Menat'ı.

11- “Gönlü gördüğünü yalanlamadı” gözü ile gördüğünü ki o da Cebrail aleyhisselam'ın suretidir ya da Allah Teala'dır yani gözünün aktardığı şeyi yalanlamadı demektir. Çünkü kutsal şeyler önce kalp ile bilinir, sonra da ondan göze intikal eder ya da gönlü onu gördüğü zaman: Seni tanımadım, demedi. Eğer öyle dese idi yalan olurdu. Çünkü onu gözüyle gördüğü gibi kalbi ile de tanımaktadır ya da kalbi ile gördüğünü yalanlamadı demektir, mana da gördüğü yalan bir hayal değildi demektir. Şu hadis de onu gösterir; Efendimize “Rabbini gördün mü?” denildi. O da: Onu kalp gözü ile gördüm, dedi. Hişam şedde ile ma kezza be okumuştur ki onu tasdik etti, onda şüphe duymadı demektir.

12- “Efe tümarunehu (gördüğü şey üzerinde onunla mücadele mi ediyorsunuz)?” bu da mirâ' kökünden gelir ki tartışmaktır. Meren nâkate deyiminden gelir ki sütünü çıkarmak için devenin sırtını sıvazlamaktır. Ya da inkâr mı ediyorsunuz demektir ki merahu hakka'nu (hakkını inkâr etmekten) gelir. Alâ edatının kullanılması ise mira fi-

line galibiyet manası giydirilmesindendir; çünkü iki tartışandan her biri hasmını mağlup etmek ister.

13- “Ant olsun, gerçekten onu diğer bir defa daha gördü” nezleten fa’leten veznindedir, nüzul (inmek)ten gelir, merreten yerine kullanılmış ve onun gibi (zarf olarak) mansup olmuştur. Bu da bu defada görmenin inmek ve yaklaşmakla olduğunu vurgulamak içindir. Görülen ve yaklaşılan şey hususunda söylenecek şey de geçen gibidir. Takdiri şöyledir de denilmiştir: Velekad raahu nazilen nezleten uhra. Master (mefulu mutlak olarak) mansuptur, maksat da son görmede şüpheyi izale etmektir.

14; 15- “Sidretü’l – Münteha’nın yanında” mahlukatın amellerinin ve ilimlerinin son bulacağı yer ya da yukarıdan inenin ve alttan çıkanın son buluşma noktası demektir. Belki de Sidre’ye Nebk ağacına (Arabistan kirazına) benzetilmesi, gölgesinde toplandıkları içindir. Merfu hadis olarak yedinci kat gökte olduğu da söylenmiştir. **“Onun yanında Me’va cenneti vardır”** müttakilerin veyahut şehitlerin ruhlarının barındığı cennet demektir.

16- “O zaman Sidre’yi bürüyen bürüyordu” bu da onu bürüyen büyütme ve çoğaltma içindir, öyle ki anlatılamaz, saymakla da bitmez demektir. Şöyle de denilmiştir: Onu orada Allah Teala’ya ibadet eden çok miktarda melek bürümüştü.

17- “Göz kaymadı da” Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in gözü gördüğü şeyden şaşmadı da **“aşmadı da”** onu geçmedi de, bilakis orada doğru ve kesin şekilde sebat etti ya da görmesi emredilen acayip şeyleri görmekten sapmadı ve onları geçmedi demektir.

18- “Ant olsun, gerçekten Rabbinin en büyük delillerinden gördü” yemin olsun ki Miraç gecesinde onun büyük ayetlerinden, görünen ve görünmeyen acayip mülklerinden gördü. Gördüğü şeyden bunlar kast edilmiştir de denilmiştir. Kübra’nın ayat lafzının sıfatı olması da caizdir ki o zaman meful hazf edilmiş olur yani şey’en min ayati rab-bihi demektir ya da min edatı zaittir.

19; 20- “Lat ve Uzza’yı gördünüz mü? Diğer üçüncü Menat’ı” bunlar onların putları idi. Lat Taif’te Sakif’in yahut Nahle’de Kureyş’in idi. Lat fa’le veznindedir, leva kökünden gelir; çünkü onlar tavaf eder, etrafında dönerlerdi. Hibetullah, Bezzi, Rüveys de Yakup rivayetinde şedde ile latt okumuşlardır. Ona bu ismi vermeleri kavut yapıp hacılara yediren bir adam suretinde olmasındandır. Uzza da şedde ile Gatafan kabilesinin bir ağacı idi (semüre). Ona ibadet ederlerdi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona Halid bin Velid’i gönderdi,

o da onu kesti. Uzza'nın aslı eazz'ın müennes şeklidir. Menat da bir kaya idi; Hüzeyl ile Huzaa yahuş Sakif kabilelerine ait idi. O da fa let veznindedir, menahu deyiminden gelir ki kesmektir. Çünkü onun yanında kurbanlarını keserlerdi, Mina da ondan gelir. İbn Kesir menaet şeklinde okumuştur ki nev' kökünden mefeale vezninde olur. Çünkü onlar onun yanında teberrüken yağmur duasına çıkarlardı. Essalisetel uhra (diğer üçüncü) kavli de tekit için iki sıfattır, "iki kanadıyla uçan" (En'am: 38) kavli gibidir ya da uhra derece itibarı ile geri demektir.

الْكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَى ۝ ٢١ تِلْكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَى ۝ ٢٢
 إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
 بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ
 جَلَعْنَا مِنْ رَبِّهِمُ الْهَدَى ۝ ٢٣ أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ۝ ٢٤ فَلِلَّهِ
 الْآخِرَةُ وَالْأُولَى ۝ ٢٥ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ
 شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ۝ ٢٦

21 – Erkek sizin de dişi onun mu?

22 – O zaman bu, insafsız bir taksimdir.

23 – Onlar ancak sizin ve atalarınızın taktığı, onlara bir kanıt indirmedigi birtakım isimlerdir. Onlar ancak zanna ve nefislerin heves ettiği şeye tabi oluyorlar. Ant olsun, gerçekten onlara Rablerinden rehber geldi.

24 – Yoksa insan için arzuladığı şey mi var?

25 – Son da ilk de Allah'ındır.

26 – Göklerde ve yerde nice melek vardır ki şefaatleri hiçbir şey sağlamaz, ancak Allah'ın, dilediğine ve razı olduğuna izin vermesinden sonra.

21; 22- "Erkek sizin de dişi onun mu?" bu da, melekler Allah'ın kızlarıdır, demelerine rettir. Bu putların içine cinniler yerleşmişti, onlar da Allah'ın kızlarıdır ya da meleklerin heykelleridir, bu da eferaeytüm kavlinin ikinci mefuludur. "O zaman bu, insafsız bir taksimdir" adil

olmayan bir taksimdir. Çünkü kendi kabul etmediğiniz şeyi ona yamıyorsunuz. Dıyza fu'la veznindedir, o da haksızlık etmektir, ancak ye'nin hatırı için faul fiili meksur kılınmıştır, tıpkı bîyda fiiline yapıldığı gibi. Çünkü fi'la kalıbı sıfat olarak gelmemiştir. İbn Kesir hemze ile daezehu babından getirmiştir ki haksızlık etmektir, mastardır, sıfat olarak kullanılmıştır.

23- “İn hiye (onlar ancak isimlerdir)” zamir putlara racidir, yani bunlar İlah olma bakımından boş isimlerden ibarettir. Çünkü onlar bunların tanrılar olduğunu söylemişlerdir. Bunlarda hiçbir ilahlık manası yoktur. Ya da zamir sıfata aittir ki bunların tanrılar olup kızlar ve şefaathiler kabul edilmesidir. Ya da zikredilen isimlere aittir, çünkü onlara lat demeleri üzerine üşüşüp ibadeti hak etmesindendir, Uzza da izzet ve şerefinden dolayıdır. Menat da ona kurban kesmeyi hak etmesindendir. **“Siz ve atalarınızın taktığı isimlerdir”** nefsanî duygularla taktığınız isimlerdir. **“Allah onlara bir kanıt indirmemiştir”** tutunacağınız bir delil demektir. **“İn yettebiune (tabi olmuyorlar)”** te ile (tettebiune) de okunmuştur **“ancak zanna tabi oluyorlar”** ancak üzerinde bulundukları şeyi hak sanma vehmine kapılıyorlar. Bunu da atalarını taklit için ya da batıl bir vehimden dolayı yapıyorlar. **“Ve nefislerin heves ettiği isimlerdir”** nefislerinizin çektiği. **“Ant olsun, gerçekten onlara Rablerinden rehber geldi”** elçi yahut kitaptır, onu da terk ettiler.

24; 25- “Em lilinsani (yoksa insan için arzuladığı şey mi var?)” em munkatıdır, ondaki hemzenin manası da inkâr (olumsuzluk) içindir, mana da her temenni ettiğinin eline geçmeyeceğidir. Maksat tanrıların şefaath umudunu kırmaktır ve şu sözlerini rettir: **“Ant olsun ki eğer Rabbime döndürülürsem onun yanında daha iyisini bulurum”** (*Fus-silet: 50*). Ve **“bu Kur'an iki kentten büyük bir adama indirilmeli değil miydi?”** (*Zuhruf: 31*) ve daha buna benzer temennilerini rettir. **“Sonda ilk de Allah'ındır”** bu ikisinde dilediği kimseye murat ettiğini verir, bu ikisinde hiç kimsenin ona baskı yapma imkânı yoktur.

26- “Göklerde ve yerde nice melek vardır ki şefaathleri hiçbir şey sağlamaz” birçok melek vardır ki şefaathleri hiçbir fayda vermez. **“Ancak Allah'ın, dilediğine ve razı olduğuna izin vermesinden sonra”**. Meleklerden şefaath etmesine, insanlardan da şefaath edilmesine izin vermesinden sonra fayda verir. Buna layık olduğunu görmesinden sonra, artık putlar tapanlarına nasıl şefaath eder?

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنثَى ۚ
 وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
 مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۚ (٢٨) فَلَا غَرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۚ (٢٩) ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
 ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ اهْتَدَى ۚ (٣٠) وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا
 بِالْحُسْنَى ۚ (٣١)

27 – Şüphesiz Ahirete inanmayanlar, meleklere kesin dışı isimleri verirler.

28 – Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Ancak zanna tabi olurlar. Şüphesiz zan da haktan hiçbir şeyi fayda vermez.

29 – Zikrimize arka dönen ve ancak dünya hayatını isteyen yüz çevir.

30 – İşte onların ilimden ulaşacakları budur. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanı en iyi bilen O'dur. O, doğru yolu bulanı da pekiyi bilendir.

31 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. (Bu da) kötülük edenleri yaptıkları ile cezalandırması ve iyilik edenleri de en güzeli ile mükâfatlandırması içindir.

27; 28- “Şüphesiz Ahirete inanmayanlar, meleklere isim verirler” yani onlardan her biri “kesin dışı isimleri verirler” yani onlara kız isimleri verirler. “Malehüm bihi (onların bu hususta bir bilgileri yoktur)” dedikleri şeyler hakkında. Biha şeklinde de okunmuştur ki melekler yahut isim verme hakkında demektir. “Ancak zanna tabi olurlar. Şüphesiz zan da haktan hiçbir şeyi fayda vermez” çünkü bir şeyin gerçekliği demek olan hak ancak ilimle idrak edilir, zannın ise gerçek marifetlerde hiçbir itibarı yoktur. Ancak ona amelî / pratik şeylerde ve ona ulaşma aracında (usul-ı fıkhta) itibar edilir.

29- “Zikrimize arka dönen ve ancak dünya hayatını isteyen yüz çevir”. Onu davet etmekten ve onunla ilgilenmekten yüz çevir, çünkü Allah’tan gafil olup da zikrinden yan çizen, gözü dünyadan başka bir şey görmeyen ve hep bildiği dünya olan kimse, davet edildikçe inatlaşır ve batıl üzerinde ısrar eder.

30- “Zalike (bu)” dünya işi yahut dünyanın çekici olması “ilimden ulaşacakları son noktadır” ilimleri onu geçemez. Zalike meblağ-
hum cümlesi itiraziyedir, görüşlerinin dünya ile sınırlı olduğunu tespit etmektedir. **“Ve inne rabbeke (şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanı en iyi bilen odur)”** kavli de yüz çevirme emrinin gerekçesidir yani Allah davetine icabet etmeyi pekiyi bilir, öyleyse onları davet etmede kendini yorma. Çünkü senin tebliğden başka bir görevin yoktur, onu tebliğ ettin.

31- “Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır” yaratma ve mülk bakımından. **“(Bu da) kötülük edenleri yaptıkları ile cezalandırması içindir”** yaptıkları kötülüğün azabı ile yahut misli ile yahut yaptıkları kötülük sebebiyle. Bu da bir illettir, geçen kısım onu göstermektedir yani âlemi ceza (karşılık görmek) için yarattı yahut sapığı doğru yolda olandan bu sebeple ayırdı ve hallerini muhafaza etti. **“Ve iyilik edenleri de en güzelle mükâfatlandırması için”** güzel sevapla ki o da cennettir ya da amellerinin en güzeli ile veyahut güzel amelleri sebebiyle demektir.

الَّذِينَ يَجْتَبُونَ كِبَاثَ الْأَثَمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ
 إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ
 وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ
 بِمَنِ اتَّقَى ۚ (٣٢) أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۖ (٣٣) وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۚ (٣٤)
 أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوْا يُرَى ۚ (٣٥) أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى ۖ (٣٦)
 وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ۖ (٣٧)

32 – İyilik edenler o kimselerdir ki, küçük günahlar müstesna büyük günahlardan ve çirkin (fahiş) şeylerden kaçınırlar. Şüphesiz Rabbinin bağışlaması geniştir. O; sizi yerden meydana getirdiği zaman da analarınızın karınlarında döller iken de sizi çok iyi bilendir. Öyle ise kendinizi temize çıkarmayın. O sakınanı pekiyi bilendir.

33 – Yüz çeviren kimseyi gördün mü?

34 – Az verip elini sıkı tutanı.

35 – Gaybin ilmi onun yanında mı?

36 – Yoksa Musa'nın sahifelerindekinden haberdar edilmedi mi?

37 – Görevini tastamam yapan İbrahim'in (sahifelerindekinden) haberi de.

32- “İyilik edenler o kimselerdir ki, büyük günahlardan kaçınırlar” cezası büyük olan ve özellikle ceza gerektiren günahlardan demektir. Had gerektirenden de denilmiştir. Hamze, Kisai ve Halef kebrül ismi okumuşlardır ki cins yahut şirk murat etmişlerdir. “Velfevhişe” özellikle çirkin büyük günahlardan demektir. “Küçük günahlar müstesna” az ve küçük olan ki o, büyük günahlardan sakınanlarda bağışlanmıştır. İllemem istisnası munkatıdır, ellezine'nin mahalli de sıfat yahut medih olarak mansuptur ya da mahzuf müptedanı haberi olarak merfudur. “Şüphesiz Rabbinin bağışlaması geniştir” çünkü büyüklerden kaçınma şartı ile küçükleri bağışlar ya da küçük veya büyük dilediği günahı bağışlar demektir. Belki de bunun için a kasından kötülük edenlerin tehdidini ve iyilik edenlerin mükâfatı

getirmiştir ki büyük günah işleyen Allah'ın rahmetinden ümit kesmesin ve azap etmek Allah'ın üzerine haktır diye düşünmesin. **“O sizi daha iyi bilir”** hallerinizi sizden daha iyi bilir **“sizi yerden çıkardığı ve analarınızın karınlarında cenin olduğunuz zaman”**. Sizi ilk başta topraktan yaratırken ve size rahimlerde suret verirken hallerinizi ve davranışlarınızı sizden daha iyi bilir. **“Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın”** ameliniz temiz ve hayrınız fazla diye kendinizi övmeyin ya da masiyet ve rezaletlere bulaşmamakla böbürlenmeyin. **“O sakınanı pekiyi bilendir”** çünkü o içinizden takva sahibini ve başkasını daha Âdem'in belinden çıkmadan önce bilir.

33; 34- **“Yüz çeviren kimseyi gördün mü?”** hakka tabi olmaktan ve onda sebat etmekten yüz çevireni. **“Az verip elini sıkı tutanı”** vermeyi durduranı, bu da ekdel hâfiru deyiminden gelir ki kuyu kazanın sert kayaya rastlamakla kazı işini bırakmasıdır. Çoğunluk bunun Velid bin Muğire hakkında indiği görüşündedir. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ardına düşerdi, müşriklerden biri onu ayıpladı ve: Büyükle-
rinin dinini terk ettin ve onları sapık kabul ettin, diye kınayınca o da: Allah'ın azabından korkuyorum, dedi. O adam da eğer bir miktar mal verirse azabı yükleneceğini garanti etti. O da dinden döndü ve şart kılınan şeyin bir kısmını verdi, kalanında da cimrilik etti.

35; 36; 37- **“Gaybin ilmi onun yanında mı?”** bunu biliyor da arkadaşının onun adına günahını taşıyacağını mı biliyor? **“Yoksa Musa'nın sahifelerinkinden haberdar edilmedi mi? Görevini tam yapan İbrahim'in sahifelerinkinden de”**. Tam yaptı ve üstlenip emredilen şeyi eksiksiz yerine getirdi ya da Allah'a verdiği sözü yerine getirmek için aşırı gayret gösterdi. İbrahim'e böyle denilmesi başkasının tahammül edemeyeceği şeyi kaldırmasındandır; mesela Nemrud'un ateşine sabretmesi gibi, öyle ki ateşe atılırken ona Cebrail geldi: **“Bir ihtiyacın var mı?”** dedi. O da: Sana yok, dedi. Çocuğunu boğazlamaya teşebbüs etmesi, her gün misafir aramak için bir fersah yol yürümesi gibi ki misafir bulursa ona ikram ederdi, bulamazsa oruca niyet ederdi. Musa aleyhissalat vesselam'ın önce zikredilmesi, suhufu olan Tevrat'ın daha meşhur ve onların nazarında daha büyük olmasındandır.

أَلَا تَرَرُ وَازِرَةً وِزْرَ أُخْرَىٰ ۖ وَأَنْ
 لِّئْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۖ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ۖ ثُمَّ
 يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ۖ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُتَبَوِّئِينَ ۖ وَأَنَّهُ
 هُوَ أَضْحَكَكَ وَأَبْكَىٰ ۖ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ۖ
 وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۖ مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا
 تُمْنَىٰ ۖ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشَاءَ الْأُخْرَىٰ ۖ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ۖ
 وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ۖ

38 – Bir günahkâr başkasının yükünü taşımaz diye.

39 – İnsan için çalıştığından başkası yok, diye.

40 – Şüphesiz onun çalışması sonra görülür.

41 – Sonra da onunla, en mükemmel ödülle ödüllendirilir.

42 – Gerçekten son gidiş Rabbinedir.

43 – Gerçekten o, güldürdü ve ağlattı.

44 – Gerçekten o, öldürdü ve diriltti.

45 – Gerçekten iki çifti, erkek ile dişiyle o yarattı.

46 – Meniden, (rahme) döküldüğü zaman.

47 – Gerçekten ötekî diriltme de onun üzerinedir.

48 – Gerçekten o, zengin ve fakir etti.

49 – Gerçekten o, odur Şi'ra yıldızının Rabbi.

38- “Enla tezirü (bir günahkâr başkasının yükünü taşımaz diye)” en, enne'den tahfif edilmiştir, o, ma ba'di ile birlikte suhufi musa'dan bedel olmak üzere mahallen mecrurdur ya da hüve en la tezirü şeklinde mahallen merfudur. Sanki: “O ikisinin suhuplarında ne var?” denilmiş, o da öyle cevap vermiştir. Mana da şöyledir: Kimse başkasının günahından sorumlu olmaz. Bu; Allah Teala'nın: “İsrail oğullarına şunu yazdık: Kim bir can karşılığı olmadan bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibidir” (Maide: 32) ayetine benzer. Şu hadis de

öyledir: Kim kötü bir âdet ihdas ederse, kendinin günahı da ona bakıp yapanların günahları da kıyamete kadar onun boynunadır. Çünkü bu, delaletten ve günaha sebep olmaktan kaynaklanmıştır.

39; 40; 41- “İnsan için çalıştığından başkası yoktur diye” ancak kendi çalışması vardır, yani nasıl başkasının günahından sorumlu olmazsa, başkasının yaptığından sevap da kazanamaz. Haberlerde geçtiği üzere sadaka ile hac ölüye menfaat verir denilmesi, niyet ile amel edenin onun vekili gibi olmasındandır. **“Şüphesiz onun çalışması sonra görülür, sonra da onunla en mükemmel şekilde ödüllendirilir”** yani yücel abdü sa'yehu bilcezail evferi (kul çalışması ile en geniş şekilde mükâfatlandırılır) demektir. Ceza'nın mastar olup he'nin de yücza'nın gösterdiği cezaya raci ve cezanın da bedel olması da caizdir.

42; 43; 44- “Gerçekten son gidiş Rabbinedir” mahlukatın son varış ve dönüşleri demektir. Kesr ile inne de okunmuştur ki suhuflardakinden ayrı olmuş olur. Arkadakiler de öyledir. **“Gerçekten o, güldürdü ve ağlattı. Gerçekten o, öldürdü ve diriltti”**. Diriltme ve öldürmeye ondan başkasının gücü yetmez. Çünkü katil sadece vücut binasını yıkar, ölüm ise âdet olduğu gibi Allah'ın fiiliyle hasıl olur.

45; 46- “Gerçekten iki çifti, erkek ile dişiye o yarattı. Meniden, (rahme) döküldüğü zaman”. Kuvvetle dölyatağına atıldığı yahut yaratıldığı veyahut takdir edilmiş ise ondan çocuk yaratıldığı zaman.

47; 48- “Gerçekten öteki diriltme onun üzerinedir” ölümden sonra diriltmedir ki bu da vadinin gereğidir. İbn Kesir ile Ebu Amr med ile enneşaete okumuşlardır, bu da neşee'nin mastarıdır. **“Gerçekten o, zengin ve fakir etti”** akna kinye verdi demektir ki o da devam eden maldır. Onu ayrı olarak zikretmesi en göz doldurucu mal olmasındandır ya da akna razı etti demektir ki bunun da aslı rızayı onun için sürekli kıldı demektir.

49- “Gerçekten o, odur Şi'ra yıldızının Rabbi” yani Abur yıldızı demektir ki o, Ğumeysa yıldızından daha parlaktır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dedelerinden biri olan Ebu Kebşe ona taptı ve putlara tapma konusunda Kureyş'e muhalefet etti. Bunun içindir ki Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e İbn Ebi Kebşe derlerdi. Belki de özellikle bu yıldızın seçilmesi şunun içindir; Efendimiz aleyhisselam her ne kadar Kureyş'e muhalefetine Ebu Kebşe'ye katılmışsa da ona ibadetinde de ona muhalefet etmiştir.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى ٥٠

وَتَمُودَ إِفْمًا أَبْنَى ٥١ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ
وَاطْغَى ٥٢ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى ٥٣ فَغَشَّيَهَا مَا غَشَّى ٥٤
فَبَايَ الْأَئِمَّةَ رَبِّكَ تَمَارَى ٥٥ هَذَا نَذِيرٌ مِنَ النَّذْرِ الْأُولَى ٥٦
أَزِفَتِ الْأَرْفَةُ ٥٧ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ٥٨
أَفْمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ٥٩ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ٦٠
وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ ٦١ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ٦٢

50 – Gerçekten o, ilk Âd'i helâk etti.

51 – Semud'u da; geriye bırakmadı.

52 – Daha önceden Nuh kavmini de. Çünkü onlar daha zalim ve daha azgın idiler.

53 – Mü'tefike'yi de yere çaldı.

54 – Onlara glydirdiğini glydirdi.

55 – Artık Rabbinin hangi nimetlerinde kuşkuya düşüyorsun?

56 – Bu, ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır.

57 – Yaklaşan yaklaştı.

58 – Onun için Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur.

59 – Bu sözden mi şaşıyorsunuz?

60 – Güllüyorsunuz, ağlamıyorsunuz!

61 – Siz(i gidi) oyuna düşkün gafiller.

62 – Allah'a secde ve ibadet edin.

50- “Gerçekten o, ilk Ad'i helak etti” eskileri demektir, çünkü onlar Nuh aleyhisselam'dan sonra helâk olan ümmetlerin ilkidirler. Şöyle de denilmiştir: İlk Ad, Hud kavmidir, öteki Ad de İrem'dir. Hemzerin hazfı, zammesinin lam-ı tarife nakli ve tenvinin de ona idgamı ile âdel lula okunmuştur. Nafi ile Ebu Amr da öyle okumuşlar, ancak vav'ı

hemze kılmuşlardır (âden lu'la).

51; 52- “Semud’u da” bu da âden’e atıftır, çünkü ma edatının mabkabl maba’inde amel edemez. “Geriy e bırakmadı” iki bölüğü de. “Ve kavme nuhin (daha önceden Nuh kavmini de)” bu da ona matuftur, Âd ve Semud’dan önce demektir. “Çünkü onlar daha zalim ve daha azgın idiler” o iki bölükten, zira onlar Nuh’a eziyet eder ve ondan nefret ederlerdi, onu dö verlerdi, öyle ki hareketsiz kalırdı.

53;54- “Mü’teflikeyi de” bunlar da halkı ile birlikte altı üstüne getirilen kentlerdir, Lut kavminin yerleşim birimleridir. “Yere çaktı” onu göğe kaldırdıktan sonra yere çaldı. “Onlara giydirdiğini giydirdi” bu da başlarına gelen şeyi korkunç göstermek içindir.

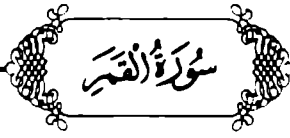
55- “Artık Rabbinin hangi nimetlerinde kuşkuya düşüyorsun?” şüp he ediyorsun? Hitap Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’edir ya da herkesedir. Sayılanlar her ne kadar nimet ve gazap olarak karışık ise de onlara da nimet demesi ibret alanlar için onlarda ibret ve öğüt olmasından ve Peygamberler – onlara salat ve selam olsun – ve müminler için intikam alınmasındandır.

56- “Bu, ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır” yani bu Kur’an eski uyar-malar cinsinden bir uyarımadır ya da bu Resul ilk uyarıcılar cinsinden bir uyarıcıdır.

57; 58- “Yaklaşan yaklaştı” yaklaşma sıfatı olan o saat yaklaştı, bu da “o saat (kıyamet) yaklaştı” (Kamer: 1) kavli gibidir. “Onun için Allah’tan başka açığa çıkaracak yoktur” olduğı zaman onu keşf edecek / kaldırarak bir nefis yoktur, onu ancak Allah kaldırır ya da onu geciktirmekle Allah’tan başka keşfedecek yoktur yahut vaktini Allah’tan başka açığa çıkaracak yoktur, çünkü ondan başkası ondan haberdar değildir yahut onun için Allah’tan başka bir keşif yoktur. Bu durumda kâşifet âkıbet gibi mastar olur.

59; 60; 61- “Bu sözden mi” yani Kur’an’dan mı “şaşıyorsunuz?” inkâr ederek. “Gülüyorsunuz” alay ederek “ağlamıyorsunuz!” kusu-runuza üzü lerek. “Siz oyuna düşkün gafiller” eğlen enler yahut kibir-liler demektir. Bu da semedel baîrû deyiminden gelir ki deve yürürken başını kaldırmaktır. Ya da şarkı söyleyenler demektir, insanları onu dinlemekten alıkoymak için. Bu da semud kökünden gelir ki şarkı söyle-mektir.

62- “Allah’a secde ve ona ibadet edin” yani yalnız ona ibadet edin, başka tanrılara değil. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Necm suresini okursa, Allah ona Muhammed’i tasdik eden ve Mekke’de onu inkâr edenlerin sayısı kadar onar sevap verir.

54 / KAMER SURESİ

Mekke'de inmiştir.

55 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ① وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا
 سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ② وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقَرٌّ ③
 وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ④ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ
 فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ⑤ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَعْرٍ نَكِرٌ ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Kıyamet yaklaştı ve ay ikiye ayrıldı.

2 – Eğer bir mucize görürlerse, yüz çevirirler ve: “Sürekli bir büyüdür” derler.

3 – Yalanladılar ve keyiflerine uydular. Her iş sonuca varır.

4 – Ant olsun, gerçekten onlara haberlerden öyle şey geldi ki onda vazgeçirme vardır.

5 – O tam bir hikmettir. Uyarmalar fayda vermiyor.

6 – Öyleyse onlardan yüz çevir, o günde ki davetçi hoşla gitmeyen bir şeye çağırır.

1- “Kıyamet yaklaştı ve ay ikiye ayrıldı”. Rivayete göre kâfirler Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den bir mucize istediler; bunun üzerine ay ikiye ayrıldı. Şöyle de denilmiştir: Kıyamet gününde yarılacaktır. Birinciye “ve kad inşa kkal kamer” okunuşu destekler ki kıyamet yaklaştı ve yaklaşmasının alâmetlerinden biri de ayın yarılmasıdır demektir.

2- “Eğer bir mucize görürlerse yüz çevirirler” onu düşünmekten ve ona iman etmekten “ve sürekli bir büyüdür, derler” sürüp giden büyüdür, bu ayet onların daha önce benzer ve arka arkaya gelen mucizeler gördüklerini, sonunda da böyle dediklerini gösterir. Ya da muhkem bir sihirdir derler ki bu da mirre’den gelir, emrertuhu festemerre deyiminden gelir ki bir şeyi muhkem yaptım, o da muhkem oldu demektir. Ya da menfur bir sihirdir derler ki bu da istermerreşsey’ü deyiminden gelir ki şiddetli acı olmaktır ya da gidici, kalıcı olmayan bir sihirdir derler.

3- “Yalanladılar ve keyiflerine uydular” o da şeytanın onlara süsle-

diği ve meydana çıkan hakkı reddetmeleridir. Kezzebu ve vettebeu lafızlarını mazi sıygasıyla vermesi, bu iki şeyin onların eski âdetlerinden olduğunu göstermek içindir. “Her iş bir sonuca varır” dünyada başarısızlık ve başarı, Ahirette de bedbahtlık ve mutluluk gibi bir sonuca varır. Çünkü bir şey sonuca varınca sabitleşir ve istikrar kazanır. Feth ile müstakar da okunmuştur ki zu müstekarrin, istikrarlı demektir. Kesr ve cer ile (müstekırrin) de okunmuştur ki emrin sıfatı olur, küllü de esaatü lafzına matuftur.

4- “Ant olsun, gerçekten onlara gelmiştir” Kur’an’da “haberlerden” geçmiş çağların haberlerinden veyahut ahiret haberlerinden “öyle şey ki onda vazgeçirme vardır” azaptan veya tehditten vazgeçirme vardır. İftial tesi (müzdecer, müztecer) zal, dal ve ze ile birleşirse ses uyumundan dolayı dal’a kalp olunur. Ze’ye kalp ve idgam ile müz-zecer de okunmuştur.

5- “O tam bir hikmettir” hikmetin sonuna varmıştır, onda bir kusur yoktur, hikmetün lafzı ma edatından bedeldir ya da mahzuf müptedanın haberidir. Ma’dan hâl olarak nasb ile (hikmeten) de okunmuştur, çünkü ma mevsule ya da sıfatla tahsis edilmiş (mevsufe)dir. O zaman hâl’in ondan nasbı caizdir. “Fema tuğnin nüzür (uyarıncılar da fayda vermiyor)” ma nefiy ya da istifhamdır yani uyarmanın ne faydası olur demektir? Nüzür de münzir (uyarıcı) yahut uyarılan şey demektir ya da mastardır inzâr (uyarma) manasınadır.

6- “Öyleyse onlardan yüz çevir” çünkü uyarmanın onlara fayda vermeyeceğini biliyorsun. “O günde ki davetçi davet eder” İsrâfil davet eder, ondaki davetin “kün feyekun (ol der, o da oluverir)” (Bakara: 117) emri gibi olması da caizdir. Dâi’deki ye’nin düşmesi hafif olduğu için kesre ile yetinilmek gayesiyledir. Yevme de yahrucun ile ya da gizli üzkür (zikret, yad et) emri ile mansuptur. “Hoşa gitmeyen bir şeye çağırır” feci, nefislerin hoşlanmayacağı bir şeye demektir, çünkü onun gibisini görmemiştir. O da kıyamet gününün korkunçluğudur. İbn Kesir kâf’ın sükûnu ile (nükr) okumuştur. Nükire de okunmuştur ki ünkire manasınadır.

خُشَعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّتَشِيرٌ ۖ
 مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ۝۸ كَذَّبَتْ
 قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدَجَرُوا ۝۹ فَدَعَا
 رَبُّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ۝۱۰ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ ۝۱۱
 وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ۝۱۲ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى
 ذَاتِ الْوَاحِ وَدُسِرُ ۖ ۝۱۳ تَجْرَى بِأَعْيُنِنَا جَزَاءَ لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ۝۱۴

7 – Gözleri yere bakarak. Kabirlerden sanki yayılan çekirgeler gibi çıkarlar.

8 – Davetçiye koşarak. Kâfirler: “Bu, zor bir gün” derler.

9 – Onlardan önce Nuh kavmi kulumuzu yalanladılar: “Deli” dediler ve men edildi.

10 – O da Rabbine dua etti: “Şüphesiz ben mağlubum; bana yardım et” diye.

11 – Biz de göğün kapılarını şarıl şarıl dökülen su ile açtık.

12 – Yeri de pınarlar halinde fişkırttık da su gerçekten takdir edilen emir üzerine birleşti.

13 – Onu tahtaların ve mihlaların sahibine (gemiye) yükledik.

14 – İnkâr edilen kimse için gözlerimizin önünde akıyordu.

7; 8- “Haşian ebsaruhum (gözleri yere bakarak, kabirlerden çıkarlar)” yani kabirlerden korkudan gözleri yere bakarak hor bir vaziyette çıkarlar. Müfret ve müzekker şekilde haşian okunması failinin zahir, müennesliğinin de hakiki olmamasındandır. Aslı üzere haşıaten de okunmuştur. İbn Kesir, Nafi, İbn Amir ve Asım huşşean okumuşlardır. Bunun güzel olup da “merertü biricalin kaimîne gılmanuhum” kavline güzel olmaması, bunun fiile benzer bir sıygada olmasındandır. Müpteda ve haber olarak huşşeun ebsaruhum da okunmuştur ki o zaman cümle hâl olur. “Sanki yayılan çekirgeler gibi” çoklukta, dalgalanmada ve çeşitli mekânlara yayılmada. “Davetçiye koşarak” boyunlarını ona doğru uzatarak koşar vaziyette demektir. “Kâfirler: Bu,

zor bir gündür, derler” çetin bir gün derler.

9- “Onlardan önce Nuh kavmi yalanladı” senin kavminden önce **“kulumuzu yalanladılar”** Nuh aleyhisselam'ı, bu da özetten sonra açıklamadır. Manası şöyledir de denilmiştir: Onu inkâr ettikten sonra bir daha inkâr ettiler; inkâr eden bir kavim geçtikçe arkasından inkâr eden bir kavim geldi. Ya da elçileri inkâr ettikten sonra onu da inkâr ettiler. **“Delidir dediler”** o delidir dediler **“ve engellendi”** çeşitli eziyetlerle tebliğden men edildi. Bunun onların sözünden olduğu da söylenmiştir. Yani o delidir onu cinler çarpmıştır dediler.

10- “O da Rabbine dua etti” ennî biennî demektir, gizli kavl mad-desi ile innî de okunmuştur. **“ben mağlubum”** kavmim beni mağlup etti **“bana yardım et, diye”** onlardan intikamımı al diye. Bu da onlardan ümit kesince idi. Rivayete göre onlardan biri Nuh ile karşılaşır; onu boğardı, o da bayılarak düşer, ayılınca: Allah'ım, kavmimi bağışla; çünkü onlar bilmiyorlar, derdi.

11- “Biz de göğün kapılarını şarıl şarıl dökülen su ile açtık” bu da yağmurların bolluğunu ve şiddetle döküldüğünü temsil etmektedir. İbn Amir ile Yakup kapıların çokluğunu ifade etmek için fefettahna okumuşlardır.

12- “Yeri de pınarlar halinde fışkırttık” bütün yeri fışkıran pınarlar haline getirdik. Aslı ve feccerna uyunel ardı demektir, mübalağa için bu hale getirilmiştir. **“Su da birleşti”** göğün suyu ile yerin suyu. Maani şeklinde de okunmuştur, çünkü çeşitleri ayrıdır Hemzeyi vav'a kalp ederek mavani de okunmuştur. **“Takdir edilen emir üzerine”** Allah Teala'nın ezelde takdir ettiği değişmeyen hâl üzerine ya da takdir ve tesviye edilen hâl üzerine demektir ki bu da gökten indirilen su yerden çıkarılan su kadardı demektir ya da Allah Teala'nın takdir ettiği emir üzerine demektir ki o da Nuh kavminin Tufan'la helâk olmasıdır.

13- “Onu tahtaların sahibine yükledik” enli levhaların **“ve muhlârın sahibine”** düşür çivi demektir ki disar'ın çoğuludur. O da desr'den gelir ki şiddetle itmek, kakmaktır. Bu, geminin sıfatıdır, onun yerine geçirilmiştir, çünkü onun açıklaması gibidir, aynı manayı verir.

14- “Gözlerimizin önünde akıyordu” hemen önümüzde ve muhafazamız altında **“inkâr edilen kimse için”** yani bunu inkâr edilene karşılık için yaptık demektir. Çünkü o bir nimetti, onu inkâr ettiler. Zira her peygamber Allah Teala'dan ümmetine bir nimet ve rahmettir. Bunun car'ın hazfi ve fi'lin de zamire bitiştirilmesi metodu ile (limen kâne küfire bihi) olması da caizdir. Limen kefare de okunmuştur ki kâfirler için ceza olmak demektir.

وَلَقَدْ

تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۝١٥ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ۝١٦ وَلَقَدْ
يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۝١٧ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ
عَذَابِي وَنُذْرٍ ۝١٨ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ
مُسْتَمِرٍّ ۝١٩ تَتْرَعُ النَّاسُ كَانْتَهُمُ أَعْجَلُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ۝٢٠ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ۝٢١ وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَكِّرٍ ۝٢٢ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۝٢٣ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِثَّنَا وَاحِدًا
نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذَا لَفَى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۝٢٤

15 – Ant olsun, gerçekten onu bir ibret olarak bıraktık; ibret alan var mı?

16 – Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?

17 – Ant olsun, gerçekten Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?

18 – Ad kavmi de yalanladı; azabım ve uyarılarım nasıl oldu?

19 – Şüphesiz üzerlerine uğursuz sürekli bir günde gürültülü bir rüzgâr gönderdik.

20 – İnsanları sanki kökünden koparılmış hurma kütükleri gibi çekip alıyordu.

21 – Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?

22 – Ant olsun Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?

23 – Semud kavmi de uyarıcıları yalanladı.

24 – İlimizden tek bir adama mı, ona mı tabi olacağız? Gerçekten biz bu durumda elbette sapıklık içinde ve delilikteyiz!” dediler.

15- “Ant olsun, gerçekten onu bıraktık” yani gemiyi yahut olayı ki Nuh'un ve yanındakilerin kurtarılmasıdır “bir ibret olarak” ibret alı-
nacak bir ayet olarak, çünkü onun haberi her tarafa yayıldı ve meşhur
oldu. “İbret alan var mı?” aslı üzere müztekir, ta'yı zal'a kalp ederek

idgam ile müzzekir de okunmuştur.

16; 17- **“Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?”** bu da olayı büyütmek için soru ve tehdittir. Nüzür’ün mastar olmaya da cemi (çoğul) olmaya da ihtimali vardır. **“Ant olsun, gerçekten Kur’an’ı kolaylaştırdık”** kolay hale getirdik ve onu hazırladık, bu da yessere nakatehu deyiminden gelir ki yola çıkmak için deveye semer vurmak deyiminden gelir. **“Lizzikr (düşünmek için)”** düşünüp öğüt almak için, yani onda çeşitli öğüt ve ibretleri tekrar ettik demektir ya da ezber etmek için kısaltarak ve tatlı sözcükler kullanarak kolay hale getirdik demektir. **“Öğüt alan var mı?”** nasihat dinleyen, öğüt alan var mı?

18; 19- **“Ad kavmi de yalanladı; azabım ve uyarılarım nasıl oldu?”** azap inmeden önceki uyarılarım yahut onlardan sonrakilerin azabı için uyarılarım. **“Şüphesiz üzerlerine gürültülü bir rüzgâr gönderdik”** soğuk ve şiddetli ses çıkaran **“uğursuz sürekli bir günde”** uğursuzluğu devam eden yahut helâk edinceye kadar süren yahut küçük büyük hepsinin üzerine ki onlardan hiçbirini bırakmadı demektir ya da çok acı bir günde demektir ki ayın sonundaki Çarşamba günü idi.

20- **“İnsanları çekip çıkarıyordu”** rivayete göre onlar bir dağ yoluna ve bir çukura girdiler, birbirlerine tutundular; rüzgâr onları kopardı ve onları ölü olarak bıraktı. **“Sanki kökünden koparılmış hurma kütükleri gibi idiler”** yerinden sökülüp insanların üzerine düşen hurma kütükleri gibi. Şöyle de denilmiştir: Kütüklere benzetilmeleri rüzgârın kafalarını koparıp cesetlerini atmasındandır. Munkair’in müzekker kılınması lafız itibarı ile, **“a’cazu nahlin haviyeh” (Hakka: 7)** ayetinde müennes olması da mana itibarı ile.

21;22- **“Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?”** korkutmak için tekrar etmiştir. Şöyle de denilmiştir: Birincisi dünyada başlarına gelen içindir, ikincisi de Ahirette gelecek içindir. Nitekim kıssalarında şöyle denilmiştir: **“Ant olsun ki onlara dünya hayatında aşağılık azabını tatturacağız, Ahiretin azabı ise daha aşağılayıcıdır” (Fussilet: 16).** **“Ant olsun, Kur’an’ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?”**

23; 24- **“Semud kavmi de uyarıcıları yalanladı”** uyarımları ve öğütleri yahut elçileri demektir. **“İçimizden tek bir adama mı”** cinsimizden ya da bize üstünlüğü olmayan toplumuzdan birine mi? Beşeren’in nasbı arkasından kendini tefsir eden fiil ile. Müpteda olarak merfu (ebeşerün) de okunmuştur ki birincisi istifhama daha uygundur. **“tek”** münferit, arkasında adamları yok demektir ya da sıradan biri, eşraf olmayan demektir. **“Ona mı tabi olacağız? Gerçekten biz o durumda elbette sapıklık ve delilikteyiz”** suur saîr’in çoğuludur; sanki onlar işi ters çevirip ona tabi olmayı onların ona tabi olmama

sonucu vereceğini söylemişlerdir (onun diyeceğini kendileri demişlerdir). Şöyle de denilmiştir: Suur deliliktir, nâkatün mes'uretün (deli deve) deyimi de ondan gelir.

ءَ الْقَى الذِّكْرُ عَلَيْهِ

مِنْ بَيْنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرُّ ٢٥ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مِنَ الْكَذَّابِ الْأَشِرِّ ٢٦
 إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ٢٧
 وَبَيِّنْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌّ ٢٨ فَتَدَاوَا صَاحِبَهُمْ
 فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ٢٩ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ ٣٠ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
 صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُخْتَطِرِ ٣١ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ
 فَهَلْ مِنْ مُكْرٍ ٣٢ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذْرِ ٣٣ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
 حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ٣٤

25 – “Vahiy aramızdan ona mı indirildi? Hayır, o, çok yalancı, şımarıktır, dediler.

26 – Yarın bileceklerdir, kim yalancı, şımarık mı?

27 – Gerçekten biz dışı deveyi onları imtihan etmek için gönderenleriz; onları gözetle ve sabret.

28 – Suyun gerçekten aralarında taksim edilmiş olduğunu haber ver. Her içme hakkı gelişedir.

29 – Arkadaşlarına seslendiler; o da (kılıca) sarıldı, (deveyi) kesti.

30 – Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?

31 – Gerçekten biz üzerlerine tek bir ses gönderdik; ağlının kuru otu gibi oldular.

32 – Ant olsun, gerçekten Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?

33 – Lut kavmi uyarıcıları yalanladı.

34 – Gerçekten biz üzerlerine taş yağdıran fırtına gönderdik, ancak Lut allesi hariç. Onları şehir vakti kurtardık.

25- “Eulkiyezzikrû (zikir ona mı indirildi?)” vahiy yahut kitap “aramızdan ona mı indirildi?” aramızda buna ondan daha lâyük’ı varken. “Hayır, o, çok şımarıktır, dediler” kibri onu böyle bir iddia ile üzerimize çıkarmıştır.

26- “Yarın bileceklerdir” onlara azap indiği zaman yahut kıyamet gününde “kim yalancı, şımarıkmış?” şımarıklığı onu haktan böbürlenmeye ve batılı aramaya zorlayan; Salih aleyhisselam mı yoksa onu yalanlayan mı? İbn Amir, Hamze ve Rüveys üslup değiştirerek ya da Salih’in onlara dediğini hikâye ederek seta’lemune (bileceksiniz) okumuşlardır. Eşür şeklinde de okunmuştur ki hazir yerine hazür denilmesi gibi, eşer şeklinde de okunmuştur ki aşırı yaramaz demektir. Bu (eşer okumak) ahyer gibi terk edilmiş bir asıldır (aslında öyle idi, sonra neredeyse hiç kullanılmadı).

27- “Gerçekten biz dışı deveyi gönderenleriz” onu çıkaracak ve göndereceğiz “onları imtihan için” denemek için “onları gözetle” onları bekle ve ne yaptıklarına bak “ve sabret” eziyetlerine.

28; 29- “Suyun gerçekten aralarında taksim edilmiş olduğunu haber ver” bir gün deveye, bir gün de onlara. Hum akıllı zamiri de akıllıları daha çok kabul etmek dolayısıyladır. “Her içme hakkı gelişledir” sahibi kendi nöbetinde hazır olacaktır ya da onun yerine başkası bulunacaktır. “Arkadaşlarına seslendiler” o da Kuzar bin Salif’tir ki lakabı Semud’un Kızıl’ı idi. “O da kılıca sarıldı, (deveyi) kesti”. Onu öldürmeye cesaret etti ve öldürdü ya da kılıca sarılıp onu öldürdü. Teatî bir şeyi zorlukla almaktır.

30; 31; 32- “Azabım ve uyarılarım nasıl oldu? Gerçekten biz üzerlerine tek bir ses gönderdik” Cebrail aleyhisselam’ın sesi “ağıl yapının kuru otu gibi oldular” ağıl yapan kimsenin ağıl yapmak için devşirdiği kuru ağaç gibi ya da ağıl sahibinin, davaları için topladığı kuru ot gibi oldular. Zı’nın fethi ile (muhtazar) da okunmuştur ki ağılın otu gibi ya da onu yapanın ağacı gibi demek olur. “Ant olsun, gerçekten Kur’an’ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?”

33; 34- “Lut kavmi uyarıcıları yalanladı. Gerçekten üzerlerine taş yağdıran fırtına gönderdik” taş atan yel demektir “ancak Lut ailesi hariç. Onları seher vakti kurtardık” seherde demektir ki o da gecenin sonudur ya da seher vaktine girerlerken demektir.

نِعْمَةٌ مِنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ

شَكَرَ ٣٥ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ٣٦

وَلَقَدْ رَاودُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ٣٧

وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ٣٨ فَذُوقُوا عَذَابِي

وَنُذُرِ ٣٩ وَلَقَدْ يَسْرَنَّا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ٤٠

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ٤١ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَآخَذْنَاَهُمْ

أَخَذَ عَزِيزٌ مُقْتَدِرٌ ٤٢ أَكْفَارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَئِكَمْ

أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ٤٣

35 – Katımızdan bir nimet olarak. İşte biz şükreden kimseyi böyle mükâfatlandırırız.

36 – Ant olsun, onları sert tutuşumuzdan / pençemizden uyardı; onlarsa uyarımı yalanladılar.

37 – Ant olsun, gerçekten onun misafirlerinden murat almak istediler; biz de gözlerini silme kör ettik. “Azabımı ve uyarımı tadın” dedik.

38 – Ant olsun, gerçekten onları sabahleyin sürekli bir azap bastırdı.

39 – Azabımı ve uyarımı tadın, dedik.

40 – Ant olsun, gerçekten Kur’an’ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?

41 – Ant olsun, gerçekten Fir’avn hanedanına uyarılar geldi.

42 – Ayetlerimizin hepsini yalanladılar; biz de onları muktedir pek güçlünün yakalaması ile yakaladık.

43 – Sizin kâfirleriniz bunlardan daha mı hayırlı yoksa sizin için kitaplarda bir berat mı var?

35- “Katımızdan bir nimet olarak” bizden bir lütuf olarak demek.

tir ki o da kurtarmanın gerekçesidir. “İşte biz şükreden kimseyi böyle mükâfatlandırırız” iman ve itaat ederek nimetimize şükredeni.

36- “Ant olsun, onları uyardı” yani Lut uyardı “sert tutuşumuzdan” azapla yakalayışımızdan “onlarsa uyarımı yalanladılar” şüphe ederek uyarıcılara inanmadılar.

37- “Ant olsun, gerçekten onun misafirlerinden murat almak istediler” onlara kötülük yapmak istediler “biz de gözlerini silme kör ettik” onları sildik, yüzün diğer yerleri gibi dümdüz eyledik. Rivayete göre onlar Lut’un evine girince Cebail aleyhisselam onlara kanadıyla bir çarptı, gözlerini kör etti. “Azabımı ve uyarımı tadın, dedik” onlara meleklerin dilleriyle yahut lisan-ı hâl ile böyle dedik.

38; 39; 40- “Ant olsun, gerçekten sabahleyin onları bastırdı” gayri munsarif olarak bükrete şeklinde de okunmuştur ki maksat belli bir gündüzün ilk saatleri demektir. “sürekli bir azap” onları cehenneme teslim edinceye kadar yanlarından ayrılmayan azap demektir. “Azabımı ve uyarımı tadın, dedik. Ant olsun gerçekten Kur’an’ı düşünmek için kolaylaştırdık; öğüt alan var mı?” her kıssada bu ifadeyi tekrar etmesi şunu bildirmek içindir ki her resulü yalanlamak azabın inmesini muciptir, her kıssayı dinlemek düşünmek ve öğüt almak için sebeptir. Bir de uyarmak ve öğüt almak için yeni söz başı kılınmıştır ki yanılğı ve gaflet onları mağlup etmesin. Şu ayetlerin tekrar gerekçeleri de böyledir: “Artık Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?” (*Rahman: 13*). “Vay haline o gün yalanlayanların!” (*Mürselat: 15*).

41- “Ant olsun, gerçekten Fir’avn hanedanına uyarılar geldi” hanedandan bahsetmekle yetindi, çünkü onun (Fir’avn’in) başta olduğu bilinmektedir.

42- “Ayetlerimizin hepsini yalanladılar” yani dokuz mucizeyi demektir “biz de pek güçlü muktedirin yakalaması ile yakaladık” o mağlup edilmez, hiçbir şey onu aciz bırakamaz.

43- “Sizin kâfirleriniz mi” ey Arap topluluğu / milleti “bunlardan daha hayırlıdır?” Bu sayılan kâfirlerden kuvvet ve teçizat itibarı ile ya da Allah katında kıymet ve din ile “yoksa sizin için kitaplarda bir berat mı var?” yoksa sizin için gökten inen kitaplarda: Sizden inkâr eden azaptan emindir diye bir hüküm mü indi?

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرُونَ ﴿٤٤﴾

سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الدُّبْرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ

وَالسَّاعَةُ أَذَى وَلَمَرٌ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ

فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ثُفُوفًا مِّنْ سَقَرٍ ﴿٤٨﴾ أَتَاكُلُ شَيْءٌ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

وَمَا أَمَرْنَا إِلَّا وَاحِدَةً كَلَمَحٍ بِالبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا

أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِّنْ مُّذَكِّرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌّ ﴿٥٣﴾

44 – Yoksa: “Biz intikam alan bir topluluğuz” mu diyorlar?

45 – O topluluk mağlup edilecek ve arkalarını dönecekler.

46 – Doğrusu, onların belirtilen zamanı kıyamettir. Kıyamet de daha belalı ve daha acıdır.

47 – Şüphesiz suçlular bir sapıklıkta ve çılgın ateşlerdedir.

48 – O günde ateşte yüzleri üstü sürüklenirler. Onlara: “Cehen-nem’in dokunuşunu tadın!” denilir.

49 – Gerçekten biz her şeyi bir takdir ile yarattık.

50 – Bizim emrimiz ancak bir tek göz kırpması gibidir.

51 – Ant olsun, gerçekten benzerlerinizi helâk ettik; öğüt alan var mı?

52 – Yaptıkları her şey kitaplardadır.

53 – Her küçük ve büyük yazılmıştır.

44- “Yoksa: Biz intikam alan bir topluluğuz mu diyorlar?” yanımıza yaklaşılmaz, düşmanlardan intikam alan ve mağlup edilmeyen ya da birbirimize yardım eden bir topluluğuz mu diyorlar? Muntasır lafzının müfret olması cemî’ lafzından dolayıdır.

45- “O topluluk mağlup edilecek ve arkalarını döneceklerdir” dübr edbar demektir, tekil olması cins murat edildiği içindir ya da her biri arkasını dönecek demektir. Bu da Bedir cenginde gerçekleşti. Bu

da Peygamberlik delillerindendir. Hazreti Ömer radiyallahu anh şöyle demiştir: Bu ayet inince ne demek istediğini anlamadım. Bedir cengi çıkınca Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zırh giydiğini ve: Hepsi mağlup olacak, dediğini duydum. O zaman ne olduğunu anladım.

46- “Doğrusu, onlara belirtilen zaman kıyamettir” esas azaplarının belli zamanı kıyamettir. Dünyada başlarına gelen ise bunun öncüleridir. **“Kıyamet de daha belalı ve daha acıdır”** en ağır musibettir, içinden nasıl çıkılacağı bilinmez **“ve daha acıdır”** dünya azabından daha yakıcıdır.

47; 48- “Şüphesiz suçlular bir sapıklıktadır” dünyada haktan sapmışlardır **“ve çılgın ateştedirler”** Ahirette de ateşlerdedir. **“O günde ateşte yüzleri üstü sürüklenirler”** onun üzerinde çekilirler. **“Onlara: Cehennem dokunuşunu tadın, denilir”** yani onlara ateşin sıcaklığını ve acısını tadın denir. Çünkü dokunmak acı duymanın sebebidir. Sekar da cehennem özel adıdır, bunun içindir ki munsarif olmamıştır. Sekarathunnaru ve sakarathu deyiminden gelir ki ateş yaktuğu şeyi karartmaktadır.

49- “Gerçekten biz her şeyi takdir ile yarattık” yani her şeyi hikmete göre takdir ve düzenli yarattık ya da olmazdan önce Levh-i Mahfuz'da takdir edilmiş ve yazılı olarak belirttik demektir. Külle şey'in, maba'dinin tefsir ettiği fiille mansuptur. Müpteda olarak merfu da okunmuştur. En iyisi halaknahu lafzını sıfat değil de haber yapmaktır, o zaman meşhur kıraatta olduğu gibi her şeyin kader ile yaratıldığını gösterir. Belki de burada bazı lafızları gizlemekle beraber nasb kıraatının tercih edilmesi, maksadı daha iyi anlatmasındandır.

50- “Bizim emrimiz bir tektir” bir seferdir; o da dokunmadan ve sıkıntı çekmeden var etmektir ya da bir tek kelimedir ki o da kün (ol) kavlidir **“göz kırpma gibidir”** kolaylık ve sürat bakımından. Şöyle de denilmiştir: Bunun manası **“kıyametin durumu başka değil göz kırpma gibidir”** (Kamer: 50) ayetinin manası gibidir.

51; 52; 53- “Ant olsun, gerçekten benzerlerinizi helâk ettik” sizden öncekilerden küfürde benzerlerinizi **“öğüt alan var mı?”** nasihat dinleyen var mı? **“Yaptıkları her şey kitaplardadır”** hafaza meleklerinin yazdığı defterlerdedir. **“Her küçük ve büyük”** amel **“yazılmıştır”** Levh-i Mahfuz'da satır satır kayıt altına alınmıştır.

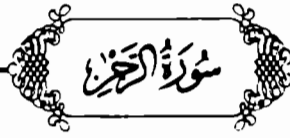
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ

وَنَهْرٍ ۖ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ۝

54 – Gerçekten takva sahipleri cennetlerde ve ırmaklardadır.

55 – Kudretli azametli hükümdarın yanında doğruluk meclisinde.

54; 55- “Gerçekten takva sahipleri cennetlerde ve ırmaklardadır” neher enhar demektir, cins ismi ile yetinilmiştir ya da bollukta yahut gün ışığındadır demektir. Neher’in çoğulu olarak nühr ve nühür şeklinde de okunmuştur, tıpkı esed ve üsüd (üsd) gibi. “**doğruluk meclisinde**” beğenilen bir mekânda demektir. Mekaidi sıdkun şeklinde de okunmuştur “**kudretli azametli hükümdarın yanında**” mülkte ve iktidarda emri yüce olan Allah Teala’nın yakınında, öyle ki akıl sahipleri bile bunu anlayamaz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Kamer suresini gün aşırı okursa, Allah Teala onu kıyamet gününde yüzü ayın on dördü gibi parlar vaziyette haşır eder.

55 / RAHMAN SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir yahut bir kısmı Mekki ve bir kısmı Medeni'dir.

78 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩
 الرَّحْمَنُ ۙ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۚ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۚ عَلَّمَهُ
 الْبَيَانَ ۚ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۚ وَالنَّجْمُ
 وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۚ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۚ
 ۙ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۚ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ
 وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۚ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 - Rahman,
- 2 - Kur'an'ı öğretti.
- 3 - İnsanı yarattı.
- 4 - Ona konuşmayı öğretti.
- 5 - Güneş ile ay hesap iledir.
- 6 - Sapsız bitkiler ve ağaçlar secde ederler.
- 7 - Göğü yükseltti ve teraziyi koydu.
- 8 - Tartıda taşkınlık etmeyin, diye.
- 9 - Tartıyı adaletle tutun, tartılanı eksik yapmayın.

1; 2- "Rahman Kur'an'ı öğretti" sure özellikle dünya ve ahiret nimetlerini saymak için indirildiğinden Rahman sıfatı ile başlattı ve dinî nimetlerin aslı olan şeyi de başa aldı, o da Kur'an'dır ve onu indirip öğretmesidir. Çünkü o, dinin esası, şeriatın kaynağı, vahyin en büyük kısmı ve gökten inen kitapların en kıymetlisidir. Çünkü o, muciz olmak ve o kitapların özünü içine almakla kendi nefsinin de tasdik eder, onları da tasdik eder. Sonra arkasından:

3; 4- "İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti" dedi. Bunda şuna ima etmektedir ki insanın ve onu diğer hayvanlardan ayıran konuşmanın yaratılması - ki o içindekini ifade edip anladığını başkasına anlatmaktır - vahyi almak, hakkı tanımak ve şeriatı öğrenmek içindir. Rahman müptedasının haberi olan üç cümlelerin (alleme, halaka, alle-mehu) atıfsız verilmesi, bunların ayrı ayrı olmalarındandır.

5- “Güneş ile ay hesap iledir” burç ve menzillerinde takdir edilmiş belli bir hesap ile yüzerler. Bu sayede de ay altı varlıklarının işleri düzene girer, mevsimler ve özel vakitler meydana gelir, yıllar ve hesaplar bilinir.

6- “Necm” yerden çıkan ve gövdesi olmayan bitkiler “ve ağaçlar” gövdesi olanlar “secde ederler”. Tıpkı mükellef insanların isteyerek secde ile itaat ettikleri gibi onlar da tabiatları (doğallıkları) ile itaat ederler. İki cümlelerin nazmı şöyle olmalı idi: Allah güneşi ve ayı yüzdürdü, gövdesi olmayan ve olan bitkiye secde ettirdi. Ya da şöyle olmalı idi: Güneş ile onun hesabı ile yüzerler. Gövdesi olmayan ve olan bitkiler ona secde ederler şeklinde idi, çünkü o zaman makabli ve maba’di itibarı ile Rahman’a uygun olurdu. Ancak bu teması gösteren şeyden soyulmaları şunun içindir; bu temas o kadar açıktır izahtan varestedir, açıklamaya ihtiyacı yoktur. Aralarına atıf edatının getirilmesi de (vennecmü veşşecerü) ortak olarak şunu göstermek içindir ki yukarı ve aşağı âlemlerde meydana gelen değişiklikler de onun takdiri ve idaresi iledir. İşte bunu vermek için atıf edatı getirilmiştir.

7- “Göğü yükseltti” onu mahal ve rütbe itibarı ile yüksek yarattı; çünkü o hükümlerin kaynağıdır, ahkâmın indiği yerdir ve meleklere mahallidir. Müpteda olarak ref ile vessemaü de okunmuştur. “Ve teraziyi koydu” adaleti koydu, bu da her layık olana hakkını eksiksiz vermek ve her hak sahibinin hakkını tastamam ödemekle oldu, öyle ki âlem düzene girdi ve dosdoğru oldu. Nitekim aleyhisselam Efendimiz: Yer, gök adaletle ayakta durmaktadır, demiştir. Ya da eşyanın miktarını tayin eden şeyi koydu demektir ki o da terazi, ölçek vb. gibi şeylerdir. Sanki göğü hüküm ve kararların menşei olmakla yüce olarak niteleyince yeri de onunla farklılıkların bilineceği, miktarların öğrenileceği ve hak ve görevlerin eşitleneceği şeyle niteledi.

8; 9- “Tartıda taşkınlık etmeyin diye” insaflı elden bırakmayın diye. Kavl maddesini gizleyerek latatğav şeklinde de okunmuştur. “Tartıyı adaletle tutun, tartılanı eksik yapmayın” onu eksik yapmayın, çünkü onun hakkı eşit olmaktır; zira onu koymaktan maksat odur. Tekrar edilmesi, tavsiyeyi abartmak ve daha çok kullanmaya teşvik etmek içindir. Te’nin ve sin’in zammı sin’in kesri ve fethi ile (vela tahsiru vela tahsuru vela tahseru) da okunmuştur, aslı vela tahseru filmizani demektir; car hazf edilmiş ve fiile bağlanmıştır.

وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝
 فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝ وَالْحَبُّ
 ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝
 خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۝ وَخَلَقَ الْجَانَّ
 مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝
 رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝
 مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ۝ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ۝ فَبِأَيِّ
 آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

10 - Yeri mahlukat için alçalttı.

11 - Onda meyveler ve tomurcuklara sahip hurma ağaçları vardır.

12 - Ekin yaprağına sahip taneler ve kokulu bitkiler.

13 - O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

14 - İnsanı saksı gibi kuru balçıktan yarattı.

15 - Cinleri yalından, ateşten yarattı.

16 - O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

17 - İki doğunun ve iki batının Rabbidir.

18 - O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

19 - Birleşen iki denizi salıverdi;

20 - Aralarında bir engel vardır; tecavüz etmezler.

21 - O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

10; 11- "Yeri alçalttı" onu döşeyerek alçalttı "lilenamı (halk için)" enâm'ın bütün canlılar olduğu da söylenmiştir. "Onda meyve" eğlence için yenecek çeşitli şeyler vardır "ve tomurcuklara sahip hurma ağaçları vardır". Ekmam kimmi'in çoğuludur ki hurmanın kapçıdır ya da kapatan her şeydir mesela lif, dal ve tomurcuğun kapçı gibi; çünkü ondan da meyve gibi istifade edilir örneğin ağacı, özü ve kuru meyvesi gibi.

12- **"Ekin yaprağına sahip taneler vardır"** buğday, arpa ve diğer gıdalar gibi. Burada geçen asf bitkinin kuru yaprağıdır, mesela saman gibi. **"Verreyhan (kokulu bitkileri)"** ya da rızık demektir, bu da: Haractü atlubu reyhanallahi (Allah'ın reyhanını (rızkını) aramaya çıktım) sözünde olduğu gibi. İbn Amir velhabbe zelasfi okumuştur ki halakal habbe verreyhane (hububatı ve kokulu bitkiyi yarattı) yahut onu tahsis ederim gibi. Bundan zerreyhan murat edilip de muzaf hazf edilmiş de olabilir. Hamze ile Kisai cer ile verreyhani, diğerleri ise ref ile verreyhanu okumuşlardır. O da ravh kökünden feyalan veznindedir, vav ye'ye kalp ve idgam edilmiş, sonra da hazf edilmiştir (aslı reyvehan'dır). Aslının revhan olduğu, hafiflik için vav'ının ye'ye kalp olduğu da söylenmiştir.

13- **"O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?"** hitap sekelayn'e (insanlarla cinlere)dir bu da "lilenam" ve "essekalan" kavillerinden anlaşılmaktadır.

14- **"İnsanı saksı gibi kuru balçıktan yarattı"** salsal ses çıkaran kuru balçıktır, fahhar da ateşte pişirilmiş testidir. Allah Teala Âdem'i topraktan yarattı, onu önce çamur, sonra kokuşmuş balçık, sonra da testi gibi kuru yaptı. Bu da onu topraktan yarattı vb. ifadelere aykırı değildir.

15- **"Cinleri de yarattı"** cânn cinler demektir yahut cinlerin atasıdır **"min maricin (yalından)"** saf dumandan **"mınnar" (ateşten)"** bu da maric'i açıklamaktadır, aslında maric sarsılan şey demektir, merce kökünden gelir ki sarsılmaktır.

16- **"O halde Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız?"** yaratılış evrelerinizde size bol bol verdiği nimetleri, öyle ki sizi bileşiklerin en üstünü ve âlemin özü (zübde-i âlem) kıldı.

17; 18- **"İki doğunun ve iki batının Rabbidir"** kışın ve yazın doğusu ile batılarının. **"O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?"** bunda sayısız faydalar vardır, mesela havanın normalleşmesi, mevsimlerin oluşumu, her mevsime uygun şeylerin ve diğer olayların meydana gelmesi gibi.

19; 20; 21- **"Birleşen iki denizi salıverdi"** onları saldı, bu da merectüd dâbbete (hayvanı otlığa salıvermek) deyiminden gelir. Mana da: Tuzlu su ile tatlı suyu salıverdi demektir. **"Aralarında bir engel vardır"** Allah Teala'nın kudretinden ya da topraktan bir mani vardır **"tecavüz etmezler"** karışmak ve özelliğini kaybettirmek şeklinde biri diğerine tecavüz etmez ya da aralarındakini suya batırmakla birbirlerine tecavüz etmezler demektir. **"O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsanız?"**

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ۝٣٢

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝٣٣ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ
كَلَامٌ ۝٣٤ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝٣٥ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝٣٦
وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۝٣٧ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝٣٨
يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ۝٣٩
فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝٤٠

22 – İkisinden inci ve mercan çıkar.

23 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

24 – Denizde dağlar gibi inşa edilmiş akan (gemi)ler onundur.

25 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

26 – Onun (yerin) üzerindeki her şey fanıdır.

27 – Ancak celal ve ikram sahibi Rabbinin yüzü baki kalacaktır.

28 – O halde Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız.

29 – Göklerde ve yerde olan kimse ondan ister. O her gün (başka) bir durumdadır.

30 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız.

22; 23- “O ikisinden inci ve mercan çıkar” bu da incinin küçüğü ve büyüğü demektir. Mercan’ın kırmızı boncuk olduğu da söylenmiştir. Eger incinin tuzlu sudan çıktığı doğru ise birinciye göre “ikisinden” demesi, tuzlu ile tatlı suyun birleşmesinden çıktığı içindir ya da o ikisi birleşince tek şey gibi olurlar, sanki ikisinden çıkan birinden çıkmış gibi olur. Nafi, Ebu Amr ve Yakup yuhracu okumuşlardır. Nuhricü ve yuhricü de okunmuştur ki o zaman ellülüe velmercane şeklinde man-sup olur. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”

24; 25- “Velehül cevarî (akanlar onundur)” akan gemiler demektir, cevarî cariyenin çoğuludur, ye’nin hazfı ve ra’nın ref’i ile elcevaru da okunmuştur, mesela şu beyitte olduğu gibi:

“Leha senaya erbaun hisanün

Ve erbaun feküllüha semanün"

(Sevgilinin güzel dört ön dişi vardır

Dört daha vardır ki hepsi sekiz eder).

"Münşeat" yelkenleri açık demektir ya da inşa edilmiş gemiler demektir. Hamze ile Ebu Bekir şin'in kesri ile münşiat okumuşlardır ki yelkenlerini kaldıran demektir ya da dalga veya yürüyüş üreten demektir. "Denizde dağlar gibi" a'lâm alem'in çoğuludur, o da yüksek dağ demektir. "O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?" Gemiler yaratma, onları edinmeyi, nasıl inşa edileceklerini öğretme, denizde yüzdürme vb. gibi şeyleri yaratma nimetlerini ki bunları Aliah'tan başkası yapamaz.

26; 27- "Onun üzerindeki her şey" yerin üzerindeki canlılar veya terkip edilenler demektir, men edatı akıllılar çok kabul edilerek söylenmiştir ya da üzerindeki insan ve cinler demektir "**fanıdır, ancak Rabbinin yüzü bakıdır**" zatı bakıdır; eğer bütün cihetleri araştırsan ve yüzlerini gözden geçirsen hepsinin haddi zatında fani olduklarını görürsün. Ancak bundan Allah'ın ciheti yani ondan taraf yüzü müstesnadır. "Celal ve ikram sahibi" mutlak zenginliği ve genel ihsana sahip demektir.

28- "O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?" Rabbin baki kalması ve fani durumunda olup da Allah'ın lütfü ve rahmeti olarak yerinde bırakılan nimetleri ya da hepsinin yok olmasından sonra tekrar edilip sürekli hayata ve bitmez tükenmez nimete kavuşturulması gibi.

29; 30- "Göklerde ve yerde olan kimse ondan ister". Çünkü onlar zat ve sıfatlarında ve kendilerini ilgilendiren ve karşısına çıkan diğer şeylerde ona muhtaçtırlar. İstemelerinden maksat da zat ve sıfatlarında muhtaç oldukları şeyi dile getirmeleridir, bu da ya konuşma ile ya da başka şekilde olur. "O her gün başka bir durumdadır" her vakit yeni şahıslar meydana getirir, geçmiş kaza ve kaderine göre yeni haller oluşturur. Hadiste şöyle denilmiştir: Onun durumu şöyledir: Günahkârı bağışlar, sıkıntıyı def eder, bir kavmi kaldırır, başkalarını indirir. Bu da: Allah Cumartesi günü bir şey yapmaz diyen Yahudileri rettir. "O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?" isteklerinizi yerine getirmek ve sizler için zaman zaman yokluk âleminde varlık âlemine bir şeyler çıkarmak gibi.

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيَّةَ الْقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبَايَ

الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ
أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ
إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شَوَاطِئُ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٍ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبَايَ
الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾

31 – Ey iki ağırlık (cinler ve insanlar), hesabınızı görmek için boşalacağız.

32 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

33 – Ey cin ve insan topluluğu, eğer göklerin ve yerin bucaklarından çıkmaya güç yetirebilirseniz, haydi çıkın. Ancak bir güçle çıkar-sınız.

34 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

35 – Üzerinize ateşten bir yalın ve duman gönderilir de yardımlaşamazsınız.

36 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

37 – Gök yarılp da kırmızı sahtiyan gibi bir gül olduğu zaman,

38 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?"

31; 32- "Ey iki ağırlık, sizin için boş kalacağız" yani hesap ve cezanız için soyunacağız, o da kıyamet günüdür. Çünkü o günde ondan başkasını yapmaz. Bunun tehdit olduğu ve tehdit ettiği kimseye: Senin için vakit ayıracam, sözünden istiare edildiği de söylenmiştir. Çünkü soyunan / elini kolunu sıvazlayan kimse daha kuvvetli ve o şey için daha ciddi olur. Hamze ile Kisai ye ile seyefruğu okumuştur. Se-nefrüğü ileyküm de okunmuştur ki sizi kast edeceğiz, size döneceğiz, demektir. Sekalan / iki ağırlık da insanlarla cinlerdir. Onlara böyle de-nilmesi yere ağırlık vermelerindendir ya da görüşlerinin ve değerleri-

nin ağırlığı olmasındandır. Yahut ağır teklif altında kalmalarındandır. “Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”

33- “Ey cin ve insan topluluğu, eğer göklerin ve yerin bucaklarından çıkmaya güç yetirebilirseniz” eğer Allah’tan kaçarak, kaza ve kaderinden firar ederek göklerin ve yerin etraflarından çıkabilirseniz “haydi çıkın”. “Çıkamazsınız” çıkmaya gücünüz yetmez “ancak bir güçle çıkabilirsiniz” ancak kuvvet ve zorla çıkabilirsiniz, bu da sizin için nerede! Ya da göklerde ve yerde ne olduğunu bilmek için çıkabilirsiniz; fakat çıkamazsınız ve bilemezsiniz; ancak Allah’ın gözleminizin önüne serdiği delillerle bilirsiniz; fikirlerinizle onların üzerine çıkabilirsiniz.

34- “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalarlarsınız?” uyar-ması, ikaz etmesi, müsamaha göstermesi ve sonsuz gücüne rağmen sizi affetmesi gibi. Ya da akıl merdivenleri ve nakil asansörleri gibi on-larla yüksek göklerin üzerine çıkacağınız deliller gibi.

35- “Üzerinize ateşten bir yalın ve duman (nuhas) gönderilir”. Şair şöyle demiştir:

*Zeytinyağı yakan kandil gibi ışık verir,
Allah’ın, içine duman koymadığı yağ yakan kandil gibi.*

Ya da (nuhas) erimiş bakırdır ki başlarının üzerine dökülür. İbn Ke-sir kesr ile şivaz okumuştur ki o da lügattir. Min narin’e atfen cer ile ve nuhasın de okumuş; bunda Ebu Amr ve bir rivayette Yakup da ona katılmıştır. Nuhus şeklinde de okunmuştur ki cemi olur, tıpkı luhuf gibi. “Yardımlaşamazsınız” ondan kaçınamazsınız.

36- “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?” çünkü tehdit de lütuftur; ceza vermek ve kâfirlerden intikam almakla muti ile asi-yi ayırmak da nimet sayılır.

37; 38- “Gök yarılp da kırmızı sahtiyan gibi bir gül olduğu za-man” gül gibi kızardığı zaman, ref ile verdetün de okunmuştur ki o zaman kâne tâtme ve belâgat yönünden de tecrit olur (ondan bir şey daha çıkarılmış (kırmızı gül) olur). Mesela şairin şu beyiti gibi:

*Ant olsun ki eğer yaşarsam mutlaka gazaya çıkacağım,
Ganimetler getiririm ya da o yolda bir asilzade (yani kendisi) ölür.*

“Keddihan” bu da cilde sürülen yağdır, hizam veznindedir ya da dühn’ün çoğuludur. Kırmızı deri (sahtiyan) olduğu da söylenmiştir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?” bundan sonra olacak nimetlerini.

فَيَوْمَئِذٍ

- لَا يَسْتَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ۚ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾
 يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ۚ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
 رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَلْ مِنْ جَهَنَّمَ آتَى يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ۚ ﴿٤٣﴾
 يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ ۚ إِنَّ ۚ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾
 وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّ ۚ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾
 ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ۚ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾

39 – İşte o gün ne bir insan ne de bir cin günahından sorulmaz.

40 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

41 – Suçlular simalarından tanınır; perçemlerden ve ayaklardan tutulur.

42 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

43 – İşte bu, suçluların yalanladığı cehennemdir.

44 – Onunla kaynar su arasında dolaşırlar.

45 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

46 – Rabbinin makamından korkan için iki cennet vardır.

47 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

48 – Dalların sahibi (dallı budaklı iki cennet).

49 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

39; 40- “İşte o gün” gök yarıldığı gün “ne bir insan ne de bir cin günahından sorulmaz” çünkü onlar simalarından tanınır. Bu da birbirlerinden çıkıp amellerine göre mahşere katar katar sürüldükleri zaman olacaktır. “Rabbine ant olsun onlara mutlaka soracağız” (Hicr: 92) ve benzeri ayetlere gelince o da toplantı yerinde hesap verirken olacaktır. Zenbihi’deki he zamiri ins’e racidir, o da lafız itibarı ile; çünkü o her ne kadar geride ise de rütbe bakımından ilerdedir (naib-i

faildir, takaddüm hakkı vardır). “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?” o gün Allah Teala’nın mümin kullarına vereceği nimetlerden.

41; 42- “Suçlular simalarından tanınır” o da yüzlerine çöken moralsizlik ve üzüntüdür “perçemlerden ve ayaklardan tutulur” ikisi birleştirilir. Şöyle de denilmiştir: Bazen perçemlerden tutulur bazen de ayaklardan. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

43; 44; 45- “İşte bu, suçluların yalanladığı cehennemdir. Onunla” yakıldıkları ateşle tepelerinden aktarılan “kaynar su” hararete son derece varmış su arasında “dolaşırlar” ya da onlara içirilir. Şöyle de denilmiştir: Ateşten feryat ettikleri zaman onlara kaynar su ile imdat edilir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

46; 47- “Rabbinin makamından korkan için vardır” kulların hesap vermek için durdukları yerden demektir ya da Rabbinin durmasından demektir ki kulunun hallerini denetlemek için tepesinde durur ya da hesap vermek için Rabbinin huzurunda korkanın makamından demektir, bu da ism-i mekân yahut mastar manalarından birine göredir. Rabbe nispeti ise büyütme ve korkutma içindir. Ya da Rabbinden korkan için demektir ki makam lafzı mübalağa için araya sokuşturulmuş (zait) olur. Mesela şu beyitte olduğu gibi:

*Oradan kata (kaya) kuşunu ürküttüm ve uzaklaştırdım
Kurdu (kurdun makamını) da korkuluk gibi ürküttüm.*

“İki cennet vardır” biri korkan insan için, diğeri de korkan cin için Çünkü hitap iki grubadır. Mana da şöyledir: İçinizden her korkan için ya da her biri için iki cennet vardır; biri itikadından dolayı diğeri de amelinden dolayı. Ya da bir cennet taatları yapmasından, ötekisi de isyanları terk etmesindendir veyahut birisi sevabı karşılığı olandır, diğeri de ona ihsan edilendir ya da maddi ve manevi olmak üzere iki cennet vardır. Arkadan gelen ikili şeyler için de böyle düşünülür. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

48; 49- “Dalların sahibi (dallı budaklı) iki cennet” çeşitli ağaçları ve meyveleri olan demektir ki efan fenn’in çoğulu olur. Ya da dalların sahibi demektir ki efan fenen’in çoğulu olur. O da daldan ayrılan küçük daldır. Özellikle bunun zikredilmesi şunun içindir; çünkü o yaprak açar, meyve verir ve gölge yapar. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”

فِيهِمَا عَيْنَانِ

تَجْرِيَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ مُتَكَبِّرِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَاطِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ دَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِئِنَّهُنَّ أَنْسَ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

50 – O ikisinde akan iki pınar vardır.

51 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

52 – O ikisinde her meyveden iki çift vardır.

53 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

54 – Astarları kalın atlastan döşeklere yaslanmış olarak. İki cennetin devşirilmiş meyveleri yakındır.

55 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

56 – Onlarda gözlerini (kocalarına) diken, kendilerinden önce onlara ne insanların ne de cinlerin dokunmadığı kadınlar vardır.

57 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

58 – Sanki onlar yakut ve mercanlar.

59 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

60 – İyiliğin mükâfâtı yine iyilikten başka mıdır?

61 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

62 – O ikisinden başka iki cennet (daha) vardır.

63 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

50; 51- “O ikisinde akan iki pınar vardır” yukarıya ve aşağıya doğru istedikleri yere akan demektir. Bunlardan birinin Tesnim, diğerinin de Selsebil olduğu da söylenmiştir. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

52; 53- “O ikisinde her meyveden iki çift vardır” garip ve bilinen yahut yaş ve kuru olmak üzere iki tür vardır demektir. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

54; 55- “Astarları kalın atlastan döşeklere yaslanırlar” astarları kalın ipek brokardan demektir ki astarı böyle olursa artık yüzü nasıl olur? Mütteki'ne Allah'tan korkanlar için medihdir (emdehu) ya da onlardan haldir. Çünkü korkan (men hafe) cemi (çoğul) manasınadır. **“İki cennetin devşirilmiş meyveleri yakındır”** ona oturan da yaslanan da ulaşabilir. Cenâ mecnîy (devşirilmiş) manasınadır, cimin kesri ile (cinâ) da okunmuştur. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

56; 57- “Fihinne (onlarda vardır)” cennetlerde vardır; çünkü iki cennet korkanlar için çok cennetler olduğunu gösterir ya da onlarda ki mekânlarda ve köşklerde vardır demektir ya da iki cennet, iki pınar, meyve ve döşekler diye sayılan nimetlerde vardır **“gözlerini kocalarına diken”** kadınlar vardır. **“Kendilerinden önce onlara ne insanların ne de cinlerin dokunmadığı”** insan kadınlara insanların, cin kadınlara da cinlerin dokunmadığı demektir. Bunda cinlerin de cinsel temasta bulunduklarına delil vardır. Kisai mim'in zammı ile (lem yatmüshünne) okumuştur. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

58; 59- “Sanki onlar yakut ve mercanlar” yani yanaklarının kırmızılığı, tenlerinin beyazlığı ve berraklığı bakımından. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

60; 61- “İylliğin mükâfatı” iyi amelin mükâfatı **“yine iyilikten başka mıdır?”** sevabı başka mıdır, o da cennettir. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

62; 63- “O ikiden başka iki cennet daha vardır” Allah'tan korkanlar ve ona yakın olanlara vaat edilmiş başka iki cennet daha vardır, bu da onlardan geri olan sağcılar içindir. **“O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”**.

مُنْعَمَتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾
 فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾
 فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
 فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسْدٌ ﴿٧٠﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ
 مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِئِنَّ
 أَنْسُ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
 مُتَكَبِّرِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضِرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا
 تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾

64 – Koyu yeşildirler.

65 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

66 – O ikisinde fışkıran iki pınar vardır.

67 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

68 – İkisinde meyve, hurma ve nar vardır.

69 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

70 – Onlarda hayırlı güzel (kadınlar) vardır.

71 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

72 – Çadırlarda hapsolünmüş huriler.

73 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

74 – Onlara kendilerinden önce ne insanlar ne cinler dokunmamıştır.

75 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

76 – Yeşil kalın döşeklere ve güzel döşemelere yaslanarak.

77 – O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

64; 65- “Koyu yeşildirler” yeşilin tonu ağır olduğundan siyaha çal-

maktadır. Bunda şu bildirilmektedir ki bu iki cennette çoğunluk bitkilerde ve yere yayılan kokulu otlardadır; ilk ikide ise çoğunluk ağaçlarda ve meyvelerdir. Bu da aralarındaki farkı göstermektedir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

66; 67- “O ikisinde fışkıran iki pınar vardır” su kaynağı vardır, bu da nitelik bakımından ilk ikiden daha geridir, arkadan gelenler de öyledir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

68; 69- “O ikisinde meyve, hurma ve nar vardır” hurma ile narın meyvelere atfı bu ikisinin üstünlüğünü göstermek içindir. Çünkü hurmanın meyvesi hem gıda hem de eğlencedir; narın meyvesi de hem eğlence hem de ilâçtır. Ebu Hanife bunu şuna delil getirmiştir ki bir kimse meyve yememeye yemin etse de taze hurma yahut nar yese yemini bozulmaz. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

70; 71 “Onlarda hayırlı güzel kadınlar vardır” hayrâtun hayyiratün demektir, şeddesi atılmıştır, çünkü ahyer (daha hayırlı) manasına olan hayr cemi yapılmaz. Aslı üzere hayyiratün de okunmuştur. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

72; 73- “Hûrun maksuratün (çadırlarda hapsolunmuş huri-ler)” evlerinden ayrılmayan cennet kadınları. İmreetün kasîratün ve kasûratün ve maksûratün denilir ki haremde tutulan kız demektir ya gözlerini kocalarından ayırmayan kadınlar demektir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

74; 75- “Onlara kendilerinden önce ne insanlar ne de cinler dokunmamıştır” öncekilerin hurileri gibi. Kablehüm'deki hüm zamiri iki cennetin sahiplerine gider, çünkü iki cennet, sahiplerini de gösterir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”.

76; 77- “Müttekiîne ala refrefin (kalın döşeklere yaslanarak)” yastuklara ve kırlentlere demektir, refref refrefe'nin çoğuludur. Şöyle de denilmiştir: Refref bir çeşit halıdır ya da çadırın eteğidir. Her enli kumaşa da refref denir. “Yeşil ve güzel döşemelere yaslanarak” abkariy abkar'a mensup (Abkar malı) demektir. Araplar bunun cinlerin bir şehri olduğunu iddia ederler ve her acayip şeyi de oraya nispet ederler. Bundan maksat cinstir, bunun içindir ki manaya bakılarak hisân çoğul olarak verilmiştir. “O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?”

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

78 – Celâl ve ikram sahibi Rabbinin adı yücedir!

78- “Rabbinin adı yücedir” ismi yüksektir, şöyle ki o, zatına denir, artık zatı nasıldır! Şöyle de denilmiştir: İsim sıfat manasınadır ya da zaittir, mesela şu mısrada olduğu gibi:

*Bana bir yıl ağlayın, sonra da size selam (ismi) olsun
(Allah selamet versin).*

“Celâl ve ikram sahibi” İbn Amir merfu ve ismin sıfatı olarak (zülcelâli) okumuştur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim Rahman suresini okursa, Allah’ın ona vermiş olduğu nimetlerin şükrünü yerine getirmiş olur.

56 / VAKIA SURESİ

Mekke'de inmiştir.

96 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۖ خَلْفَتُهَا رَافِعَةٌ ۚ
 إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۚ وَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۚ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ۚ
 وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ فَاصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ۖ
 وَاصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۖ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۖ
 أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۚ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۚ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – O olacak olduğu zaman,
- 2 – Ki onun olması için bir yalanlayıcı yoktur.
- 3 – Alçaltıcı ve yükselticidir.
- 4 – Yer sarsılmakla sarsıldığı zaman,
- 5 – Dağlar parçalanmakla parçalandığı zaman,
- 6 – Dağılmış toz olduğu zaman,
- 7 – Siz üç çift olduğunuz zaman,
- 8 – Sağın sahipleri, nedir sağın sahipleri?
- 9 – Solun sahipleri, nedir solun sahipleri?
- 10 – Öne geçenler öne geçenlerdir.
- 11 – İşte onlar yaklaştırılanlardır.
- 12 – Naim cennetlerinde.

1- “O olacak olduğu zaman” kıyamet koptuğu zaman, ona v demesi, vukuu gerçek olduğu içindir. İza da üzükür (hatırla) gibi bir mansuptur ya da (kıyamet koptuğu zaman) şöyle şöyle olur deme

2- “Ki onun olması için bir yalanlayıcı yoktur” yani olduğu man Allah Teala’ya karşı yalan söyleyen bir nefis yoktur demekti da onu şimdi yalanladığı gibi olmadığında yalan söyleyecek bir yoktur demektir. Livakatiha’daki lâm “kaddemtü lihayatî” (Kame kavlindeki gibi vakit / tarih manasınadır ya da hiç kimse için c oluşunu yalanlayan yoktur demektir, çünkü ondan haber veren d

söylemiştir ya da o zaman hiçbir nefis, sahibine ona gücü yeteceğini, şiddetine tahammül edeceğini söylemez ve onu buna kıskırtmaz. Bu da nefsi büyük olayda ona yalan söyledi, ona karşı cesaretlendirdi ve dayanacağına inandırdı, deyiminden gelir.

3- “Alçaltıcı ve yükselticidir” bir toplumu alçaltır, başkalarını yükseltir. Bu da onun büyüklüğünü gözler önüne sermektedir. Çünkü büyük olaylar böyledir ya da o zaman Allah Teala’nın, düşmanlarını alçaltma ve dostlarını yükseltme gibi olacak şeylerin açıklamasıdır ya da büyük kütlelerin yerlerinden oynamasıdır mesela yıldızların dö-külmesi ve dağların havada yürütülmesi gibi. Hâl olarak ikisi de nasb ile (hafidaten rafiaten) de okunmuştur.

4- “Yer sarsılmakla sarsıldığı zaman” şiddetle tahrik edildiği zaman, öyle ki üzerindeki bina ve dağlar devrildiği zaman demektir. İza zarfı hafidatün’e mütealliktir ya da iza vakaat kavlından bedeldir.

5- “Dağlar parçalanmakla parçalandığı zaman” yani kırılıp kavut gibi un ufak olduğu zaman demektir. Bu da besses sevika deyiminden gelir ki kavutu ıslatıp iyice karıştırmaktır ya da sevk edilip yürütüldüğü zaman demektir, bu da bessel ğaneme deyiminden gelir ki koyun sürüsünü otlığa salmaktır.

6; 7- “Dağılmış toz olduğu zaman, siz üç çift olduğunuz zaman” oluşan ve başka sınıfla birlikte zikredilen her sınıf çifttir.

8; 9- “Sağın sahipleri, nedir sağın sahipleri? Solun sahipleri, nedir solun sahipleri?” yüksek derece sahipleri ve düşük derece sahipleri demektir. Bu da sağ tarafları uğurlu ve sol tarafları uğursuz saymalarındandır ya da sağın sahipleri ve solun sahipleridir ki kitapları sağlarından ve sollarından verilenler demektir. Ya da uğurlular ve uğursuzlar demektir, çünkü uğurlular taatları ile uğurlu, uğursuzlar da isyanlarıyla uğursuzdurlar. İki istifham cümleleri makablinin haberidirler; zahir zamir yerine geçirilmiştir. Manaları da her iki fırkanın halinden şaşmadır.

10; 11; 12- “Öne geçenler öne geçenlerdir”. Hak açığa çıktıktan sonra iman ve taata duraksamadan ve gevşeklik göstermeden koşanlar yahut fazilet ve kemalatları elde etmeye koşanlar veyahut din mensuplarının önderleri olan peygamberler, onların halleri belli, gelecekleri aşikârdır, demektir. Bu da Şair Ebunnecm’in şu mısraı gibidir:

Ben Ebunnecm'im, şi'rim de şirdimdir

(Ben de şi'rim de belliyiz). Ya da cennete koşanlar demektir. “İşte onlar yaklaştıranlardır, Naim cennetlerinde” onların cennette derceleri yaklaştırmış ve mertebeleri yükseltmiştir.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝ ۳ ۝ وَقَلِيلٌ
 مِنَ الْآخِرِينَ ۝ ۴ ۝ عَلَى سُرُرٍ مَوْضُوئَةٍ ۝ ۵ ۝ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَلِّبِينَ ۝ ۱۶ ۝
 يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ۝ ۱۷ ۝ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَؤُوسٍ مِنْ
 مَعِينٍ ۝ ۱۸ ۝ لَا يَصْلَعُونَ عَنْهَا وَلَا يَتَرَفُونَ ۝ ۱۹ ۝ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ۝ ۲۰ ۝
 وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ۝ ۲۱ ۝ وَحُورٌ عِينٌ ۝ ۲۲ ۝ كَذُكُلِ اللَّؤْلُؤِ
 الْمَكْنُونِ ۝ ۲۳ ۝ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ ۲۴ ۝

13 – Öncekilerden pek çok.

14 – Sonrakilerden pek az.

15 – Altın ve cevahirle süslü tahtların üzerinde.

16 – Karşılıklı, üzerlerine yaslanmışlar.

17 – Etraflarında ölümsüz gençler dolaşır,

18 – Testilerle ibriklerle ve kaynaktan (doldurulmuş) bardakla.

19 – Ondan baş ağrısına tutulmazlar, sarhoş da olmazlar.

20 – Seçtikleri meyvelerle.

21 – Canlarının çektiği kuş eti ile.

22 – Ve ırıl gözlü huriler.

23 – Sanki inci timsali gibi.

24 – Yaptıklarına mükâfat olarak.

13; 14- “Öncekilerden pek çok” yani onlar öncekilerden, Âdem’den Efendimiz Muhammed aleyhissalat vesselam’a kadar geçmiş ümmetlerden pek çokturlar. “Sonrakilerden pek az” yani ümmet-i Muhammed aleyhissalat vesselam’dan demektir. Bu da aleyhissalat vesselam Efendimizin: “Şüphesiz ümmetim diğer ümmetlerden çoktur” hadisine ters değildir, çünkü diğer ümmetlerin öncüleri bu ümmetin öncülerinden daha çok olabilir; bu ümmetin mensupları da onların mensuplarından daha çok olabilir. “Sağın sahipleri, öncekilerden pek çok, sonrakilerden pek az” (Vakia: 38, 39, 40) kavli de bununla çelişmez.

Zira iki grubun sayılarının çok olması birinin diğerinden daha fazla olmasına mani değildir. Merfu hadiste bu iki grubun da bu ümmetten olduğu bildirilmiştir. Sülle sül kökünden gelir ki kesmektir.

15- “Alâ sürürin (altın ve cevahirle süslü tahtların üzerinde)” bu da mahzuf zamirin başka bir haberidir. Mevdune altınla dokuma, inci ve yakutla süslü demektir ya da bitişik demektir ki vadan’dan gelir, o da zırh dokumadır.

16; 17; 18- “Karşılıklı, üzerine yaslanmışlar” müttekiin ile müteabilin alâ sururin’deki zamirden hâldirler. “Etraflarında ölümsüz gençler dolaşır” hizmet etmek için, bunlar ebedi yaşarlar, hep genç ve tazedirler. “Testilerle ve ibriklerle” içerlerken ve diğer hâllerinde. Küp kulpu ve emziği olmayan kaptır, ibrik ise bu ikisi de olan kaptır. “Ve kaynaktan doldurulmuş bardakla” içki kaynağından doldurulmuş.

19; 20; 21- “Ondan baş ağrısına tutulmazlar” mahmurlukla “sarhoş da olmazlar” akılları da gitmez ya da içkileri bitmez. Kufeli kurralar ze’nin kesri ile yünzifun okumuşlardır. Lâyassaddaun da okunmuştur ki lâ yetesaddaun yani dağılmazlar demektir. “Seçtikleri meyvelerle” tercih ettikleri yemişlerle “canlarının çektiği kuş eti ile” temenni ettikleri kuş eti ile.

22- “Ve hurun iynün (ve lri gözlü huriler)” bu da vildanün’e matuftur ya da müptedadır, haberi mahzuftur yani fiha yahut lehüm hurun demektir. Hamze ile Kisai cennatin’e atfen muzaf takdir ederek cer ile okumuşlardır yani hümm fi cennatin ve musahabeti hurin demektir ya da ekvabin’e matuftur çünkü mana ölümsüz gençler bardaklarla etraflarında döner ve kendileri de bardaklarla sefa sürerler demektir. Nasb ile huren iynen de okunmuştur ki yü’tevne huren (onlara huriler verilir) demek olur.

23; 24- “Saklı inci tımsali gibi” zarar verecek şeyden korunmuşlar, o kadar saf ve berraktırlar demektir. “Yaptıklarına mükâfat olarak” yani bu onlara amellerinin karşılığı olarak yapılır demektir.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا

تَلَاُفًا ٢٥ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ٢٦ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ٢٧
 فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ٢٨ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ ٢٩ وَظِلِّ مَمْدُودٍ ٣٠ وَمَاءٍ
 مَّسْكُوبٍ ٣١ وَفَلَكَةٍ كَثِيرَةٍ ٣٢ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ٣٣ وَفُرُشٍ
 مَّرْفُوعَةٍ ٣٤ أَنَا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنِشَاءً ٣٥ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ٣٦ عُرُبًا أَتْرَابًا ٣٧
 لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ٣٨ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ٣٩ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ٤٠

25 – Orada ne boş laf ne de günaha sokma duymazlar.

26 – Ancak bir söz: Selam selam!

27 – Sağın sahipleri, nedir sağın sahipleri?

28 – Dikensiz kırazlarda,

29 – İstifli muzlarda,

30 – Uzun gölgelerde,

31 – Durmadan akan suda,

32 – Pek çok meyvede,

33 – Kesilmemiş, yasaklanmamış.

34 – Yükseltilmiş döşeklerde.

35 – Gerçekten biz onları yeniden yarattık.

36 – Onları bakireler kıldık.

37 – Kocalarına düşkün, yaşlılar.

38 – Sağın sahipleri için.

39 – Önceklerden pek çok.

40 – Sonrakilerden pek çok.

25; 26- “Orada ne boş laf” anlamsız söz “ne de günaha sokma duymazlar” günaha nispet etme ki, günah işlediniz, denilmez. “Ancak bir söz” kelâm “selamen selamen (selam selam sözü duyarlar)” bu da kıylen’den bedeldir, mesela “orada selam hariç boş laf duymazlar” (Meryem: 62) ayeti gibidir. Ya da selamen, kıylen’in sıfatı yahut mefuludur, şu manaya ki illa enyekulu selaman (selam demeleri hariç)

demektir ya da mefulun mutlaktır, tekrar da selamın aralarında çok yaygın olduğunu göstermek içindir. Onların sözleri hikâye tarzında merfu olarak selamün selamün de okunmuştur.

27;...30- **“Sağın sahipleri, nedir sağın sahipleri? Dikensiz kirazlarda”** dikenli olmayan demektir ki hadadaş şevke deyiminden gelir ki dikenli koparılmış demektir ya da meyvesinin çokluğundan dalları iki büklüm demektir ki hadadal gusne deyiminden gelir ki taze dalı eğmehtir. **“Ve talhın”** muz ağaçlarındadır ki muğaylan ağacıdır, hoş kokulu çok çiçekleri vardır. Ayın’la (tal’in) de okunmuştur **“mandudın”** meyvesi aşağıdan yukarıya doğru dizilmiş demektir. **“Uzun gölgeler-de”** yaygın demektir ki kısalmaz ve değişiklik göstermez manasınadır.

31; 32; 33- **“Durmadan akan suda”** nereye isteseler ve nasıl isteseler zahmetsiz dökülen suda ya da dökülen ve akan demektir. San-ki öncülerin nimet içindeki halleri şehir halkları için en üst seviyede tasavvur edilince, sağcılarının hali de kırsal kesimde yaşayanların en mükemmel şekilde bütün temennilerine nail olmaları ile temsil edilmiştir. Bu da iki halin arasındaki farkı göstermek içindir. **“Pek çok meyvede”** cinsleri pek çok, **“kesilmemiş”** hiçbir vakitte kesilmeyen **“yasaklanmamış”** elini uzatana hiçbir şekilde mani olunmamış.

34; 35- **“Yükseltilmiş döşeklerde”** kadri yüksek ya da üst üste konulmuş kalın demektir. Şöyle de denilmiştir: Döşekler kadınlardır, yüksekliği de sedirler üzerinde olmalarıdır. **“Gerçekten biz onları yeniden yaratık”** kavli de bunu gösterir yani onları doğum olmaksızın yeniden inşa etmek veya tekrar yaratmakla var ettik demektir. Hadiste şöyle denilmiştir: Onlar dünyada saçları ağarmış, gözleri çapaklı olarak ölmüş kadınlardır. Allah onları yaşlandıktan sonra yaşıt olarak yaratmıştır. Kocaları onlara her geldiklerinde onları bakireler olarak bulurlar.

36; 37- **“Onları bakireler, kocalarına düşkün kıldık”** uruben kendilerini kocalarına sevdirmeye çalışan kadınlar demektir ki arub’un çoğuludur. Hamze ile Ebu Bekir ra’sını sakin (urban) okumuşlardır. Nafi ile Asım’dan da aynısı rivayet edilmiştir. **“Yaşıtlar olarak”** çünkü hepsi otuz üçer yaşındadırlar. Kocaları da öyledir.

38; 39; 40- **“Liashabil yemîn (sağın sahipleri için)”** bu da enşe’na yahut cealna’ya mütealliktir ya da ebkâren’in sıfatıdır veyahut mahzuf müptedanın haberidir mesela hünne gibi ya da **“sülletün minel evvelîn (öncekilerden pek çok)”** kavlinin haberidir. **“Ve sülletün minel âhirîn (sonrakilerden de pek çok)”** bu da ilk mülahazalara göre mahzuf müptedanın haberidir.

وَاصْحَابُ الشِّمَالِ مَا اصْحَابُ الشِّمَالِ ۝۴۱ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۝۴۲
 وَظِلٍّ مِّنْ يَحْمُومٍ ۝۴۳ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ۝۴۴ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ
 ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ۝۴۵ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ۝۴۶
 وَكَانُوا يَقُولُونَ عَذَابًا مِّثْلًا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا إِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ۝۴۷
 أَوْ أَبَاؤُنَا أَوَّلَؤُنَا ۝۴۸ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ۝۴۹
 لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۝۵۰
 ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ۝۵۱ لَا كِلُونَ
 مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُقُومٍ ۝۵۲ فَمَالِؤُنْ مِنْهَا الْبُطُونَ ۝۵۳ فَشَارِبُونَ
 عَلَيْهِمِنَ الْحَمِيمِ ۝۵۴

41 – Solun sahipleri, nedir solun sahipleri?

42 – Sam yelinde, kaynar suda.

43 – Kapkara dumandan gölgede.

44 – Serin değil, hoş değil.

45 – Çünkü onlar bundan önce nimetle şımaranlar idiler.

46 – Büyük günah üzerinde ısrar ederlerdi.

47 – “Öldüğümüz, toprak ve kemikler olduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi elbette dirilenler?” derlerdi.

48 – Önceki atalarımız mı?

49 – De ki: Şüphesiz öncekiler ve sonrakiler,

50 – Elbette belli bir günün belli vaktinde toplatılmışlar.

51 – Sonra sizler, ey sapıklar, yalanlayanlar,

52 – Zakkumdan bir ağaçtan mutlaka yiyecek,

53 – Ondan karınlarınızı (zı) dolduracaksınız.

54 – Üstüne kaynar sudan içeceksiniz.

41; 42; 43- “Solun sahipleri, nedir solun sahipleri? Sam yelinde” derinin gözeneklerine işleyen bir ateşin sıcaklığında “kaynar suda” sıcaklığı son dereceye çıkmış suda, “kapkara dumandan gölgede” siyah dumandan oluşmuş, yahmûm humeme (kömür parçasın)dan yefûl veznindedir.

44- “Serin değil” diğer gölgeler gibi “hoş değil” yararlı değil. Böylece gölgeden akla gelebilecek rahatlık bertaraf edilmiştir.

45; 46- “Çünkü onlar bundan önce nimetle şımaranlar idiler” zevklere dalmışlardı. “Büyük günah üzerinde ısrar ederlerdi” hins lafzı büyük günah yani şirk demektir. Belağal gûlamûl hinse deyimi de bundan gelir ki çocuk âkıl ve balığ olmak, yaptığından sorumlu tutulmaktır. Hanese fi yeminihi de yeminini yerine getirmemek, tehanese de günah işlemektir.

47; 48- “Öldüğümüz, toprak ve kemikler olduğumuz zaman mı, gerçekten biz mi elbette dirilenler?” derlerdi”. Hemze genel olarak yeniden dirilmeyi, özellikle de o vakitte dirilmeyi inkâr etmek için tekrar edilmiştir. Nitekim: “Eve âbaunel evvelune” (önceki atalarımız mı?)” kavlinde atıf edatının gelmesi de onların bunu şiddetle reddettiklerini göstermek içindir. Çünkü aradan uzun zaman geçmiştir. Araya hemze ile fasıla girdiği için de lemebusune'deki gizli zamire atfı güzel olmuştur. Nafi ile İbn Amir vav'ın sükûnu ile (ev) şeklinde okumuşlardır. (İza) zarfının amili de mebusune lafzının delalet ettiği şeydir, o değildir, çünkü araya hemze ve innâ ile fasıla girmiştir.

49; 50- “De ki: Şüphesiz öncekiler ve sonrakiler “lemecmuune (elbette toplatılmışlardır)” lemücemmeune şeklinde şeddeli de okunmuştur “belli günün belli vaktinde” dünyaya biçilen ömrün hitamında ve Allah katında ona belli olan günde.

51;...54- “Sonra sizler, ey sapıklar, yalanlayanlar” yeniden dirilmeyi yalanlayanlar demektir. Hitap da Mekke halkına ve onlar gibileredir. “Min şecerin min zakkumin (zakkumdan bir ağaçtan mutlaka yiyeceksiniz)” birinci min iptidaiye, ikincisi de beyaniyedir “ondan karınlarınızı dolduracaksınız” şiddetli açlıktan “üstüne kaynar sudan içeceksiniz” aşırı susuzluktan. Minha'daki zamirin müennes, aleyhi'dekinin ise müzekker olması şecer'in manasından ve lafzından dolaydır. Min şeceretin de okunmuştur ki müzekkerliği zakkum lafzından dolaydır, çünkü onun tefsiridir.

فَلَرَبُّونَ شَرَبَ الْهَيْمِ ۝ هَذَا تَزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ۝ ۝۵۷ ۝ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ۝ ۝۵۸ ۝

ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ۝ ۝۵۹ ۝ نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ۝ ۝۶۰ ۝ عَلَىٰ أَنْ نَبْدِلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا

تَعْلَمُونَ ۝ ۝۶۱ ۝ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَتَذَكَّرُونَ ۝ ۝۶۲ ۝

55 – Susuz develerin içmesi gibi içeceksiniz.

56 – İşte bu, ceza günü onların ikramıdır!

57 – “Sizi biz yarattık; tasdik etmeli değil misiniz?

58 – Attığınız meniyl gördünüz mü?

59 – Onu yaratanlar siz mısınız yoksa yaratanlar biz miyiz?

60 – Biz aranızda ölümü takdir ettik ve biz geçilenler (acıז olanlar) değiliz.

61 - (Sizi) benzerlerinizle değıştırmekten ve sizi bilmediğiniz şeyde yeniden yaratmaktan.

62 – Ant olsun, gerçekten ilk yaratmayı bildiniz, düşünmeli değil misiniz?

55- “Susuz develerin içmesi gibi içeceksiniz” hîm huyam hastalığına yakalanmış devedir. Bu da susuzluğa benzeyen bir hastalıktır. Hîm ehyem ile heyma'nın çoğuludur. Şair Zürrümme şöyle demiştir:

Suya kanmayan deve gibi oldum; ne su süregini sogutuyor

Ne de susuzluk hastalığı onu alıp götürüyor.

Hîm'in kum manasına olduğu da söylenmiştir ki feth üe heyam'ın çoğulu olur. O da gevşek kumdur, hüyükü vezninde çoğul yapılır, tıpkı suhub gibi. Sonra da tahfif edilmiş, ebyad'ın çoğulu biyd gibi i'lâl edilmiştir. Matuf (şaribune şürbel hiym) ve matfun aleyhten (feşaribune aleyhi) her biri başka bir açıdan diğlerinden farklı olduğu için birlik olmadığından atuf caiz görülmüştür. Nafi, Hamze ve Asım şin'in zammı şürbe okumuşlardır.

56- “İşte bu, ceza günü onların ikramıdır” yevmüddin ceza günü demektir. İkramları yani misafir yemeğı bu olursa, cehenneme yer-

leştikten sonra yiyecekleri gör ki ne olur! Bunda alay manası vardır, tıpkı: “Onları acıklı bir azapla müjdele!” (*Tevbe*: 34) ayetinde olduğu gibi. Çünkü nüzül misafire ikram olarak ilk anda takdim edilen hazır yemektir. Hafif olarak (sükûn ile) nüzlühüm de okunmuştur.

57- “Sizi biz yarattık, tasdik etmeli değil misiniz?” yaratmayı ona delalet eden amelle kesin ve emin olarak ya da yeniden diriltmeyi tasdik etmeli değil misiniz? Çünkü baştan yaratan tekrar da yaratabilir.

58; 59- “Akıttığınız meniye gördünüz mü?” rahimlere attığınız menileri, te’nin fethi ile temnun da okunmuştur ki menen nutfete’den gelir, emnâ (meni çıkarmak) manasınadır. “Onu yaratanlar siz misiniz” onu eli yüzü düzgün insan yapan siz misiniz “yoksa yaratanlar biz miyiz?”

60; 61- “Biz aranızda ölümü takdir ettik” onu size taksim ettik, herkesin ölümüne belli bir vakit tayin ettik. İbn Kesir dal’ı şeddesiz olarak kaderna okumuştur. “Ve biz geçilenler değiliz” kimse bizi geçip de ölümden kaçamaz ya da vaktini değiştiremez yahut bizi mağlup edemez demektir, bu da sebaktuhu alâ keza deyiminden gelir ki onu o konuda yendim demektir. “Alâ ennübeddile (sizi benzerlerinizle değiştirmekten)” birinciye (ölümden kaçmaya) göre hâldir ya da kadderna’nın mefulun lehidir, alâ da lam manasınadır, vema nahnu bimesbukîyn de itiraz cümlesidir, ikinciye (mağlup etmeye) göre de mesbukîn lafzına müteallik olur. Mana da şöyledir: Sizi benzerlerinizle değiştirip yerinize onları yaratmaktan ya da sıfatlarınızı değiştirmekten aciz değiliz. O zaman emsal mesel, sıfat manasına olur. “Ve sizi bilmediğiniz şeyde yeniden yaratmaktan” bilmediğiniz yaratmalarda yahut sıfatlarda demektir.

62- “Ant olsun, gerçekten ilk yaratmayı bildiniz, düşünmeli değil misiniz?” buna gücü yetenin öteki oluşuma da gücü yeteceğini bilmeli değil misiniz? Çünkü onun işi daha azdır; zira madde meydanda, parçalar belli ve model de hazırdır. Bunda kıyasın doğru olduğuna delil vardır.

افْرَأَيْتُمْ

مَا تَحْرُثُونَ ۚ ﴿٣٣﴾ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ۚ ﴿٣٤﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَلًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ۚ ﴿٣٥﴾ إِنَّا لَمَغْرُمُونَ ۚ ﴿٣٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۚ ﴿٣٧﴾ افْرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ۚ ﴿٣٨﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ۚ ﴿٣٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ۚ ﴿٤٠﴾ افْرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ۚ ﴿٤١﴾ ءَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ۚ ﴿٤٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا ۚ ﴿٤٣﴾ لِلْمُقْبِينَ ۚ ﴿٤٤﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۚ ﴿٤٥﴾

63 – Ektiğiniz şeyi gördünüz mü?

64 – Onu siz mi ekiyorsunuz yoksa ekenler biz miyiz?

65 – Eğer dilersek, onu elbette kırıntı yaparız da şaşardınız.

66 – Gerçekten “biz elbette borçlananlarız, derdiniz”.

67 – Daha doğrusu: “Biz mahrumlarız” (derdiniz).

68 – İçtiğiniz suyu gördünüz mü?

69 – Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa indirenler biz miyiz?

70 – Eğer dilersek, onu tuzlu yaparız. Şükretmeli değil misiniz?

71 – Çaktığınız ateşi gördünüz mü?

72 – Onun ağacını siz mi yaptınız yoksa yapanlar biz miyiz?

73 – Biz onu bir hatırlatma ve yolcular için bir yararlanma kıldık.

74 – Öyleyse ulu Rabbinin adını tesbih et.

63; 64; 65- “Ektiğiniz şeyi gördünüz mü?” tohumunu saçtığınız şeyi. “Onu siz mi ekiyorsunuz” bitiriyorsunuz “yoksa ekenler biz miyiz?” bitirenler biz miyiz? “Eğer dilersek onu elbette kırıntı yaparız” kuru ot yaparız da “şaşardınız”. Taaccüp ederdiniz ya da emeğinize acırdınız ya da isyanlardan dolayı başınıza gelene pişman olur, onu konuşurdunuz. Tefekküh çeşitli meyvelerle eğlenmektir. Sonradan istiare yoluyla konuşmakla zevk almak için kullanılmıştır. Kesr ile zıl-

tüm ve aslı üzere zaleltüm de okunmuştur.

66; 67- “Gerçekten biz elbette borçlananlarız” yaptığımız masraftan dolayı borç altında kaldık derdiniz ya da rızkımız telef olduğu için helâk olduk derdiniz ki bu da ğaram kökünden gelir. Ebu Bekir istifham ile einna lemuğramun okumuştur. **“Daha doğrusu: Biz mahrumlarız (mahrum kaldık) derdiniz”** rızkımızdan mahrum kaldık ya da men edildik, şansımız kırık gitti (yaver gitmedi), derdiniz.

68; 69; 70- “İçtiğiniz suyu gördünüz mü?” tatlı, içmeye uygun suyu demektir, **“Onu buluttan siz mi indirdiniz?”** müzn bulut demektir, tekili müzne'dir. Müzn'ün ak bulut olduğu söylenmiştir ki suyu daha tatlıdır. **“Yoksa indirenler biz miyiz?”** kudretimizle. Buradaki görmek ilim / bilmek manasına ise istifham nedeniyle amel edememiştir. **“Eğer dilersek onu tuzlu yaparız”** üçacen melihan demektir ya da ecîc'ten gelir ki ağzı yakan demektir. Esas şart için olan (in edatı) ile o manaya gelen (lev)in cevabı arasındaki farkı ortaya koyacak olan lam'ın hazfî, dinleyicinin onun durumunu bilmesindendir ya da yukarıda geçenle (lev neaşu lecealnahu hutamen) yetinmek içindir ya da bizzat maksut olanla (yiyeceklerle) dolaylı maksut olan ve kaybı daha zor olan yiyeceğe özel yer vermek içindir (yani levneşau cealnahu üçacen deyip de lecealnahu dememesi şunun içindir; çünkü şartın cevabındaki lam daha çok in edatında kullanılır, levla'da ise şart manası tam olmadığından atılmıştır ya da yukarıdaki örnekle yetinilmiştir. Bir de yemek maddesinde kullanılmış, su maddesinde kullanılmamıştır; çünkü su ikincil derecededir. **“Şükretmeli değil misiniz”** bu gibi zorunlu nimetlere.

71; 72; 73- “Çaktığınız ateşi gördünüz mü?” Çakmak çakarak yakmak istediğiniz ateşi demektir. **“Onun ağacını siz mi yaptınız yoksa yapanlar biz miyiz?”** yani çakmak gibi kullandığınız ağacı (merh ile afar ağaçlarını. Bunları birbirine sürtmekle ateş çıkar). **“Biz onu kıldık”** çakmaktan çıkan ateşi **“bir hatırlatma”** yeniden dirilme konusunda basiretinizi açacak bir şey yaptık, nitekim Yasin suresinde geçmiştir ya da karanlık konusunda gözünüzü açmak için veyahut cehennem ateşini hatırlatmak ve bir örnek olmak için **“ve yararlanma kıldık”** fayda kıldık **“yolcular için”** kavâ denilen kıra çıkanlar için. Ya da karınları veyahut azık çantaları boş olanlar için. Bu da akvetid darü deyiminden gelir ki ev sakinlerinden boşalmaktır.

74- “Öyleyse Rabbinin adını tesbih et” yüce ismini zikretmek yahut onu zikretmekle demektir. Çünkü ismini zikretmek onu zikretmektir. Azîm de ism'in yahut rabb'in sıfatıdır. Allah'ın sayılan harika işlerinden ve nimetlerinden sonra tesbih etme emri ya Allah Teala'yı birliğini inkâr edenlerin ve nimetine nankörlük edenlerin dediklerin-

den tenzih etmek içindir ya da onun nimetini küçük görmelerine şaşmak içindir veyahut diğer nimetlerine şükretmek içindir.

فَلَا أُقْسِمُ

بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ٧٥ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ٧٦

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ٧٧ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ٧٨ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ٧٩

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ٨٠ أَفِيْهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُّعِنُونَ ٨١

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْكُمْ تَكْتُمُونَ ٨٢

75 – Hayır, yıldızların düştükleri yerlere yemin ederim,

76 – Gerçekten bu, eğer bilirsiniz, elbette büyük bir yemindir.

77 – Şüphesiz o elbette Kur'an-ı Kerim'dir.

78 – Saklı bir kitapta.

79 – Ona ancak ıylce temizlenenler el sürer.

80 – Âlemlerin Rabbinden indirilme.

81 – Bu sözü mü siz küçümsüyorsunuz?

82 – Ruzkınızı muhakkak onu yalanlamak mı kılıyorsunuz?

75- “Hayır, yemin etmem” çünkü durum yemine ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır ya da yemin ederim demektir ki lâ tekit için zait kılınmıştır. Mesela “liella yaleme” (Hadid: 29) ayetinde olduğu gibi. Ya da feleene uksimü demektir ki müpteda hafz edilmiş, ibtida lâm'ının fethasi de tok (kalın) kılınmıştır. Feleuksimü okunuşu da bunu gösterir. Ya da lâ yemin edilen şeye muhalif düşen sözü reddetmek içindir. “Yıldızların düştükleri yere” battıkları yere, özellikle batış yerlerinin zikredilmesi, şunun içindir; çünkü onların batışlarında tesirleri yok olmaktadır, bir de tesiri hiçbir zaman geçmeyecek olanın varlığına delalet etmek içindir yahut duraklarına ve yörüngelerine yemin ederim demektir. Şöyle de denilmiştir: Burada geçen nücum parça parça inen Kur'an ayetleridir, yerleri de iniş vakitleridir. Hamze ile Kisai cins olarak mevki' okumuşlardır.

76- “Gerçekten bu, elbette büyük bir yemindir” çünkü yemin edi-

len şeyde kudretin büyüklüğüne, hikmetin mükemmelliğine ve rahmetin taşkınlığına delâlet vardır. Bir de onun rahmetinin gereklerinden biri de kullarını başıboş bırakmamaktır. Bu da itiraz içinde itiraz cümlesidir; çünkü o (ve innehu lekesamün kavli) yeminle (fela uksimü) üzerine yemin edilen (Kur'an-ı Kerim) arasında itiraz cümlesidir. Lev talemun da mevsufla (lekasemün) sıfat (azîm) arasında itiraz cümlesidir.

77- “Şüphesiz o elbette Kur'an-ı Kerim'dir” yaranı çoktur, çünkü dünya ve ahiret işlerini düzelterek önemli ilimlerin esaslarını içine almaktadır. Ya da cinsi içinde güzel ve hoştur, razı olunacak şeydir.

78; 79- “Saklı bir kitapta” koruma altına alınmış bir kitapta ki o da Levh-i Mahfuz'dur. “Ona ancak iyice temizlenenler el sürer” Levh-i Mahfuz'a ancak beden tortularından iyice arınanlar bakabilir ki onlar da meleklerdir. Ya da Kur'an'a ancak manevi kirlerden temizlenenler el sürer ki bu da yasak manasına bir olumsuz cümledir ya da onu ancak küfürden arınmışlar talep ederler. Mütetahhirun ve muttahhirun da okunmuştur, mutharun da okunmuştur ki athere'den gelir o da tahhere (iyice temizledi) manasınadır. Mutahhirun da kendilerini temizleyenler ya da istiğfar ve ilhamla başkalarını temizleyenler demektir.

80- “Âlemlerin Rabbinden indirilme” bu da Kur'an'ın üçüncü ve dördüncü sıfatıdır. O (tenzil) mastardır, sıfat olarak kullanılmıştır. Nasb ile tenzilen de okunmuştur ki nezele tenzilen demektir.

81- “Bu sözü mü?” Yani Kur'an'ı mı “entüm müdhinun (siz küçümsüyorsunuz)” önemsemiyorsunuz mesela bir şeyde yağcılık eden gibi ki o konuda gevşek davranır, sertleşmez, ilgi duymaz.

82- “Rızınızı kılıyorsunuz” rızınızın şükrünü demektir “onu yalanlamak kılıyorsunuz” onu vereni yalanlıyorsunuz, çünkü onu yıldızlara bağlıyorsunuz. Şükreğim de okunmuştur ki Kur'an nimetine şükrünüzü onu inkâr etmek kılıyorsunuz, demektir. Tekzibun şeklinde de okunmuştur ki Kur'an'a sihirdir, şüirdir yaftasıyla yalan söylüyorsunuz demektir. Ya da yıldızlardan geldi demekle yağmur hakkında yalan söylüyorsunuz.

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ﴿٨٣﴾

وَأَنْتُمْ حَبِثْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تَبْصُرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكْذِبِينَ ﴿٩٢﴾ الضَّالِّينَ ﴿٩٣﴾ فَتَزُلْ مِنْ حِمِيمٍ ﴿٩٤﴾ وَتَصْلِيَةٌ جَهِيمٍ ﴿٩٥﴾ إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٦﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٧﴾

83 – Can boğaza dayandığı zaman değil mi?

84 – O zaman siz bakarsınız.

85 – Biz ona sizden daha yakınız, ancak siz görmezsiniz.

86 – Eğer cezalandırılmıyorsanız, değil mi?

87 – Eğer doğru söylüyorsanız, onu geri döndürmeli (değil misiniz?)

88 – Şimdi, eğer o yaklaştıranlardan ise,

89 – Rahatlık, güzel koku ve Naim cenneti.

90 – Ama eğer sağın sahiplerinden ise,

91 – Selam sana, sana sahiplerinden.

92 – Ama eğer yalanlayanlardan, sapıklardan ise,

93 – Kaynar sudan bir ikram.

94 – Cehenneme atış.

95 – Şüphesiz bu, elbette kesin bilginin gerçeğidir.

96 – Öyleyse ulu Rabbinin adını tesbih et.

83; 84; 85- “Can boğaza dayandığı zaman” yani ruh demektir “ve entüm tanzurun (o zaman siz bakarsınız)” halinize, hitap can çeki-

şenin çevresindekilerdir, vav da hal içindir. **“Biz ona daha yakınız”** yani biz onu daha iyi biliriz **“ona”** yani can çekişene **“sizden”**. Bilmek yerine yakınlık kullanılması yakınlığın bilmeye sebep olmasındandır. **“Ancak siz görmezsiniz”** onun nelerden geçtiğini tam olarak anlayamazsınız.

86- “Eğer cezalandırılmıyorsanız” yani kıyamet gününde cezalandırılmıyorsanız yahut ele geçirilmiyor ve avucumuza girmiyorsanız demektir ki bu da dânehu deyiminden gelir ki birini hor ve köle gibi etmektir. Bu (din) maddesinin aslı zillet ve itaat içindir.

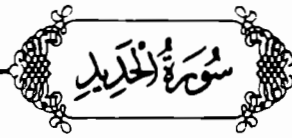
87- “Onu geri döndürmeli değil misiniz?” canı eski yerine döndürmeli değil misiniz? Terciuneha fiili zarfın (iza edatının) amilidir ve birinci levlâ ile teşvik edilendir, ikincisi de tekit için tekrardır. O (birinci levla) taallukatı ile (terciuneha) ile birlikte şartın cevabının delilidir, mana da: Eğer siz ele geçirilmeyip cezalanmıyorsanız demektir. Nitekim Allah'ın fiillerini inkâr etmeniz ve ayetlerini yalanlamanız bunu göstermektedir. **“Eğer doğru söylüyorsanız”** batıllarınızda, o zaman canlar boğazlara dayandıktan sonra onları bedenlere geri döndürsenize!

88; 89- “Şimdi, eğer o, yaklaştırlanlardan ise” yani vefat eden (ölen) öncülerden ise **“rahatlık”** onun için istirahat vardır, Zam ile ruhun da okunmuş ve rahmetle tefsir edilmiştir. Çünkü o (rahmet) merhumun hayatı için sebep gibidir ya da ebedi hayatla tefsir edilmiştir. **“Güzel koku”** temiz rızık **“ve Naim cenneti vardır”** sefa sürecektir.

90; 91- “Ama eğer sağın sahiplerinden ise, selam sana” ey sağın sahibi **“sağın sahiplerinden”** yani Müslüman kardeşlerinden ki sana selam ediyorlar.

92; 93; 94- “Ama eğer yalanlayanlardan ise” yani solun sahiplerinden ise, onları yaptıklarıyla nitelemesi bunlardan men etmek ve onlara vacip kıldığını tehdit ettiği şeyle yapığını bildirmek içindir. **“Kaynar sudan bir ikram ve cehenneme atış vardır”** bu da kabirde ateşin zehirinden ve dumanından hissettiği şeydir.

95; 96- “Şüphesiz bu” yani bu surede yahut gruplar hakkında zikredilen **“elbette kesin bilginin gerçeğidir”** doğru haberin gerçeğidir. **“Öyleyse ulu Rabbinin adını tesbih et”** adını anarak şanını layık olmayan şeylerden yücelt. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: **“Kim Vakıa suresini her gece okursa, ebediyen fakirlik yüzü görmez.”**

57 / HADİD SURESİ

Medine'de inmiştir, Mekke'de indiği de söylenmiştir.

29 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ① لَهُ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيَمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ② هُوَ الْأَوَّلُ
 وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ③
 هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى
 عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ
 وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ④
 لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ⑤ يُولِجُ اللَّيْلَ
 فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّلُوفِ ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Göklerde ve yerde kim varsa, hepsi Allah'ı tespih etti. O mutlak galip, hikmet sahibidir.

2 – Göklerin ve yerin mülkü onundur. Diriltir ve öldürür. O, her şeye kadirdir.

3 – O; ilktir, sondur, görünendir, görünmeyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.

4 – O ki gökleri ve yerl altı günde yarattı, sonra Arş'in üzerine kuruldu. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni ve ona çıkanı bilir. O, nerede olursanız sizinledir. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

5 – Göklerin ve yerin mülkü onundur. İşler yalnız Allah'a döndürülür.

6 – Geceyi gündüze sokar, gündüzü geceye sokar. O, göğüslerin sahibini (içindeki) bilir.

1- "Göklerde ve yerde kim varsa, hepsi Allah'ı tespih etti" burada, Haşir'de ve Saf suresinde mazi sıygasıyla (sebbeha); Cumua ve Te-

ğabün surelerinde de müzari (yüsebbihu) sıygasıyla zikretmesi şunu bildirmek içindir ki onu tesbih eden bütün vakitlerinde tesbih etmelidir. Çünkü bu o kadar açıktır ki durumların farklılığına göre değişmez. İsrail (İsra) suresinde mastarın mutlak (sübhone) şeklinde gelmesi, daha mübalağalıdır; çünkü o mutlak olmakla tesbihi her şeyden ve bütün hallerde hak ettiğini gösterir. Sebbeha fiili kendi başına geçişli olduğu halde burada lam ile geçişli kılınması nasahatı diyecek yerde nasahatı lehu demek gibidir ve şunu akla getirir ki bir iş Allah için ve sırf onun rızası için yapılmalıdır. **“O mutlak galip, hikmet sahibidir”** bu da tesbihe sebep olan şeyi dile getiren haldir (tesbih güçten dolaydır).

2- **“Göklerin ve yerin mülkü onundur”** çünkü onları var eden ve onlarda tasarruf eden O’dur. **“Diriltir ve öldürür”** bu da yeni söz başıdır ya da mahzuf müptedanın haberidir (hüve yuhî). **“O her şeye”** diriltme, öldürme ve vs. şeyler gibi **“kadirdir”** kudreti sonsuzdur.

3- **“O; iltir”** bütün varlıklardan öncedir; çünkü onları icat eden ve ortaya çıkarandır **“sondur”** onlar fani olduktan sonra baki kalacaktır, ister ki başkalarından kat’ı nazar ederek zatları itibarı ile olsun (zatlarına bakılınca fanilikleri anlaşılır, Allah’ın zatı ise fani olmaz). Ya da o iltir, çünkü sebepler ondan başlar ve sonuçlar onda biter yahut o dış varlık olarak iltir, zihnen de sondur. **“Görünendir, görünmeyen-dir”** varlığı açıktır; çünkü delilleri çoktur, gerçekte ise görünmeyendir; akıllar onun künhüne vakıf olamaz (onu almaz). Ya da her şeye galiptir, içini bilmektedir. Birinci vav (velahirü) ile sonuncusu (velbatın) iki sıfatı birleştirmek içindir; ortadaki vav ise (vezzahirü) iki topluluğu birleştirmek içindir. **“O her şeyi hakkıyla bilendir”** onun yanında açıkla gizli birdir.

4- **“O ki gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş’in üzerine kuruldu. Yere gireni bilir”** mesela tohumlar gibi **“ondan çıkanı bilir”** mesela ekinler gibi **“gökten ineni bilir”** yağmurlar gibi **“ona çıkanı bilir”** buharlar gibi. **“O, nerede olursanız sizinledir”** ilmi ve kudreti hiçbir halde sizden ayrılmaz. **“Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir”** karşılığını size verir, belki de mahlukatın ilimden önce verilmesi, ilmin ona delil olmasındandır.

5; 6- **“Göklerin ve yerin mülkü onundur”** bu ifadeyi varlığı ilk yaratma ile kullandığı gibi (diriltme ve öldürme) tekrar etme ile de kullanması **“(işler yalnız Allah’a döndürülür)”** bunun o ikisinin öncülüğü gibi olmasındandır (mülk olursa ilk defa da yaratır, onu tekrar da eder). **“Geceyi gündüze sokar, gündüzü geceye sokar. O, göğüslerin sahibini bilir”** içinde saklı olan düşünceleri bilir.

آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ
 آمِنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
 وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
 مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ
 مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ
 أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتِلٌ أُولَٰئِكَ أَكْثَرُ
 دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
 الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

7 – Allah’a ve Peygamberine iman edin ve size vekâlet verilen şeylerden harcayın. Sizden iman edip harcayanlar için büyük bir mükâfat vardır.

8 – Size ne oluyor da Allah’a iman etmiyorsunuz, Peygamber sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ediyor. Oysa sizden gerçekten sözünüzü almıştı, eğer müminler iseniz.

9 – O ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarması için kuluna apaçık ayetler indiriyor. Şüphesiz Allah size elbette çok şefkatli, çok merhametlidir.

10 – Size ne oluyor da Allah yolunda harcamıyorsunuz? Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. İçinizden fetihten önce harcıyıp da savaşanlar bir değildir. İşte onlar sonradan harcıyıp da savaşanlardan derece itibarı ile daha büyüktür. Gerçi Allah her birine en güzelini va’detmiştir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

7- “Allah’a ve Peygamberine iman edin ve size vekâlet verilen şeylerden harcayın” Allah’ın size tasarruf etme (kullanma yetkisi) verdiği şeylerden Allah yolunda harcayın. Onlar aslında kendisindir, sizin değildir ya da sizden öncekilerden size devrettiği, mülkiyet ve tasarru-

funuza geçirdiği şeylerden demektir. Bunda Allah yolunda harcamaya teşvik ve bunun nefse kolay geldiğine işaret vardır. **“Sizden iman edip harcayanlar için büyük bir mükâfat vardır”** bu vaatte birkaç mübalağa vardır: İsim cümlesinin tercih edilmesi, iman ve infakın zikredilmesi, hükmün zamire isnat edilmesi, ücretin nekire kılınması ve onun büyük sıfatı ile nitelenmesi gibi.

8- **“Size ne oluyor da Allah’a iman etmiyorsunuz?”** yani iman etmemekle ne yapmak istiyorsunuz demektir, mesela: **“Neden ayakta duruyorsun?”** gibi. **“Verresulü (Peygamber sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ediyor)”** bu, tü’minune’nin zamirinden haldir mana da şöyledir: Peygamber sizi deliller ve ayetlerle davet ettiği halde ona imanı terk etmede ne gibi mazeretiniz vardır? **“Vekad ehaze (oysa sizden gerçekten sözünüzü almıştı)”** yani Allah bundan önce gözünüzün önüne deliller dikmek ve ona bakma imkânı vermekle bundan önce iman için sağlam söz almıştı. Vav yed’uküm’ün mefulundan hal içindir. Ebu Amr meçhul kalıbı ile (uhize) ve merfu olarak da misaküküm okumuştur. **“Eğer müminler iseniz”** herhangi bir mucip sebebe; zira bundan daha fazla mucip bir sebep yoktur.

9- **“O sizi çıkarması için kuluna apaçık ayetler indiriyor”** yani Allah yahut kulu **“karanlıklardan aydınlığa çıkarması için”** küfrün karanlıklarından imanın aydınlığına. **“Şüphesiz Allah size elbette çok şefkatli, çok merhametlidir”** öyle ki sizi Peygamber ve ayetlerle uyardı ve sırf akli deliller getirmekle yetinmedi.

10- **“Size ne oluyor da harcamıyorsunuz?”** yani neyiniz var da infak etmiyorsunuz **“Allah yolunda”** sizi ona yaklaştıracak şeylerde. **“Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır”** ikisindeki her şeye o mirasçı olacaktır, hiç kimseye mal kalmayacaktır. Durum böyle olunca ona karşılık yani sevap getirecek yere harcamak daha evlâdır. **“İçinizde fetihten önce harcıyıp da savaşanlar bir değildir. İşte onların derecesi daha büyüktür”** bu da harcayanlar arasındaki farkı göstermek içindir; çünkü o; öncelik, yakın kuvveti ve en faziletlisini araştırmak gibi şeylere göre değişir. Bunu da Allah yolunda infaka teşvik ettikten sonra bildirmiştir. Savaşı zikretmesi ise bir münasebetledir. Harcayanın karşıtı (alternatifi) de açık olduğu ve arkasının da ona delalet ettiği için atılmıştır. Fetih de Mekke’nin fethidir; çünkü onunla İslam kuvvetlendi ve Müslümanlar çoğaldı; savaşa ve infaka ihtiyaç azaldı. **“Sonradan harcayanlardan”** fetihten sonra demektir. **“Ve savaşanlardan. Gerçi Allah her birine en güzelini va’detmiştir”** yani Allah harcayanlardan her birine en güzelini va’detmiştir ki o da cennettir. İbn Amir müpteda olarak ref ile ve küllün okumuştur yani ve küllün vaadehullahu

demektir. Bunu da üzerine atfedildiği şeyle uyumlu olması için böyle okumuştur. “Allah yaptıklarınızdan haberdardır” dışını da içini de bilir ve hesap ederek size karşılığını verir. Ayet Ebu Bekir radiyallahu anı hakkında inmiştir; çünkü o ilk iman eden, Allah yolunda ilk mal harcayan ve kâfirlerle ilk mücadele edendir. Öyle ki kendini döverlerdi, neredeyse ölüme yaklaşırdı.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ

قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾
يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرِيكُمْ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَزَاطِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

11 – Kim Allah’a güzel bir ödünç verir ki, Allah ona katlayıversin. Onun için çok değerli bir mükâfat vardır.

12 – O günde mümin erkekleri ve mümin kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağlarında koşmaktadır. Bugün müjdeniz, altlarından ırmaklar akan cennetlerdir, içlerinde ebedi kalıcılar olarak. İşte büyük kurtuluş budur.

13 – O günde erkek münafıklar ve kadın münafıklar, iman edenlere: “Bizi bekleyin de nurunuzdan alalım” derler. (Onlara): “Arkanıza dönün de nur arayın” denir. Aralarına kapısı olan bir sur vurulur (duvar çekilir). İçinde rahmet, dış tarafında da azap vardır.

11- “Kim Allah’a güzel bir ödünç verir ki” yani kim karşılık umdu ile malını onun yolunda harcar ki demektir. Çünkü bu kimse ona ödünç veren gibidir. Güzel ödünç vermek de ihlasla malın ve verilecek yerin en iyisini araştırmakla olur. “Allah da ona katlayıversin” ona

mükâfatını kat kat versin. **“Onun için çok değerli bir mükâfat vardır”** yani katlanan o mükâfat bizzat değerli olduğu için katlanmasa da he-deflenmelidir, artık katlanırsa nasıl olur! Asım mana itibarı ile istifha-mın cevabı olarak nasb ile feyudaifehu okumuştur. Sanki şöyle demiş-tir: Eyukridallaha ahadün feyudaifehu demiş gibidir. İbn Kesir merfu olarak feyudaifuhu okumuştur; İbn Amir ile Yakup da mansup olarak feyudifehu okumuşlardır.

12- **“Yevme terel mü'minine (o günde mümin erkekleri ve mümin kadınları görürsün)”**. Bu da velehu kavlinin yahut feyudaifehu'nun zarfıdır ya da üzkür gizlidir **“nurları koşturmaktadır”**. Yani kurtuluşlarını ve cennete yol bulmalarını gerektiren şey koşar **“önlerinde ve sağla-rında”** çünkü mutlulara amel defterleri bu iki taraftan verilir. **“Bugün müjdeniz, cennetlerdir”** yani onları karşılayan melekler: Müjdeniz, yani müjdesi verilen şey cennetlerdir ya da müjdeniz cennetlere gir-mektir, derler. **“Altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. İçlerinde ebedi kalıcılar olarak. İşte büyük kurtuluş budur”** bu da geçen nura ve ebedi cennetlerle müjdeye işaretler.

13- **“Yevme yekulu (o günde erkek münafıklar ve kadın münafık-lar der)”** bu da yevme tera'dan bedeldir, **“iman edenlere: Bizi bekleyin”** çünkü onlar cennete yıldırım hızıyla giderler ya da bize bakın demek-tir. Çünkü onlara bakınca karşılaşmış olurlar ve önlerindeki nurdan aydınlanırlar. Hamze enzırına okumuştur ki onların yetişmesi için ağırlaşmaları onlara süre vermektir. **“Nurunuzdan alalım”** ondan isti-fade edelim. **“(Onlara): Arkanıza dönün denir”** dünyaya dönün **“nur arayın”** ilahî marifetleri ve üstün ahlakı elde etmekle; çünkü bunlar orada doğar. Ya da mahşer yerine dönün demektir, nur oradan alınır. Ya da istediğiniz yere dönün; başka bir nur arayın; çünkü buna yol yoktur, derler. Bu da onlarla alaydır ve müminlerden yahut melekler-den ümit kestirmedi. **“Aralarına vuruldu”** müminlerle münafıkların aralarına **“bir sur”** bir duvar çekildi **“onun kapısı vardır”** müminlerin gireceği bir kapısı vardır. **“Onun içinde”** surun yahut kapının içinde **“rahmet vardır”** çünkü o cennetten taraftadır. **“Dış tarafında da o ci-hetten azap vardır”** o istikametten demektir, çünkü ateşten taraftadır.

يَنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ

وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ

الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ

مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوِيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلِيكُمْ وَبِئْسَ

الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا

نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ

عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

14 – Onlara: “Biz de sizinle beraber değil miydık?” diye seslenirler. “Evet, ancak siz kendinizi yaktınız, beklediniz, şüphe ettiniz ve kuruntular sizi aldattı. Nihayet Allah’ın emri geldi ve sizi çok aldatan (şeytan) aldattı” derler.

15 – “Bugün ne sizden ne de kâfirlerden fidye alınmaz. Barınağınız ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü varış yeridir!”

16 – İman eden kimseler için, kalplerinin Allah’ın zıkrına ve Hak’tan inene saygı duyacağı ve önceden kendilerine kitap verilip de üzerlerinden uzun zaman geçtiği için kalpleri katılaştıranlar gibi olmayacakları vakit gelmedi mi? Onlardan çoğu fasıklardır.

17 – Bilin ki Allah yeri ölümünden sonra diriltir. Size ayetleri gerçekten açıkladık. Umulur ki aklınızı çalıştırırsınız.

14- “Onlara: Biz de sizinle değil miydık?” diye seslenirler” dıştan onlara katıldıklarını kast ediyorlar “onlar da: Evet, ancak siz kendinizi yaktınız” münafıklıkla “beklediniz” müminlerin başlarına bela gelmesini “şüphe ettiniz” dinde tereddüt gösterdiniz “ve kuruntular sizi aldattı” mesela ömrün uzaması gibi. “Nihayet Allah’ın emri geldi” o da ölümdür “ve sizi çok aldatan aldattı, derler” o da şeytan yahut dünyadır.

15- **“Felyevme (bugün sizden fidye alınmaz)”** kurtuluş bedeli alınmaz. İbn Amir ile Yakup te ile (latu’hazu) okumuşlardır **“ne de kâfirlerden”** içten ve dıştan kâfir olanlardan. **“Barınağınız ateştir. Size yaraşan odur”** size layık olan odur. Mevlâ evlâ demektir, Şair Lebid’in dediği gibi:

*Yabanöküzü her iki tarafa, sağa sola seğırtti,
Ölümün geldiği yer orası sandı.*

Mevlâküm lafzının gerçek anlamı size layık olan demektir yani size yakışan orasıdır denecek yerdir. Mesela: Hüve meinnetül keremi denir ki o, cömerttir denecek bir yerdir demektir ya da yakında yeriniz olacak cehennem demektir. Bu da vely kökünden gelir ki yakınlık manasınadır ya da yardımcınız ateştir demektir ki bu da:

Salamlaşmaları birbirine feci darbe indirmektir, sözü gibidir yahut sizin mütevellinizdir, demektir, nitekim siz de dünyada onun gereklerini üstlenmişsiniz. **“Ne kötü varış yeridir”** cehennem.

16- **“Elem ye’ni (iman eden kimseler için kalplerinin Allah’ın zikrine saygı duyacağı vakit gelmedi mi?)”** elem ye’ti vaktuhu (vakti gelmedi mi) demektir ki enel emrû ye’ni enyen ve enen denir ki bir şeyin vakti gelmektir. Hemzenin kesri ve nun’un sükunu ile elem yein de okunmuştur ki âne yeînü’den gelir, o da eta (gelmek) manasınadır ve elemmâ ye’ni de okunmuştur. Rivayete göre müminler Mekke’de kıtlığa yakalandılar, Medine’ye hicret edip de rızık ve nimete nail olunca eski hallerinden gevşediler; ayet de bunun üzerine indi. **“Vema nezele (ve inen hakka)”** Kur’an’a demektir. Bu da iki sıfattan birinin diğeri-ne atfı gibi lizikrillahi’nin üzerine atıftır. Zikirden Allah’ı zikretmenin murat edilmesi de caizdir. Nafi, Hafs ve Yakup şeddesiz olarak nezele okumuşlardır ve enzele de okunmuştur. **“Velâ yekunu (önceden kendilerine kitap verilenler gibi olmamalarının vakti gelmedi mi?)”** bu da en tahşea’nın üzerine atıftır. Rüveys te ile vela tekunu okunmuştur ki maksat ehl-i kitaba benzemekten men etmektir, o da şöyle hikaye edilmiştir: **“Üzerlerinde uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı”** ömürleri uzadığı ve uzun hülyalara daldıkları için süreleri uzadı ya da kendileriyle peygamberlerinin arası uzadığından kalpleri katılaştı demektir. Dal’ın şeddesi ile emeddü de okunmuştur ki uzun vakit demektir. **“Onlardan çoğu fasıklardır”** kalpleri çok sertleştiği için dinlerinden çıkmış ve kitaplarındakini terk etmişlerdir.

17- **“Bilin ki Allah yeri ölümünden sonra diriltir”** bu da katılaştıran kalplerin zikir ve Kur’an okumakla diriltilmesinin temsilidir; saygıya teşvik etmek ve katılıktan men etmek içindir. **“Ayatleri size gerçekten açıkladık. Umulur ki aklınızı çalıştırırsınız”** umulur ki aklınız kemale erer.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا

اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ اَعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ
وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ
مُصْفَرًا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ

الغُرُورِ ﴿٢٠﴾

18 – Gerçekten sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenler için (ödünçleri) katlanır ve onlar için pek güzel bir mükâfat vardır.

19 – Allah'a ve peygamberlerine iman edenler (yok mu), işte onlar Rablerinin katında siddikler ve şehitlerdir. Onlar için mükâfatları ve nurları vardır. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlar (var ya), işte onlar cehennemın yaranlarıdır.

20 – Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, aranızda övünme ve mallarda ve çocuklarda çokluk yarışıdır. (Bunlar) bitkisi çiftçilerin hoşuna giden bir yağmur misali gibidir. Sonra o bitki kurur, onu sararmış görürsün. Sonra da bir kırıntı olur. Ahirette çetin bir azap ve Allah'tan bir bağış ve hoşnutluk vardır. Dünya hayatı ancak aldanma metaidir.

18- “İnnel mussaddikîne (gerçekten sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar)” innel mütesaddikine velmütesaddikati demektir ve böyle de okunmuştur. İbn Kesir ile Ebu Bekir sad'ı şedde-

siz olarak okumuşlardır ki Allah'ı ve Resul'ünü tasdik edenler demek olur. **"Ve akradullahe (ve Allah'a güzel ödünç verenler)"** bu da elmusaddikine'deki fiilin manasına atıftır, çünkü manası: Ellezine is-saddaku ya da ellezine saddaku demektir. Bu da birinci okunuşa göre şunu vurgulamak içindir: Mühim olan ihlasla birlikte verilen sadakadır. **"Onların ödünçleri katlanır"** manası yudaafu okunuşuyla beraber daha önce geçtiği gibidir, ancak şu var ki yudaafu cezim yapılmamıştır, çünkü inne'nin haberidir, o da lehüm lafzına ya da mastarın zamirine (ikrad yahut tasaduk) isnat edilmiştir.

19- "Allah'a ve peygamberlerine iman edenler yok mu, işte onlar Rablerinin katında siddikler ve şehitlerdir". Yani onlar Allah katında siddikler ve şehitler mesabesinde ya da onlar doğrulukta ileri gidenlerdir; çünkü onlar iman ettiler ve Allah ve peygamberlerinin bütün haberlerini tasdik ettiler, şahitliği Allah ve kendileri için ayakta tuttular ya da kıyamet gününde ümmetlerin şahitleridir. Şöyle de denilmiştir: Eşşühedau inde rabbihim müpteda ve haberdır (şahitler Rablerinin yanındadır) bunlardan murat edilenler de peygamberlerdir. Bu da "Her ümmetten bir şahit, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz zaman nasıl olur?" (Nisa: 41) kavlinden gelir (aynı manayadır). Ya da Allah yolunda şehit düşenler demektir. **"Onlar için mükâfatları ve nurları vardır"** siddikların ve şehitlerin mükâfatları ve nurları gibi, ancak farklılığın olması için bunda katlanma yoktur ya da onlara vaat edilen mükâfat ve nur vardır, demektir. **"İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlar var ya, işte onlar cehennemnin yaranlarıdır"** bunda şuna delil vardır ki cenennemde ebedi kalmak kâfirlere hastır, çünkü cümlenin kuruluşu bu özelliği akla getirmektedir, sohbet de (ashab) örfeye göre ayrılmamayı gösterir.

20- "Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, aranızda övünme ve mallarda ve çocuklarda çokluk yarışıdır". İki fırkanın da Ahiretteki hayatını anlatınca dünya işlerini yani ilerideki kurtuluşa ulaştırmayan dünya işlerini hor gösterdi. Onları hayalî, faydası az ve çabuk geçici olarak açıkladı; çünkü onlar insanların kendilerini yordduğu bir oyun gibidir, tıpkı çocukların faydasız yere oynadıkları oyun gibidir ve onlar insanları önemli işlerinden alıkoyan bir eğlence ve süstür; güzel elbiseler, göz alıcı binitler ve kıymetli evler gibi. Bunlar soy sople övünme ve sayı ve araç gereçlerle çokluk yarışıdır. Sonra da bunu şöyle tespit etti: **"Bunlar bitkisi çiftçilerin hoşuna giden bir yağmur misali gibidir. Sonra o bitki kurur, onu sararmış görürsün. Sonra da bir kırıntı olur"**. Bu da dünyanın çabuk geçmesinin ve az faydalı olmasının yağmurun bitirdiği ürün ile temsilidir. Sonra dim-

dik olur, çiftçilerin yahut Allah'ı inkâr eden kâfirlerin hoşuna gider. Çünkü onlar dünya süsünden çok hoşlanırlar. Bir de mümin hoşuna giden bir şey gördüğü zaman hemen oradan hareket eder, onu yaratının kudretine geçer ve ona hayranlığını ifade eder. Kâfirin fikri ise gözünün gördüğü ile sınırlı kalır; hep onu beğenir. Sonra o bitki kurur; sararır, sonunda da çerçöp olur. Sonra da Allah Teala sonsuz ahiret işlerini büyüterek: **"Ahirette büyük bir azap vardır"** dedi. Bunu da dünyaya dalmaktan nefret ettirmek ve ebediyet yurdunun ikramını kazandıracak şeye teşvik etmek için yaptı. Sonra da bunu pekiştirerek: **"Allah'tan bir bağış ve hoşnutluk vardır"** dedi. Yani ona yönelip onun dışında bir şey talep etmeyen için demektir. **"Dünya hayatı ancak aldanma metadır"** yani hep ona yönelen ve onu Ahireti kazanmada kullanmayan için demektir.

سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَٰلِكَ
فَضْلُ اللَّهِ يُوْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾
مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ فِى الْأَرْضِ وَلَا فِى أَنْفُسِكُمْ إِلَّا
فِى كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِّكَيْلَا
تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

21 – Rabbinizden bir mağfirete ve eni göğün ve yerin eni gibi geniş olan ve Allah'a ve peygamberine iman edenler için hazırlanan cennete koşun. İşte bu, Allah'ın lütfüdür; onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

22 – Yerde ve nefislerinizde başınıza gelen herhangi bir musibet, mutlaka onu yaratmamızdan önce bir kıtaptadır. Şüphesiz bu, Allah'a pek kolaydır.

23 – (Allah bunu haber verdi) ki kaçırdığınıza üzülmeysiniz ve size verdiği de sevinmeysiniz. Allah her kendini beğeneni, çok övüneni sevmez.

21- “Koşun” yarış alanında müsabaka edenlerin koşması gibi koşun “Rabbinizden bir mağfirete” onu kazandıracak şeylere “ve eni göğün ve yerin eni gibi geniş olan cennete”. Yani onun eni ikisinin eni kadardır. Eni böyle olursa artık boyu için ne düşünürsün! Şöyle de denilmiştir: “Bundan maksat onun genişliğidir mesela “o geniş (uzun uzadıya) dua eder” (*Fussilet: 51*) ayeti gibi. “Allah’a ve peygambere iman edenler için hazırlanmıştır” bunda cennetin (şimdi) yaratılmış olduğuna ve tek başına imanın onu hak etmeye yettiğine delil vardır. “İşte bu, Allah’ın lütfüdür; onu dilediğine verir” bu vaat edilen şeyi mecbur olmadan dilediğine ihsan eder. “Allah büyük lütuf sahibidir” ne kadar büyük olursa olsun onu ihsan etmesi yadırganamaz.

22; 23- “Yerde başınıza gelen herhangi bir musibet” kıtlık ve afet gibi “ve nefislerinizde” hastalık ve noksanlık gibi “mutlaka bir kiptedir” Levh-i Mahfuz’da yazılmıştır, Allah Teala’nın ilminde tespit edilmiştir. “Onu yaratmamızdan önce” nebraha’daki zamir musibete yahut yere veyahut nefislere racidir. “Şüphesiz bu” yani bunu kitaba geçirmek “Allah’a çok kolaydır” çünkü Allah Teala’nın malzemeye de süreye de ihtiyacı yoktur. “Üzülme yesiniz diye” tespit etti ve yazdı ki üzülme yesiniz “kaçırdığınıza” kaçırduğunuz dünya nimetlerine “ve verdiği ne de sevinme yesiniz diye” Allah’ın onlardan size verdiği ne. Çünkü bir kimse her şeyin takdir ile olduğunu bilirse vaziyet ona kolay gelir. Ebu Amr ityan mastarından etâküm okumuştur ki mafateküm’e denk gelsin. Birinci okuyuşa göre şunu bildirmektir ki nimetin kaçması etkili sebepsiz olur (yokluğun illeti illetin yokluğudur). Meydana gelmesi ve devam etmesi ise onu icat eden ve sürdüren bir sebeple olur. Maksat Allah’ın emrine teslimiyete mani olan üzüntüyü bertaraf etmektir; sevinme için de kibir ve gurur getirecek sevinmeyi izale etmektir. Bunun içindir ki arkasından “Allah her kendini beğeneni, çok övüneni sevmez” demiştir.

الَّذِينَ يَتَخَلَّوْنَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ

بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾
لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ
وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ
بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا
وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

24 – Onlar ki cimrilik ederler ve insanlara cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse, şüphesiz Allah, zengindir, övgüye layıktır.

25 – Ant olsun, gerçekten elçilerimizi kesin delillerle gönderdik ve onlarla beraber kitabı ve teraziyi indirdik ki insanlar adaleti ayakta tutsunlar diye. Demiri de indirdik; onda çetin bir sertlik ve insanlar için faydalar vardır. Ve Allah gıyapta kendine ve peygamberlerine kim yardım ediyor bilsin diye. Şüphesiz Allah pek güçlüdür, mutlak galptir.

26 – Ant olsun, gerçekten Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik ve soylarına peygamberlik ve kitap verdik. Onlardan kimi doğru yoldadır. Onlardan çoğu da fasıklardır.

24- “Ellezine yebhalune (onlar ki cimrilik ederler ve insanlara cimriliği emrederler)” bu da külle muhtalin'den bedeldir; çünkü kendini beğenen genellikle malda cimrilik eder ya da ellezine müptedadır, haberi de mahzuftur, ona da “ve men yetevelle (kim yüz çevirirse, şüphesiz Allah zengindir, övgüye layıktır)” kavli delalet etmektedir. Çünkü bunun manası; kim Allah yolunda harcamaktan yüz çevirirse şüphesiz Allah'ın ona da harcamasına da ihtiyacı yoktur. O zatı itibarı ile övülendir. Şükründen yüz çevirmek ona zarar vermez, ona nime-tinden bir şeyle yaklaşmak da menfaat temin etmez, demektir. Bunda

tehdit de vardır ve şunu da akla getirmektedir ki Allah yolunda harcaması emri harcayanın menfaatinedir. Nafi ile İbn Amir innallahel ğaniyyü şeklinde okumuşlardır.

25- **“Ant olsun, gerçekten elçilerimizi gönderdik”** yani melekleri peygamberlere ya da peygamberleri ümmetlere gönderdik, demektir **“kesin delillerle”** kanıtlar ve mucizelerle. **“Ve onlarla beraber kitabı indirdik”** hak meydana çıksın ve doğru iş yanlışından ayrılınsın diye **“teraziye de indirdik”** ki onunla haklar eşitlensin ve adalet yerine getirilsin, nitekim Allah Teala **“insanlar adaleti ayakta tutsunlar”** demiştir. Onun indirilmesi sebeplerinin indirilmesidir ve hazırlama emridir. Şöyle denilmiştir: Terazi Nuh aleyhisselam’a indirildi. Bundan adaleti murat etmek de caizdir. **“İnsanlar adaleti ayakta tutsunlar diye”** onunla siyaset ayağa kalsın ve onunla düşmanlar püskürtülsün, nitekim şöyle demiştir: **“Demiri de indirdik; onda çetin bir sertlik vardır”** çünkü savaş aletleri ondan yapılır **“ve insanlar için faydalar vardır”** çünkü nerede bir sanat varsa, mutlaka aletleri demirdendir. **“Ve liyaleme (ve Allah gıyaben kendine ve elçilerine yardım edeni bilsin)”** kâfirlerle savaşırken demir silahları kullanmakla. Atıf mahzusun üzerinedir, bunu da makabli (yukarısı) göstermektedir; çünkü o (fihi be’sün şedid), illet içeren bir haldir ya da lam mahzufa mütealliktir yani enzelehu liyaleme demektir. **“Bilğaybi”** yansuru’da gizli zamirden haldir. **“Şüphesiz Allah pek güçlüdür”** helak etmek istediğini helak etmeye **“mutlak galiptir”** yardıma ihtiyacı yoktur. Onlara savaş emretmesi ondan yararlanmaları ve emrini yerine getirerek sevabı hak etmeleri içindir.

26- **“Ant olsun, gerçekten Nuh’u ve İbrahim’i gönderdik ve soylarına peygamberlik ve kitap verdik”** onları peygamber kılmak onlara kitaplar indirmekle. Kitaptan yazı murat edilmiştir de denilmiştir. **“Onlardan”** zürriyetten yahut ümmetlerden demektir ki buna da erselna (gönderdik) kavli delalet etmektedir **“kimi doğru yoldadır. Onlardan çoğu da fasıklardır”** doğru yoldan çıkanlardır. Karşılık üslûbunun değiştirilmesi onları daha çok kınamak ve çokluğun da sapıklıktan kaynaklandığını göstermek içindir.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَرِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا
 بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
 اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا
 عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا
 فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرُسُولِهِ يُؤْتِكُمْ
 كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
 وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾

27 – Sonra da arkalarından peygamberlerimizi gönderdik. Arkasından da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona tabi olanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet koyduk. Ruhbanlığı ise onu kendileri icat ettiler. Onu üzerlerine biz yazmadık, ancak Allah'ın rızasını aramak için. Ona da hakkı ile riayet etmediler. Onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. Onlardan çoğu da fasıklardır.

28 – Ey o iman edenler, Allah'tan korkun ve Peygamberine iman edin ki, size rahmetinden iki pay versin, size onunla yürüyeceğiniz bir nur versin ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

27- “Sonra da arkalarından peygamberlerimizi gönderdik. Arkasından da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik” yani elçileri arka arka gönderdik, ta İsa aleyhisselam'a kadar böyle devam etti demektir. Zamir Nuh ile İbrahim'e ve bu ikisinin gönderildiği ümmetleredir ya da bu ikisi ile çağdaş olanlardır; zürriyete değildir. Çünkü arkadan gönderilen elçiler de zürriyettendir. “Ona İncil'i verdik” hemzenin fethi ile (Encil) de okunmuştur. Böyle Encil okunması birtül lafzındaki durumdan daha basittir, çünkü Encil yabancıdır. “Ona tabi olanların kalplerine bir şefkat ve bir merhamet koyduk” reafeten de okunmuş-

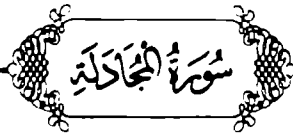
tur ki fealeten vezninde olur **“ve bir rahmet. Ruhbanlığı ise kendileri icat ettiler”** yani ibtede rahbaniyyeten ibtede ha demektir ya da rahbaniyyeten mübtedaaten (uydurulmuş ruhbanlık) demektir bu takdirde ceale filinin mefulu olur. Ruhbanlık da ibadet ve riyazette aşırıya kaçmak ve insanlardan kopmaktır. Rahbana mensup demektir, bu da çok korkmaktır, rehabe kökünden gelir ki haşiyeden haşyan gibidir. Zam ile rahbaniyyeten de okunmuştur, sanki ruhbana mensup demektir. O da rahib'in çoğuludur, tıpkı rakib ve rükban gibi. **“Onu üzerlerine biz yazmadık”** onlara biz farz kılmadık **“ancak Allah'ın rızasını aramak için”** bu da istisna-i munkatıdır yani fakat Allah'ın rızasını aramak için onlar uydurdular demektir. İstisnanın muttasıl olduğu da söylenmiştir, çünkü maketebnaha aleyhim onu biz ibadet kılmadık demektir. Bu, vacip olanı bertaraf ettiği gibi – ki ondan kast edilen azabın def'idir – mendup olanı da bertaraf eder – ki ondan kast edilen de Allah'ın rızasını kazanmaktır – bu da kendileri icat ettiler sözüne muhalif düşer. Meğerki onu kendileri icat ettiler, sonra ona çağırdılar demek istensin ya da kendileri icat ettiler demenin manası kendileri ortaya koydular ve onu yaptılar, yoksa kendi kafalarından uydurdular demek değildir. **“Ona da riayet etmediler”** hepsine riayet etmediler demektir **“hakki ile riayet etmediler”** ona yani ruhbanlığa üçlemeyi, İsa'nın tek ilah olduğunu, gösterişi, Muhammed aleyhis-salat vesselam'ı inkâr etmeyi ve benzerlerini ilave etmekle yaptılar. **“İman edenlere verdik”** doğru şekilde iman edenlere ki Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman da buna dahildir ve ruhbanlığın hukukunu gözetenlere **“onlardan”** ona yani İsa'ya tabi olduklarını söyleyenlerden, bunlara **“mükâfatlarını verdik. Onlardan çoğu da fasıklardır”** tabi olma durumundan çıkanlardır.

28- “Ey o iman edenler” geçmiş peygamberlere **“Allah'tan korkun”** sizi yasakladığı şeylerde **“ve Peygamberine iman edin”** Muhammed aleyhissalat vesselam'a **“size iki pay versin”** iki hisse versin **“rahmetinden”** Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e iman ettiğiniz ve ondan öncekine de iman ettiğiniz için. Geçen dinlerinden dolayı sevap almaları akla uzak değildir, o din mensuh olsa da İslam'ın bereketi ile alabilirler. Şöyle de denilmiştir: Hitap Efendimizin asrındaki Hristiyanlaradır. **“Size onunla yürüyeceğiniz bir nur versin”** bundan **“nurları önlerinde koşar”** (Hadid: 12) kavlinde zikredilen nuru murat etmiştir ya da Cenab-ı Allah'ın kutsal huzuruna götüren hidayeti murat etmiştir. **“Ve sizi bağışlasın”** küfür ve isyanlarınızı **“Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir”**.

لَيْلًا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا
يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29 – Ehl-i kitap Allah'ın lütfünden hiçbir şeye güçlerinin yetmeyeceğini ve lütfün Allah'ın elinde olduğunu; onu dilediğine vereceğini bilsinler. Allah büyük lütuf sahibidir.

29- “Liella yaleme (bilsinler)” liyalemu demektir, lâ da zaittir, li-yaleme, likey yaleme ve lien yaleme okuyuşları da bunu destekler. Nun'un ye'ye idgamı ile lieyyaleme de okunmuştur. **“Allah'ın lütfünden hiçbir şeye güçlerinin yetmeyeceğini”** ellâ (en lâ) bu en enne'den tahfif edilmiştir, mana da şöyledir: Onlar onun zikredilen lütfünden hiçbir şeye nail olamazlar, nail olma imkânı da bulamazlar. Çünkü onlar Resul'üne iman etmediler, ya da lütfüne nail olma ona iman etme şartına bağlıdır ya da onun lütfünden hiçbir şeye güçleri yetmez, kaldı ki onun en büyüğü olan peygamberlik üzerinde tasarruf etsinler de onu istedikleri kimseye versinler. **“Lütuf Allah'ın elindedir; onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir”** kavli de bunu destekler. Lâ'nun zait olmadığı da söylenmiştir, mana da şöyledir: Ehl-i kitap Peygamberin ve müminlerin Allah'ın lütfüne güç yetiremeyecekler ve ona nail olamayacaklar diye düşünmesinler. Bu durumda ve ennel fadle lafzı liella yaleme'nin üzerine matuf olur. Lîyla yaleme de okunmuştur, bu da şöyle düşünülmüştür: Hemze hazf edilmiş, nun lâ'm'a idgam edilmiş, sonra da ye'ye çevrilmiştir. Leyla yaleme de okunmuştur, bunda da tek harflerde fethanın asıl olduğu düşünülmüştür. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den. Kim Hadid suresini okursa, Allah'a ve bütün peygamberlerine iman edenlerden yazılır.

58 / MÜCADELE SURESİ

Medine'de inmiştir. İlk on ayetinin Mekkî, kalanının ise Medenî olduğu da söylenmiştir.

22 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
 يَسْمَعُ تَحَلُّوْكُمْ إِنَّا لَللَّهِ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۝۱ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ
 مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا الْآلِيَّ وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا
 مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ۝۲ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ
 مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكُمْ
 تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۳

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Gerçekten Allah kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allah'a şikâyetle bulunan kadının sözünü duydu. Allah karşılıklı konuşmanızı işitiyor. Çünkü Allah hakkıyla işiten, her şeyi görendir.

2 – O kimseler ki sizden kadınlarından zihar yapıyorlar, o kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları ancak onları doğuran kadınlardır. Gerçekten onlar hoşla gitmeyen ve yalan bir söz diyorlar. Şüphesiz Allah elbette çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

3 – Kadınlarından zihar edip de sonra dediklerine dönenler, temaslarından önce bir köle azat ederler. İşte size verilen öğüt budur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

1- "Gerçekten Allah kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allah'a şikâyetle bulunan kadının sözünü duydu". Rivayete göre Havle bint Salebe adındaki kadına kocası Evs bin Samit, zihar'da bulundu. Kadın Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den fetva istedi, o da: Sen ona haram oldun, dedi. O da: Beni boşamadı, dedi. Efendimiz yine: Sen ona haram oldun, dedi. Kadın üzüldü, çünkü çocukları küçüktü. Allah'a şikâyet etti; bunun üzerine bu dört ayet indi. Kad edatı şunu akla getirmektedir ki Resul aleyhisselam yahut mücadele eden kadın Allah'ın mücadele ve şikâyetini dinleyeceğini ve sıkıntısını def edeceğini beklemektedir. Hamze, Kisai, Abu Amr ve Hişam da İbn Amir'den rivayetle dal'ı sin'e idgam ederek (kassemia) okumuşlardır. "Allah kar-

şıklı konuşmanızı işitiyor” birbirinize laf yetiştirmenizi işitiyor, bu da hitap tarzının galip olduğu düşüncesiyledir. **“Şüphesiz Allah hakkıyla işiten, her şeyi görendir”** sözleri işiten, tavırları görendir.

2- **“O kimseler ki kadınlarından zihar yapıyorlar”** zihar; bir adamın karısına: Sen bana göre annemin sırtı gibisin, demesidir. Bu da zahr (sırt) kelimesinden türetilmiştir. Fakihler mahrem bir kadının parçasına benzetmeyi de buna katmışlardır. **“Minküm”** (sizden) ifadesinde bu adetlerini yerme vardır; çünkü bu cahiliye halkının yeminlerindendir. Yezzaherune’nin aslı yetezaherune’dir, İbn Amir, Hamze ve Kisai izzahere’den yezzaherune okumuşlardır. Asım da zahere’den yuzahirune okumuştur. **“O kadınlar onların anaları değildir”** yani gerçek anaları değiller. **“Onların anaları ancak onları doğuran kadınlardır”** haramlıkta onlara benzemezler, ancak Allah’ın onlara kattığı kimseler hariçtir ki onlar da sütanneleri ve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in eşleridir. Asım’dan ref ile Temim lehçesi üzere ümmatuhum okuduğu rivayet edilmiştir. Biümmehatihim de okunmuştur ki bu da mansup okuyanlara göre lügattir. **“Gerçekten onlar hoşla gitmeyen bir söz diyorlar”** çünkü şeriat onu beğenmemiştir **“ve yalan bir söz”** haktan sapmış söz demektir, çünkü eş anaya benzemez. **“Şüphesiz Allah elbette çok affedici, çok bağışlayıcıdır”** geçmiş günahları mutlak olarak ya da tövbe edildiği takdirde.

3- **“Kadınlarından zihar edip de sonra dediklerine dönenler”** yani telafi ederek dediklerine demektir ki âdel gaysü alâ ma efsede (yağmur bozduğunu telafi etti) sözünden gelir. Bu dönme de onun gereğini bozmakla olur. Bu da Şafii’ye göre zihar yapılan kadını ondan ayıracak zamana kadar nikahında tutmakla olur. Çünkü teşbih (anamın sırtı gibisin sözü) haramlığı da içine alır, çünkü ondan istisna etmek doğrudur. Bu da sözü bozacak en az şeydir. Ebu Hanife’ye göre dönme ister ki şehvetle bir bakışla olsun ondan istifade etmeyi mübah saymakla olur. İmam Malik’e göre cimaa azmetmekle olur. Hasen bin Ziyad’a göre cima ile olur. Ya da dönenler İslam’da zihara dönenler demektir o zaman yuzahirune kavli ziharı âdet edinenler deme olur. Çünkü onlar cahiliyede zihar yaparlardı. Bu da Sevrî’nin görüşüdür. Ya da dönme onu lafzen tekrar etme ile olur ki bu da Zahirîlerin görüşüdür ya manen tekrar etme ile olur ki bu da Ebu Müslim’in görüşüdür, mesela dediğine yemin etme gibi. Ya da hakkında bu söz söylenen kadına dönenler demek olur ki bu da onu tutmakla ya da ondan istifade etmeyi veya onunla olmayı mübah saymakla olur. **“Bir köle azat ederler”** yani fealeyhim ya da falvacibü itaku rakabetin demektir. Bunun faydalarından biri de zihar tekerrür ettikçe azat etmenin

de tekerrür edeceğidir. Köle de biz Şafilere göre adam öldürme kefareti- ne kıyasla mümin olmak durumundadır. “Temaslarından önce” zihar edenle zihar yapılan kadın birbirinden istifade etmeden önce demektir, çünkü lafız geneldir, teşbih de bunu gerektirir ya da kadınla cima etmeden önce demektir ki bu da kefaret vermeden önce bunun haram olduğuna delildir. “Zaliküm (işte bu)” bu kefaret hükmü “size verilen öğüttür” çünkü bu, mali cezayı gerektiren suçu işlediğini gösterir ve ondan da alıkor. “Allah yaptıklarınızdan haberdardır” hiçbir sır ona gizli kalmaz.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيْلًا مِّنْ شَهْرَيْنِ

مَّتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فِطْعَامُ سِتِّينَ
مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ④ إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
كُنُتُوا كَمَا كُنْتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ⑤ يَوْمَ يُبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ
بِمَا عَمِلُوا أَخْضِيَهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ⑥

4 – Artık kim bunu bulamazsa, temas etmelerinden önce arka arkaya iki ay oruç tutar. Kimin de buna gücü yetmezse, altmış fakiri doyurur. İşte bu, Allah’a ve Resul’üne iman etmeniz içindir. İşte bunlar Allah’ın hudutlarıdır. Kâfirler için de pek acıklı bir azap vardır.

5 – O kimseler ki Allah’a ve Resul’üne muhalefet ediyorlar, kendilerinden öncekiler perişan edildiği gibi onlar da perişan edildiler. Gerçekten açık açık ayetler indirdik. Kâfirler için aşağılayıcı bir azap vardır.

6 – O günde ki Allah onların hepsini diriltecek de onlara yaptıklarını soracaktır. Allah onu saydı (zaptetti), onlarsa unuttular. Allah her şeyde şahittir.

4- “Artık kim bulamazsa” köleyi, malı kaybolan köleyi bulmuş gibidir “temas etmeden önce arka arkaya iki ay oruç tutar” eğer özür-

süz olarak oruç tutmazsa, yeniden başlar. Eğer mazeret dolayısıyla oruç tutmazsa, bunda da ihtilaf vardır. Eğer zıhar yapılan kadınla gece cima ederse, bize göre arka arkaya kaydına zarar gelmez, Ebu Hani-fe ile Malik buna muhalefet ederler, Allah o ikisinden razı olsun. “**Ki-min gücü yetmezse**” oruca, ihtiyarlık yahut müzmin hastalık veyahut aşırı şehvet nedeniyle ki sallallahu aleyhi ve sellem oruç tutamayan bedevinin bu nedenle fidye vermesine müsaade etmişti “**altmış faki-ri doyurur**” Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ölçeğiyle altmış müd (ölçek) yemek yedirir ki bu da bir rıtl ile üçte biridir. Çünkü ke-faretlerde ve o cinsten fitrada en az çıkarılan miktar odur. Ebu Ha-nife radiyallahu teala anı ise her yoksula yarım sa’ (bir ölçek) buğ-day ve bir sa’ başkasından verir, demiştir. Yemekle beraber temastan bahs edilmemesi ötekilerle beraber zikredilmesiyle yetinildiği içindir ya da yedirme aralıklarında bunun caiz olmasındandır, nitekim Ebu Hanife radiyallahu anı böyle demiştir. “**Zalike (işte bu)**” bu açıklama yahut hükümleri öğretme demektir, mahalli de “**litü’minu (Allah’a ve Resul’üne iman etmeniz içindir)**” kavliyle muallal fiille mansuptur. Yani bu farz kılındı ki hükümlerini kabul etmede ve cahiliyede yap-tıklarınızı terk etmede Allah’ı ve Resul’ünü tasdik edesiniz. “**İşte bun-lar Allah’ın hudutlarıdır**” onları çiğnemek caiz değildir. “**Kâfirler için vardır**” bunları kabul etmeyenler için “**pek acıklı bir azap**” bu da Allah Teala’nın “kim nankörlük ederse, şüphesiz Allah âlemlerden zengin-dir” (*Âl-i İmran: 97*) kavlinin bir benzeridir.

5- “**O kimseler ki Allah’a ve Resul’üne muhalefet ediyorlar**” onlara düşmanlık ediyorlar, çünkü düşmanlık eden iki kişiden her biri diğeri-nin karşısında olur ya da onların koyduğu veya seçtiği hududun dışın-da olurlar “**perişan edildiler**” utandırıldılar demektir, kebt maddesi-nin aslı keb’dir ki yüzükoyun düşmektir (kepmektir). “**Kendilerinden öncekilerin perişan edildikleri gibi**” yani geçmiş ümmetlerin kâfirleri gibi. “**Gerçekten açık açık ayetler indirdik**” Resul’ün ve getirdiği şey-lerin doğruluğunu gösteren ayetler. “**Kâfirler için acıklı azap vardır**” izzet ve onurlarını iki paralık edecek azap.

6- “**Yevme (o gündeki Allah onları diriltecek)**” bu da mühîn lafzı ile veya gizli üzkür (zikret) lafzı ile mansuptur “**hepsini**” tamamını, di-riltmedik hiçbirini koymayacaktır ya da müctemüine toplu olarak de-mektir. “**Onlara yaptıklarını haber verecektir**” halkın gözleri önünde, bu da onları teşhir etmek ve azaplarını onaylatmak içindir. “**Allah onu saydı**” sayısını tespit etti, hiçbir şeyini kaybetmedi “**onlarsa unuttu-lar**” çokluğundan ya da önem vermediklerinden. “**Allah her şeye hak-kıyla şahittir**” hiçbir şey gözünden kaçmaz.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ
 إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا آدْنَى مِنْ ذَلِكَ
 وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يَنْبِئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ
 إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَهَوُا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ
 يَعُودُونَ لِمَا نُهَوْا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَعْصَصَتِ
 الرُّسُولِ وَإِذَا جَلَّكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ
 فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا
 فَنَسِيَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

7 – Görmedin mi, Allah göklerde ve yerde ne varsa, bilir. Üç kişinin fısıltısı olsa, mutlaka o, dördüncüleridir. Beş kişinin olsa, mutlaka o, altıncıdır. Bundan daha az ve daha çok da olsa, mutlaka o, nerede olsalar, onlarla beraberdır. Sonra da onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir. Şüphesiz Allah her şeyi pekiyi bilendir.

8 – Fısıltı etmekten yasaklanıp da sonra yasaklandıkları şeye geri dönenleri ve günahla düşmanlıkla ve Peygambere isyanla fısıldaşanları görmedin mi? Sana geldikleri zaman seni Allah'ın selamlamadığı şeyle selamlarlar ve içlerinden: “Dediğimiz şeyle Allah bize azap etmeli değil miydi?” derler. Cehennem onlara yeter. Oraya girecekler. Orası ne kötü dönüş yeridir!

7- “Görmedin mi, Allah göklerde ve yerde ne varsa, bilir” küllî veya cüz'î ne varsa. “Üç kişinin fısıltısı olsa” yani üç kişinin fıkosu gerçekleşse, demektir, muzaf takdir edilmesi ya da necva'nın mütenacîne ile tevil edilmesi ve selâsetin lafzının ona sıfat kılınması da caizdir. Necva nevc'e den türetilmiştir ki yüksekçe yer demektir. Çünkü sır zihinlere kaldırılan bir şeydir, herkes ondan haberdar olamaz. “Mutlaka o, dördüncüleridir” illa ki Allah Teala onları dört kılar, çünkü ondan haberdar olmada onlara ortak olur. İstisna da en geniş hallerden yapılmıştır (ne olursa olsun demektir). “Beş kişinin olsa” beş kişinin fısıldaşması

olsa **“mutlaka o, altıncıdır”**. Özellikle bu iki sayının verilmesi ya özel bir olaydan dolayıdır, çünkü ayet münafıkların fısıldaşmaları üzerine inmiştir ya da Allah Teala tek olup teki sevdiği içindir. Üç rakamı da teklerin ilkidir ya da istişare etmek için mutlaka iki kişinin olmasındandır; iki kişi tartışır, üçüncüleri de araya girer. Hâl olarak nasb ile selaseten ve hamseten de okunmuştur ki yetenacevne fiili gizlenmiş ya da necva mütenacine manasına olur. **“Bundan daha az”** bu zikredilenlerden daha az ki o da bir ve ikidir **“ve daha çok olsa”** altı ve daha yukarısı gibi **“mutlaka o, onlarla beraberdir”** aralarında geçen şeyi bilir. Yakup necva'nın mahalline ya da vela edna'nın mahalline atfen merfu okumuştur, o zaman la cinsi nefyeden olarak kabul edilmiştir. **“Nerede olsalar”** çünkü onun ilmi mekân yakınlığı ile ilgili değildir ki mekânların değişmesi ile değişsin. **“Sonra da onlara yaptıklarını kıyamet gününde haber verir”** onları rezil etmek ve hak ettikleri cezayı onaylatmak için. **“Şüphesiz Allah her şeyi pekiyi bilendir”** çünkü ilmi gerektiren zatının her şeye nispeti eşittir.

8- **“Fısıltı etmekten yasaklanıp da sonra yasaklandıkları şeye geri dönenleri görmedin mi?”** Ayet Yahudiler hakkında inmiştir; onlar kendi aralarında fıkos eder, müminleri gördükleri zaman kaş göz hareketi yaparlardı. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem onları men etti; sonra aynı işe tekrar döndüler. **“Günahla düşmanlıkla ve Peygambere isyanla fısıldaşanları”** yani günahla, müminlere düşmanlıkla ve Resulullah'a isyanla demektir. Hamze yentecune okumuştur ki bu da necva'dan yefteilune veznindedir, Yakup'tan da aynısı rivayet edilmiştir. **“Sana geldikleri zaman seni Allah'ın selamlamadığı şeyle selamlarlar”** essamu aleyke (ölüm üzerine olsun) ya da in'am sabahan (sabahın tatlı olsun) derlerdi. Allah Teala ise: **“Allah'ın seçtiği kullarına selam olsun” (Nahl: 59)** demiştir. **“İçlerinden derler”** kendi aralarında: **“Dediğimiz şeyle Allah bize azap etmeli değil mi?”** eğer Muhammed peygamber olsa idi Allah bundan dolayı bize azap etmeli değil miydi? **“Cehennem onlara yeter”** azap bakımından **“Yaslevneha”** oraya girecekler. **“Ne kötü dönüş yeridir!”** cehennem!

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا
بِالْأَنفِ وَالْعُلُوتَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبَيِّنِ وَالتَّقْوَى
وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ
لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا
قِيلَ انشُرُوا فَانْشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

9 – Ey o iman edenler kimseler, gizli konuştuğunuz zaman günahla düşmanlıkla ve Peygambere isyanla gizli konuşmayın; iyilikle ve takva ile gizli konuşun. Kendisine toplanacağınız Allah'tan korkun.

10 – Fısıltı ancak, iman edenleri üzmesi için şeytandandır. Allah'ın izni olmadan onlara hiçbir şeyle zarar veremez. Müminler ancak Allah'a tevekkül etsinler.

11 – Ey o iman edenler, size: “Meclislerde genişleyin” denildiği zaman, genişleyin ki, Allah da size genişlik versin. Size: “Kalkın” denildiği zaman, hemen kalkın. Allah içinizden iman edenleri yükseltir. Kendilerine ilim verilenler ise derecelerle (yükseltilir). Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9- “Ey o iman edenler, gizli konuştuğunuz zaman günahla düşmanlıkla ve Peygambere isyanla gizli konuşmayın” münafıkların kendi aralarında yaptığı gibi. Yakup fela tentecu okumuştur. “İyilikle ve takva ile gizli konuşun” müminlerin hayrını ve Resulullah'a isyandan sakınmayı içeren şeyle konuşun. “Kendisine toplanacağınız Allah'tan korkun” yaptığınız ve yapmadığınız şeylerde; çünkü size karşılığını verecek O'dur.

10- **“Fısıltı ancak”** yani günah ve düşmanlıkla fısıltı **“şeytandır”** çünkü onu süsleyen ve ona sürükleyen O’dur **“İman edenleri üzmesi için”** çünkü onlar bir kötülük yaptık da başımıza bu musibet geldi sanırlar. **“Leyse (değildir)”** şeytan yahut fısıltı **“onlara zarar verecek değildir”** müminlere zarar verecek değildir. **“ancak Allah’ın izni hariç”** dilemesi hariç. **“Müminler ancak Allah’a tevekkül etsinler”** onların fiskoslarına aldırış etmesinler.

11- **“Ey o iman edenler, size: “Meclislerde genişleyin” denildiği zaman”** orada genişleyin, birbirinize yer verin denildiği zaman. Bu da: İfseh annî deyiminden gelir ki benden uzak ol, demektir. Tefasehu şeklinde de okunmuştur, meclisten maksat cinstir, Asım’ın cemi sıygasıyla (mecalis) okuması da bunu gösterir ya da özellikle Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in meclisidir. Çünkü onlar ona yakın olmak ve kelamını duymak için sıkışık otururlardı. **“Genişleyin ki Allah da size genişlik versin”** mekân, rızık, göğüs ve diğer genişmelesini istediğiniz şeylerde. **“Size: “Kalkın” denildiği zaman”** genişlik için ayağa kalkın ya da namaz veyahut cihat için kalkın, denildiği veyahut meclisten kalkın denildiği zaman **“kalkın”** Nafi, İbn Amir ve Asım ikisinde de şin’in zammı ile (ünşüzu) okumuşlardır. **“Allah içinizden iman edenleri yükseltir”** dünyada yardım ve güzel ad vermek, Ahirette de cennet odalarına yerleştirmekle. **“Kendilerine ilim verilenleri ise derecelerle yükseltir”** onlardan özellikle alimleri derecelerle yükseltir; çünkü onlar ilimlerinin yanına ameli de koymuşlardır. Çünkü ilim, derecesi o kadar yüksek olmakla beraber yanında daha çok yükseltmeyi gerektiren ameli icap eder. Bunun içindir ki alimin yaptıklarına uyulur da, başkasının kine uyulmaz. Hadiste şöyle denilmiştir: Alimin abide üstünlüğü dolunayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. **“Allah yaptıklarınızdan haberdardır”** bu da emri dinlemeyenlere yahut ondan hoşlanmayanlara tehdittir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ
 صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاطَّهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾
 عَاشَفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا
 وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٣٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا
 غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ
 يَعْلَمُونَ ﴿٣٥﴾

12 – Ey o iman edenler, Peygamberle gizli konuştuğunuz zaman, gizli konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer bulamazsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

13 – Gizli konuşmanızdan önce sadakalar takdim etmekten korktunuz mu? Mademki yapmadınız, Allah da size tövbe nasip etti, öyleyse namazı dosdoğru kılın, zekatı verin ve Allah'a ve Resul'üne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

14 – Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edilenleri görmedin mi? Onlar; ne sizden ne de onlardandır. Onlar bilerek yalan üzerine yemin ederler.

12- “Ey o iman edenler, Peygamberle gizli konuştuğunuz zaman, gizli konuşmanızdan önce bir sadaka verin” ondan önce sadaka verin, burada geçen yedey (iki el) tabiri eli olandan istiare edilmiştir (ön manasına kullanılmıştır). Bu emirde Resul'ü büyütme, fakirlere yardım, aşırı sokulmaktan men ve samimi ile münafığı ve ahireti sevenle dünyayı seveni ayırma vardır. Emrin mendup mu vacip mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir, ancak o “korktunuz mu” kavli ile mensuh-tur. O her ne kadar okumada bitişik ise de inişte bitişik değildir. Hazreti Ali kerremallahu veche şöyle demiştir: Allah'ın kitabında bir ayet vardır ki onunla benden başka kimse amel etmedi: Benim bir dinarım vardı, onu bozdurdum; onunla konuşacağım zaman bir dirhem sada-

ka verdim. Bu, emrin vücup ifade etmesine rağmen başkalarına zarar vermez; belki zenginlerin o süre içerisinde gizli konuşma ihtiyaçları olmamıştır. Zira rivayete göre on gün kalmıştır. Bir saat diyenler de vardır. **“Bu”** o sadaka verme **“sizin için daha hayırlı ve daha temizdir”** yani nefisleriniz için cimrilik şüphesinden ve mal sevgisinden demektir. Bu da emrin mendup olduğunu gösterir, ancak: **“Eğer bulamazsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir”** kavli daha çok vacip olduğunu gösterir. Çünkü sadaka vermeden gizli konuşmasına müsaade etmiş (günahının da bağışlanacağını göstermiştir).

13- “Gizli konuşmanızdan önce sadakalar vermekten korktunuz mu?” önceden sadaka vermekten fakirlikten mi korktunuz yahut şeytanın fakir olursunuz diye fit vermesinden mi korktunuz. Sadakat şeklinde çoğul yapılması, muhatapların çoğul olmasından yahut gizli konuşmak isteyenlerin çokluğundandır. **“Mademki yapmadınız, Allah da size tövbe nasip etti”** yapmamanıza müsaade etmekle demektir, bunda korkmalarının günah olduğuna, Allah’ın da ondan geçtiğine işaret vardır. Çünkü onların tövbe yerine geçecek davranışlarını görmüştür. İz edatı da esas manasındadır; iza yahut in manasında olduğu da söylenmiştir. **“Öyleyse namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin”** bunları yerine getirmede kusur etmeyin. **“Allah’a ve Resul’üne itaat edin”** diğer emirlerinde. Çünkü onları yerine getirmek bundaki kusuru telafi etmek gibidir. **“Allah yaptıklarınızdan haberdardır”** zahiren ve batunen (görünen ve görünmeyen şeylerde).

14- “Dost edinenleri görmedin mi?” tevellev vâlu demektir ki dost edinmek manasınadır **“Allah’ın gazap ettiği bir kavmi”** yani Yahudileri. **“Onlar ne sizden ne de onlardandır”** çünkü onlar münafıklardır, ikisinin arasında gelip gitmektedirler. **“Yalan üzerine yemin ediyorlar”** o da Müslüman olduklarını iddia etmeleridir **“bilerek”** yemin edilen şeyin yalan olduğunu bildikleri halde, mesela gamus (insanı boyu beraber günaha sokan) yemin gibi. Bu (bilerek) kaydında şuna delil vardır ki yalan, haber verenin o şeyin gerçeğe uygun olmadığını bilmesini de bilmemesini içine almaktadır. Rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz hücrelerinden birinde idi: Şimdi yanınıza bir adam girecektir ki içinde zorba bir adamın kalbini taşımaktadır ve şeytanın gözleriyle bakmaktadır. İçeriye münafık Abdullah bin Nebtel girdi: gözleri de mavi idi. Aleyhissalat vesselam Efendimiz: Sen ve arkadaşlarınız bana niçin sövüyorsunuz, dedi? O da yapmadığına dair Allah’a yemin etti. Sonra da arkadaşlarıyla gelip yemin ettiler. Ayet bunun üzerine indi.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾
 اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ
 مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تَغْنَى عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَزْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا
 أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا
 فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَخْسِبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ إِلَّا أَنَّهُمْ
 هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اسْتَحْذَرُوا الشَّيْطَانَ فَانْصِبْهُمْ ذِكْرَ
 اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ إِلَّا حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾
 إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾
 كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنْبِيَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

15 – Allah onlar için bir azap hazırladı. Gerçekten onların yaptıkları ne kötüdür!

16 – Yeminlerini kalkan edinip (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Artık onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

17 – Ne malları ne evlatları onlardan Allah'tan hiçbir şey savmaz. İşte onlar ateşin arkadaşlarıdır. Onlar orada ebedidirler.

18 – Hatırla o günü ki Allah onları toptan diriltecek; size yemin ettikleri gibi ona da yemin edecekler. Kendilerinin bir şey üzerinde olduklarını sanıyorlar. Bilin ki gerçekten onlar, yalancılardan ta kendileridir.

19 – Şeytan onlara hakim oldu da onlara Allah'ın zikrini unutturdu. İşte onlar şeytanın partisidir. Bilin ki şeytanın partisi, ziyan edenlerin ta kendisidir.

20 – Şüphesiz Allah'a ve Peygamberine muhalefet edenler, işte onlar alçakların arasındalar.

21 – Allah: "Elbette ben ve Peygamberim galip olacağız" diye yazdı. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, mutlak galiptir.

15; 16- **“Allah onlar için bir azap hazırladı”** çok şiddetli bir azap çeşidi demektir. **“Gerçekten onların yaptıkları ne kötüdür!”** kötü amel üzerinde idman yaptılar ve onun üzerinde ısrar ettiler. **“Yeminlerini edindiler”** yaptıkları yeminlerini, kesre ile îman da okunmuştur ki dıştan gösterdikleri imanlarını demektir **“kalkan edindiler”** mallarını ve canlarını korumak için engel yaptılar. **“Allah’ın yolundan çevirdiler”** o emniyet içinde insanları kışkırtma ve soğutma ile Allah’ın dininden çevirdiler. **“Artık onlar için alçaltıcı bir azap vardır”** bu da azaplarını başka şekilde niteleyen ikinci tehdittir. Şöyle de denilmiştir: Birincisi kabir azabıdır, ikincisi de ahiret azabıdır.

17- **“Ne malları ne de evlatları onlardan Allah’tan hiçbir şey savmayacaktır. İşte onlar ateşin arkadaşlarıdır. Onlar orada ebedi kalacaklardır”** benzeri ve açıklaması yukarılarda geçmiştir.

18- **“Hatırla o günü ki Allah onları toptan diriltecek; ona yemin edecekler”** yani Müslüman olduklarına dair Allah’a yemin edecekler **“size yemin ettikleri gibi”** dünyada ve sizden olduklarını söyledikleri gibi. **“Kendilerinin bir şey olduklarını sanıyorlar”** yalan yemin etmekle, çünkü münafıklık içlerine öyle yerleşmiştir ki yalan yeminleri dünyada size karşı geçerli olduğu gibi ahirette de Allah’a karşı geçerli olacağını hayal etmişlerdir. **“Bilin ki gerçekten onlar yalancıların ta kendileridir”** yalanın son sınırına ulaşmışlardır, öyle ki gizliyi de açığı da bilen Allah’a karşı yalan söylüyor ve ona yemin ediyorlar.

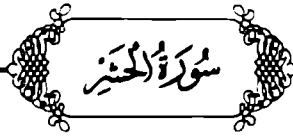
19- **“İstahveze aleyhimüş şeytanu (şeytan onlara hakim oldu)”** onları istila etti, bu da hüztül ibile ve ahveztüha deyiminden gelir ki devenin üzerine binmektir. İstahveze fiili aslı üzere kalmış ve i’lal olmamıştır (istehaze denilmemiştir). **“Onlara Allah’ın zikrini unutturdun”** onu ne kalpleri ne de dilleri ile zikretmezler. **“İşte onlar şeytanın partisidir”** askerleri ve uyruklarıdır. **“Bilin ki şeytanın partisi ziyan edenlerin ta kendisidir”** çünkü ebedi nimeti kaçırdılar ve kendilerini sonsuz azaba maruz bıraktılar.

20; 21- **“Şüphesiz Allah’a ve Peygamberine muhalefet edenler, işte onlar alçakların arasındalar”** Allah’ın mahlukatının en hor olanları arasındalar. **“Allah yazdı”** Levh-i Mahfuz’da **“elbette ben ve peygamberlerim galip olacağız”** yani delille, Nafi ile İbn A. nîr ye’nin fethi ile ve rûsûliye okumuşlardır. **“Şüphesiz Allah çok güçlüdür”** peygamberlerine yardıma gücü yeter **“mutlak galiptir”** hiçbir şey onu mura-dında mağlup edemez.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

22 – Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kavmi, Allah’a ve Peygamberine muhalefet eden kimselere sevgi besler bulamazsın; ister ki babaları yahut kardeşleri veyahut akrabaları olsunlar. İşte Allah onların kalplerine imanı yazdı ve onları kendinden bir ruh ile destekledi. Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalıcılar olarak. Allah onlardan razı oldu, onlar da ondan razı oldular. İşte onlar Allah’ın partisidir. Bilin ki şüphesiz Allah’ın partisi, onlar muratlarına erenlerdir.

22- “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kavmi, Allah’a ve Peygamberine muhalefet eden kimselere sevgi besler bulamazsın” yani onları Allah’ın düşmanlarını sever bulamazsın, maksat onları sevmeleri yaraşmaz demektir. “İster ki babaları yahut oğulları yahut kardeşleri veyahut akrabaları olsunlar” ister ki muhalefet edenler onların en yakınları olsunlar. “İşte onların” yani onları sevmeyenlerin “Allah kalplerine imanı yazdı” onu oraya tespit etti. Bu da amelin iman mefhumuna dahil olmadığına delildir. Çünkü kalpte sabit olan şeyin parçası da onda sabit olur. Organların amelleri ise onda sabit değildir. “Onları kendinden bir ruh ile destekledi” yani Allah katından ki o da kalbin yahut Kur’an’ın veyahut düşmana karşı zaferin nurudur. Minhu zamirinin imana gittiği de söylenmiştir, çünkü o (iman) kalbin hayatına sebeptir. “Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklar. Allah onlardan razı oldu” itaat etmeleri nedeniyle “onlar da ondan razı oldular” kaza ve kaderine yahut kendilerine vaat ettiği sevaba. “İşte onlar Allah’ın partisidir” ordusu ve dininin yardımcılarıdır. “Bilin ki şüphesiz Allah’ın partisi, onlar muratlarına erenlerdir” iki dünyanın hayrını kazananlardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Mücadele suresini okursa, kıyamet gününde Allah’ın partisinden yazılır.

59 / HAŞR SURESİ

Medine'de inmiştir.

24 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ① هُوَ
 الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ
 الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
 مِنَ اللَّهِ فَأَتَتْهُمْ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ
 الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا
 يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ ②

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ı tespih etti. O, mutlak galip, hikmet sahibidir.

2 – O ki, kitap ehlinde kâfirleri, ilk sürgün için yurtlarından çıkardı. Çıkacaklarını zannetmediniz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını zannettiler. Allah onlara hesap etmedikleri yerden geldi ve kalplerine korku saldı. Evlerini kendi elleri ve müminlerin elleri ile harap ediyorlar. Ey basiret sahipleri, ibret alın.

1- "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ı tespih etti. O, mutlak galip, hikmet sahibidir". Rivayete göre aleyhisselam Efendimiz Medine'ye gelince, Nadiyr oğulları ile barış yaptı; ne yanında ne de karşısında olacaktı. Efendimiz Bedir savaşında galip gelince; O, Tevrat'ta muzaffer olarak nitelenen peygamberdir, dediler. Uhut savaşında ise Müslümanlar yenilince şüphe ettiler ve antlaşmayı bozdular. Ka'b bin Eşref kırk binittile Mekke'ye çıktı ve Ebu Süfyan'la antlaşma yaptılar. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ka'b'in sütkardeşi Muhammed bin Mesleme'ye emretti; o da onu suikast ile öldürdü. Sonra da Efendimiz askerlerle hareket edip onları abluka altına aldı. Sonunda sürgün üzerinde sulh oldular. Çokları Şam'a çıktı; bir bölük de Hayber'e ve Hiye'ye yetişti. Bunun üzerine Allah Teala: "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ı tespih etti... Allah her şeye kadirdir" (Haşr: 1 – 6) ayetlerini indirdi.

2- “O ki, kitap ehlinden kâfirleri, ilk sürgün için yurtlarından çıkardı” yani ilk sürgünde Arabistan yarımadasından çıkardı demektir. Çünkü daha önce başlarına böyle bir şey gelmemiştir. Ya da savaş için ilk toplanmalarında veya Şam’a sürgünleri için demektir. Son sürgünleri de Hazreti Ömer radiyallahu anh’in onları Hayber’den Şam’a sürmesidir ya da insanların Şam’a ilk toplanmasında demektir ki son toplanmaları da kıyamet kopacağı zaman orada toplanmalarıdır, sürgün orada gerçekleşecektir ya da doğudan bir ateş çıkacak onları batıya sürecektir. Haşr bir topluluğu bir yerden başka yere çıkarmaktır. **“Çıkacaklarını zannetmediniz”** çetin savaşçı ve direnişçi olmalarından dolayı. **“Onlar da kalelerinin kendilerini Allah’tan koruyacağını zannettiler”** yani kaleleri onları Allah’ın azabından korur zannettiler. Nazmın değişmesi, haberin başa alınması ve cümlelerin zamire isnadı; kalelerine çok güvenmelerinden, o nedenle de kendilerinin güçlü ve yaklaşılmaz olduklarına inanmalarındandır. Husunuhum kavlinin maniatuhum kavlinin faili olması da caizdir. **“Allah onlara geldi”** yani onun azabı geldi demektir ki o da korku ve sürgüne zorlanmalarıdır. Şöyle de denilmiştir: Zamir müminlere racidir yani onlara Allah’ın yardımını geldi demektir. feâtâhümüllahu da okunmuştur ki Allah onlara azabı yahut zaferi verdi demektir. **“Hesap etmedikleri yerden”** çünkü kendilerine çok güveniyorlardı **“ve kalplerine korku saldı”** kalplerini korku ile doldurdu. **“Evlerini kendi elleriyle harap ediyorlar”** Müslümanlara bırakmamak ve beğendikleri malzemelerini almak için **“ve müminlerin elleriyle”** onlar da Yahudileri kızdırmak ve savaş alanını genişletmek için dış bölümlerini tahrip ediyorlardı. Bunun eydihim’e atfı şundandır; çünkü Müslümanların tahribi de onların antlaşmayı bozmalarının sonucuydu. Sanki Müslümanları bu işte kullanmış gibi oldular. (Yuhribune) cümlesi hâldir ya da ru’b’un (korkunun) tefsiridir. Ebu Amr şedde ile yuharribune okumuştur ki bu teksir binasından olduğu için daha mübalağalıdır. Şöyle de denilmiştir: İhrab bir şeyi muattal (işlevsiz) yahut harap bırakmaktır, tahrip ise yıkmaktır. **“Ey basiret sahipleri ibret alın”** onların hallerinden öğüt alın da haksızlık etmeyin ve Allah’tan başkasına güvenmeyin. Bu, kıyasa delil olarak gösterilmiştir; çünkü o, bir halden diğer hale geçilmesini ve ona aynı hükmün verilmesini emretmiştir. Çünkü aralarında bunu gerektiren ortak nokta vardır. Nitekim bunu usul kitaplarında anlatmış bulunuyoruz.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ

لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ۝٣

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ

شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٤ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً

عَلَى أَصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْرِىَ الْفَاسِقِينَ ۝٥ وَمَا آفَاةُ اللَّهِ عَلَى

رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ

يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٦

3 – Eğer Allah onların üzerine sürgünü yazmasa idi, mutlaka onlara dünyada azap ederdi. Onlar için Ahirette ateş azabı vardır.

4 – Sebebi şudur; çünkü onlar Allah’a ve Peygamberine karşı geldiler. Kim Allah’a karşı gelirse, şüphesiz Allah azabı çetin olandır.

5 – Hurma ağacından ne kestiniz yahut kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa, (hepsi) Allah’ın izni ile. (Bir de bu), fasıkları perişan etmesi içindir.

6 – Allah’ın, onlardan peygamberine ganimet verdiği şeylere ne at ne de deve sürmediniz. Ancak Allah, peygamberini dilediğine musallat eder. Allah her şeye kadirdir.

3- “Eğer Allah onların üzerine sürgünü yazmasa idi” vatanlarından çıkmayı “mutlaka onlara dünyada azap ederdi” öldürmek ve esir etmekle, tıpkı Kurayza oğullarına ettiği gibi. “Onlar için Ahirette ateş azabı vardır” bu da yeni söz başıdır, manası da şöyledir: Eğer dünya azabından kurtulurlarsa, ahiret azabından kurtulamazlar.

4- “Sebebi şudur; çünkü onlar Allah’a ve peygamberine karşı geldiler. Kim Allah’a karşı gelirse, şüphesiz Allah azabı çetin olandır” zalike işareti onları saran, o bağlamda olan ve onlar için hazırlanan şeylere işarettir ya da sonuncusuna işarettir (o da ahiret azabıdır).

5- “Ma kata’tüm min liynetin (hurma ağacından ne kestiniz ise)” liyne fi’le veznindedir, levn kökündendir, elvan olarak çoğul yapılır.

Liyn kökünden olduğu, manasının da yumuşak cins bir hurma olduğu söylenmiştir ki çoğulu elyan gelir. “**Ev terektümuha**” (yahut bırak-tınızsa)” zamir ma’ya gider, müennes olması liyne ile tefsir edildiği içindir. “**Alâ usûliha (kökleri üzerine dikili olarak)**” vav yerine zamme ile yetinilerek usuliha da okunmuştur ki rühün gibi (çoğul) olur. “**Hep-si Allah’ın izni ile**dir” emri ile dir. “**Bir de bu, fasıkları perişan etmesi içindir**” bu da mahzufun illetidir yani bunu yaptınız yahut size izin verildi ki onları fasıklıklarından dolayı kızdırmak için cezalandırsın. Rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz onların hurma ağaçla-rını kesmeyi emredince: Ya Muhammed, sen yeryüzünde bozguncu-luktan men ediyordun, öyle ise hurma ağaçlarını kesmenin ve onları yakmanın manası nedir, dediler? Ayet bunun üzerine indi. Bu, kâfirleri daha çok kızdırmak için yurtlarını yıkmanın ve ağaçlarını kesmenin cevazına delil getirilmiştir.

6- “**Vema efaellahu (Allah’ın onlardan Peygamberine ganimet verdiği şeylere)**” ona iade ettiği yani ona kıldığı ve ona reddettiği şeye demektir, çünkü onun, kendisine ait olmasına layıktır. Zira Allah Teala insanları kendine ibadet etmeleri için yaratmıştır. Onlar için yarattığı şeyleri de taata aracı yapmaları için yaratmıştır. Öyleyse o, itaat eden-lere daha çok şayestedir, layıktır. “**Minhüm (onlardan verdiği şeye)**” Nadiyr oğullarından yahut kâfirlerden demektir “**Ona sürmediniz**” onu elde etmek için koşturmadınız, bu da vecîf’ten gelir ki, hızlı yürümektir “**ne at ne de deve**” binek devesi, rikâb daha çok devede kul-lanılmıştır, nitekim rakib de ona binene denir. Bu (at ve deve koştur-mamak) eğer maksat Nadiyr oğullarının ganimeti ise, ona at ve deve koşturmamak, köylerinin Medine’ye hemen iki mil mesafede yakın olmasındandır. Oraya yaya gittiler, ancak Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir deveye yahut merkebe binerek gitti. Aralarında fazla bir savaş olmadı, bunun içindir ki ondan Ensar’a bir şey vermedi, ancak üç kimseye verdi. “**Ancak Allah, Peygamberini dilediğine musallat eder**” kalplerine korku salar. “**Allah her şeye kadirdir**” istediğini bazen görünen araçlarla yapar bazen de başka şeylerle yapar.

مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ
 وَلِلَّذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ كَى لَا يَكُونَ
 دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا
 نَهَيْكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾
 لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
 فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ
 هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

7 - Allah'ın kentler halkından Peygamberine ganimet olarak verdiği şeyler; Allah'a, Peygambere, akrabalara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalanlara aittir; ta ki (bu) içinizden zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın. Peygamber size ne verdi ise, onu alın; sizi neden men etti ise, ona da son verin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, azabı çetin olandır.

8 - (Bunlar) yurtlarından ve mallarından çıkarılan fakir muhacirler içindir de. Onlar Allah'tan bir lütuf ve rıza istiyorlar. Allah'a ve Peygamberine yardım ediyorlar. İşte onlar, sadıkların ta kendileridir.

7- "Allah'ın, kentler halkından Peygamberine ganimet olarak verdiği şey" bu da birincisini açıklamaktadır, bunun içindir ki atuf edatı kullanılmamıştır, "Allah'a, Peygambere, akrabalara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalanlara aittir". Ganimetin taksiminde ihtilaf edilmiştir; altıya bölünür denilmiştir, çünkü ayetin zahiri öyledir. Allah'ın hissesi Kâbe'nin ve diğer mescitlerin tamirine harcanır. Beşe bölüneceği de söylenmiştir, çünkü Allah'ın adının anılması tazim içindir. Bugünlerde (hicri yedinci asır) Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hissesi bir kavle göre devlet başkanına, bir kavle göre askerlere ve sınırlara, bir kavle göre de Müslümanların genel menfaatine harcanıyor. Şöyle de denilmiştir: Bu da ganimet gibi beşe bölünür, çünkü aley-

hissalat vesselam Efendimiz beşte biri böyle taksim eder, kalan dört beşte biri de istediği gibi harcardı. Şimdi bu durum zikredilen ihtilaf üzeredir. **“Olmasın diye”** yani fakirlerin hakkı olan ganimet olmasın, Hişam bir rivayette te ile (tekune) okumuştur. **“İçinizden zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın”** duvle zenginlerin dolaştırdığı ve onların arasında dolaşan şeydir, nitekim cahiliye halkı öyle yaparlardı. Devleten de okunmuştur ki ganimet onların arasında tedavül eden bir şey olmasın demektir ya da duvlet aranızda zorla alınan (gücü yetenin aldığı) bir şey olmasın demektir. Hişam ref ile duvletü okumuştur ki kâne tāmme olur yani ortaya cahiliye devleti çıkmasın demektir. **“Peygamber size ne verdi ise”** ganimetten ne verdiyse yahut ne emrettiyse demektir **“onu alın”** çünkü size helâldir ya da ona sarılın, çünkü ona itaat etmek vaciptir. **“Sizi neden men etti ise”** almasını ya da yapmasını, **“ona son verin”** onu almaya ya da yapmaya. **“Allah’tan korkun”** Resul’üne muhalefet etmekten. **“Şüphesiz Allah’ın azabı çetindir”** muhalefet edene.

8- **“Bunlar fakir muhacirler içindir de”** bu da lizilkurba’dan ve üzerine atfedilenlerden bedeldir; çünkü Resul’e fakir denilmez. Kim de akrabaların zenginlerine verirse bedeli ondan sonraki ve ganimeti de Nadiyr oğullarının ganimeti ile tahsis etmiş olur. **“Bunlar yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar”** çünkü Mekke kâfirleri onları çıkardılar ve mallarını aldılar. **“Yebtegune (onlar Allah’tan bir lütuf ve rıza istiyorlar)”** bu da çıkarılmalarını kayıt altına alan bir haldir, şanlarını yüceltmek içindir. **“Allah’a ve Peygamberine yardım ediyorlar!”** Canlarıyla ve mallarıyla yardım ediyorlar. **“İşte onlar sadıkların ta kendileridir”** imanlarında samimi olanların.

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ
 مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ
 حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ
 خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنَ نَفْسِهِ فَوَلِّكَهُمُ الْمَفْلِحُونَ ﴿٩﴾
 وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
 الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ
 آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا
 يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ
 لَنُخْرِجَنَّكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
 وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

9 - Onlardan önce yurda ve imana yerleşenler de, kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilenlerden içlerinde bir ihtiyaç bulmazlar / duymazlar. Kendilerinde ihtiyaç olsa da onları kendi nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar, murada erenlerin ta kendileridir.

10 - Kendilerinden sonra gelenler de: “Ey Rabbimiz, bizi ve imanda bizi geçen kardeşlerimizi bağışla. İman edenler için kalplerimizde kın kılma / bırakma. Rabbimiz, şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin” derler.

11 - Münafıkları görmedin mi, kitap ehlinde kâfir kardeşlerine. “Ant olsun, eğer siz çıkarılırsanız, elbette biz de sizinle beraber çıkarız, sizin hakkınızda hiçbir kimseye itaat etmeyiz. Eğer sizinle savaşılsa, elbette size yardım ederiz” derler. Allah şahitlik eder ki, onlar elbette yalancılardır.

9- “Vellezine (o yurda ve imana yerleşenler de)” bu da elmuhaçirîn'e atıftır, bunlardan murat edilen de doğrulukları mey-

danda olan Ensar'dır. Çünkü onlar Medine'den ve imandan ayrılmadılar ve o ikisinin içine iyice yerleştiler. Şöyle de denilmiştir, mana: Tebevveu daral hicreti ve daral imani, demektir; ikinciden muzaf, birinciden de muzafun ileyh hazf edilmiş, ona bedel lam getirilmiştir. Ya da tebevveüd dara ve ahlusun imane demektir, tıpkı: Aleftüha tibnen ve maen barida (bineğime yem olarak saman ve soğuk su verdim) kavli gibi ki yem olarak saman, içmek için de su verdim demektir. Burada da ahlusu fiili gizlenmiştir. Şöyle de denilmiştir: Medine'ye iman denilmesi, imanın görüldüğü ve sonunda da dönecek yer olmasıdır. **"Onlardan önce"** muhacirlerin hicretinden önce demektir. Kelâmın takdiri şöyledir de denilmiştir: Onlardan önce yurda ve imana yerleşenler. **"Kendilerine hicret edenleri severler"** onlara ağır gelmez. **"İçlerinde duymazlar"** göğüslerinde demektir **"bir ihtiyaç"** ihtiyaca götürecek bir şey duymazlar, mesela istemek, hınç, haset ve öfke gibi. **"Onlara verilenlerden"** muhacirlere ganimet ve saireden verilenlerden dolayı. **"Onları kendi nefislerine tercih ederler"** muhacirleri kendi nefislerinden yeğ tutarlar, öyle ki iki karısı olan birinden vazgeçer ve onu din kardeşi ile evlendirirdi. **"Velev kâne bihim hasasah (kendilerinde ihtiyaç olsa da)"** hasasa ihtiyaç demektir, binanın hasasından gelir ki duvardaki delik deşiktir. **"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa"** altından kalkamayacağı mal sevgisi ve Allah yolunda harcamadan nefret etme gibi **"işte onlar murada erenlerin ta kendileridir"** dünyada övgüyü, Ahirette de sevabı kazananlardır.

10- **"Kendilerinden sonra gelenler de"** bunlar da İslam kuvvetlendiği zaman hicret edenler ya da onlara güzelce tabi olanlardır ki bunlar iki gruptan sonra kıyamet gününe kadar iman edenlerdir. Bunun içindir ki: Ayet bütün müminleri içine almıştır, denilmiştir. **"Ey Rabbimiz, bizi ve imanda bizi geçen kardeşlerimizi bağışla"** yani din kardeşlerimizi demektir. **"İman edenler için kalplerimizde kin kılma"** onlara karşı nefret koyma. **"Rabbimiz, şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin"** duamızı kabul etmeye layıksın.

11- **"Münafıkları görmedin mi, kitap ehlinde kâfir kardeşlerine derler"** onlarla kendilerinin arasında küfür kardeşliği veyahut dostluk ve antlaşma olanları murat ediyor. **"Ant olsun, eğer siz çıkarılırsanız"** yurtlarınızdan **"elbette biz de sizinle beraber çıkarız, sizin hakkınızda itaat etmeyiz"** savaşınız yahut yardımsız bırakılmanız hususunda **"hiçbir kımseye ebediyen itaat etmeyiz"** yani ister Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem olsun isterse müminler olsun, kimseyi dinlemeyiz. **"Eğer sizinle savaşılırsa, elbette size yardım ederiz"**. Mutlaka sizi destekleriz. **"Allah şahitlik eder ki, onlar elbette yalancılardır"** çünkü bunu yapmayacaklarını bilir.

لَئِنْ أَخْرَجُوا لَا يَخْرُجُونَ

مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُولُنَّ
الْأَذْلَى ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ
مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يِقَاتِلُونَكُمْ
جَمِيعًا إِلَّا فِي قَرْيٍ مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ
بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾

12 – Ant olsun, eğer çıkarılırlarsa, onlarla beraber çıkmazlar, eğer savaşılsa, onlara yardım etmezler. Ant olsun, eğer yardım ederlerse de mutlaka arkalarını dönerler. Sonra da yardım olunmazlar.

13 – Muhakkak siz onların göğüslerinde korkuca Allah'tan daha şiddetlisiniz. Bunun sebebi şudur; çünkü onlar bir anlamazlar topluluğudur.

14 – Sizinle topluca savaşırlar, ancak tahkim edilmiş köylerde yahut duvarların arkalarında savaşırlar. Savaşları kendi aralarında şiddetlidir. Onları toplu / birlik sanırsın, oysa kalpleri dağınıktır. Bunun sebebi şudur; çünkü onlar bir akıl etmezler topluluğudur.

15 – Onların hali kendilerine yakın (az önce), işlerinin vahim cezasını tadanların hali gibidir. Onlar için acıklı bir azap vardır.

12- “Ant olsun, eğer çıkarılırlarsa, onlarla beraber çıkmazlar, eğer savaşılsa, onlara yardım etmezler” öyle de oldu, çünkü Abdullah bin Übey ve adamları Nadiyr oğulları ile bu hususta yazıştılar, karşılıklı elçiler gönderdiler, sonra da onlara katılmadılar. Bunda Efendimiz'in gerçek peygamber olduğuna ve Kur'an'ın mucize olduğuna delil vardır. “Ant olsun, eğer yardım ederlerse” öyle farz ve takdir edilse “mutlaka arkalarını dönerler” yenilerek “sonra da yardım olunmazlar”

arkasından, bilakis Allah onları yalnız bırakır ve münafıkların onlara yardımını fayda vermez ya da onların münafıklığı demektir, çünkü iki fiilin (leyüvellune, layunsarune) zamirlerinin Yahudilere de münafıklara da gitme ihtimali vardır.

13- **“Leentüm eşeddü rehbeten (muhakkak siz daha şiddetlisiniz)”** yani eşeddü merhubiyeten demektir, bu da meçhul fiilin mastarıdır **“onların göğüslerinde”** çünkü onlar içlerinden müminlerden korkarlardı **“Allah’tan”** münafıklıklarından dolayı gösterdikleri Allah korkusunda demektir. Çünkü içlerinde sizden korku saklamaları Allah korkusu göstermelerine sebeptir. **“Bunun sebebi şudur; çünkü onlar bir anlamazlar topluluğudur”** Allah’ın büyüklüğünü bilmezler ki ondan hakkı ile korksunlar ve onun gerçek korkulacak olduğunu bilsinler.

14- **“Sizinle savaşmazlar”** Yahudiler ve münafıklar **“toplucu”** birlik halinde meydan savaşı yapmazlar **“ancak tahkim edilmiş köylerde”** kapı önlerinde ve hendeklerde **“ya da duvarların arkalarından savaşılır”** bu da aşırı korkularındandır. İbn Kesir ile Ebu Amr cidar şeklinde okumuşlar, Ebu Amr dal’ın fethasını imale etmiştir (cideyr). **“Savaşları kendi aralarında şiddetlidir”** yani bu zayıflıklarından ve korkaklıklarından değildir; çünkü birbirleriyle şiddetli savaş ederler; bilakis Allah’ın kalplerine korku salmasından böyledir. Bir de yiğit korkaklaşır ve onurlu zillet gösterir, Allah ve Resul’ü ile savaştığı zaman (elleri bağlanır). **“Onları birlik sanırsın”** toplu ve müttefik **“kalpleri ise dağınıktır”** çünkü inançları değişik, maksatları ayrıdır. **“Çünkü onlar bir akıl etmezler topluluğudur”** neyin yararlarına olduğunu akıl edemezler, fikir ayrılığı da güçlerini zayıflatır.

15- **“Onların hali kendilerinden öncekilerin hali gibidir”** yani Yahudilerin durumu Bedir’dekilerin durumu gibidir ya da Kaynuka oğullarının durumu gibidir, eğer onların Nadiyr oğullarından önce yurtlarından çıkarıldıkları doğru ise ya da geçmiş milletlerden helâk olanların hali gibidir **“az önce”** yakın zamanda, kariben’in mansup olması mesel lafzı ileldir. Çünkü takdir: Kemeseli vücudi şeklindedir. **“İşlerinin vebalini tadanların durumu gibidir”** dünyada kâfir olmalarının kötü sonucuna katlananlar gibidir. **“Onlar için acıklı bir azap vardır”** Ahirette.

كَمَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ
 قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾
 فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاُ
 الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ
 لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ
 نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾
 لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ
 الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

16 – Şeytanın durumu gibi; hani insana: “Kâfir ol” demişti. O da kâfir olunca: “Şüphesiz ben, senden uzağım. Şüphesiz ben âlemlerin Rabbi Allah’tan korkarım” demişti.

17 – İkisinin akıbeti, onların ebedi kalıcılar olarak cehennemde kalmaları oldu. İşte zalimlerin cezası budur!

18 – Ey o iman eden kimseler, Allah’tan korkun. Her nefis yarın için önden ne göndermişse ona baksın. Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

19 – Allah’ı unutup da Allah’ın da kendilerine nefislerini unuttuğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar, evet onlar fasıklardır.

20 – Cehennemin yaranları ile cennetin yaranları bir olmaz. Cennetin yaranları kurtulanlardır.

16- “Şeytanın durumu gibi” yani münafıkların Yahudileri savaşa kıskırtmaları şeytanın durumu gibidir, “hani, insana: “Kâfir ol” demişti. Onu küfre teşvik etti, tıpkı amirin memuru teşviki gibi. “O da kâfir olunca: “Şüphesiz ben, senden uzağım. Şüphesiz ben âlemlerin Rabbi Allah’tan korkarım” demişti” azapta ona ortak olur korkusu ile ondan uzaklaştı, bunun da ona faydası olmadı, nitekim şöyle demiştir:

17- **“İkisinin akıbeti, onların ebedi kalıcılar olarak cehennemde kalmaları oldu. İşte zalimlerin cezası budur!”** insandan murat edilen cinstir. Ebu Cehil de denilmiştir. Çünkü şeytan ona Bedir savaşında “bugün insanlardan sizi yenecek yoktur, ben sizin yardımcınızım” (*Enfal: 48*) demişti. Şöyle de denilmiştir: İnsandan murat edilen bir rahiptir, şeytan onu zinaya ve dinden dönmeye sürükledi. Âkibetühüma şeklinde de okunmuştur ki o zaman enne-hüma kâne'nin haberi olur, halidani de okunmuştur ki enne'nin haberi, finnari de zarf-ı lağv (halidani'ye müteallik) olur.

18- **“Ey o iman eden kimseler, Allah'tan korkun. Her nefis yarın için önden ne göndermişse ona baksın”** kıyamet günü için, ona böyle (yarın) demesi yakın olduğu içindir ya da dünya bugün, ahiret de yarın gibi olduğu içindir. Kadın şeklinde nekire olması onu önemsetmek içindir. Nefsin nekire olması da Ahirete bir şeyler gönderen nefislerin bağımsız olmalarındandır, sanki: Tek tek nefis buna baksın demiş gibidir. **“Allah'tan korkun”** tekit için tekrar edilmiştir ya da birincisi vacipleri yerine getirmek içindir, çünkü amellerle beraberdir, ikincisi de haramları terk etmek içindir, çünkü o da: **“Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır”** kavline bitişiktir. Bu da isyanlara karşı tehdit gibidir.

19- **“Allah'ı unutanlar gibi olmayın”** hakkını unutanlar gibi **“Allah'ın da kendilerine nefislerini unutturduğu gibi olmayın”** nefislerini unutturdu öyle ki onlara fayda verecek şeyi duymadılar ve onları kurtaracak şeyi yapmadılar ya da onlara kıyamet gününde öyle korkular gösterdi ki kendilerine nefislerini unutturdu. **“İşte onlar, evet onlar fasıklardır”** tam fasıklardır.

20- **“Cehennemin yaranları ile cennetin yaranları bir olmaz”** berikiler nefislerini kemale erdirdikleri için cennete layık oldular, nefislerini hor duruma düşürenler de cehennemi hak ettiler. Arkadaşlarımız bunu kâfire karşı Müslümanın öldürülmeyeceğine delil getirmişlerdir. **“Cennetin yaranları kurtulanlardır”** ebedi nimetle.

لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا
 مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ
 لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ
 وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 الْمَلِكُ الْقَلُوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهِمِّنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ
 الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللَّهُ
 الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ
 مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

21 – Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirseydik, elbette onu Allah'ın korkusundan baş eğmiş, parçalanmış olarak görürdük. İşte bu misalleri insanlara veriyoruz, belki düşünürler.

22 – Allah o zattır ki, ondan başka ilah yoktur. Görünmeyeni ve görüneni bilendir. O çok esirgeyen, çok merhametlidir.

23 – Allah odur ki, ondan başka ilah yoktur. Mülkün sahibidir, kutsaldır, esenlik verendir, emniyet verendir, hıfz edendir, mutlak galiptir, istediğini yaptırandır ve en büyüktür. Allah onların şirk koştukları şeyden münezzehdir.

24 – Allah odur ki, yaratandır, var edendir ve suret (şekl) verendir. En güzel isimler onundur. Göklerdeki ve yerdaki her şey onu tespih eder. O mutlak galip, hikmet sahibidir.

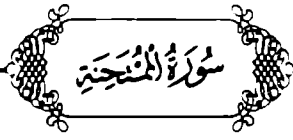
21- “Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağın üzerine indirseydik, elbette onu Allah'ın korkusundan baş eğmiş, parçalanmış olarak görürdük”. Bu da “gerçekten biz emaneti göklere ve yere sunduk” (Ahzab: 72) ayeti gibi temsili ve hayalidir. Bunun içindir ki arkasından: “İşte bu misalleri insanlara veriyoruz, belki düşünürler” demiştir. Çünkü işaret buna ve bunun gibileridir. Maksat insanoğlunu Kur'an okunduğu zaman kalbinin katılığından ve onu az düşünmesinden dolayı

kınamaktır. Ayette geçen tasaddu' yarılmaktır. İdgam ile mussaddian de okunmuştur.

22- "Allah o zattır ki, ondan başka ilah yoktur. Görünmeyeni ve görüneni bilir" histen kaybolan (his ötesi) kutsal cevherleri ve hal-lerini ve hissin sınırına giren nesne ve arizî şeyleri bilir. Gaybin öne alınması varlıkta önceliğinden ve kadîm ilmin ona taallukundandır ya da (görünmeyen ve görünen) yok ile var yahut gizli ile açık demektir. Dünya ile ahiret de denilmiştir. **"O çok esirgeyendir, çok merhametlidir"**.

23- "Allah odur ki, ondan başka ilah yoktur. Mülkün sahibidir, kutsaldır". Noksanlık getirecek şeyden çok uzaktır. Feth ile (kaddus) da okunmuştur ki o da lügattir. **"Selamdır"** bütün eksiklik ve afet-lerden salimdir, selamettedir, selam mastardır, mübalağa için sıfat olarak kullanılmıştır. **"Mü'mindir"** emniyet / güven verendir. Feth ile (mü'men) de okunmuştur ki mü'menün bih (iman edilen, tasdik edilen) demektir, harf-i cer hafz edilmiştir. **"Müheymin"** her şeyi mürakabe eden, gözetleyen demektir, bu da emn kökünden müfeyil vez-nindedir, hemzesi he'ye kalp edilmiştir. **"Mutlak galiptir, istediğini yaptırandır"** halkını murat ettiği şeye zorlayandır ya da onları ıslah ederek eksiklerini kapatandır demektir. **"Mütekebbir"** en büyüktür, ihtiyaç yahut eksiklik icap eden her şeyden yücedir. **"Allah onların şirk koştukları şeyden münezzehtir"** çünkü onlardan hiçbirisi bu hususlarda ona ortak değildir.

24- "Allah odur ki yaratandır" eşyayı hikmetine göre takdir edendir, **"bâridir"** onları tutarsızlıktan uzak olarak icat edendir. **"Suret verendir"** şekil ve niteliklerini murat ettiği gibi icat edendir. Kim bu isimle-rin ve benzerlerinin uzun şerhini öğrenmek isterse, benim Müntehal Müna adındaki kitabıma müracaat etsin. **"En güzel isimler onundur"** çünkü güzel manalara delalet etmektedir. **"Göklerde ve yerdeki her şey onu tespih eder"** çünkü o bütün noksanlardan münezzehtir. **"O aziz (mutlak galip), hikmet sahibidir"** bütün kemalatı kendinde top-lamıştır; çünkü bunlar kudret ve ilimde kemalatı gösterir.

60 / MÜMTEHİNE SURESİ

Medine'de inmiştir.

13 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخْلُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أُولَئِكَ تَلْقَوْنَ إِلَيْهِمْ
بِالْمُودَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ
تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي
تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَإِنَّا أَعْلَمُ بِمَا اخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ
يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ① إِنْ يَتَّقُوكُمْ يُكُونُوا لَكُمْ
أَعْدَاءً وَيَنْسِفُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتُهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ
تَكْفُرُونَ ②

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 - Ey o iman eden kimseler, benim düşmanımı, sizin de düşmanınızı kendilerine sevgi ulaştırdığınız dostlar edinmeyin. Oysa onlar size gelen haklı inkâr ettiler. Peygamberi ve sizi Rabbiniz Allah'a iman ettiğiniz için (yurtlarınızdan) çıkarıyorlar. Eğer benim yolumda cihat etmek ve benim rızamı aramak için çıktınız ise (onları dostlar edinmeyin). (İçinizde) onlara sevgi saklıyorsunuz. Ben sizin gizlediğinizi de açıkladığınızı da pekiyl bilirim. Kim sizden bunu yaparsa, gerçekten doğru yoldan sapmıştır.

2 – Eğer sizi ele geçirirlerse, size düşmanlar olurlar ve size ellerini ve dillerini kötülükle uzatırlar ve kâfir olmanızı isterler.

1- “Ey o iman eden kimseler, benim düşmanımı, sizin de düşmanınızı dostlar edinmeyin”. Hatüb bin Ebi Beltaa hakkında indi, çünkü o, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Mekke halkına baskın yapacağını öğrenince onlara, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem üzerine gelmek istiyor; tedbirinizi alın, diye yazdı. Mektubunu da Mutalib oğullarının azatısı Sara ile gönderdi. Cibrail aleyhisselam indi; Resulullah'a bildirdi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem de Hazreti Ali, Ammar, Talha, Zübeyr ve Ebu Mersed'i gönderdi ve: Ravzatu Hah mevkiine kadar gidin; çünkü orada devesinin üzerindeki mahfede bir kadın vardır; yanında da Hatüb'in Mekke halkına yazdığı bir mektup

vardır; onu kendisinden alın; eğer diretirse boynunu vurun, dedi. Ona orada yetiştiler, kadın inkâr etti; onlar da geri dönmek istediler. Hazreti Ali radiyallahu anı kılıcını sıyardı, o da mektubu saç örgülerinin arasından çıkardı. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Hatıb'ı çağdırttı; o da: Ya Resulallah, Müslüman olduğumdan itibaren inkâr etmedim, tasdik ettikten sonra da seni aldatmadım. Ancak ben Kureyş'e sonradan katılan birisiyim; onların arasında ailemi himaye edecek biri yoktur. Ben de onlara bir iyilik yapmak istedim. Çok iyi biliyorum ki mektubumun onlara bir faydası olmayacaktır, dedi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem onu doğruladı ve mazeretini kabul etti. **"Onlara sevgi ulaştırıyorsunuz / gösteriyorsunuz"** yazışma ile onlara sevgi belirtiyorsunuz. Bilmeveddeti'deki be edatı zaittir ya da sevgi nedeniyle Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in haberlerini ulaştırıyorsunuz. Tülkune cümlesi la tettehizu'nun failinden hâldir ya da evliyae lafzının dolaylı sıfatıdır. Onda zamire ihtiyaç yoktur, çünkü zamir isimde şarttır, fiilde değil (bu da fiildir, tülkune). **"Ve kad keferu (oysa onlar size gelen hakkı inkâr ettiler)"** bu da iki fiilden (latettehizu, tülkune) birinin failinden hâldir. **"Tuhricune (Peygamberi ve sizi yurtlarınızdan çıkarıyorlar)"** yani Mekke'den demektir, bu da keferu'dan hâldir ya da onu açıklamak için yeni söz başıdır. **"En tü'minu (iman ettiğiniz için)"** bien tü'minu bihi (demektir, be sebebiyet içindir). Bunda muhatap gaipten çok kabul edilmiştir, mütekellimden (adüvvî) gaibe (billahi) geçilmesi, imana kemalini kazandıran şeyi (Allah ismi celâlini) göstermek içindir. **"Eğer çıktınızsa"** yurtlarınızdan **"benim uğrumda cihat etmek ve rızamı kazanmak için"** bu da yurttan çıkmanın illeti ve şartın da dayanağıdır. Şartın cevabı ise mahzuftur, ona da latettehizu delalet etmektedir. **"Tüsirrune ileyhim bilmeveddeti (içinizde onlara sevgi saklıyorsunuz)"** bu da tülkune'den bedeldir ya da yeni söz başıdır, manası da: Onlara sevgi beslemede yahut haber vermede ne çıkarınız var, demektir? **"Ben sizin gizlediğinizi de açıkladığınızı da pekiyi bilirim"** yani sizden daha iyi bilirim, demektir. Şöyle de denilmiştir: A'lemü fiil-i muzaridir, be de zaittir, ma edatı da mevsule yahut mastariyedir. **"Sizden kim bunu yaparsa"** yani düşmanı dost edinme işini yaparsa demektir **"gerçekten doğru yoldan sapmıştır"** yolunu şaşırmıştır.

2- **"Eğer sizi ele geçirirlerse"** size karşı zafer elde ederlerse **"size düşman olurlar"** onlara sevgi beslemeniz size fayda sağlamaz **"ve size ellerini ve dillerini kötülükle uzatırlar"** sizi üzecek şey yaparlar, mesela öldürmek ve kötü söylemek gibi. **"Ve kâfir olmanızı isterler"** dinden dönmenizi temenni ederler. Yalnız veddu fiilinin mazi sıygası ile gelmesi, bunu her şeyden çok istediklerini ve sizi ele geçirmeseler de sevgilerinin mevcut olduğunu göstermek içindir.

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ
 بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ
 فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا
 تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ
 أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَا اسْتَغْفِرَنَّ
 لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا
 وَإِلَيْكَ أُنَبِّئُكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ
 كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾

3 – Ne akrabalarınız ne de evlatlarınız size asla fayda vermez. (Allah) kıyamet gününde aranızda hüküm verir. Allah yaptıklarınızı pek âlâ görendir.

4 – Gerçekten İbrahim’de ve onunla beraber iman eden kimse-lerde sizin için güzel bir örnek vardır. Hanı, kavimlerine: “Gerçekten biz sizden de Allah’tan başka taptuklarınızdan da uzağız. Sizi inkâr ettik. Bizimle sizin aranızda bir tek Allah’a iman etmenize kadar düşmanlık ve kın göründü” demişlerdi. Ancak İbrahim’in, babası-na: “Mutlaka senin için istiğfar edeceğim. Senin için Allah’tan hiçbir şeye sahip değilim” sözü hariç. Rabbimiz, ancak sana tevekkül ettik ve yalnız sana yöneldik ve son varış yalnız sanadır”.

5 – Ey Rabbimiz, bizi kâfirler için fitne sebebi kılma. Bizi bağışla, Rabbimiz, şüphesiz sen mutlak galip, hikmet sahibisin.

3- “Akrabalarınız size fayda vermez” yakınlarınız “ne de evlatla-rınız” onlar için müşriklerle dostluk kurduğunuz evlatlarınız “Allah kıyamet gününde aranızda hüküm verir” karşılaştığınız korku nede-niyle sizi ayırır; bazınız bazınızdan kaçır. Öyleyse size ne oluyor da yarın sizden kaçacak olan kimseler için bugün Allah’ın hakkını red-dediyorsunuz? Hamze ile Kisai sad’ın kesri ve şeddesi, fe’nin de fethi

ile (yufassılü) okumuşlardır. İbn Amir de meçhul sıygasıyla yufassalu okumuştur, naib-i fail de beyneküm'dür. Asım da yafsılu okumuştur. **"Allah yaptıklarınızı pek âlâ görendir"** sizi ona göre cezalandırır (karşılığını verir).

4- **"Gerçekten sizin için güzel bir örnek vardır"** numune demektir, üsve uyulacak, örnek alınacak şeye denir. **"Fi İbrahim'e (İbrahim'de ve onunla beraber iman edenlerde)"** bu da ikinci sıfattır ya da kâne'nin haberidir, leküm de zarfı lağvdir ya da hasenetün'deki gizli zamirden hâldir yahut ona bağlıdır, üsvetün'e değil, çünkü onun sıfatı vardır. **"İz kalu (hani kavimlerine demişlerdi)"** bu da kâne'nin zarfıdır **"İnnâ büreâü (gerçekten biz sizden uzağız)"** büreâü berî'in çoğuludur, tıpkı zarîf ve zurafâ' gibi. **"Allah'tan başka taptıklarınızdan da, sizi inkâr ettik"** dininizi yahut mabudunuzu veyahut hem sizi hem de onu. Artık size de tanrılarınıza da itibar etmiyoruz. **"Bizimle sizin aranızda bir tek Allah'a iman etmenize kadar düşmanlık ve kin göründü"** bir tek Allah'a iman ederseniz düşmanlık ve nefret ülfet ve muhabbete dönüşür. **"İlla (ancak İbrahim'in, babasına "mutlaka senin için istigfar edeceğim" sözü hariç)"** bu da "üsvetün hasenetün" kavlinde istisnadır; çünkü kâfir babasına istigfar etmesi örnek alınacak şeylerden değildir. Zira o, yasaktan önce ve ona verdiği bir sözden idi **"Senin için Allah'tan hiçbir şeye sahip değilim"** bu da istisna edilen sözün devamındandır; toplamın istisnasından bütün parçaların da istisnası lazım gelmez. **"Rabbimiz, sana tevekkül ettik ve yalnız sana yöneldik ve son varış yalnız sanadır"** bu da istisnadan öncesine bağlıdır ya da Allah'tan müminlere böyle demeleri için emirdir, bu da onlara kâfirler aralarındaki ilişkiyi kesme tavsiyesini tamamlamak içindir.

5- **"Rabbimiz, bizi kâfirler için fitne sebebi kılma"** onları başımıza musallat edip de bizi dayanamayacağımız azaba düşürmesinler. **"Bizi bağışla"** geçmiş kusurlarımızı **"Rabbimiz, şüphesiz sen mutlak galip, hikmet sahibisin"**. Kim de böyle olursa kendine tevekkül edeni koruması ve duasına icabet etmesi umulur.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَمَن يَتَوَكَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝٦ عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۝٧ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٨
لَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم
مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۝٩
إِنَّمَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ
وَوَظَاهِرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَوَلَّيْتُكُمُ الظَّالِمِينَ ۝١٠

6 - Ant olsun, gerçekten sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar için onlarda güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse, şüphesiz Allah, o zengindir, övgüye layıktır.

7 - Umulur ki Allah sizinle onlardan düşmanlık ettiğiniz kimse-ler arasında bir dostluk kılar. Allah hakkıyla kadirdir. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

8 - Allah sizi sizinle dinde savaşmayanlara ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik etmenizden ve onlara adil davranmanızdan men etmez. Şüphesiz Allah adil davrananları sever.

9 - Allah sizi ancak dinde sizinle savaşanlara, sizi yurtlarınızdan çıkaranlara ve çıkarılmanız için arka çıkanlara, onlara dostluk etmenizi men eder. Kim onlarla dostluk ederse, işte onlar, evet onlar, zalimlerdir.

6- "Ant olsun, gerçekten sizin için, onlarda güzel bir örnek vardır" bu da İbrahim'i örnek almayı daha çok özendirmek için tekrar edilmiştir. Bunun içindir ki başına kase geçirilmiş ve "Allah'ı ve ahiret gününü umanlar için" kavli (yukarıdaki) "leküm (sizin için)" kavli ile yer değiştirmiştir. Çünkü şunu göstermektedir ki bir müminin onları örnek almayı bırakması yaraşmaz. Çünkü onu terk etmek akide (inanç) bozukluğunu akla getirir, bundan dolayıdır ki arkasından: "Kim yüz çevirirse, şüphesiz Allah, o zengindir, övgüye layıktır" de-

miştir. Çünkü bu, kâfirleri tehdit etmeye layık bir cümledir.

7- “Umulur ki Allah sizinle onlardan düşmanlık ettiğiniz kimse-
ler arasında bir dostluk kılar”. “La tettehizu” (Mümteherine: 1) ayeti
inince, müminler müşrik akrabalarına düşman oldular ve onlarla iliş-
kiyi kestiler. Allah Teala da onlara bunu vaat etti ve yerine de getirdi;
çünkü çoğu Müslüman oldular ve onlara dost oldular. “Allah hakkıyla
kadirdir” buna. “Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir” daha önceki
dostluğunuzdaki kusurlarınızı ve akrabalık meyli ile kalplerinizde ka-
lan şeyleri.

8- “Allah sizi sizinle dinde savaşmayanlardan ve sizi yurtlarınız-
dan çıkarmayanlardan men etmez”. Yani onlara iyilik etmekten men
etmez demektir. Çünkü “en teberruhum (iyilik etmenizden)” kavli,
ellezine'den bedeldir. “Ve onlara adil davranmanızdan” onlara kıst
yani adaletle yaklaşmanızdan men etmez. “Şüphesiz Allah adil dav-
rananları sever” muksitîn adil davrananlar demektir. Rivayete göre
Abdüluzza kızı Kuteyle, kızına yani Ebu Bekir'in kızı Esmâ'ya hediye-
lerle geldi. O da onları kabul etmedi ve içeri girmesine izin vermedi;
ayet bunun üzerine indi.

9- “Allah sizi ancak dinde sizinle savaşanlara, sizi yurtlarınızdan
çıkaranlara ve çıkarılmanız için arka çıkanlara dostluk etmekten
men eder”. Mesela Mekke müşrikleri gibi, çünkü onların bazıları mü-
minlerin çıkarılmasına koştular, bazıları da çıkaranlara yardım etti-
ler. “En tevellehüm (onlara dostluk etmenizden)” bu da ellezine'den
bedel-i iştimaldir. “Kim onlara dostluk ederse, işte onlar, evet onlar
zalimlerdir” dostluğu yerine koymadıkları için.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
 إِلَى الْكُفَّارِ لَأَمِّنَ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ
 مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ
 وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكُوفَرِ وَاسْتَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمُ
 مَا أَنْفَقُوا ذَلِكَمُ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾
 وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعِاقِبَتُهُمُ الَّذِينَ ذَهَبَتْ
 أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

10 – Ey o iman edenler, eğer mümin kadınlar hicret ederek size gelirlerse, onları sınayın. Allah onların imanlarını pekiyi bilir. Eğer onların müminler olduklarını bilerseniz, onları kâfirlere geri döndürmeyin. Ne onlar (kadınlar) onlara helâldir ne de onlar (erkekler) onlara helâldir. Onlara harcadıklarını verin. Onlara ücretlerini verdiğiniz takdirde onları nikahlamanızda size günah yoktur. Kâfir kadınların bağlarını tutmayın. Siz harcadığınızı isteyin, onlar da harcadıklarını istesinler. Allah aranızda hükmeder. Allah hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir.

11 – Eğer eşlerinizden bir şey kâfirlere kaçarsa, nöbetiniz gelirse. Eşleri gidenlere harcadıkları kadar verin. İman ettiğiniz Allah'tan korkun.

10- “Ey o iman edenler, eğer mümin kadınlar hicret ederek size gelirlerse, onları sınayın” imanda kalplerinin dillerine uygun olduğuna inanacağınız şekilde onları imtihan edin. “Allah onların imanlarını pekiyi bilir” çünkü o kalplerindekinden haberdardır. “Eğer onların müminler olduklarını bilerseniz” elde etmeniz mümkün olan bilmek de yemin ve işaretlerin görünmesiyle zann-ı galiptir. Buna ilim demesi onunla amelin vacip olmasında ilim gibi olmasındandır. “Eğer onların müminler olduklarını bilerseniz, onları kâfirlere geri döndürmeyin” yani kâfir kocalarına demektir. Zira “ne onlar (kadınlar)

onlara helâldir ne de onlar (erkekler) onlara helâldir” tekrar, mutabakatı sağlamak ve mübalağa etmek içindir ya da birincisi (lahünne hillün lehüm) ayrılık meydana geldiği içindir, ikincisi de (velahüm yehillune) yeni nikâhı men etmek içindir. **“Onlara harcadıklarını verin”** mehirlerinden onlara verdiklerini demektir. Zira Hudeybiye barışına: “Sizden (Mekke’den) bize gelenleri iade edeceğiz” diye bir madde konulmuştu. Yasaktan dolayı kadınları da iade etmek imkânsız hale gelince, mehirlerini vermek icap etti. Çünkü rivayet edildiğine göre aleyhissalat vesselam Efendimiz, Hudeybiye barışı imzalandıktan sonra henüz orada iken Sübeya bint el - Haris el - Eslemiye Müslüman olarak gelince, kocası Müsafir el- Mahzumî de onu istemeye geldi, ayet bunun üzerine indi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem kadından yemin etmesini istedi; o da yemin etti. Bunun üzerine kocasına mehirini geri verdi; onunla Hazreti Ömer radiyallahu anı evlendi. **“Onları nikahlamanızda size günah yoktur”** çünkü İslam o kadınlarla kâfir kocalarının arasına girmiştir. **“Onlara ücretlerini verdiğiniz takdirde”** nikahları için mehirlerini vermeyi şart etmesi şunun içindir, çünkü kocalarının verdiği şey mehir yerine geçmez. **“Kâfir kadınların bağlarını tutmayın”** kâfir kadınları tutacak akit ve nikâh sebebi gibi şeyleri demektir. Maksat da mümin erkekleri müşrik kadınların nikahları üzerinde durmaktan men etmektir. Basralı iki kurra şedde ile vela tûmessiku okumuşlardır. **“Siz harcadığınızı isteyin”** kâfirlere katılan kadınlarınızın mehirlerinden **“onlar da harcadıklarını istesinler”** hicret eden kadınlarının mehirlerinden. **“İşte Allah’ın hükmü budur”** yani bu ayette zikredilenlerin hepsidir. **“Yahkumu beyneküm (Allah aranızda hükmeder)”** bu da yeni söz başıdır ya da zamirin hazfı üzere hüküm lafzından hâldir yahut mübalağa için hüküm hakim manasıdır. **“Allah hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir”** hikmeti neyi gerektirirse onu meşru kılar.

11- **“Eğer kaçarsa”** eğer sizi geçer ve elinizden sıyrılırsa **“eşlerinizden bir şey”** zevcelerinizden biri (ahadün min ezvaciküm) demektir, böyle de okunmuştur. Ona şey denilmesi, konumunu küçültmek ve mübalağayı genelleştirmek içindir ya da kadınların mehirlerinden bir şey kaçarsa demektir. **“Kâfirlere, nöbetiniz gelirse”** yani mehir verme sırası size gelirse demektir. Bazen bunların kadınlarının mehirlerini ödemeleri, bazen de onların kadınlarının mehirlerini ödemeleri, sırayla yapılan bir işe benzetilmiştir, mesela nöbetleşe hayvana binme vb. gibi. **“Eşleri gidenlere harcadıkları kadar verin”** hicret eden kadının mehrinden demektir ki onu kâfir kocasına vermeyin manasıdır. Rivayete göre geçen ayet inince müşrikler kâfir (Mekke’ye gelen) kadınla-

rın mehirlerini vermek istemediler, ayet de bunun üzerine indi. Şöyle de denilmiştir: Eğer elinizden kaçır da kâfirlerden ukba (ganimet) alırsanız, elinden kaçana bedel olarak ganimetten verin. “İman ettiğiniz Allah’tan korkun” çünkü ona iman etmek, ondan korkmayı gerektirir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَلَلَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَنَ
بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا
يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ
فِي مَعْرُوفٍ فَلْيُعْهِنَّ وَأَسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللهُ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ
قَدْ يَسُوءُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَسُوءُ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

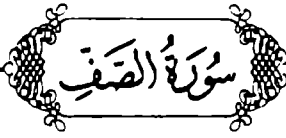
12 – Ey o Peygamber, mümin kadınlar; Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık etmemek, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleri ve ayakları arasında uydurdukları bir iftira getirmemek ve iyilikte sana karşı gelmemek üzere sana gelirlerse, onlara biat et ve onlar için Allah’tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

13 – Ey o iman eden kimseler; Allah’ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Gerçekten onlar, kâfirler nasıl kabirlerdekinden ümitlerini kesmişlerse, onlar da Ahiretten ümit kesmişlerdir.

12- “Ey o Peygamber, mümin kadınlar; Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmamak üzere sana biat etmek üzere gelirlerse” ayet Mekke’nın fethinde inmiştir. Çünkü aleyhissalat vesselam Efendimiz, erkeklerden biat aldıktan sonra kadınların biatına başladı. “Hırsızlık etmemek, zina etmemek, evlatlarını öldürmemek üzere”. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi murat ediyor, “elleri ve ayakları arasında uydurdukları bir iftira getirmemek ve iyilikte sana karşı gelmek üzere”. Onlara emrettiğin güzel bir şeyde, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem yalnız onu emrettiği halde güzel bir şey kaydı, Halık’a isyan konusunda mahlûka itaatın caiz olmadığına dikkat çekmek içindir. “Onlara biat et” bu şeyleri yerine getirdikleri takdirde sevaplarını garan-

tilemekle (onun biat etmesi böyledir). **“Onlar için Allah’tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir”.**

13- **“Ey o iman edenler; Allah’ın gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin”** bütün kâfırları yahut Yahudileri kast ediyor. Çünkü rivayete göre ayet bazı fakir Müslümanlar hakkında inmişti. Onlar meyvelerinden istifade etmek için Yahudilerle temas kurarlardı. **“Onlar Ahi-
retten ümitlerini kesmişlerdir”** ona inanmadıkları için ya da onda bir hisselerinin olmadığını bildikleri için. Çünkü Tevrat’ta sıfatları geçen ve mucizelerle desteklenen Resul’e karşı inat etmişlerdi. **“Kâfirlerin kabirlerdekinden ümitlerini kestikleri gibi”** kabirlerdekilerin yeniden dirilmelerinden yahut onlardan kendilerine bir hayır gelmesinden demektir. Birinciye göre (yeniden dirilme) zamirin yerine zahir ismin konulması, onları ümitsizliğe sevk eden şeyin kâfirlik olduğunu bildirmek içindir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Mümtehine suresini okursa, erkek ve kadın müminler kıyamet gününde ona şefaâtçi olurlar.

61 / SAF SURESİ

Medine'de inmiştir, Mekke'de diyenler de vardır.

14 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ② كَبُرَ مَقْتًا
 عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ③ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
 يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيَّانَ مَرْصُوصَ ④ وَإِذْ قَالَ
 مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُوذَوْنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ
 فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tespih etti. O mutlak galip, hikmet sahibidir.

2 – Ey o iman edenler, neden yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz?

3 – Yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah katında buğuzca büyüktür (büyük günahıdır).

4 – Şüphesiz Allah, kendi yolunda saflar halinde kenetlenmiş bir yapı gibi savaşanları sever.

5 – Hanı, Musa kavmine: “Ey kavmim, niçin bana eziyet ediyorsunuz, oysa benim size gönderilen Allah'ın elçisi olduğumu biliyorsunuz?” demişti. Onlar eğriline, Allah da onların kalplerini eğriltti. Allah fasıklar topluluğuna hidayet etmez.

1- “Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tespih etti. O mutlak galip, hikmet sahibidir”. Tefsiri yukarılarda geçmiştir.

2- “Ey o iman edenler, neden yapmadığınız şeyi söylüyorsunuz?” Rivayete göre Müslümanlar: Allah'ın en sevdiği ameli bilse idik, o hussusta mallarımızı ve canlarımızı feda ederdik, dediler, Allah Teala da “şüphesiz Allah, kendi yolunda savaşanları sever (Saf: 4) ayetini indirdi. Onlar da Uhut savaşında arkalarını döndüler, bunun üzerine bu ayet indi. Lime edatı lam ile istifham ma'sından mürekkeptir, ço-

günlükla harf-i cer ile kullanıldığı zaman elifi atılır, çünkü birlikte çok kullanılır, bir de harf dahil olduğu şeyle beraber aynı şeye delalet eder (elif atılsa da aynı görevi yapar).

3- **“Kebure matken (yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah katında buğzca daha büyüktür)”** makt şiddetli buğzudur, nasbı da temyiz olaraktır, şunu göstermek içindir ki bu sözleri, yanında her büyüğün küçük kaldığı Allah yanında büyüktür, bu da yasağı abartmak içindir.

4- **“Şüphesiz Allah kendi yolunda saflar halinde savaşanları sever”** saffen mustaffine demektir ki mastardır, sıfat (hâl) olarak kullanılmıştır. **“Kenetlenmiş bir yapı gibi”** arada açıklık olmadan yanaşık düzenli binalar gibi. Keennühüm birinci hâldeki gizli zamirden hâldir. Rass (marsus) binanın birbirine bağlı ve müstahkem olmasıdır.

5- **“Ve iz kale musa (hani, Musa kavmine demişti)”** burada üzkür yahut kâne keza (şöyle şöyle olurdu) kavli gizlidir. **“Ey kavmim, niçin bana eziyet ediyorsunuz?”** isyanla ve yumurta (husye) şişkinliği ile (fıtkıla). **“Oysa benim size gönderilen Allah’ın elçisi olduğumu biliyorsunuz”** Allah’ın Resul’ü olduğumu mucizelerle biliyorsunuz. Cümle inkârı tespit eden hâldir; çünkü onun peygamberliğini bilmek, ona tazim etmeyi ve eziyet etmenin yasak olmasını gerektirir. Kad edatı da bilgiyi sağlamlaştırmak içindir. **“Onlar eğilince”** haktan **“Allah da onların kalplerini eğiltti”** onları hakkı kabul etmekten ve doğruya yönelmekten çevirdi. **“Allah fasıklar topluluğuna hidayet etmez”** hakkı tanımaya ya da cennete hidayet etmez.

وَلَقَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا
 نَزَّلَ مِنِّي مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ
 بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّزْمِنٌ ۖ وَمَن أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ
 الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۙ
 يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ
 ۙ ۝۸ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
 الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۙ ۝۹ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ
 عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۙ ۝۱۰

6 – Bir zamanlar Meryem oğlu İsa: “Ey İsrail oğulları, şüphesiz ben size, önümdeki Tevrat’ı tasdik edici ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir elçiyi müjdeleyici olarak gönderilen Allah’ın elçisiyim” demişti. (Ahmed) onlara gelince: “Bu, açık bir sihirdir” dediler.

7 – İslam’a davet edilirken Allah’a yalan uydurandan daha zalım kimdir? Allah zalımlar topluluğuna hidayet etmez.

8 – Onlar Allah’ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar; oysa Allah, kâfirler istemese de nurunu tamamlayacaktır.

9 – O ki, Peygamberini hak ile gönderdi ki, onu bütün dinlere üstün kılsın, müşrikler istemese de.

10 – Ey o iman edenler, sizi acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi?

6- “Bir zaman Meryem oğlu İsa: “Ey İsrail oğulları, demişti” belki de, Musa aleyhissalat vesselam gibi, ey kavmim, dememesi, soy bakımından onlara mensup olmamasındandır. “Şüphesiz ben size, önümdeki Tevrat’ı tasdik edici ve müjdeleyici olarak gönderilen Allah elçisiyim” benden önce geçen Tevrat’ı tasdik ederek ve benden sonra gelecek elçiyi müjdeleyerek demektir. İki hâlde de (musaddikan ve

mübeşşiren) amil resul lafzındaki irsal (gönderme) manasıdır, harf-i cer (ileyküm) değildir, çünkü o, zarf-ı lağvdir, zira resul'e mütealliktir, o nedenle amel etmez. **"Benden sonra gelecek Ahmed adında bir elçiyi müjdeleyici olarak"** yani Muhammed aleyhissalat vesselam'ı kast ediyor. Mana da benim dinim Allah'ın kitaplarını ve peygamberlerini tasdik etmektir demektir. Peygamberlerin onunla hükmettiği meşhur kitapların ilkini ve peygamberlerin sonuncusu olan nebiyi zikretti. **"Onlara gelince: Bu, apaçık bir sihirdir, dediler"** bu işareti, onun getirdiğine veya kendisinedir. Ona sihir demesi mübalaga içindir, Hamze ile Kisai'nin, haza sahirün okuyuşları da bunu destekler, o zaman işaret İsa aleyhissalat vesselam'a olur.

7- **"İslama davet edilirken Allah'a yalan uydurandan daha zalim kimdir?"** yani gerçekliği zahir olan ve ona iki dünyanın hayrını kazandıran İslam'a davet edilenden ve icabet edecek yerde Peygamberini yalanlamak ve ona sihirbaz demekle iftira edenden daha zalim yoktur demektir. Çünkü bu iftira olumsuz (Allah'ın ayetlerinin sihir olmaması) olumlu yapmakta ve olumluyu (sabit olan peygamberliği) olumsuz yapmaktadır. Yeddeî de okunmuştur ki deahu veddeahu da denir mesela lemesehu veltemesehu gibi. **"Allah zalimler topluluğuna hidayet etmez"** onlara kurtuluş yolunu göstermez.

8- **"Yüridune liyutfiu (onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar)"**. Yani yüridune en yutfiu demektir, lam da zaittir, çünkü onda irade manası vardır. Bu da onu tekit etmek içindir, nitekim la eba leke deyiminde de onda izafet manası olduğu için zait kılınmıştır ya da yüridunel iftira liyutfiu (söndürmek için iftira etmek istiyorlar) demektir **"Allah'ın nurunu"** yani dinini yahut kitabını veyahut delilini, **"ağızlarıyla"** ona dil uzatmakla. **"Oysa Allah nurunu tamamlayacaktır"** onu yaymak ve yüceltmekle son gayesine ulaştıracaktır. İbn Kesir, Hamze, Kisai ve Hafs izafetle (mütimmü nurihi) okumuşlardır. **"Kafirler istemese de"** onların burunlarını sürtmek için böyle yapacaktır.

9- **"O ki, Peygamberini hidayetle gönderdi"** Kur'an'la yahut mucize ile **"hak din ile"** tevhit dini ile **"ta ki onu bütün dinlere üstün kıl-sın"** bütün dinlerin üzerine çıkarsın, **"müşrikler istemese de"** çünkü onda tevhit vardır ve şirkin iptali vardır.

10- **"Ey iman edenler, sizi acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi?"** İbn Amir şedde ile tünecciküm okumuştur.

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ

وَتَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغْفِرَ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرَ مَنْ لِلّٰهِ وَقَعَ قَرِيبٌ وَيُسِّرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

11 – Allah’a ve Peygamberine iman edersiniz ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihat edersiniz. İşte bu, eğer bilerseniz, sizin için daha hayırlıdır.

12 – (Böyle yapın ki) günahlarınızı bağışlasın ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerinde pek hoş meskenlere girdirsin. İşte büyük başarı budur.

13 – Ve size seveceğiniz başka bir (nimet daha versin): Allah’tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele.

11- “Allah’a ve Peygamberine iman edersiniz ve Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihat edersiniz”. Bu da ticareti açıklayan yeni söz başıdır. O da imanla şerefın zirvesine götürecek cihadı birleştirmektir. Bundan maksat emirdir, haber tarzında gelmesi, bunun terk edilmeyecek bir şey olduğunu bildirmek içindir. “İşte bu, sizin için daha hayırlıdır” yani zikredilen iman ve cihat “eğer bilerseniz” eğer ilim adamlarından iseniz, çünkü cahilin yaptığına itibar edilmez.

12- “Yağfır leküm (böyle yapın ki günahlarınızı bağışlasın)” bu da haber tarzındaki lafzın delalet ettiği emrin ya da şartın yahut istifhamın cevabıdır, takdiri şöyledir: Eğer iman eder ve cihat ederseniz ya da sizi delalet etmemi kabul eder misiniz ki sizi bağışlasın. Hel edüllüküm’e cevap yapmak akla uzaktır, çünkü sırf delalet etmek bağışlamayı gerektirmez. “Ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerinde pek hoş meskenlere girdirsin. İşte büyük başarı budur” bu da işaret edilen bağışlama ve cennete girdirmeye işaret etti.

13- “Ve uhra tühıbbuneha (ve seveceğiniz başka bir (nimet) daha versin)” sizin için bu zikredilen nimetin yanı sıra peşin ve seveceği-

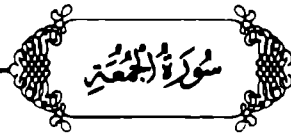
niz bir nimet daha vardır. Seveceğiniz ibaresinde peşini veresiyeğe tercih edeceklerine gönderme vardır. Şöyle de denilmiştir: Ve uhra gizli yu'tiküm ile yahut tühıbbuneha ile mansuptur yahut müptedadır, haberi de **“nasrun minallah (Allah'tan bir yardım)”** lafzıdır. Bu da birinciye göre bedel yahut beyandır, nasb kavline göre ise mahzuz müptedanın haberidir (hiye nasrun minallah). **“Ve yakın bir fetih”** acil demektir. **“Ve beşşiril mü'minin (müminleri müjdele)”** bu da mahzufa matuftur, mesela şöyle: Ey müminler de ve müjdele yahut tü'minune'nin üzerine matuftur, çünkü o emir manasınadır, sanki şöyle demiştir: Ey müminler, iman edin ve cihat edin. Ya Resulullah, sen de onları peşin ve veresiye vaadettiğin şeyle müjdele.

يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ
أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَلَمَّا تَاطَفْتَ مِنْ بَنِي
إِسْرَائِيلَ وَكَفَرْتَ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عُلُوِّهِمْ فَلَصَّبُوا خَاطَرَهُنَّ ﴿١٤﴾

14 – Ey o iman eden kimseler, Allah'ın yardımcısı olun; nitekim Meryem oğlu İsa, Havarilere: “Benim (Allah’a giden yolda) yardımcılarım kimdir?” demişti. Havireler de: Allah'ın yardımcısı biziz, demişlerdi. Bunun üzerine İsrail oğullarından bir grup iman etti, bir grup da inkâr etti. Biz de iman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik. Onlar galipler oldular.

14- “Ey o iman eden kimseler, Allah'ın yardımcısı olun” Hicazlı iki kurra ile Ebu Amr tenvinle ve lam'la (ensaran lillahi) okumuşlardır, çünkü mana Allah'ın bazı yardımcısı olun demektir. “Nitekim Meryem oğlu İsa, Havarilere: “Benim (Allah’a giden yolda) yardımcılarım kimdir?” demişti” yani Allah’a yardıma yönelen yardımcılarım demektir ki : “Havariler de: Allah'ın yardımcısı biziz, demişlerdi” sözüne uygun olsun. Birinci izafet (men ensarî) aralarında samimiyet olduğu için iki ortaktan birinin diğerine izafeti, ikincisi de (ensarul-lahi) failin mefulüne izafeti cinsindendir. Teşbih de mana itibarı ile-dir; çünkü maksat: Onlara Meryem oğlu İsa'nın dediği gibi de (söyle) yahut yardımcılar olun; İsa onlara “Allah’a giden yolda yardımcılarım kimdir?” dediği zaman, demektir. Havariler İsa'nın yakın ashabıdır, ona ilk iman eden kimselerdir. On iki kişi idiler, havr'dan gelir ki beyazlık (içleri temiz) manasıdır. “Bunun üzerine İsrail oğullarından bir grup iman etti, bir grup da inkâr etti” yani İsa'yı demektir. “Biz de iman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik” delille ve savaşıla, bu da İsa göğe kaldırıldıktan sonradır. “Onlar da galip oldular” ötekileri yendiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Saf suresini okursa, dünyada olduğu sürece İsa ona dua ve istiğfar eder, kıyamette de arkadaşı olur.

62 / CUM'A SURESİ

Medine'de inmiştir.

11 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يُسَبِّحُ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ① هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ
لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ② وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ③ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ④ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا
كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلَايَاتِ
اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Göklerde ve yerde olan şeyler; mülk sahibi, kutsal, mutlak galip ve hikmet sahibi Allah'ı tespih eder.

2 – O ki, ümmilerin içinde kendilerinden, onlara ayetlerini okuyacak, onları temizleyecek ve onlara kitabı ve hikmeti öğretecek bir Peygamber gönderdi. Gerçi onlar önceden elbette apaçık bir sapıklık içinde idiler.

3 – Onlardan başka henüz kendilerine yetişmeyenlere de. O (Allah) mutlak galip, hikmet sahibidir.

4 – Bu, Allah'ın lütfüdür; dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

5 – Tevrat'ı yüklenip de sonra onu taşımayanların misali, koca kitaplar taşıyan eşeğin misaline benzerler. Allah'ın ayetlerini yalayan o kavmin misali ne kötüdür! Allah zalımlar topluluğuna hidayet etmez.

1- "Göklerde ve yerde olan şeyler; mülk sahibi, kutsal, mutlak ga-

lip ve hikmet sahibi Allah'ı tespih eder". Bu dört sıfat medh üzere ref ile okunmuşlardır: Hüvel melikü... gibi).

2- "O ki, ümmilerin içinde gönderdi" yani Arapların içinde demektir; çünkü onların çoğu okuyup yazmıyorlardı. "İçlerinden bir Peygamber" kendileri gibi bir ümmi "onlara ayetlerini okuyacak" kendileri gibi ümmi olduğu, okuma ve eğitim almadığı halde "onları temizleyecek" itikat ve amel kirlerinden "ve onlara kitabı ve hikmeti öğretecek" Kur'an'ı ve şeriatı yahut naklî ve aklî din bilgilerini demektir. Eğer bundan başka bir mucizesi olmasaydı yine de yeterdi. "Gerçi onlar önceden elbette apaçık bir sapıklık içinde idiler" şirkten ve cahiliye pisliklerinden. Bu da kendilerini irşat edecek bir peygambere şiddetle muhtaç olduklarını açıklamakta ve Peygamberin bir öğretmenden öğrendiği vehmini izale etmektedir. "İn" edatı (inne'den) tahfif edilmiştir, lefi'deki lâm da bunu göstermektedir.

3- "Ve âharîne minhüm (onlardan başka)" bu da ümmiyyîne'ye matuftur ya da yalemühüm'deki mansuba matuftur, onlar da ashap-tan sonra günümüze kadar gelecek olanlardır. Çünkü onun daveti ve öğretisi hepsini içine alır "henüz kendilerine yetişmediler" henüz onlara katılmadılar, ileride katılacaklardır. "O (Allah) mutlak galiptir" ona bu harikulâde imkânı verdiği için "hikmet sahibidir" onu seçiminde ve ona öğretiminde.

4- "Bu, Allah'ın lütfüdür" onu akranlarından ayıran bu lütuf Allah'ın ihsanıdır "onu dilediğine verir" lütuf ve ikram olarak "Allah büyük lütuf sahibidir" öyle ki onun yanında dünya nimetleri yahut Ahiret nimetleri veyahut ikisi de küçük kalır.

5- "Tevrat'ı yüklenenlerin misali" öğrenip de onunla amel etme mükellefiyetinde olanların misali "sonra onu taşımayanların misali" onunla amel etmeyenlerin veyahut ondan istifade etmeyenlerin misali "koca kitaplar taşıyan eşeğin misaline benzer" ilim kitapları taşıyıp da onu kaldırmaktan yorulan ve ondan yararlanmayan eşeğin misali gibidir. Yahmilü lafzı hâldir, amili de mesel'in manasıdır ya da yahmilü sıfattır, çünkü belli bir merkep kast edilmemiştir. "Allah'ın ayetlerini yalanlayan o kavmin misali ne kötüdür!" yani yalanlayanların misali demektir ki onlar da Allah'ın Muhammed aleyhissalat vesselam'ın peygamberliğini gösteren ayetlerine inanmayan Yahudilerdir. Ellezine ism-i mevsulunun kavmin sıfatı, mahsus bizzemmin de mahzuf (mislehüm) olması da caizdir. "Allah zalimler topluluğuna hıdayet etmez".

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا

إِنْ زَعَمْتُمْ أَنْكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمْنُوا الْوَيْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنْ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَلَسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

6 – De ki: Ey o Yahudi olanlar, eğer siz, insanlardan başka Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız, eğer doğru söylüyorsanız, ölümü temenni edin.

7 – Ellerin önüne sürdüğü şeyler sebebiyle onu asla temenni etmezler. Allah zalımleri hakkıyla bilendir.

8 – De ki: Şüphesiz, ondan kaçtığınız ölüm şüphesiz size ulaşacaktır. Sonra da görünmeyeni ve görüneni bilene döndürülürsünüz; o da size yaptıklarınızı haber verecektir.

9 – Ey o iman edenler, Cuma günü namaza çağrıldığı zaman Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Bu, eğer bilirsiniz, sizin için daha hayırlıdır.

10 – Namaz eda edilince, yeryüzüne dağılın, Allah'ın lütfünden arayın ve Allah'ı çokça zikredin. Umulur ki felaha erersiniz.

6- “De ki: Ey o Yahudi olanlar” Yahudi dininden olanlar “eğer siz insanlardan başka Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız” çünkü onlar: Bizler Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz, derlerdi, “ölümü temenni edin” Allah'tan sizi öldürmesini ve sizi bela yurdundan ikram

yurduna taşımalarını temenni edin **“eğer doğru söylüyorsanız”** eğer id-dianızda doğru iseniz.

7- **“Ellerinin öne sürdüğü şeyler sebebiyle onu asla temenni etmezler”** öne sürdükleri küfür ve masiyetler yüzünden. **“Allah zalimleri hakkı ile bilendir”** onları amellerine göre cezalandırır.

8- **“De ki: Şüphesiz, ondan kaçtığınız ölüm”** size yetişir de amel-lerinizle sorumlu olursunuz diye dillerinizle onu temenni etmekten korktuğunuz ölüm **“şüphesiz size ulaşacaktır”** yetişecektir, elinden kurtulamayacaksınız. Feinnehu’daki fe ismin (mevtin) sıfat ile (tefir-rune minhü) birlikte düşünülmesinden dolayı şart manasını taşıma-sındandır. Sanki ondan kaçmaları onlara yetişmesini hızlandırmakta-dır. Fe’siz de (innehu) okunmuştur. Ellezine mevsulunun haber, fe’nin de atuf edatı olması da caizdir. **“Sonra da görünmeyi ve görüneni bilene döndürülürsünüz; o da size yaptıklarınızı haber verecektir”** sizi ona göre cezalandırmakla.

9- **“Ey o iman edenler, namaza çağrıldığı zaman”** onun için ezan okunduğu zaman **“Cuma günü”** bu da iza şart edatının açıklamasıdır. Ona Cuma denilmesi insanların namaz için onda toplanmasındandır. Araplar ona Arube derlerdi. Ona Cuma ismini veren Ka’b bin Lüey’dir, çünkü o gün yanında toplanırlardı. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ilk kıldığı Cuma namazı Medine’ye geldiği zaman Kuba’da kıldığı Cuma namazıdır. Sonra Medine’ye girdi, Cuma namazını Salim bin Avf oğulları yurdunda kıldırdı. **“Allah’ın zikrine koşun”** ona normal şekilde hızlı gidin, çünkü burada geçen sa’y lafzı koşmaktan bi-raz daha yavaştır. Zikir de hutbedir. Namaz da denilmiştir. Ona koşma emri onun vacip olduğunu gösterir. **“Ve alışverişi bırakan”** muameleyi terk edin. **“Zaliküm (bu)”** Allah’ın zikrine koşma **“sizin için daha hayırlıdır”** muameleden, çünkü Ahiretin yararı daha hayırlı ve daha kalıcıdır. **“Eğer bilerseniz”** gerçek hayrı ve şerri ya da bilen kimselerden iseniz.

10- **“Namaz eda edilince”** kılınıp da bitince **“yeryüzüne dağılın, Allah’ın lütfünden arayın”** bu da yasağın kalktığını bildirmektedir. Ya-saktan sonra emrin ibaha için olduğunu söyleyenler bunu delil getir-mişlerdir. Hadiste şöyle denilmiştir: Allah’ın lütfünden arayın ifadesi dünyalık aramak değildir; hasta ziyaretidir, cenazede bulunmadır ve din kardeşini ziyarettir. **“Ve Allah’ı çokça zikredin”** onu bütün halleri-nizde namazda gibi zikredin. **“Umulur ki felaha erersiniz”** iki dünya-nın hayrını kazanırsınız.

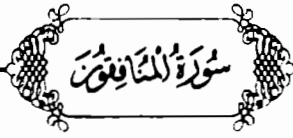
وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً

أَوْ لَهُوَإِانْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ

خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوَإِ مِنَ التِّجَارَةِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

11 - Onlar bir ticaret yahut bir eğlence gördükleri zaman, ona dağılırlar ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın katındaki şey, eğlenceden de ticaretten de daha hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

11- “Onlar bir ticaret yahut bir eğlence gördükleri zaman ona dağılırlar” rivayete göre aleyhisselat vesselam Efendimiz Cuma için hutbe okuyordu; oradan gıda maddesi taşıyan bir kervan geçti. İnsanlar ona çıktılar, ancak on iki kişi kaldı, ayet bunun üzerine indi. İleyha zamirinin yalnız ticarete gönderilmesi, esas maksadın o olmasındandır. Çünkü eğlenceden murat kervanı karşıladıkları davuldur. Tereddüt manasını taşıyan “ev” edatı onlardan kimilerinin sırf davul dinlemek ve onu görmek için dağıldıklarını gösterir ya da şunu göstermek içindir ki ihtiyaç duyulduğu ve yararlı olduğu halde ticaret için dağılmak kınanacak bir şey olursa, eğlence için dağılmak daha çok kınanacak bir şey olur. Cümlelerin takdiri şöyledir de denilmiştir: Bir ticaret gördükleri zaman ona dağılırlar ve bir eğlence gördükleri zaman ona dağılırlar. “Ve seni ayakta bırakırlar” minber de bırakırlar. “De ki: Allah'ın katındaki şey” sevap “eğlenceden de ticaretten de daha hayırlıdır”. Çünkü o sevap ebedidir, o ikisinden vehm edilen yarar ise öyle değildir. “Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır” öyleyse ona tevekkül edin ve rızık ondan isteyin. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Cuma suresini okursa, ona Müslüman şehirlerinde Cuma'ya gelen ve gelmeyenlerin sayısı kadar onar mükâfat verilir.

63 / MÜNAFİKUN SURESİ

Medine'de inmiştir.

11 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ
 يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾
 اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَلُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا
 يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
 لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ
 لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خَشْبٌ مُسْنَلَةٌ يَخْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
 الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Münafiklar sana geldikleri zaman: Şahitlik ederiz ki, sen şüphesiz elbette Allah'ın Peygamberisin, derler. Allah da şahitlik eder ki şüphesiz sen onun peygamberisin. Allah şahitlik eder ki, şüphesiz münafiklar, elbette yalancılardır.

2 – Onlar, yeminlerini bir kalkan edindiler de (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Şüphesiz onlar ne kötü şey yapıyorlar!

3 – Sebebi şu; çünkü onlar iman ettiler, sonra da kâfir oldular. Bu yüzden kalpleri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar.

4 – Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider. Eğer konuşurlarsa, sözlerini dinlersin. Sanki onlar giydirilmiş kütüklerdir. Her sesi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın, Allah onları kahretsin; nasıl da (haktan) çevriliyorlar?

1- "Münafiklar sana geldikleri zaman: Şahitlik ederiz ki, sen şüphesiz Allah'ın Peygamber'isin, derler". Şahitlik bilerek haber vermektir, şuhud kökünden gelir ki o da kalp huzuru ve farkında olmaktır. Bunun içindir ki Allah Teala şahitlik edilen şeyi (Allah'ın Peygamber i olduğunu) tasdik etmiş ve şahitliklerini: "Allah da şahitlik eder ki şüphesiz sen elbette onun peygamberisin. "Allah şahitlik eder ki, şüp-

hesiz münafıklar elbette yalancılardır” kavli ile yalanlamıştır. Onları yalanlaması buna inanmadıkları içindir.

2- **“Onlar yeminlerini edindiler”** yalan yeminlerini yahut bu şahitliklerini edindiler, çünkü şahitlik de tekit bakımından yemin yerine geçer. İmanlarını edindiler de okunmuştur **“bir kalkan”** öldürülme-ten ve esir edilmekten kalkan edindiler **“Allah’ın yolundan çevirdiler”** ya da çevrildiler demektir. **“Şüphesiz onlar ne kötü şey yapıyorlar”** münafıklık ve yoldan çevirme gibi.

3- **“Zalike (bu)”** geçen söze yani kötü amellerine şahitlik eden o söze ya da münafıklık, yalan ve cenneti isteme gibi zikredilen hâle işaretir. **“Çünkü onlar iman ettiler”** gösteriş için iman ettiler **“sonra da kâfir oldular”** içlerinden. Ya da bir mucize gördükleri zaman iman ettiler, sonra da şeytanlarından bir şüphe işittikleri zaman kâfir oldu- lar. **“Bu yüzden kalpleri mühürlendi”** öyle ki küfrü alışkanlık haline getirdiler, onu sağlamlaştırdılar. **“Artık onlar anlamazlar”** imanın ger- çekliğini anlamazlar ve doğruluğunu bilmezler.

4- **“Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider”** iri ve yakışıklı olduğu için. **“Eğer konuşurlarsa, sözlerini dinlersin”** çünkü dilbazdır- lar ve tatlı konuşurlar. Abdullah bin Übey güzel konuşurdu, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in meclisine kalabalık bir toplulukla gelirdi, kalıpları hoş a gider ve sözlerine kulak verilirdi. **“Keennehüm (sanki onlar giydirilmiş kütüklerdir)”** duvara yaslatılmış kütükler gibidirler, çünkü ilim ve idrakten hali kadavra gibidirler. Şöyle de denilmiştir: Huşub haşebe’nin çoğuludur, o da içi oyulmuş ahşaptır. Manzaraları- nın güzelliği ve içlerinin çirkinliği buna benzetilmiştir. Ebu Amr, Kisai ve Kunbul da İbn Kesir rivayetinde hafif olarak şin’in sükunu ile (huş- bun) okumuşlardır ya da bedene’nin çoğulu büdn’e benzetmişlerdir. **“Her sesi aleyhlerine sanırlar”** korkak ve töhmet altında oldukları için kendilerine karşı sanırlar, aleyhim lafzı yahsebune’nin ikinci mefulu- dur, onun sılası ve hüml adüvvü (onlar düşmandır) ibaresinin de meful olması da caizdir. Buna göre hüm zamiri küll lafzına gider, ço- ğul olması da haber’den (adüv lafzından) dolayıdır, ancak **“onlardan sakın”** kavlinin ona bağlanması zamirin münafıklara gittiğini gösterir. **“Allah onları kahretsin”** onlara bedduadır, o da zatından onlara lanet etmesini istemektir ya da onlara böyle dua etmeleri için müminlere öğretmendir. **“nasıl da çevriliyorlar”** haktan nasıl da döndürülüyor- lar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصَلُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ۝ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ
أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ۝ ۶ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ
اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا ۚ وَاللَّهُ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝ ۷ يَقُولُونَ لِنِ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَنُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۝ ۸
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ
عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَوَاللَّهِ هُمْ الْخَاسِرُونَ ۝ ۹

5 – Onlara: “Gelin, Allah’ın Peygamberi size istiğfar etsin” denildiği zaman başlarını bükerler ve onların kibir taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.

6 – Onlar için istiğfar etsen de yahut istiğfar etmesen de birdir: Allah onları asla bağışlamaz. Şüphesiz Allah fasıklar topluluğuna hıdayet etmez.

7 – Onlar öyle kimselerdir ki: “Peygamberin yanındakilere harcamayın ki etrafından dağılsınlar” derler. Göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır. Ancak münafıklar anlamazlar.

8 – Ant olsun, eğer Medine’ye dönersek, en şerefliiler en şerefsizleri oradan elbette çıkaracaktır”. Şeref; Allah’ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Ancak münafıklar bilmezler.

9 – Ey o iman edenler, ne mallarınız ne de evlatlarınız sizi Allah’ın zikrinden oyalamasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyan edenlerin ta kendileridir.

5- **“Onlara: Gelin, Allah’ın Peygamberi size istiğfar etsin, denildiği zaman başlarını бүkerler”** yüz çevirdiklerinden ve kibirlendiklerinden başlarını бүkerler. Nafi vav’ı şeddesiz olarak (lehev) okumuştur. **“Onların yüz çevirdiklerini görürsün”** istiğfardan yanlarını döndüklerini görürsün. **“Onlar kibirlenen kimselerdir”** özür dilemekten.

6- **“Onlar için istiğfar etsen de yahut istiğfar etmesen de birdir”** çünkü küfürde kökleşmişlerdir. **“Şüphesiz Allah fasıklar topluluğuna hidayet etmez”** düzeltme alanının dışına çıkanlara hidayet etmez; çünkü onlar küfür ve münafıklığa dalmışlardır.

7- **“Onlar öyle kimselerdir ki derler”** Ensar’a **“Peygamberin yanındakilere harcamayın ki etrafından dağılsınlar”** bundan fakir muhacirleri kast ediyorlar. **“Göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır”** rızıklar ve nasipler onun elindedir. **“Ancak münafıklar anlamazlar”** cahilliklerinden bunu kavrayamazlar.

8- **“Derler ki: Ant olsun, eğer Medine’ye dönersek, en şerefli ve en şerefsizleri ondan elbette çıkaracaktır”**. Rivayete göre bir bedevi bir gazada su için bir ensarî ile çekişti. Bedevi, ensarînin başına bir odunla vurdu; o da İbn Übey’e şikâyet etti, o da: Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanındakilere harcama yapmayın ki dağılsınlar. Medine’ye döndüğümüz zaman şerefli ve şerefsizleri oradan çıkaracaktır, dedi. Şerefli ile kendini, şerefsiz ile sallallahu aleyhi ve sellem’i kast etti. Ye’nin fethi ile leyhahrecenne, meçhul kalıbı ile leyhahrecenne ve mütekellim nun’u ile de lenuhricenne okunmuştur. Bu kıraatlara göre eleazze ve elezelle’nin nasbları da mefulu mutlak ya da hâl olmaktadır, takdiri de kehuruci yahut ihraci veyahut misle demektir. **“Şeref Allah’ın, Peygamberinin ve müminlerindir”** galibiyet ve güç Allah’ındır ve izzet ve onur verdiği Resul’ünün ve müminlerindir. **“Ancak münafıklar bilmezler”** aşırı cahillik ve gururlarından.

9- **“Ey o iman edenler, ne mallarınız ne evlatlarınız sizi Allah’ın zikrinden oyalamasın”** onları idare etmek ve onlarla ilgilenmek sizi namaz gibi ve mabudu hatırlatan diğer ibadetlerden alıkoymasın. Maksat onlarla eğlenmekten men etmektir, yasağın da ona yöneltilmesi mübalâğa içindir. Bundan dolayıdır ki: **“Bunu kim yaparsa”** demıştır yani onlarla eğlenmeyi demektir, o da onlarla meşgul olmaktır **“İşte onlar ziyan edenlerin ta kendileridir”** çünkü onlar baki ve büyük şeyi küçük ve faniye satmışlardır.

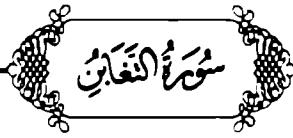
وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا
 أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾
 وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

10 – Birinize ölüm gelip de: Rabbim, keşke beni yakın bir süreye kadar geri bıraksan da sadaka versem ve iyilerden olsam” demesinden önce size rızık ettiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcayın.

11 – Allah, bir nefsi, eceli geldiği zaman asla geri bırakmaz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

10- “Size rızık ettiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcayın” ahi-ret için yatırım yapmak üzere bazı mallarınızdan harcayın “birinize ölüm gelmeden önce” yani işaretlerini görmeden önce demektir. “O zaman: Rabbim, keşke beni geri bıraksaydın, der” bana süre tanısaydın, der, “yakın bir süreye kadar” uzak olmayan (kısa) bir vadeye kadar “sadaka verseydim” fessaddeka feetesadeka demektir. “Ve iyilerden olsaydım” eksiklerimi telafi etmekle. Ekün’ün meczum olması fe’nin ve mabadinin mahalline atfından dolayıdır. Ebu Amr feessaddeka’ya atıfla ve ekune şeklinde mansup okumuştur. Ref ile (ve ekunu) da okunmuştur ki ve ene ekunu demek olur ve iyilik vaadinde bulunmuş olur.

11- “Allah bir nefsi geri bırakmaz” ona süre tanımaz “eceli geldiği zaman” ömrü sona erdiği zaman. “Allah yaptıklarınızdan haberdardır” ona göre karşılığını verir. Ebu Bekir ye ile (yamelun) okumuştur ki makablindeki gaip sıygası ile mutabık olsun. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Münafıkun suresini okursa, münafıklıktan beri olur.

64 / TEĞABÛN SURESİ

Medine'de inmiştir.

18 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْكُمْ كَافِرٌ
وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ② خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ③
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ④ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ فَنَادُوا بِآلِهِمْ وَآلِ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ⑤ ذَلِكَ بِأَنَّهُ
كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا
وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Göklerde ve yerde ne varsa. Hepsini Allah'ı tespih eder. Mülk onundur, hamd de onundur. O her şeye kadirdir.

2 – O ki sizi yarattı; sizden kâfir de var, sizden mümin de var. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

3 – Gökleri ve yeri hak ile yarattı ve size suret verdi, suretlerinizi güzel yaptı. Dönüş yalnız onadır.

4 – Göklerdeki ve yerdeki şeyleri bilir. Gizlediklerinizi de bilir, açıkladıklarınızı da. Allah göğüslerin özünü hakkıyla bilendir.

5 – Önceden kâfir olanların haberi size gelmedi mi? Onlar işlerinin vebalini tattılar. Onlar için acıklı bir azap vardır.

6 – Sebebi şudur; çünkü onlara peygamberleri kanutlarla geldiler; onlar da: “Biz bir insan mı hidayet edecek?” dediler ve yüz çevirdiler. Allah da onlardan istigna gösterdi. Allah çok zengindir, övgüye layıktır.

1- “Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah’ı tespih eder” onun mutlak kemal ve zenginliğini göstermekle. “Mülk onundur, hamd de onundur” lehu zarflarını öne alması bu iki şeyin aslında ona has olduğunu göstermek içindir. “O her şeye kadirdir” çünkü kudreti gerektiren zatının her şeye nispeti eşittir (hepsine gücü yeter). Sonra iddia ettiği şeye başlayıp şöyle dedi:

2- “O ki sizi yarattı; sizden kâfir de vardır” küfrü takdir edilen ve onu küfre sürükleyen şey kendisine yöneltilen de vardır “sizden mümin de vardır” imanı takdir edilen ve davet ettiği şeye muvaffak kılan. “Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir” size amellerinize münasip olacak şekilde muamele eder.

3- “Gökleri ve yeri hak ile yarattı” üstün hikmetle yarattı “ve size suret verdi, suretlerinizi güzel yaptı” o ikisinde yarattıkları arasından size en güzel sureti verdi; öyle ki sizi kâinattaki en güzide sıfatlarla süsledi, eşsiz yaratılanların özel hususiyetlerini size tahsis etti ve sizi bütün mahlûkatın numunesi (zübde-i âlem yaptı). “Dönüş yalnız onadır” siz de içlerinizi güzelleştirin ki dış suretlerinizi azap ile değiştirmesin.

4- “Göklerdeki ve yerdeki şeyleri bilir. Gizlediklerinizi de bilir, açıkladıklarınızı da. Allah göğüslerin özünü bilir” binaenaleyh küllî olsun veya cüzî olsun bilinebilecek hiçbir şey ona gizli kalmaz. Çünkü ilmine nispetle her şey birdir. Kudretin (gökleri ve yeri yaratmasının) ilimden önce verilmesi (her şeyi bilir) mahlûkatın onun kudretine öncelikle ve bizzat delalet etmesinden, ilmine de bazılarındaki muhkemlik ve hususiyetle delalet etmesindendir (bunlar Allah’ın kudretini ilminden daha çok gösterir).

5- “Size gelmedi mi?” ey kâfirler “önceden kâfir olanların haberi” mesela Nuh, Hud ve Salih kavimleri gibi, onlara selam olsun. “Onlar işlerinin vebalini tattılar” dünyada inkârlarının zararını çektiler. Vebal aslında ağırlıktır, bazı yemeğe vebîl denilmesi de mideye ağır gelmesindendir. Vabil de damlaları ağır yağmurdur. “Onlar için acıklı bir azap vardır” Ahirette.

6- “Zalike (bu)” zikredilen vebal ve azap “şu sebepledir” sebebi şudur ki “onlara peygamberleri kanıtlarla gelirdi” mucizelerle. “Bizi bir insan mı hidayet edecek, dediler?” Peygamberlerin beşer olmasını yadırgadılar. Beşer teke de çoğa da denilir. “İnkâr ettiler” peygamberleri “ve yüz çevirdiler” mucizeleri düşünmekten. “Allah da onlardan istîğna gösterdi” her şeyden istîğna gösterdi, kaldı ki taatları! “Allah çok zengindir” ibadetlerinden ve diğer şeylerden “övgüye layıktır” her mahlûk onun övgüye layık olduğunu gösterir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ
يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيَدْخُلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ
فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

7 – Kâfirler asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: “Hayır, Rabbim hakkı için, elbette muhakkak diriltileceksiniz, sonra da elbette yaptıklarınızdan haberdar edileceksiniz. Bu da Allah’a çok kolaydır.

8 – Allah’a, Peygamberine ve indirdiğimiz nura iman edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9 – O günde ki sizli toplantı günü için toplar. İşte bu, aldanma günüdür. Kim Allah’a iman eder ve iyi şey yaparsa, onun kötülüklerini örter ve onu altlarından ırmaklar akan cennetlere orada ebedi kalıcılar olarak sokar. İşte bu büyük kurtuluştur.

10 – O kimseler ki inkâr ettiler ve ayetlerimizi yalanladılar, işte onlar, orada ebedi kalıcılar olarak ateşin arkadaşlarıdır. Orası ne kötü varış yeridir.

7- “Zeame (kâfirler asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler)” za’m, ilim (bilgi) iddia etmektir, bunun içindir ki iki mefula geçişlidir, en ve dahil oldukları haber yerine geçmiştir. “De ki: Hayır” yani evet, yenisinden diriltileceksiniz “Rabbim hakkı için muhakkak diriltileceksiniz” bu da cevabı tekit eden kasedir. “Sonra elbette yaptıklarınızdan haberdar edileceksiniz” hesabını vermek ve karşılığını görmekle. “Bu

da Allah'a çok kolaydır" çünkü madde bunu kabul eder ve Allah'ın eksiksiz kudreti de mevcuttur.

8- "Allah'a, Peygamberine iman edin" Muhammed aleyhisselam'a "ve indirdiğimiz nura" yani Kur'an'a, çünkü o, mucize olmasıyla kendi zatı itibarı ile açık ve içerdiği şerh ve beyan ile de başkasını açıklamaktadır. "Allah yaptıklarınızdan haberdardır" karşılığını verir.

9- "Yevme (o günde ki sizi toplar)" yevme letünebbeünne'nin zarfıdır ya da üzükür (zikret, hatırla) emri gizlidir. Yakup necmauküm okumuştur. "Toplantı günü için" çünkü onda hesap ve ceza vardır, toplantı da meleklerin ve insanlarla cinlerin toplanmasıdır. "İşte bu, aldanma günüdür" o gün bazıları bazılarını aldatır, çünkü mutlular bedbahtların - eğer bahtiyar olsalardı - yerine geçer ya da tersi olur. Bu da tüccarların birbirlerini aldatmalarından istiare yolu ile alınmıştır, liyevmi'deki lam aldatmanın gerçekliğini göstermek içindir ki o da ahiret işlerindeki aldatmadır, çünkü onlar büyük ve süreklidir. "Kim Allah'a iman eder ve iyi iş yaparsa" yani salih amel işlerse "onun kötülüklerini örter ve onu altlarından ırmaklar akan cennetlere, orada ebedi kalıcılar olarak sokar". Nafi ile İbn Amir ikisinde de nun ile (nü-keffir, nüdhilhü) okumuşlardır. "Zalike (işte bu büyük kurtuluştur)" iki işin toplamına işaretler, bunun içindir ki onu büyük kurtuluş kabul etmiştir. Çünkü o; zararları def etmek ve menfaatleri celp etmek gibi çıkarları içinde toplamaktadır.

10- "O kimseler ki inkâr ettiler ve ayetlerimizi yalanladılar, işte onlar, orada ebedi kalıcılar olarak ateşin arkadaşlarıdır. Orası ne kötü varış yeridir". Sanki bu ve geçen ayet, aldatmanın açıklaması ve onun izahı gibidir.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ

إِلَّا يَلِغْ لِلَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنَ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
 عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ
 فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ
 تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾
 إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾
 فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا
 لَأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شَحْنَفِهِ فَلَوْلِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

11 – Hiçbir musibet Allah'ın izni olmadan çatmaz. Kim Allah'a iman ederse, onun kalbine hıdayet eder. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

12 – Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, ancak Peygamberimize apaçık tebliğ vardır.

13 – Allah odur ki ondan başka ilah yoktur. Müminler yalnız Allah'a tevekkül etsinler.

14 – Ey o iman eden kimseler, şüphesiz eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman vardır; onlardan sakının. Eğer affeder, kusurlarını görmez ve bağışlarsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

15 – Mallarınız ve evlatlarınız ancak bir imtihandır. Büyük mükâfat Allah'ın yanındadır.

16 – Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun. Dinleyin ve itaat edin. Harcayın, sizin için hayırlı olur. Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunursa, işte onlar muratlarına erenlerdir.

11- **“Hiçbir musibet Allah’ın izni olmadan çatmaz”** ancak onun takdir ve iradesiyle gelir. **“Kim Allah’a iman ederse, onun kalbine hidayet eder”** geldiği zaman sebat ettiği ve inna lillah ve inna ileyhi raci-un (biz Allah’a aidiz ve hiç şüphesiz ona döneceğiz) dediği için. Merfu olarak yühde kalbuhu da okunmuştur ki kalbuhu naib-i fail olur, failin yerine geçer. Nasb ile sefihe nefsehu metodu ile (temyiz marife olarak) da okunmuştur. Hemze ile yehdeü de okunmuştur ki kalbine sü-kunet verir demektir. **“Allah her şeyi hakkıyla bilendir”** hatta kalpleri ve hallerini dahi bilir.

12- **“Allah’a itaat edin ve Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz, ancak Peygamberimize apaçık tebliğ vardır”** yani eğer yan çizerseniz ona bir zarar gelmez, çünkü onun vazifesi tebliğdir, onu da yapmıştır.

13- **“Allah odur ki ondan başka İlah yoktur. Müminler yalnız ona tevekkül etsinler”**. Çünkü her şeyin ondan geldiğine imanları bunu gerektirir.

14- **“Ey o iman eden kimseler, şüphesiz eşlerinizden ve evlatlarınızdan size düşman vardır”**. Sizi Allah’a itaatten alıkoyar yahut din veya dünya işlerinde sizinle tartışır. **“Onlardan sakının”** sizi sıkıntıya düşürmelerinden emin olmayın. **“Eğer affederseniz”** ceza vermeye-
rek günahlarını bağışlarsanız **“kusurlarını görmezseniz”** onlardan yüz çevirmeyi ve kınamayı terk etmekle **“ve bağışlarsanız”** kusurlarını gizlemek ve mazeretlerini kabul etmekle **“şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir”** size onlara yaptığınız gibi muamele eder ve fazlasını verir.

15- **“Mallarınız ve evlatlarınız ancak bir imtihandır”** sizin için bir denemedir. **“Büyük mükâfat Allah’ın yanındadır”** Allah’ın sevgi ve itaatini malların ve evlatların sevgisine ve onlar için koşturmaya tercih eden için.

16- **“Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah’tan korkun”** ondan korkmak için elinizden gelen gayret ve çabayı gösterin. **“Dinleyin”** onun öğütlerini **“itaat edin”** onun emirlerine. **“Harcayın”** mallarınızı onun rızası için hayır yollarına harcayın **“sizin için hayırlı olur”** yani sizin için hayırlı olanı yapın. Bu da o emirlere uymayı teşvik etmek için tekittir. Hayran’ın mahzuf mastarın sıfatı olması da caizdir, takdiri, infakan hayran demek olur ya da emirlere cevap olmak üzere gizli kâne filinin haberidir (yekün zalike hayran). **“Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunursa, işte onlar muratlarına erenlerdir”**.

إِنْ تَقْرَضُوا

اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا يَضَاعِفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ

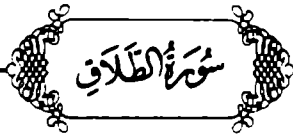
حَلِيمٌ ۝۱۷ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۱۸

17 – Eger Allah’a güzel bir ödünç verirsiniz, onu sizin için katlar ve sizi bağışlar. Allah şükürü kabul edendir, çok yumuşaktır.

18 – Görünmeyeni ve görüneni bilendir, mutlak galiptir, hikmet sahibidir.

17- “Eger Allah’a ödünç verirsiniz” malı onun emri doğrultusunda sarf etmekle “güzel bir ödünç” ihlâsla ve gönül hoşluğu ile harmanlanmış bir ödünç verirsiniz “onu sizin için katlar” birinize on, yedi yüz ve daha çok verir. İbn Kesir, İbn Amir ve Yakup yud’ifhu leküm okumuşlardır. “Ve sizi bağışlar” harcamanız bereketiyle. “Allah şükürü kabul edendir” aza çok verir. “Çok yumuşaktır” acele ile azap etmez.

18- “Görünmeyeni ve görüneni bilendir” ona hiçbir şey gizli kalmaz. “mutlak galiptir” kudret ve ilmi tamdır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Teğabün suresini okursa, ani ölümden emin olur. Allah daha iyi bilir.

65 / TALAK SURESİ

Medine'de inmiştir.

11 veyahut 12 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ
وَاحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ
مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي
لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ۝١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ey o Peygamber, kadınları boşadığınız zaman onları iddetleri için boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da, apaçık çirkin bir hareket yapmadıkça, çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, gerçekten kendine haksızlık etmiştir. Bilemezsin, belki Allah bundan sonra bir şey meydana getirir.

1- “Ey o Peygamber, kadınları boşadığınız zaman” nidayı özel, hitabı da hükümle genel yapması ya ümmetinin imamı olmasındandır ki ona nida onlara nida demektir ya da ona edilen kelam ve ona verilen hüküm onları da kapsayacağı içindir. Mana da, onları boşamak istediğiniz zaman demektir, bu da bir şeye yaklaşanı o şeye başlamış gibi kabul etme kabilindendir. “Onları iddetleri için boşayın” yani iddet vaktinde boşayın demektir ki o da temizlik dönemidir. Çünkü zaman ve benzeri şeylerde kullanılan lam vakit manasınadır (liiddetihinne). Kim de iddeti hayızlarla sayarsa lam'ı gizli bir şeye talik eder, mesele müstakbilatin (kadınlar beklerken) gibi. Kelamın zahiri iddetin temizlik dönemleri ile bekleneneğini ve kur'lar (akrâ') hesabı ile iddet bekleyen kadının talakının temizlik döneminde olmasını ve bunun hayız döneminde yapılmasının haram olduğunu gösterir. Şöyle ki bir şeyi emretmek, zıddını da men etmeyi gerektirir. Onun olmayacağını göstermez. Çünkü yasak o şeyin geçersizliğini icap etmez. Nasıl eder ki İbn Ömer radiyallahu anhuma karısını hayızlı iken boşadığı zaman

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ona karısına dönmesini emretmiştir (yasak talakı geçersiz kılmamıştır). Ayetin iniş sebebi de budur. **“Ve iddeti sayın”** onu kayıt altına alın ve kur’ hesabıyla tamamlayın. **“Rabbiniz Allah’tan korkun”** iddeti uzatmaktan ve kadınlara zarar vermekten. **“Onları evlerinden çıkarmayın”** ayrılık vaktinde iddetleri bitinceye kadar meskenlerinden çıkarmayın **“onlar da çıkmasınlar”** başlarına buyruk olarak. Amma evden taşınmaya ikisi karar verirlerse, caizdir, çünkü hak onları aşmaz (söz sahibi onlardır). İki yasağı cem etmede (hem çıkarmayın hem de çıkmasınlar demede) şuna işaret vardır ki kadın ayrılık evinde kalmayı ve ondan ayrılmamayı hak etmiştir. **“İlla en ye’tine (ancak apaçık çirkin bir şey yapmaları hariç)”** bu da birinciden (çıkarmayın’dan) istisnadır, mana da ancak kocaya karşı kötü konuşması hariçtir, çünkü bu, kocaya itaatsizlik gibi hakkını düşürür ya da ancak zina etmesi hariç demektir ki o zaman had cezası için evden çıkarılır. Ya da ikinciden (çıkmasınlar’dan) istisnadır ki bu da yasağı abartmak ve çıkmasının çirkin bir şey olduğunu göstermek içindir. **“Ve tilke (bunlar Allah’ın sınırlarıdır)”** işaret zikredilen hükümleredir **“kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, gerçekten kendine haksızlık etmiştir”** kendini azap riskine atmakla. **“La tedrı”** yani nefis bilemez yahut ey Peygamber, sen bilmezsin ya da boşanan kadın bilemez demektir **“belki Allah bundan sonra bir iş meydana getirir”** o da kocanın ric’at etmek veya yeniden nikâh kıymakla boşanan kadına ragbet etmesidir.

فَلَا بَلَّغْنَ أَجَلَهُنَّ

فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهَدُوا
ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَمْ يُوعِظُ بِهِ
مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ
لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى
اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝۳

2 – Sürelerine vardıkları zaman onları iyilikle tutun yahut onlardan iyilikle ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kimseyi şahit tutun. Namazı dosdoğru kılın. İşte Allah'a ve ahiret gününe iman edene bu öğüt veriliyor. Kim Allah'tan korkarsa, ona bir çıkış yeri kılar / gösterir.

3 – Ve ona ummadığı yerden rızık verir. Kim Allah'a tevekkül ederse, o ona yeter. Şüphesiz Allah emrini yerine getirir. Gerçekten Allah her şey için bir süre kılmıştır.

2- “Sürelerine vardıkları zaman” iddetlerinin sonlarına yaklaştıkları zaman “onları tutun” onlara ricat edin “iyilikle” güzel geçim ve münasip nafaka ile “yahut onlardan iyilikle ayrılın” hakkı yerine getirmek ve zarar vermekten kaçınmakla, zarar vermek ona ricat edip sonra da iddetini uzatmak için onu boşamakla olur. “İçinizden adalet sahibi iki kimseyi şahit tutun” ricate yahut ayrılığa, bu da şüpheden kaçınmak ve kavgayı kesmek içindir ki menduptur, çünkü Allah Teala: “Akit yaptığınız zaman şahit tutun” (Bakara: 282) demiştir. Şafii'den de ricatte şahit tutmanın vacip olduğu rivayet edilmiştir. “Şahitliği yapın” ey şahitler, ihtiyaç olduğu zaman “Allah için” onun rızası için dürüstlikle yapın. “İşte bu öğüt veriliyor” şahitliğe ve doğru yapmaya yahut ayetteki her şeye teşvik etmek istiyor “Allah'a ve ahiret gününe iman edene” çünkü ondan yararlanacak olan ve bunu zikretmekten kast edilen de odur. “Kim Allah'tan korkarsa, ona bir çıkış yolu gösterir”.

3- “Ve yerzükhu (ona ummadığı yerden rızık verir)”. Geçeni pe-

kiştiren ara cümledir, bunu da açık veya kapalı şekilde men edilen boşama ve hayız, iddet bekleyen kadına zarar verip onu evden çıkarma, Allah'ın hududunu aşma, şahitliği gizleme ve onu yapma için ödül bekleme gibi yasaklardan sakınana yaptığı vaat ile yapmaktadır. Allah Teala eşleri darlık ve sıkıntılardan kurtarmayı, kimsenin aklına gelmeyecek yerden aydınlık ve ivaz vereceğini vaat etmektedir ya da bütün Allah'tan korkanları iki dünyanın darlıklarından kurtarmak ve ummadıkları yerden hayır kapılarını açmakla vaatte bulunan bir ara cümledir ya da müminler zikredilmişken bir münasebetle getirilen bir cümledir. Nitekim sallallahu aleyhi ve sellem: Ben bir ayet biliyorum ki eğer insanlar onu tutsa, muhakkak onlara yeterdi, o da: **“Kim Allah'tan korkarsa”** ayetidir, demiş onu okuyarak defalarca tekrar etmiştir. Rivayete göre Salim bin Avf bin Malik el – Eşcaî'yi düşman esir etmişti. Babası, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şikâyet etti, o da: Allah'tan kork ve: Lahavle vela kuvvete illa billah zikrini çok et, dedi. O da öyle yaptı. Bir gün evindeyken oğlu kapısını çaldı, yanında da yüz deve vardı. Düşmanlar develeri salıvermişti, o da onları sürerek getirmişti. Bir rivayette de: Yanında küçük bir koyun sürüsü ve biraz da eşya ile döndü, denilmiştir. **“Kim Allah'a tevekkül ederse, ona yeter”** onun bütün ihtiyacını kapatır. **“Şüphesiz Allah emrini yerine getirir”** istediğini sonuna kadar yapar, hiçbir şey de muradı dışında kalmaz. Hafs izafetle balıḡu emrihi okumuştur. Balıḡun emruhu da okunmuştur ki emri geçerlidir, demektir. Balıḡan de okunmuştur ki hâl olur, inne'nin haberi de **“kad caalallahu (gerçekten Allah her şey için bir süre kılmıştır)”** kavlidir, o süreyi değiştirmek mümkün değildir ya da her şeye bir takdir ve bir miktar kılmıştır demektir. Bu da tevekkülün vacip olduğunu açıklamakta, yukarıda geçen boşamayı iddet vaktine bağlama ve onu zapt altına alma emrini tespit etmekte ve aşağıda gelecek miktarlarına hazırlık yapmaktadır.

وَاللّٰهُ يَشْنَنُ مِنَ الْمَحِيضِ مَنْ نِسَائِكُمْ اِنْ اَرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ
 اَشْهُرٍ وَاللّٰهُ لَمْ يَحِضْ وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
 وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذَلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ
 وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾
 اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تَضَارُوهُنَّ لِيُضَيِّقُوا
 عَلَيْهِنَّ اِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَاِنْ
 اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَاتَّمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَاِنْ
 تَعَاسَرْتُمْ فَسَرَّضِعْ لَهُ أُخْرَى ﴿٦﴾

4 – Kadınlarınızdan hayızdan kesilen ve hayız görmeyenlerin iddeti üç aydır. Yüklü kadınların iddetleri de yüklerini bırakmalarıdır. Kim Allah'tan korkarsa, ona işinden bir kolaylık kılar / sağlar.

5 – İşte bu, Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa, onun kötülüklerini örter ve mükâfatını büyütür.

6 – Onları bulabildiğinizden sizin oturduğunuz yerde oturtun. Onlara baskı yapmak için zarar vermeyin. Eğer yük sahipleri (gebe) olurlarsa, yüklerini bırakuncaya kadar onlara nafaka verin. Eğer sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini verin. Aranızda istişare edin. Eğer anlaşmakta zorluk çekerseniz, onu bir başkası emzirir.

4 – “Kadınlarınızdan hayızdan kesilenler” yaşlandıkları için “eğer şüphe ederseniz” iddetlerinde kuşkuya düşerseniz, yani bilemezseniz “onların iddeti üç aydır”. Rivayete göre: “Boşanan kadınlar kendi başlarına üç temizlik dönemi beklerler” (Bakara: 228) ayeti inince, hayız görmeyenlerin iddeti ne kadardır, denildi? Ayet bunun üzerine indi. “Ve hayız görmeyenlerin iddeti” henüz hayız görmeyenlerinki de böyledir. “Yüklü kadınların iddetleri de” iddetlerinin sonu da “yüklerini bırakmalarıdır”. Bu; boşanan kadınları da kocaları ölen kadınları da kapsayan bir hükümdür. Bunun genelliğini muhafaza

etmek: “İçinizden ölüp de geriye eşler bırakanlar” (*Bakara: 234*) ayetinin genelliğini muhafaza etmekten daha önemlidir. Çünkü gebe kadınlar ayetinin genelliği bizatihidir, evzacen (*Bakara: 234*) ayetinin genelliği ise dolayısı ileler. Burada hükmün illeti belirtilmiş (gebelik) orada ise öyle değildir. Bir de Sübey’e bint el – Haris adındaki kadın kocasının vefatından birkaç gün sonra doğum yaptı; o da bunu, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e anlattı; o da: Sen iddetten çıktın; evlenebilirsin, dedi. Ayrıca bu ayet daha sonra inmiştir; onun amelde öne alınması ötekisini tahsis etme olur. Ötekini öne alma ise geneli özelin üzerine yapma (kurma) olur. Bu nedenle birincisi üstündür, çünkü bunda mezhepler ittifak etmiş olur. “Kim Allah’tan korkarsa” hükümlerinde korkar da haklarına riayet ederse “ona işinden bir kolaylık sağlar” işini kolaylaştırır ve onu hayra muvaffak kılar.

5- “Zalike (işte bu)” zikredilen hükümlere işarettir “Allah’ın size indirdiği emridir. Kim Allah’tan korkarsa” hükümlerinde korkar da haklarına riayet ederse “onun kötülüklerini örter” çünkü iyilikler kötülükleri giderir “ve mükâfatını büyütür” katlamakla.

6- “Onları sizin oturduğunuz yerde oturtun” meskenlerinizden birinde oturtun “min vücüküm (bulabildiğiniz meskenlerden birinde)” gücünüzün yettiği yerlerden demektir, ya da min haysü sekentüm kavlinin atıf beyanıdır (açıklamasıdır). “Onlara zarar vermeyin” meskende oturma hususunda “onlara baskı yapmak için” onları evden çıkmaya zorlamak için. “Eğer yük sahipleri (gebe) olurlarsa, yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafaka verin”. O zaman iddetten çıkarlar. Bu da nafakanın iddet bekleyen kadınlardan hamile olanlara mahsus olduğunu göstermektedir, hadisler de bunu teyit eder. “Eğer sizin için emzirirlerse” nikâh ilişkisi kesildikten sonra “onlara ücretlerini verin” emzirme ücretlerini. “Aranızda güzelce istişare edin” emzirme ve ücret konusunda birbirinize nezaket dahilinde akıl verin. “Eğer anlaşmakta zorluk çekerseniz” rahatça anlaşamazsanız “onun adına çocuğu bir başkası emzirir” başka bir kadın süt verir. Bunda zorluk çıkardığı için anneyle sitem vardır.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ
 عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مِمَّا آتَاهَا
 سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝۷ وَكَلَيْنَ مِنْ قُرَيْشٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا
 وَرُسُلِهِ فَحَلَسْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ۝۸
 فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۝۹ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا
 شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ
 إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝۱۰ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ
 الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِنْ
 بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
 فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝۱۱

7 – Bolluk sahibi bolluğundan nafaka versin. Kimin de rızıkı daraltılırsa, o da Allah'ın verdiğinden nafaka versin. Allah bir kimseye ancak verdiğini yükler. Allah zorluktan sonra bir kolaylık kılacaktır.

8 – Nice kentler Rabbinin ve peygamberlerinin emrine isyan ettiler de biz de onları çetin bir hesaba çektik ve onlara feci bir azapla azap ettik.

9 – Böylece işinin vebalini çekti ve işinin sonucu hüsrana oldu.

10 – Allah onlar için çetin bir azap hazırladı. Ey o iman eden saf akıl sahipleri, Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir zıkkır indirdi.

11 – Bir de iman edip iyi şeyler yapanları karanlıklardan aydınlığa çıkarması için size Allah'ın açık açık ayetlerini okuyan bir Peygamber (gönderdi). Kim Allah'a iman eder ve iyi şey yaparsa, onu içinde ebediyen kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Allah ona gerçekten bir rızık ihsan etmiştir.

7- **“Bolluk sahibi bolluğundan nafaka versin. Kimin de rızık daraltılmışsa, o da Allah’ın verdiğiinden nafaka versin”** yani eli bol olanla dar olandan her biri gücünün yettiğinden nafaka versin demektir. **“Allah bir kimseye ancak verdiği yükler”** çünkü Allah Teala hiç kimseye kaldıramayacağını yüklemes. Bu ifadede eli dar olanın gönlü hoş edilmek istenmiştir, bunun içindir ki ona kolaylık vaat etmiş ve: **“Allah zorluktan sonra bir kolaylık kılacaktır”** demiştir. Yani er veya geç.

8- **“Nice kentler”** kent halkları **“Rabbinin ve peygamberlerinin emrine isyan ettiler”** inat ve dik kafalı gibi ondan yüz çevirdiler **“biz de onları çetin bir hesaba çektik”** en ufağını sormak ve onunla tartışmakla **“ve onlara feci bir azapla azap ettik”** kötü bir azap ettik, maksat ahiret hesabı ve azabıdır. Mazi sıygasıyla (azzebnaha) demesi gerçek olduğu içindir.

9- **“Böylece işinin vebalini tattı”** küfrünün ve isyanlarının vebalini çekti **“ve işinin sonucu hüsrana oldu”** asla kâr yüzü görmedi.

10; 11- **“Allah onlar için çetin bir azap hazırladı”** bu da tehdidi tekrar etmekte ve gelecek ayette emredilen takvayı gerektiren şeyi açıklamaktadır: **“Ey o iman eden saf akıl sahipleri”**. Şiddetli hesaptan günahlarının en küçüğünü araştırmayı, onu hafaza meleklerinin defterlerine kaydetmeyi ve azaptan da dünyadaki azabı anlamak da caizdir. **“Allah’tan korkun. Allah size gerçekten bir zikir indirdi. Bir de Peygamber (resul) gönderdi”**. Zikirden Cebrail aleyhisselam’ı kast etmektedir, çünkü onun zikri çoktur ya da zikri yani Kur’an’ı indirmesindendir veyahut göklerde zikredildiği (anıldığı) içindir veyahut zirken za zikrin yani şerefli demektir ya da zikirden Muhammed aleyhissalat vesselam murat edilmiştir, çünkü Kur’an okumaya devam etmekte ya da onu tebliğ etmektedir. Onu göndermeyi indirme ile ifade etmesi teşbih yolu ile olur ya da ona vahiy edilmesinin sonucu olmasındandır. Resulen’in zikren’den bedel yapılması açıklamak içindir. Ya da Resul’den Kur’an’ı murat etmiştir. Resulen gizli ersele fiili ile mansuptur ya da zirken mastardır, resulen de mefuludur yahut bedelidir, o zaman resul risalet manasına gelmiş olur. **“Yetli aleyküm (size Allah’ın ayetlerini açık açık okuyan bir peygamber)”** bu da lafza-i celâlden hâldir ya da resulen’in sıfatıdır. **“İman edip iyi şeyler yapanları çıkarması için”** ifadesindeki iman edenlerden maksat da Kur’an indikten sonra iman edenlerdir yani şimdiki iman ve iyi amelleri meydana gelsin demektir ya da iman edeceğini bildiği veyahut takdir ettiğini çıkarsın diye **“karanlıklardan aydınlığa”** sapıklıktan hidayete. **“Kim Allah’a iman eder ve iyi şey yaparsa, onu içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar”**. Nafi ile İbn Amir nun ile

nüdhilhü okumuşlardır. “Allah ona gerçekten bir rızık ihsan etmiştir” bunda da rızık olan sevaba şaşma ve tazim (onu büyütme) vardır.

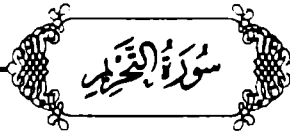
اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ

سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12 – Allah o zattır ki, yedi gökler ve yerden de o kadarını yarattı. Emir onların aralarında iner ki, şüphesiz Allah’ın her şeye kadir olduğunu ve gerçekten Allah’ın her şeyi ilmi ile kuşattığını bilersiniz.

12- “Allahüllezi (Allah o zattır ki, yedi gökler yarattı)” müpteda ve haberdır “ve yerden de o kadarını (yarattı)” yani yerden de göklerin sayısı kadar yarattı. Ref ile müpteda olarak mislühünne okunmuştur ki haber de “yetenezzelül emrû (emir onların arasında iner)” kavli olur yani Allah’ın emir ve hükmü bunların arasında cereyan eder ve hükmü bunlarda geçerlidir, demektir. “Allah’ın her şeye kadir olduğunu ve gerçekten Allah’ın her şeyi ilmi ile kuşattığını bilersiniz”. Bu da halaka (yarattı) yahut yetenezzelü (iner) fiillerinin illetidir ya da bu ikisini içine alan gizli (faale ma faale / yaptığı yaptı) kavlinin illetidir. Çünkü o ikisinden her biri onun sonsuz kudretini gösterir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Talak suresini okursa, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sünneti üzere ölür.

66 / TAHRİM SURESİ

Medine'de inmiştir.

12 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ① قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلِيكُمْ
وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ② وَإِذْ أَسْرَأَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا
نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ③

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ey o Peygamber, niçin eşlerinin rızasını aramak için Allah'ın sana helâl ettiğini kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

2 – Gerçekten Allah size yeminlerinizi çözmeyi farz kıldı. Allah yardımcınızdır. O, her şeyi bilen, hikmet sahibidir.

3 – Hani, Peygamber bazı eşlerine bir söz sır vermişti. Kadın ona haber verip de Allah da onu açığa çıkarınca, bir kısmını bildirdi, bir kısmından da vazgeçti. Peygamber ona bildirince, kadın: “Bunu sana kim haber verdi?” dedi. O da: “Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi” dedi.

1 - “Ey o Peygamber, niçin eşlerinin rızasını kazanmak için Allah'ın sana helâl ettiğini kendine haram ediyorsun?” Rivayete göre aleyhis-salat vesselam Efendimiz Hazreti Âişe'nin yahut Hafsa'nın nöbetinde Mariye ile baş başa kaldı, Allah onlardan razı olsun. Hafsa da bunu fark etti ve bu hususta Peygambere sitem etti; o da Mariye'yi kendine haram etti, ayet bunun üzerine indi. Şöyle de denilmiştir: Efendimiz, Hafsa'nın yanında bal şerbeti içti; Âişe, Sevde ve Safiye anlaştılar ve Efendimiz'e: Senden Mağafir (urfut) kokusu alıyoruz, dediler; o da balı kendine haram etti; ayet de bunun üzerine indi. “Eşlerinin rızasını aramak için” bu da lime tüharrimü (niçin haram ediyorsun) fiilinin tefsiridir yahut onun failinden hâldir ya da buna götüren şeyi açıklamak için yeni söz başıdır. “Allah çok bağışlayıcıdır” bu zelleden (ufak kusurdan) dolayı, çünkü Allah'ın helâl ettiğini haram etmek caiz

değildir. **“Çok esirgeyicidir”** seni, çünkü seni bundan dolayı sorumlu tutmadı; ismetini (onurunu) korumak için sana sitem etti.

2- **“Gerçekten Allah size yeminlerinizi çözmeyi farz kıldı”** şimdi de onu çözmeye başladı, o da yeminle bağladığı şeyi kefaretle çözmektir ya da inşallah diyerek istisna etmektir ki yemini bozulmasın. Bu da hallele fi yeminihi deyiminden gelir ki yeminden sonra inşallah, demektir. Mutlak haram etmeyi yahut kadını yeminle haram etmeyi görenler bunu delil getirmiştir ki zayıftır. Çünkü yemin kefaretinin vacip olmasından onun yemin olması lazım gelmez, kaldı ki Efendimiz aleyhissalat vesselam yemin lafzını da kullanmış olabilir, nitekim öyle denilmiştir. **“Allah yardımcınızdır”** işinizin mütevellisidir. **“O çok iyi bilendir”** neyin işinize yarayacağını **“hikmet sahibidir”** işlerini ve hükümlerini sağlam yapar.

3- **“Hani, Peygamber eşlerinden birine bir sır vermişti”** yani Hafsa’ya demektir **“bir söz”** Mariye’yi yahut balı haram etmesi ya da hilafetin kendinden sonra Ebu Bekir’e ve Ömer’e kalacağını bildir-mesi, Allah o ikisinden razı olsun. **“Kadın ona haber verince”** Hafsa o sözü, Âişe’ye haber verince, Allah o ikisinden razı olsun, **“Allah da onu açığa çıkarınca”** Peygamber aleyhissalat vesselam’ı o sözden yani ifşasından haberdar kılınca **“bir kısmını bildirdi”**. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Hafsa’ya yaptığıнын bir kısmını bildirdi **“bir kısmından da vazgeçti”**. Kerem göstererek bir kısmını bildirmedi ya da bir kısmına karşılık olarak onu boşadı ve bir kısmından da vazgeçti. Kisai’nin şeddesiz olarak (arefe) okuması da bunu destekler; çünkü başkasına ihtimali yoktur; fakat şeddeli (arrefe) sebep (ceza verme) yerine müsebbebi (tarifi) zikretmek kabilindendir, şeddesiz ise tam aksinedir. Birinciye şu **“Peygamber ona bildirince kadın: “Bunu sana kim haber verdi?” dedi. O da: Bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi, dedi”** kavli destekler, çünkü bu, bildirme (arrefe) lafzına daha uygundur.

اِنْ تَوْبَا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ
 هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ
 ظٰهِرٌ ۙ عَسٰى رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُدِلَّهٗ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَنَّ
 مُّسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰثِبٰتٍ عَابِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ نّٰثِبٰتٍ
 وَاَبْكَلًا ۝۵ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا
 وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۚ عَلٰیهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ
 لَا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَاۤ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُوْمَرُوْنَ ۝۶

4 – Eğer ikinciz Allah’a tövbe ederseniz (ne âlâ), zaten kalpleriniz kaymıştır. Eğer ona karşı yardımlaşırsanız, şüphesiz onun yardımcısı Allah’tır, Cebrail’dir ve müminlerin iyileridir. Bundan sonra melekler de yardımcıdır.

5 – Eğer sizi boşarsa, Rabbinin ona sizden bedel dullar ve bakireler olarak Müslüman kadınlar, mümin kadınlar, divan duran kadınlar, tövbe eden kadınlar, ibadet eden kadınlar ve oruç tutan kadınlar vermesi umulur.

6 – Ey o iman edenler, kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun üzerinde sert, katı melekler vardır ki, onlara emrettiği şeylerde Allah’a isyan etmezler ve kendilerine emrolunanı yaparlar.

4- “Eğer ikinciz Allah’a tövbe ederseniz” hitap Hafsa ile Âişe’ye dir, daha şiddetli sitem etmek için üslup değiştirilmiştir “zaten kalpleriniz kaymıştır” tövbe etmeyi gerektiren şey mevcuttur. O da sevdiğini sevmek ve sevmediğini sevmemekle Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gösterilmesi vacip olan sadakattan kalplerinizin kaymasıdır. “Eğer ona karşı yardımlaşırsanız” onu üzecek şeyde birbirinize destek olursanız, demektir. Kufeli kurrallar şeddesiz olarak (tezahe-ra) okumuşlardır. “Şüphesiz onun yardımcısı Allah’tır, Cebrail’dir ve müminlerin iyileridir” Allah’ın, meleklerin ve iyi müminlerin yardımından mahrum kalmayacaktır. Çünkü Allah onun yardımcısıdır.

Kerubiyyun meleklerinin başı olan Cebrail de onun yakınıdır, salih müminler de adamları ve destekçileridir. **“Bundan sonra melekler de yardımcıdır”** Cebrail’i özel olarak zikretmesi, onu büyütmek içindir. İyiden murat edilen de cinstir, bunun içindir ki izafetle (salihül mü’minîn) genelleştirmiştir. **“Ba’de zalike”** kavli de Allah’ın yardımda kullanacağı kimseler arasından meleklerin yardımını önemsetmek içindir.

5- **“Eğer sizi boşarsa, Rabbinin ona sizden bedel eşler vermesi umulur”** bu da muhatabı daha çok sayma veyahut muhatabı genelleme babındandır. Bunda Hafsa’yı boşamadığını ve kadınlar arasında onlardan daha iyileri bulunduğunu gösteren bir şey yoktur. Çünkü hepsini boşamanın şarta bağlanması birinin boşanmasına mani değildir, olmayan bir şeye talik edilenin de olması zorunlu değildir. Nafi ile Ebu Amr şedde ile en yübeddilehu okumuşlardır. **“Müslüman kadınlar, mümin kadınlar”** imanı ikrar eden ihlaslı yahut itaatkâr ve tasdik eden kadınlar demektir. **“Divan duran kadınlar”** namaz kılan yahut taata devam eden kadınlar demektir. **“Tövbe eden kadınlar”** günahlardan **“ibadet eden kadınlar”** kulluk eden yahut Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in emrine karşı uysal davranan kadınlar demektir. **“Saihatin”** oruç tutan kadınlar demektir, oruç tutana saih (seyahat eden) denilmesi, gündüz boyu azıksız dolaşmasındandır ya da hicret eden kadınlar demektir. **“Dullar ve bakireler olarak”** araya atıf edatını koyması bu ikisinin birbirine zıt olmasındandır, bir de bu ikisi bir tek sıfat hükmündedir; çünkü mana dulları ve bakireleri içine alan kadınlar demektir.

6- **“Ey o iman edenler, kendinizi koruyun”** isyanları terk etmek ve taatları yapmakla **“ve ailelerinizi”** nasihat etmek ve terbiye etmekle. Kû emrinin vav’ına atfen ehliküm de okunmuştur, o zaman enfüse-küm muhatapları daha çok sayarak her iki grubun da nefisleri olmuş olur. **“Bir ateşten ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır”** öyle bir ateş ki diğer ateşlerin odunla tutuşması (odun yakması) gibi bu da bu ikisi ile tutuşur (bunları yakar). **“Onun üzerinde melekler vardır”** onunla görevli melekler vardır ki onlar da zebanilerdir **“katı ve serttirler”** sözleri sert, fiilleri katıdır ya da ahlakları sert, gövdeleri kalındır, zor işlere dayanıklıdır. **“Onlara emrettiği şeylerde Allah’a isyan etmezler”** geçmişe ait şeylerde **“ve kendilerine emrolunanı yaparlar”** gelecekte. Ya da emirleri kabul etmekten ve üstlenmekten imtina etmezler, emrolundukları şeyi yerine getirirler.

يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ثُبُّوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا
 عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم
 جَنَّاتٍ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ
 وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
 يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ
 وَاعْلِظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيُشَسِّمُ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾

7 – Ey o kâfirler, bugün özür dilemeyin. Ancak yaptığınız şeylerle cezalanıyorsunuz.

8 – Ey o iman eden kimseler, Allah’a samimi bir tövbe ile tövbe edin. Rabbinizin kötülüklerinizi örtmesi ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirmesi umulur. O günde ki Allah Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri perişan etmez. Nurları önlerinde ve sağlarında koşar. “Rabbimiz, nurumuzu tamamla ve bizi bağışla. Şüphesiz sen her şeye kadırsın” derler.

9 – Ey o Peygamber, kâfirler ve münafıklarla cihat et, onlara sert davran. Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!

7- “Ey o kâfirler, bugün özür dilemeyin. Ancak yaptığınız şeylerle cezalanıyorsunuz” yani onlara ateşe girerken böyle denilir. Özür dilemelerini men etmek, özürleri olmadığındandır yahut özrün onlara fayda vermemesindendir.

8- “Ey o iman eden kimseler, Allah’a samimi bir tövbe ile tövbe edin” samimiyetin son kertesine ulaşmış bir tövbe ile bu da (nasuh) tövbe edenin sıfatıdır; çünkü tövbe etmekle kendi nefesine nasihat eder.

Onun sıfat olması mübalağa için mecazidir ya da (nasuh) nasahat'in sonuna varmış demektir ki o da dikiş dikmektir, sanki o tövbe günahın yırttığını diyor. Ebu Bekir nun'un zammı ile nusuh okumuştur ki mefulu mutlak olur ve nasihat manasınadır, tıpkı şükr ve şükûr gibi ya da nasahat manasınadır ki, sebat ve sübût gibi olur. Takdiri de zatu nusuhin yahut tensahu nusuhan yahut tubu nasuhan lienfûsiküm demektir (sonuncusunda mefulun leh olur). Hazreti Ali radiyallahu anh'e nasuh tövbesini sordular o da şöyle dedi: Onun altı şartı vardır: Geçmiş günahlara pişman olmak, farzları iade etmek, kul hakkını geri vermek, hasımlardan helâllik dilemek, bir daha o şeye dönmemeye karar vermek ve nefsinin günahlarda büyüttüğün gibi Allah'ın taatında büyütme. **"Rabbinizin kötülüklerinizi örtmesi ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirmesi umulur"** umut fiili asâ'yı kulanması kralların âdeti üzeredir (onlar bu kalıpla konuşurlar) ve şunu bildirmek içindir ki tövbe Allah'ın lütfüdür, onu kabul etme mecburiyeti yoktur ve kul korku ile umut arasında olmalıdır. **"Yevme (o günde ki Allah Peygamberini perişan etmez)"** bu da yüdhileküm'ün zarfıdır **"vellezine amenu (ve onunla beraber iman edenleri)"** bu da ennebiyye'nin üzerine atıftır, müminleri övmek ve onlara düşmanlık edenlere göndermede bulunmak içindir. Vellezine'nin müpteda olduğu, haberinin de **"nuruhum (nurları önlerinde ve sağlarında koşar)"** kavli olduğu da söylenmiştir. Yani sıratla böyle olur demektir. **"Derler"** münafıkların nuru söndüğü zaman: **"Rabbimiz, nurumuzu tamamla ve bizi bağışla. Şüphesiz sen her şeye kadersin"**. Şöyle de denilmiştir: Nurları amellerine göre farklı olur; o nedenle lütfen onu tamamlamasını isterler.

9- **"Ey o Peygamber, kâfirlerle cihat et"** kılıçla **"ve münafıklarla"** delille **"onlara sert davran"** yumuşaklık son haddine vardığı zaman cihat ettiğin şeyler arasında onlara sertliği kullan. **"Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!"** cehennem yahut barınakları.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ
لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا
فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ
مَعَ الدَّٰخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ
فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي
مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ
عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا مِنَ الْقَنَاتِينَ ﴿١٢﴾

10 – Allah kâfirler için Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal verdi: Bu ikisi kullarımızdan iki iyi kimsenin (nikahları) altında idi. (Onlara) hiyanet ettiler de o ikisi, onlardan Allah'tan hiçbir şeyi savmadı. Onlara: "Ateşe girenlerle beraber girin" denildi.

11 – Allah iman edenler için de Fir'avn'ın karısını misal verdi: Hani: Rabblm, benim için kendi katında, cennette bir ev yap ve beni Fir'avn'den ve amelinden (İşinden) kurtar ve beni zalimler kavmin-den kurtar, demişti.

12 – Ve İmran kızı Meryem'i (misal verdi). O ki, namusunu korudu; biz de ona ruhumuzdan üfledik. Rabblnın sözlerini ve kitaplarını tasdik etti, divan duranlardan oldu.

10- "Allah kâfirler için Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal verdi". Allah onların küfürleri nedeniyle azap görüp Peygamber ve müminlerle aralarında münasebet olmakla kayırlımayacakları konusundaki hallerini bu iki kadının haline benzetti: "Bu ikisi, kullarımızdan iki iyi kimsenin (nikâhları) altında idiler" böyle demekle Nuh ile Lut'u büyötmek istiyor, o ikisine selam olsun. "Onlara hiyanet ettiler" münafıklık etmekle "o iki peygamber onlardan Allah'tan hiçbir şeyi savmadılar" bu iki peygamber evlilik hakkı ile onlardan hiçbir şeyi savmadılar. "Onlara denildi:" o iki kadına ölecekleri zaman ya-

hut kıyamet gününde: “Ateşe girenlerle beraber girin (denildi)”. Onlarla Peygamberlerin arasında bağ bulunmayan ve ateşe giren diğer kâfirlerle beraber. Peygamberlere selam olsun.

11- “Allah iman edenler için de Fir’avn’ın karısını misal verdi”. Kâfirlerle bağlantılı olma hallerini Asiye radiyallahu anha’nın hâline ve durumuna benzetti. Üstelik o, Allah’ın en azılı düşmanlarından birinin nikâhı altında idi. “İz kalet (hani, demişti:)”. Bu da mahzuf mesel’in zarfıdır (mesele imreeti fir’avne) “Rabbim, benim için kendi katında, cennette bir ev yap” rahmetine yakın ya da sana yakınların en yüksek dereceleri arasında demektir. “Beni Fir’avn’dan ve amelinden kurtar” onun kötü nefsinden ve yaramaz amelinden “ve beni zalimler kavminden kurtar” zulümde ona tabi olan Kiptilerden.

12- “Ve meryeme (ve İmran kızı Meryem’i (misal verdi))”. Bu da imreeti fir’avn’e atıftır, bu misali de kocasız kadınları teselli etmek için getirdi. “O ki, namusunu korudu” erkeklerden “biz de ona üfledik” dişilik organına. Fenefahna fiha da okunmuştur ki Meryem’e yahut rahmindeki cenine demektir “ruhumuzdan” bir asıla dayanmadan yarattığımız ruhumuzdan. “O da Rabbinin kelâmını tasdik etti” indirilen suhurlarını ya da peygamberlerine vahyettiği şeyleri “kitabını” ve Levh-i Mahfuz’da yazdıklarını ya da indirilen kitapların cinsini demektir ki Basralıların ve Hafs’ın cemi sıygasıyla (ve kütübihi) okuması da onu gösterir. Tekil olarak bikelimetillahi ve kitabihi de okunmuştur ki İsa aleyhisselam ile İncil’i tasdik etti demektir. “Divan duranlardan idi” taata devam edenler sınıfından idi. Kaniâtın şeklinde müzekker olması erkeklerin sayıca çok kabul edilmelerindendir ve şunu bildirmek içindir ki o, taatta kemale eren erkeklerden geri kalmamış; onlardan sayılmıştır. Ya da Meryem onların neslinden idi demektir ki o zaman minel kaniâtın’daki min edatı iptidaiye için olur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Erkeklerden çokları kemale erdi; kadınlardan ise ancak şu dördü kemale erdi: Fir’avn’nın karısı Asiye bint Müzahim, İmran kızı Meryem, Huveylid kızı Hatice ve Muhammed kızı Fatıme. Âişe’nin de kadınlara üstünlüğü tîridin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir. Aleyhissalat vesselam’dan: Kim Tahrîm suresini okursa, Allah ona Nasuh tövbesini nasip eder.

67 / MÜLK SURESİ

Mekke'de inmiştir. Ona Vakıye ve Münciye de denir, çünkü okuyucusunu kabir azabından korur ve esirger.

30 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي يَدِيَ الْمَلِكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①
وَالْحَيَوَةُ لِيَلُولُكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ②
الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُتٍ فَارْجِعِ
الْبَصَرَ ③ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ④ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَلِيسًا وَهُوَ حَسِيرٌ ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Mülk elinde olan (Allah) ne yücedir! O her şeye kadirdir.

2 – O ki, hanginiz amelce daha güzeldir, diye denemek için ölü-
mü ve hayatı yarattı. O mutlak galip, çok bağışlayandır.

3 – O ki, yedi göğü birbirli üstüne yarattı. Rahman'ın yaratmasın-
da bir düzensizlik göremezsin. Gözünü çevir bak, bir çatlak görecek
mısın?

4 – Sonra gözünü iki kere daha çevir; göz sana hor ve bitkin ola-
rak dönecek.

1- “Mülk elinde olan (Allah) ne yücedir!” bütün işlerin tasarrufu
kabza-i kudretinde olan Allah “o her şeye kadirdir” istediği her şeye
gücü yeter.

2- “O ki, ölümü ve hayatı yarattı” onları takdir etti yahut hayatı
icat etti ve onu kaderine göre ortadan kaldırdı. Ölümü öne alması “siz-
ler ölümler idiniz de size hayat verdi” (Bakara: 28) kavlinden dolayıdır.
Bir de ölüm daha güzel amel etmek için çok etkilidir. “Sizi denemek
için” ey mükellefler, teklifle sizi denemek isteyen gibi size muamele
etmek için “hanginiz amelce daha güzeldir diye” hanginizin ameli
daha doğru ve ihlâslı diye. Merfu hadiste şöyle gelmiştir: Akılca (amel-
ce) en güzeliniz, Allah'ın haramlarından en çok kaçınanınız ve taatı-
na en çok koşanınızı bilmek için. “Eyyüküm ahsenü amelen” cümlesi
ilim manasını içeren belva (liyeblüveküm) fiilinin ikinci mefulu yeri-
ne düşmüştür. Bu, (alime) fiilinin taliki (amelden düşmesi) babından

değildir, çünkü eyyüküm ahsenü amelen cümlesinin haber düşmesi buna imkân tanımaz, öyleyse fiil ondan talik edilmiş (amelden düşürülmüş) değildir, amma cümle iki meful yerine geçse idi öyle olmazdı (talik edilmiş olurdu). “**O mutlak galiptir**” öyle galiptir ki kötü amel eden onu aciz duruma düşüremez, “**çok bağışlayıcıdır**” onlardan tövbe edenleri.

3- “**O ki, yedi göğü birbiri üstüne yarattı**”. Birbirinin üzerinde tabaka halinde, tıbakan mastardır, tabaktün na’le deyiminden gelir ki ayakkabının altına üst üste taban yapıştırmaktır, tıbakan sıfat olarak kullanılmıştır ya da tubikat tıbakan (mefulu mutlak) veyahut zate tıbakin (sıfat olarak) kullanılmıştır, tabak’ın çoğuludur, cebel ve cibal gibi ya da tabaka’nın çoğuludur, rahabe ve rihab gibi. “**Rahman’ın yaratmasında bir düzensizlik göremezsin**” Hamze ile Kisai min tefevvütin okumuşlardır ki ikisinin manası birdir, mesela taahüd ve taahhüd gibi. Tefavüt de ihtilaf ve düzensizliktir. Fevt (kaçırma) kökünden gelir; çünkü ihtilaf eden iki kimseden her biri diğerinden bir şeyler kaçıır. Cümle seb’a (yedi) lafzının ikinci sıfatıdır, burada halkur rahman olayı büyütmek için zamir yerine kullanılmıştır. Ve şunu bildirmek içindir ki Allah Teala bu gibi şeyleri üstün kudreti ile rahmet ve lütuf olarak yaratır ve yaratmasında da sayılamayacak kadar büyük nimetler vardır. (Göremezsin) hitabı da Peygamberedir ya da her muhatabıdır. “**Gözünü çevir bak, bir çatlak görecektir mısın?**” cümlesi de yukarıya sebep ilişkisi bakımından bağlıdır yani sen bunlara defalarca baktın, iyi düşünerek bir daha bak, o zaman ne kadar mütenasip, doğru ve gerekeni içinde topladığını gözünle görürsün. Ayette geçen futur çatlıktır, maksat da yarık ve arıza demektir. Fatarahu deyiminden gelir ki yarmaktır.

4- “**Sonra gözünü iki kere daha çevir**” arıza bulmak için, iki kereden maksat tekrar ve çok bakmaktır, mesela lebbeyke ve sa’deyke dualarında olduğu gibi. Bunun içindir ki emre: “**Göz sana hor ve bitkin olarak döner**” kavli ile cevap vermiştir ki, aradığını bulmaktan çok uzak olarak döner demektir. Sanki küçültülerek ondan kovulmuş, eli boş dönmüştür. “**Hasiyr**” uzun uzadıya ve tekrar tekrar bakmaktan yorgun düşer demektir.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا

رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ٥ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ

عَذَابُ جَهَنَّمَ وَفِى الْمَصِيرِ ٦ إِذَا الْقَوَا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهَقًا وَهِيَ تَفُورُ ٧

تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ

نَذِيرٌ ٨ قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِى ضَلَالٍ كَبِيرٍ ٩ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا

فِى أَصْحَابِ السَّعِيرِ ١٠

5 -Ant olsun, gerçekten dünya göğünü kandillerle süsledik ve onları şeytanlar için atış taneleri kıldık ve onlar için çılgın ateş azabını hazırladık.

6 - Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü varılacak yerdir.

7 - Oraya atıldıkları zaman onun için soluma (sesi) duyarlar, o ise kayıyor.

8 - Neredeyse öfkesinden çatlayacak. Her ne zaman oraya bir bölük atılırsa, bekçileri onlara: “Siz bir uyarıcı gelmedi mi?” diye sorar.

9 - (Onlar da): “Evet, gerçekten bize bir uyarıcı geldi; bizse yalandık ve: “Allah hiçbir şey indirmedir. Siz ancak büyük bir sapıklıktasınız” dedik, derler.

10 - Dediler: “Eğer dinliyor yahut anlıyor olsa idik, çılgın ateşin arkadaşları içinde olmazdık”.

5- “Ant olsun, gerçekten dünya göğünü süsledik” göklerin yere en yakın olanını “kandillerle” geceleri oradaki kandiller gibi ışık veren yıldızlarla “ve onları şeytanlar için atış taneleri kıldık” onların bir faydası daha vardır, o da düşmanlarınızı taşlamaktır. Rucum feth ile recm’in çoğuludur. O da mastardır, atılan şeye verilen isimdir, bu da onlardan kaynaklanan ateş toplarının süzülüşü ile atılan şeyler (mer-

miler)dir. Bunun manası şöyledir de denilmiştir: Onları münecimler demek olan insan şeytanları için atış ve zan kıldık. **“Ve onlar için çılğın ateş azabını hazırladık”** onları dünyada ateş toprakları ile yaktıktan sonra Ahirette de onlar için bu azabı hazırladık.

6- **“Rablerini inkâr edenler için vardır”** şeytanlarından ve diğerlerinden **“azabu cehenneme (cehennem azabı, orası ne kötü yerdır!)”** nasb ile azabe cehenneme de okunmuştur ki vellezine lehüm’e atfedilmiş, azabe de azabes sair’e atfedilmiş olur.

7- **“Oraya atıldıkları zaman onun için bir soluma (sesi) duyarlar”** merkep sesi gibi bir ses işitirler **“o ise kayıyor”** onlarla kayıyor, tencerenin, içindeki şeyle kaynaması gibi.

8- **“Neredeyse öfkesinden çatlayacak”** onlara karşı öfkesinden köpürüyor, bu da onları yakarken şiddetle alevlenmesinin temsildir. Bundan zebanilerin kükremesini murat etmek de caizdir. **“Her ne zaman oraya bir bölük atılırsa”** kâfirlerden bir cemaat **“bekçileri onlara: “Size bir uyarıcı gelmedi mi” diye sorar?”** sizi bu azaptan korkutacak bir uyarıcı demektir bu da onları azarlama ve paylamadır.

9- **“Onlar da: “Evet, gerçekten bize bir uyarıcı geldi; bizse yalanladık ve: “Allah hiçbir şey indirmedir. Siz ancak büyük bir sapıklıktasınız” dedik, derler”** yani elçilere inanmadık ve onları yalanlamada ileri gittik, öyle ki kitap indirmeyi ve elçi göndermeyi tamamen reddettik. Onlara, sapık, dedik. Ayette geçen nezîr ya çoğul manasınadır, çünkü fail veznindedir ya da mastardır, muzaf takdir edilmiştir yani ehlü inzârın (korkutma ile görevliler) demektir yahut da mübalağa için bu sıfatı taşıyan demektir. Ya da nezîr tek içindir hitap da muhatabı gâipten çok kabul ederek ona ve emsallerinedir. Ya da mana şöyledir: Giren bölükler: Bizden her gruba Allah’tan bir elçi geldi, biz de onları yalanladık ve onları sapıklıkla itham ettik, derler. Hitabın gizli kavli maddesi ile zebanilerden kâfirlere olması da caizdir ki o zaman sapıklık dünyadaki sapıklıkları ya da o anda içinde bulundukları azapları demek olur (böyle derler).

10- **“Dediler: “Eğer dinleseydik”** elçilerin sözlerini, onları gösterdikleri mucizelerine bakarak ve onlara itimat ederek fazla incelemeden ve araştırmadan dinlese idik **“yahut anlıyor olsa idik”** onun hikmet ve manalarını basiretli kimseler gibi düşünseydik **“çılğın ateşin arkadaşları arasında olmazdık”** onlardan sayılmaz ve onların grubu içinde olmazdık.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝۱۱

۝۱۲ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ
وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝۱۳ أَلَا يَعْلَمُ
مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝۱۴ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
ذُلُولًا فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۝۱۵
عَامِتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَلِذَا هِيَ تَمُورُ ۝۱۶

11 – Böylece günahlarını itiraf ettiler. Çılgın ateşin arkadaşları (rahmetten) uzak olsunlar.

12 – Şüphesiz Rablerinden gıyaben korkanlar için bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.

13 – Sözünlüzü ister gizleyin, ister onu açıklayın; şüphesiz o, göğüslerin özünü pekiyi bilendir.

14 – Yaratan bilmez mi? O iç yüzü bilen, her şeyden haberdar olandır.

15 – O ki, yeryüzünü sizin için hor kıldı; onun omuzlarında yürüyün ve onun rızından yiyin. Dönüş yalnız onadır.

16 – Göktekinden, sizl yere batırmasından emlin mi oldunuz? Bir de o sallıyor.

11- “Böylece günahlarını (suçlarını) itiraf ettiler” fakat fayda vermeyecek bir zamanda itiraf ettiler. İtiraf bilerek ikrar etmektir, zenb çoğul yapılmamıştır; çünkü aslında mastardır ya da ondan küfür (inkâr) murat edilmmiştir. “Çılgın ateşin arkadaşları uzak olsunlar!” Allah onları helâk etsin ve onları rahmetinden uzak etsin. Cehenne- min diğer isimleri değil de saîr’ın kullanılması; veciz olması, mübala-ğa ve illet bildirmek içindir. Kisai zamme ile suhukan okumuştur.

12- “Şüphesiz Rablerinden gıyaben korkanlar için” kendilerinden gaip olan ve henüz görmedikleri azabından korkanlar ya da ondan ve insanların gözlerinden gaipken ya onlardan gizli olan şeyle yani kalp-leri ile korkanlar için “bir bağış vardır” günahları için “ve büyük bir

mükâfat vardır” öyle ki onun yanında dünya zevkleri küçük / sönük kalır.

13- **“Sözünüzü ister gizleyin, onu ister açıklayın, şüphesiz o, göğüslerin özünü pekiyi bilendir”** kalplerden geçeni gizli olsun açık olsun daha geçmeden önce bilir.

14- **“Yaratan bilmez mi?”** eşyayı hikmetinin takdirine göre var eden, gizliyi ve açığı bilmez mi? **“O iç yüzü bilen, her şeyden haberdar olandır”**. İlmi halkından açık olana gizli olana ulaşandır ya da Allah yarattığını bilmez mi? Bu (Allah iç yüzü bilendir) ifadesi bu durumu ve bu hâliyle yalemü (bilir) fiilinin meful almasını gerektirir ki bir anlamı olsun. Rivayete göre müşrikler kendi aralarında bir şeyler konuşurlardı; Allah da onları Resul’üne haber verirdi. Onlar da: Gizli konuşun ki Muhammed’in İlâhı duymasın, derlerdi. Böylece Allah onların cahilliklerine dikkat çekti.

15- **“O ki, yeryüzünü sizin için hor kıldı”** üzerinde kolayca yürümeniz için yumuşak kıldı **“onun omuzlarında yürüyün”** çevresinde yahut dağlarında demektir. Bu da aşırı horluğunun misalidir. Çünkü deve omuzlarına binmek isteyene müsaade etmez ve ona hor / uysal davranmaz. Binaenaleyh yeryüzü omuzlarında yürünecek şekilde hor kılınırsa hor kılınmayan hiçbir şey kalmaz. **“Onun rızından yiye”** nimetlerinden arayın. **“Dönüş yalnız onadır”** varış onadır; nimetlerine şükcrünüzden size soracaktır.

16- **“Göktekinden emin mi oldunuz?”** yani bu âlemi idare etmekle görevli meleklerden demektir ya da Allah Teala’dan demektir ki emri gökte olanla tevil edilir yahut hükmü gökte olan demektir ya da Arapların iddiasına göre demektir. Çünkü onlar Allah Teala’nın gökte olduğunu iddia ederler. İbn Kesir ilk hemzeyi makabli mazmum olduğu için vav’a kalb ederek veemintüm, ikincisini elife çevirerek vâmintüm okumuştur. Nafi, Ebu Amr ve Rüveys’in kıraatları da böyledir. **“Sizi yere batırmasından”** sizi onda kayıp etmesinden (görünmez hale getirmesinden) emin mi oldunuz. Nitekim Karun’a öyle yapmıştır, bu da men edatundan bedel-i iştimaldir. **“Bir de o sallanıyor”** sarsılıyor, mevr (temuru) ileri geri hareket etmektedir.

أَمْ لَمْ أَنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾
 وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
 إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ
 بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمْ مَنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصَرُّكُمْ مِنْ دُونِ
 الرَّحْمَنِ إِنْ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُودٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ مَنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ
 إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى
 وَجْهِهِ أَهْلَى أَمْنٍ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

17 – Yoksa göktekinden, üzerinize taş yağmuru göndermesinden emin mi oldunuz? Uyarım nasılmış bileceksiniz!

18 – Ant olsun, gerçekten kendilerinden öncekiler de yalanladılar. Tepkim nasıl oldu?

19 – Üstlerinde kanat açarak ve kapatarak uçan kuşlara bakmadılar mı? Onları ancak Rahman tutuyor. Şüphesiz o, her şeyi hakkıyla görendir.

20 - Yoksa size Allah'tan başka yardım edecek ordunuz şunlar mıdır? Kâfirler ancak bir aldanma içindedir.

21 – Yoksa rızkını sizden kestiği takdirde size rızık verecek olan şunlar mıdır? Hayır, onlar azgınlık ve nefrette ısrar ettiler.

22 – Yüzü üstü düşerek yürüyen mi daha doğru yoldadır yoksa dosdoğru yolda dümdüz yürüten mi?

17- “Yoksa göktekinden, üzerinize taş yağmuru göndermesinden emin mi oldunuz?” üzerinize çakıltaşı fırlatmasından demektir. “Uyarım nasılmış bileceksiniz!” korkutulan şeyi gördüğünüz zaman korkutmamı bileceksiniz fakat o zaman bilmek size fayda vermeyecektir.

18- “Ant olsun, gerçekten kendilerinden öncekiler de yalanladılar. Tepkim nasıl oldu?” azap indirmekle reddim nasıl oldu. Bu da Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem için teselli ve kavmi müşrikler için de tehdittir.

19- “Üstlerinde kanat açarak uçan kuşlara bakmadılar mı?” safatin havada uçarken kanatlarını açarak demektir, çünkü onlar kanatlarını açtıkları zaman ön yeleklerini bir sıraya dizmiş olurlar “ve kapatarak” kanatlarını zaman zaman yanlarına yapıştırarak, bunu da hareketi sağlamak için yaparlar. Bundan dolayıdır ki fiil sıygasına geçilmiştir, bu da uçmada esas olanla arızî olanı ayırmak içindir (kanat açmak esas, kapatmak arizîdir). “Onları tutmaz” havada tabiata aykırı olarak “ancak Rahman tutar” rahmeti her şeyi kaplamış olan Allah tutar; bu da onları havada uçmayı temin edecek şekil ve özelliklerde yaratmasıyla (aerodinamik). “Şüphesiz o her şeyi hakkı ile görendir” garip şeyleri nasıl yaratacağını ve acayip şeyleri nasıl idare edeceğini bilir.

20- “Em men hazellezi (yoksa size Allah’tan başka yardım edecek ordunuz şunlar mıdır?)” Bu da evelam yerav kavlinin alternatifidir, mana da şöyledir: Bu gibi yapılan şeylere bakmadılar mı? Yere batırmak ve taş yağdırmak gibi şeylerle onlara azap etmeye gücümüzün yettiğini bilmediler mi? Yoksa size azabını gönderirse Allah’tan başka size yardım edecek ordunuz mu var? Bu: “Yoksa onların azabımızı önleyecek tanrıları mı var?” (Enbiya: 43) ayeti gibidir. Mana böyledir ancak onlara kimin yardım edeceğini belirtmek üzere istifham tarzında verilmiştir. Bu da onların bu taksime inandıklarını göstermektedir. Men müptedadır, haza haberidir, ellezi de sılasıyla beraber sıfatıdır, yansuruküm de cünd’ün, lafzına dönük sıfatıdır. “Kâfirler ancak bir aldanma içindedir” onların dayanakları yoktur.

21- “Yoksa size rızık verecek olan şunlar mıdır?” yoksa işaret edip de size rızık verecek denilenler “(Allah) rızıkını kestiği takdirde” yağmuru ve sizi ona götürecektir ve onu meydana getirecek diğer sebepleri tutmakla. “Hayır, onlar ısrar ettiler” ısrarcı davrandılar “azgınlıkta” inatta “kaçışta” haktan kaçmada, çünkü karakterleri buna müsait değildir.

22- “Efe men yemşi mülkibben (yüzü üstü düşerek yürüyen mi daha doğru yoldadır)” kebebtuhu feekebbe (yüzü üstü düşürdüm, o da düştü) denir ki bu garip kullanılışı olan fiillerdendir, mesela kaşaallahus sahabe feakşaa (Allah bulutu açtı, o da açıldı) gibi. Gerçek şudur ki bu iki fiil (ekebbe ve akşaa) enfada (azığı bitip helak olmak) babındandır, za kebbin ve za kaşain (düşen ve açılan, hemzesi sayru-ret için olan) manasına sıfattır; kebbe ve kaşaa’nın mutavaati değildir. O ikisinin mutavaati inkebbe ve inkaşaadır. Mülkibben’in manası yolu engebeli ve inişli çıkışlı olduğu için her an tökezleyen ve yüzü üstü düşen demektir. Bunun içindir ki onu: “Dümdüz yürüyen gibi midir?”

kavli ile karşılaştırmıştır. Seviyyen sapasağlam, tökezlemeyen demettir. “Doğru bir yolda” düz ve istikameti belli yolda demektir. Mak müşrik ile muvahhidi iki yolcuya, iki dini de iki yola benzetmek. Belki de yolun durumunu anlatan yüzü üstü düşmeyi vermekle; tinmesi, müşrikin devam ettiği şeye yol bile denemeyeceğinden. Nitekim taşlık yolda yürüyen de dümdüz gidemez. Şöyle de denilmiştir: Yüzü üstü düşenden a’ma murat edilmiştir; çünkü o doğru yoldan ayrılır, düşer; doğru yoldan gidenen de gören murat edilmiştir. Şöyle de denilmiştir: Yüzü üstü düşerek yürüyen, cehenneme yüzükoyun düşendir, dümdüz yürüyen de iki ayağı ile cennete tıpış tıpış gideni.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ
 قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
 وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ
 صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾
 فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي
 كُنتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنِ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ
 أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ﴿٢٨﴾

23 – De ki: Odur ki sizi meydana getirdi ve size kulaklar, gözler gönüller verdi. Ne de az şükrediyorsunuz!

24 – De ki: Odur ki sizi yeryüzünde yarattı ve yalnız ona toplanırsınız.

25 – Diyorlar ki: Eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zamandı?

26 – De ki: O bilgi ancak Allah’ın yanındadır. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

27 – Onu yakın gördükleri zaman kâfirlerin yüzü kötüleşir ve “İşte iddia ettiğiniz şey budur” denir.

28 – De ki: Gördünüz mü, eğer Allah beni ve yanımdakileri helak

eder yahut bize merhamet ederse, kâfirleri acıklı azaptan kim kurtarır?

23- “De ki: Odur ki sizi meydana getirdi ve size kulaklar verdi” öğütleri dinlemeniz için “gözler verdi” sanat eserlerini görmeniz için “ve gönüller verdi” düşünüp ibret almanız için. “Ne de az şükrediyorsunuz!” bunları yaratılış gayesinin dışında kullanmakla.

24- “De ki: Odur ki sizi yeryüzüne yaydı ve yalnız ona toplanacaksınız” amellerinizin karşılığını görmek için.

25- “Diyorlar ki: Bu vaat ne zamandır?” yani mahşerde toplanma yahut vaat edilen yere batma ve taş yağmuru “eğer doğru söylüyorsanız?” bundan da aleyhissalat vesselam ile müminleri kast ediyorlar.

26- “De ki: O bilgi” yani bunun vaktinin bilgisi “ancak Allah’ın yanındadır” ondan başkası onu bilmez. “Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım” uyarmak için bilmek hatta uyarılan şeyin olacağını zannetmek bile yeter. (biliyorum ama vaktini bilmiyorum).

27- “Onu gördükleri zaman” vaadi, çünkü o, vaat edilen şey manasınadır “zülfeten (yakın)” za zülfetin demektir ki kendilerine yakın bir yerde gördükleri zaman demektir “kâfirlerin yüzü kötüleşir” yüzlerinin üzerinde üzüntü görülür ve azabı görmek onları üzer. “Ve: İşte iddia ettiğiniz şey budur, denir” aradığınızı, acele ettiğiniz azap. Teddeun dua kökünden tefteilun veznindedir ya da da’va kökünden yeniden dirilme yok diye iddia ettiğiniz şeydir, denir.

28- “De ki: Gördünüz mü, eğer Allah beni helak ederse” beni öldürürse “ve yanımdakileri” yanımdaki müminleri “yahut bize merhamet ederse” ecellerimizi geciktirmekle “kâfirleri acıklı azaptan kim kurtarır?” biz ölsek de kalsak da onları azaptan kimse kurtaramaz. Bu da onların: “Ona kaderin bir oyun oynamasını bekliyoruz” (Tur: 30) sözlerinin cevabıdır.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ

۲۹ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَالٍ مُّبِيْنٍ

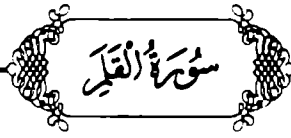
۳۰ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَلُوْكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَّاتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنٍ

29 – De ki: O Rahman'dır, ona iman ettik ve yalnız ona güvendik. Kimin apaçık bir sapıklıkta bulunduğunu bileceksiniz.

30 – De ki: Gördünüz mü, eğer suyunuz çekilse, size akarsuyu kim getirir?

29- “De ki: O Rahman'dır” sizi davet ettiğim ve bütün nimetleri veren Rahman'dır **“ona iman ettik”** çünkü bunu biliyoruz **“ve yalnız ona tevekkül ettik”** ona güvendiğimiz ve ondan başkasının zarar da yarar da veremeyeceğini bildiğimiz için. Aleyhi sılasının başa alınması tevekkülün Allah'a has olmasından ve bunu bildirmek içindir. **“Kimin apaçık bir sapıklıkta olduğunu bileceksiniz”** bizden ve sizden kimin böyle olduğunu. Kisai ye ile (feseyalemune) okumuştur.

30- “De ki: Gördünüz mü, eğer suyunuz çekilirse” yerin dibine batarsa, öyle ki kovalar yetişmezse, demektir. Ğavr mastardır, sıfat (ğair) manasına kullanılmıştır. **“Size akarsuyu kim getirir?”** akan suyu (maan) ya da gözün gördüğü ve alması kolay suyu (ayn) demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Mülk suresini okursa, Kadir gecesini ihya etmiş gibi olur.

68 / KALEM SURESİ

Mekke'de inmiştir.

52 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ١ مَا أَنْتَ بِمَجْنُونٌ ٢ وَإِنَّ لَكَ
 لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ٣ وَلَنْكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ٤ فَسَتَبْصِرُونَ ٥
 بِأَيْكُمُ الْمَقْتُولُ ٦ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
 وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ٧ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ٨ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ
 فَيُطْبَخُونَ ٩

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Nun. Ant olsun, kaleme ve yazdıkları şeye.

2 – Ki sen, Rabbinin nimeti sayesinde deli değilsin.

3 – Şüphesiz senin için elbette kesilmeyen bir mükâfat vardır.

4 – Şüphesiz sen, elbette büyük bir ahlak üzerindesin (ahlaka sahipsin).

5 – Sen de göreceksin, onlar da görecekler,

6 – Delilik hanginizde imiş?

7 – Şüphesiz Rabbin o, yolundan sapanı pekala bilendir ve o, doğru yolda olanı da pekiyi bilendir.

8 – Öyleyse yalanlayanlara itaat etme.

9 – İsterler ki sen yağ yaksan da onlar da yağ yaksalar.

1- “Nun” hece harflerindendir, balığın ismi olduğu da söylenmiştir ki ondan cins (balık cinsi) murat edilmiştir ya da Yahmut balığı murat edilmiştir ki o da yeri taşıyan balıktır yahut da divittir, çünkü bazı balıklardan yazı mürekkebi gibi bir şey çıkarılır (mürekkep balığı). Birincisini nun’un sakin olması ve harf şeklinde yazılması destekler. “Ant olsun, kaleme” o da Levh-i Mahfuz’u yazan kalemdir ya da yazı malzemesi olan kalemdir. Allah Teala çok faydalı olduğu için ona kase etmiştir. İbn Amir, Kisai ve Yakup ayrı nun’u bitişik kabul ederek idgam ile okumuşlardır (nuvvelkalemi). Çünkü sakin nun şefevî harflere rastlarsa idgam edilir. Nafi ile Asım’dan da böyle rivayet edilmiştir. Feth ile (nune) ve kesr ile (nuni) de okunmuştur, tıpkı Sâd’da olduğu gibi. “Ve yazdıkları şeye” yesturun’daki zamir birinci manaya göre ka-

leme gider, bu da onu büyütmek içindir. Ya da ikinci manaya göre cins murat edilerek yine kaleme gider. Fiilin (yazmanın) alete isnat edilip akıllı yerine konulması onların (akıllıların) yerine geçtiği içindir ya da zamir hafaza meleklerine gider, ma edatı da mastariye (yazmak) yahut mevsuledir (yazdıkları şey).

2- **“Ki sen, Rabbinin nimeti sayesinde deli değilsin”** kasemin cevabıdır, mana da şöyledir: Sana peygamberlik ve sağlam akıl nimeti verildiği için deli değilsin. (Binimeti rabbike) hâl’indeki amil, olumsuzluk manasıdır. Amilin mecnun lafzı olduğu da söylenmiştir, be edatı makablinde amel etmeye mani değildir, çünkü zaittir. Fakat bu mülâhaza mana bakımından pek tutarlı değildir.

3- **“Şüphesiz senin için elbette bir mükâfat vardır”** bunlara tahammül ettiğin ve mesajı ilettiğin için **“kesilmeyen bir mükâfat”** tükenmeyen ya da insanlar tarafından başına kakılmayan demektir. Çünkü Allah Teala bunu sana aracısız verecektir.

4- **“Şüphesiz sen elbette büyük bir ahlaka sahipsın”** çünkü senin gibilerinin tahammül edemeyeceği şeylere tahammül ediyorsun. Hazreti Âişe radiyallahu anha’ya Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem’in ahlakını sordular; o da: Onun ahlakı Kur’an idi; siz Kur’an okumuyor musunuz, Kur’an’da **“şüphesiz müminler felah buldu... ayetlerini okumuyor musunuz, dedi? (Mü’minun: 1 – 11).**

5; 6- **“Sen de göreceksin, onlar da görecekler, delilik hanginizde imiş?”** kimin deliliğe yakalandığını, bieyyiküm’deki be zaittir ya da bieyyikümül cünun demektir ki meftun master olur mesela makul ve meclud gibi. Ya da iki bölükten, siz ve kâfirlerden deli kimmiş bilecekseniz yani bu ikisinden bu ismi hak edecek kimmiş göreceksiniz demektir.

7- **“Şüphesiz Rabbin o, yolundan sapanı pekâlâ bilendir”** onlar da gerçek delilerdir **“ve o, doğru yolda olanları da pekiyi bilendir”** mükemmel akla sahip olanları.

8; 9- **“Öyleyse yalanlayanlara itaat etme”** bu da onlara isyan etmeye teşviktir. **“İsterler ki sen yağ yaksan da”** onları şirkten men etmeyi terk etmek veyahut zaman zaman onlara muvafakat etmekle onlara yumuşak davransan da **“onlar da yağ yaksalar”** sana dil uzatmayı terk etmek ve sana uymakla. Feyüdhinun’daki fe atıf içindir yani karşılıklı yağ yakmayı istediler ve onu temenni ettiler. Ancak sen yağ yakınca ya kadar bunu geciktirdiler ya da fe sebebiyet içindir yani senin yağ yakmanı isterler ki onlar da o zaman yağ yaksınlar ya da senin yağ yakmanı isterler ki şimdi onlar da ona tamah ederek yağ yaksınlar. Bazı Mushaf’larda temenni’nin (lev’in) cevabı olarak nun’suz şekilde feyüdhinu yazılmıştır.

وَلَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ۝۱۰ هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ۝۱۱
 مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝۱۲ عَتَلٍ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ ۝۱۳ اِنْ كَانَ
 ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ۝۱۴ اِذَا تَتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ۝۱۵
 سَنَسِفُهُ عَلَى الْخُرُومِ ۝۱۶ اِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ لِذِ الْقَتْلِ ۝۱۷
 لِيُضْرَمْنَهَا مُصْبِحِينَ ۝۱۷

10 – İtaat etme her çok yemin edene, aşağılık kimseye,

11 – Daima ayıplayana, hep gammazlıkla gezene,

12 – Hayra hep engel olana, mütecavize, çok günahkâra,

13 – Bütün bunlardan sonra kaba, kulağı kesige.

14 – Mal ve oğullar sahibi oldu, diye.

15 – Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: “Öncekilerin masalları” der.

16 – Burnunun üzerine damga vuracağız.

17 – Gerçekten onları denedik; bahçe sahiplerini denediğimiz gibi. Hani, onu sabahleyin elbette keseceklerine (devşireceklerine) yemin etmişlerdi.

10; 11; 12- “İtaat etme her çok yemin edene” hak ve batılda çok ant içene “aşağılık kimseye” görüşü değersiz olana ki bu da mehanet kökünden gelir, hakaret (değersizlik) tir. “Hemmazin” daima ayıplayana “hep gammazlıkla gezene” ara bozmak için laf getirip götürene. “Hayra hep mani olana” insanları iman, yakîn ve amel-i salih gibi hayırlardan men edene. “Mu’tedin” zulümde ileri gidene “Esîm” çok günah işleyene.

13- “Utullin (kaba)” kadir bilmeyen patavatsız, bu da atelehu deyiminden gelir ki birini şiddetle ve kabaca itmektir “bütün bunlardan sonra” bu sayılan kusurlardan sonra “zenîm (kulağı kesige)” soysuza, bu (zeneme) da koyunun kulağından ve boğazından sarkan meme gibi şeyden alınmıştır. Bunun Velid bin Muğire olduğu söylenmiştir ki babası onu on sekiz yaşından sonra kabul etti. Ahnes bin Şerik olduğu da söylenmiştir aslı Sakif kabilesindendir, sonra Zühre oğullarına ka-

tıldı (haramzade).

14; 15- “Mal ve oğullar sahibi oldu diye. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: Öncekilerin masallarındır, der” bunu o zaman söyler, çünkü zengin idi ve oğullarından aşırı gurur duyardı. (İza şart edatinin) amili kale lafzından anlaşılan şeydir, kale’nin kendisi değildir. Çünkü şartın mabadi makablinde amel edemez. Bunun latuti’ (itaat etme) kavlinin illeti olması da caizdir yani bu minval üzere olana mal sahibi olması nedeniyle itaat etme demektir. İbn Amir, Hamze ve Yakup istifham olarak een kâne okumuşlardır, ancak İbn Amir hemzeyi belli belirsiz okumuştur, yani yalandan mal sahibi oldu diye böyle yapıyor demektir? Ya da mal sahibi olduğu için ona itaat ediyorsun demektir. Kesr ile in kâne de okunmuştur ki zenginliğin itaat etmemeye şart olması, fakirliğin evlat öldürmeyi men etmeye şart olması gibidir. Ya da muhataba şart kıldı diye yani zenginliğini şart koşarak ona itaat etme demektir, çünkü zenginlik için itaat ederse, onu itaate şart etmiş gibi olur.

16- “Damga vuracağız” dağlayarak “hortumunun üzerine” burnuna, gerçekten Bedir savaşında burnundan bir isabet aldı, izi de ömür boyu kaldı. Bunun gayet zelil (hor) olmaktan kinaye olduğu da söylenmiştir ki cüdia enfuhu ve rağime enfuhu da böyledir (burnu kesilsin, burnu sürtülsün). Çünkü damga, özellikle burun üzerindeki damga açık bir ayıptır. Ya da yüzünü kıyamet gününde karartacağız demektir.

17- “Gerçekten onları denedik” Mekke halkını – Allah onu şereflendirsin – kıtlıkla denedik “bahçe sahiplerini denediğimiz gibi” San’a’ya iki fersah yakın bahçeyi kast ediyor. İyi bir kimsenin idi, meyve keseceği zaman (bağ bozumunda) fakirleri çağırır; orak artığını, rüzgârın savurduğunu veyahut ağacın altına serdiği yaygının uzağında kalanları onlara bırakırdı. Böylece onlar için de çok miktarda mal birikirdi. Kendisi ölünce oğulları: Eğer babamızın yaptığını yaparsak, işimiz zorlaşır, dediler. Onu sabahleyin yoksullara duyurmadan devşirmeye karar verdiler, nitekim: “Onu sabahleyin elbette keseceklerine (devşireceklerine) yemin etmişlerdi” demiştir. Sabah erkenden devşireceklerine karar verdiler.

وَلَا يَسْتَنْوْنَ ۝۱۸ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ
 نَائِمُونَ ۝۱۹ فَاصْبَحْتَ كَالْصَّرِيمِ ۝۲۰ فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ ۝۲۱ أَنْ اغْدُوا عَلَيَّ
 حَرْثَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ۝۲۲ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ ۝۲۳ إِنْ لَا
 يَنْخُلَتْهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ۝۲۴ وَغَدَا عَلَى حَرْدٍ قَلِيلٍ ۝۲۵ فَلَمَّا رَأَوْهَا
 قَالُوا إِنَّا لَضَالُونَ ۝۲۶ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۝۲۷

18 – İstisna da etmiyorlardı (inşallah demiyorlardı).

19 – Onlar uyurlarken üzerine Rabbinden bir dolaşıcı dolaştı.

20 – Koyu karanlık gece gibi oldu.

21 – Sabahleyin seslendiler:

22 – Ekdinize çıkın, eğer kesecekseniz, diye.

23 – Fısıldaşarak gittiler.

24 “Bugün üzerinize bir yoksul sakın girmesin” diye.

25 – Engellemeye güçleri yetermiş gibi erkenden gittiler.

26 – Onu görünce: “Muhakkak biz elbette şaşırdık (yanlış geldik)” dediler.

27 – “Hayır, biz mahrumlarız”.

18- “İstisna da etmiyorlardı” inşallah da demiyorlardı. Buna istisna demesi, onda da çıkarma olduğu içindir. Ancak ondaki çıkarılan zikredilenin tersidir, istisnada ise aynıdır ya da inşallah çıkmam demekle ancak Allah dilerse çıkarım (illa en yeşaallah) demenin manası bir olduğu içindir ya da babalarının ayırdığı gibi yoksulların hissesini ayırmıyorlardı, demektir.

19; 20- “Üzerinde dolaştı” bahçenin üzerinde “bir dolaşıcı” gezen bir bela “Rabbinden” ondan başlayan (gelen) “onlar uyurlarken. Koyu karanlık gece gibi oldu” meyvesi devşirilmiş (bozulan) bahçe gibi oldu, öyle ki içinde bir şey kalmadı. Sarîm fail vezninde, meful manasındadır ya da yanıp kararmakla gece gibi oldu demektir ya da çok kuruduğu için gündüz gibi bembeyaz oldu demektir. Gece ile gündüze sarîm denilmesi, her birinin insanlardan kesilmesi içindir ya

da bahçe kum yığını gibi oldu demektir.

21; 22- “Sabahleyin seslendiler: Eniğdu: (Ekininize çıkın, dediler)” enihrucu demektir (en tefsiriyedir) ya da bienihrucu demektir (en mastariyedir). Fiilin alâ edatıyla geçişli kılınması ya ikbal (yönelmek) manasını içerdiği içindir ya da erkenden meyveyi kesmeye gitmenin düşmanın işgal için erkenden baskınına benzediği içindir. “Eğer kesecekseniz” meyveleri toplayacaksınız.

23; 24- “Fısıldaşarak gittiler” aralarında istişare ederek, hafiye, hafite ve hafide fiilleri ketm / gizlemek manasınadır. Yarasaya hufdud denilmesi de bundan (gündüzün gizlenmesinden)dir. “En la yedhulenneha (bugün üzerinize bir yoksul sakın girmesin diye)” en edatı müfessiredir, en’i atarak ve kavlı maddesini gizleyerek de okunmuştur. Yoksulu girmekten men etmekten maksat yasağı mübalağa etmek, ona girme fırsatı vermemektir. Mesela: Seni burada görmeyeyim sözü gibi (buralara yaklaşma demektir).

25- “Ve gadev alâ hardin (engellemeye güçleri yetermiş gibi erkenden gittiler)” sadece az bir şeye güçleri yeterek demektir. Bu da hâredetis senetü deyiminden gelir ki yıl kurak geçmektir. Hâredetil ibilü de deve sütünü vermemektir. Mana da şöyledir: Onlar yoksullara bir şey vermemeye kararlı olarak gittiler ama asıl yoksul düşenler kendileri oldular ya da bahçelerinden yararlanacakları yerde zor geçinmek ve mahrum kalmakla cezalandılar, demektir. Şöyle de denilmiştir: Hard hared manasınadır ki öfke demektir, böyle de (alâ haredin) okunmuştur yani ancak birbirlerine kızabildiler demektir, bu da “(birbirlerini kınayarak)” (Nun: 30) kavli gibidir. Şöyle de denilmiştir: Hard bir şeye kast etmek ve hız yapmaktır, şair şöyle demiştir:

Allah'ın emriyle bir sel geldi,

Ürün veren bahçeyi kast eder gibi.

Yani meyvelerini devşireceklerini zannederek hızla bahçelerine yöneldiler demektir. Hard’in o bahçenin özsel ismi olduğu da söylenmiştir.

26; 27- “Onu gördünce” onu ilk gördükleri anda: “Muhakkak biz elbette şaşırdık, dediler” bahçemizin yolunu şaşırdık, o bizim bahçemiz değildir, dediler. “Hayır, biz” yani iyice düşündükten ve o olduğunu anladıktan sonra: Biz dediler “mahrumlarız” bahçemizin hayrından mahrum kaldık, çünkü nefislerimize karşı cinayet işledik.

قَدْ أَوْسَطَهُمُ الْمَآءِلَ لَكُمْ

لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قُلُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى
بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَى رَبُّنَا أَنْ
يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ
الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ
الَّتِي فِيهَا نَجْمٌ ﴿٣٤﴾ أَتَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ لَمْ
لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾

28 – Ortancaları: “Tespîh etmeli değil miydiniz demedim mi?” dedi.

29 – Dediler: “Rabbimizi tespih ederiz, gerçekten biz zalımlar olduk”.

30 – Kimileri kimilerine dönüp kınamaya başladılar.

31 – Dediler: “Eyvah bize, gerçekten biz azgınlar olduk”.

32 – “Rabbimizin bunun yerine bize daha hayırlısını vermesi umulur. Şüphesiz biz Rabbimize yönelenleriz”.

33 – İşte azap böyledir. Elbette ahiret azabı daha büyüktür, keşke bilselerdi!

34 – Şüphesiz müttakiler için Rablerinin katında Nalm cennetleri vardır.

35 – Biz Müslümanları suçlular gibi kılar mıyız?

36 – Size ne oluyor? Nasıl hükmediyorsunuz?

37 – Yoksa sizin kitabınız var da onda ders mi okuyorsunuz?

38 – Gerçekten sizin için onda seçeceğiniz şeyler mi var?

28; 29- “Ortancaları dedi” görüş yahut yaş bakımından büyükleri: “Tesbih etmeli değil miydiniz, demedim mi?” kötü niyetinizden dolayı Allah’ı zikredip ona tövbe etmeli değil miydiniz? Bunu da buna karar verdikleri zaman demiştir, bu manaya da: “Dediler: Rabbimi-

zi tespih ederiz, gerçekten biz zalimler idik” sözü delalet eder. Yani keşke inşallah deseydiniz, dedi. Buna tespih demesi tazimde ortak oldukları içindir ya da Allah'ın mülkünde istemediği bir şeyin cereyan edemeyeceğinden dolayıdır.

30; 31; 32- “Kimileri kimilerine dönüp birbirlerini kınamaya başladılar” bazısı basını kınamaya koyuldu; çünkü onlardan kimisi bunu işaret etmiş, kimisi bunu doğru bulmuş, kimisi razı olarak susmuş ve kimisi de bunu beğenmemişti. **“Dediler: Eyvah bize, gerçekten biz azgınlar idik”** Allah Teala'nın hududunu çiğneyenlerden idik. **“Rabbimizden bunun yerine bize daha hayırlısını vermesi umulur”** tövbenin ve suçu itiraf etmeni bereketiyle. Rivayete göre onlara bundan daha hayırlısı verilmiştir. Şeddesiz olarak yübdilena da okunmuştur. **“Şüphesiz biz Rabbimize yönelenleriz”** affını umanlar, hayrını isteyenleriz. İlâ rabbina'daki ilâ edatı rağbetin sonuna işaret etmektedir (gaye mugayyaya dahildir) ya da (rağbet) rucu manasını içerdiği içindir.

33- “İşte azap böyledir” Mekke halkını ve bahçe sahiplerini dendiğimiz azap gibi dünyada azap böyledir. **“Elbette ahiret azabı daha büyüktür”** ondan daha büyüktür **“keşke bilselerdi!”** eğer bilselerdi onları azaba götürecek şeyden sakınırlardı.

34- “Şüphesiz müttakiler için Rablerinin katında vardır” yani ahirette yahut Allah'ın kutsal çevresinde **“Naim cennetleri vardır”** öyle cennetlerdir ki onlarda sırf zevkten başkası yoktur.

35- “Biz Müslümanları suçlular gibi kılar mıyız?” bu da kâfirlerin dediklerini rettir, çünkü onlar: Eğer yeniden dirilmemiz Muhammed'in ve yanındakilerin dedikleri gibi doğru ise bizden üstün olamazlar, aksine biz dünyada olduğu gibi onlardan daha iyi oluruz, derlerdi.

36- “Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?” bu üslup değişikliğinde onların hükümlerinden şaşma ve onu uzak görme vardır ve şunu da bildirmektedir ki bu, fikir karışıklığının ve eğri bir görüşün sonucudur.

37; 38- “Yoksa sizin kitabınız mı var?” gökten inme **“onda ders mi görüyorsunuz?”** ders mi okuyorsunuz. **“İnne leküm (gerçekten sizin için onda seçeceğiniz şeyler vardır?)”** sizin için seçtiğiniz ve hoşunuza giden şeyler vardır. Aslı feth ile enne leküm'dür, çünkü ders medrus (ders okunan) demektir. Lema'daki lam gelince hemze meksur kılınmıştır. Bunun medrus'un hikâyesi olması da caizdir. Tahayyereş şey'e vehtarehu denir ki bir şeyin iyisini seçmektir.

أَمْ لَكُمْ

أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلِّمُوا إِلَهُكُمْ
بِذَلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا
صَافِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَكْشَفُ عَنْ سَلْقٍ وَيَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾
خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ
وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يَكْتُمُ بِهِذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنْ كَذَّبُوا مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

39 – Yoksa sizin bizim üzerimizde kıyamet gününe ulaşan, gerçekten hükmettiğinizin sizin olduğuna dair yeminler mi var?

40 – Sor onlara: “Buna hangileri kefilidir?”

41 – Yoksa onların ortakları mı var? Öyleyse, eğer doğru iseler, ortaklarını getirsinler.

42 – O günde bacadan açılır ve secdeye davet edilirler de güç yetiremezler.

43 – Gözleri yerde, onları zillet bürür. Onlar sağlamken secdeye davet ediliyorlardı.

44 – Bırak beni, bu sözü yalanlayanla baş başa. Biz onları bildiklerimizden derece derece azaba yaklaştıracamız.

45 – Ben onlara süre veriyorum. Şüphesiz benim tuzağım sağlamdır.

39- “Yoksa sizin bizim üzerimizde yeminleriniz mi vardır?” yeminlerle pekiştirilmiş sözler mi vardır? “baliğatün” en son şekilde tekit edilmiş. Nasb ile (baliğaten) de okunmuştur ki hâl olur, amili de iki zarftan (leküm, aleyna) biridir. “İla yevmil kıyameti (kıyamet gününe kadar)” bu da leküm’de takdir edilen şeye mütealliktir yani sabitetün leküm demektir ki kıyamete kadar geçerli, onun sorumluluğundan çıkamayacağımız ve o gün de sizi hakem kılacağımız sözü mü var demektir. Ya da o güne ulaşacak yeminler mi var demektir? “Gerçekten

hükmettiğinizin sizin olduğuna dair yeminler mi var?” Bu da kase-min cevabıdır, çünkü üzerimizde yeminleriniz mi var sözünün manası, sizin için kasem mi ettik, demektir?

40; 41- “Sor onlara: Buna hangileri kefildir?” bu hükme kefil olup da onu iddia ve tashih eden vekil demektir. **“Yoksa onların ortakları mı var?”** bu sözde onlara iştirak eden. **“Öyleyse, eğer doğru iseler, ortaklarını getirsinler”.** Eğer davalarında haklı iseler, çünkü en azından onları taklit ediyor olmalılar yahut bir vaat vardır veyahut kuru bir taklit vardır, bu da sıra ile onların görüşlerini ileri sürmekte ve dayanaksız iddialarını çürütmektedir. Mana şöyledir de denilmiştir: Yoksa onların ortakları yani putları mı var da onları ahiret sevabında müminler gibi mi kılacaklar? Sanki bu eşitlik Allah tarafından bertaraf edildiği gibi Allah’a şirk koştukları putları tarafından da bertaraf edilmiştir (ne Allah onaylamış ne de putları).

42- “O günde bacaktan açılır” o günde iş kızırsır ve sorun büyür, bacağın açılması, buna misaldir. Aslı haremdeki kadının (düşmandan) kaçarken bacağının açılmasıdır. Şair Hatim Tai şöyle demiştir:

*O, savaş adamıdır; savaş kızırsırsa ona dayanır,
Eğer bacağını açarsa o da açar.*

Ya da işin aslı ve gerçeği ortaya çıkar, öyle ki göze ayan olur demektir. Bu da ağacın ve insanın bacağından istiare edilmiştir. “Sâkn” diye nekire olması korkutmak ve büyötmek içindir. Malum ve meçhul kalıbı ile tekşifü ve tükşefü okunmuştur. Fiil (eylem) de kıyamete yahut ortama aittir. **“Secdeye davet edilirler”** secdeyi terk ettikleri için onları azarlamak üzere, eğer gün kıyamet günü ise ya da beş vakit namaza davet edilirler demektir, eğer vakit can çekişme zamanı ise. **“Ona güç yetiremezler”** vakti geçtiği yahut güçleri kalmadığı için.

43- “Gözleri yerde onları zillet bürür” horluk onlara yetişir. **“Onlar secdeye davet ediliyorlardı”** dünyada ya da sağlık zamanlarında **“sağlam iken”** ona imkânları varken ve engeller ortadan kalkmışken.

44; 45- “Bırak beni, bu sözü yalanlayanla baş başa” onu bana bırak, ben ona yeterim. **“Biz onları derece derece azaba yaklaştıracamız”** mühlet vererek, sağlıklarını devam ettirerek ve nimetlerini artırarak **“bilmedikleri yerden”** onun istidraç olduğunu bilmeden, çünkü onu kendileri için müminlere karşı bir üstünlük saymışlardı. **“Ben onlara süre veriyorum”** mühlet veriyorum. **“Şüphesiz benim tuzağım sağlamdır”** hiçbir şey onu savamaz, Gazabına verdiği nimetine tuzak demesi şekten ona benzediği içindir.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ
 فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ
 إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكُهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَبَدَّ
 بِالْعُرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبِيهِ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾
 وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
 الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

46 – Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da ağır borç altında mı kalmışlar?

47 – Yoksa gayb onların yanında da ondan mı yazıyorlar?

48 – Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret ve balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani, gamla dolu olarak seslenmişti.

49 – Eğer ona Rabbinden bir nimet yetişmese idi, elbette boş alana yerilmiş olarak atılırdı.

50 – Böylece Rabbi onu seçti; onu iyilerden kıldı.

51 – Kâfirler, bu zıkkı (Kur'an'ı) işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle şüphesiz kaydıracaklardı. "Gerçekten o, elbette delidir" diyorlar.

52 – Oysa o, âlemler için ancak bir öğüttür.

46; 47- "Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun da" irşat hizmetinden dolayı "onlar ağır borç" para cezası "altında mı kalmışlar?" onu taşıyamadıkları için mi senden yüz çeviriyorlar. "Yoksa gayb onların yanında mı?" Levh-i Mahfuz yahut gaip şeyler "ondan mı yazıyorlar?" hüküm verdikleri şeyi ondan yazıyorlar da senin ilmüne ihtiyaç duymuyorlar mı?

48- "Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret" o da onlara verdiği süredir ve onlara karşı sana yapacağı yardımı tehir etmesidir. "Ve balık sahibi gibi olma" Yunus aleyhisselam gibi. "Hani, seslenmişti" balığın karnında "gamla dolu olarak" sıkıntısından içi öfke ile dolarak; yoksa sen de aynı sıkıntıya müptela olursun.

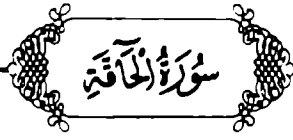
49- "Levlâ en tedarekehu (eğer ona Rabbinden bir nimet yetişme-

se idi)". Yani tövbeye muvaffak kılıp da onu kabul etmese idi. Tedareke fiilinin müzekker düşmesi araya mefulun girmesi nedeniyledir. Tedarekethü ve teddarekehu da okunmuştur, o zaman geçmiş hikâye edilmiş olur, şu manaya ki: Ona bu cümle söylenecek pozisyonda olmasa idi. "Elbette boş alana atılırdı" ağacı bulunmayan bir yere demektir. "yerilmiş olarak" kınanacak hareket yapmış, rahmet ve ikramdan kovulmuş olarak. "Vehüve mezmum" cümlesi hâldir, levla'nın cevabı ona dayanmaktadır. Çünkü olumsuz olan odur, alana atılmak değildir (kınanmış olarak atılmaktır).

50- "Böylece Rabbi onu seçti" vahyi ona iade etmekle ya da onu peygamber yaptı, eğer bu olaydan önce peygamber olmadığı doğru ise. "Onu iyilerden kaldı" iyilikte kemale erenlerden, bunu da terki evla olanı yapmaktan esirgemekle yaptı. Bunda kulların fiillerinin Allah tarafından yaratıldığına delil vardır. Ayet Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Sakif kabilesine beddua etmek istemesi üzerine indi. Uhut'ta başına gelenler geldiği zaman yenilenlere beddua etmek istediği zaman indi de denilmiştir.

51- "Ve in yekâdü (kâfirler bu zikri işittikleri zaman neredeyse seni gözleriyle elbette kaydıracaklardı)". İn, inne'den tahfif edilmiştir, lam da onun delilidir, mana da şöyledir: Onlar aşırı düşmanlıklarından dolayı sana öyle kötü bakarlar ki neredeyse ayağını kaydıracaklar ya da seni helak edecekler. Bu da: Bana öyle bir baktı ki neredeyse beni devirecekti, deyiminden gelir. Yani eğer bakışı ile beni devirebilseydi devirecekti demektir. Ya da neredeyse sana göz edeceklerdi demektir. Çünkü rivayete göre Esed oğullarında meşhur gözü değenler vardı; biri Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e göz etmek istedi; ayet bunun üzerine indi. Hadiste şöyle denilmiştir: Göz adamı kabire, deveyi de kazana koyar. Belki de bu, bazı nefislerdeki özelliklerdendir. Nafi leyezlikuneke okumuştur ki zeliktuhu fezeleka deyiminden gelir, hazintuhu fehazine gibi. Leyüzhikuneke de okunmuştur ki seni helak edecekler, canını çıkaracaklardı demektir. "Zikri işittikleri zaman" yani Kur'anı, daha açıkcası onu duydukları zaman kin ve hasetleri depreşir. "Gerçekten o, elbette delidir diyorlar" durumuna şaşıtklarından ve insanları ondan nefret ettirmek için.

52- "Oysa o, âlemler için ancak bir öğüttür" ona Kur'an'dan dolayı delilik nispet ettikleri zaman onun genel bir zikir olduğunu, onu ancak insanların aklın en mükemmelleri ve görüş bakımından en ayrıcalıkları idrak edebileceğini açıkladı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Kalem suresini okursa, Allah ona güzel ahlak sahiplerinin sevabını verir.

69 / HAKKA SURESİ

Mekke'de inmiştir.

52 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَاقَّةُ ١ مَا الْحَاقَّةُ ٢ وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْحَاقَّةُ ٣ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادُ
 بِالْقَارِعَةِ ٤ فَمَا ثَمُودُ فَلَعِلُّكُوا بِالطَّاغِيَةِ ٥ وَمَا عَادُ فَاهْلِكُوا بِرِيحِ
 صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ٦ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةِ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى
 الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى ٧ كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَلْوِيَةٍ ٧ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ٨
 وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ٩

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 - O hak olan,

2 - Nedir o hak olan?

3 - Sana hak olanın ne olduğunu ne bildirdi?

4 - Semud ve Ad (kavımları) kıyameti yalanladılar.

5 - Semud'a gelince, o azgın sesle helak edildiler.

6 - Ad'e gelince, onlar da gürültülü, azgın bir rüzgârla helak edildiler.

7 - Onu yedi gece sekiz gün üzerlerine kahırla saldı. O kavmi onda çarpılmış görürsün, sanki onlar içi boş hurma kütükleri gibidir.

8 - Onlar için bir kalıntı görüyor musun?

9 - Fir'avn, ondan öncekiler ve Mü'tefikeler yanlışlarla geldiler.

1- "O hak olan" yani gerçekleşmesi hak olan o saat ve o hâl demektir ya da işlerin gerçekleştiği yani hakikatleri anlaşılan yahut hesap, ceza gibi hak işlerin içinde gerçekleştiği o saat ve o hal demektir, son ikisinde isnat mecazıdır (mana şöyledir: İşlerin gerçeğini ortaya çıkaran saat, aslında işlerin gerçeğini ortaya çıkaran Allah'tır). Elhakka müptedadır, haberi de.

2- "Melhakka'dır" aslı ma hiye, o nedir demektir, bu da onu büyütme ve ondan korkutmak içindir. Zamirin yerine zahir ismin konulması onu daha korkunç göstermek içindir.

3- "Sana hak olanın ne olduğunu ne bildirdi?" yani onun ne olduğunu sana ne bildirdi, daha açıkçası sen onun gerçeğini bilemezsin, çünkü o, herhangi bir kimsenin idrak edemeyeceği kadar büyüktür. Ma müptedadır, edrake de onun haberidir.

4- “Semud ve Ad (kavimleri) kıyameti yalanladılar” insanları korkutmakla, gök cisimlerini de dağılma ve dökülme ile çarpan o durumu demektir. Bunun elhakka'nın zamirinin yerine konulması, onun şiddet niteliğini daha çok artırmak içindir.

5; 6- “Semud'a gelince, o azgın sesle helak edildiler” şiddeti haddi aşan şeyle ki o da sestir ya da sarsıntıdır, bu da kıyameti inkârlarından ya da yalanlama ve başka şeyle taşkınlıkları sebebiyledir. Bu durumda tağiye akıbet vezninde mastar olur, ancak **“Ad'e gelince, onlar da gürültülü, bir sesle helak edildiler”** kavline mutabık düşmez. Sarsar frekansı şiddetli sestir ya da soğuktur ki sar'dan veyahut sır'dan gelir. **“Azgın”** şiddetle esen demektir, sanki idarecisi meleklere isyan etmiş, onu zapt edememişlerdir. Ya da Ad kavmine azgınlık edendir ki onu çevirmeye güçleri yetmemiştir.

7; 8- “Sahharaha (onu üzerlerine saldı)” kudretiyle onlara musallat etti. Bu da yeni söz başıdır ya da onun kozmolojik sebeplerle meydana geldiği vehmini reddeden sıfattır. Öyle bile olsa onu takdir eden ve sebep kılan yine O'dur (Allah'tır). **“Yedi gece sekiz gün üzerlerine kahırla saldı”** husumen arka arkaya demektir ki hasim'in çoğulu olur. Bu da hasemtüd dâbbete deyiminden gelir ki hayvanı aralıksız dağlamaktır ya da nahisatin (uğursuz) demektir ki bu da hasemet külle hayrın (bütün hayırları kesti, kökünü kuruttu) demektir. Ya da katıatın demektir ki köklerini kesti demektir. Husumen'in mastar olup mefulun leh manasına olması da caizdir, köklerini kesmek için gönderildi demektir ya da mukadder bir durumunu gösteren mefulun mutlakdır yani tahsimühüm husumen demektir. Feth ile (hasumen) okunuşu da bunu destekler. Bu da eyyamül acuz günleri idi ki Çarşamba sabahından öteki çarşambanın güneş batımına kadar devam etmiştir. Ona acuz denilmesi kışın sonu olmasındandır ya da bir koca karı yeraltı dehlizine girmişti, rüzgâr onu sekizinci gün oradan çekip çıkardı ve helak etti. **“O kavmi görürsün”** eğer orada hazır olsa idin **“orada”** rüzgârın estiği yerlerde yahut o gece ve gündüzlerde **“çarpılmış”** ölmüş görürdün, bu (sar'a) da sarî'in çoğuludur. **“Sanki onlar hurma kütükleridir”** hurma gövdeleridir **“içi boş”** içini kurt yemiş, içi çürümüş. **“Onlar için bir kalıntı görüyor musun?”** bakiye yahut kalan bir can yahut kalma demektir.

9- “Fır'avn ve ondan öncekiler geldiler” ondan önce geçenler, Basralı iki kurra ile Kisai ve men kabelehu okumuşlardır ki onun yanındakiler ve ona tabi olanlar demektir ve men maahu okunuşu da bunu gösterir. **“Ve mü'tefikeler”** Lut kavminin köyleri demektir ki maksat halkıdır. **“Bilhatı-eh (yanlışla geldiler)”** hata ile yahut hatalı iş ve işlerle geldiler demektir.

فَعَصَوْا

رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً ⑩ أَنَا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ
فِي الْجَارِيَةِ ⑪ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أذُنٌ وَأَعْيَةٌ ⑫ فَادَّا
نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةً وَاحِدَةً ⑬ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً
وَاحِدَةً ⑭ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ⑮ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ
يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ⑯ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشُ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ
يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةً ⑰

10 – Rablerinin elçisine isyan ettiler; o da onları şiddeti (gittikçe) artan bir yakalama ile yakaladı.

11 – Gerçekten biz, su azgınlaştığı zaman sizi akan gemide taşıdık.

12 – Onu size bir öğüt kulmamız için ve kavrayan kulaklar kavrasın, diye.

13 – Sura tek bir üfürölme ile üfürüldüğü zaman,

14 – Yer ve dağlar yüklenip de tek bir ufalanma ile ufaltıldıkları zaman,

15 – İşte o gün olan olmuştur.

16 – Gök yarılmış, artık o, o gün zayıflayıp sarkmıştır.

17 – Melekler etrafında. Rabbinin Arş'ını o gün üstlerinde sekiz (melek) taşır.

10- “Rablerinin elçisine isyan ettiler” her ümmet kendi elçisine isyan etti. “O da onları şiddeti gittikçe artan bir yakalama ile yakaladı” amellerinin çirkinliği artukça o da şiddeti artan bir yakalama ile yakaladı.

11- “Gerçekten biz, su azgınlaştığı zaman” normal haddini aştığı zaman ya da tufanda depo görevlisini aştığı, ona isyan ettiği zaman demektir ki ve men kablehu okunuşu onu destekler. “Sizi gemide taşıdık” atalarınızı, siz o zaman onların sulplerinde idiniz “akan gemide” Nuh aleyhisselam'ın gemisinde.

12- **“Onu size kılmanız için”** o olayı ki o da müminlerin kurtarılıp kâfirlerin suya boğulmasıdır **“bir öğüt / hatırlatma”** Yaratıcının kudret ve hikmetini, kahır ve rahmetinin kemalini gösteren bir işareti kılmanız için. **“Ve telyeha (onu kavrasın diye)”** onu içinde tutsun diye. İbn Kesir onu ketf lafzına benzeterek ayn’ın sükûnu ile ve ta’yeha okumuştur. Va’y bir şeyi kendi içinde muhafaza etmektir, “iyâ” ise başkasının içinde muhafaza etmektir. **“Kavrayan kulaklar”** korunması gerekeni koruyan (alıcı) kulaklar, bu da onu düşünmek, onu yaymak, üzerinde fikir yürütmek ve gereğince amel etmekle olur. Üzü- nün şeklinde nekire olması onun azlığı ve böyle az bir şeyin büyük bir kalabalığın kurtarılması ve nesillerinin devam etmesine sebep olduğu içindir (kulaktan kulağa anlatılması ve duyanların bundan ibret alması gibi). Nafi zal’ın sükunu ile üznün okumuştur.

13- **“Feiza nufiha fissuri nefhatün vahideh (sura tek bir üfürme ile üfürüldüğü zaman)”**. Kıyametin şanını yüceltmek ve önemini belirtmek için ondan abartılı bir şekilde korkutup da onu yalanlayanların geleceklerini anlatınca bunu açıklamaya başladı. Nufiha fiilinin mastara (nefhatün’e) isnadı onun sıfatla (vahidetün ile) kayıtlamasından dolayı güzel olmuştur, fiilin müzekker olması da araya (fissuri) lafzının girmesinden dolayı güzel olmuştur. Nasb ile nefhaten de okunmuştur ki o zaman fiil car ile mecrura isnat edilmiş olur. Bundan da âlemin harap olacağı zaman ilk üfürme murat edilmiştir.

14- **“Yer ve dağlar yükletilir”** yerlerinden kaldırılır, bu da ya Allah’ın eksiksiz kudreti ile ya da zelzele veyahut kasırga gibi aracı ile olur. **“Tek bir ufalanma ile ufaltıldıkları zaman”** iki kütle birbirine bir defa çaptırıldığı ve toz duman olduğu zaman yahut birden yayılıp da inişi ve çıkışı olmayan dümdüz bir meydan olduğu zaman demektir. Çünkü sarsılmak düz olmak için sebeptir. Bunun içindir ki hörgücü olmayan deveye nâkatün dekkâe denir, ardun dekkâe de geniş ve düz yer demektir.

15; 16; 17- **“İşte o gün”** o zaman **“olan olmuştur”** kıyamet kopmuştur. **“Gök yarılmış”** meleklerin inmesi için **“artık o, o gün zayıflamıştır”** gevşeyip sarmıştır. **“Melek”** melek diye bilinen cins **“onun etrafındadır”** yanlarındadır, Ercâ’ medsiz reca’nın çoğuludur. Belki de bu, bina- sının harap olması ve halkının da etraflarına ve çevrelerine çekilme- siyle harap olmasının temsilidir. Eğer zahir (dış) manasına ise belki de melekler bunun akabinde helak olacaktır. **“Rabbinin Arş’ini üstlerinde taşır”** etraflarındaki meleklerin üstlerinde yahut sekiz meleğin üstünde demektir, çünkü semaniye lafzı fail olduğu için hükmen (fevkahüm laf- zından) öncedir. **“Yevmeizin (o gün sekiz melek taşır)”**. Çünkü merfu

hadiste şöyle denilmiştir: Onlar bugün dördtür, kıyamet günü olduğu zaman Allah onlara imdat için dört melek daha gönderecektir. Sekiz saf melektir de denilmiştir ki sayılarını ancak Allah bilir. Belki de bu onun azametini sultanların üst mahkeme kurmak için halkın huzuruna çık-maları ile temsil edilmiştir. Buna göre de şöyle demiştir:

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝١٨ فَلَمَّا مَنَّ
 أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَٰؤُلَاءِ أَقْرَأُوا كِتَابِيَةَ ۝١٩ إِنِّي ظَنَنْتُ
 أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَةَ ۝٢٠ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۝٢١ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝٢٢
 قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۝٢٣ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۝٢٤
 وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَةَ ۝٢٥
 وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَةَ ۝٢٦ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ۝٢٧

18 – O gün sunulursunuz, sizden hiçbir sır kalmaz.

19 – Kitabı sağından verilenlere gelince: “Alın kitabımı okuyun!” der.

20 – “Gerçekten ben hesabımla karşılaşacağımı anlamıştım”.

21 – Artık o, hoşnut bir yaşamda.

22 – Yüksek bir cennette,

23 – Devşirilecek meyveleri yakın.

24 – Yiyin, için afiyetle, geçen günlerde önceden gönderdikleri-nizle.

25 – Kitabı solundan verilene gelince: “Keşke, kitabım bana ve-rilmeseydi!” der.

26 – “Hesabımı nedir, bilmeseydim”.

27 – “Ah keşke, (dünyadaki ölüm) ışıl bittiren olsaydı!”

18- “O gün sunulursunuz” hesap verme, sultanın, askerlerinin du-rumunu öğrenmek için onları teftiş etmesine benzetilmiştir. Bu her ne kadar sura ikinci üfürmeden sonra ise de ancak gün geniş bir zamanın ismi olduğu ve onda iki üfürme, toplanma, hesap, cennete girme ve ce-henneme girme bulunduğu için hepsine zarf olması doğru olmuştur. “Sizden hiçbir sır gizli kalmaz”. Gizli bir şey kalmaz ki sunum, ondan

haberdar olmak için olsun. Bundan maksat durumu açığa çıkarmak ve adaleti en üst düzeyde gerçekleştirmektir. Ya da insanlara sunulur, amelleri kendilerine gösterilir, nitekim Allah Teala: “O gün sırlar yoklanır” (*Tarık*: 9) demiştir. Hamze ile Kisai ye ile (la yahfa) okumuşlardır.

19- “Kitabı sağından verilene gelince” bu da sunumu açıklamaktır “der” sevincinden “haumukrau kitabiyeh (alın kitabımı okuyun!)” ha huz emrinin ism-i fiilidir. Onda çeşitli lügatler vardır, en kalitelisi şöyledir (çekimi şöyle yapılır): Ha ya racülü ha ya imreetü, hauma ya recülani yahut imreetani ve haum ya ricalü ve haun ya nisvetü. Mefulu da mahzuftur (huz tikabiy). Kitabiyeh de ikrau’nun mefuludur, çünkü iki amilden en yakını odur. Bir de eğer haum’un mefulu olsa idi ıkrauhu denirdi. Çünkü en iyisi nerede ızmarı mümkünse orada yapmaktır. Kitabiyeh, hisabiyeh, maliyeh ve sultaniyeh lafızlarındaki he sekte içindir; vakfen sabit, vaslen sakıt olur. Burada vakfetmek müstehaptır, çünkü İmam (baş) Mushaf’ta öyle yazılmıştır. Bundan dolayıdır ki vaslen de he ile okunmuştur.

20- “Gerçekten ben hesabımla karşılaşacağımı anlamıştım” yani bilmiştim, belki de bundan zan ile tabir edilmesi itikadî şeylerde akıldan geçen düşüncelerin ona zarar vermesindendir ki bunlar nazari bilgilerde genellikle eksik olmaz (amelî ilimler genellikle zanna dayanır).

21- “Artık o, hoşnut bir yaşamdadır” radiyet nispet sıygası olarak zat-i rızan (hoşnut yaşam) demektir ya da fiil (rızalık) mecazen ona isnat edilmiştir, çünkü o, katkılardan arındırılmış ve devamlı saygı görmüştür.

22- “Yüksek bir cennette” mekânı yücelerde demektir, çünkü göktedir ya da dereceleri, binaları ve ağaçları yüksek demektir.

23- “Devşirilecek meyveleri” kutuf katf’ın çoğuludur, o da hızla toplanacak meyve demektir. Feth ile katf da mastardır (toplamak manasınadır). “Yakındır” oturan bile ona uzanabilir.

24- “Külû veşrebû (yiye, iç)” onlara öyle denir, zamirin çoğul olması manadan dolayıdır, “henîen (afiyetle)” eklen ve şürben henîen yahut heni’tüm henîen demektir. “Önceden gönderdiklerinizle” önceden yaptığınız iyi ameller sayesinde “geçen günlerde” dünya günlerinde.

25; 26; 27- “Kitabı solundan verilene gelince: Der” çirkin amelinin ve kötü akıbetini gördüğü zaman “keşke kitabım bana verilmeseydi, hesabım nedir silmeseydim. Keşke o” dünyadaki ölümüm “iş bitiren olsaydı” işimi kesip atsaydı, ondan sonra dirilmeseydim ya da keşke bu durum, işimi bitiren o şey olsaydı. Sanki o ölümden daha acısı ile karşılaştığı için o sırada onu (eskisini) temenni etmiştir ya da dünya hayatı ölüm olsaydı da onda diri olarak yaratılmasaydım, der.

مَا أَغْنَىٰ

عَنِّي مَالِيَّةٌ ۖ هَلْكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ ۖ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ۖ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ۖ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَلْنُلْكَوهُ ۖ إِنَّهُ
كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۖ وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۖ
فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهُنَا حَمِيمٌ ۖ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ۖ لَا
يُكَلِّهِ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ۖ فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ۖ وَمَا لَا تَبْصُرُونَ ۖ
إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۖ

28 – “Malım bana fayda vermedi”.

29 – “Gücüm benden yok oldu”.

30 – (Cehennem bekçilerine denir): “Onu tutun, bağlayın”,

31 – “Sonra onu cehenneme atın”.

32 – “Sonra yetmiş arşın bir zincire onu sokun (vurun onu)”.

33 – Çünkü o, ulu Allah’a inanmazdı,

34 – Yoksulu yedirmeye teşvik etmezdi.

35 – Onun için bugün yoktur ne sıcak bir dost.

36 – Ne de bir yiyecek, ancak ırından,

37 – Onu ancak günahkârlar yer.

38 – Yemin etmem, gördüklerinize,

39 – Görmediklerinize de.

40 – Gerçekten o saygı değer bir elçinin sözüdür.

28- “Ma ağna anni maliyeh (malım bana fayda vermedi)” malım ve bana tabi olanlar demektir, maağna’daki ma edatı nefiy (olumsuzluk) içindir, meful da mahzuftur (şey’en) ya da ret manasında istifham içindir, ağna’nın mefuludur (eyye şey’in ağna anni?).

29- “Gücüm benden yok oldu” mülküm ve insanlar üzerindeki otoritem ya da dünyada getirdiğim delilim. Hamze vasl halinde iki he’yi de atarak annî malî ve annî sultânî okumuştur. Diğer kurrallar ise iki halde de he ile okumuşlardır.

30; 31; 32- “Onu tutun” bunu Allah Teala cehennem hazinlerine der **“bağlayın. Sonra onu cehenneme atın”** sonra onu başka yere değil cehenneme atın, o da büyük ateştir. Çünkü o da insanlara karşı büyükenirdi. **“Sonra yetmiş arşın bir zincire”** yani uzun bir zincire **“onu sokun / vurun”** onu içine girdirin, cesedinin etrafına sarmakla, böylece yorgun düşer, hareket edemez. Önce zincirden bahsetmesi, cehennemden de önce bahsetmesi gibidir ki özelliği göstermek ve azap malzemelerine (ışkence aletlerine) dikkat çekmek içindir. Süme edatı ise aralarındaki şiddet farkını göstermek içindir.

33- **“Çünkü o, ulu Allah’a iman etmezdi”** bu da mübalağa için sebep göstermek üzere yeni söz başıdır. Azim demesi büyüklüğü hak ettiği içindir; binaenaleyh ona karşı kim büyüklük gösterirse bunu hak eder.

34- **“Yoksulu yedirmeye teşvik etmezdi”** başkasının yemeğini ona vermeye ya da yedirmeye teşvik etmezdi, hele kendi malından hiç vermezdi. Teşvikin zikredilmesi şöyle de olabilir; teşvik etmeyen böyle olursa, onu fiilen terk eden nasıl olur! Bunda kâfirlerin de fer’î hükümlerle mükellef olduklarına delil vardır (kâfir de bunları yapmalıdır, ama iman ettikten sonra. Kâfirken bunu yapması istenmez). Belki de bu iki durumun (iman etmemek ve yemek yedirmemek) özellikle belirtilmesi şunun içindir; çünkü itikatların en çirkini Allah Teala’yı inkâr etmektir, rezaletlerin en iğrenci de cimrilik ile kalp katılığıdır.

35; 36- **“Artık onun için yoktur ne sıcak bir dost”** onu himayesine alacak bir yakın **“ne de bir yiyecek, ancak irinden vardır”** gıslın cehennemliklerin vücutlarından sızan cerahat ve irindir, gusl kökünden gelir (atık madde), fiilîn veznindedir.

37- **“Onu ancak günahkârlar yer”** hata sahipleri yer, bu da hatıer recülü deyiminden gelir ki kasten günah işlemektir, doğrunun zıddı olana hata’dan değil. Hemzenin ye’ye kalbi ile hatıyun ve hemzenin atılmasıyla hatun da okunmuştur.

38; 39- **“Yemin etmem”** çünkü durum açıktır ve yeminle pekiştirmeye ihtiyacı yoktur ya da yemin ederim demektir, lâ da zaittir, ya da la yeniden dirilmeyi inkârlarını reddetmekte, uksimü (yemin ederim) de yeni söz başıdır, **“gördüklerinize ve görmediklerinize”** müşahede ettiklerinize ve gözden gaip olanlara. Bu da Yaratıcıyı da bütün yaratılanları da içine alır.

40- **“Gerçekten o”** Kur’an **“bir elçinin sözüdür”** onu Allah Teala’dan tebliğ etmektedir; çünkü elçi kendiliğinden demez, **“saygı değer”** Allah katında, o da Muhammed yahut Cebrail’dir, o ikisine selam olsun.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذْكُرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾
وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقْلَابِ ﴿٤٤﴾ لَأَخْلَلْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَنكَرَةٌ
لِّلْمُنْتَهِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

41 - O bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz!

42 - Bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

43 - Âlemlerin Rabbinden indirilmedi.

44 - Eğer bize karşı bazı sözler söylese idi,

45 - Mutlaka ondan sağını (sağ elini) alırdık.

46 - Sonra elbette kalp damarını keserdik.

47 - İçinizden ondan men edenler de yoktur.

48 - Gerçekten o, müttakiler için elbette bir öğüttür.

49 - Gerçekten biz şüphesiz sizden yalanlayanlar olduğunu biliyoruz.

50 - Gerçekten o, elbette kâfirler için bir hasrettir.

51 - Kuşkusuz o, elbette kesin bilginin gerçeğidir.

52 - Öyleyse, ulu Rabbinin adını tespih et.

41- "O bir şair sözü değildir" bazen iddia ettiğiniz gibi. "Ne de az iman ediyorsunuz" doğruluğu meydana çıktığı halde aşırı inadinızdan dolayı ne de az iman ediyorsunuz!

42- "Bir kâhin sözü de değildir" bazen iddia ettiğiniz gibi. "Ne de az düşünüyorsunuz!" az tefekkür ediyorsunuz, bunun için de bazen karıştırıyorsunuz. Şairliği reddederken imanı, kâhinliği reddederken de düşünmeyi zikretmesi şundandır; çünkü Kur'an'ın şiire benzememesi açık bir durumdur, onu ancak inatçı bir kimse inkâr eder.

Kâhinliğe benzememesi ise öyle değildir; çünkü o, Peygamber'in hal-
lerini, Kur'an'ın kâhinlik metoduna aykırı manalarını ve onların sözle-
rinin manalarını düşünmeyi gerektirir. İbn Kesir ile Yakup ikisinde de
ye ile (yü'minun, yetezekkerun) okumuşlardır.

**43- “Tenzilün” hüve tenzilün (o indirilmedir) demektir “âlemlerin
Rabbinden” onu Cebrail aleyhisselam'ın dilinin üzerine indirmiştir
(ona söyletmiştir).**

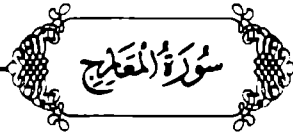
44- “Eğer bize karşı bazı sözler söylese idi” iftiraya söz demesi zo-
raki söylenmiş olmasındandır. İftira edilen sözlerle ekavîl (laf) demesi
ona hakaret etmek içindir, sanki o, kavîl maddesinden üfule'nin çoğu-
ludur, tıpkı edahîk gibi (o da udhukenin çoğuludur).

45; 46- “Mutlaka ondan sağını alırdık” biyeminihi (sağ kolunu de-
mektedir). “Sonra da elbette ondan kalp damarını keserdik” aort da-
marını, boynunu vurmakla, bu da onun en feci şekilde helâkine tas-
vir etmektedir. Çünkü Krallar kızdıkları kimseye böyle yaparlar. Bu
da maktul sağ elinden tutulur, kılıcın karşısına geçirilir ve onunla da
boyun vurulur. Şöyle de denilmiştir: Yemîn kuvvet manasıdır (kuv-
vetini elinden alırdık).

47; 48- “İçinizden ondan yoktur” öldürülmekten yahut maktulden
“men edenler” def edenler. Bu da ahad lafzının sıfatıdır, çünkü o ge-
neldir, hitap da insanlardır. “Gerçekten o” şüphesiz Kur'an “mütta-
kiler için elbette bir öğüttür” çünkü ondan yararlanacaklar onlardır.

**49; 50; 51- “Gerçekten biz şüphesiz sizden yalanlayanlar olduğun-
u biliyoruz”** onları yalanlamalarından dolayı cezalandırınız. “Şüp-
hesiz o, elbette kâfirler için bir hasrettir” müminlerin ondan sevap
aldıklarını gördükleri zaman (yüreklere yarar). “Kuşkusuz o, elbette
kesin bilginin gerçeğidir” içinde kuşku olmayan gerçektir.

52- “Öyleyse, ulu Rabbinin adını tespih et” o halde Allah'ı büyük
adını zikretmekle tespih et, ona karşı söylenen yalan sözden tenzih
etmek ve sana vahyettiği şeylere şükretmek için yap. Peygamber sal-
lallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Hakka suresini okursa, Allah Teala
onu kolay hesaba çeker.

70 / MEARİC SURESİ

Mekke'de inmiştir.

44 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝ (۱) لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَفْعٌ ۝ (۲) مِنْ اللَّهِ فِي الْمَعَارِجِ ۝ (۳)

تَرْجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝ (۴)

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝ (۵) إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۝ (۶) وَنَرَاهُ قَرِيبًا ۝ (۷)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Bir soran incek azabı sordu.

2 – Kâfirler için onu önleyici yoktur.

3 – Merdivenlerin sahibi Allah'tan,

4 – Melekler ve Ruh ona süresi elli bin sene olan bir günde çıkarlar.

5 – Öyleyse güzel bir sabırla sabret.

6 – Gerçekten onlar onu uzak görüyorlar.

7 – Bizse onu yakın görüyoruz.

1 – “Seele sailün (bir soran incek azabı sordu)”. Yani dea dain bihi demektir ki onu istedi manasınadır. Bundan dolayıdır ki fiil be harf-i ceri ile müteaddi kılınmıştır. Soran da Nadr bin Haris'tir, çünkü o: Eğer bu (Kur'an) senin katından bir hak ise üzerimize gökten taş yağdır (Enfal: 32) demişti. Ya da Ebu Cehil idi ki o da: Üzerimize gökten bir parça düşür (Şuara: 187) demişti. Bunu da alay etmek için istemişti. Ya da isteyen Resul aleyhissalat vesselam'dır ki onların azabını acele istemişti. Nafi ile İbn Amir sale okumuşlardır ki o da ya Kureys lehçesi ile sual kökündendir, nitekim şair şöyle demiştir:

Hüzeyl kabilesi Resulullah'tan çirkin bir şey istedi;

Hüzeyl istediği bu şeyle saptı ve isabet edemedi.

Ya da seylan kökündendir ki sale seylün okunuşu da bunu destekler, o zaman seyl lafzı mastar olur, sail manasınadır, mesela gavır gibi (o da gair manasınadır). Mana da: Vadi azapla aktı (vadiden azap aktı) demektir. Fiilin mazi oluşu gerçekten olacağı içindir. O da ya dünyada olacaktır ki o da Bedir savaşında öldürülmesidir ya da ahirette olacaktır ki o da cehennem azabıdır.

2- “**Lilkâfirîne (kâfirler için)**” bu da azabın başka bir sıfatıdır ya da vaki’in sılasıdır (ona mütealliktir). Eğer soru, azap kimin başına gelecek şeklinde olursa, (lilkâfirîne) cevap olur, be de buna göre seele’nin ihtemme (ilgilendi) manasını içermesinden dolayıdır. “Onu önleyici yoktur” reddedecek yoktur.

3- “**Allah’tan**” onun tarafından demektir, çünkü iradesi gerçekleşmiştir “**merdivenler sahibi**” basamaklar demektir ki onlar da güzel sözün ve iyi amelin göğe çıktığı basamaklardır. Ya da müminlerin sülûklerinde veyahut sevap yurdunda terakki ettikleri derecelerdir ya da merdivenler meleklerin mertebeleridir ya da göklerdir, çünkü melekler onlara çıkarlar.

4- “**Melekler ve Ruh ona süresi elli bin sene olan bir günde çıkarlar**”. Bu da o merdivenlerin yüksekliğini ve menzilinin uzunluğunu hayal ve temsil yolu ile açıklamak için yeni söz başıdır. Mana da şöyledir: Eğer onun bir zaman içinde kat edilmesi takdir edilse idi, dünya yıllarıyla elli bin yılla takdir edilirdi. Manası şöyledir de denilmiştir: Melekler ve Ruh onun Arş’ine miktarı elli bin yıl olan bir zaman içinde çıkarlar. Şöyle ki insanların faraza bu kadar zaman içinde kat ettiklerini onlar bir günde kat ederler demektir, yoksa kâinatın en alt ucu ile Arş’in en üst ucunun arasında elli bin yıllık yol vardır demek değildir. Çünkü yerin merkezi ile dünya göğünün ortasının arası beş yüz yıldır ve yedi kat göklerin, Kürsi’nin ve Arş’in kalınlığı ise o kadardır. Miktarı elli bin yıl dediğine göre yerden dünya göğünün tepesine kadar olan mesafeyi kast etmektedir. Fi yevmin’de fi’nin vaki’a ya da seele fiili-ne müteallik olduğu da söylenmiştir, bu da seyelan kökünden alındığı takdirdedir. Bundan (günden) maksat da kıyamet günüdür. Uzun olması da ya kâfirlere çok şiddetli olmasından yahut ondaki hal ve hesapların çokluğundan yahut da gerçekte öyle olduğundandır. Ruh ise Cebrail aleyhisselam’dır, ayrı zikredilmesi ya faziletinden dolayıdır ya da o, meleklerden çok büyük bir yaratıktır.

5- “**Öyleyse güzel bir sabırla sabret**” içinde acele ve kalp sarsıntısı olmayan bir sabırla, bu da seele fiiline mütealliktir. Çünkü mana, azabın gerçekleşmesi yaklaştı, sabret, intikam alman an meselesidir.

6; 7- “**İnnehü yeravnehu (gerçekten onlar onu görüyorlar)**” zahir azaba yahut kıyamet gününe gitmektedir “**uzak**” imkân sınırının dışında görüyorlar. “**Bizse onu yakın görüyoruz**” vukuunu mümkün görüyoruz.

يَوْمَ تَكُونُ

- السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ۖ (۸) وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۖ (۹) وَلَا يَسْئَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۖ (۱۰)
يُبْصِرُونَهُمْ يَوْمَ الْمُجْزِمِ لَوْ يَفْتَلِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمِئِذٍ بَيْنِهِ ۖ (۱۱)
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۖ (۱۲) وَفَصْلَتِ الْآلِ تَنْوِيهِ ۖ (۱۳) وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ
يُنْجِيهِ ۖ (۱۴) كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَى ۖ (۱۵) نَزَاعَةٌ لِلشَّوَى ۖ (۱۶) تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ۖ (۱۷)
وَجَمَعَ فَأَوْعَى ۖ (۱۸)

8 – O günde ki gök erimiş maden gibi olur.

9 – Dağlar boyalı yün gibi olur.

10 – Dost dostu sormaz.

11 – Onlar gösterilirler. Suçlu o günün azabından (kurtulmak için) oğullarını feda etmek ister.

12 – Yastık arkadaşını ve kardeşini.

13 – Kendini barındıran aşiretini.

14 – Yeryüzündeki herkesi. Sonra da kendisini kurtarsın (ister).

15 – Hayır, şüphesiz o, halis alevdir.

16 – Baş derisini soyan.

17 – Arkasını dönüp yüz çevireni çağırır.

18 – Toplayıp kap içinde saklayanı.

8- “Yevme (o günde ki gök erimiş maden gibi olur)” bu da kari-ben lafzının zarfıdır yani gök öyle olduğu zaman bu mümkün olur ya da vaki’in gösterdiği şeyin zarfıdır yahut fi yevmin’den bedeldir, eğer vaki’e talik edilirse. Mühl yavaş eriyen şeylerdir mesele maden filizleri gibi ya da zeytinyağı tortusudur.

9- “Dağlar boyalı yün gibi olur” renk renk boyanmış yün gibi olur, çünkü dağlar da değişik renktedir. Ufaltılıp da havada uçurulduğu zaman rüzgârın savurduğu boyalı yüne benzer.

10- “Vela yes’elü (dost dostu sormaz)” yakın yakının halinden sormaz, İbn Kesir meçhul kalıbı ile vela yüs’elü okumuştur yani dost dosttan istenmez ya da hali ondan sorulmaz demektir.

11; 12- “Yubassarunehüm (onlar gösterilirler)” bu da yeni söz başı yahut hâldir, bu sormaya mani olanın meşguliyet olduğunu bildirmek içindir; yoksa mani görünmemek değildir. Ya da sormaz; çünkü yüzün aklığı yahut karalığı buna ihtiyaç bırakmamaktadır. İki zamirin de çoğul olması dostun genel olmasındandır.

“Suçlu o günün azabından kurtulmak için oğullarını, yastık arkadaşını ve kardeşini feda etmek ister” bu da iki zamirden birinden haldir ya da yeni söz başıdır; her suçlunun kendi derdi ile meşgul olduğunu göstermek içindir. Öyle ki kendine en yakın insanı ve aklından hiç çıkmayan insanı feda etmek ister, hele onunla hiç ilgilenmez ve halini sormaz. Nafi ile Kisai mim’in fethi ile yevmeizin okumuşlarıdır. Tenvinle azabin ve nasb ile yevmeizin de okunmuştur, çünkü azab ta’zib manasınadır.

13; 14- “Aşiretini” ondan ayrıldığı kabilesini “kendini barındıran” soy olarak içine alan ya da zorluk anında sahiplenilen demektir. “Yeryüzündeki herkesi” insanları ve cinleri yahut mahlukatı “sümme yüncîhi (sonra da kendisini kurtarsın ister)” bu da yeftedi’ye atufur yani sonra da o fidye onu kurtarsın ister. Sümme edatı bunun uzak olduğunu göstermek içindir.

15; 16- “Kellâ (hayır)” suçluyu o istekten vazgeçirmek ve fidye vermenin onu kurtarmayacağını göstermek içindir. “İnneha (şüphesiz o)” zamir ateşe gitmektedir ya da kapalı bir şeye racidir ki “leza” lafzı onu tefsir etmektedir. Leza da haberdır ya da bedeldir ya da zamir kısaya gitmektedir, leza da müptedadır, haberi de “nezzaatün lişseva”dır (baş derisini soyar). Leza yalın alevdir, cehennemin bir adı olduğu da söylenmiştir. Elleza’dan nakledilmiştir, alev manasınadır. Hafs, Asım rivayetinde nasb ile nezzaten okumuştur. O zaman ya ihtisas (a’nî, ehussu) ile mansuptur ya da tekit eden ya da geçici haldir, o zaman leza mütelazziyen (alevli) manasına gelmiş olur. Şeva da vücudun el kol gibi yan parçalarıdır yahut şevat’ın çoğuludur ki o da baş derisidir.

17; 18- “Ted’û (arkasını dönüp yüz çevireni çağırır)” çeker ve hâzır eder, mesela şair Zürrimme’nin:

(*Ted’û enfenu errebebu*)

Taze ot (sığırın) burnunu yemeye davet eder. Leza cehenneminin kaçan kimseyi çekip davet etmesi, mecazidir. Zebaniler onu çağırır da denilmiştir. Ted’û helak eder manasınadır da denilmiştir ki deahullahu deyiminden gelir, Allah onu helâk etti demektir. “Arkasını döneni” haktan döneni “ve yüz çevireni” taattan kaçanı. “Toplayıp kap içinde saklayani” mal toplayıp onu kap içinde saklayarak hırsından ve uzun hülyalara daldığı için bitmez tükenmez hırs göstereni demektir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۚ (١٩) إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۚ (٢٠)
 وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۚ (٢١) إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۚ (٢٢) الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۚ (٢٣)
 وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۚ (٢٤) لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۚ (٢٥) وَالَّذِينَ
 يُصَلُّونَ يَوْمَ الدِّينِ ۚ (٢٦) وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ۚ (٢٧)
 إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ۚ (٢٨) وَالَّذِينَ هُمْ لِأَفْوَاجِهِمْ
 حَافِظُونَ ۚ (٢٩) إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
 مَلُومِينَ ۚ (٣٠) فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۚ (٣١)
 وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۚ (٣٢) وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ
 قَائِمُونَ ۚ (٣٣)

19 – Şüphesiz insan hırslı yaratıldı:

20 – Kendisine şer dokunduğu zaman feryat eden,

21 – Kendisine hayır dokunduğu zaman çok cımrı.

22 – Ancak namaz kılanlar müstesna.

23 – Onlar ki namazlarına devam ederler.

24 – Onlar ki mallarında belli bir hak vardır;

25 – Dilenci ve mahrum için.

26 – Onlar ki ceza gününü tasdik ederler.

27 – Onlar ki Rablerinin azabından korkarlar.

28 – Gerçekten Rablerinin azabı garantili değildir.

29 – Onlar ki namuslarını korurlar.

30 – Ancak eşlerine yahut sağ ellerinin sahip olduğu cariyelerine; çünkü onlar (bundan) kınanmazlar.

31 – Kim bunun ötesini ararsa, işte onlar haddi aşanlardır.

32 – Onlar ki emanetlerine ve sözlerine riayet ederler.

33 – Onlar ki şahitliklerini yerine getirirler.

19; 20; 21- **“Şüphesiz insan hırslı yaratıldı”** çok tamah ve sabırsız, **“kendisine şer dokunduğu zaman”** zarar dokunduğu zaman **“feryat eden”** çok sızlanan, **“kendisine hayır dokunduğu zaman”** bolluk nasip olduğu zaman **“çok cimri”** elini haddinden fazla sıkı tutar. Bu üç sıfat (helu, cezu ve menu) mukadder (sonradan olma) ya da şimdi gerçek hallerdir; çünkü insanın yaratılıştaki karakterinde vardır. Birinci iza cezua'nın, ötekisi de menua'nın zarfıdır.

22- **“İllec musallîn (ancak namaz kılanlar müstesna)”** bu da sonradan zikredilen sıfatlarla mevsuf olanları daha önce zikredilen hallerle yaratılanlardan istisna etmektedir. Çünkü bu sıfatlar onlara zıttır; şu açıdan ki bunlar hakkın taatına dalmaya, halka acımaya, cezaya inanmaya, azaptan korkmaya, şehveti kırmaya ve kalıcı ahireti geçici dünyaya tercih etmeye delalet etmektedirler; onlar (helu, cezu, menu) sıfatları ise dünya sevgisine dalmaktan ve gözü hep ona dikmekten kaynaklanmaktadır.

23; 24; 25- **“Onlar ki namazlarına devam ederler”** hiçbir meşguliyet onları alıkoymaz. **“Onlar ki mallarında belli bir hak vardır”** zekâtlar ve miktarı belli sadakalar gibi. **“Dilenci için”** isteyen için **“ve mahrum için”** istemeyip de kendini zengin sayan; o nedenle de mahrum kalan için.

26- **“Onlar ki ceza gününü tasdik ederler”** amelleriyle (işleriyle) tasdik ederler o da kendini yormak ve ahiret sevabını ummakla malını Hak yolunda sarf etmektir. Din de bunun için zikredilmiştir.

27; 28- **“Onlar ki Rablerinin azabından korkarlar”** kendileri namına korkarlar. **“Çünkü Rabbinin azabı garantili değildir”** bu da bir kimse ne kadar taat etse de Allah'ın azabından emin olmaması gerektiğini gösteren itiraz cümlesidir.

29; 30; 31- **“Onlar ki namuslarını korurlar. Ancak eşlerine yahut sağ ellerinin sahip olduğu cariyelerine; çünkü onlar (bundan) kınanmazlar. Kim bunun ötesini ararsa, işte onlar haddi aşanlardır”.** Bunun tefsiri de Mü'minin suresinde geçmiştir.

32- **“Onlar ki emanetlerine ve sözlerine riayet ederler”** muhafaza ederler, İbn Kesir tekil olarak emanetihim okumuştur. Yani hiyanet etmezler, inkâr etmezler ve bildikleri Allah haklarını ve kul haklarını gizlemezler.

33- **“Onlar ki şahitliklerini yerine getirirler”** Yakup ile Hafs çeşitleri değişik olduğu için çoğul kalıbı ile bişehadatihim okumuşlardır.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾ أُولَٰئِكَ
 فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾
 عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيُطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ
 جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
 فَلَا أَقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ
 خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ
 يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٤٢﴾

34 – Onlar ki namazlarını muhafaza ederler.

35 – İşte onlar cennetlerde ikram edilenlerdir.

36 – Kâfirlere ne oluyor da sana doğru koşuyorlar?

37 – Sağdan ve soldan bölük bölük.

38 – Onlardan her kişi Naim cennetine girdirilmesini mi umuyor?

39 – Hayır, gerçekten biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40 – Yine hayır, doğuların ve batıların Rabbine ant içerim ki, biz elbette kadirleriz.

41 – Onların yerine kendilerinden daha hayırlısını getirmeye. Biz geçilenler de değiliz.

42 – Öyleyse bırak onları, dalsınlar ve oynasınlar, tehdit edildikleri günlerine kavuşmalarına kadar.

34- “Onlar namazlarını muhafaza ederler” şartlarına riayet edip farzlarını ve sünnetlerini tam yaparlar. Namazın tekrar edilmesi, önce ve sonra namaz kılanların iki mülahaza (devam ve muhafaza) ile nitelenmeleri namazın faziletini ve diğerlerinden üstünlüğünü göstermek içindir.

35- “İşte onlar cennetlerde ikram edilenlerdir” Allah Teala'nın se-

vabı ile.

36; 37- “Kâfirlere ne oluyor da sana doğru” senden tarafa “devamlı koşuyorlar” sürat yapıyorlar. “Sağdan ve soldan bölük bölük” ayrı gruplar (timler) halinde. İzîn, izve’nin çoğuludur, o da azv kökünden gelir. Sanki her grup ayrı bir şeye intisap etmektedir. Müşrikler Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in etrafında halka halka oturur ve konuştuğu şeylerle alay ederlerdi.

38- “Onlardan her kişi Naim cennetine girdirilmesini mi umuyor?” iman etmeksizin, bu da: Eğer dediği doğru ise biz dünyada olduğu gibi ahirette de onlardan daha şanslıyız, sözlerine rettir.

39- “Hayır” bu da o umutlarını rettir **“gerçekten biz onları bildikleri şeyden yarattık”**. Bu da onun gerekçesidir, mana da şöyledir: Onlar kokuşmuş bir meniden yaratılmışlardır. O meni kutsal âleme münasip değildir. Binaenaleyh kim iman ve taat ile kemale ermez ve nefsinde meleklik ahlakını taşımazsa, ona girmeye hak kazanamaz ya da mana şöyledir: Sizler bildiğiniz şey için yaratıldınız, o da nefsi ilim ve amelle kemale erdirmektir. Kim onu kemale erdirmezse kâmillerin menziline yerleşemez ya da (biz onları bildikleri şeyden yarattık) cümlesi birinci oluşumun ikinci oluşuma delilidir, ikinci oluşumu da onlar farazi ve imkânsız bir temele oturtmuşlardır. Allah Teala onları “hayır” diyerek cennete girmekten men ettikten sonra bu delili getirmiştir.

40; 41- “Yine hayır, doğuların ve batıların Rabbine ant içerim ki, biz elbette kadirleriz. Onların yerine kendilerinden daha hayırlısını getirmeye”. Yani onları helak edip yerlerine onlardan daha idealist bir yaratık getirmeye ya da Muhammed’e onların yerine kendilerinden daha hayırlısını vermeye ki onlar da Ensar’dır. **“Biz geçilenler de değiliz”** eğer bunu yapmak istersek mağlup edilmeyiz.

42- “Öyleyse bırak onları, dalsınlar ve oynasınlar, tehdit edildikleri günlerine kadar”. Bunun tefsiri Tur suresinde geçmiştir.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ

سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَالِشَةً أَبْصَارُهُمْ

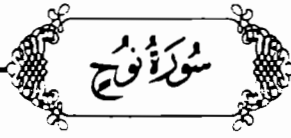
تَرْمَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

43 – O günde kabirlerden fırlayarak çıkarlar, sanki dikili şeye hızla koşuyorlar gibi.

44 – Gözleri yerde, onları bir horluk bürümüş olarak. İşte bu, tehdit edildikleri gündür.

43- “O günde kabirlerden fırlayarak çıkarlar” siraan müsriine demektir ki serî lafzının çoğuludur. “Sanki dikili şeye doğru” ibadet için dikilmiş ya da bayrağa (flamaya) doğru “koşuyorlar” hız yapıyorlar. İbn Amir ile Hafs nun’un ve sad’ın zammı ile (nusubin), diğerleri ise nun’un fethi ve sad’ın sükûnu ile (nasbin) okumuşlardır. Zam ile nusubin’in çoğulu yahut humrun gibi tahfif (sükun) ile (nusbin) de okunmuştur.

44- “Gözleri yerde, onları bir horluk bürümüş” bunun tefsiri yukarıda geçmiştir. “İşte bu, tehdit edildikleri gündür” dünyada tehdit edildikleri. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Seele Sai-lün suresini okursa, Allah ona emanetlerine ve ahitlerine riayet edenlerin sevabını verir.

71 / NUH SURESİ

Mekke'de inmiştir.

28 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①
 قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ② أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا ③
 يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَإِذَا جَاءَهُ لَا
 يُؤْخِرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ④ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ⑤
 فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ⑥ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ
 جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا
 اسْتِكْبَارًا ⑦

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Gerçekten biz Nuh'u kavmine gönderdik, kavmini kendilerine acıklı bir azap gelmeden önce uyar, diye.

2 – Nuh dedi: Ey kavmim, gerçekten ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

3 – Allah'a ibadet edin, ondan sakının. Bana itaat edin, diye.

4 – Sizin için günahlarınızdan bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Şüphesiz Allah'ın süresi, geldiği zaman ertelenmez, eğer bilseydiniz.

5 – Dedi: Rabbim, gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim.

6 – Davetim onların ancak kaçmalarını artırdı.

7 – Gerçekten ben onları, senin onları bağışlaman için ne zaman davet etti isem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler. Dirditler ve büyüklük taslamakla büyüklük tasladılar.

1 - "Gerçekten biz Nuh'u kavmine gönderdik, uyar, diye (en enzir)" bien enzir yani bilinzari (uyarma ile) ya da ona: Uyar, dedik. En'in müfessire olması da acizdir, çünkü göndermede de söyleme manası vardır. Gizli kavı maddesi ile en'siz de okunmuştur. "Kavmini kendilerine

acıklı bir azap gelmeden önce” ahiret azabı yahut Tufan.

2; 3- “Dedi: Ey kavmim, gerçekten ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah’a ibadet edin, ondan sakının ve bana itaat edin, diye” Şuara suresinde bunun benzeri ve en’in de iki ihtimali (mastariye yahut tefsiriye) geçmiştir.

4- “Sizin için günahlarınızdan bağışlasın” bazı günahlarınızı bağışlasın; o da geçen günahlardır. Çünkü İslam kendinden öncekini keser atar; ahirette sizi onunla sorumlu tutmaz. “Ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin” o da iman ve taat şartı ile sizin için takdir edilen en uzun süredir. “Şüphesiz Allah’ın süresi” kuşkusuz onun takdir ettiği süre (ecel) “geldiği zaman” son olarak takdir ettiği gibi geldiği zaman. En uzun ecel de denilmiştir “ertelenmez” öyleyse mühlet verdiği ve tehir ettiği vakitlerde amele koşun. “Eğer bilseydiniz” eğer ilim ve görüş adamlarından olsa idiniz bunu bilirdiniz. Bunda onların dünya sevgisine kapıldıkları için ölümden şüphe eder gibi bir halleri vardır.

5; 6- “Dedi: Rabbim, gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim” devamlı hakka çağırdım. “Davetim onların ancak kaçmalarını artırdı” imandan ve taattan kaçmalarını. Çok kaçmalarını davete nispet etmesi, ona sebep olmasındandır, mesela: “İmanlarını artırdı” (Tevbe: 124) kavli gibi.

7- “Gerçekten ben onları ne zaman davet etti isem” imana “onları bağışlaman için” bağışlaman sebebiyle “parmaklarını kulaklarına tıkadılar” daveti işitmek için kulaklarını kapattılar “elbiselerine büründüler” başlarına çektiler ki beni görmesinler, bu da davetimden aşırı şekilde nefret etmelerindendir ya da onları tanır da davet ederim korkusu ile böyle yaptılar. Talep (iştağşev, sin talep içindir) sıygası kullanması mübalağa içindir (hem duymamak hem de görmemek içindir). “Asarru (direttüler)” küfrün ve isyanın üzerine kör gibi kapandılar, bu da asarral himarü alel âneti deyiminden gelir ki eşek dışısını görünce kulaklarını dikip ona doğru koşmaktır. “Büyüklik tasladılar” bana tabi olmaktan “büyüklik taslamakla” büyük çapta.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ⑧ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ
وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ⑨ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ⑩
يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ⑪ وَيَمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ
لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ⑫ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ⑬
وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ⑭ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ⑮
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ⑯

8 – Sonra gerçekten ben onları açıkça davet ettim.

9 – Sonra gerçekten ben onlara açıkladım ve gizlemekle gizli söyledim.

10 – Dedim: Rabbinize istiğfar edin. Çünkü o, çok bağışlayandır.

11 – Üzerinize göğü (n yağmurunu) bol bol göndersin.

12 – Size mallar ve oğullarla yardım etsin; sizin için ırmaklar kalsın.

13 – Size ne oluyor da Allah için vakar ummuyorsunuz?

14 – O ki sizi gerçekten aşama aşama yarattı.

15 – Görmediniz mi, Allah yedi gökleri kat kat nasıl yarattı.

16 – Onlarda ay'ı bir nur, güneşi de bir lamba kıldı.

8; 9- “Sonra gerçekten ben onları açıkça davet ettim. Sonra gerçekten ben onlara açıkladım ve gizlemekle gizledim” yani onları elimden geldiği kadar defalarca davet ettim. Sümme edatı davet şekillerinin farklı olmasındandır; çünkü açığı gizlisinden daha sert ve ikisi birlikte olan da tek olandan daha serttir. Ya da sümme edatı bazılarının daha sonra yapılmasındandır. Ciharen lafzı mefulun mutlak olarak mansuptur, çünkü açık da bir davet çeşididir. Ya da ciharen mahzuz mastarın sıfatıdır ki duaen ciharen, açıkça yapılan davet demektir ya da hâldir o da mücaheren bih (cehrî olarak) manasınadır.

10; 11; 12- “Dedi: Rabbinize istiğfar edin” küfürden tövbe etmekle “çünkü o çok bağışlayandır” tövbe edenleri. Sanki onlara ibadet

etmelerini emredince şöyle demişlerdir: Eğer biz haklı isek onu terk etmeyiz. Eğer değilsek, bizi nasıl kabul edecek ve ona isyan etmişken bize nasıl lütfedecek? O da onlara isyanlarını kökünden kazıyacak ve onlara bağışlar ihsan edecek şeyi emretti. Bunun içindir ki onlara çok etkili şeyi vaat etti. Şöyle de denilmiştir: Davetleri uzayıp da ısrarları sürünce Allah onlardan yağmuru kırk yıl kesti ve kadınlarını kısır etti. Bunun üzerine eski hallerinden istiğfar ettikleri takdirde şunu vaat etti: **“Üzerinize göğün yağmurunu bol bol göndersin. Size mallar ve oğullarla yardım etsin; sizin için bahçeler kılsın, sizin için ırmaklar kılsın”**. Bunun içindir ki yağmur duasında istiğfar etmek meşru olmuştur. Sema kelimesinin feleğe de buluta da ihtimali vardır. Midrar bol fışkıran yağmur demektir. Bu binanın müzekker ve müennesi birdir. Cennet kelimesinden maksat da bahçelerdir.

13- **“Size ne oluyor da Allah için vakar ummuyorsunuz?”** kendine ibadet ve itaat edene değer vermesini ummuyorsunuz, size değer verdiğini umacağınız bir pozisyona gelmiyorsunuz. Buradaki lillahi lafzı değer vereni açıklamaktadır. Eğer lillahi sonraya bırakılsa idi vakara'ya müteallik olurdu ya da onun büyük olduğunu itikat etmiyor ve ona isyan etmekten korkmuyorsunuz demektir. İtikadı, en düşük derecede zanna tabi olan rica (umut lafzı) ile tabir etmesi, mübalağa içindir (çünkü umut yoksa zan da yoktur).

14- **“O ki gerçekten sizi aşama aşama yarattı”** bu da reddi tespit eden hâldir, şöyle ki bunlar umut ışığı yakmaktadır. Çünkü onları evre evre yaratmıştır. Zira onları önce madde halinde, sonra da insanın gıdası olan bileşikler halinde, sonra da karışımlar halinde, sonra da meniler halinde, sonra da alaka (kan pıhtısı halinde) sonra da bir çiğnem et olarak, sonra da kemikler, sonra da etler halinde, en sonunda da yeni bir varlık olarak yaratmıştır. Bu da onları yeniden yaratmasının ve onlara büyük sevap vermesinin mümkün olduğunu ve yüce Allah'ın kudretinin eksiksiz ve hikmetinin tam olduğunu gösterir. Sonra bunun ardından bunu ufki / harici ayetlerle teyit eden şeyleri getirip şöyle dedi:

15; 16- **“Görmediniz mi, Allah yedi gökleri kat kat nasıl yarattı? Onlarda ay'ı bir nur kıldı”**. Yani göklerde demektir o da dünya göğüdür. Ay'ı onlara nispet etmesi, aralarında münasebet olmasındandır. **“Güneşi de bir lamba kıldı”** onu lambaya / kandile benzetmesi, karanlığı yeryüzünden izale etmesindendir, nitekim lamba da çevresini aydınlatır.

وَاللَّهُ أَنْتَبَكُمْ

مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝١٧ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝١٨ وَاللَّهُ
 جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝١٩ لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝٢٠
 قَالَ نُوحُ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ
 إِلَّا خَسَارًا ۝٢١ وَمَكْرُؤًا مَكْرًا كَبِيرًا ۝٢٢ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ
 آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ۝٢٣
 وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۝٢٤ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ۝٢٥
 أَغْرَقُوا فَأَدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ۝٢٥

17 – Allah sizi yerden bitirmekle bitirdi.

18 – Sonra sizi geri gönderecek ve sizi bir çıkarışla çıkaracak.

19 – Allah yeri sizin için bir döşek kıldı.

20 – Ondan geniş yollara gitmeniz için.

21 – Nuh dedi: Rabbim, gerçekten onlar, bana isyan ettiler ve malı ve çocuğu ancak zararını artıran o kimseye uydular.

22 – Çok büyük bir tuzak kurdular.

23 – Dediler: Tanrılarınızı bırakmayın; ne Vedd'i ne Suva'ı ne Yağus'u ne Yauk'u ne Nesr'i.

24 – Gerçekten çoklarını sapturdular. Zalimlerin sapıklığından başka bir şeylerini artırmalı

25 – Günahlarından suya boğuldular, ateşe sokuldular. Kendileri için Allah'tan başka yardımcı bulamadılar.

17- “Allah sizi yerden bitirmekle bitirdi” sizi ondan var etti. Var etme yerine bitirmenin istiare olarak kullanılması, bunun sonradan olmaya ve yerden oluşmaya daha çok delalet etmesindendir. Aslı enbeteküm minelardı inbaten fenübtüm nebaten demektir, anlaşılacağı için bunu kısaltmıştır.

18- “Sonra sizi oraya geri gönderecek” kabirlere koyarak “ve sizi bir çıkışla çıkaracak” mahşerde toplamakla. Birincide olduğu gibi

bunu da mastarla tekit etmesi, tekrarın da başlatma gibi gerçek ve kesin olmasındandır.

19; 20- “Allah yerl sizin için bir döşek kıldı. Ondan geniş yollara gitmeniz için” fıcacen geniş demektir, bu da fecc’in çoğuludur, min edatı da seleke fiilinin ittihaz (edinme) manasını içermesindendir.

21- “Nuh dedi: Rabbim, gerçekten onlar, bana isyan ettiler” emrettiğim şeylerde “ve malı ve çocuğu ancak zararını artıran o kimseye uydular” mallarıyla şımaran, evlatlarıyla aldanan başkanlarına tabi oldular. Öyle ki bu da onların ahirette ziyanlarını artırmaya sebep oldu. Bunda şu da vardır ki onlara tabi olmaları sırf mallar ve evlatlarla meydana gelen itibardan dolayı olmuş, bu da onları ziyana götürmüştür. İbn Kesir, Hamze, Kisai ve Basralı iki kurra zam ve sükûn ile vevülduhu okumuşlardır ki bu da bir lügattir, tıpkı hüzn ve hazen gibi ya da cemi'dir, üsd gibi.

22- “Ve mekeru (tuzak kurdular)” bu da lem yezidhü'nün üzerine atıftır, zamir men'e racidir, cemi olması da manadan dolayıdır “mekren kübbaran (çok büyük bir tuzak)” gayet büyük demektir. Bu da kübar'dan, o da kebir'den daha mübalağalıdır. Bu da dinde hile yapımlarından ve halkı Nuh'a kıskırtmalarındandır.

23- “Dediler: Tanrılarınızı bırakmayın” yani onlara tapmayı “ne Vedd'i ne Suava'yı ne Yağus'u ne Yauk'u ne de Nesr'i” özellikle bunları bırakmayın. Şöyle denilmiştir: Bunlar iyi kimselerin isimleridir. Bunlar Âdem'le Nuh arasında yaşadılar. Ölünce teberrüken heykellerini yaptılar. Zaman da uzayınca onlara taptılar. Sonra da Araplara geçti; Ved Kelp kabilesinin, Suva Hemdan'ın, Yağus Mez hac'in, Yauk Murad'ın, Nesr de Himyer'in putu idi. Nafi zam ile Vüdden okumuştur. Diğerlerine uyması için Yağusen ve Yaukan şeklinde de okunmuştur. Gayri munsarif olmaları alemiyet ve ucmelikten (yabancı dilden) dolayıdır.

24- “Ve kad adallu (gerçekten çoklarını saptırdılar)” zamir reislere ya da putlara gitmektedir, tıpkı “inne hünne adlelne kesiren (şüphesiz onlar çoklarını saptırdılar)” (İbrahim: 36) ayetinde olduğu gibi. “Vela tezid (zalimlerin sapkınlığından başka bir şeylerini arturma)” bu da “rabbi inne hüm asavni” kavline atıftır. Belki de istenen; tuzaklarındaki ve dünya işlerindeki reklam sapıklığını artırmaktır, din işlerindeki değil. Ya da zayi ve helak olmalarıdır, mesela “şüphesiz günahkârlar sapıklık ve çılgınlık içindedir” (Kamer: 47) kavli gibi.

25- “Mimma hatiatihim (günahlarından)” hataları nedeniyle demektir. Ma edatı tekit ve abartma için zait kılınmıştır. Ebu Amr mimma hatayahum okumuştur “suya boğuldular” Tufan'la “ateşe sokuldular” maksat kabir azabıdır yahut ahiret azabıdır. Fe edatındaki

takip suya boğulma ile ateşe sokulma arasındaki şeylere itibar edilmemesindendir ya da sonucun sebebi takip eder gibi olmasındandır, şart bulunmadığı yahut mani bulunduğu için gecikme olsa da böyledir. Naren şeklinde nekire gelmesi, ateşi büyütme içindir ya da ateşlerden bir tür ateş murat edilmesindendir. “Kendileri için Allah’tan başka yardımcıları bulamadılar” bu da Allah’tan başka kendilerine yardım edemeyecek tanrılar edinmelerine sataşmadır.

﴿٢٦﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

اِنَّكَ اِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْا اِلَّا فَاجِرًا

كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا

وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

26 – Nuh dedi: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan bırakılmal

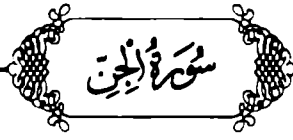
27 – Şüphesiz sen eğer onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; ancak ahlâksız ve kızıl kâfir doğururlar.

28 – Rabbim, beni, anamı babamı ve mümin olarak evlime gireni, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla! Zalimlerin de ancak helâkini artır!

26- “Nuh dedi: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan bırakma” yani kimseyi bırakma demektir. Bu da genel olumsuzlukta kullanılan bir kalıptır, dâr kökünden fey’âl veznindedir ya da devr kökünden. Aslı deyvar’dır, seyyid’in aslına yapılan i’lal buna da yapılmıştır (vav yey’e kalp edilip idgam yapılmıştır). Yoksa aslı fa’âl vezninde değildir, eğer öyle olsa idi devvâr denilirdi.

27- “Şüphesiz eğer sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; ancak ahlaksız ve kızıl kâfir doğururlar” bunu da onları elli hariç bin yıl denedikten, durumlarını gözden geçirdikten ve huy ve tabiatlarını öğrendikten sonra dedi.

28- “Rabbim, beni, anamı ve babamı bağışla”. Babam Lemek bin Müteveşlah ile anam Şemha bint Enuş’u, bunlar mümin idiler “ve evime gireni” konağıma yahut mescidime veyahut gemime gireni “mümin olarak ve mümin erkeklerle mümin kadınları” kıyamet gününe kadar inananları. “Zalimlerin de ancak helâkini artır” tebâr helâk manasıdır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Nuh suresini okursa, Nuh’un davetinin yetiştigi müminlerden olur.

72 / CİN SURESİ

Mekke'de inmiştir.

28 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۝^١
 يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝^٢ وَأَنَّهُ تَعَالَى
 جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝^٣ وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا
 عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝^٤ وَأَنَا ظَنَنَّا أَن لَّنْ نَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ
 كَذِبًا ۝^٥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 - Deki: Gerçekten bana vahyolundu ki, cinlerden bir bölük: “Gerçekten biz acayıp bir Kur’an dinledik” dediler.

2 - Doğruya götürüyor; biz de ona iman ettik. Rabbimize hiç kımseyle ortak koşmayacağız.

3 - Gerçek şu ki, Rabbimizin büyüklüğü pek yücedir. Ne bir eş ne de bir evlat edinmedi.

4 - Gerçek şu ki, beyinsizimiz, Allah’a karşı saçma söylendi.

5 - Gerçekten biz, insanların ve cinlerin Allah’a karşı asla yalan demeyeceğini zannetmiştik.

1 - “Kul ühiye ileyye (de ki: Gerçekten bana vahyolundu ki)” ühiye şeklinde de okunmuştur ki aslı vühiye’dir, vaha ileyhi deyiminden gelir; vav mamzum olduğu için hemzeye kalp olunmuştur. Aslı üzere vühiye de okunmuştur, faili de “ennehüs temea neferün (cinlerden bir bölük dinledi)” kavlidir. Nefer üç ilâ on arasına denir. Cin görünmeyen akıllı cisimlerdir. Ateş yahut hava ağırlıklıdır. Şöyle de denilmiştir: Onlar soyut ruhlardan bir çeşittir. Şöyle de denilmiştir: Bedenleri olmayan insan ruhlardır. Bunda aleyhissalat vesselam Efendimizin onları görmediğine, bir okuma vaktinde yanında bulunup dinlemelerine işaret vardır. Allah Teala da bunu ona haber vermiştir. “Dediler” kavimlerine dönünce: “Gerçekten biz Kur’an dinledik” okunan kitap demektir “acayıp” eşsiz, nazımının güzelliği ve manasının inceliği bakımından insanların kelamına benzemeyen bir söz. Aceben mastardır, mübalağa için sıfat olmuştur.

2- “Doğruya götürüyor” hakka ve isabetli şeye götürüyor “biz de ona iman ettik” Kur’an’a. “Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız” kesin delillerin dile getirdiği tevhit konusunda.

3- “Ve ennehu (gerçek şu ki, Rabbimizin büyüklüğü pek yücedir” İbn Kesir ile Basralı iki kurra kavl maddesinden sonra hikâye edilenlerden olduğu için kesr ile (ve innehu) okumuşlardır. Arkasındaki benzer ifadeler de öyledir, ancak “veen levistekamu” (Cin: 12), veen-nel mesacide” (Cin: 18) ve “ve ennehu lemma kame” (Cin: 19) bunlar hariç. Çünkü bunlar vahyedilenlerdendir. Nafi ile Ebu Bekir de onlara katılmışlardır, ancak “ve eenehu” (Cin: 19) hariçtir o yeni söz başıdır ya da onların dediklerindendir. Kalanları ise feth ile (en) okumuşlardır, ancak başında fe edatı olanlar hariç. O zaman onların sözlerinden olanlar bihi’deki car ve mecrurun mahalline atfedilmiş olur. Sanki: Saddakna ennehu teala ceddü rabbine denilmiş gibi olur ki büyüklüğü pek yücedir demektir. Bu da cedde fılanün fi aynî (filanca gözümde büyüdü) deyiminden gelir ki mülkü yahut gücü veyahut zenginliği gözümde büyüdü demektir. Bu da ced’den gelir ki baht (şans) demektir. Mana da şöyledir: Allah Teala kadından ve evlattan münezzehtir, çünkü büyüktür ya da güçlüdür veyahut zengindir (buna ihtiyacı yoktur). “Ne bir eş ne de bir evlat edinmedi” bu da onu açıklamaktadır. Temyiz olarak cedden de okunmuştur, kesr ile ciddü rabbine da okunmuştur ki Rabliğin doğrudluğu âlîdir demektir. Sanki onlar Kur’an’dan öyle şeyler dilemişlerdir ki şirk, eş ve evlat edinmek gibi onları yanlış itikatlarından uyarmıştır.

4- “Gerçek şu ki, beyinsizimiz söylerdi” İblis yahut azılı cinlerdir “Allah’a karşı saçma söz söylerdi” şatatan, kavlen za şatatin demektir o da uzak ve haddini aşan sözdür. Ya da hüve şatatün demektir ki o beyinsiz bu sözde aşırı uzaklığa gittiğinden böyle söylemiştir manası-nadır. Bu da Allah’a eş ve evlat nispet etmektir.

5- “Gerçekten biz, insanların ve cinlerin Allah’a karşı asla yalan söylemeyeceğini zannetmiştik” bu da hiç kimse Allah’a karşı yalan söylemez zannı ile beyinsize uyma hususunda özür dilemedir. Keziben mefulu mutlak olarak mansuptur, çünkü yalan da bir çeşit sözdür ya da keziben mahzufun sıfatıdır yani kavlen mekzuben fih (yalan söylenmiş söz) demektir. Kim Yakup gibi tekavvele şeklinde okursa, onu mefulu mutlak kılmış olur, çünkü tekavvül de başka değil yalan sözdür.

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ
 فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۖ ﴿٦﴾ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّنْ يَبْعَثَ اللَّهُ
 أَحَدًا ۖ ﴿٧﴾ وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا مُلْتَهُ حَرَسًا شَدِيدًا
 وَشُهَبًا ۖ ﴿٨﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْمَعِ الْآنَ
 يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ۖ ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرُّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي
 الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۖ ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ
 وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدْدًا ۖ ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّنْ نُعْجِزَ
 اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُّعْجزَهُ هَرَبًا ۖ ﴿١٢﴾

6 – Gerçek şu ki, insanlardan birtakım erkekler cinlerden birtakım erkeklerle sığınıyorlar; onların taşkınlıklarını artırıyorlardı.

7 – Gerçek şu ki, onlar da sizin gibi, Allah'ın hiç kimseyi asla diltmeyeceğini zannettiler.

8 – Gerçek şu ki, biz göğe dokunduk; onun kuvvetli bekçilerle ve alevlerle doldurulmuş olduğunu gördük.

9 – Gerçek şu ki, biz dinlemek için ondan oturacak yerlere oturur idik. Artık şimdi kim dinlerse, kendisi için gözetleyen bir alev bulur.

10 – Gerçekten biz bilmiyoruz; yeryüzündekilere şer mi istendi yoksa Rableri onlara bir hayır mı istedi?

11 – Gerçekten bizden iyiler de vardır ve bizden bunun aşağısında olanlar da vardır. Biz çeşitli mezheplere ayrılmıştık.

12 – Gerçekten biz yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamayacağımızı ve kaçmakla onu yine aciz bırakamayacağımızı anladık.

6- “Gerçek şu ki, insanlardan birtakım erkekler cinlerden birtakım kimselere sığınıyorlardı”. Çünkü bir adam kırdaki akşamladığı zaman: Bu vadinin beyinsizlerinden onların efendisine sığınırım, derdi. “Onların artırıyorlardı” cinler insanların kendilerine sığınmaları ile artırıyorlardı “taşkınlıklarını” ya da cinlerin ve insanların taşkınlıklarını artırıyordu, bu da onları saptırıp kendilerine-sığındırmakla olu-

yordu. Rahak aslında bir şeyi bürümektir.

7- “**Ve ennehüm (gerçek şu ki onlar da)**” insanlarda “**sizin gibi zannettiler**” ey cinler, ya da tersidir. Bu iki ayet bazı cinlerin sözlerindendir ya da Allah Teala’nın kalamından yeni söz başıdır. Kim ikisinde de enne’yi fetha ile okursa onları vahyedilen şeyden saymış olur. “**Enlen yebasallahu ahaden (Allah’ın hiç kimseyi asla diriltmeyeceğini)**” bu da zannu fiilin iki mefulunun yerine geçmiştir.

8- “**Ve enna lemesna (gerçek şu ki, biz göğe dokunduk)**” göğe yahut haberine ulaşmak istedik, lems bir şeyi istemek için mes kökünden istiare edilmiştir, o da ces ile aynıdır. Lemesehu veltemesehu ve telemesehu da denir ki talebehe, ittalebehe ve tetallehu gibidir. “**Onun bekçilerle doldurulmuş olduğunu gördük**” haresen hurrasen demektir ki ism-i cemidir, hadem gibi “**kuvvetli**” sert demektir onlar da buna mani olan meleklerdir. “**Ve şühübün (ve alevlerle)**” şühüb, şihabın çoğuludur, o da ateşten çıkan ışıklı şeydir.

9- “**Gerçek şu ki, biz dinlemek için ondan oturacak yerlere oturur idik**” bekçilerin ve alevlerin olmadığı yerlere ya da gözetlemek ve dinlemek için uygun yerlere demektir. Lissem’i nak’udü’ye mütealliktir ya da makaide’nin sıfatıdır. “**Artık şimdi kim dinlerse, kendisi için gözetleyen bir alev bulur**” yani dinlemek isteyeniyi gözetleyen ya da onu taşıyarak dinlemekten men eden bir alev yahut zevi şihabın rasıdine demektir ki rasıd’in ism-i cem’i olur. Bunun açıklaması da Saffat suretinde geçmiştir.

10- “**Gerçekten biz bilmiyoruz; yeryüzündekilere şer mi istendi**” göğü beklemekle “**yoksa Rabbi onlara bir hayır mı istedi?**” reşed hayır demektir.

11- “**Gerçekten içimizden iyiler de vardır**” sadık müminler de vardır “**ve bizden bunun aşağısında olanlar da vardır**” yani bunun dışındaki olan topluluk da vardır, kavm mevsuftur, hafz edilmiştir, onlar da orta yolu tutanlardır. “**Biz çeşitli mezheplere ayrılmıştık**” taraik zevî taraik yani mezhepler demektir ya da haller gibi değişik yollara yahut da taraikuna taraika anlamındadır, “**kıdeda (çeşitli)**” farklı demektir, bu da kidede’nin çoğuludur ki kadde kökünden gelir, kesmek manası nadır.

12- “**Ve enna zanenna (gerçekten biz zannetmiştik)**” bilmiştik, “**yeryüzünde Allah’ı aciz bırakamayacağımızı**” yeryüzünün neresinde olursak olalım “**ve kaçmakla da onu aciz bırakamayacağımızı**” oradan göğe kaçmakla. Ya da bize bir şey yapmak isterse onu yeryüzünde aciz bırakamayacağımızı ve eğer bizi ararsa onu aciz bırakamayacağımızı.

وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَى

- ⑬ أَمَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا^٧
 وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَمِنَ الْقَاسِطِينَ^٨ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ
 تَحَرَّوْا رَشَدًا ⑭ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا^٩
 وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَّاءً غَدَقًا^{١٠}
 لِنَفْتِهِمْ^{١١} فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا^{١٢}
 وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ⑮

13 – Gerçekten biz o hidayeti işittiğimiz zaman, ona iman ettik. Artık kim Rabbine iman ederse, eksiklikten de haksızlıktan da korkmaz.

14 – Gerçekten içimizden Müslümanlar da vardır ve içimizden zulmedenler de vardır. Artık kim Müslüman olursa, işte onlar, doğruyu araştırdılar.

15 – Zulmedenlere gelince, onlar cehenneme odun oldular.

16 – Şöyle ki eğer onlar yolda dosdoğru gitselerdi, mutlaka onlara bol bir su içirirdik.

17 – Onları burada denememiz için. Kim de Rabbinin zikrinden yüz çevrilirse, onu çetin bir azaba sokar.

18 – Gerçekten mescitler Allah'ındır. Artık Allah'la beraber hiç kimseye ibadet etmeyin.

13- “Gerçekten biz hidayeti işittiğimiz zaman” yani Kur'an'ı “ona iman ettik. Artık kim Rabbine iman ederse, korkmaz” fehüve la yehafu (o korkmaz) demektir. Fela yehaf (korkmasın) da okunmuştur ki birincisi müminlerin kurtuluşuna ve bunun onlara has oluşuna daha çok delalet etmektedir. “Eksiklikten de haksızlıktan da” mükâfatın eksikliğinden de onu bir zilletin bürümesinden de ya da eksiltme cezasından demektir, çünkü o, kimsenin hakkını yememiş ve kimseye zulüm etmemiştir. Çünkü Kur'an'a inanan bir mümin bundan sakın-

malıdır, bu onun görevidir.

14- **“Gerçekten içimizden Müslümanlar da vardır ve içimizden zulmedenler de vardır”** hak yolundan yani iman ve itaattan sapanlar da vardır. **“Artık kim Müslüman olursa, işte onlar, doğruyu araştırdılar”** kendilerini sevap yurduna ulaştıracak orta yola yöneldiler.

15; 16- **“Zulmedenlere gelince, onlar da cehenneme odun oldular”** insanların kâfirleriyle tutuşturulduğu gibi onlarla da tutuşturulur. **“Şöyle ki eğer onlar doğru gitselerdi”** yani mesele şu ki eğer insanlar yahut cinler veyahut her ikisi **“yolda”** yani faziletli (ideal) yolda gitselerdi, **“mutlaka onlara bol bir su içirirdik”** onların rızıklarını genişletirdik. Özellikle bol sudan bahsedilmesi, geçimin ve rahat hayatın temeli olmasından ve suyun Araplar arasında az bulunmasındandır.

17- **“Onları bunda denememiz için”** ona nasıl şükredeceklerini sınamamız için. Manası şöyledir de denilmiştir: Eğer cinler eski yollarında gitselerdi de Kur’an’ı dinlemekle Müslüman olmasalardı, gazabından olarak rızıklarını genişletirdik; bu da onları fitneye düşürmemiz ve nankörlüklerinden dolayı onlara azap etmemiz için. **“Kim de Rabbinin zikrinden yüz çevirirse”** ibadetinden yahut öğüdünden veyahut vahyinden **“yeslühü (onu sokar)”** girdirir, Kufelilerin dışındakiler nun ile neslühü okumuşlardır **“çetin bir azaba”**. Meşakkatli, azap görenin üzerine çıkan ve onu mağlup eden demektir. Saaden mastardır, sıfat olarak kullanılmıştır.

18- **“Gerçekten mescitler Allah’ındır”** ona aittir, **“Artık Allah’la beraber hiçbir kimseye ibadet etmeyin”** oralarda ondan başkasına dua etmeyin. Kim yasağın illeti olarak enne’de lam’ı mukadder kılarsa (lien) fe’den beklenen faydayı sıfıra indirmiş olur. Şöyle de denilmiştir: Mescitlerden maksat bütün yeryüzüdür, çünkü o, Peygamber aleyhissalat vesselam’a mescit kılınmıştır. Şöyle de denilmiştir; On-
dan maksat Mescid-i Haram’dır, çünkü o, bütün mescitlerin kiblesidir. Mescitler lafzından secde yerleri murat edilmiştir de denilmiştir, o zaman maksat Allah’tan başkasına secdeyi men etmek olur. Yedi secde azaları yahut secdeler de denilmiştir, o zaman mesacid, mesced’in çoğulu olur.

وَأَنَّهُ لَمَّا قَلَمَ

عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَأَنَّهُ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۖ (۱۹) قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي
وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا (۲۰) قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا (۲۱)
قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ۖ (۲۲)
إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ ۖ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا (۲۳) حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ
فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا (۲۴)

19 – Gerçek şu ki, Allah'ın kulu ona ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse üzerine keçeler gibi olacaktı (üzerine çullana-
caktı).

20 – De ki: Ancak ben Rabbime dua ederim ve ona hiç kimseyi
şirk koşmam.

21 – De ki: Şüphesiz ben sizin için ne bir zarara ne de bir hayra
sahip değilim.

22 – De ki: Şüphesiz beni, Allah'tan hiçbir kimse asla kurtaramaz
ve ben asla ondan başka bir sığınak bulamam.

23 – Ancak Allah'tan ve mesajlarından bir tebliğ (ederim). Kim
Allah'a ve Peygamberine isyan ederse, şüphesiz onun için, içinde
ebedi kalacağı cehennem ateşi vardır.

24 – Nihayet tehdit edildikleri şeyi gördükleri zaman, kimin yar-
dımıcı bakımından daha zayıf ve sayıca daha az olduğunu bilecekler.

19- “Gerçek şu ki, Allah'ın kulu kalktığı zaman” yani Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem demektir. Ona abd (kul) denilmesi tevazu
içindir. Çünkü orada kendinden bahs etmektedir, bir de kalkması-
nı gerektiren şeyi bildirmek içindir “yed’uhu” ona ibadet etmek için
“neredeyse oldular” cinler oldular “üzerinde keçeler gibi olacaklar-
dı” gördükleri ibadetinden ve işittikleri okumasından şaşıtları için
üzerine üşüşeceklerdi ya da insanlar ve cinler onun işini bozmak için

tepesine çullanacaklardı. Libed, libde'nin çoğuludur, o da aslan yele-si gibi üst üste yığılan şeydir. İbn Amir'den lam'ın zammı ile lübeden okuduğu rivayet edilmiştir ki lübedenin çoğulu olur, o da bir lügattir. Sücceden vezninde lübbeden, subur gibi lübüd de okunmuştur ki lebudun çoğulu olur.

20- “De ki: Ancak ben Rabbime dua ederim ve ona hiç kimseyi şirk koşmam”. Bu da bidat (görülmemiş bir şey) ve şaşmanızı ya da benden nefret etmenizi gerektirecek bir şey değildir. Asım ile Hamze, arkadan gelene uyması için Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e emir tarzında “kul” şeklinde okumuşlardır.

21- “De ki: Şüphesiz ben sizin için ne bir zarara ne de bir hayra sahip değilim (darran vela reşeda)” vela nef'an ev gayyen (ne yarara ne zarara). Birine ismi ile diğerine sebebinin (çünkü reşed yarar demektir) veyahut sonucunun ismi ile (çünkü darr bağı demektir) ismi ile tabir etmesi, her iki manayı akla getirmek içindir.

22- “De ki: Şüphesiz beni, Allah'tan hiçbir kimse asla kurtaramaz” eğer bana bir kötülük murat ederse. “**Ve ben asla ondan başka bir sığınak bulamam**” mültehad gidecek yer yahut sığınak demektir. Aslı girecek yer demektir ki lahid'den gelir.

23- “İlla belâğan (ancak Allah'tan tebliğ ederim)” bu da la emlikü kavlinde müstesnadır, çünkü tebliği irşattır ve yararlandırmadır. İkinin arasındaki de (kul len yücireni... mültehada) itiraz cümlesidir. Gücünün yetmediğini tekit etmektedir. Ya da mültehada'dan istisnadır ya da manası, eğer tebliğ etmezsem demektir. Makabli de cevabının işaretidir. “**Ve risalatihî (ve mesajlarından)**” bu da belâğan'a atıftır, minallahi de sıfatıdır. Çünkü onun sılası an'dir, mesela Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in: Belligu anni velev ayeten (bir ayet de olsa benden tebliğ edin) kavli gibi. “**Kim Allah'a ve Peygamberine isyan ederse**” tevhit konusunda, çünkü söz onun hakkındadır “**şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır**” feenne de okunmuştur ki fecezauhu enne demektir. “**İçinde ebedi kalıcılar olarak**” halidîne'nin cemi olması mana itibarı ile dir.

24- “Hattâ (nihayet tehdit edildikleri şeyi gördükleri zaman)” dünyada mesela Bedir savaşı gibi ya da ahirette. Hattâ edatının gösterdiği gaye (son) “**yekunune aleyhi libeda (neredeyse üzerine çullanacaklardı)**” kavline aittir, bu da ikinci manaya göredir ya da durumdan anlaşılan mahzufa aittir, o da kâfirlerin onu zayıf görüp ona karşı çıkmalarıdır. “**Kimin yardımcı bakımından daha zayıf ve sayıca daha az olduğunu bilecekler**” o mudur yoksa onlar mıdır?

قُلْ إِنْ أَنْتَ

أَقْرَبُ مَا تُوعِدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ
فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ
يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا
رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْضَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

25 – De ki: Bilmiyorum, tehdit edildiğiniz şey yakın mı yoksa Rabbim onun için bir süre kılacak mı?

26 – (Rabbim) gaybi bilendir; gaybine kimseyi muttali kılmaz.

27 – Ancak beğendiği bir elçi müstesna. Çünkü o, onun önüne ve arkasına gözetleyiciler dizer.

28 – Bilsin ki Rablerinin mesajlarını gerçekten tebliğ etmişler. O da onların yanındaki kuşatmış ve her şeyi saymakla saymıştır.

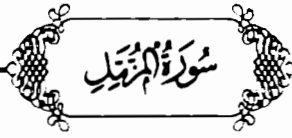
25- “Kul in edri (de ki: Bilmiyorum) “tehdit edildiğiniz şey yakın mı yoksa Rabbim onun için bir süre kılacak mı?” uzun bir zaman dilimi kılacak mı; Sanki müşrikler “nihayet tehdit edildikleri şeyi gördükleri zaman” kavlini işitince, reddetmek için “bu ne zaman olacak?” dediler. De ki: O mutlaka olacaktır, fakat ben tam vaktini bilmiyorum, denilmiştir.

26- “Gaybi bilendir” o gaybi bilendir “muttali kılmaz” haberdar etmez “gaybine hiç kimseyi” kendine has olan ilmini kimseye bildirmez.

27- “Ancak beğendiği kimse hariç” bazı gaypleri bilmesi ve ona mucize olması için seçtiği hariç “min resulin (bir elçi gibi)” bu da illa men’deki men edatını açıklamaktadır. Keramat-ı evliyayı kabul etmeyenler bu ayeti delil getirmişlerdir, cevabı ise şöyledir: Elçiden maksat melektir, göstermekten maksat da aracısız olandır (aracı olursa keramet caizdir). Evliyaların keramet olarak gaipden haber vermeleri ancak meleklerden almakla olur, mesela bizim ahiret bilgilerini peygamberlerden öğrenmemiz gibi. “Çünkü o, onun önüne dizer” beğendiği kimsenin önüne “ve arkasına gözetleyiciler koyar” onu şeytanların

kapıp kaçırmalarından ve onlara karışmalarından korur.

28- “Bilsin ki tebliğ etmişlerdir” yani kendisine vahyedilen bilsin ki Cebrail yahut vahiy indiren melekler tebliğ etmiştir ya da Allah Teala bilsin ki peygamberler tebliğ etmişlerdir. Bilmek Allah’ın ilminin o anda oluşan şeye taalluk etmesidir. **“Rablerinin mesajlarını”** değişmeden olduğu gibi. **“O da onların yanındakini kuşatmıştır”** elçilerin yanındakini **“ve her şeyi saymakla saymıştır”** hatta yağmurun damlalarını ve kumların tanelerini. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Cin suresini okursa Muhammed’i tasdik veya tekzip eden bütün cinlerin sayısınca köle azat etmiş gibi olur.

73 / MÜZZEMMİL SURESİ

Mekke'de inmiştir.

20 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ ① قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ② نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ③
 أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ④ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا
 ثَقِيلًا ⑤ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ey o elbisesine bürünen,

2 – Gece kalk, ancak bazısı hariç.

3 – Yarısını yahut ondan biraz eksilt.

4 – Yahut üzerine artır ve Kur'an'ı ağır okumakla tane tane oku.

5 – Gerçekten biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.

6 – Gerçekten gece kalkması o, oturaklıkça da daha ağır ve sözce de daha sağlamdır.

1- “Ey o elbisesine bürünen” müzzemmil aslında mütezemmil idi ki tezemmele bisiyabihi, elbisesine bürünmekten gelir, te ze'ye idgam edilmiştir. Öyle de okunmuştur. Mim'in fethi ve kesri ile müzmelü ve müzmilü de okunmuştur ki başkası üzerini örten yahut kendisi üzerini örten demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e böyle denilmesi halini eleştirmek içindir, çünkü o uyuyordu ya da vahyin başlamasından dehşete kapılmış titriyordu yahut durumunu beğenmek için böyle denilmiştir. Çünkü rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz bir kısmı Hazreti Âişe radiyallahu anha'nın üzerinde olan bir yün kumaşa (mırtıya) bürünmüştü, ayet bunun üzerine indi. Ya da ağır davranmasını elbisesine bürünene benzetmek için böyle denilmiştir. Çünkü henüz gece namaza kalkmaya alışmamıştı ya da tezemmele ezzimle deyiminden gelir ki ağır yük altına girmektir yani ey peygamberlik yükünün altına giren, demektir.

2- “Gece kalk” yani gece namaza kalk yahut ona devam et demektir. Ses uyumundan veyahut hafif olması için mim'in zammı ve fethi ile (kumulleye veyahut kumelleye) okunmuştur. “ancak bazısı hariç”.

3; 4- “Yarısını yahut ondan biraz eksilt yahut üzerine artır” illa istisnası leyl (gece)dendir, nisfehu da kalilen'den bedeldir. Kalil (az) olması da tümüne nispetledir. Muhayyerlik edatı “ev” yarısına kalkmak-

la daha fazlası arasında serbestlik içindir, mesela üçte iki ve ondan daha az ki üçte bir demektir ya da nisfehu ley'l'den bedeldir, istisna da ondan (leyl)dendir. Minhü ve aleyhi'deki zamir de yarıdan aza racidir ki üçte bir gibi demektir. O zaman serbestlik onunla ve ondan azı arasında olur ki dörtte bir ve ondan çoğu arasındadır, yarım gibi. Ya da minhü ve aleyhi'deki zamir nısf (yarıya) aittir, serbestlik de kesin olarak ondan azına kalkmakla ve daha az ve daha çok gibi iki durumdan birini tercih etmek arasındadır. Ya da istisna gecenin sayısından, çünkü o geneldir, serbestlik de yarıya kalkmakla ondan azı ve çoğu arasındadır. **“Ve Kur'an'ı ağır okumakla tane tane oku”** onu yavaş ve harflerin arasını açacak şekilde oku. Öyle ki dinleyici harfleri sayabilsin. Tertil de sağrûn retlûn ve retelûn deyiminden gelir ki ön dişlerin arası açık olmaktır.

5- **“Gerçekten biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız”** yani Kur'an'ı demektir, çünkü ondaki zor tekliflerden dolayı mükelleflere ağırdır, bilhassa Resul sallallahu aleyhi ve sellem'e, çünkü onu taşıması ve onu ümmetine taşıması gerekiyordu. Cümle (inna sünulki cümlesi) itiraziyedir. Teklifi teheccüt namazı ile kolaylaştırmak içindir ve teheccüdün zor ve tabiata aykırı, nefse muhalif olduğunu gösterir ya da Kur'an, lafzının sağlamlığından ve manasının derinliğinden dolayı ya da onun üzerinde düşünmek isteyen zordur, çünkü bunun için sırrını (içini) tasfiye etmesi ve bakışını da diğer şeylerden soyutlaması lazımdır. Ya da mizanda ağırdır yahut kâfir ve fâsiklara ağırdır yahut onu almak ağırdır. Çünkü Hazreti Âişe radiyallahu teala anha şöyle demiştir: Aleyhissalat vesselam'ın üzerine çok soğuk kış gününde vahiy indiğini gördüm, o hal geçtiği zaman alnından ter fışkırdı. Bu son veche (mülâhazaya) göre sakil'in mastarın sıfatı, (senülki) cümlesinin de öteki vecihlere göre yeni söz başı olması da caizdir. Çünkü teheccüt nefsi ağırlığı kaldıracak şeye karşı hazırlar.

6- **“İnne naşitel leyli”** gece ibadet etmek için yatağından kalkan nefis demektir. Bu da neşee min mekânihi deyiminden gelir ki yerinden silkinip kalkmaktır. Şair şöyle demiştir:

*Gece yolculuğundan zayıflayan develere kalktık (hareket ettirdik)
Siskalık başlarını yere indiren develere.*

Ya da gece kalkması demektir bu da gece yahut ibadet için kalkmak demektir ki gece meydana gelen kalkma demektir ya da gece saatleri demektir, çünkü onlar birbirinin ardından meydana gelir ya da ilk saatleri demektir ki neşe'tü (başladım) deyiminden gelir. **“O, oturaklıkça da daha ağırdır”** külfeti yahut ayak basması daha ağırdır demektir. Ebu Amr ile İbn Amir vav'ın kesri ve elif-i memdude ile vitâen

okumuşlardır ki gece için ya da gecede kalple dilin uzlaşması için demektir ya da ondan (geceden) beklenen tevazu ve ihlase uygunluk bakımından demektir “ve sözce de daha sağlamdır” sözce daha doğru ya da kalp huzuru ve seslerin dinmesi için daha uygundur demektir.

إِنَّ لَكَ

فِي النَّهَارِ سَبْعًا طَوِيلًا ۖ (۷) وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۚ (۸)
 رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۚ (۹)
 وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ۚ (۱۰) وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ
 أُولَى النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ۚ (۱۱) إِنَّ لَنَا أَنْكَالًا وَجَجِيمًا ۚ (۱۲)
 وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۚ (۱۳) يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ
 وَكَانَتْ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ۚ (۱۴)

7- Gerçekten senin için gündüz (olayların içinde) uzun uzadıya yüzme vardır.

8 – Rabbinin adını an ve ona çekilmekle çekil.

9 – Doğunun ve batının Rabbi. Ondan başka ilah yoktur. Onu vekil edin.

10 – Onların dediklerine sabret ve onlardan güzelce ayrılmakla ayrıl.

11 – Beni nimet sahibi yalanlayanlarla baş başa bırak ve onlara biraz süre tanı.

12 – Gerçekten yanımızda bukağlar ve yakıcı bir ateş vardır.

13 – Boğaza tıkanan yiyecek ve acıklı bir azap vardır.

14 – O günde ki yer ve dağlar sarsılır ve dağlar kayan bir kum yığını olur.

7- “Gerçekten senin için gündüz (olayların içinde) bir yüzme vardır” mühim işlerinin peşinde koşma ve onlarla meşguliyet vardır; öyleyse gece ibadet et. Çünkü hakka münacat etmek kalp huzuru ister. (Hı ile) sebhan da okunmuştur kalp meşguliyetlerle darmadağın olur

demektir. Bu da aklın dağılması ve fikrin sağa sola gitmesidir.

8- **“Rabbinin adını an”** gece gündüz onu zikre devam et. Allah’ın zikri onu hatırlatacak tespih, tehlil, temcit, tahmit, namaz, Kur’an okuma ve ilim öğrenme gibi şeyleri içine alır. **“Ve ona çekilmekle çekil”** kendini ibadete ver ve nefsini masivadan çek. Bu işaret ve ayet sonlarının tutması için tebettülen yerine tebtülâ denilmiştir.

9- **“Rabbül meşriki (doğunun ve batının Rabbi)”** bu da mahzuf müptedanın haberidir yahut müptedadır, haberi de **“lailahe illa hu (ondan başka ilah yoktur)”** cümlesidir. Şöyle de denilmiştir: Burada kasem harfi gizlidir, kasemin cevabı da lailahe illa hu’dur. **“Onu vekil edin / tut”** bu da ondan başka ilah olmamasının sonucudur; çünkü tek ilah olmak işlerin ona bırakılmasını gerektirir.

10- **“Onların dediklerine sabret”** dedikleri hurafelere **“ve onlardan güzelce ayrılma ile ayrıl”** onlardan uzak durmak, onlara karşılık vermemek ve onları Allah’a havale etmekle. Allah onlara yeter, nitekim şöyle demiştir:

11- **“Beni yalanlayanlarla baş başa bırak”** beni onlarla yalnız bırak, işlerini bana havale et; çünkü onlara ceza vermek için ben yeterim. **“Nimet sahibi”** sefa süren, bunlardan Kureyş’in ileri gelenlerini kast etmiştir. **“Ve onlara biraz süre tanı”** zaman yahut mühlet ver.

12; 13- **“Gerçekten yanımızda bukağlar vardır”** bu da o emrin gerekçesidir, nekl (enkâl) ağır bağ demektir **“ve yakıcı bir ateş vardır. Boğaza tıkanan yiyecek vardır”** boğaza takılıp kalan demektir ki kuru diken ve zakkum gibi. **“Ve acıklı bir azap vardır”** acı veren başka bir tür azap daha vardır ki ne olduğunu ancak Allah bilir. Dört cezada ruhlarla bedenler ortak oldukları için – çünkü asi ve şehvetlere dalan nefisler bunların sevgisine bağlı ve onlara asılı kalır, soyut âlemlere ulaşamaz, ayrılık acısı ile yanar tutuşur, hicran acısını yudumlar, kudsiyet nurlarından mahrum kalmakla azap olunur- işte bunun için acıklı azap Allah Teala’ya kavuşmaktan mahrum kalmakla tefsir edilmiştir.

14- **“Yevme (o günde ki yer ve dağlar sarsılır)”** sallanır ve depreme yakalanır, bu da **“inne ledeyna enkâlen (gerçekten yanımızda bukağlar vardır)”** kavlindeki fiil manasının zarfıdır. **“Ve dağlar bir kum yığını olur”** birikmiş kum olur, sanki kesîb feîl veznindedir, meful manasıdır. Bu da kesebtüş şey’e deyiminden gelir ki toplamak manasıdır. **“Mehîlen”** dağılan, kayan demektir, bu da hiyle hiylen deyiminden gelir ki dağılmaktır (heyelan).

أَنَا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا

شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ

فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنِ

كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ

وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ

مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ

عَلَيْكُمْ فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَلَاخَرُونَ

يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَلَاخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ

اللَّهِ فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَأُوا اللَّهَ

قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ

خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

15 – Gerçekten biz size bir Peygamber, üzerinize bir şahit gönderdik, Fir'avn'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi.

16 – Fir'avn o peygambere karşı geldi; biz de onu çetin yakalama ile yakaladık.

17 – Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyar kılacak bir günden nasıl korunacaksınız?

18 – Onunla gök yarılmış. Onun vaadi yerine getirilmiştir.

19 – Şüphesiz bu, bir öğüttür. Dileyen Rabbine bir yol edinir.

20 – Şüphesiz Rabbin bilir ki gerçekten sen gecenin üçte ikisinden daha az, yarısını ve üçte birini kalkıyorsun. Seninle beraber olanlardan bir grup da (öyle). Geceyi ve gündüzü Allah takdir eder. Onu sayamayacağınızı bildi de size tövbe bahsetti. Artık Kur'an'dan

kolay geleni okuyun. Sizden gerçekten hastalar olacağını bildi. Bir kısmı da yeryüzünde seyahat edecek. Allah'ın lütfünden arayacaklar. Bir kısmı da Allah yolunda savaşacaklar. Artık ondan kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir ödünç verin. Kendileriniz için önden gönderdiğiniz hayrı, onu Allah katında daha hayırlı ve sevapça da daha büyük bulursunuz. Allah'a istiğfar edin. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

15- “Gerçekten biz size bir Peygamber gönderdik” ey Mekke halkı, **“üzerinize şahit”** kıyamet gününde icabet ettiniz mi, etmediniz mi diye şahitlik edecektir **“Fir’avn’e bir peygamber gönderdiğimiz gibi”**. Bundan Musa aleyhisselam’ı kast ediyor, maksat o olmadığı için belirtilmemiştir.

16- “Fir’avn o peygambere karşı geldi” zikri geçtiği için onu marife kılmıştır. **“Biz de onu çetin yakalama ile yakaladık”** vebilen ağır demektir, bu da taamun vebilün deyiminden gelir ki ağır olduğu için hazım edilmeyen yemek demektir.

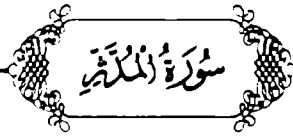
17- “Nasıl korunacaksınız” kendinizi nasıl koruyacaksınız **“eğer inkâr ederseniz”** küfre devam ederseniz **“bir günden”** o günün azabından **“çocukları ihtiyar kılacak o günden”** azabının korkunçluğundan, bu da farazi ve temsili olarak verilmiştir. Aslı şudur: Sıkıntı savunma mekanizmasını zayıflatır ve ihtiyarlığı hızlandırır. Bunun sıfat olarak günün uzunluğunu bildirmesi de caizdir.

18- “Gök onunla yarılmıştır” parçalanmıştır, müzekker olması sakf (tavan) manasına olmasından ya da şey lafzı gizlenmesindendir **“bihi”** o günün şiddeti ile, gök o kadar büyük ve sağlamken böyle olursa, diğerleri nasıl olur! Be edatı da alet içindir (sanki yarılmasına alet olmuştur). **“O’nun vaadi yerine getirilmiştir”** zamir Aziz ve Celil olan Allah’a racidir yahut mastarın mefuluna muzaf olmasıyla yevm lafzına aittir.

19- “Şüphesiz bunlar” tehdit eden bu ayetler **“bir öğüttür”** nasihatür. **“Dileyen”** öğüt almak isteyen **“Rabbine bir yol edinir”** takva yoluna gitmekle ona yaklaşır.

20- “Şüphesiz Rabbin bilir ki gerçekten sen gecenin üçte ikisinden daha az, yarısını ve üçte birini kalkıyorsun” edna lafzı daha az manası için istiare edilmiştir, çünkü bir şeye daha yakın olan, ondan daha az uzaktır. İbn Kesir ile Kufeli kurrallar edna’ya atfen naşb ile nisfehu ve sülüşehu okumuşlardır. **“Seninle beraber olanlardan bir grup da öyle”** ashabından bir cemaat de bunu yapmaktadır. **“Geceyi ve gündüzü Allah takdir eder”** onların gerçek saat sayılarını ancak o

bilir. Çünkü Lafza-i celâlin başa alınıp fiilin ona bağlanması bu özelliği akla getirir. “Onu sayamayacağınızı bildi” kavli de bunu destekler yani vakitlerin takdirini sayamazsınız, saatlerini zapt altına alamazsınız (Allah’ın günü ak darıdan çoktur). “Size tövbe bahş etti” takdir edilen gece namaza kalkmayı terke izin vermekle ve bunun sorumluluğunu kaldırmakla, nitekim tövbe edenden de aynı şeyi kaldırmıştır. “Artık Kur’an’dan kolay geleni okuyun” gece namazından kolayınıza geleni kılın. Namazı Kur’an’la tabir etmesi, onu diğer rükünleriyle tabir etmesi gibidir (mesela namaza secde demesi gibi). Şöyle denilmiştir: Teheccüt namazı zikredilen şekilleriyle vacip idi; bunu yerine getirmek onlara zor gelince, bununla nesh edildi. Sonra bu da beş vakit namazla nesh edildi. Ya da nasıl kolayınıza gelirse aynen Kur’an okuyun demektir. “Sizden gerçekten hastalar olacağını bildi”. Bu da müsaadeyi ve hafifletmeyi gerektiren başka bir hikmeti açıklayan yeni söz başıdır. Bunun içindir ki ona bağlı olan hükmü tekrar etmiş ve şöyle demiştir: “Bir kısmı da yeryüzünde seyahat edecek. Allah’ın lütfünden arayacaklar” burada geçen daraba filardı deyimi ticaret ve ilim tahsili için yolculuk yapmaktır. “Bir kısmı da Allah yolunda savaşacaklar. Artık ondan kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın” farz namazı “zekâtı verin” vacip olanı “ve Allah’a güzel bir ödünç verin”. Bundan da hayır yollarındaki diğer harcama emrini murat ediyor. Ya da zekâtı en güzel şekilde vermekle (ödünç verin demek istiyor). Ya da bundan karşılık vaat etmekle teşviki murat ediyor, mesela “kendiniz için önden gönderdiğiniz hayrı, Allah katında daha hayırlı ve sevapça da daha büyük bulursunuz” kavlinde açıkladığı gibi. Bunu ölüm anında vasiyete ertelediğinizden yahut dünya malından daha büyük bulursunuz demektir. Hayran, teciduhu fiilin ikinci mefuludur. Hüve zamiri de hu zamirini tekittir ya da zamir-i fasıldır. Çünkü efale min (hayran, ahyer) kalıbı marife gibidir. Onun içindir ki harf-i tarif kabul etmez. Müpteda ve haber olarak hüve hayrun şeklinde de okunmuştur. “Allah’a istiğfar edin” bütün hallerinizde, çünkü kul kusursuz olmaz. “Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir”. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Müzzemmil suresini okursa, Allah ondan dünyada ve ahirette zorluğu kaldırır.

74 / MÜDDESSİR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

56 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ١ قُمْ فَأَنْذِرْ ٢ وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ ٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ٤
 وَالرُّجْزَ فَلْهْجِرْ ٥ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ٦ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ٧

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ey o elbisesine sarınan,
- 2 – Kalk uyar.
- 3 – Rabbini tekbir et.
- 4 – Elbiselerini temizle.
- 5 – Azaba götürecek şeyleri terk et.
- 6 – Çoğunu bekleyerek verme.
- 7 – Rabbin için sabret.

1- “Ey o elbisesine sarınan” müddessir, mütedessir demektir ki di-sar (gömlek giyen) manasınadır. Rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz şöyle demiştir: Ben Hira dağında idim, bana nida edildi; sağıma ve soluma baktım, bir şey göremedim. Üstüme baktım; Arş’in üzerinde gökle yer arasında bana seslenen meleği gördüm. Korktum; Hatice’ye döndüm: Üzerimi örtün, dedim. Cebrail indi ve: Ey o el-bisesine sarınan ayetini indirdi. Bunun içindir ki buna ilk inen sure denilmiştir. Şöyle de denilmiştir: Kureys’in eziyetinden rahatsız oldu, düşünmek için elbisesini başına çekti. Ya da örtüsüne sarınmış olarak uyuyordu, bu ayet indi. Şöyle de denilmiştir: Sarınandan maksat peygamberlik ve nefsin kemalâtına sarınan demektir ya da sarınandan maksat gizlenen demektir. Çünkü o, Hira dağında gizlenmiş gibi idi, istiare yolu ile dağ onu sarmış gibi idi. Müdesser şeklinde de okun-muştur ki bu işi yüklenen ve ona sarınan demektir.

2- “Kalk” yatağından kalk ya da azim ve kararlılık kalkışı ile kalk “uyar”, genellik için mutlak verilmiştir ya da “en yakın akrabalarını uyar” (Şuara: 214) yahut “seni ancak bütün insanlar için müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik” (Sebe: 28) kavillerinin delalet ettiği meful takdir edilmiştir (bunları uyar).

3- “Rabbini tekbir et” tekbiri ona tahsis et; o da onu itikat ve söz bakımından ululukla nitelemektir. Rivayete göre bu ayet inince Resu-lullah sallallahu aleyhi ve sellem tekbir getirdi ve bunun kesin vahiy

olduğunu anladı. Zira şeytan böyle şeyi emretmez. Fekebbir'deki ve sonrasındaki fe edatı şart manasını ifade etmek içindir, sanki: Vema yekün fekebbir rabbeke (ne olursa olsun, Rabbini tekbir et) denilmiştir. Ya da fe şunu göstermek içindir ki kalkmaktan ilk kast edilen şey Rabbini şirkten ve insana benzemekten tekbir (ve tenzih) etmektir. Çünkü ilk vacip olan şey Yaratıcıyı bilmektir ve varlığını bildikten sonra ilk vacip olan şey de onu (noksanlardan) tenzih etmektir. Çünkü o toplum Allah'ın varlığını ikrar ediyorlardı (fakat şirk koşuyorlardı).

4- “Elbiselerini temizle” necasetlerden, çünkü temizlik namazlarda vacip, diğerlerinde müstehaptır. Bu da onları yıkamak yahut onları necasetten muhafaza etmekle olur, mesela etekler yerde sürünür de kirlenir korkusu ile onları kısaltmak gibi. Bu da kötü âdetlerden ilk atması emredilen şeydir ya da nefsinin kötü ahlaktan ve aşağılık şeylerden temizle demektir. O zaman teorik kuvveti tamamlama emrinden sonra pratik kuvveti tamamlama ile emredilmiş ve ona davet edilmiş olur. Ya da peygamberlik gömleğini onu kirletecek olan kin, sinirlenme ve sabırsızlık gibi şeylerden temizle demektir.

5- “Azaba götürecektir şeyleri terk et” ona götürecektir şirk ve saire gibi şeyleri terkte sebat ederek azabı terk et demektir. Yakup ile Hafs zam ile rüce okumuşlardır ki bu da lügattir, mesela zıkr ve zükr gibi.

6- “Çoğunu bekleyerek verme” çok isteyerek verme, bu da çoğunu istemekten mendir ki daha çok karşılık almak için yiyecek maddesi ikram eder. Bu da tenzihen mekruhtur ya da Efendimiz aleyhissalat vesselam'a hastır, çünkü: Daha çoğunu isteyerek hibe eden sevap kazanır, demiştir. Bunun yasak olmasının gerekçesi de taşımış olduğu hırs ve cimriliktir. Ya da yaptığın ibadeti çok görerek Allah'ın başına kakma demektir ya da tebliğinden dolayı yahut onu çok görerek insanlardan çok mükâfat isteme, demektir. Vakf için ya da temnün'den bedel olarak sükûn ile testeksir de okunmuştur ki menne bikeza deyiminden gelir ve en gizleyerek nasb ile teksire (lien testeksire) de okunmuştur ki bir şeyi çok bulmak demektir. Buna göre en'in hazfi ve amelinin iptali ile merfu olarak (testeksirü) okumak da caizdir. Nitekim ahdurul veğa da ref ile okunmuştur (aslı en ahdural veğadır).

7- “Rabbin için” onun rızası yahut emri için “sabret” sabrı kullan ya da tekliflerin zorluklarına ve müşriklerin eziyetlerine sabret demektir.

فَلَمَّا نَقَرَ فِي النَّاقُورِ ٨ فَذَلِكَ يَوْمُنَا يَوْمَ عَسِيرٍ ٩ عَلَى
الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ١٠ ذُرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ١١ وَجَعَلْتُ
لَهُ مَآلًا مَمْلُوءًا ١٢ وَبَيْنَ شُهُودًا ١٣ وَمَهَّلْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ١٤ ثُمَّ يَطْمَعُ
أَنْ أَزِيدَ ١٥ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ١٦ سَأَرْهَقُهُ صُعُودًا ١٧
أَنْفَكِرَ وَقَدْ ١٨

11- **“Beni baş başa bırak”** Velid bin Muğire hakkında inmiştir, vahiden ye'den hâldir yani beni onunla yalnız bırak; ben onun hakkından gelirim, demektir ya da te'den hâldir yani tek yarattığımı, onu yaratmada ortağımın olmadığı kimseyi demektir ya da mahzuf aittten hâldir yani onu tek yarattım; ne malı vardı ne de çocuğu demektir. Yahut vahiden zem ile mansuptur; çünkü lakabı böyle idi (tek, eşsiz); Allah ona alay yollu bu ismi vermiştir! Ya da onun tek olduğunu bildirmek için böyle demiştir, çünkü kötülükte tek idi ya da baba tarafında tek idi (babası belli değildi) çünkü veled-i zina idi.

12- **“Ona uzun boylu mal verdim”** geniş yahut artmakla çoğalan demektir; çünkü onun ekini, davarı ve ticareti vardı.

13- **“Hazır oğullar verdim”** Mekke'de hep yanında idiler, onlarla olmaktan zevk duyardı; çünkü babalarının nimeti ile doyduklarından ticaret için sefere çıkma ihtiyacı duymazlardı. O da onları kendi işlerine gönderme ihtiyacı duymazdı, çünkü hizmetçileri çoktu ya da meclis ve kulüplerde yanından ayrılmazlardı, çünkü onur ve itibarları vardı. Şöyle de denilmiştir: On yahut daha çok oğlu vardı, hepsi de erkeklik çağına gelmişlerdi. Onlardan üçü Müslüman oldu: Halid (bin Velid), Umare ve Hişam.

14- **“Onun için serdikçe serdim”** ona riyaset ve büyük şöhret verdim; öyle ki Reyhanetü Kureyş (Kureyş'in Çiçeği) ve Tek (adam)ı derlerdi yani başkanlığı ve önderliği hak ettiği için böyle derlerdi.

15- **“Sonra da artırmamı umuyor”** verdiğimin üzerine, bu da onun tamahını yadsımadır; ya verdiğinden fazlası olmadığı için ya da nankörlük ettiği ve nimet verene karşı dik başlık ettiği için buna layık görülmediği içindir. Bundan dolayıdır ki şöyle demiştir:

16- **“Hayır, çünkü o, ayetlerimiz için çok inatçı idi”** bu da onu tamahından çevirmedir ve yeni söz başı olarak reddin gerekçesidir; çünkü nimet verenin ayetlerine baş kaldırmıştır, bu da nimetin ortadan kalkmasına, dolayısıyla da artmasına manidir. Şöyle de denilmiştir: Bu ayet indikten sonra malı hızla azalmaya başladı; sonunda da helak oldu.

17- **“Onu yokuşa sardıracağım”** çıkması zor bir yokuşa vuracağım, bu da zorluklarla karşılaşma için bir misaldir. Aleyhissalat vesselam Efendimiz: Saud (yokuş) ateşten bir dağdır; yetmiş sene çıkacak, sonra yetmiş sene de inecek (çukura yuvarlanacak)tır, demiştir.

18- **“Gerçekten o düşündü, ölçtü”** bu da tehdidin gerekçesi yahut inadın açıklamasıdır, mana da şöyledir: Kur'an'a dil uzatmak için halyale daldı ve o konuda ne diyeceğini içinde tasarladı.

فَقَتِلَ كَيْفَ قَدَرٌ ۙ (١٩) ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَرٌ ۙ (٢٠) ثُمَّ نَظَرَ ۙ (٢١) ثُمَّ
 عَبَسَ وَتَسَرَّ ۙ (٢٢) ثُمَّ أَذْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۙ (٢٣) فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ
 يُؤْتَرُ ۙ (٢٤) إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۙ (٢٥) سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ۙ (٢٦) وَمَا أَذْرِيكَ
 مَا سَقَرُ ۙ (٢٧) لَا تَبْقَى وَلَا تَذَرُ ۙ (٢٨) لَوْ أَهْلَ الْبَشَرِ ۙ (٢٩) عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ۙ (٣٠)

19 – Kahrolsun, nasıl ölçtü?

20 – Sonra kahrolsun, nasıl ölçtü?

21 – Sonra baktı,

22 – Sonra kaşlarını çattı, surat astı.

23 – Sonra arkasını döndü, kibirlendi:

24 – “Bu, ancak nakledilen bir sihirdir” dedi.

25 – “Bu, ancak insan sözüdür” dedi.

26 – Onu Sekar’a atacağım.

27 – Sekar nedir, bilir misin?

28 – Bir şey koymaz, bırakmaz.

29 – Deriyi çok kavurucudur.

30 – Üzerinde on dokuz (melek) vardır.

19- “Kahrolsun, nasıl ölçtü?” tasarımsından bizi şaşırtmadır, bu da onunla alay için denilmiştir ya da o konuda denebilecek en ileri sözü yakaladığı için böyle denilmiştir. Bu da: Katelehullahu ma eşcah deyiminden gelir ki, Allah canını alsın, ne kadar cesurdur, demektir! Yani cesaretle öyle bir dereceye ulaşmıştır ki haset edilecek ve bu bedduayı hak edecek raddeye gelmiştir. Rivayete göre o, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e uğradı, o sırada Efendimiz Hamim Secde suresini okuyordu. Arkadaşlarına geldi: Allah’a yemin ederim ki Muhammed’den az önce öyle bir söz dinledim ki insan ve cin sözü değildir. Öyle tatlı, öyle güzeldi ki! Yukarısı meyveli, aşağısı bol suludur. Hiç şüphesiz o yükselir, hiçbir şey onun üzerine çıkamaz, dedi. Kureys de: Velid sapıttı, dediler. Kardeşinin oğlu Ebu Cahil: Merak etmeyin, ben onu döndürürüm, dedi ve üzgün bir vaziyette yanına oturdu. Onu kızdıracak sözler söyledi. O (Velid) de kalktı, onlara şöyle seslendi: Muhammed’in deli olduğunu iddia ediyorsunuz; hiç onun sara nöbe-

ti geçirdiğini gördünüz mü? Onun şair olduğunu iddia ediyorsunuz; hiç onun şiirle uğraştığını gördünüz mü? Onlar da hayır, dediler. O da: O, sihirbazdan başkası değildir; görmüyor musunuz, adamla karısını ve çocuklarını, efendi ile hizmetçilerini ayırıyor, dedi. Onlar da buna sevindiler ve ona şaşarak başından dağıldılar.

20- “Sonra kahrolsun, nasıl ölçtü?” bu da mübalağa için tekrardır, sümme edatı ikincisinin birincisinden daha mübalağalı olduğunu ve arkadan gelenlerin de asıl manasında kullanıldığını göstermek içindir.

21; 22- “Sonra baktı” yani Kur’an’ın durumunu tekrar gözden geçirdi, **“sonra kaşlarını çatı”** yüzünü buruşturdu, çünkü ona dil uzatacak bir şey bulamadı ve ne diyeceğini bilemedi ya da Resulullah **sal-lallahu aleyhi ve sellem’e** bakıp kaşlarını çatı **“ve surat astı”** bu da kaşlarını çatı ifadesini tektir.

23- “Sonra arkasını döndü” hakka yahut Resul aleyhissalat vesselam’a arkasını döndü **“kibirlendi”** ona tabi olmak istemedi.

24; 25- “Bu, ancak nakledilen bir sihirdir, dedi” eskilerden aktarılan ve öğrenilen sihirdir, fekal’deki fe şunu göstermektedir ki bu ke-lime aklına gelir gelmez onu gecikmeden ve düşünmeden ağzından çıkarmıştır. **“Bu, ancak insan sözüdür”** birinci cümleyi tekit gibidir, bunun içindir ki atıf edatı kullanılmamıştır.

26- “Seuslihi (onu Sekar’a atacağım)” bu da seurhikuhu sauda kavlinden bedeldir.

27; 28- “Sekar nedir, bilir misin?” bu da onun durumunu daha korkunç hale getirmek içindir, **“latubki vela tezer (bir şey koymaz, bırakmaz)”** sözü de onu (korkunçluğunu) açıklamadır (atıf beyandır) ya da Sekar’dan hâldir. Amili de tazim manasıdır (estazimü sekara), mana da şöyledir: İçine atılan şeyi bırakmaz; hemen helak eder.

29- “Levvahatün lilbeşer (deriyi çok kavurucudur)” derinin dış kısımlarını karartır ya da insanlara görünür. İhtisas üzere nasb ile (ehussu) levvahaten de okunmuştur.

30- “Aleyha tisate aşer (üzerinde on dokuz melek vardır)” melek yahut işini gören melek sınıfları vardır. Özellikle bu sayının verilmesi şunun içindir; çünkü insan nefislerinin nazarî ve amelî bakımdan bozulması on iki hayvansal ve yedi doğal kuvvet nedeniyledir ya da cehennemnin yedi alt (eksi) derecesi vardır; bunlardan altısı kâfir sınıfları içindir, her sınıf itikadı, ikrarı ve amelî terk ettiği için kendine uygun azap görür. Her sınıfın başında bir melek vardır yahut işini görececek bir sınıf vardır. Yedi eksi dereceden biri de ümmet-i Muhammed’in asilerine hastır. Amelî terk ettikleri için orada kendilerine uygun bir

azap çeşidi görürler. Onun işini bir melek yahut bir sınıf görür. Ya da gün yirmi dört saattir, beşi namaza sarf edilir, geriye on dokuz kalır, o da çeşitli azaplarla sorumlu olacakları şeylere harcanır, bunun işlerini zebaniler görür. Ayn'ın sükûnu ile tis'ata'ser şeklinde de okunmuştur, bir isim gibi görülen bir kelimede ayın cinsten harekeler arka arka-ya gelmesin istenmiştir. Tisate a'sûrin de okunmuştur ki a'sûr, aşır'ın çoğuludur, tıpkı yemîn ve eymûn gibi yani her on'un dokuzu çoğuldur demektir, bundan da dokuz nakib (denetçi) kast edilmiştir. Ya da (a'sûr) aşır'ın çoğuludur, o zaman meleklerin sayısı doksan olur.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً
لِّلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَّ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا
وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَلَأَ اللَّهُ بِهِذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

31 – Ateşin sahiplerini ancak melekler kıldık ve sayılarını da ancak kâfirler için bir sınama kıldık ki, kendilerine kitap verilenler kesin inansınlar, iman edenlerin imanı artsın ve kitap verilenlerle müminler şüphe etmesinler ve kalplerinde hastalık olanlarla kâfirler: “Allah bu mısalle ne istedi?” desinler, diye. İşte Allah dilediğini böyle şaşırtır ve dilediğine hidayet eder. Rabbinin ordularını ancak o bilir. O insan için ancak bir öğüttür.

31- “Ateşin sahiplerini ancak melekler kıldık” ki azap görenlerin cinslerine benzemesinler ve onlara ısınmasınlar, bir de onlar mahlukatın en kuvvetlileri ve Allah için en çok kızanlarıdır. Rivayete göre Ebu Cehil “onun üzerinde on dokuz (melek) vardır” ayetini duyunca Kureyş’e: İçinizden her on kişi onlardan bir adamla baş edemez mi, dedi? “**ve sayılarını da ancak kâfirler için bir sınama kıldık**” kısmı indi. Onların sayılarını onlar için bir deneme kıldık ki o da on dokuzdur. Müessiri (on dokuz sayısını) eser (deneme) ile ifade etmesi, eserin müessirden hiç ayrılmayacağına dikkat çekmek içindir. Onunla

denenmeleri de, onları az görüp onlarla alay etmeleri ve bu kadar az sayının o kadar çok insan ve cinden azap görenlerle nasıl başa çıkacaklarıdır. Belki de maksat sözle böyle yaptık demektir ki **“kendilerine kitap verilenler kesin inansınlar”** kavlinin sebep gösterilmesi güzel olsun yani Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in Peygamberliğine ve Kur’an’ın gerçek olduğuna kesin bilgi elde etsinler. Çünkü bunun kitaplarındakine uygun olduğunu göreceklidir. **“İman edenlerin de imanı artsın”** ona iman etmek ve ehl-i kitabın da onu tasdik etmeleriyle. **“Ve kitap verilenlerle müminler şüphe etmesinler”** bu konuda (Allah’tan olmasında). Bu da kesin bilgiyi ve imanın artmasını tekittir, kesin bilen için zaman zaman arız olan şüpheyi bertaraf etmedir. **“Ve kalplerinde hastalık olanlarla”** şüphe ve münafıklık olanlar, bu haliyle hicretten sonra Medine’de olacakları Mekke’de iken haber vermiş oluyor **“kâfirler”** onu kesin yalanlayanlar **“Allah bu misalle ne istedi, desinler?”** misal yerine geçen bu garip sayı ile. Şöyle de denilmiştir: Onu akıldan uzak görünce bunun getirilmiş bir misal olduğunu zannetmişlerdir. **“İşte Allah dilediğini böyle şaşırtır ve dilediğine hidayet eder”**. Zikredilen bu saptırma ve hidayet etme gibi, kâfirleri saptırır ve müminleri hidayet eder. **“Rabbinin ordularını bilmez”** bütün mahlukatını olduğu gibi bilmez **“ancak o bilir”** çünkü hiç kimsenin mümkün varlıkları sayma; gerçeklerini ve sıfatlarını; her birinin nicelik ve nitelik, kıyas ve oran bakımından özelliklerini bilme imkânı yoktur. **“O değildir”** Sekar yahut cehennem bekçilerinin sayısı veyahut bu sure **“ancak insan için bir öğüttür”** onlar için bir hatırlatmadır.

كَلَّا وَالْقَمَرَ ۖ (٣٢) وَاللَّيْلِ إِذَا يَذَّبَرُ ۖ (٣٣) وَالصُّبْحِ إِذَا اسْفَرَّ ۖ (٣٤) إِنَّهَا
 لَإِخْدَى الْكَبِيرِ ۖ (٣٥) نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ۖ (٣٦) لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ
 أَوْ يَتَأَخَّرَ ۖ (٣٧) كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ۖ (٣٨) إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ۖ (٣٩)
 فِي جَنَّاتٍ يَتَسَلَّوْنَ ۖ (٤٠) عَنِ الْمُجْرِمِينَ ۖ (٤١) مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۖ (٤٢) قَالُوا
 لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ۖ (٤٣) وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ ۖ (٤٤) وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
 الْخَائِضِينَ ۖ (٤٥) وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ۖ (٤٦) حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ ۖ (٤٧)

32 – Hayır, ay’a ant olsun,

33 – Arkasını döndüğü zaman geceye ant olsun,

34 – Ağardığı zaman sabaha ant olsun ki,

35 – Gerçekten o (cehennem) elbette en büyük (belalardan) biridir.

36 – İnsan için bir uyarıcı olarak.

37 – Sizden ileri gitmek yahut geri kalmak isteyen için.

38 – Her nefis kazandığı şeyle rehindir.

39 – Ancak sağın sahipleri hariç.

40 – Onlar cennetlerde soruştururlar.

41 – Günahkârlardan;

42 – “Sizi Sekar’a ne attı?” diye.

43 – Onlar da: Biz namaz kılanlardan değildik.

44 – Yoksulu yedilmezdik.

45 – Batıla dalanlarla beraber daldık.

46 – Ceza gününü yalanlardık.

47 – Nihayet bize ölüm geldi.

32;...35- “Hayır” bunları inkâr edenleri rettir ya da bunlar üzerinde düşünmeyi inkâr edenleri rettir “aya ant olsun, arkasını döndüğü zaman geceye ant olsun” debere edbere manasınadır, kabele’nin akbele manasına olduğu gibi. Nafi, Hamze, Yakup ve Hafs fiil mazi olduğu için “iz” okumuşlardır “ağardığı zaman sabaha ant olsun ki” aydın-

landığı zaman demektir **“gerçekten o, elbette büyüklerden biridir”** yani büyük belalardan biridir. Daha açıkçası belalar çoktur, Sekar da onlardan biridir, demektir. Kübra’nın küber şeklinde çoğul yapılması kübra’nın elifini te yerinde kabil ederek fu’let (kübret) kalıbında sayılmasındandır. Nitekim kasîâ’ da kasîa gibi sayılarak kavası’ şeklinde çoğul yapılmıştır. (İnneha leihdel küber) cümlesi kasemin cevabıdır ya da kellâ’nın gerekçesidir, kasem de tekit için ara cümlesidir (cevap mahzuttur, inneha hakkun cümlesidir).

36- “Neziren (insan için bir uyarıcı olarak)” neziren temyizdir, yani leihdel küberi inzaren demektir ya da cümlelerin gösterdiği şeyden hâldir yani kebüret münzireten demektir. Ref ile ikinci haber yahut mahzuf müptedanın haberi olarak (nezirün) de okunmuştur.

37- “Limen şae minküm (sizden ileri gitmek yahut geri kalmak isteyen için)” bu da lilbeşer’den bedeldir yani hayra koşma imkânı olduğu halde ondan geri kalanı korkutmak için demektir ya da limen şae, lien yetekaddeme’nin haberidir, “isteyen iman etsin, isteyen de inkâr etsin” (*Kehf: 29*) ayeti manasında olur.

38- “Her nefis kazandığı şeyle rehindir” Allah katında ipoteklidir, rehîne, şekîme vezninde mastardır, meful manasınadır, mesela rehn gibi. Eğer sıfat-ı müşebbehe olsa idi rehîn denilirdi.

39- “Ancak sağın sahipleri hariç” çünkü onlar güzel amelleri sayesinde boyunlarını kurtarmışlardır. Bunların melekler yahut çocuklar olduğu da söylenmiştir.

40- “Fi cennatin (cennetlerde)” öyle cennetler ki tavsif edilmez, bu da ashabul yemin’den yahut “yetesaelun (soruştururlar)” kavlinde kendilerine giden zamirden hâldir.

41; 42- “Günahkârlardan” yani birbirlerine sorarlar yahut onların hallerini başkalarından sorarlar mesela tedaaynahu kavli gibi ki daavnahu (onu davet ettik) manasınadır. **“Ma selekeküm fi sekar (sizi Sekar’a ne attı, diye)?”** kavli de (lem nekü minel musallîn) cevabı ile birlikte sorularla günahkârlar arasında geçen hikâyesidir. Onlar şöyle cevap verdiler:

43;...47- “Dediler: Biz namaz kılanlardan değildik” farz namazı, “yoksulu yedirmezdik” vermesi gerekeni vermezdik. Bunda kâfirlerin de fer’i şeylerden sorumlu olduklarına delil vardır. **“Biz daldardık”** batıla daldardık **“dalanlarla beraber”** ona girişenlerle birlikte. **“Ceza gününü yalanlardık”**. Bunu sona koyması onu büyütmek içindir yani biz, bütün burılardan sonra bir de kıyameti inkâr ederdik, demektir. **“Nihayet bize yakîn geldi”** ölüm ve öncülleri.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ٤٨ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ٤٩
 كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَفْرَّةٌ ٥٠ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ٥١ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ
 مِنْهُمْ أَنْ يُوتَى صُحُفًا مُنشَرَّةً ٥٢ كَلَّا بَلْ لَا يَخْقُونُ الْآخِرَةَ ٥٣
 كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ٥٤ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ٥٥ وَمَا يَذْكُرُونَ
 إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ٥٦

48 – Artık onlara şefaati edenlerin şefaati fayda vermedi.

49 – Onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?

50 – Sanki onlar ürken eşeklerdir;

51 – Aslandan kaçan.

52 – Doğrusu, onlardan her kişi kendisine açılmış sahafeler verilmesini ister.

53 – Hayır, doğrusu onlar ahiretten korkmuyorlar.

54 – Hayır, şüphesiz o, bir öğüttür.

55 – Kim dilerse ondan öğüt alır.

56 – Ancak Allah dilerse öğüt alırlar. O, takvanın da ehlidir, mağfiretin de.

48; 49- “Artık onlara şefaati edenlerin şefaati fayda vermez” hepsi de onlara şefaati etseler. “Onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?” hatırlatmadan yani Kur’an’dan yahut onu da içine alan (sünnet, icma ve kıyastan) demektir, mu’ridin de hâldir.

50; 51- “Sanki onlar ürken eşeklerdir” onların zikri dinlemekten yüz çevirme ve kaçmalarını ürken eşeklere benzetmiştir. “Aslandan kaçan” kasvere aslan demektir, kasır kökünden fa’-vele veznindedir, kahretmek, ezmek manasınadır.

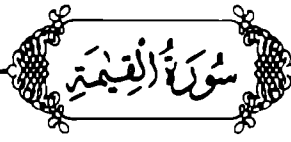
52- “Doğrusu, onlardan her kişi kendisine açılmış sahafeler verilmesini ister”. Suhuf açılan ve okunan kâğıtlar demektir. Şöyle ki onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e: Bize gökten içinde, Allah’tan filanadır, Muhammed’e tabi ol, yazılan bir kitap getirirmedikçe sana tabi olmayız, dediler.

53- “Hayır” bu da mucize tekliflerini rettir “doğrusu onlar ahiret-

ten korkmuyorlar” bunun içindir ki öğütten yüz çevirdiler, yoksa kitap verilmesinin imkânsızlığından değil.

54- “Hayır” bu da yüz çevirmelerini rettir **“şüphesiz o, bir öğüttür”** hem de nasıl bir öğüt!

55; 56- “Kim dilerse ondan öğüt alı” kim öğüt almak isterse, **“Ancak Allah dilerse öğüt alırlar”** öğüt almalarını yahut irade etmelerini dilerse. Bu da **“Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz”** (*Tekvir: 29*) ayeti gibidir. Bu da kulun fiilinin Allah Teala’nın dilemesiyle olduğunu açıklamaktadır. Nafi te ile tezkurun okumuştur. Bu iki şekilde şedde ile de okunmuştur (yezzekkerun, tezzekkerun). **“O, takvanın da ehlidir”** azabından korkulmaya layıktır **“mağfiretin de ehlidir”** kullarını bağışlamaya da layıktır, özellikle takva sahipleri için. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Müddessir suresini okursa, Allah ona Mekke’de – Allah onun şerefini artırsın - Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’i tasdik eden ve yalanlayanların sayısınca onar sevap verir.

75 / KIYAMET SURESİ

Mekke'de inmiştir.

40 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۖ (۱) وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ (۲) اِيْحَسَبُ
 الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ (۳) بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نَسْوِي بَنَاتَهُ (۴) بَلْ يُرِيدُ
 الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمْلَهُ (۵) يَسْتَلْ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ (۶) فَلَا بَرْقَ الْبَصَرِ (۷)
 وَخَسَفَ الْقَمَرُ (۸) وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ (۹)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Hayır, yemin ederim kıyamet gününe,
- 2 – Hayır, yemin ederim çok kınayan nefse ki,
- 3 – İnsan, kemiklerini asla toplayamayacağımızı mı sanıyor?
- 4 – Evet, onun parmaklarını düzeltmeye gücümüz yeter.
- 5 – Doğrusu, insan geleceğini berbat etmek ister.
- 6 – “Kıyamet günü ne zaman?” diye sorar.
- 7 – Göz kamaştığı zaman,
- 8 – Ay tutulduğu zaman,
- 9 – Güneşle ay toplandığı zaman,

1- “La uksimü (hayır, yemin ederim kıyamet gününe)” kasem fi-line tekit için nefiy edatının getirilmesi Arap kelimasında yaygındır. Şair İmruulkaş şöyle demiştir:

*Hayır, ey Amirî kızı, babanın başına yemin ederim ki,
 Kavmin benim fîrar ettiğimi iddia edemez.*

“Fela uksimü bimevakın nücumî” (Vakıa: 75) ayetinde yeterli bilgi geçmişti. Kunbul lam’dan sonra elifsiz olarak leuksimü şeklinde okumuştur. Bezzi’den de aynısı rivayet edilmiştir.

2- “Hayır, yemin ederim kınayan nefse” takva sahibi nefse ki takva hususundaki kusurundan dolayı kendini kıyamette kınar ya da kendini sonsuza dek kınayan nefse demektir ki, ne kadar ibadet etmeye çalışsa da kendini kınar. Yahut nefs-i mutmainneye ki nefs-i emmareyi kınar ya da nefis cinsine demektir. Çünkü aleyhissalat vessalam’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: İyi ve kötü ne kadar nefis varsa, mutlaka kıyamet gününde kendini kınar: Eğer hayır işlemişse: Neden daha

çok yapmadım, eğer şer işlemişse: Keşke daha az yapsaydım, der! Ya da Âdem'in nefsine yemin ederim demektir, çünkü o, kendini cennetten çıkaran nefsinin durmadan kınadı. Hemen kıyamet gününden sonra bunu söylemesi şunun içindir; çünkü kıyametin kopmasında maksat nefsin ceza görmesidir (ettiğini bulmasıdır).

3- “Eyahsebül insanü (insan sanıyor mu?)” yani insan cinsi, fiilin ona isnat edilmesi içlerinde böyle sananlar olduğu içindir. Ya da ayetin hakkında indiği kimsedir ki o da Adiy bin Ebi Rebia'dır; Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e kıyamet gününden sordu: Onu gözümlle görsem de sana inanmam; Allah şu çürümüş kemikleri toplar mı, dedi? “Kemiklerini asla toplayamayacağımızı?” dağıldıktan sonra, meçhul kalıbı ile ellen yücmaa izamuhu da okunmuştur.

4- “Evet” onu toplayacağız “onun parmaklarını düzeltmeye gücümüz yeter” parmak kemiklerini birbirine eklemeye gücümüz yeter, o kadar küçük ve nazik olmasına rağmen toplarız, kaldı ki büyüklerini. Ya da parmaklarını demektir ki o da insanın uç organlarıdır, diğerlerini ise daha kolay toplarız. Kadirine belâ'dan sonra takdir edilen fiilin failinden hâldir (belê nacmauha). Ref ile de okunmuştur ki nahnu kadirune demektir.

5; 6- “Doğrusu insan geleceğini berbat etmek ister” gelecekte de fisk u fücura devam etmek ister. “Kıyamet günü ne zaman diye sorar?” kıyamet ne zaman olacaktır, der? Bunu da uzak gördüğü ve alay etmek için söyler.

7- “Göz kamaştığı zaman” telaşından şaştığı zaman, bu da berika kökünden gelir ki dehşete kapılıp gözü fal taşı gibi açılmaktır. Nafi feth ile (berekat) okunmuştur ki bu da lügattir. Ya da berik kökünden gelir ki gözü belerdığı için parlamaktır. Belaka da okunmuştur ki belekal babu deyiminden gelir, kapı açılmaktır.

8; 9- “Ay tutulduğu zaman” ışığı gittiği zaman, meçhul kalıbı ile (husife) de okunmuştur. “Güneşle ay toplandığı zaman” ışığın gitmesinde yahut batıdan doğmasında, ayın tutulması bu ikisinin bir araya gelmesine mani değildir; çünkü bu, ışığın gitmesinden istiare edilmiştir. Kim de bunu ölüm işaretlerine alırsa ayın tutulmasını ışığın gitmesi, ikisinin toplanmasını da ruhun giden gözü takip etmesiyle tefsir etmesi lazımdır ya da ruhun kutsal âlem sakinlerinden akıl nurunun kendisinden alındığı kimseye ulaşması ile tefsir etmesi lazımdır. (Cumia) fiilinin müzekker olması, başta olmasındandır ve bir de matufun (kamerin) baskın sayılmasındandır.

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ

الْمَفْرُجِ ⑩ كَلَّا لَا وَزَرَ ⑪ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ⑫ يُنَبِّئُ الْإِنْسَانُ
يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ⑬ بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ⑭ وَلَوْ أَلْقَىٰ
مَعَاذِيرَهُ ⑮ لَا تَحَرَّكَ بِهِ لِسَانُكَ لَتَعْجَلَ بِهِ ⑯ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ
وَقُرْآنَهُ ⑰ فَإِذَا قُرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ⑱ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ⑲

10 – İnsan: “Kaçacak yer nerede?” der.

11 – Hayır, sığınak yoktur.

12 – O gün karargâh Rabbinedir.

13 – O gün insan önceden gönderdiğinden ve geriye bıraktığından haberdar edilir.

14 – Doğrusu, insan nefesine karşı bir şahittir.

15 – Mazeretlerini ortaya atsa da!

16 – Onu acele etmen için onunla dilini depretme.

17 – Şüphesiz onu toplamak ve onu okumak bizim üzerimizdedir.

18 – Onu okuduğumuz zaman onun okunuşunu izle.

19 – Sonra onu açıklamak bizim üzerimizdedir.

10- “İnsan: “Kaçma nerede?” der” mefer mastardır, bunu aradığını bulmaktan ümit kesen insan gibi der. Kesr ile (mefir) de okunmuştur ki ism-i mekân olur (kaçacak yer nerede?)

11- “Hayır” kaçacak yer aramaktan rettir “sığınak yoktur” vezer sığınak demektir o da cebel dağ manasından gelir. Vızr kökünden türetilmiştir ki ağırlıktır (dağ da ağır olduğu için sığınaktır).

12- “O gün istikrar Rabbinedir” kulların istikrarı bir tek Rabbinedir ya da işlerin istikrarı onun hükmüne kalmıştır yahut karar yerleri onların demesine kalmıştır ki dilediğini cennete, dilediğini de cehenneme girdirir.

13- “O gün insan önceden gönderdiğinden ve geriye bıraktığından haberdar edilir”. Önceden gönderdiği amelinden ve geriye bırakıp yapmadığı amelinden yahut yapıp önden gönderdiği amelinden ve kendinden sonraya bıraktığı iyi adet veya kötü adetten yahut önce

sadaka verdiği ve geriye bırakıp tehir ettiği malından ya da amelinin ilkinden ve sonundan haberdar edilir demektir.

14- “Doğrusu, insan nefesine karşı bir şahittir (basirettir)” amel-lerine karşı açık bir kanıttır, çünkü onları müşahede etmiştir. Nefsi görmek (basiret)le nitelemesi mecazîdir. Ya da insan nefesine karşı bir gözdür (göz kesilir), onları o gözle görür, artık haber vermeye ihtiyaç duyulmaz.

15- “Mazeretlerini ortaya atsa da!” mümkün olan bütün mazeret-lerini beyan etse de, maâzîr mi’zar’ın çoğuludur, o da özürdür ya da kıyasa aykırı olarak maziretin çoğuludur, menakîrin münkerin çoğulu olması gibi. Çünkü kıyası maâzîrdir, o (mi’zar’ın çoğulu olması) daha iyidir. Bunda da itiraz vardır.

16- “Derpetme” ey Muhammed “onunla” Kur’an’la “dilini” vahyi tamamlanmadan “acele etmen için” aklından kaçır korkusu ile acele alman için.

17- “Şüphesiz onu toplamak bizim üzerimizdir” göğsünde “ve onu okutmak” okumasını dilinde tespit etmek ki bu da yasağın gerekçesidir.

18- “Onu okuduğumuz zaman” Cebrail’in dili ile sana okuduğumuz zaman “okunuşunu izle” kur’an lafzı okuma manasınadır, onu tekrar et ki zihnine iyice yerleşsin.

19- “Sonra onu açıklamak bizim üzerimizdir” müşkül manala-rını beyan (tefsir) etmek bizim üzerimizdir. Bu da açıklamanın hi-tap vaktinden gecikmesinin caiz olduğuna delildir (16, 17, 18. ayetler geçtikten sonra “onu açıklamak bizim üzerimizdir” demiştir. Açık-lama hitaptan sonraya kalmıştır). Bu, aceleci dünyayı sevmeye üzerine kınamayı tekit eden ara cümledir. Çünkü acele en önemli ve dinin aslı olan işlerde kınanınca, diğerlerinde nasıl olur! Ya da bu ayet inerken yaşanan şeyleri zikreden ara cümledir (latüharrık bihi ayeti, yukarı-daki 5. ayetle aşağıdaki 20., ayet arasında itiraziye cümlesidir. Orada geçen olayı ve acelenin kötü olduğunu dile getirmektedir). Şöyle de denilmiştir: Hitap yukarıda zikredilen insanadır, mana da şöyledir: Ona kitabı (amel defteri) verilir, korkusundan hızlı okuduğu için dili dolaşır. Ona: Onu acele etmen için dilini dolaştırma, çünkü amellerini toplamak ve onları okumak vaadimiz gereği bizim üzerimizdir. Onu okuduğumuz zaman sen de ikrar etmek ve üzerinde düşünmekle onu izle. Sonra da karşılığını vermekle durumunu açıklamak bizim üzeri-mizedir.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ۖ (٢٠) وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ۚ (٢١) وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ۖ (٢٢)
 إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ ۚ (٢٣) وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بِاسِرَةٍ ۖ (٢٤) تَتَّظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا
 فَاقِرَةٌ ۖ (٢٥) كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ۖ (٢٦) وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ۖ (٢٧) وَظَنَّ أَنَّهُ
 الْفِرَاقُ ۖ (٢٨) وَالْتَفَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ۖ (٢٩) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ۖ (٣٠)
 فَلَا صَلْقَ وَلَا صَلَىٰ ۖ (٣١) وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ (٣٢) ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ آهْلِهِ يَمْتَطِي ۖ (٣٣)

20 – Hayır, siz bilakis çabuk geçeni seviyorsunuz.

21 – Ahireti bırakıyorsunuz.

22 – O gün bazı yüzler parlaktır.

23 – Rabbine bakmaktadır.

24 – O gün bazı yüzler de buruşuktur.

25 – Belinin kırılacağını iyi bilir.

26 – Hayır (can) köprücük kemiklerine geldiği zaman,

27 – “Afsunlayan kim?” denildiği zaman,

28 – Onun ayrılık olduğunu iyice bildiği zaman,

29 – Bacak bacağa dolaştığı zaman,

30 – O gün sevk yalnız Rabbinedir.

31 – Sadaka vermedi, namaz kılmadı,

32 – Fakat yalanladı ve yüz çevirdi.

33 – Sonra gerinerek allesine gitti.

20; 21- “Hayır” Peygamberi acele etmekten yahut insanı geçici dünyaya aldanmaktan mendir, bilakis siz “çabuk geçeni (dünyayı) seviyorsunuz ve ahireti bırakıyorsunuz”. Bu da hitabı genelleştirmektedir, hitap her ne kadar insana olsa da maksat âdemoğlunun karakterinde acelecilik olduğunu bildirmektir. Bundan murat edilen de insan cinsidir. Zamirin cemi olması manadan dolayıdır. İbn Kesir ile İbn Amir’in ikisini de ye ile (yuhibbun ve yezerun) okumaları da bunu teyit eder.

22; 23- “O gün bazı yüzler parlaktır” parlak ve güleçtir “Rabbine bakmaktadır” onu cemalini müşahedeye gark olmuş görürsün. Öyle

ki ondan başka her şeyi unuttur. Bunun içindir ki meful başa alınmıştır. Bu her zaman değildir ki başkasına bakmak ona mani olsun. İhsanını beklemektedir de denilmiş, fakat beklemenin yüze isnat edilemeyeceği ile reddedilmiştir. Yüzü zat ile tefsir etmek de zahire muhaliftir. Nimet manasına gelen (ilâ') ila harfi ceri ile geçişli kılınmaz. Şairin:

*(Ve iza nazartü ileyke min melikin
Velbahru duneke zitteni niamâ)*

Bir Kral olarak senden istediğim zaman ki deniz senin cömertliğine yetiştirmez

Bana nimetini artırırısın. Kavlinde ise nazar istemek manasınadır. Çünkü (istemedenden sadece) beklemek arkadan ihsan getirmez. (Burada ise getirmiştir. Demek ki beklemek manasına değildir).

24; 25- “O gün bazı yüzler buruşuktur” ekşi koruk gibidir, bâsil ise bâsir'den daha abartılıdır, ancak o daha çok yığıtlıkta kullanılır ki suratı çok asık demektir. “Tezunnu” o yüzlerin sahibi bekler “belinin kırılacağını” fakirah insanın belini kıran musibettir.

26; 27- “Hayır” dünyayı ahirete tercihi reddetmektir “Can köprücük kemiklerine geldiği zaman” nefis (ruh) göğsün yukarı kısımlarına dayandığı zaman, zikredilmediği halde nefsin zamir olarak verilmesi, kelâmdan anlaşıldığı içindir. “Afsunlayan kim, denildiği zaman?” başında bekleyen sahipleri, onu kim afsunlayacak, dedikleri zaman ki râk rukiyye'den gelir ya da ölüm melekleri, onun ruhunu hanginiz yukarılara çıkaracak; rahmet melekleri mi ya da azap melekleri mi demektir ki bu da ruky (yükselmek, terakki etmek)ten gelir.

28; 29; 30- “Onun ayrılık olduğunu iyice bildiği zaman” can çekişen başına gelen şeyin dünyadan ve sevgililerden ayrılmak olduğunu bildiği zaman, “bacak bacağa dolaştığı zaman” bacak bacağa sarılıp da onları kımıldatamadığı zaman. Ya da bu, dünyadan ayrılma zorluğunun ahiret azabı korkusu zorluğuna karıştığı zaman demektir “o gün sevk yalnız Rabbinedir” onun sevki Allah Teala'ya ve hükmüne-
dir.

31; 32; 33- “Tasdik etmedi” etmeyi gerekeni ya da malının sadaka-sını yani zekâtını vermedi “namaz kulmadı” üzerine farz olanı. İkisindeki (sadaka ve salla) zamir “insan sanır mı” ayetinde zikredilen insana aittir. “Fakat yalanladı ve yüz çevirdi” taattan “sonra gerinerek ailesine gitti” buna gururlanarak ve iftihar ederek, bu da matt kökünden gelir, çünkü gururlanan adımını uzun atar ki aslı yetemattatu'dür ya da mat'tan gelir o da sırttır, çünkü o, sırtını döner.

أَوَّلَىٰ لَكَ فَأَوَّلَىٰ ۖ ثُمَّ أَوَّلَىٰ لَكَ فَأَوَّلَىٰ ۖ (٣٥) أَيْحَسَبُ
 الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۚ (٣٦) أَلَمْ يَكُ نَظْفَقًا مِنْ مَّيْمَنِ يَمْنَىٰ ۖ ثُمَّ
 كَانَ عِلْقَةً فَاخْلَقَ فَسَوَّىٰ ۖ (٣٨) فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
 وَالْأُنثَىٰ ۚ (٣٩) أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ۚ (٤٠)

34 – Sana yaklaştı, daha yaklaştı.

35 - Sonra sana yaklaştı, daha yaklaştı.

36 – İnsan başıboş bırakılacağını mı zanneder?

37 – Dökülen bir meni değil miydi?

38 – Sonra kan pıhtısı oldu; derken onu yaratıp düzeltti.

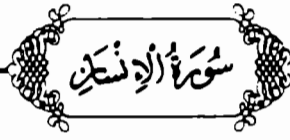
39 – Ondan erkek ve dişi iki çifti yarattı.

40 – Bu, ölüleri diriltmeye kadir değil mi?

34- “Sana yaklaştı, daha yaklaştı” weylün leke (sana yazıklar olsun) demektir ki weyl kökünden gelir. Aslı evlakallahu me tekrahuhu (Allah istemediğin o şeyi başına versin) demektir, leke'deki lam zaittir, tıpkı “redife leküm” (Neml: 72) ayetinde olduğu gibi. Ya da evlâ lekel helâkü demektir (helâk sana yaklaştı). Şöyle de denilmiştir: Evlâ harfler yer değiştirdikten sonra (weyl iken vely olduktan sonra) weyl'den gelir, tıpkı edna'nın devn'den gelmesi gibi. Ya da aslı fa'lâ'dır ki âle yeûlu kökünden gelir, ukbaken narı (sonun / yerin ateş olsun) gibi.

35; 36- “Sonra sana yaklaştı, daha yaklaştı” bu tehdit ona karşı devam edecektir. “İnsan başıboş bırakılacağını mı zanneder?” sahipsiz, mükellef olmayan ve ceza görmeyen, bu da insanın haşrı inkârını, aynı zamanda haşrın olduğunu gösterir. Şöyle ki hikmet; güzel şeylerin emrini ve kötü şeylerin men'ini gerektirir. Teklif ise ceza / karşılık olmadan gerçekleşmez. Ceza ise bazen dünyada olmaz, öyleyse ahirette olacaktır.

37;...40- “O; dökülen bir meni değil miydi? Sonra kan pıhtısı oldu; derken onu yaratıp düzeltti” onu takdir edip dengeledi. “Ondan erkek ve dişi iki çifti yarattı”. Bu da daha önce defalarca geçtiği üzere ilk yaratmanın tekrar yaratmaya delil olduğunu gösterir. Bunun içindir ki arkasından: “Bu, ölüleri diriltmeye kadir değil mi?” demiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu ayeti okuduğu zaman: “Süh-haneke, belâ / seni tenzih ederim, evet kadirsin, derdi. Aleyhissalat vesselam Efendimiz şöyle demiştir: Kim Kıyamet suresini okursa, ben ve Cebrail onun mümin olduğuna kıyamet gününde şahitlik ederiz.

76 / İNSAN SURESİ

Mekke'de inmiştir.

31 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ① إِنَّا خَلَقْنَا
 الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ② إِنَّا
 هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ③ إِنَّا عَرَضْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا
 وَأَغْلَلْنَا وَصَبِيرًا ④ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Gerçekten insanın üzerine uzun devirden bir zaman geçti ki anılır bir şey değildi.
- 2 – Gerçekten biz insanı karışık meniden yarattık. Onu deniyoruz. Onu işiten ve gören kıldık.
- 3 – Gerçekten biz ona yolu gösterdik; ya şükredendir yahut nankördür.
- 4 – Gerçekten biz, kâfirler için zincirler, bukağılar ve çılgın ateş hazırladık.
- 5 – Şüphesiz iyiler katkısı kâfur olan bir dolu bardaktan içerler.

1- “Hel eta (gerçekten insanın üzerinden geçti)” hel istifhamı ge-
 çeni tespit ve onaylama içindir, bu nedenledir ki kad (tahkik edatı) ile
 tefsir edilmiştir mesela:

*Bizi tepelik dağın eteğinde mi gördüler
 (Düşmandan kaçtık mı?) gibi.*

“Uzun devirden bir zaman” sınırsız zamandan belli bir kesim de-
 mektir. “Ki anılır bir şey değildi”. Bilakis insanıyetle zikredilmeyen
 unutulmuş bir şey mesela madde ve meni gibi idi. Lemyekün cümlesi
 insandan hâldir yahut raci zamirinin hazfı ile hîn lafzının sıfatıdır (fihi
 demektir). İnsandan maksat da cinstir, çünkü şöyle demiştir:

2; 3- “Gerçekten biz insanı meniden yarattık” yahut Âdem’i de-
 mektir. Önce yaratılmasını açıkladı, sonra da evlatlarının yaratılma-
 sını zikretti. “Emşacın” ahlât’ın (karışık) demektir. Emşac, meşec in
 çoğuludur ya da meşic’in çoğuldur ki meşectüş şey’eden gelir, karış-
 tırmak manasınadır. Nutfeyi emşac ile nitelemiştir, çünkü nutfeden
 maksat erkeğin menisi ile kadının menisidir. Çünkü onlardan her biri

incelik, kıvam ve özellikte diğerinden farklıdır. Bunun içindir ki her birinin parçası bir organın maddesi olur. Şöyle de denilmiştir: Emşac tekildir, tıpkı a'şar (kırk) ve ekyaş (ipliği iki kat kumaş) gibi. Emşac renkli manasınadır da denilmiştir. Çünkü erkeğin suyu beyaz, kadının suyu sarıdır. İkisi karışınca yeşil olur. Ya da emşac dönem manasınadır; çünkü meni önce alaka, sonra bir çiğnem et olur, sonra da çocuğun yaratılışı tamamlanır. “Nebtelîhi (onu deniyoruz)” yani onu deneyerek yahut denemek isteyerek ya da onu bir halden başka hale geçirerek demektir. Bunun için de istiare yolu ile iptila (deneme) kullanılmıştır. “Onu işiten ve gören kıldık” delilleri müşahede etme ve ayetleri dinleme imkânı bulsun diye. Bu (işitir ve görür olması) denemenin sonucu gibidir, bunun içindir ki emşac ile kayıtlı fiile fe ile atıf yapmış ve arkasından şöyle demiştir: “Gerçekten biz ona yolu gösterdik” yani önüne delilleri dikmek ve ayetleri indirmekle. “İmma şakiren ve imma kefura (ya şükredendir yahut nankördür)”. Bu ikisi, hedeynahu'daki he'den hâldir. İmma edatı da ya tafsil (açıklama) ya da taksim (bölme) içindir. Yani onu iki hâlinde de ya da iki bölünmüş halinde hidayet ettik; bazıları doğru yolu bulmak ve onu tutmak ile şükredendir bazıları da ondan yüz çevirmekle inkar edendir. Ya da sebîl'den hâldirler, o zaman şükür yahut küfür ile nitelenmesi mecazidir (yol şükretmez yahut nankörlük etmez; ancak sahibi eder). Feth ile emmâ da okunmuştur ki cevap hazf edilmiş olur. Belki de alternatifine (şakir'e) uyması için kâfîren demeyip de (kefûran) demesi, ayet sonlarının tutması içindir ve şunu da bildirmek içindir ki insan genellikle nankörlükten hali kalmaz; insanı sorumlu tutan ise onun içine dalıp kendini kaybetmektir.

4- “Gerçekten biz, kâfirler için zincirler hazırladık” onunla çekilirler “bukağlar” onunla bağlanırlar “ve çılgın bir ateş” onunla da yakılırlar. Zikirleri sona bırakıldığı hâlde tehditlerini öne alması, korkutmanın daha önemli ve daha yararlı olmasındandır. Bir de sözü müminlerin zikri ile başlatmak ve sonlandırmak daha güzeldir. Nafi, Kisai ve Ebu Bekir diğerlerine uyması için (tenvinle) selasilen okumuşlardır.

5- “İnnelebrâra (şüphesiz iyiler)” ebrâr berr'in çoğuludur, erbab gibi yahut bârr'ın çoğuludur, eşhâd gibi “bir bardaktan içerler” şaraptan içerler, ke's aslında içinde şarap olan kadehtir. “Katkısı” içine katılan şey “kâfur olan” bardaktan içerler. Çünkü kâfur soğuk ve tatlıdır, kokusu da hoştur. Bunun cennette bir suyun adı olduğu da söylenmiştir. Rayihası ve beyazlığı kâfura benzer. Şöyle de denilmiştir: Onda kâfur özelliği yaratılır, o zaman ona katılmış gibi olur.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالْأَنْدَرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا
وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ﴿٩﴾
إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَّيْهُمْ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ
وَلَقَّيْهُمْ نَصْرَهُ وَرُسُلَهُ ﴿١١﴾ وَجَزَّيْهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾

6 – O bir pınardır ki onu Allah'ın kulları içerler. Onu akıtmakla akıtırlar.

7 – Onlar adağı yerine getirir ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.

8 – Sevgisine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.

9 – Sizi ancak Allah rızası için yeddiriyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür beklemiyoruz, derler.

10 – Gerçekten biz Rabblımızdan, asık suratlı pek çetin bir günden korkuyoruz.

11 – Allah da onları o gütün şerrinden korudu ve onlara parlaklık ve bir sevinç verdi.

12 – Onları sabrettikleri şeye karşılık cennet ve ipekle mükâfatlandırdı.

6- “Aynen (o bir pınardır)” bu da kâfurdan bedeldir, eğer bir suyun adı kılınırsa ya da muzaf takdiri ile ke's'in mahallinden bedeldir yani mae aynin ev hamriha (o pınarın suyundan yahut şarabından içerler) demektir. Ya da (aynen) lafzı ihtisas olarak (ehussu) yahut ma-ba'dinin tefsir ettiği bir fiille mansuptur. “Yeşrebu biha (onu Allah'ın kulları içer)” ondan zevk duyarak yahut katılmış olarak. Be edatının zait yahut min manasına olduğu da söylenmiştir, çünkü içme ondan (kadehten) olduğu gibi ondan başlar. “Onu akıtmakla akıtırlar” istedikleri yerde kolayca akıtırlar.

7- “Yufune binnezri (onlar adağı yerine getirirler)” bu da o rızkın niçin verildiğini açıklayan yeni söz başıdır, sanki onlara bu sorulmuş, böyle de cevap verilmiştir. Bu da, vacipleri eksiksiz yerine getirirler ifadesinden daha mübalağalıdır; çünkü Allah Teala'nın hatırı için kendine vacip kıldığı şeyi yerine getiren kimse Allah Teala'nın vacip kıldı-

ğını daha çok yerine getirir. “**Ve bir günün şerrinden korkarlar**” yani şiddetlerinden korkarlar “**yaygın**” şerri yaygın, her tarafa sıçramış şerrinden korkarlar. Bu da yangının ve şafağın yayılmasından alınmıştır ki istetara tara’dan daha mübalağalıdır. Bunda onların itikatlarının güzel olduğuna ve isyanlardan kaçtıklarına işaret vardır.

8- “**Sevgisine rağmen yemeği yedirirler**” Allah Teala’nın yahut yemeğin veyahut yedirmenin sevgisine rağmen demektir “**yoksula, yetime ve esire**” yani kâfir esirlere demektir. Çünkü sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz’e esir getirilirdi; onu bir Müslüman’a verir ve: Ona iyi bak, derdi ya da mümin esire ki bunun içine köle ve mahpus da girer. Hadiste: Borçlun (tutuklun) esirindir, esirine iyi bak, denilmiştir.

9- “**Sizi ancak Allah rızası için yediriyoruz**” burada kavl (deme) maddesi gizlidir; bu da ya beden dili ya da baş dili ile olur. Bu ifade eciri azaltan karşılık ve başa kakma olayını ortadan kaldırmak içindir. Hazreti Âişe radiyallahu anha komşusuna sadaka gönderir, sonra götüren kimseye, ne dediklerini sorardı. Eğer dua etmişlerse o da onlara aynısını ederdi ki Allah katındaki sadakanın sevabı zedelenmesin. “**Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür beklemiyoruz**” şükûran teşekkür demektir.

10- “**Gerçekten biz Rabbimizden korkarız**” bunun içindir ki size iyilik ediyoruz ya da sizden bir karşılık beklemiyoruz. “**Bir günden**” bir günün azabından “**asık suratlı**” onda yüzler asılır ya da korkunç suratlı yırtıcı aslana benzer. “**Kamtarıran (pek çetin)**” çok asık, kaşlarını çatmış demektir. Bu da ikmatarratin nakatu deyiminden gelir ki dişi deve kuyruğunu kaldırmak ve kendini toparlamaktır ya da kutr (yan) kökünden türetilmiştir ki mim zait olur.

11- “**Allah da onları o günün şerrinden korudu**” korkmaları ve ondan çekinmeleri nedeniyle “**ve onlara parlaklık ve sevinç verdi**” günahkârların asık suratına ve üzüntülerine karşılık.

12- “**Onları sabrettikleri şeye karşılık mükâfatlandırdı**” vaciple-ri yerine getirmeleri, haramlardan sakınmaları ve mallarını fakirlere harcamaları nedeniyle. “**Cennetle**” meyvelerinden yiyecekleri bahçe ile “**ve ipek ile**” giyecekleri ipekle. İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan rivayet edilmiştir: Hasan ile Hüseyin radiyallahu teala ahnuma Efendilerimiz hasta oldular. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem onları ziyaret etti, ziyaretçiler Hazreti Ali’ye: Ey Hasan’ın babası, çocuklar için bir şey adak etsen, dediler. Ali, Fatıme radiyallahu anhuma ve cari-riyeleri Fıdda, çocuklar iyileşirse üç gün oruç tutmayı adadılar. Onlar da şifa buldular, yanlarında da bir şey yoktu. Hazreti Ali Hayberli Şemun’dan üç ölçek arpa ödünç aldı. Fatıma onları iftar etmek için

beş yufka ekmek yaptı. Kapiya bir yoksul dikildi, hepsi de ekmeklerini ona verdiler, kendileri de yattılar, sudan başka bir şey tatmadılar. Sabahleyin oruçlu kalktılar. Akşam olunca yemeği ortaya koydular; bu sefer de kapıda bir yetim belirdi, ekmeklerini ona verdiler. Üçüncü akşam bir esir görüldü; onada öyle yaptılar. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselam bu sureyi indirdi ve: Al, ya Muhammed, Allah ev halkını tebrik ediyor, dedi!

مَتَكْتِبِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝۱۳ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ
ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ۝۱۴ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِانِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ
وَكَوَابٍ كَتَتْ قَوَائِمًا ۝۱۵ قَوَائِمًا مِنْ فِضَّةٍ قَدَرُوهَا تَقْدِيرًا ۝۱۶ وَيُسْقَوْنَ
فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ۝۱۷ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسِلًا ۝۱۸

13 – Orada koltuklara kurulmuşlar. Orada ne güneş ne de zemheri (soğuğu) görmezler.

14 – Gölgeleeri onlara yakın ve meyveleri boyun eğdirilmekle eğdirilmiş.

15 – Üzerlerinde (etraflarında) gümüşten bir kapla ve billur kupalarla dolaşılır.

16 – Gümüşten billurlar. Onu bir takdirle takdir etmişler.

17 – Orada katkısı zencefil olan bir kadehten içirilirler.

18 – Orada bir pınar ki ona Selsebil adı verilir.

13- “Müttekiine (orada koltuklara kurulmuşlar)” bu da ceza-hüm'deki hüm zamirinden hâldir ya da cennetin sıfatıdır. “Orada ne güneş ne de zemheri görmezler” bunun da hâl veyahut cennetin sıfatı olma ihtimali de vardır ve müttekiine'de gizli zamirden hâl olma ihtimali de vardır. Mana da şöyledir: Oranın öyle bir havası vardır ki ılımandır; ne çok sıcaktır ne de rahatsız edecek derecede soğuktur. Zemherinin Tay lehçesinde ay manasına olduğu da söylenmiştir. Recez şairi şöyle demiştir:

Öyle bir gece ki karanlığı koyudur,

Ben onu geçtim, zemheri (ay) da henüz parlamamıştı.

Mana şöyledir: Oranın ortamı kendiliğinden aydınlıktır; güneşe ve

aya ihtiyacı yoktur.

14- “**Ve daniyeten aleyhim zilaluha (gölgeleri onlara yakın)**” bu da hâl yahut başka bir sıfattır, makabline matuftur ya da cennetin lafzına matuftur. Yani başka bir cennet daha vardır ki onun da gölgeleri yakındır demektir, bu da onlara iki cennet vaadine göredir, mesela “Rabbinin huzurunda durmaktan korkan için iki cennet vardır” (*Rahman*: 46) ayeti gibi. Merfu olarak vedaniyetün de okunmuştur ki o zaman zilaluha’nın haberi olur, cümle de hâl veyahut sıfattır. “**Ve züllillet (ve meyveleri boyun eğdirilmekle eğdirilmiştir)**” bu da makabline matuftur ya da daniyetün’den hâldir. Meyvelerin boyun eğdirilmesi istedikleri gibi alması kolay olup bir mani teşkil etmemesindendir.

15; 16- “**Üzerlerinde (etraflarında) gümüşten bir kapla ve billur kupalarla dolaşılır. Gümüşten billur**” yani öyle oluşmuştur ki cam kadar şeffaf ve gümüş kadar beyaz ve yumuşaktır. Selasilen’i tenvinle okuyan kavarira’yı da öyle okumuştur; İbn Kesir de birinciği öyle okumuştur, çünkü o, ayet başıdır. Kavarirü min fiddatin şeklinde de okunmuştur ki hiye kavarirü demektir. “**Onu bir takdirle takdir etmişler**” yani kendileri takdir etmişlerdir, miktar ve şekilleri tam istedikleri gibi olmuştur. Yahut iyi amelleriyle takdir etmişler, o da tam ona göre gelmiştir. Yahut onu dolaştıranlar takdir etmişlerdir, şarabı onların iştahlarına göre takdir etmişlerdir demektir. Bu da yutafu lafzından anlaşılmaktadır. Kuddiruha şeklinde de okunmuştur ki ona istedikleri gibi muktedir kılınmışlardır demek olur. Bu da kuddirtüş şey’e’den nakledilmiştir ki bir şeye gücü yeter kılınmaktır.

17; 18- “**Orada katkısı zencefil olan bir kadehten içirilirler**” tadı zencefile benzer demektir. Araplar zencefil aromalı şarabı zevkle içerdiler. “**Orada bir pınar ki ona Selsebil adı verilir**” boğazdan kolay geçtiği ve içimi rahat olduğu için. Şerabün selselün ve selsalün ve selsebilün denilir. Bunun için selsebil’deki be harfinin zait olduğuna hükmedilmiştir. Bundan maksat da şarapta zencefil gibi yakıcılık yoktur ve zıddı ile nitelenmiştir demektir. Aslını sel sebilen (yol sor) olduğu da söylenmiştir, (bileşik) isim olmuştur, tıpkı tebbeta şerren gibi. Çünkü ondan ancak iyi amelle yol sual eden içebilir.

وَيَطُوفُ

عَلَيْهِمْ وَلِلَّانِ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنُورًا ۝
وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمَلَكًا كَبِيرًا ۝
خَضِرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحَلَّىٰ أَسْوَدٌ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقِيَهُمْ رُبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ۝ إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ۝

نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ۝

19 – Üzerlerinde (etraflarında) ölümsüz çocuklar dolaşır. Onları gördüğün zaman saçılmış inciler sanırsın.

20 – Gördüğün zaman orada bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün.

21 – Üzerlerinde ince ve kalın yeşil ipek elbiseler. Gümüşten bileziklerle süslenmişler. Rableri onlara tertemiz bir şarap içirmiştir.

22 – Gerçekten bu, sizin için bir mükâfat oldu ve gayretiniz şükranla karşılanmış oldu.

23 – Gerçekten biz Kur'an'ı sana indirmekle indirdik.

19- “Üzerlerinde (etraflarında) ölümsüz çocuklar dolaşır” devamlı yaşayan demektir. “Onları gördüğün zaman saçılmış inciler sanırsın” renklerinin parlaklığından, meclislere dağılmalarından ve savklarının birbirine aksetmesinden.

20- “İza raeyte semme (gördüğün zaman orada)” raeyte'nin ne telaffuz edilen ne de takdir edilen bir mefulu yoktur, çünkü geneldir, manası, gözün nereye bakarsa demektir “bir nimet ve büyük bir mülk görürsün” geniş bir mülk. Hadiste şöyle denilmiştir: “Cennet halkının en düşüğü mülküne bin yıllık mesafeden bakar; en uzağını en yakın gibi görür”. Bu böyle, ârif-i billah için bundan çok daha büyüğü vardır. O da mülk âleminin görünen ve melekût âleminin görünmeyen suretlerinin nefsine nakşedilip kutsal ceberût âleminin nurlarıyla aydınlanmasıdır.

21- “Üzerlerinde ince ve kalın yeşil ipek elbiseler” üzerlerinde sündüs ve istebak giysileri vardır ki onlar da yeşil ince ve kalın at-

las kumaşlardır. Âliyhüm aleyhim'deki yahut hasibtehüm'deki hüm zamirinden hâl olarak mansuptur ya da mülken lafzından hâldir, bu durumda muzaf mukadderdir ki ehlü mülkin kebirin âliyhüm demektir (mana aynıdır). Nafi ile Hamze siyab'ın haberi olmak üzere ref ile âlihüm okumuşlardır. İbn Kesir ile Ebu Bekir de sündüs'e mana bakımından bağlayarak cer ile hudrin okumuşlardır, çünkü sündüs cins ismidir ve siyabün'e atuf ile merfu olarak istibrakun okumuşlardır. O ikisini Nafi ile Hafs ref ve Hamze ile Kisai de cer ile okumuşlardır. Vasl hemzesi ile vestebkakun, kaf'ın fethi ile istebreka da okunmuştur ki berik'ten istef'ale vezninde olur ve bu çeşit kumaşa isim kılınmış olur. **"Ve hullu (gümüşten bileziklerle süslenmişler)"** bu da veyetufu aleyhim kavline matuftur. **"Min esavire min zehebin"** (*Kehf: 31*) (altın bileziklerle süslenirler) kavli buna muhalif düşmez, çünkü ikisini birleştirmek, sıra ile kullanmak ve ellerinde hem altın hem de gümüş bilezikler bulundurmamak mümkündür. Zira cennet halkının ziynetleri amellerine göre değişir. Belki de Allah Teala elleriyle yaptıklarının karşılığını onlara altın ve gümüşün değişmesi gibi değişen süs ve nur olarak aktarır. Ya da (hullu esavire) cümlesi âliyhüm'deki zamirden gizli kad edatı ile hâldir. Buna göre (min edatının ba'z manasına olmasına göre) hizmetçiler için gümüş bilezikler, efendiler için de altın bilezikler olması da caizdir. **"Rableri onlara tertemiz bir şarap içirmişti"** bundan, geçen iki tür şaraptan üstün başka bir şarabı kast ediyor. Bunun içindir ki onu içirmek aziz ve celil olan Allah'a isnat edilmiştir. Şarabın temiz olarak nitelenmesi içenini maddi zevklere meyilden ve Hak'tan başkasına (masivaya) eğilmekten temizlediği içindir. O zaman Onun cemalini müşahade etmek için soyunur, onun bakılığı ile baki kalmaktan zevk duyar. Bu da sıddıkların son derecesidir. Bunun içindir ki iyilerin sevabı bununla sona erdirilmiştir.

22- "Gerçekten bu, sizin için bir mülkâfat oldu" burada kavli (söyleme) maddesi gizlidir, işaret de onlara hazırlanan sevabdır. **"ve gayretiniz şükranla karşılanmış oldu"** ivazı verilecek, zayi edilmeyecektir.

23- "Gerçekten biz Kur'an'ı sana indirmekle indirdik" bunu gerektiren hikmete göre parça parça indirdik. Zamirin inne tahkik edatı ile birlikte tekrar edilmesi (inna, nahnü, nezzelna) indirmenin ona has olmasındandır.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَطِعْ مِنْهُمْ

إِثْمًا أَوْ كَفُورًا ٢٤) وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ٢٥)

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسُجِّدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ٢٦) إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ

الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ٢٧) نَحْنُ

خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ ٢٨) وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ

تَبْدِيلًا ٢٩) إِنَّ هُنَا تَذِكْرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ٣٠)

وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ٣١)

24 – Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan günahkâra yahut gavura itaat etme.

25 – Rabbinin adını sabah akşam tespih et.

26 – Gecedен ona secde et ve gece onu uzun uzadıya tespih et.

27 – Gerçekten onlar çabuk geçeni seviyorlar ve arkalarında ağır bir gün bırakıyorlar.

28 – Onları biz yarattık ve mafsallarını pekiştirdik. Dilediğimiz zaman benzerlerini değiştirmekle değiştiririz.

29 – Gerçekten bu bir öğüttür. Kim dilerse, Rabbine bir yol edilir.

30 – Allah dilemezse siz dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah hakkıyla bilen, hikmet sahibidir.

24- “Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret” Mekke kâfirlerine ve diğerlerine karşı zaferini geciktirmesine “ve onlardan günahkâr yahut gavura itaat etme” yani günah irtikâp edip de seni ona davet edene ve küfründe aşırı gidip de seni ona davet edene demektir. Ev edatı dinlememe hususunda ikisinin bir ve kendi başlarına müstakil olduğunu bildirmek içindir. Taksim (onları kâfir ve günahkâra ayırmak) onların davet ettikleri şeye göredir. Çünkü yasağın bu iki sığata bağlanması bunun o iki nedenle olduğunu akla getirmektedir. Bu da itaatın günahla ve küfürde olmasını gerektirir; çünkü ne günah ne de küfür

olmayan konularda ona itaat etmek mahzurlu değildir.

25- “Rabbinin adını sabah akşam tespih et” onun zikrine devam et ya da sabah, öğle ve ikindi namazlarına devam et, demektir. Çünkü asıl bu iki vakti içine alır.

26- “Geceden de ona secde et” gecenin bir kısmında onun için namaz kıl. Belki de bundan murat edilen akşam ve yatsı namazlarıdır. Minelleyli zarfının başa alınması gece namazındaki külfetten ve ihlastan kaynaklanmaktadır. **“Ve gece onu uzun uzadıya tespih et”** gecenin uzun bir diliminde onun için teheccüt kıl.

27- “Gerçekten onlar çabuk geçeni seviyorlar ve arkalarında bırakıyorlar” verâ ön yahut sırtlarının arkasıdır **“ağır bir gün”** şiddetli demektir. Bu da taşıyanın belini kıran ağır yükten (sikıdan) gelmektedir. Emredilen ve men edilen şeyin gerekçesi gibidir.

28- “Onları biz yarattık ve mafsallarını pekiştirdik” eklemlerini kirişlerle sağlamlaştırdık. **“Dilediğimiz zaman benzerlerini değiştirmekle değiştiririz”** istediğimiz zaman onları helâk eder ve yaratılışa ve mafsallarının pekliginde onlara benzeyenlerle değiştiririz. Bundan da ikinci oluşumu kast etmektedir. Bunun içindir ki (in yerine) gerçeği gösteren iza şart edatı getirilmiştir. Ya da yerlerine itaat edenleri getiririz demektir. İza edatı gerçek kudreti göstermek ve kuvvetli sebep (inkâr) olduğu içindir.

29- “Gerçekten bu bir öğüttür” sureye veyahut geçen ayetlere işarettir. **“Kim dilerse, Rabbine bir yol edinir”** itaat ederek ona yaklaşır.

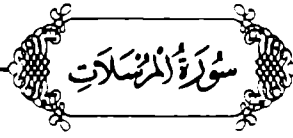
30- “Allah dilemezse siz dileyemezsiniz” bunu ancak Allah’ın sizin dilemenizi dilediği zaman dilersiniz. İbn Kesir, Ebu Amr ve İbn Amir ile (yeşaune) okumuşlardır. **“Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir”** herkesin neyi hak ettiğini çok iyi bilir **“hikmet sahibidir”** ancak hikmetin istediğini diler.

يَدْخِلُ

مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

31 – Dilediğini rahmetine sokar. Zalimler için acıklı bir azap hazırlamıştır.

31 - “Dilediğini rahmetine sokar” hidayet etmek ve taata muvaffak kılmakla. “**Vezzalimîne** (zalimler için ise acıklı bir azap hazırlamıştır)” zalimîn, eadde lafzının tefsir ettiği bir fiille mansuptur mesela ev’ade gibi, bu da matuf ile matufun aleyh cümlelerinin mutabık olması içindir (o zaman ikisi de fiil cümlesi olur). Müpteda olarak ref ile (vezzalimune) de okunmuştur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Hel etâ (İnsan) suresini okursa, Allah ona cennet ve ipek mükâfatını verir.

77 / MÛRSELÂT SURESİ

Mekke'de inmiştir.

50 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ۝١ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ۝٢ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ۝٣
 فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا ۝٤ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ۝٥ عُذْرًا أَوْ نَذْرًا ۝٦ إِنَّمَا
 تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ۝٧ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۝٨ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۝٩
 وَإِذَا الْجِبَلُ نُسِفَتْ ۝١٠ وَإِذَا الرُّسُلُ اقْتَتَتْ ۝١١ لِإِيَّايَ يَوْمَ يُجَلَّتْ ۝١٢

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, arka arkaya gönderilenlere,
- 2 – Savurdukça savuranlara,
- 3 – Yayıdıkça yayanlara,
- 4 – Ayırdıkça ayıranlara,
- 5 – Öğüt bırakanlara,
- 6 – Özür için yahut uyarmak için.
- 7 – Gerçekten size vaadolunan şey elbette gerçekleşecek.
- 8 – Yıldızlar silindiği zaman,
- 9 – Gök yarıldığı zaman,
- 10 – Dağlar savrulduğu zaman,
- 11 – Peygamberler vakitlendirildiği zaman,
- 12 – Hangi gün için ertelendi?

1;...5- “Ant olsun, arka arkaya gönderilenlere, savurdukça savuranlara, yaydıkça yayanlara, ayırdıkça ayıranlara, öğüt bırakanlara”. Allah Teala meleklerin bazı kısımlarına yemin ediyor. Onları bazı işleri için arka arkaya göndermiş, onlar da emrini yerine getirmek için fırtına gibi koşmuşlar, yeryüzünde şeriatları yaymışlardır ya da cahillikle ölen nefisleri vahyettikleri ilimle diriltmişler, hak ile batılı ayırmışlar ve haklıların özür dilemesi ve batılla uğraşanları uyarmak için. Ya da Muhammed aleyhissalat vesselam’a bütün iyiliklerle gönderilen Kur’an ayetlerine yemin etmiştir. Bunlar diğer kitapları ve dinleri nesh etmekle fırtına koparmış ve doğuda ve batıda hidayet ve hüküm eserlerini yaymıştır. Hakla batılı ayırmış, hakkın zikrini insan ve cin âlemlerine bırakmıştır. Ya da bedenleri kemale erdirmek için gön-

derilen kâmil nefislere yemin etmiştir, bunlar haktan başkasını kırıp geçirmiş, hakkın eserini bütün organlara yaymış; bizatihi hak olanla bilfiil batıl olanı ayırmış; Allah'ın zatı dışında her şeyin helâk olacağını görmüş; böylece zikir bırakmışlardır. Öyle ki kalplerde ve dillerde Allah Teala'nın zikrinden başka bir şey kalmamıştır. Ya da gönderilen ve esen azap rüzgarlarına ve havada bulut yayan rahmet rüzgarlarına yemin etmiştir ki bunlar ayırıp yerine zikir bırakmışlardır, yani ona sebep olmuşlardır. Çünkü akıllı kimse onların esmesini ve eserlerini gördüğü zaman Allah Teala'yı zikreder ve sonsuz kudretini düşünür. Urfen lafzı ya nükr'ün (kötünün) karşıtıdır ve mefulun leh olarak mansuptur yani güzellik ve iyilik için gönderilen demektir ya da urfen arka arkaya manasınadır, bu da urful feres (atın yelesin)den gelir, hâl olarak mansuptur.

6- “Uzren ev nüzren” iki mastardır; biri azere'nin mastarıdır ki kötülüğü mahvetmektir, ötekisi de enzerenin mastarıdır ki korkutmak manasınadır ya da iki çoğuldur, azîr'in çoğuludur ki mazeret (özür dilemek) manasınadır ve nezîr'in çoğuludur ki inzar (korkutmak) manasınadır yahut âzir ile münzir manasına çoğuldurlar. Mansup oluşları da ilk iki itibara göre (matar ve matar manasına cemi oluşları) illiyet bildirmek için mefulun leh olaraktır yani Allah'tan özür dileyenlerin günahlarını silmek ve batıla sapanları da uyarmak için demektir. Ya da zikren'den bedel olarak mansupturlar, o zaman zikirten tevhit murat edilmiş ya da tevhide, şirki ve küfrü içine alacak şekilde daha genel bir şey murat edilmiş olur. Üçüncü itibara (âzir ve münzir'in çoğulu olmaları durumuna) göre de hâl olarak mansupturlar. Ebu Amr, Hemze, Kisai ve Hafs onların ikisini de zal'ın sükûnu ile okumuşlardır.

7- “Gerçekten size vaat olunan şey elbette gerçekleşecektir” . Bu da kasemin cevabıdır manası da şöyledir: Size vaat olunan kıyametin gelmesi mutlaka olacak, yerini bulacaktır.

8; 9; 10- “Yıldızlar silindiği zaman” imha edildiği yahut ışığı gideildiği zaman “gök yarıldığı zaman” çatladığı zaman, “dağlar savrulduğu zaman” hububat (harman) gibi yaba ile savrulduğu zaman,

11- “Peygamberler vakitlendirildiği (muayyen vakitleri geldiği) zaman”, o vaktin gelmesiyle ümmetlerine şahitlik için hazır oldukları zaman, çünkü daha önce vakti gelmez, ya da bekledikleri vakitleri geldiği zaman demektir. Ebu Amr aslı üzere vukkitet okumuştur.

12- “Hangi gün için ertelendi?” hangi gün için tehir edildi ve toplanma için süre belirtildi, denilir? Bu da o günü büyütme ve korkunçluğundan şaşırtmak içindir. Üccilet'in, bildirme manasına olmasıyla lieyyi yevmi'nin ukkitet'in ikinci mefulu olması da caizdir.

لِيَوْمِ الْفَصْلِ ۚ ﴿١٣﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ ﴿١٤﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ
 لِلْمُكَذِّبِينَ ۚ ﴿١٥﴾ أَلَمْ تَهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ۚ ﴿١٦﴾ ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ۚ ﴿١٧﴾
 كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ۚ ﴿١٨﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۚ ﴿١٩﴾
 أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ ۚ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۚ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ
 مَّعْلُومٍ ۚ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ۚ ﴿٢٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۚ ﴿٢٤﴾
 أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ۚ ﴿٢٥﴾ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا ۚ ﴿٢٦﴾

13 – Ayrım günü için.

14 – Ayrım gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?

15 – Vay haline o gün yalanlayanların!

16 – Öncekileri helâk etmedik mi?

17 – Sonra ötekleri arkalarına düşürmedik mi?

18 – İşte biz, günahkârlara böyle yaparız.

19 – Vay haline o gün yalanlayanların!

20 – Sizi hakir (değersiz) bir sudan yaratmadık mı?

21 – Onu sağlam bir karargâhta kıldık.

22 – Belli bir süreye kadar.

23 – Biz kadir olduk. Biz ne güzel kadırlıyız!

24 – Vay haline o gün yalanlayanların!

25 – Yeri toplayıcı kılmadık mı?

26 – Diriler ve ölümler için.

13; 14; 15- “Ayrım günü için” bu da erteleme gününü açıklamaktadır. “Ayrım gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?” benzerini görmediğin için onun gerçeğini nereden bileceksin? “Vay haline o gün yalanlayanların!” bunu yalanlayanların. Veyl aslında mastardır, gizli fiili ile mansuptur. Sonradan ref’e dönülmesi beddua edilenin gerçekten helâk olduğunu göstermek içindir. Yevmeizin de onun zarfı yahut sıfatıdır.

16- “Elem nühlik (öncekileri helâk etmedik mi?)” Nuh, Ad ve Semud kavimleri gibi. Nehlik şeklinde de okunmuştur ki helekehu’dan gelir, o da ehlekehu manasıdır.

17- “Sonra ötekileri arkalarına düşürmedik mi?” Sonra Mekke kâfirleri gibi benzerlerini arkalarından getirmedi mi? Nühlik’e atfen cezimle (nütbi’hüm) de okunmuştur ki o zaman sonradan gelenler de helâk edilenlerden olur, mesela Lut, Şuayb ve Musa kavimleri gibi. Onlara salat ve selam olsun.

18; 19- “İşte bunun gibi” bu yapılan gibi “günahkârlara da böyle yaparız” bütün günahkârlara. “Vay haline o gün yalanlayanların” Allah’ın ayetlerini ve peygamberlerini yalanlayanların demektir. Bu durumda tekrar olmaz. Yalanlama mutlak olur yahut her iki yerde de ayrı bir şeye talik edilirse yine tekrar olmaz. Çünkü birinci ve ahiret azabı içindir, bu ise dünyadaki helâk içindir. Üstelik tekit için tekrar Arap kelâmında güzel ve yaygındır.

20; 21; 22- “Sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?” bozulmuş ve kıymetsiz bir meniden demektir. “Onu sağlam bir karargâhta kıldık” ki o da rahimdir. “Belli bir süreye kadar” Allah Teala’nın doğum için takdir ettiği belli vakte kadar.

23; 24- “Biz kadir olduk” buna gücümüz yetti yahut bunu takdir ettik demektir. Nafi ile Kisai’nin şedde ile (kadderna) okumaları da bunu destekler. “Biz ne güzel kadir olanlarız” sahiden biz. “Vay haline o gün yalanlayanların!” buna yahut tekrarına gücümüzün yeteceğini inkâr edenlerin.

25- “Yeri toplayıcı kılmadık mı?” kifaten. Kâfiteten demektir ki biriktiren ve toplayan demektir, dınam ve cima gibi. Bunlar da toplayan ve biriktiren şeye denir ya da kifaten mastardır, sıfat olarak kullanılmıştır; ya da kâfit’in çoğuludur, tıpkı saim ve sıyam gibi ya da keft’in çoğuludur ki o da kap manasıdır, yere böyle denilmesi çevreleri itibarı ile.

26- “Ahyaen ve emvaten (diriler ve ölümler için)” bu ikisi meful olarak mansuptur, nekirelikleri de büyötmek içindir. Ya da insanların ve cinlerin dirileri ve ölümleri diri ve ölümlerden bir kısım olmasındandır ya da mahzuf mefulundan hal olarak mansuptur. Çünkü bilinmektedir, o da insanlardır ya da necalü’nün mefulu olarak mansuptur, kifaten de hâldir ya da hal olarak mansuptur, o zaman canlılardan kast edilen bitki bitiren, ölümlerden de bitirmeyen kast edilmiş olur.

وَجَعَلْنَا

فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ۖ ﴿٢٧﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ اِنطَلِقُوا اِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ۚ ﴿٢٩﴾ اِنطَلِقُوا
اِلَى ظِلِّ ذِي ثُلثٍ شُعْبًا ۖ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ الْهَبِّ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا
تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ۚ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَرِضُونَ ﴿٣٦﴾
وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ
وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

27 – Onda yüksek sabit dağlar kıldık ve size tatlı bir su içirdik.

28 – Yazıklar olsun, o gün yalanlayanlara!

29 – Yalanladığınız o şeye gidin;

30 – Üç kola ayrılan bir gölgeye.

31 – Ne serinletici ne de alevden savar.

32 – Gerçekten o, saray gibi kıvılcımlar atar.

33 – Sanki o, sarı sarı develerdir.

34 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!

35 – Bu bir gün ki konuşmazlar.

36 – Onlara izin verilmez ki özür dilesinler.

37 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!

38 – Bu ayırım günüdür. Sizi de öncekleri de topladık.

27; 28- “Onda yüksek sabit dağlar kıldık” uzun ve oturaklı demektir. Nekireliği de büyütme içindir ya da onlarda olanların bilinmeyen ve görünmeyen şeyler olmasındandır. “Ve size tatlı bir su içirdik” onlarda ırmaklar ve pınarlar yaratmakla. “Yazıklar olsun, o gün yalanlayanlara!” bu nimetlerin emsallerini.

29; 30- “Gidin” onlara: Gidin, denilir “yalanladığınız o şeye” azaba. “İntaliku (gidin)” özellikle, Yakup’tan emre zorunlu olarak itaat etmekten haber olmak üzere intalaku (gittiler) okuduğu rivayet edil-

miştir. “Bir gölgeye” yani cehennem dumanının gölgesine demektir, mesela: “Siyah bir duman” (*Vakıa: 43*) ayeti gibi. “Üç kola ayrılan” büyük olduğu için dallara ayrılan, nitekim büyük duman saç örgüleri gibi kollara ayrılır. Özellikle üç dala demesi ya nefsi kudsiyet nurlarından ayırmanın his, hayal ve evham oluşundandır ya da azaba götüren şeyin dimağa yerleşen vehim kuvvetinden, kalbin sağına yerleşen gazap kuvvetinden ve kalbin soluna yerleşen şehvet kuvvetindendir. Bunun içindir ki: Kâfirin tepesinde bir dal, sağında bir dal ve solunda da bir dal bulunur, denilmiştir.

31- “Ne serinletici” bu da onlarla alaydır, çünkü gölge lafzı bunu akla getirmektedir “ne de alevden savar” ne de onlardan az bir şekilde alevin sıcaklığını def eder.

32- “Gerçekten o, saray gibi kıvılcımlar atar” yani her kıvılcım saray kadar büyüktür. Bişerarin okunuşu da onu destekler. Kasr’ın kasra-nın çoğulu olduğu da söylenmiştir ki o da kalın ağaç kütüğüdür. Kusur da okunmuştur ki kusûr (saraylar) manasınadır, tıpkı rühn ve rühün gibi. Kısır şeklinde de okunmuştur ki kasaranın çoğuludur, hâce (havece) ve hivec gibi. Kasar gibi de okunmuştur ki kasara’nın çoğuludur, o da boyun köküdür. İnneha’daki he zamiri de şua’b’e racidir.

33- “Keennehu cemâlatün (sanki o, develerdir)” cimal’in ya da cimaletün’ün çoğuludur ki o da cemal’in çoğuludur. “Sarı sarı” çünkü kıvılcım içindeki ateşten dolayı sarı olur. Siyahtır da denilmiştir. Çünkü devenin siyahı sarıya çalar. Birincisi büyüklük için teşbihtir, bu da çokluk, arka arkaya oluş, iç içe girme ve hızlı hareket etmeye teşbihtir. Hamze, Kisai ve Hafs cimaletün okumuşlardır. Yakup’tan da zam ile cümâlatün okuduğu rivayet edilmiştir ki cümale’nin çoğuludur. Böyle de okunmuştur gemi halatı manasınadır; uzunluğu ve dolaşıklığı ona benzetilmiştir.

34; 35- “Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara! O gün konuşmazlar” konuşmayı degecek şey konuşmazlar; çünkü faydasız konuşmak, hiç konuşmamış gibidir ya da aşırı panik ve şaşkınlıklarından konuşmazlar. Bu da bazı duraklarda olur. Nasb ile yevme de okunmuştur ki, bu anlatılanlar o gün olacaktır, demektir.

36; 37- “Onlara izin verilmez ki özür dilesinler. Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!” Yatezirune’nin yü’zene’ye atfı iznin, arkasından da özür dilemenin kayıtsız şartsız olmadığını (bertaraf edildiğini) gösterir, eğer cevap kılınsa idi özür dilemelerinin izinsizlikten olduğunu gösterirdi, bu da mazeretleri var da onlara izin verilmediğini akla getirirdi.

38- “Bu ayırım günüdür” haklı ile haksızın ayırım günüdür, “sizi de öncekileri de topladık”. Bu da ayırımın onayı ve açıklamasıdır.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ۝٣٩ وَيَلْ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝٤٠ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ۝٤١ وَفَوَاحٍ مِّمَّا
يَشْتَهُونَ ۝٤٢ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٤٣ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ۝٤٤ وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝٤٥ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ
مُجْرِمُونَ ۝٤٦ وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝٤٧ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا يَرْكَعُونَ ۝٤٨
وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝٤٩ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ۝٥٠

39 – Eğer bir tuzağınız varsa, bana kurun,

40 – Yazıklar olsun o yalanlayanlara!

41 – Şüphesiz sakınanlar, gölgelerde ve pınarlardadır.

42 – Canların çektiği meyvelerde.

43 – Yaptıklarınıza karşılık olarak afiyetle yiysin, içsin.

44 – Gerçekten biz, iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız.

45 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!

46 – Yiysin ve biraz faydalanın. Şüphesiz sizler suçlularsınız.

47 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!

48 – Onlara: “Ruku edin” denildiği zaman, ruku etmezler.

49 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!

50 – Bundan sonra hangi söze inanacaklar?

39; 40- “Eğer bir tuzağınız varsa bana kurun” dünyada müminlere tuzak kurdukları için onları azarlama ve acizliklerini açığa çıkarmadır. “Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!” Çünkü azaptan kurtulmak için bir çareleri yoktur.

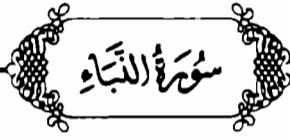
41;...45- “Şüphesiz sakınanlar” şirkten sakınanlar demektir, çünkü onlar inanmayanların karşıtıdır “gölgelerde ve pınarlardadır. Canlarının çektiği meyvelerde” çeşitli refah içinde karar kalmışlardır. “Yaptıklarınıza karşılık olarak afiyetle yiysin, içsin” yani onlara böyle denilir. “Gerçekten biz, iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız” itikatları düzgün olanları. “Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!” onla-

ra onsuz azap, rakiplerine de ebedî mükâfat vardır.

46; 47- “Yiyin ve biraz faydalanın. Şüphesiz sizler suçlularsınız” bu da yalanlayanlardan hâldir yani onlara böyle denirken helâk onlar için kaçınılmaz olacaktır. Bu da dünyadaki hâllerini ve azıcık zevki sürekli nimete tercih etmelerinden ve nefislerine karşı cinayet işlemelelerinden dolayıdır. **“Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!”** çünkü az bir zevke karşılık kendilerini sürekli azap riskine atmışlardır.

48; 49- “Onlara ruku edin, denildiği zaman” itaat edin, müteva-zı olun yahut namaz kılın veyahut namazda ruku edin denildiği zaman demektir. Çünkü bu; Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in Sakif kabilesine namazı emretmesi üzerine: Biz eğilmeyiz, o ayıptır demelerine karşılık inmiştir. Kıyamet gününde secdeye davet edilip de başaramayacakları zaman da denilmiştir. **“Ruku etmezler”** emre itaat etmezler. Bu. Emrin vücup için ve kâfirlerin de fer’î hükümlerle muhatap olduklarına delil gösterilmiştir. **“Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara!”**.

50- “Bundan sonra hangi söze” Kur’an’dan sonra **“inanacaklar?”** O, bizzat mucize olduğu ve açık delilleri, derin manaları içine aldığı halde ona iman etmezlerse demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Mürselat suresini okursa, onun müşriklerden olmadığı yazılır.

78 / NEBE' SURESİ

Mekke'de inmiştir.

40 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ^١ عَنِ النَّبِإِ الْعَظِيمِ^٢ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ^٣ كَلَّا^٤
 سَيَعْلَمُونَ^٥ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ^٦ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْلًا^٧ وَالْجِبَالَ
 أَوْتَادًا^٨ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا^٩ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا^{١٠} وَجَعَلْنَا
 اللَّيْلَ لِبَاسًا^{١١} وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا^{١٢} وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
 شِدَادًا^{١٣} وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا^{١٤} وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا^{١٥}

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Hangi şeyden birbirlerine soruyorlar?
- 2 – O büyük haberden mi?
- 3 – O ki onlar onda ihtilaf ediciler.
- 4 – Hayır, yakında bilecekler.
- 5 – Yine hayır, yakında bilecekler.
- 6 – Yerl bir döşek kılmadık mı?
- 7 – Dağları kazıklar.
- 8 – Sizi çift çift yarattık.
- 9 – Uykunuzu dinlenme kıldık.
- 10 – Geceyi örtü kıldık.
- 11 – Gündüzü geçim vakti kıldık.
- 12 – Üstünüze sağlam yedi kat (gök) yaptık.
- 13 – Onda çok parlak bir kandil kıldık.
- 14 – Sıkan bulutlardan şarıl şarıl bir su indirdik.

1- "Amme yetesaelune (hangi şeyden birbirlerine soruyorlar?)" aslı amma idi, daha önce geçtiği gibi elif hafz edilmiştir. Bu istifhamın manası da sordukları şeyi büyütmektir. Sanki çok önemli olduğu için cinsi gizlenmiş de ondan sorulmuştur. Zamir de Mekke halkına racidir. Çünkü onlar kendi aralarında öldükten sonra dirilmeden sorarlardı. Ya da alay ederek onu Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ve müminlere sorarlardı. Mesela yetedaavnehüm ve yeteraevnehüm

sözleri gibi ki yedunehüm ve yerevnehüm demektir (müşareket babı sülasi manasınadır) ya da zamir insanlara racidir.

2- **“O büyük haberden mi?”** bu da büyütülen şeyin durumunu açıklamaktadır ya da yetesaelune'nin sılasıdır, amme de bununla tefsir edilen gizli fiile mütealliktir. Yakub'un ammeh okuyuşu da bunu gösterir.

3- **“O ki onlar onda ihtilaf ediciler”** kesin ve müteredit konuşmakla ya da ikrar ve inkâr etmekle.

4; 5- **“Hayır, yakında bilecekler”** birbirlerine sormalarını ret ve ona karşı tehdittir. **“Yine hayır, yakında bilecekler”** mübalağa için tekrardır, sümme de ikinci tehdidin daha şiddetli olduğunu göstermek içindir. Şöyle de denilmiştir: Birincisi can çekişirken, ikincisi de kıyamettedir ya da birincisi yeniden dirilme içindir, ikincisi de ceza içindir. İbn Abbas'tan te ile setalemune okuduğu rivayet edilmiştir ki kul lehüm setalemune (onlara: Yakında bileceksiniz, de) anlamına gelir.

6; 7- **“Yeri bir döşek kılmadık mı? Dağları kazıklar”** bu da Allah'ın kemal-i kudretini gösteren acayip işlerinden bazısını hatırlatmadır ki izahı defalarca geçtiği gibi bunu yeniden dirilmeye delil getirsinler. Mehden de okunmuştur ki yer onlar için çocuğun beşiği gibidir, demek olur. Mehd mastardır, sonra çocuğun içinde uyuması için hazırlanan şeye ad olmuştur.

8; 9- **“Sizi çift çift yarattık”** erkekli dişili **“uykunuzu dinlenme kıldık”** his ve hareketleri kesme kıldık ki hayvanî kuvvetler dinsinler ve yorgunluğu giderilsin. Ya da ölüm kıldık demektir, çünkü uyku iki ölümden biridir. Mesbut da bundan gelir ki ölüdür, bunun da aslı kesmek manasınadır.

10; 11- **“Geceyi örtü kıldık”** karanlığı ile gizlenmek isteyen için örtü kıldık. **“Gündüzü geçim vakti kıldık”** maişet vakti kıldık ki geçiminizi temin etmek için içinde dolaşasınız ya da hayat kıldık demektir ki onda uykunuzdan kalkarsınız.

12; 13- **“Üstünüze sağlam yedi kat gök çattık”** sağlam ve muhkem ki zamanların geçmesi ona tesir etmez. **“Onda çok parlak bir kandil kıldık”** parlayan ve yanan demektir, bu da vehcetın naru deyiminden gelir ki ateş aydınlatmaktır ya da çok hararetli demektir, bu da vehc kökünden gelir ki sıcaklıktır, murat edilen de güneştir.

14- **“Sıkanlardan şarıl şarıl bir su indirdik”** bulutlardan demektir ki sıkıştığı yani rüzgarların onları sıkıştırıp da yağmur yağdırması yaklaştığı zaman demektir. Mesela ahsadez zer'ü denir ki ekinin hasat zamanı yaklaşıktır. A'saratil cariyetü de bundan gelir ki genç kızın hayız görmesi yaklaştı demektir. Ya da bulutları sıkıştırma zamanı gelen

rüzgarlardan indirdik demektir ya da fırtınalı bulutlardan demektir. Su indirmenin buluttan başlatılması bulutu meydana getirmesinden ve memelerinden su fışkırtmasındandır. Bilmu'sıratı okunması da bu manayı destekler. "Şarıl şarıl" çok miktarda dökülen demektir, seccehu (müteaddi) ve secce binefsihi (lazım) olarak denir. Hadiste şöyle denilmiştir: Haccın en faziletlisi ac ve sec'tir yani yüksek sesle telbiye getirilen ve çok miktarda kurban kanı akıtılandır. Saccahan da okunmuştur ki mesacihül mâ' suyun döküldüğü yerlerdir.

لُنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۝۱۵ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ۝۱۶ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ
مِيقَاتًا ۝۱۷ يَوْمَ يَتَفَخُّ فِي الصُّورِ فَتَاتُونَ أَفْوَاجًا ۝۱۸ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ
فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝۱۹ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝۲۰ إِنَّ جَهَنَّمَ
كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۱ لِلطَّاغِينَ مَابًا ۝۲۲ لَا يَشِينُ فِيهَا أَحْقَابًا ۝۲۳

15 – Onunla hububat ve bitki çıkaralım, diye.

16 – Sarmaş dolaş bahçeler.

17 – Gerçekten ayrım günü, belirlenen vakit oldu.

18 – O gün sura üfürülür; bölük bölük gelirsiniz.

19 – Gök açıldı; kapı kapı oldu.

20 – Dağlar yürütüldü; bir serap oldu.

21 – Şüphesiz cehennem gözlem yeri oldu.

22 – Azgınlar için dönüş yeri olarak.

23 – Orada asırlarca kalıcılar.

15; 16- "Onunla hububat ve bitki çıkaralım, diye" insana azık, hayvana yem ve ot çıkaralım, diye. "Sarmaş dolaş bahçeler" dalları birbirine girmiş, bu da leff'in çoğuludur, şair şöyle demiştir:

*Sarmaş dolaş bahçeler ve bol sulu hayat,
Hepsi çiçek gibi beyaz nedimeler.*

Ya da lefif'in çoğuludur, şerif gibi. Yahut lüff'ün çoğuludur, hadrae hudrin ve ahdarin gibi ya da zaitleri atılarak mülteffetün'in çoğuludur.

17- "Gerçekten ayrım günü oldu" Allah'ın ilminde veya hükmünde "belirlenen vakit (oldu)" dünyayı belirleyen ve orada biten bir sı-

nır ya da mahlukatın varacağı bir sınır.

18- “Yevme (o gün sura üfürülür)” bu da ayırım gününden atıf beyan yahut bedeldir **“bölük bölük gelirsiniz”** gruplar halinde kabirlerden mahşere gelirsiniz. Rivayete göre sallallahu aleyhi ve sellem'e bunu sordular, şöyle dedi: Ümmetim on sınıf olarak haşır olunur: Bazıları maymun suretinde, bazıları domuz suretinde, bazıları başları aşağıda yüzleri üstü cehenneme çekilirler. Bazıları kör, bazıları sağır ve dilsiz. Bazıları dillerini çiğnerler, dilleri göğüslerine sarkmış; ağızlarından irin akar; mahşer halkı onlardan tiksindir. Bazıların elleri ve ayakları kesik, bazıları ateşten dallara asılmış olarak gelirler. Bazıları leşten daha kötü kokarlar. Bazıları katrandan geniş elbiseler giyerler, derilerine yapışır. Sonra bunları şöyle tefsir etti: Bunlar laf getirip götürenler, faiz yiyenler, haksız hüküm verenler, amellerini beğenenler, sözleri yaptıklarına uymayan alimler, komşularına eziyet edenler, insanları devlete jurnal edenler, şehvetlerinin ardına düşenler ve kendilerini büyük sayan kibirliler.

19- “Gök açıldı” yarıldı, Kufeliler şeddesiz olarak (fütihat) okumuşlardır. **“Kapı kapı oldu”** çatlağının çokluğundan hepsi bir kapı gibi oldu ya da birçok kapısı oldu.

20- “Dağlar yürütüldü” havada toz gibi yürütüldü **“bir serap oldu”** serap gibi oldu; çünkü dağ suretinde görülür, aslında onlardan bir şey kalmamıştır, çünkü parçaları ayrılmış ve dağılmıştır.

21; 22; 23- “İnne cehenneme (şüphesiz cehennem gözlem yeri oldu)” rasathane oldu, orada cehennemden bekçileri kâfirleri gözler ya da cennet hazinleri müminleri gözler ki geçerken onları alevin çalmasından korusunlar. Mirsad mizmar veznindedir, o da atların eğitildiği alandır ya da mirsad kâfirlerin titizlikle gözlemlendiği yer demektir, ta ki içlerinden hiçbiri kaçmasın, bu da mit'an veznindedir. Feth ile enne de okunmuştur, o zaman kıyametin kopma gerekçesi olur (lienine). **“Azgınlık için dönüş yeri olarak”** varış yeri ve barınak olarak. **“Orada kalıcılar”** Hamze ile Ravh lebisine okumuşlardır ki bu daha mübalağalıdır. **“Ahkaben (asırlarca)”** arka arkaya çağlar boyu demektir. Bunda kâfirlerin cehennemden çıkacağına delalet eden bir şey yoktur. Çünkü hukub'un seksen yahut yetmiş bin yıl olduğu doğru olsa bile, bunda o hukubların biteceğini gösteren bir şey yoktur. Çünkü hukubtan arkaya arkaya gelenler murat edilmiş olabilir ki bir hukub geçtikçe onu başka bir hukub takip eder. Eğer bu mefhum-ı muhalif türünden olsa bile o, kâfirlerin ebediyen kalacaklarını gösteren mantuka (lafzî manaya) karşı koyamaz. Eğer:

لَا يَتَذَكَّرُونَ فِيهَا بِرَبِّهَا وَلَا شَرَابًا ۝^{٢٤} إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ۝^{٢٥} جَزَاءُ وَفَاقًا ۝^{٢٦}
 أَنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝^{٢٧} وَكَتَبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ۝^{٢٨} وَكُلَّ شَيْءٍ
 أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝^{٢٩} فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۝^{٣٠}
 إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝^{٣١} حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۝^{٣٢} وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۝^{٣٣}
 وَكُنَاسًا جَمَاقًا ۝^{٣٤}

24 – Orada ne bir serinlik ne de bir içecek tatmazlar.

25 – Ancak kaynar su ve irin.

26 – Uygun bir karşılık olarak.

27 – Çünkü onlar bir hesap ummuyorlardı.

28 – Ayetlerimizi yalanlamakla yalanladılar.

29 – Her şeyi yazarak saydık.

30 – Tadın, sizin ancak azabınızı artıracagız.

31 – Şüphesiz sakınanlar için kurtuluş vardır.

32 – Bahçeler ve üzüm bağları.

33 – Memeleri tomurcuklanmış yaşıt genç kızlar.

34 – Dolu bardaklar.

24; 25- “Orada ne bir serinlik ne de bir içecek tatmazlar” kavli labisine'deki gizli zamirden hal kılınca yahut ahkaben layezukune ile nasb edilse, orada kaynar su ve irinden başka bir şey tatmazlar, sonra da başka bir azap görürler manasına gelebilir. Ahkab'ın hakib'in çoğulu olması da caizdir, bu da hakıber recülü deyiminden gelir ki rızkından mahrum kalmaktır. Hakıbel âmu da yıl kurak ve hayırsız olmaktır. O zaman hâl olur ve orada hukublarca kalırlar demek olur. Layezukune de onun tefsiridir. Serinlikten maksat da onları rahatlatacak ve onları ateşin sığağından nefeslendirecek şey demektir ya da uykudur. Gassak da onların bedenlerinden akan cerahattir. Ğassak'ın zemheri olduğu ve berd lafzından istisna edildiği de söylenmiştir. Ancak geri bırakılması ayet sonlarının tutması içindir. Hamze ile Hafs şedde ile (ğassakan) okumuşlardır.

26- “Uygun bir karşılık olarak” cûzu bizalike cezaen vifaka, amel-

lerine uygun karşılık görürler yahut muvafıkan leha veyahut vafekaha vifakan demektir (hepsinin manası yakındır). Fi'al vezninde viffakan da okunmuştur ki vefikahu min keza deyiminden gelir, bir şeyi muvafık bulmaktır.

27; 28- “Çünkü onlar bir hesap ummuyorlardı” bu cezanın niçin uygun olduğunun gerekçesidir “**ayetlerimizi yalanlamakla yalanladılar**” kizzaben tekziben demektir, fi'al tef'il manasında düzgün konuşan kimselerin kelimasında biteviye görülür ve yaygındır. Şeddesiz olarak (kizaben) de okunmuştur ki kizb (yalan) manasınadır. Mesela şurada olduğu gibi:

*Nefsimi doğruladım ve yalanladım;
Yalan bazen kişiye fayda verir (kizabuhu).*

Kizzab'ın tekzib yerine geçmesi onların yalanlamalarında da yalan söylediklerini göstermek içindir ya da kizzab mükâzebe manasınadır; çünkü onlar Müslümanlara göre yalancı, Müslümanlar da onlara göre yalancı idiler. Böylece birbirini yalanlardı. Ya da yalanlamada aşırıya kaçarlardı. İki manaya göre de kâzibîn'den yahut mükâzibîn'den hâl olması caizdir. Küzzaben okunuşu da bunu destekler ki kâzib'in çoğulu olur. Mübalağa için olması da caizdir ki o zaman mastarın sıfatı olur yani tekziben mufratan kizbuhu (kızıl yalan) manasına olur.

29- “**Ve külle şey'in (her şeyi saydık)**” müpteda olarak merfu (ve küllü şey'in) de okunmuştur “**kitabın (yazarak)**” ahsaynahu'nun mefulu mutlakıdır; çünkü ihsâ ile ketbe (saymak da yazmak da) kayıt altına almada ortaktır ya da gizli fiilinin mefulu mutlakıdır ya da hâldir, Levh-i Mahfuz'da veyahut amel defterlerinde yazılı olarak demektir. Cümle itiraziyedir,

30- “**Fezuku (tadın, sizin ancak azabınızı artıracaktır)**” kavli de hesabı inkârlarının ve ayetleri yalanlamalarının bir sonucudur. Üslup değişikliği de mübalağa içindir (hitap daha etkilidir). Hadiste: Cehen-nemdekilere Kur'an'daki en zor ayet budur, denilmiştir.

31; 32- “**Şüphesiz sakınanlar için kurtuluş vardır**” kurtulma yahut kurtuluş yeri, “**bahçeler ve üzüm bağları**” bahçeler ki içinde birçok türden meyveli ağaçlar vardır. Bu da mefazen'den bedel-i iştimal yahut bedel-i ba'zdir.

33; 34- “**Kevaib**” memeleri büyümeye başlamış genç kızlar “**etra-ben**” yaşıtlar. “**Dolu bardaklar**” dihakana dolu demektir, edhakal havza da havuzu doldurmaktır.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءٌ مِنْ
 رَبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ
 لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا
 لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ
 شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ
 مَا قَلَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

35 – Orada ne boş laf ne de yalanlama işitmezler.

36 – Rablerinden bir mükâfat, yeterli bir vergi olarak.

37 – Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rahman Rabbi. On-
 dan bir hitaba sahip olamazlar.

38 – O günde Ruh ve melekler saf saf dururlar. Konuşmazlar, an-
 cak Rahman'ın izin verip de doğru söyleyen müstesna.

39 – İşte bu o hak gündür. Artık kim dilerse, Rabbine bir yol edi-
 nir.

40 – Gerçekten biz sizi yakın bir azapla uyardık. O günde kişi iki
 elinin önceden yaptığına bakar ve kâfir: “Keşke, toprak olsaydım!”
 der.

35; 36- “Orada ne boş laf ne de yalanlama işitmezler” Kisai şed-
 desiz olarak (kizaben) okumuştur ki kizben yahut mükâzebeten de-
 mektir; çünkü birbirlerini yalanlamazlar. “Rabbinden bir mükâfat
 olarak” vaadinin gereği “bir vergi” bir lütuf olarak, çünkü mecburiyeti
 yoktur. Bu da cezaen'den bedeldir, onunla mefulun bih olarak man-
 sup olduğu da söylenmiştir. “Hisaben (yeterli)” kâfi demektir. Bu da
 ahsebehüş şey'e deyiminden gelir ki bir şeyi karşı taraf, yeter deyin-
 ceye kadar vermektir ya da amellerine göre bir vergi demektir. Hassa-
 ben de okunmuştur ki muhsiben demektir, derrak gibi ki o da müdrak
 manasınadır.

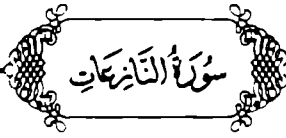
37- “Göklerin, yerin ve ikisinin arasındakilerin Rabbi”. Bu da yu-
 karıdaki rabbike'den bedeldir. Hicaz'lı iki kurra ile Ebu Amr onu müp-

teda olarak merfu okumuşlardır. “**Rahman**” cer ile (rahmani) rabbın sıfatıdır, İbn Amir, Asım ve Yakup kıraatında cer iledir, Ebu Amr kıraatında da ref iledir, Hamze ile Kisai’nin kıraatında birincisi cer, ikincisi de ref iledir, o zaman mahzûf müptedanın haberi olur ya da müptedadır, haberi de “**layemlikune (ondan bir hitaba sahip olamazlar)**” kavlidir. Vav (layemlikune’deki cemi vav’ı) göklerdeki ve yerdekilere racidir yani ona hitap edemezler, verdiği sevaba ve mükâfata itiraz edemezler, demektir. Çünkü onun kayıtsız şartsız mülküdürler, ona itiraz hakları yoktur. Bu ise izin verdiği takdirde şefaate aykırı değildir.

38- “O günde Ruh ve melekler saf saf dururlar. Konuşmazlar, ancak Rahman’ın izin verip de doğru söyleyen müstesna”. Bu da layemlikune kavlinin tespit ve tekididir; çünkü bunlar mahlukatın en faziletlieleri oldukları halde izni dışında istediği kimseye şefaate etmek için konuşamazlarsa, diğerleri hiç konuşamazlar. Yevme de layemlikune’nin ya da yetekellemune’nin zarfıdır. Ruh da ruhlarla yahut o cinsten olanlarla görevli bir melektir ya da Cebrail aleyhisselam’dır veyahut meleklerden daha büyük bir mahluktur.

39- “İşte bu o hak gündür” mutlaka gelecektir. “**Artık kim dilerse, Rabbine**” sevabına “**bir yol bulur**” iman ve itaat etmekle.

40- “Gerçekten biz sizi yakın bir azapla uyardık” yani ahiret azabı ile. Yakınlığı muhakkak olmasındandır, çünkü her gelecek yakındır, bir de bunun başlangıcı ölümdür. “**O günde kişi iki elinin önceden yaptığına bakar**” önceden işlediği hayır veya şerri görür. Kişi lafzı geneldir, kâfir olduğu da söylenmiştir. Çünkü “gerçekten biz sizi uyardık” (Nebe’: 40) demiştir. O zaman kâfir lafzı daha çok kınamak için zamir yerine zahir olarak konulmuş olur. Ma edatı da mevsuledir, yanzuru ile mansuptur ya da istifhamiyedir, kaddemet ile mansuptur yani elinin neyi öne sürdüğüne bakar, demektir. “**Kâfir: Ah keşke toprak olsaydım, der**” dünyada yaratılmasaydım da mükellef olmasaydım yahut bugün toprak olsaydım da dirilmeseydim, der. Şöyle de denilmiştir: Hayvanlar kısas için haşır olunur, sonra da toprağa döner; kâfir de o hâle imrenir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Amme suresini okursa, Allah ona kıyamet gününde soğuk cennet şarabı içirir.

79 / NAZİAT SURESİ

Mekke'de inmiştir.

45 yahut 46 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ١ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ٢ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ٣
 فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ٤ فَالْمُبِيرَاتِ مَرًّا ٥ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّابِيعَةُ ٦ تَتَّبِعُهَا
 الرَّاكِدَةُ ٧ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ٨ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ٩ يَقُولُونَ إِنَّا
 لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ١٠

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, şiddetle çekenlere,
- 2 – Yavaşça çekmekle çekenlere,
- 3 – Yüzmekle yüzenlere,
- 4 – Koşmakla koşanlara,
- 5 – İşl idare edenlere,
- 6 – O günde sarsan sarsar.
- 7 – Onu arkadan gelen izler.
- 8 – O gün kalpler titremektedir.
- 9 – Gözleri yerdedir.
- 10 – “Biz mi gerçekten elbette eski hâle döndürüleceğiz?” derler.

1;...5- “Ant olsun, şiddetle çekenlere, yavaşça çekmekle çekenlere, yüzmekle yüzenlere, koşmakla koşanlara ve işi idare edenlere”. Bunlar ölüm meleklerinin sıfatlarıdır. Çünkü onlar kâfirlerin ruhlarını bedenlerinden şiddetle çekerler. Onları bedenlerinin en uzak bölgelerinden çekerler ya da cesetlere gömülen canları çekerler ve müminlerin ruhlarını yavaşça çekerler. Bu da neşetat delve minelbir’i deyiminden gelir ki kovayı kuyudan yavaşça çıkarmaktır. Onları çıkarırken denizin derinliklerinden bir şey çıkaran dalgıç gibi yüzerler. Kâfirlerin ruhlarını cehenneme, müminlerin ruhlarını cennete koştururlar. Onların azap ve sevap işlerini idare ederler, bunu da onlar için hazırlanan acılara ve zevklere yetiştirmekle yaparlar. Ya da bunlardan ilk ikisi ölüm meleklerine aittir, kalanlar da diğer meleklerle aittir ki onlar bunu yerine getirirken yüzerler yani koşarlar, emredildikleri şeye yetiştirirler, onun işini idare ederler. Ya da bunlar yıldızların sıfatlarıdır; çünkü onlar doğudan batıya derinden hareket ederler, bunu da yörüngeyi kat

etmekle yaparlar. Sonunda en uzak batıya inerler. Bir burçtan başka bir burca çıkarlar, neşat ederler, bu da neşitas sevrü deyiminden gelir ki yaban öküzü bir memleketten diğerine göç etmektir. Onlar gökte yüzerler, birbirlerini geçerler, çünkü bazısı daha hızlıdır. O zaman kendisine verilen işi idare ederler, mesela mevsimlerin değişmesi, zamanların düzenlenmesi ve ibadet vakitlerinin tayini gibi. Bunların doğudan batıya hareketleri sert, burçtan burca geçişleri de yumuşak olduğu için birincisine nez' (çekme), ikincisine neşt (yavaşça çekme) denilmiştir. Ya da bunlar bedenlerden ayrılan üstün nefislerin sıfatlarıdır. Çünkü bunlar bedenlerden zorla ayrılırlar, derin çekilen ok gibi sert ayrılır, melekût âlemine ise kıpır kıpır özlem duyarlar, orada yüzer ve kutsal meydanlığa koşarlar. Şeref ve kuvvetlerinden dolayı işleri idare edenlerden olurlar. Ya da o nefislerin sülûk hâlindeki sıfatlarıdır; çünkü bunlar şehvetlerden çekilir (koparılır), kutsal âleme özlem duyarlar. Yücelik mertebelerinde yüzer; kemalâta doğru koşarlar. Sonunda tamamlayıcılardan yani idarecilerden olurlar. Ya da bunlar gazilerin nefislerinin yahut ellerinin sıfatlarıdır. Bunlar okları derin (sert) çekerler, oklarını isteyerek atarlar; karada ve denizde yüzerler; düşmanla savaşa koşarlar; savaş durumunu idare ederler. Ya da bunlar atlarının sıfatlarıdır; çünkü onların da yularları sert çekilir, çünkü boyunları uzundur, dar-ı İslam'dan dar-ı küfre çıkarlar. Savaşın içinde yüzer, düşmana saldırır ve zaferin durumunu idare ederler.

Allah Teala bunlarla kıyametin kopacağına yemin etmiştir, onu (kıyameti) söylememesi ise arkadan gelen (şu) cümlelerin ona delalet etmesindendir:

6- "Yevme (o günde sarsan sarsar)" yevme, tercuflu ile mansuptur, racife'den murat edilenler de o zaman hareketi şiddetlenen sakin gök cisimleridir, mesela yer ve dağlar gibi. Çünkü "o gün yer ve dağlar sarsılır" (*Müzzemmil: 14*) demiştir. Ya da racife'den murat edilen olaydır, o sırada cisimler titrer ki o da sura ilk üfürmedir.

7- "Onu arkadan gelen izler" o da gök ve yıldızlardır, yanılır ve dökülür ya da sura ikinci üfürmedir. Cümle de hâl yerindedir.

8; 9- "O gün kalpler titremektedir" çok titrer, bu da vecîf'ten gelir ki o da kalplerin sıfatıdır, haber de "ebsaruha haşiah (gözleri yerdedir)" kavlidir yani kalp sahiplerinin gözleri yerdedir, sinmiştir. Bunun içindir ki onu kalplere izafe etmiştir.

10- "Biz mi gerçekten elbette eski hâle döndürüleceğiz?" ilk hâle demektir ki bundan ölümden sonraki ilk hâli kast ediyorlar. Bu da re-caa fülânün fi hâfiretihi deyiminden gelir ki geldiği yoldan döndü demektir. Yani iz bıraktığı yoldan (izi üstü) döndü demektir. Hâfireh lafzı

nispet kalıplarındandır (izi çıkmış), mesela Allah Teala'nın: "Fi işetin radiyeh (razı olacağı bir yaşamda)" (Hakka: 21) kavli gibi. Ya da izi kabul edeni (mefulu, yolu) faile (iz bırakana) benzetmedir. Filhafireti şeklinde de okunmuştur ki mahfureti (çukurlaşmış) demektir. Bu da hufiret esnanuhu deyiminden gelir ki dişlerinde oyuklar oluşmaktır, hafiret haferen vehiye hafiretiün şeklinde çekimi yapılır.

عِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ۝۱۱ قَالُوا تِلْكَ إِذَا
كَرَّةَ خَلْسِرَةٍ ۝۱۲ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۝۱۳ فَلَاذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۝۱۴
هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَى ۝۱۵ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۝۱۶
اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ۝۱۷ فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى ۝۱۸ وَأَهْلِيكَ
إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى ۝۱۹ فَارِهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى ۝۲۰ فَكَذَّبَ وَعَصَى ۝۲۱ ثُمَّ
أَدْبَرَ يَسْعَى ۝۲۲ فَحَشَرَ فَنَادَى ۝۲۳

- 11 - "Çürümüş kemikler olduğumuz zaman mı?"
- 12 - Dediler: "O takdirde işte bu, ziyanlı bir dönüştür".
- 13 - O ancak bir tek haykırıştır.
- 14 - Bakarsın ki onlar toprağın üstündeler.
- 15 - Sana Musa'nın haberi geldi mi?
- 16 - Hanl, Rabbi ona Kutsal Tuva vadisinde seslenmişti.
- 17 - "Fir'avn'e gıt, çünkü azdı.
- 18 - Ona de: Temizlenmeye var mısınız?"
- 19 - Seni Rabbine hıdayet edeyim mi, korkarsın.
- 20 - Ona en büyük mucizeyi gösterdi.
- 21 - O da yalanladı ve isyan etti.
- 22 - Sonra koşarak arkasını döndü.
- 23 - (Adamlarını) topladı da seslendi:

11- "Eiza künna (biz olduğumuz zaman mı?)" Nafi, İbn Amir ve Kisai haber şeklinde iza künna okumuşlardır. "Çürümüş kemikler" eskimiş, Hicazlı iki kurra ile Şamlı bir kurra, Hafs ve Ravh nahireten okumuşlardır ki bu daha mübalağalıdır.

12- **“Dediler: O takdirde işte bu, ziyanlı bir dönüştür”** zarar eden ya da sahipleri zarar eden demektir. Mana da şöyledir: Eğer bu doğru ise biz yalanladığımız için ziyan etmişizdir. Bunu da alay yollu söylemekte.

13- **“O ancak bir tek haykırıştır”** bu da mahzufa bağlıdır yani bunu zor görmeyin; o bir tek haykırdan ibarettir; o da sura ikinci üfürmedir.

14- **“Bakarsın onlar toprağın üstündeler”** onlar yerin altında ölümlerken yerin yüzünde canlıdırlar. Sahire boş ve düz arazidir, ona böyle denilmesi onda serabın akmasındandır. Bu da aynün sariyeh deyiminden gelir ki suyu akan (uyanık) pınardır, aksi de aynün naimeh (suyu akmayan, uyuyan pınar)dır.

15- **“Sana Musa’nın haberi geldi mi?”** onun haberi sana gelmedi mi ki kavminin yalanlamasına karşılık seni teselli eder ve onları da tehdit ederdi; onlardan büyüğünün başına geldiğine göre bunlara da gelirdi.

16- **“Hani Rabbi ona kutsal Tuva vadisinde seslenmişti”** bunun açıklaması da Taha suresinde geçmiştir.

17- **“Fir’avn’e git, çünkü o azdı”** burada kavl maddesi gizlidir (ona böyle de). Enizheb de okunmuştur, çünkü nidada kavl manası vardır.

18- **“Temizlenmeye var mısın, de?”** Küfür ve taşkınlıktan temizlenmeye meylin var mı? Hicazlı iki kurra ile Yakup şedde ile tezzekkâ okumuşlardır.

19- **“Seni Rabbine hidayet edeyim mi?”** seni onu tanımaya irşat edeyim mi **“korkarsın”** vacipleri yerine getirmek ve haramları terk etmekle. Çünkü korkmak ancak tanımadan sonra olur. Bu da: **“Ona yumuşak konuşun”** (Taha: 44) ayetinin açıklaması gibidir.

20- **“Ona en büyük mucizeyi gösterdi”** yani gitti, tebliğ etti, ona en büyük mucizeyi gösterdi. O da asanın yılanı çevrilmesidir. Çünkü o ilk ve asıl olan mucizedir ya da bütün mucizelerini gösterdi demektir, çünkü onlar anlam itibarı ile bir tek mucize gibidir.

21- **“O da yalanladı ve isyan etti”** Musa’yı yalanladı ve aziz ve celil olan Allah’a mucizeyi gördükten ve durum açığa çıktıktan sonra isyan etti.

22- **“Sonra arkasını döndü”** taata sırt çevirdi **“koşarak”** onun işini bozmak için koşarak ya da yılanın korkunçluğunu görünce süratle yürüdü.

23- **“Topladı”** sihirbazları ya da askerlerini topladı **“ve seslendi”** topluluk içinde ya bizzat kendisi ya da tellalı aracılığı ile.

فَاخَذَهُ اللَّهُ

نَكَالَ الْآخِرَةَ وَالْأُولَى ۚ (٢٥) إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى ۚ (٢٦) ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنِيهَا ۚ (٢٧) رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيَهَا ۚ (٢٨) وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحًى ۚ (٢٩) وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا ۚ (٣٠) أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعِيهَا ۚ (٣١) وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ۚ (٣٢) مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِإِنْعَامِكُمْ ۚ (٣٣) فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَى ۚ (٣٤) يَوْمَ

يَتَنَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ۚ (٣٥)

24 – Sizin en yüce Rabbiniz benim, dedim

25 – Allah onu sonun ve ilkin ibretli cezası ile yakaladı.

26 – Gerçekten bunda korkan için elbette bir ibret vardır.

27 – Yaratma bakımından siz mi daha çetinsiniz yoksa gök mü? Onu Allah yarattı.

28 – Boyunu yükseltip onu düzenledi.

29 – Gecesini kararttı, nurunu çıkardı.

30 – Bundan sonra yerl döşedi.

31 – Ondan suyunu ve otlagını çıkardı.

32 – Dağları dikti.

33 – Sizin ve hayvanlarınızın faydası için.

34 – En büyük basturan bela geldiği zaman,

35 – O gün insan çalıştığı şeyleri görür.

24- “Sizin en yüce Rabbiniz benim, dedi” işinizi gören en büyük yetkili benim, dedi.

25- “Allah da onu sonun ve ilkin ibretlik cezası ile yakaladı” görenlere ibret olacak ya da ahirette yakmak ve dünyada suya boğmakla ya da son söylediği sözden dolayı o da bu kelimedir. İlk kelimesi de “sizin için benden başka bir İlah bilmiyorum” (Kasas: 38) kavlidir ya da iki dünyada ibret olacak ceza ya da o iki kelimeden dolayı demek-

tir. Nekâlen'in mukadder fiili ile tekit edici mefulu mutlak olması da caizdir (nekelallahu bihi nekâlel ahireti).

26- "Gerçekten bunda korkan için elbette bir ibret vardır" korkmasını bilen için.

27; 28- "Yaratma bakımından siz mi daha çetinsiniz?" Halk etme bakımından siz mi daha zorsunuz "yoksa gök mü?". Sonra onu nasıl yarattığını açıkladı: "Onu Allah yaptı" dedi. Sonra da nasıl yaptığını açıkladı: "Boyunu yükseltti" dedi. Yani yerden yüksekliğini ya da yukarıya doğru giden kalınlığını yüksek yaptı demektir "onu düzenledi" dengeledi ya da düz yaptı yahut onu kemale erdirecek şeylerle, yuvarlak yapmakla ve diğer işlemlerle kemale erdirdi. Bu da sevva fûlanün emrehu deyiminden gelir ki: Filanca kimse işini düzene bindirdi demektir.

29- "Gecesini kararttı" zulumat yaptı, bu da gâtuşel leylü deyiminden gelir ki gece kararmaktır. Kararmayı ona izafe etmesi, onun hareketiyle meydana gelmesindendir. "Nurunu çıkardı" güneşin ışığını gösterdi, bu da "ant olsun güneşe ve ışığına" (Şems: 1) ayeti gibidir ki gündüzü murat ediyor.

30- "Bundan sonra da yeri döşedi" yaydı ve yaşamak için düzeltti.

31- "Ondan suyunu çıkardı" pınarlar akıtmakla "ve otağını" otunu demektir. Mer'a aslında davarın yayılacağı yerdir. Cümlelerin atıftan soyutlanması onun gizli kad ile hâl olmasından ya da düz olduğunu açıklamak içindir.

32, 33- "Dağları dikti" tespit etti, mübteda olarak ref' ile velcibalü de okunmuştur. Bu da pek üstün bir görüş değildir, çünkü fiil üzerine atıftır. "Sizin ve hayvanlarınızın faydası için" sizi ve davarlarınızı yararlandırmak için.

34- "Bastıran bela geldiği zaman" diğer belâların üstüne çıkan belâ demektir "en büyük" bastıran belaların en büyüğü ki o da kıyamettir ya da sura ikinci üfürmedir yahut o saat ki onda cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme sevk edilir.

35- "O gün insan çalıştığı şeyleri hatırlar" onların amel defterine yazılmış olduğunu görür, onu aşırı gafletinden (aymazlığından) yahut sürenin uzunluğundan unutmış idi. Bu "iza caet"ten bedeldir, ma da mevsule yahut mastariyedir.

وَبَرَزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى ۝۳۶ فَلَمَّا مَنْ
 طَغَى ۝۳۷ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۝۳۸ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى ۝۳۹
 وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى ۝۴۰
 فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى ۝۴۱ يَسْتَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا ۝۴۲ فِيمَ أَنْتَ
 مِنْ ذِكْرِهَا ۝۴۳ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهِيهَا ۝۴۴ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مِّنْ يَّخْشِيهَا ۝۴۵
 كَانَهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبِسُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحًى ۝۴۶

36 – Cehennem gören kimse için açığa çıkarılmıştır.

37 – Gelince o kimseye ki taşkınlık etti.

38 – Dünya hayatını tercih etti;

39 – Şüphesiz cehennemdir ona barınak.

40 – Gelince ona kim, Rabbinin makamından korktu ve nefsi arzudan men etti.

41 – Şüphesiz cehennemdir onun barınağı.

42 – Sana kıyametten soruyorlar; onun demir atması ne zamandır, diye.

43 – Onu anmaktan sen neredesin?

44 – Onun sonu Rabbinedir.

45 – Sen ancak ondan uyarıcısın.

46 – Sanki onlar onu gördükleri zaman (dünyada) ancak bir akşamüstü yahut kuşluğu kadar kalmışlardır.

36- “Cehennem açığa çıkarılmıştır” izhar edilmiştir “her gören için” öyle ki hiç kimseye kapalı kalmaz. Şeddesiz olarak “bürizet” ve limen raa da limen tera okunmuştur ki ondaki zamir cahim lafzına gider, mesela: “Cehennem onları uzak bir yerden gördüğü zaman” (*Furkan: 12*) ayeti gibi. Ya da bu, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e hitaptır yani gördüğün kâfirlere gösterilir demektir. İza caet’in cevabı da mahzuftur, yevme yetezekkerü ya da arkasındaki açıklama onu gösterir.

37; 38; 39- “Gelince o kimseye ki taşkınlık etti” nihayet kâfir oldu

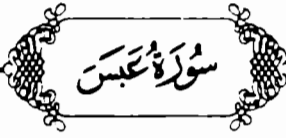
“ve dünya hayatını tercih etti” ona daldı; ibadet ederek nefsini ıslah etmekle ahirete hazırlanmadı **“şüphesiz cehennemdir ona barınak”**. Onun yeridir, elme’vada’ki lam-ı tarîf izafetin yerine geçmiştir; çünkü cehenneme gidenin azgın olduğu bilinmektedir, hiye de zamir-i faslîdir ya da müptedadır.

40; 41- “Gelince ona kim, Rabbinin makamından korktu” dünyayı ve ahireti bildiği için Rabbinin huzurunda durmaktan korktu **“ve nefsi arzudan men etti”** onun helâk edici olduğunu bildiği için **“şüphesiz cennettir onun barınağı”** ondan başka barınağı yoktur.

42- “Sana kıyametten soruyorlar; onun demir atması ne zamandır diye” kopması ve sabit olması ne zamandır, diye ya da sonu ve karargâhı ne zamandır diye ki bu da geminin mersa’sından (limanından) gelir ki varacağı ve karar kılacağı yerdir.

43; 44; 45- “Onu anmaktan sen neredesin?” vaktini onlara hatırlatmaktan hangi şeydesin yani onlara vaktini hatırlatmaktan ve vaktini açıklamaktan bir bilgi üzerinde değilsin. Çünkü onlara hatırlatman ancak azgınlıklarını artırır. Onun vaktini bilmek Allah Teala’ya mahsustur. Şöyle de denilmiştir: Fîme sorularını reddetmektedir. Ente min zikraha da yeni söz başıdır. Manası şöyledir: Sen onun hatırasından bir hatırasın yani onun alâmetlerindensin. Çünkü onun son Peygamber olarak gönderilmesi, onun alâmetlerinden bir alâmettir. Şöyle de denilmiştir: Bu, onların sorularına dahildir, cevap da **“onun sonu Rabbinedir”** cümlesidir yani onun son ilmi ona aittir demektir. **“Sen ancak ondan korkanın uyarıcısısın”** sen ancak onun şiddetinden korkanı uyarmak için gönderildin. Bu da vaktin belirtilmesine uygun değildir. Korkanın özellikle zikredilmesi, ondan yararlanacak olanın o olmasındandır. Ebu Amr’dan tenvinle münzirün okuduğu ve aslına göre amel ettirdiği rivayet edilmiştir, çünkü o (münzir) hâl manasındır.

46- “Sanki onlar onu gördükleri gün kalmamışlardır” dünyada yahut kabirlerde **“ancak bir akşamüstü yahut kuşluğu kadar”** yani bir günün akşamüstü yahut kuşluğu kadar demektir. Bu da: **“Ancak gündüzden bir saat kalmışlardır”** (*Ahkaf*: 35) ayeti gibidir. Bunun içindir ki kuşluğu akşamüzerine izafe etmiştir, çünkü ikisi de bir gündendir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: Kim Naziat suresini okursa Allah Teala’nın onu kıyamet gününde bir farz namazı kadar bekletip de sonra cennete giden kimselerden olur.

80 / ABESE SURESİ

Mekke'de inmiştir.

42 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 عَبَسَ وَتَوَلَّى ۖ (۱) أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۖ (۲) وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَكِّي ۖ (۳)
 أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ۖ (۴) أَمَّا مَنْ اسْتَغْنَى ۖ (۵) فَانْتَهَ لَهُ
 تَصَدَّى ۖ (۶) وَمَا عَلَيْكَ الْأَيزَكِّي ۖ (۷) وَأَمَّا مَنْ جَلَّكَ يَسْعَى ۖ (۸) وَهُوَ
 يَخْشَى ۖ (۹) فَلَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۖ (۱۰) كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۖ (۱۱) فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۖ (۱۲)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Yüzünü ekşitti ve arkasını döndü,
- 2 – Kendisine kör geldi diye.
- 3 – Ne biliyorsun, belki o arınacak?
- 4 – Yahut öğüt alacak da öğüt ona fayda verecek.
- 5 – Ama o kimse ki tenezzül etmedi,
- 6 – Sen ona yöneliyorsun.
- 7 – Arınmaması sana değil.
- 8 – Ama o kimse ki sana koşarak geldi,
- 9 – O ki korkuyor,
- 10 – Sen ondan oyalanıyorsun.
- 11 – Hayır, gerçekte o (Kur'an) bir öğüttür.
- 12 – Artık kim dilerse, ondan öğüt alır.

1;...4- “Yüzünü ekşitti ve arkasını döndü, kendisine kör geldi diye”. Rivayete göre İbn Ümmi Mektum, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi, yanında da Kureys'in ileri gelenleri vardı. Onları İslam'a davet ediyordu: Ya Resulallah, Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret, dedi ve bunu birkaç kere tekrar etti. Onun toplulukla meşgul olduğunu bilmedi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem onun konuşmasından ve sözünü kesmesinden hoşlanmadı ve ondan yüzünü döndü. Ayet bunun üzerine indi. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem ona ikram eder ve onu gördüğü zaman: Hoşgeldin, Allah'ın bana itap etmesine sebep olan kişi, derdi. Onu Medine'de yerine iki defa vekil bıraktı. Mübalağa için şedde ile abbese de okunmuştur, en

cae de yüz çevirmenin ya da yüzünü ekşitmenin sebebidir, bu hususta iki mezhebin farklı görüşü vardır. İki hemze ile een ve aralarında elifle ân da okunmuştur ki a'ma geldi diye mi böyle yaptı demektir? A'ma demesi Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem toplumla konuşurken sözünü kesmekte mazur olduğunu göstermek ve onun şefkat ve merhamete daha layık olduğunu bildirmek içindir ya da bunu daha çok reddetmek içindir, sanki: A'ma geldi diye arkasını döndü, demiştir. **"Vema yüdrîke (ne biliyorsun, belki o arınacak)"** kavlindeki gaipten muhataba üslup değiştirmek gibi. Yani onun halini sana ne bildirdi, belki de o senden aldığı şeylerle günahlardan arınacaktı. Bunda ondan yüz çevirmesinin başkasının arındırılması için olduğuna ima vardır. **"Yahut öğüt alacak da öğüt ona fayda verecektir"** yahut nasihat dinleyecek de nasihatın ona yarar sağlayacaktır. Leallehu'daki zaminin kâfire gittiği de söylenmiştir yani sen onun İslam'la arınacağını ve öğütten yararlanacağını umut ettin, bunun için de ötekisinden yüz çevirdin. Ümit ettiğin şeyin olacağını ne biliyorsun? Asum lealle'nin cevabı olarak nasb ile fetenfaahu okumuştur.

5; 6- **"Ama o kimse ki tenezzül etmedi, sen ona yöneliyorsun"** dönerek ona yanaşıyorsun, tesadda'nın aslı tetesadda'dır. İbn Kesir ile Nafi idgam ile tessadda okumuşlardır. Tüsadda da okunmuştur ki satışmaya arz ve davet ediliyorsun demektir.

7- **"Arınmaması sana değil"** İslam'la arınmamasında senin bir suçun yoktur ki onun İslamlığına olan hırsın seni Müslüman olanlardan yüz çevirmeye götürsün. **"Sana ancak tebliğ etmek düşer"** (Şura: 48).

8; 9; 10- **"Ama o kimse ki sana koşarak geldi"** hayrı aramak için koşuyor **"o ki korkuyor"** Allah'tan yahut sana gelmek için kâfirlerin eziyetinden ya da âma olduğu, kuvveti de olmadığı için yolda düşmekten korkuyor **"sen ondan oyalanıyorsun"** onunla meşgul olmuyorsun, (bu fiilin) lehha anhu velteha ve telahha şeklinde çekimi yapılır. Belki de tasaddi ve telehhi kalıplarının zikredilmesi itabın / sitemin kalben zenginle ilgilenip de fakiri ihmal etmesindendir. Bu gibi şey ise ona yaraşmaz.

11;12- **"Kellâ (hayır)"** sitem edilen şeyden yahut benzerinden mendir **"gerçekten o bir öğüttür. Artık kim dilerse ondan öğüt alır"** onu ezberler yahut nasihatini dinler, iki zamir de Kur'an'adır ya da zikredilen itabadır. Birincisinin müennes olması (inneha) haberinin müennes olmasındandır.

فِی صُحُفٍ مُّکَرَّمَةٍ ۝۱۳ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝۱۴ بِأَيْدِی سَفَرَةٍ ۝۱۵
 کِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝۱۶ قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا أَكْفَرَهُ ۝۱۷ مِنْ أَى شَىءٍ خَلَقَهُ ۝۱۸
 مِنْ نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ۝۱۹ ثُمَّ السَّيْلَ یَسْرَهُ ۝۲۰ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝۲۱
 ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ۝۲۲ کَلَّا لَمَّا یَقْضِ مَآ أَمَرَهُ ۝۲۳
 فَلَیَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۝۲۴ أَنَا صَبَّيْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝۲۵ ثُمَّ
 شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝۲۶

13 – Değerli sahifelerde.

14 – Yüceltilmiş,

15 – Kâtiplerin eliyle,

16 – Değerliler, iyiler.

17 – Kahrolsun insan, ne de nankör!

18 – Onu (Allah) hangi şeyden yarattı?

19 – Bir damla sudan. Onu yaratıp biçimlendirdi.

20 – Sonra ona yolu kolaylaştırdı.

21 – Sonra onu öldürüp kabre gömdü.

22 – Sonra onu dilediği zaman diriltti.

23 – Hayır, o (insan Allah'ın) emrettiğini yerine getirmedi.

24 – İnsan yediğine bir baksın;

25 – Gerçekten biz suyu dökmekle döktük.

26 – Sonra yerl yarmakla yarıdık;

13; 14; 15- “Fi suhufin (sahifelerdedir)” onlarda tespit edilmiştir, bu da tezkire'nin sıfatıdır ya da ikinci haberdır veyahut mahzufun haberidir (hiye fi suhufin demektir) “değerli” Allah katında kıymetli. “Yüceltilmiş” kadri âli “temizlenmiş” şeytanların ellerinden arındırılmıştır. “Kâtiplerin ellerinde” melek kâtiplerin yahut peygamberlerin ki kitapları Levh-i Mahfuz'dan veyahut vahiyden kopya ederler ya da elçilerin ellerinde ki Allah'la Peygamberleri veyahut ümmet arasında vahiy elçiliği yaparlar. Sefere safır'ın çoğuludur, o da sefr'den yahut sefaretten gelir. Bu terkip keşf manasında kullanılır. Seferetil mer'etü

denir ki kadın yüzünü açmaktır.

16- “Değerliler” Allah katında kıymetliler ya da müminlere karşı şefkatliler; onlarla konuşur ve onlar için bağışlanma dilerler, “iyiler” takva sahipleri.

17- “Kahrolsun insan, ne de nankör!” ona en kötü bedduadır ve aşırı nankörlüğünden şaşmadır. Bu kelâm kısa olmakla beraber en büyük gazabı ve aşırı kınamayı göstermektedir.

18- “Onu (Allah) hangi şeyden yarattı?” bu da ona verdiği nimeti, özellikle meydana gelişinden itibaren verdiği nimeti açıklamaktadır. İstifham da hakaret içindir. Bunun içindir ki ona şöyle diyerek cevap vermiştir:

19- “Bir damla sudan, onu yaratıp biçimlendirdi” onu uygun organ ve şekillerle hazırladı ya da onu dönem dönem takdir etti, nihayet onu tamamladı.

20- “Sonra ona yolu kolaylaştırdı” sonra anasının karnından çıkmayı kolaylaştırdı; bunu da rahmin ağzını açmak ve ona ters dönmesini ilham etmekle yaptı ya da ona hayır ve şer yolunu uysallaştırdı. Essebile’nin nasbı zahirin tefsir ettiği fiilledir, bu da kolaylığı abartmak içindir. İzafetle değil de lam ile marife kılması onun bütün insanlar için genel bir yol olmasındandır. Bunda son manaya göre şuna ima vardır ki dünya bir yoldur, maksat başkadır (ahirettir). Bunun içindir ki arkasından:

21; 22- “Sonra onu öldürüp kabre gömdü. Sonra da onu dilediği zaman diriltti” demiştir. Öldürmeyi ve kabre koymayı nimet saymıştır; çünkü o genellikle ebedi hayata ve katışıksız zevklere vesiledir. Kabre koymayı da nimet sayması ona saygı içindir ve canavarlardan korumak içindir. Dilediği zaman ibaresinde şuna işaret vardır ki yenden dirilmenin vakti bizzat belli değildir; o ancak Allah Teala’nın dilemesine bırakılmıştır.

23- “Kellâ (hayır)” İnsanın üzerinde bulunduğu nankörlük durumunu rettir “o (Allah’ın) emrettiğini yerine getirmedi” Âdem’den bu deme emrettiğini bütünüyle yerine getirmedi. Çünkü insan bir şekilde kusursuz olmaz.

24; 25- “İnsan yediğine baksın” zatî nimetinden sonra haricî nimetlerini veriyor, “gerçekten biz suyu dökmekle döktük”. Bu da yiyeceğin nasıl meydana geldiğini açıklamak üzere yeni söz başıdır. Kufeliler taamdan bedel-i iştimal olarak feth ile ennâ okumuşlardır.

26- “Sonra yeri yarmakla yardım” bitki yahut sabanla, yarmayı kendine isnat etmesi, fiilin sebebine isnadı kabilindendir (sebeplendir). (sebeplendir).

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۖ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۖ ۝۲۸
 وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۖ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ۖ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۖ ۝۲۹
 مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۖ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ۖ ۝۳۰
 يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۖ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۖ ۝۳۱
 لِكُلِّ امْرٍئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۖ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۖ ۝۳۲
 ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ۖ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ ۝۳۳
 تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ۖ ۝۳۴

27 - Onda tane bitirdik,

28 - Üzüm ve yonca,

29 - Zeytin ve hurma.

30 - Bol ağaçlı bahçeler.

31 - Meyve ve otlak;

32 - Sizi ve hayvanlarınızı faydalandırmak için.

33 - Kulakları sağır eden o ses geldiği zaman,

34 - O günde kişi kaçır kardeşinden,

35 - Anasından, babasından,

36 - Yastık arkadaşından ve oğullarından,

37 - Onlardan her kişi için o gün kendisine yetecek kadar bir durum (meşgulliyet) vardır.

38 - Bazı yüzler o gün parlaktır.

39 - Gülendir, neşelidir.

40 - Bazı yüzler de o gün, onların üzerinde toz (duman) vardır.

41 - Onları bir karalık kaplar,

42 - İşte onlar, evet onlar kâfirler ve haktan sapanlardır.

27; 28- "Onda tane bitirdik" buğday ve arpa gibi, "üzüm ve yonca"

burada geçen kadb yonca demektir, mastar isim yerine kullanılmıştır. Çünkü o kadabahu'nun mastarıdır, o da kesmek manasınadır, çünkü o defalarca biçilir, kesilir.

29; 30- **“Zeytin ve hurma, bol ağaçlı bahçeler”** büyük ağaçlı demektir, bahçeye sıfat olması sıklığından ve ağaçlarının çok oluşundandır ya da kalın gövdeli ağaçlara sahip olmasından gelir ki kalın boyundan istiare edilmiştir.

31- **“Meyve ve otlak”** ebben mera demektir, o da ebbe fiilinden gelir ki hedef alınır ve hayvanlar için biçilir ya da ebbe likeza deyiminden gelir ki bir şeye hazırlanmaktadır, çünkü o da hayvanları otlatmak için hazırlanmıştır ya da kuru meyve demektir ki kışa hazırlanır.

32- **“Sizi ve hayvanlarınızı faydalandırmak için”** çünkü zikredilen türlerin bazıı yiyecektir, bazıı da hayvan yemidir.

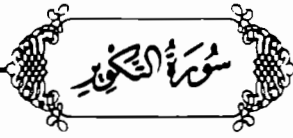
33- **“Kulağı sağır eden o ses geldiği zaman”** yani sura ikinci üfürme, böyle nitelenmesi insanların onu dinlemesindendir.

34; 35; 36- **“O gün kişi kaçır kardeşinden, anasından, babasından, yastık arkadaşından ve oğullarından”** çünkü başının derdine düşmüştür ve onların bir faydası olmayacağını bilmiştir. Ya da haklarında kusur ettiğinden dolayı bir şeyler istemelerinden sakınır. En çok sevdiklerini geriye atması mübalağa içindir, sanki şöyle denilmiştir: Kardeşinden kaçır, hayır, ebeveyninden kaçır, hayır, yastık arkadaşından ve oğullarından kaçır.

37- **“Onlardan her kişi için o gün kendisine yetecek bir meşguliyet vardır”** ilgilenmesi için yeter, ya'nîhi de okunmuştur ki ilgilendirmek demektir.

38;...41- **“Bazı yüzler o gün parlaktır”** sabah gibi aydınlıktır, “güldendir, neşelidir” çünkü nimetleri görmüştür. **“Bazı yüzler de o gün, onların üzerinde toz vardır”** duman ve leke vardır. **“Onları bir karalık kaplar”** siyahlık ve zulumat.

42- **“İşte onlar, evet onlar kâfirler ve haktan sapanlardır”** kâfirliklerine bir de sapıklığı ilave etmişlerdir. Bunun içindir ki yüzlerinin karasına duman da eklenmiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim Abese suresini okursa, kıyamet gününde yüzü gülerek neşeli vaziyette gelir.

81 / TEKVİR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

29 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ١ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ٢ وَإِذَا الْجِبَالُ
 سُيِّرَتْ ٣ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ٤ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ٥
 وَإِذَا الْبِحُلُ سُجِّرَتْ ٦ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ٧ وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ
 سُئِلَتْ ٨ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ٩ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ١٠
 وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ١١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Güneş dürüldüğü zaman,
- 2 – Yıldızlar döküldüğü zaman,
- 3 – Dağlar yürütüldüğü zaman,
- 4 – On aylık gebe develer başıboş bırakıldığı zaman,
- 5 – Vahşi hayvanlar toplandığı zaman,
- 6 – Denizler ısıtıldığı zaman,
- 7 – Nefisler çiftleştiği zaman,
- 8 – Diri diri gömülen kız çocuğu sorulduğu zaman,
- 9 – Hangi günahla öldürüldü;
- 10 – Sahifeler açıldığı zaman,
- 11 – Gök sıyrıldığı zaman,

1- “Güneş dürüldüğü zaman” sarıldığı zaman demektir ki kuvvi-rettil imametü (sarı sarılmak) deyiminden gelir ki kaldırıldığı zaman demektir. Çünkü elbise kaldırılmak istenirse katlanır ya da ışığı dü-rülüp ufuklara yayılması gitmek, eseri ortadan kalkmak ve yörünge-sinden kaydırılmaktır. Bu da taanehu fekevverehu deyiminden gelir ki birini dertop edip yere atmaktır. Bu terkip (kevr maddesi) sarmak ve toparlamak anlamınadır. Şems’in maba’dinin tefsir ettiği fiille merfu olması daha iyidir, çünkü şart edatı iza fil ister, ona dahil olur.

2- “Yıldızlar döküldüğü zaman” düştüğü, kaydığı zaman, şair şöy-le demiştir:

Şahin çölün toy kuşlarını görünce dalışa geçti.

Ya da karardığı zaman demektir ki bu da inkederetil mau fenkede-re suyun bulanmasından gelir.

3; 4- **“Dağlar yürütüldüğü zaman”** yeryüzünden yahut havada yürütüldüğü zaman, **“on aylık gebe develer”** gebeliğinin üzerinden on ay geçen develer demektir ki işar aşrâe’nin çoğuludur **“başıboş bıraktığı zaman”** sahipsiz kaldığı zaman ya da bulutlar yağmursuz kaldığı zaman demektir. Şeddesiz olarak (utilet) de okunmuştur.

5- **“Vahşi hayvanlar toplandığı zaman”** her taraftan biriktiği ya da kısas için diriltip de sonra da toprak olduğu zaman yahut öldürüldüğü zaman, bu da echafetis senetü binnasi deyiminden gelir ki kuraklık insanları kırıp geçirmektir. Şedde ile (huşşiret) de okunmuştur.

6- **“Denizler ısıtıldığı zaman”** kızdırıldığı yahut birbirine akıtlamakla karışıp tek deniz olduğu zaman demektir. Bu da secceret ten-nure deyiminden gelir ki fırını ısıtmak için odunla doldurmaktır. İbn Kesir, Ebu Amr ve Ravh şeddesiz (süciret) okumuşlardır.

7- **“Nefisler çiftleştiği zaman”** bedenleriyle birleştiği yahut her biri benzeriyle (mümin müminle kâfir kâfirle) yahut kitabı ve ameliyle ya da müminlerin ruhları hurilerle kâfirlerin ruhları da şeytanlarla birleştiği zaman demektir.

8- **“Diri diri gömülen kız çocuğu”** canlı olarak defnedilen kız çocuğu demektir, Araplar fakirlik korkusu yahut utanç endişesiyle kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi.

9- **“Hangi günahla öldürüldü”** bu da onu gömeni azarlamak içindir. Mesela Hristiyanların Allah Teala’nın İsa aleyhisselam’a: “İnsanlara, beni ve annemi iki tanrı edinin diye sen mi dedin” (*Maide: 116*) ayeti ile azarlanması gibi. Seelet şeklinde de okunmuştur ki sorduğu yani kendini savunduğu ve soru sorduğu zaman demektir. Kutilet denilmesi kendinden haber verme tarzındadır. Hikaye olarak kutilti tarzında da okunmuştur.

10- **“Sahifeler açıldığı zaman”** yani amel defterleri, çünkü onlar ölüm anında kapatılır, hesap vaktinde açılır. Şöyle de denilmiştir, Nüşşiret sahipleri arasında dağıtıldığı zaman demektir. İbn Kesir, Ebu Amr, Hamze ve Kisai açılmadaki mübalağayı yahut defterlerin çokluğunu veyahut uçuşmanın şiddetini göstermek için şedde ile (nüşşiret) okumuşlardır.

11- **“Gök sıyrıldığı zaman”** boğazlanan hayvanın derisinin yerinden sıyrılıp ızale edildiği gibi söküldüğü zaman. Kaf ile kuşitat da okunmuştur ki kaf ile kâf’ın yer değiştirmesi çoktur.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ^{١٣} وَإِذَا الْجَنَّةُ
 أُزْلِفَتْ^{١٤} عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ^{١٥} فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُصِ^{١٦}
 الْجَوَارِ الْكُنَّسِ^{١٧} وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ^{١٨} وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ^{١٩}
 إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ^{٢٠} ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ^{٢١}
 مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ^{٢٢} وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ^{٢٣} وَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ^{٢٤}
 وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ^{٢٥}

- 12 – Cehennem ısıtıldığı zaman,
 13 – Cennet yaklaştırıldığı zaman,
 14 – Her nefis ne hazırladığını bilir.
 15 – Hayır, sinenlere yemin ederim,
 16 – Akanlara, yuvalara gidenlere,
 17 – Arkasını döndüğü zaman geceye,
 18 – Nefeslendiği zaman sabaha,
 19 – Şüphesiz o elbette bir elçinin sözüdür.
 20 – Kuvvet sahibi, Arş'ın sahibinin yanında itibarlı,
 21 – Orada sözü dinlenir, güvenilir,
 22 – Arkadaşınız (Hz. Muhammed) deli değildir.
 23 – Ant olsun, gerçekten onu apaçık ufukta gördü.
 24 – O gaybe karşı cimri değildir (vahyi gizlemez).

12- “Cehennem kızdırıldığı zaman” şiddetle yakıldığı zaman, N İbn Amir, Hafs ve Rüveys şedde ile (su'iret) okumuşlardır.

13; 14- “Cennet yaklaştırıldığı zaman” müminlerin yakınına tirildiği zaman “her nefis ne hazırladığını bilir”. Bu da iza'nın ce bıdır. Zikredilenler altısı kıyamet kopmadan önce, altısı da kıyar koptuktan sonra olmak üzere on iki tane olduğu halde (bilmesir doğru olması, zamanın bunları ve amellerin karşılığını da içine ala şekilde geniş olmasındandır. Nefis de genel manadadır, mesela te

retün hayrun min ceradeh (hurma çekirgeden hayırlıdır)” sözü gibi.

15- “Hayır, sinenlere yemin ederim” burçtan burca dönen yıldızlara demektir, bu da hanese fiilinden gelir ki geri kalmaktır. Bunlar ayla güneşin dışındaki gezegenlerdir. Bunun içindir ki onları:

16- “Akanlara, yuvalara gidenlere” sözü ile nitelemiştir yani güneşin ışığı altında gizlenin gezegenler demektir. Bu da Kenesel vahşu deyiminden gelir ki vahşi hayvan ağaçlardan oluşan evine girmektir.

17- “Arkasını döndüğü zaman geceye” karanlığı geldiği yahut gitmediği zaman demektir, bu, zıt anlamlı kelimelerdendir. As’asel leylü ve sa’sea denir ki gece arkasını dönüp gitmektir.

18- “Nefeslendiği zaman sabaha” yani burcu burcu kokan yeli eserken karanlığı aydınlatdığı zaman demektir.

19- “Şüphesiz o” yani Kur’an “elbette değerli bir elçinin sözüdür” yani Cebrail’in, çünkü o, Allah Teala’dan söyler.

20- “Kuvvet sahibi” bu da “çetin kuvvet sahibi” (*Necm: 5*) kavli gibidir “Arş’in sahibinin yanında itibarlı” Allah katında şereflidir.

21- “Sözü dinlenir” meleklerin arasında “orada emindir” vahiy emindir. Semme’nin makabline de maba’dine de bağlı olma ihtimali vardır. Emaneti büyütme ve onu diğer sıfatların üstüne çıkarmak için sümme de okunmuştur.

22- “Arkadaşınız deli değildir” nitekim kâfirler ona böyle iftira ederler. Bu, Cebrail’in Muhammed aleyhissalat vesselam’dan üstün olduğuna delil getirilmiştir. Çünkü Cebrail’in faziletleri arasında sayılmış, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in deli olmadığı ile yetinilmiştir. Fakat bu sav, zayıftır, çünkü bundan kast edilen “ona bir insan öğretiyor” (*Nahl: 103*) ve “Allah’a iftira mı etti yoksa onda delilik mi var?” (*Sebe: 8*) iddiasını çürütmektir; ikisinin faziletini saymak ve aralarında mukayese yapmak değildir.

23- “Ant olsun, onu gördü” Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Cebrail aleyhissalat vesselam’ı (esas suretinde) “apaçık ufukta” gün doğumunda.

24- “O değildir” Muhammed aleyhissalat vesselam değildir “gaybe karşı” ona haber verdiği vahiy ve diğer gaipler hakkında “sanık” töhmetli değildir. Bu da zannet’ten gelir ki töhmettir. Nafi, Asım, Hamze ve İbn Amir dad ile “danîn” okumuşlardır ki dann’dan gelir, o da cimriliktir yani tebliğ etmede ve öğretmede cimri değildir demektir. Dad harfi dilin kenarından ve ona yakın azı dişlerden dilin sağından veya hut solundan çıkar. Zı ise dilin ucundan ve üst ön dişlerin dibinden çıkar.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾

فَلَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ

أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

25 – O kovulmuş şeytanın sözü değildir.

26 – Nereye gidiyorsunuz?

27 – O âlimler için ancak bir öğüttür.

28 – İçinizden doğru olmak isteyen için.

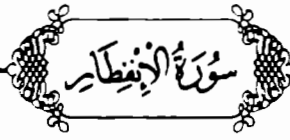
29 – Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

25- “O, kavulmuş şeytanın sözü değildir” bazı kulak hırsızlığı edenlerin, bu da onların: O (Kur’an) kehanet yahut sihirdir, sözlerini reddetmektedir.

26- “Nereye gidiyorsunuz?” Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile Kur’an hakkında takip ettikleri yolun sapık olduğunu bildirmektir. Bu da ana caddeyi terk edene: “Nereye gidiyorsun?” sözü gibidir.

27; 28- “O, âlimler için ancak bir öğüttü” bilen için bir hatırlatmadır. “İçinizden doğru olmak isteyen için” hakkı araştırmak ve doğruyu takip etmek isteyen için, bunun bilenlerden bedel olması, hatırlatmadan istifade edecek onlar olacağı içindir.

29- “Siz dileyemezsiniz” ey doğruyu bulmak isteyenler “Allah dilemedikçe” ancak Allah dilemenizi istediği vakit dileyebilirsiniz. İstikametiniz için lütuf ondan, üzerinizde hakkı vardır. “Âlemlerin Rabbi” bütün mahlûkatın sahibi. Aleyhissalat vesselam Efendimiz şöyle demiştir: Kim Tekvir suresini okursa, Allah’ı amel defteri açıldığı zaman rezil etmekten korur.

82 / İNFİTAR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

19 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۙ (۱) وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۙ (۲) وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۙ (۳)
 وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۙ (۴) عَلِمْتَ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۙ (۵) يَا أَيُّهَا
 الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۙ (۶) الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّكَ فَعَدَلَكَ ۙ (۷)
 فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ۙ (۸) كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ ۙ (۹) وَإِنَّ عَلَيْكُمْ
 لَحَافِظِينَ ۙ (۱۰) كِرَامًا كَاتِبِينَ ۙ (۱۱) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۙ (۱۲)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Gök yarıldığı zaman,
- 2 – Yıldızlar dağıldığı zaman,
- 3 – Denizler akıtıldığı zaman,
- 4 – Kabirler deşildiği zaman,
- 5 – Nefis önden gönderdiğini ve geriye bıraktığını bilir.
- 6 – Ey o insan, seni kerem sahibi Rabbine karşı ne aldattı?
- 7 – O ki, seni yarattı, düzeltti, dengeledi.
- 8 – Dilediği herhangi biçimde terkip etti (kurdu).
- 9 – Hayır, bilakis cezayı yalanlıyorsunuz.
- 10 – Gerçekten üzerinizde elbette muhafızlar var,
- 11 – Değerli kâtipler.
- 12 – Yaptıklarınızı bilir.

1;...4- “Gök yarıldığı zaman” çatladığı zaman, “yıldızlar dağıldığı zaman” ayrılarak döküldüğü zaman, “denizler akıtıldığı zaman” birbirine açılıp da tek deniz olduğu zaman, “kabirler deşildiği zaman” toprağı altüst edilip de ölüleri çıkartıldığı zaman. Bu’siret’in buise ile isâre’nin de ra’sından birleştiği söylenmiştir. Bunun bir benzeri de buhsire’dir, lafız ve mana itibarı ile aynıdır.

5- “Nefis önden gönderdiğini bilir” amel ve sadaka olarak “ve geriye bıraktığını” sünnet (örnek iş) yahut terike’den ne bıraktı ise bilir. Geriye bırakmaktan bir şeyi zayi etmek de murat edilebilir ki bu da

iza'nın cevabıdır.

6- “Ey o insan, seni kerem sahibi Rabbine karşı ne aldattı?” ne yanılttı da ona isyana sürükledi. Kerem sahibinin zikredilmesi, gururlanmayı men etmede mübalağa içindir. Çünkü yalnız kerem zalimi ihmal ettirmez ve dostla düşmanı, muti ile asiye bir kılmaz, kaldı ki bir de ona kahr ve intikam sıfatı ilave edilirse. Ve kerem sahibinin zikredilmesi, şeytanın aldatma vesilesini göstermek içindir. Çünkü ona: İstedğini yap, Allah kerimdir, kimseye azap etmez, hemen ceza vermez, der. Ve şunu da göstermek içindir ki onun kerem sahibi olması, ona ciddi şekilde itaat etmeyi gerektirir; keremine aldanarak isyana dalmayı değil.

7- “O ki seni yarattı, düzeltti, dengeledi” bu da rububiyeti tespit ve keremi açıklayan ikinci sıfattır, şuna dikkat çekmektedir ki önce buna gücü yetenin, ikinci kez de gücü yeter. Düzeltme (tesviye) organları sağlam ve fonksiyonel (işlevsel) yapmaktır, dengelemek de bünyeyi orantılı ve organlarını birbiri ile mütenasip yapmaktır ya da organların güçlerine münasip olmasıdır (elin iş tutmaya, ayağın yürümeye uygun olması gibi). Kufeliler şeddesiz olarak feadelek okumuşlardır ki bazı organlarını bazıları ile dengeledi, sen de mutedil oldun, demektir ya da seni başkalarının yaratılışından çevirdi ve sana ayrı bir yaratılış özelliği verdi; sen de diğer hayvanlardan ayrıldın.

8- “Dilediği herhangi bir biçimde terkip etti” yani seni istediği gibi kurguladı demektir. Ma edatı zaittir. Şart için olduğu, rekkebek'in de onun cevabı, zarfın (fi'yyi'nin) de adelek'in sılası olduğu da söylenmiştir. Cümlelerin, makabline atfedilmemesi, adelek'in açıklaması olduğu içindir.

9- “Kellâ (hayır)” bu da Allah'ın keremine aldanmaktan mendir. “Bel tükezzibune (bilakis cezayı yalanlıyorsunuz)” kavli de aldanmalarının asıl sebebini açıklamak için geçiştir, Dîn lafzından da ceza yahut İslam murat edilmiştir.

10; 11; 12- “Gerçekten üzerinizde elbette muhafızlar vardır, değerli kâtiplerdir, yaptıklarınızı bilirler” bu da neden yalanladıklarını gerçeğini göstermek ve bekledikleri göz yumma ve ihmali reddetmektir. Kâtipleri Allah katında değerli olmakla büyütme de cezayı büyütme içindir.

إِنَّ الْآبَرَارَ لَفِي

نَعِيمٍ ۝۱۳ وَإِنَّ الْفَجَرَةَ لَفِي جَحِيمٍ ۝۱۴ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ۝۱۵ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ۝۱۶ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ۝۱۷ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ۝۱۸ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ۝۱۹

13 – Gerçekten iyiler elbette bol nimetlerdeler.

14 – Gerçekten kötüler cehennemdeler.

15 – Ceza günü oraya girecekler.

16 – Onlar ondan galp değiller (olamazlar).

17 – Ceza gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?

18 – Sonra ceza gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?

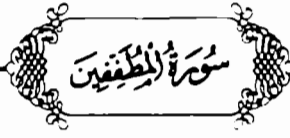
19 – Bir gündür ki hiçbir nefis, bir nefis için hiçbir şeye sahip olmaz. O gün emir Allah’ındır.

13; 14- “Gerçekten iyiler, elbette bol nimetlerdeler. Gerçekten kötüler muhakkak cehennemdeler”. Bu da kâtiplerin niçin yazdıklarının açıklamasıdır.

15; 16- “Oraya girecekler” sıcağını çekecekler “ceza günü. Onlar ondan galp olmayacaklar” çünkü orada ebedi kalacaklar. Manası şöyledir de denilmiştir: Bundan önce oradan gaip değillerdi, çünkü zehirli dumanını kabirlerde soluyorlardı.

17; 18- “Ceza gününün ne olduğunu sana ne bildirdi? Sonra ceza gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?” Bu da o günün şanından şaşırtma ve onu yüceltmedir yani o günün gerçeğini sana ne bildirdi? Çünkü hiçbir bilen onu idrak edemez.

19- “Bir gündür ki hiçbir nefis, bir nefis için hiçbir şeye sahip olmaz. O gün emir Allah’ındır”. Bu da o günün zorluğunu ve durumunun ciddiliğini zihinlere yerleştirmedir. İbn Kesir ile Basralı iki kurra yevmüddin’den bedel olarak ref’ ile yevmü okumuşlardır ya da haber mahzuftur (hüve yevmün latemlikü). Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim izassemaün fatarat suresini okursa, Allah ona gökten inen her damla sayısınca bir iyilik yazar ve her kabir sayısınca da bir iyilik yazar. Allah daha bilir.

83 / MUTAFFİFİN SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

36 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ (۱) الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝ (۲)
 وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ۝ (۳) أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ
 مَبْعُوثُونَ ۝ (۴) لِّيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ (۵) يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ (۶)
 كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي سِجِّينٍ ۝ (۷) وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ ۝ (۸)
 كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ۝ (۹)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Yazıklar olsun, ölçü ve tartıda hile yapanlara!
- 2 – Onlar ki insanlardan ölçü ile aldıkları zaman tam alırlar.
- 3 – Onlara ölçü ile verdikleri zaman eksik verirler.
- 4 – Onlar gerçekten diriltileceklerini sanmıyorlar mı?
- 5 – Büyük bir günde.
- 6 – O günde insanlar âlemlerin Rabbi için kalkarlar.
- 7 – Hayır, gerçekten kötülerin kitabı elbette Siccin'dedir.
- 8 – Siccin'in ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 9 – Yazılmış bir kıtapdır.

1- “Veylül lilmutaffifin (yazıklar olsun, ölçü ve tartıda hile yapanlara!)” Tatfif ölçüde ve tartıda eksik yapmaktır, çünkü eksik yapılan az ve önemsiz bir şeydir. Rivayete göre Medine halkı insanların haklarını yerlerdi, ayet indi; onlar da bunu güzel yapmaya başladılar. Hadiste şöyle denilmiştir: Beş şey beş ceza karşılığıdır: Bir toplum sözlerinde durmazlarsa, Allah onlara düşmanlarını musallat eder. Allah'ın indir-
 diğinin gayri ile hükmederlerse, Allah onlarada fakirliği yayar. Arala-
 rında zina görülürse, ölüm çoğalır. Ölçüyü eksik yaparlarsa, bitkileri
 bitmez ve kıtlıkla cezalanırlar. Zekâtı vermezlerse, yağmurları yağmaz.

2- “Onlar ki insanlardan ölçü ile aldıkları zaman tam alırlar” yani insanlardan haklarını aldıkları zaman onu tastamam alırlar. “İzektalı min” diyeceği yerde alâ demesi, insanlardan alacak oldukları içindir ya da onlara karşı kendi nefislerini kayırmalarındandır.

3- “Onlara ölçü veya tartı ile verdikleri zaman” yani iza kâlunnase ev vezenuhum demektir “eksik verirler” harf-i cer (linnasi) hafz edilmiş, meful fiile bitıştırılmıştır, tıpkı şunun gibi:

(Velekad ceneytüke ekmüen ve asakıla)

Ben senin için yer elması ve iri cinsini topladım.

Ceneytü leke demektir. Ya da kâlu mekilühüm demektir ki muzaf hafz edilmiş, muzafun ileyh onun yerine geçirilmiştir. Munfasıl hüm zamirini muttasılın tekidi saymak güzel değildir, çünkü o zaman kelâm makabli ile karşılaştırma durumundan çıkar. Zira maksat onların alırken ve verirken farklı davrandıklarını açıklamaktır; yoksa işe girişip girişmemek değildir. Bir de o durum Mushaf hatunda benzerlerinde olduğu gibi elifle yazılmasını gerektirirdi.

4- “Onlar gerçekten diriltileceklerini sanmıyorlar mı?” çünkü öyle sanan bu gibi çirkin şeylere cesaret etmez. Artık buna kesin inanan hiç etmez. Bunda onların hallerini yansıtmaya ve onlara şaşma iması vardır.

5; 6- “Liyevmin azîm (büyük bir günde)” onu büyütmesi ondaki şeyin büyük olmasındandır. “Yevme (o günde insanlar kalkarlar)” yevme meb’ûsune lafzı ile mansuptur yahut car ile mecrurdan bedeldir, cer ile (yevmi) okunuşu da onu destekler. “Âlemlerin Rabbi için” hükmü için. Bu rette, şaşmada, zannın zikredilmesinde, günün büyüklükle nitelenmesinde, onda insanların Allah için ayağa kalkmasında, ondan âlemlerin Rabbi olarak tabir edilmesinde eksik tartmayı men ve gününün büyüklüğü hususunda birçok mübalağalar vardır.

7- “Kellâ (hayır)” eksik ölçmekten, yeniden dirilme ve hesaptan gafletten mendir. “Gerçekten kötülerin kitabı” amellerinin yazıldığı şey yahut amellerinin yazılması “elbette Siccîn’dedir” insanlar ve cinlerden kötülerin amellerini içinde toplayan bir kitaptır. Nitekim şöyle demiştir:

8; 9- “Siccîn’in ne olduğunu sana ne bildirdi? Yazılmış bir kitaptır” yani yazısı açık yazılmış yahut işaretli bir kitaptır; onu gören onda hayır olmadığını bilir. Siccîn secn’den fi’l veznindedir, kitabın lakabıdır, çünkü o, hapse sebeptir ya da atılmıştır. Nitekim: Yerin altında ıssız bir yere atılmıştır, denilmiştir. Şöyle de denilmiştir: O, bir yerin adıdır, takdirde şöyledir: Ma kitabus siccîn (Siccîn’in kitabı nedir?) ya da mahallü kitabın merkumin demektir ki muzaf hafz edilmiştir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝۱۰ الَّذِينَ يَكْذِبُونَ
يَوْمَ الدِّينِ ۝۱۱ وَمَا يَكْذِبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝۱۲ إِذَا تُتْلَىٰ
عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝۱۳ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ۝۱۴ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُورُونَ ۝۱۵ ثُمَّ إِنَّهُمْ
لَصَالُوا الْجَحِيمِ ۝۱۶ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ۝۱۷ كَلَّا
إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَرِ لَفِي عِلِّيِّينَ ۝۱۸ وَمَا أَفْرِكُ مَا عَلِمُونَ ۝۱۹ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ۝۲۰
يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ۝۲۱ إِنَّ الْأَبْرَرَ لَفِي نَعِيمٍ ۝۲۲ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ۝۲۳

10 – Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara.

11 – Onlar ki ceza gününü yalanlıyorlar.

12 – Onu ancak her mütecaviz, çok günahkâr yalanlar.

13 – Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: “Öncekilerin masalları” der.

14 – Hayır, doğrusu, kazandıkları şeyler onların kalplerini paslandırdı.

15 – Hayır, gerçekten onlar o gün Rablerinden perdelenmişlerdir.

16 – Sonra gerçekten onlar elbette alevli ateşe girecekler.

17 – Sonra onlara: “İşte yalanladığınız şey budur” denir.

18 – Hayır, gerçekten iyilerin kitabı elbette İlliyyîn'dedir.

19 – İlliyyîn'in ne olduğunu sana ne bildirdi?

20 – Yazılmış bir kıptır.

21 – Ona yaklaştırmışlar şahitlik eder.

22 – Gerçekten iyiler elbette nimetlerdedir.

23 – Koltuklar üzerinde bakarlar.

10; 11- “Yazıklar olsun o gün yalanlayanlara” hakkı yahut o günü. “Onlar ki ceza gününü yalanlıyorlar”. Bu da özelleştiren yahut açıklayan veyahut kınayan bir sıfattır.

12- “Onu ancak her mütecaviz yalanlar” bakmada mütecaviz, taklide saplanmış, öyle ki Allah'ın kudret ve ilmini eksik görür, ölüleri tekrar diriltmesini imkânsız sayar “çok günahkâr” şehvetlere dalan, öyle ki şehvetlerin ötesini görmez ve başka şeyleri kusursuz yapmaya çalışır.

13- “Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: Öncekilerin masalları, der” aşırı cahilliğinden ve haktan yüz çevirdiğinden; artık ona aklî deliller fayda vermediği gibi naklî deliller de fayda vermez.

14- “Hayır” bu sözden men etmektedir “doğrusu, kazandıkları şeyler onların kalplerini paslandırdı”. Bu da dediklerini rettir ve sözün onları nereye götürdüğünü açıklamadır. Şöyle ki isyanların sevgisi, içine dalmakla onları mağlup etti, sonunda kalplerinin üzerinde pas oldu; bu nedenle hakkı ve batılı tanımadılar. Çünkü bir şeyi çok yapmak meleke haline gelmesine sebeptir. Nitekim aleyhissalat ves-salam şöyle demiştir: Kul her günah işledikçe kalbine siyah bir nokta vurulur, sonunda kalbi simsiyah olur. Ayette geçen reyn pastır. Hafs idgam etmeyerek (sekte ile bel râne) okumuştur.

15- “Kellâ (hayır)” bu da pas yapan kazançtan men etmektedir “gerçekten onlar Rablerinden perdelenmişler” müminlerin tersine onu göremezler. Kim Allah Teala'yı görmeyi inkâr ederse, bunu kralın huzuruna girmekten men olunan kimselere benzetmekle horlanmış kabul eder. Ya da muzaf takdir eder mesela an rahmeti rabbihim (Rablerinin rahmetinden perdelenmişler) yahut an kurbi rabbihem (rablerine yaklaştırılmaktan perdelenmişler) gibi.

16; 17- “Sonra gerçekten onlar elbette alevli ateşe girecekler” ateşe girer, onun sıcaklığını çekerler. “Sonra onlara: İşte yalanladığınız şey budur, denilir” bunu onlara Zebaniler der.

18;...21- “Kellâ (hayır)” bu da birincisinin (kellâ inne kitabel füccari) tekrarıdır, nitekim onun arkasından kötüler tehdit edilmişti. Bu da eksik ölçmenin kötülük, tam ölçmenin de iyilik olduğunu bildirmek içindir ya da yalanlamadan rettir. “Gerçekten iyilerin kitabı elbette İlliyyîn'dedir. İlliyyîn'in ne olduğunu sana ne bildirdi? Yazılmış bir kitaptır”. Bunun izahı da yukarıda benzerinde geçtiği gibidir. “Ona yaklaştırılmışlar şahitlik eder” onun yanında hazır olur, onu muhafaza ederler veyahut kıyamet gününde içindekine şahitlik ederler.

22; 23- “Gerçekten iyiler elbette nimetlerdeler, koltuklar üzerinde” haclelerdeki sedirlerde “bakarlar” kendilerini sevindirecek nimetlere ve gezinti yerlerine.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ۚ ۲۴ يُسْقُونَ مِنْ رَاحٍ مَخْتُومٍ ۚ ۲۵
 خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ۚ ۲۶
 وَمِزَاجُهُمْ مِنْ تَسْنِيمٍ ۚ ۲۷ عَيْنَا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۚ ۲۸ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا
 كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۚ ۲۹ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغْلِبُونَ ۚ ۳۰
 وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ۚ ۳۱ وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا
 إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ۚ ۳۲ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ۚ ۳۳ فَالْيَوْمَ
 الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ۚ ۳۴ عَلَىٰ الْأَرَائِكِ
 يَنْظُرُونَ ۚ ۳۵ هَلْ تُوبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۚ ۳۶

24 – Yüzlerinde nimetlerin tazeliğini tanırsın / görürsün.

25 – Mühürlü halis şaraptan içerler.

26 – Sonu mısıktır. Artık yarışanlar bunda yarışsınlar.

27 – Katkısı Tesnim'dir.

28 – Bir pınar ki ondan yaklaştırmışlar içerler.

29 – Gerçekten suç işleyenler, iman edenlere gülerlerdi.

30 – Onlara rastladıkları zaman kaş göz hareketi yaparlardı.

31 – Ailelerine döndükleri zaman zevk duyarak dönerlerdi.

32 – Onları gördükleri zaman: “Gerçekten bunlar elbette sapıklar” derlerdi.

33 – Hâlbuki onların üzerine gözcüler olarak gönderilmediler.

34 – Bugün de iman edenler kâfirlere gülerler.

35 – Koltuklar üzerinde bakarlar.

36 – Kâfirler yaptıklarının cezasını çektiler mi?

24- “Yüzlerinde nimetlerin tazeliğini görürsün” nimetin güzellik ve parlıtısını. Yakup meçhul kalıbı ile tu'rafu ve ref ile de nadratu okumuştur.

25; 26- “Mühürlü halis şaraptan içirilirler” (rahîk) katışıksız demektir **“mührü misktir”** yani kapları çamur yerine misk ile mühürlüdür. Belki de bu onun nefasetini gösteren bir temsildir ya da onun bir sonu vardır ki o da misk kokusudur demektir. Kisai te'nin fethi ile hatemuhu okumuştur ki mühürlendiği ve son verildiği şeydir. **“Bunda”** yani halis şarapta yahut nimette **“yarışanlar yarışsınlar”** rağbet edenler buna rağbet etsinler.

27- “Katkısı Tesnim'dendir” Tesnim belli bir pınarın özel ismidir, ona Tesnim denilmesi yerinin yüksekliğindendir ya da şarap kalitesinin yüksekliğindendir.

28- “Bir pınar ki ondan yaklaştırılmışlar içerler” çünkü onlar sade içerler, zira onlar Allah'tan başkası ile meşgul olmamışlardır. Diğer cennet halkları ise karışık içerler. **“Aynen”** lafzı medih (emdehu) yahut Tesnim'den hâl olarak mansuptur. Biha'da söylenecek söz **“yeşrebü biha ibadullahi”** (İnsan: 6) kavlindeki ile aynıdır.

29- “Gerçekten suç işleyenler” yani Kureys'in ileri gelenleri **“iman edenlere gülerlerdi”** fakir müminlerle alay ederlerdi.

30- “Onlara rastladıkları zaman kaş göz hareketi yaparlardı” birbirlerine göz kırpar ve göz işareti ederlerdi.

31- “Ailelerine döndükleri zaman zevk duyarak dönerlerdi” onlarla alay etmekten haz duyarlardı. Hafs (medsiz) fekihine okumuştur.

32- “Onları gördükleri zaman: “Gerçekten bunlar elbette sapıklar” derlerdi. Müminleri gördükleri zaman onları sapıklığa nispet ederlerdi.

33- “Hâlbuki onların üzerine gönderilmediler” müminlerin üzerine **“gözcüler olarak”** amellerini kayıt altına alıcılar ve doğruluk ve sapıklıklarına şahitlik ederek.

34- “Bugün de iman edenler kâfirlere gülerler” onları ateşin içinde hor vaziyette ve elleri boyunlarına bağlı olarak gördükleri zaman. Şöyle de denilmiştir: Onlara cennet kapısı açılır ve onlara: Cennete girin, denilir. Oraya varınca kapıları yüzlerine kapanır; müminler de onlara gülerler.

35- “Koltuklar üzerinde bakarlar” bu da yedhakune'den hâldir.

36- “Kâfirler gördüler mi?” sevaplandılar mı **“Yaptıklarının karşılığını”**. Hamze ile Kisai lam'ı se'ye idgam ederek (hessüvvibe) okumuşlardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Mutaaffin suresini okursa, Allah ona kıyamet gününde mühürlü şaraptan içirir.

84 / İNŞİKAK SURESİ

Mekke'de inmiştir.

25 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ١ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ٢ وَإِذَا الْأَرْضُ
 مُدَّتْ ٣ وَالْقَتَّ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ٤ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ٥
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَدَّحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَنَحَافَلَةٍ ٦ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ
 كِتَابَهُ يَمِينَهُ ٧ فَسَوْفَ يُحَلِّبُ حِسَابًا يَسِيرًا ٨ وَتُثْقَلُ إِلَىٰ
 أَهْلِهِ مَسْرُورًا ٩ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ١٠ فَسَوْفَ
 يَدْعُوا بُرُورًا ١١ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ١٢ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ١٣

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Gök yarıldığı zaman,
- 2 – Rabbini dinlediği zaman ki buna layık kılınmıştır.
- 3 – Yer uzatıldığı,
- 4 – İçindeki atıp da boşaldığı,
- 5 – Rabbini dinlediği zaman ki buna layık kılınmıştır,
- 6 – Ey o insan, şüphesiz sen Rabbine bir didinme ile didinmekte-
sin; ona da kavuşacaksın.
- 7 – Kime kitabı sağından verildi ise,
- 8 – İleride kolay bir hesaba çekilecektir.
- 9 – Allesine de sevinçle dönecektir.
- 10 – Kime de kitabı sırtından / arkasından verildi ise,
- 11 – İleride helâki / ölümü isteyecektir.
- 12 – Çılgın ateşe girecek.
- 13 – Çünkü o allesinde sevinçli idi.

1- “Gök yarıldığı zaman” bulutla, mesela Allah Teala’nın: “O gün gök bulutla yarılır” (Furkan: 25) ayeti gibi. Hazreti Ali radiyallahu anh: Samanyolundan yarılır, demiştir.

2- “Rabbini dinlediği zaman” ona kulak verdiği yani kudret eseri.

ne itaat ettiği zaman demektir. Bu da onun yarılmasını irade ettiği zaman olacaktır ki ona amirine kulak veren ve sözünü dinleyen biri gibi itaat eder. **“Ve buna layık olduğu zaman”** dinlemeye ve itaate layık kılındığı zaman. Hukka bikeza fehüve mahkukun ve hakikun şeklinde çekimi yapılır.

3; 4; 5- **“Yer uzatıldığı zaman”** yayıldığı zaman, bu da dağlarının ve tepelerinin yerinden uzaklaştırıldığı zaman olur **“İçindekileri attığı zaman”** hazineleri ve ölüleri dışarı çıkardığı, öyle ki karnında hiçbir şey kalmadığı zaman **“Rabbini dinlediği zaman”** onları atmada ve içini boşaltmada **“ki buna layık kılınmıştır”** dinlemeye demektir. Tekrar edilmesi, her iki cümlelerin kudreti tek başına göstermesinden dolayıdır. İza'nın cevabı da kapalı şeyi korkunç hale getirmek için mahzuftur ya da Tekvir ve İnfitar surelerinde geçen ile yetinmek içindir veyahut:

6- **“Ya eyyühel insanü (ey o insan, şüphesiz sen Rabbine bir didinme ile didinmekteisin; ona da kavuşacaksın)”** kavlinin ona delalet ettiği içindir. Takdiri de şöyledir: İnsan didinmesinin karşılığını görecektir yani o didinme ona tesir edecektir ki bu da kedehahu deyiminden gelir ki tırmalamak demektir ya da iza'nın cevabı mülakıhi kavlidir, ya eyyühel insanü inneke kadihün ila rabbike itiraz cümlesidir (ara cümledir). Ona didinmek, vereceği karşılığa kavuşmak için koşmaktır.

7; 8- **“Kime kitabı sağından verildi ise, ileride kolay bir hesaba çekilecektir”** basit ve tartışılmayan bir hesaba.

9- **“Ailesine sevinçle dönecektir”** mümin akrabalarının yanına ya da müminler grubuna veyahut cennetteki hurilerden oluşan ailesine demektir.

10- **“Kime de kitabı sırtının arkasından verildi ise”** yani arkasından soluna verilirse, demektir. Şöyle de denilmiştir: Sağ eli boynuna bağlanır, sol eli de sırtına getirilir.

11- **“İleride helâki ölümü çağırarak”** ölümü temenni edecek ve: Ya süburah diyecek ki o da helâktir.

12- **“Ve yaslâ (çılgın ateşe girecektir)”** Hicazlı iki kurra ile Şamlı kurra ve yusallâ okumuşlardır. Çünkü Allah Teala: **“Ve tasliyetü cahîm”** (Vakıa: 94) demiştir. Yuslâ da okunmuştur, mesela **“ve nuslihi cehen-nem”** (Nisa: 15) gibi.

13- **“Çünkü o ailesinde idi”** yani dünyada **“sevinçli idi”** mal ve mevki ile şımarmış, ahireti kafasından silmiş idi.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ۚ ﴿١٤﴾ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۚ ﴿١٥﴾ فَلَا تَقْسِمُ بِالْشَفَقِ ۚ ﴿١٦﴾
 وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۚ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۚ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ۚ ﴿١٩﴾ فَمَا
 لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا
 يُكَنِّبُونَ ۚ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ۚ ﴿٢٣﴾

- 14 – Gerçekten o asla dönmeyeceğini zannetti.
 15 – Hayır, gerçekten Rabbi onu görmektedir.
 16 – Yoo, şafağa yemin ederim,
 17 – Geceye ve topladığı şeye,
 18 – Toplandığı (dolunay halini aldığı) zaman aya,
 19 – Elbette halden hale bineceksiniz (gececeksiniz).
 20 – Onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?
 21 – Onlara Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar.
 22 – Bilakis o kâfirler yalanlıyorlar.
 23 – Allah onların sinelerinde sakladıklarını pektyi bilendir.

14; 15- “Gerçekten o asla dönmeyeceğini zannetti” Allah Teala’ya rucu etmeyeceğini. “Belâ (hayır)” len edatundan sonra icaptır (müs-pettir). “Gerçekten Rabbi onu görmektedir” amellerini bilmektedir; onu ihmal etmez; bilakis onu kendine döndürür ve amelinin karşılığını verir.

16- “Yoo, şafağa yemin ederim” güneş batuktan sonra ufukta görülen kızılığa. Ebu Hanife radiyallahu anh: O, güneş batuktan sonraki beyazlıktır, demiştir. Ona böyle denilmesi inceliğindendir, o da şefkatten (kalp inceliğinden) gelir.

17- “Geceye ve topladığı şeye” toplayıp bürüdüğü şeye ki onlar da hayvanlar ve diğerleridir. Vesekahu fetteseka vestevseka şeklinde çekimi yapılır. Şair şöyle demiştir:

(Müstevsikatin lev yecidne saika)

Develer topludur, keşke bir sürücü bulsalar!

Ya da geceye ve yerlerine sürdüğü şeylere demektir ki bu da vesika-dan gelir ki çalınan devedir.

18; 19- “Toplandığı zaman aya” dolup da bedir halini alan aya ant olsun, **“elbette halden hale geçeceksiniz”** evreden evreye demektir, bu da şiddette başkasına denk olan şeydir. Denk olan haldir de denilmiştir. Ya da çeşitli şiddet mertebelerinden geçeceksiniz demektir, o da ölüm, kıyamet durakları ve korkularıdır ya da ondan önceki belalardır ki o zaman tabaka'nın çoğulu olur. İbn Kesir, Hamze ve Kisai be'nin fethi ile leterkebenne okumuşlardır ki lafız itibarı ile insana ya da Resul aleyhissalat vesselam'a hitaptır. Mana da şöyle olur: Bir hal ve mertebeden sonra şerefli bir hale ve mertebeye geçeceksin. Ya da Miraç gecesi tabakasından (katından) sonra gökteki tabakalardan birine geçeceksin demektir. Be'nin kesri ile leterkebinne de okunmuştur ki nefse hitap olur. Gaip ye'siyle leyerkebenne de okunmuştur. An tabak lafzı da tabakan'ın sıfatıdır ya da zamirden haldir, mücavizen ettabaka ya da mücavizine lehu (tabakadan yahut tabakalardan geçerek) demektir.

20; 21- “Onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?” kıyamet gününe (ahirete). **“Onlara Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar”** boyun eğmiyorlar ya da tilavet secdesi yapmıyorlar. Çünkü rivayet edildiğine göre aleyhissalat vesselam Efendimiz: “Vescüd vakterib (secde et, yaklaş)” (Alak: 19) ayetini okumuş, yanındaki müminlerle beraber secde etmiştir. Kureyş de tepelerinin üstünde alkış tutmuştur, ayet de bunun üzerine inmiştir. Ebu Hanife bunu secdenin vacip olduğuna delil getirmiştir. Çünkü bu, duyup da secde etmeyenleri kınamadır. Ebu Hureyre radiyallahu teala anhu'dan burada secde ettiği ve: Allah'a yemin ederim ki ben ancak Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den burada secde ettiğini gördükten sonra secde ettim, dediği rivayet olunmuştur.

22; 23- “Bilakis kâfirler yalanlıyorlar” yani Kur'an'ı. **“Allah onların sinelerinde sakladıklarını bilendir”** göğüslerinde gizledikleri inkâr ve düşmanlığı.

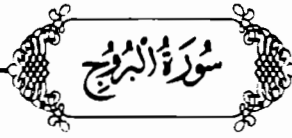
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

24 – Öyleyse onları acıklı bir azapla müjdele.

25 – Ancak iman edip iyi şeyler yapanlar müstesnadır ki onlar için kesilmeyen bir mükâfat vardır.

24; 25- “Öyleyse onları acıklı bir azapla müjdele” onlarla alay ederek. “İllellezine (ancak iman edip iyi şeyler yapanlar müstesnadır)”. İstisna da munkatı yahut muttasıldır. (Muttasıla göre) maksat onlardan tövbe ve iman edenlerdir. “Onlar için eksilmeyen bir mükâfat vardır” memnun kesilen yahut başa kakılan demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim İnşikak suresini okursa, Allah onu kitabı arkasından verilenlerden olmaktan korur.

85 / BURUC SURESİ

Mekke'de inmiştir.

22 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۙ (۱) وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۙ (۲) وَشَahidٍ وَمَشْهُودٍ ۙ (۳)
 قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۙ (۴) النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ۙ (۵) إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۙ (۶)
 وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۙ (۷)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, burçlar sahibi göğe,
- 2 – Va'dedilen güne,
- 3 – Şahide, şahitlik edillene ki,
- 4 – Hendeklerin sahibi gebertildi.
- 5 – Tutuşturucu ateşin sahibi (hendekler).
- 6 – O zaman onlar onun üzerinde / kenarında oturuyorlar,
- 7 – Müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı.

1- “Ant olsun, burçlar sahibi göğe” yani on iki burca ki bunlar sa-raylara benzetilmiştir. Çünkü onlara gezegenler iner ve orada sabit yıldızlar durur. Ya da ayın evreleridir veyahut büyük gezegenlerdir. Onlara burç denilmesi görünmelerindendir ya da göğün kapılarına; çünkü inenler onlardan çıkarlar. Burç maddesinin aslı görünmek içindir.

2; 3- “Va'dedilen güne” kıyamet gününe, “şahide ve şahitlik edillene ki” o günde şahit olan mahlukata ve o günde hazır edilen acayıplere. Şahid ile meşhudun nekire olması sıfatlarının anlatılamayacak olmasından ya da çokluğu mübalâğa etmek içindir. Sanki: Ne kadar şahitlik eden ve şahitlik edilen vardır demektir. Ya da Peygamber aley-hissalat vesselam ile ümmetidir yahut ümmeti ile diğer ümmetlerdir veyahut her peygamber ile ümmetidir veyahut Halık ile mahlûktur. Ya da aksidir; çünkü Halık halkından haberdardır, o (mahluk) da onun varlığına şahittir ya da hafaza meleği ile mükelleftir yahut Araf gününü hacılardır veyahut Cuma günü ile Cuma kılanlardır. Çünkü Cuma günü ona şahitlik eder veyahut her gün ile o gündeki insanlardır.

4- “Hendeklerin sahipleri öldürülmüştür”. Bunun kasem'in cevabı olduğu söylenmiştir, takdiri de: Lekad kutile demektir. Çünkü sure

müminleri eziyetlere dayanmaya teşvik etmek ve kendilerinden önce nelerin cereyan ettiğini (geçtiğini) hatırlatmak içindir. Uhdud had'dir o da yerdeki yarık (hendek)tir. Huk ile uhkuk da yapı ve mana itibarı ile aynıdır. Merfu hadiste şöyle denilmiştir: Bir kralın sihirbazı vardı, yaşlanınca kral ona çiraklık etmek üzere bir delikanlı verdi. Delikanlının yolu üzerinde bir rahip vardı, kalbi ona ısındı. Bir gün yolda bir yılan gördü, yolu tutmuştu, insanları geçirmiyordu. Bir taş aldı ve: Allah'ım, eğer rahibi daha çok seviyorsan, yılanı öldür, dedi ve onu öldürdü. Delikanlı ondan sonra anadan gözsüz doğanları, alaca hastalarını iyileştirmeye ve hastalara şifa vermeye başladı. Kralın meclis arkadaşı (nedimi) kör oldu; çocuk onu da iyileştirdi. Kral ona, kendisini kimin iyileştirdiğini sordu, o da: Rabbim, dedi. Kral ona kızdı, o da delikanlıyı salık verdi; o da rahibi salık verdi. Kral onu testere ile ikiye ayırdı. Delikanlıyı bir dağa götürmelerini ve zirvesinden aşağı atmalarını emretti. Dağ sarsıldı, onlar helak oldular, çocuk kurtuldu. Kral onu boğulması için bir gemiye bindirdi; onlar da suya boğuldular, delikanlı kurtuldu. Delikanlı krala: Sen beni öldüremezsin, ancak halkı toplarsın, beni asarsın, okluğumdan bir ok çeker ve: Bu delikanlının Rabbisinin adıyla diye atarsın, beni öyle öldürürsün, dedi. Kral da ona bir ok attı, yanağına saplandı, o da öldü. Halk delikanlının Rabbine iman etti. O zaman kral hendekler kazılmasını ve içinde ateşler yakılmasını emretti. Dininden dönmeyeni içine attı. En sonunda bir kadın geldi, yanında bir çocuk vardı. Kadın çekimser davrandı, çocuk: Anne, sabret, sen haklısın, dedi. Kadın da ateşe daldı. Hazreti Ali radiyallahu anh'ten: Bir Mecusi kralı halka hitap etti ve: Allah kız kardeşlerin nikahını helal etti, dedi; onlar da kabul etmediler. O da ateş hendekleri kazılmasını emretti. Kabul etmeyenleri içine attı. Şöyle de denilmiştir: Necran halkı Hırisyanlığı kabul edince Himyer Kralı Yahudi Zu Nuvas, dininden dönmeyenleri yaktı.

5- "Ennari (ateşin)" bu da uhdud'dan bedel-i iştimaldir, "tutuşturucu ateşin sahibi" bu da ateşin sıfatıdır, onun büyük olduğunu ve yükselen alevinin çokluğunu gösteren sıfattır. Elvekud'daki lam cins içindir.

6, 7- "O zaman onlar onun üzerinde" etrafında "oturuyorlardı", kuud kaid manasınadır. "Müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı" kralın emrini yerine getirmede kusur etmediklerine dair birbirlerine şahitlik ediyorlardı. Ya da kıyamet gününde kendi yaptıklarına şahitlik edeceklerdir; çünkü elleri ve ayakları aleyhlerine şahitlik edecektir.

وَمَا تَقْهَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا

بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۙ ۘ (۸) الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ۙ (۹) إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۙ (۱۰) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۙ (۱۱)
إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ۙ (۱۲) إِنَّهُ هُوَ يَبْدِئُ وَيَعِيدُ ۙ (۱۳) وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ۙ (۱۴) ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۙ (۱۵) فَعَلَّ لِمَا يُرِيدُ ۙ (۱۶) هَلْ أَتَاكَ حَبِثُ
الْجُنُودِ ۙ (۱۷) فِرْعَوْنُ وَثَمُودُ ۙ (۱۸)

8 – Onlardan ancak mutlak galip, övgüye layık Allah'a iman etmelerinden dolayı intikam alıyorlardı.

9 – O ki, göklerin ve yerin mülkü onundur. Allah her şeye hakkı ile şahittir.

10 – Erkek müminleri ve kadın müminleri yakıp sonra da tövbe etmeyenler için cehennem azabı vardır ve onlar için yangın azabı vardır.

11 – Şüphesiz onlar ki iman edip iyi şeyler yaptılar, onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte bu en büyük kurtuluşur.

12 – Şüphesiz Rabbinin tutup yakalayışı elbette çok çetindir.

13 – Çünkü o, başlatır ve tekrar eder.

14 – O çok bağışlayan, çok sevendir.

15 – Çok yüce Arş'in sahibidir.

16 – İstedliğini çekinmeden yapandır.

17 – Sana orduların haberi geldi mi?

18 – Fir'avn ve Semud'un.

8- “Onlardan intikam aldılar” onlara kızdılar “mutlak galip, övgüye layık Allah’a iman etmelerinden dolayı” bu da şu beyitteki türden istisnadır (kınamaya benzer medih):

*Onlarda kusur yoktur, ancak şu vardır ki kılıçları
Düşman ordularını kırmaktan körelmiştir.*

Allah’ı aziz yani azabından korkulan galip ve sevabı umulur nimet veren övgü sahibi olarak nitelemiş, bunu da:

9- “O ki, göklerin ve yerin mülkü onundur. Allah her şeye hakkı ile şahittir” kavli ile tespit etmiştir. Bu da onun iman ve ibadet edilmeye layık olduğunu bildirmek içindir.

10- “Erkek müminleri ve kadın müminleri yakıp” eziyetlere maruz bırakıp “sonra da tövbe etmeyenler için cehennem azabı vardır” inkârlarından dolayı “ve onlar için yangın azabı vardır” ötekileri yaktukları için ilaveten yangın azabı vardır. Belki de ateşe yakanlardan hendek sahipleri ve yangın azabından da, ateşin dönüp onları yaktuğu murat edilmiştir.

11- “Şüphesiz onlar ki iman edip iyi şeyler yaptılar, onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte bu en büyük kurtuluştur”. Çünkü dünya ve içindekiler onun yanında küçüktür.

12- “Gerçekten Rabbinin tutup yakalayışı elbette çok çetindir” şiddeti kat kattır, çünkü batş maddesi şiddetle yakalamaktır.

13- “Çünkü o, başlatır ve tekrar eder” yaratmayı başlatır ve tekrar eder ya da kâfirleri dünyada yakalamayı başlatır, onu ahirette de tekrar eder.

14- “O çok bağışlayandır” tövbe edeni, “çok sevendir” itaat edeni.

15- “Arş’in sahibidir” halıkıdır. Arş’ten murat mülktür de denilmiştir. Rabbikenin sıfatı olarak zılarşi de okunmuştur. “Mecîd (çok yüce)” zat ve sıfatında çok büyük. Çünkü o vacibülvücuttur, kudret ve hikmeti tamdır. Hamze ile Kisai rabbike’nin sıfatı olarak “elmecidi” okumuşlardır. Ya da mecid Arş’in sıfatıdır, mecitliği de yükseklik ve azametidir.

16- “İstedliğini çekinmeden yapandır” kendi fiillerinden olsun başkalarının fiillerinden olsun hiçbir istediği çekimserlik gösteremez.

17; 18- “Sana orduların haberi geldi mi? Fir’avn ve Semud’un”. Bu ikisini cunudi’dan bedel yapması Fir’avn’dan kendisi ve kavminin murat edilmesindendir. Mana da şöyledir: Onların elçileri yalanladıklarını ve başlarına geleni bilmiş durumdasın; öyleyse teselli ol ve kavminin yalanlamalarına sabret ve onları ötekilerin başlarına gelenin misli ile ikaz et.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۝ ١٩ وَاللَّهُ

مِنْ وَرَائِهِمْ مَحْيطٌ ۝ ٢٠ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ۝ ٢١ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ۝ ٢٢

19 – Hayır, kâfirler yalanlamadadır.

20 – Allah onları arkalarından kuşatıcıdır.

21 – Doğrusu o yüce Kur'an'dır.

22 - Levh-i Mahfuz'dadır.

19- “Hayır, kâfirler yalanlamaktadır” ondan vazgeçmezler, bel edatının içerdği idrabin manası şudur: Onların halleri bunların hallerinden daha acayıptır; çünkü onların kıssalarını işittiler, helak izlerini gördüler ve onlarınkinden daha şiddetli vaziyette yalanladılar.

20- “Allah onları arkalarından kuşatıcıdır” kuşatılan nasıl kuşatanın elinden kaçamazsa, onlar da onun elinden kaçamazlar.

21- “Doğrusu o yüce Kur'an'dır” doğrusu yalanladıkları bu şey, şerefli; nazım ve mana itibarı ile eşsiz bir kitaptır. İzafetle “kur'anı mecidin” şeklinde de okunmuştur ki kur'anı rabbın mecidin (şerefli Rabbın Kur'an'ıdır) demektir.

22- “Levh-i Mahfuz'dadır” tahrif edilmekten muhafaza edilmiştir. Nafi Kur'an'ın sıfatı olarak ref ile mahfuzun okumuştur. Fi lûhin de okunmuştur ki o da havadır yani yedinci kat ve içinde Levh'in bulunduğu göğün üstündedir, demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Buruc suresini okursa, Allah ona dünyadaki her Cuma ve Arefe'nin sayısınca onar sevap verir.

86 / TARIK SURESİ

Mekke'de inmiştir.

17 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ١ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ٢ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ٣
 إِنَّ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ٤ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ٥
 خُلِقَ مِنْ مَّوَدَّاقٍ ٦ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ٧ إِنَّهُ عَلَى
 رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ٨ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ٩ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ١٠
 وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ١١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, göğe, Tarık'a,
- 2 – Tarık'ın ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 3 – Delip geçen yıldızdır.
- 4 – Her nefsin üzerinde mutlaka bir koruyucu vardır.
- 5 – İnsan neden yaratıldı, baksın,
- 6 – Dökülen bir sudan.
- 7 – Bel ile göğüs kaburgalarının arasından çıkar.
- 8 – Şüphesiz o, onu döndürmeye elbette kadirdir.
- 9 – O günde ki sırlar yoklanır.
- 10 – Artık onun için hiçbir kuvvet, bir yardımcı yoktur.
- 11 – Dönüş sahibi göğe ant olsun.

1- “Ant olsun, göğe, Tarık'a” gece görünen yıldız. O (Tarık) aslında gece yolcusudur, örf icabı özellikle gece gelene denildi, sonra da gece görünende kullanıldı.

2; 3- “Tarık'ın ne olduğunu sana ne bildirdi? Delip geçen yıldızdır”. Parlaktır, sanki karanlığı ışıyla deler geçer ya da gökleri deler geçer. Ondan yıldız cinsi murat edilmiştir ya da bilinen yıldızdır ki o da Zühal (Satürn)dür. Ondan evvela genel bir sıfatla (tarıkla) tabir etti, sonra da onu (delme) özelliği ile tefsir etti; bu da şanını yüceltmek içindir.

4- “İn küllü nefsin (her nefsin üzerinde mutlaka vardır)” yani du-

rum şöyledir ki her nefsin üzerinde mutlaka vardır **“bir koruyucu”** gözcü, in edatı inne’den tahfif edilmiştir, lam da fasiladır, ma edatı da zaittir. İbn Amir, Asım ve Hamze lemma okumuşlardır, o da illa manası-nadır, in de nafiye, cümle de her iki ihtimale göre kasemin cevabıdır.

5- **“İnsan neden yaratıldı, baksın”** onun üzerinde gözcü olduğunu zikredince arkasından insana başlangıcına bakmasını tavsiye etti ki yeniden diriltilmesinin doğru olduğunu bilsin de gözcü ona ancak sonunda onu sevindirecek şey yazsın.

6- **“Hulika (dökülen bir sudan)”** bu da istifhamın cevabıdır. Main dafık, zi difkân (dökülen) manasıdır. O da iterek dökmektir. Maksat da rahimde iki sudan karışandır, çünkü:

7- **“Bel ile göğüs kaburgalarının arasından çıkar”** demiştir. Erkeğin beli ile kadının teraib denilen göğüs kemikleri arasından çıkar. Eğer meninin gıdanın dördüncü derecede hazmından oluştuğu ve bütün organlardan süzüldüğü, sonunda da bu organların oluşacağı bir kıvama geldiği ve yeri de yumurtaların yanında birbirine dolanmış damarlar olduğu doğru ise, hiç şüphe yoktur ki onu meydana getirmede en etkili organ beyindir. Bunun içindir ki meni beyne benzer ve cimada aşırıya kaçanda hızla zafiyet görülür. Yine bu nedenledir ki onun bir halefi vardır; o da omurilik. O da beldedir. Ondan da göğse inen birçok dal ayrılır. Bu ikisi meni kapçıklarına en yakın olan bölgelerdir. Bu nedenledir ki özellikle o ikisi zikredilmiştir. İki fetha ile saleb, iki zamme ile sulub da okunmuştur. Onda bir dördüncü lügat daha vardır ki o da sâlib’tir.

8- **“İnnahu (şüphesiz o, onu döndürmeye elbette (tekrar yaratmaya) kadirdir)”** innahu zamiri Halık’a gitmektedir, hulika lafzı da bunu göstermektedir.

9- **“Yevme (o günde ki sırlar yoklanır)”** bilinir içeride olan güzel duygular, gizli ameller ve kötü duygular ayrılır. Yevme rac’ihî’nin zarfıdır.

10- **“Artık onun için yoktur”** insan için yoktur **“hiçbir kuvvet”** içinde buna mani olacak bir güç yoktur **“bir yardımcı da yoktur”** azabı ondan savacak bir yardımcı.

11- **“Dönüş sahibi göğe ant olsun”** her turda hareket ettiği yere tekrar gelir. Şöyle de denilmiştir: Burada geçen rec’ yağmurdur, ona böyle denildiği gibi evb de denilmiştir. Çünkü Allah Teala onu vakit vakit geri döndürür. Ya da bulut suyu denizden taşır, sonra da onu yere döndürür, denildiği için böyle denilmiştir. Buna göre sema lafzından bulutu murat etmek de caizdir.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۚ إِنَّهُ لَقَوَّلٌ ۝۱۲

فَصَلِّ ۝۱۳ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝۱۴ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝۱۵

وَأَكِيدُ كَيْدًا ۝۱۶ فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ أَهْمِلُهُمْ رُوَيْدًا ۝۱۷

12 – Çatlak sahibi yere ki,

13 – Şüphesiz o (Kur'an hak ile batılı) elbette ayıran bir sözdür.

14 – O şaka değildir.

15 – Şüphesiz onlar tuzak kurmakla tuzak kuruyorlar.

16 – Ben de tuzak kurmakla tuzak kuruyorum.

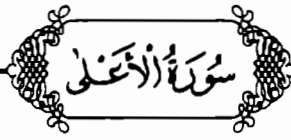
17 – Öyleyse kâfirlere süre tanı, onlara az bir süre vermekle süre ver.

12; 13- “Çatlak sahibi yere ki” ondan çatlayarak çıkan bitkiye ve yahut bitki ve pınarlarla yarılan şeye demektir “şüphesiz o” Kur'an “elbette ayıran bir sözdür” hakla batılı ayıran.

14; 15- “O şaka değildir” o tamamen ciddidir. “Şüphesiz onlar” yani Mekke halkı “tuzak kurmakla tuzak kuruyorlar” onu iptal etmek ve nurunu söndürmek için.

16- “Ben de tuzak kurmakla tuzak kuruyorum” onlara ummadıkları yerden gazabına tuzak kuruyorum, onlardan intikam alıyorum.

17- “Öyleyse kâfirlere süre tanı” onlardan intikam almakla meşgul olma ya da helâklerini acele isteme. “Onlara az bir süre vermekle süre ver” kısa vade ile süre ver. Tekrar ve üslubun değiştirilmesi Efendimiz'i daha çok teskin etmek içindir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Tarık suresini okursa, Allah ona gökteki her yıldız sayısınca on sevap verir.

87 / A'LA SURESİ

Mekke'de inmiştir.

19 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ① الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ② وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ③
 وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ④ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ⑤ سَتَقَرُّكَ فَلَآ
 تَنسَى ⑥ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ⑦ وَيَسِّرْكَ لِلْيُسْرَى ⑧
 فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ⑨ سَيَذَكَّرُ مَنْ يَخْشَى ⑩

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – En yüce Rabbinin adını tespih et.

2 – O ki yaratıp düzenledi.

3 – O ki, takdir edip yol gösterdi.

4 – O ki, otlığı çıkardı;

5 – Onu simsiyah çer çöp yaptı.

6 – Sana okutacağız; sen de unutmayacaksın.

7 – Ancak Allah'ın dilediği müstesna. Çünkü o, açığı da bilir, gizli kalanı da.

8 – Seni en kolayına muvaffak kılacağız.

9 – Sen de öğüt ver, eğer öğüt fayda sağlarsa.

10 – Korkan kimse öğüt alacaktır.

1- “En yüce Rabbinin adını tespih et” onun adını sapık teviller, başkası da onun gibidir iddiası ve onu saygısızca anmakla aşırılığa kaçmaktan tenzih et. Sübhane rabbiyel a'lâ şeklinde de okunmuştur. Hadiste şöyle denilmiştir. “Fesebbih bismi rabbikel azîm” (Vakıa: 74) ayeti inince, aleyhissalat vesselam Efendimiz: Bunu rukuunuzda söyleyin; “sebbihisme rabbikel a'lâ” (A'lâ: 1) ayeti inince de: Bunu da secdenizde söyleyin, dedi. Daha önce rukuda: Allahümme leke reka'tü (Allah'ım senin için ruku ettim), secdede de: Allahümme leke secettü (Allah'ım, senin için secde ettim) derlerdi.

2- “O ki yaratıp düzenledi” her şeyi yarattı, onun yaratılışını tesviye etti; onu kemale erdirecek ve geçimini sağlayacak şekilde yarattı.

3- “O ki takdir edip yol gösterdi” eşyanın cinslerini, nevilerini, şahıslarını, miktarlarını, sıfatlarını, fiillerini ve ecellerini takdir etti. “Yol gösterdi” onu doğal ve iradî olarak fiillerine yöneltti; bunu da eğilim-

ler ve ilhamlar yaratmak; deliller gösterip ayetler indirmekle yaptı.

4; 5- **“O ki otu çıkardı”** hayvanların yayılacağı şeyleri, **“onu kaldı”** yeşerttikten sonra **“simsiyah çer çöp kaldı”** kuru ot kaldı. Şöyle de denilmiştir: Ahvâ lafzı mer'â'dan hâldir yani onu koyu yeşilliğinden dolayı simsiyah görünür yaptı.

6; 7- **“Sana okutacağız”** Cebrail aleyhisselam'ın dili ile ya da okuma ilham etmekle seni okur yapacağız **“sen de unutmayacaksın”** ezberinin kuvvetinden ve ümmi olmana rağmen unutmayacaksın. Ta ki bu da senin için başka bir mucize olsun. Üstelik böyle haber verdiği halde böyle gelişmesi de başka bir mucizedir. Şöyle de denilmiştir: (Fela tensa) nehiydir (unutma), (tensâ'daki) elif ayet sonunun tutması için fasıladır (aslı tense'dir), mesela: **“Essebîlâ (Ahzab: 65) gibi (aslı essebile'dir). “Ancak Allah'ın dilediği müstesna”** okunmasını nesh etmekle unutturmak gibi. Bundan bunun az ve nadir olduğu da murat edilmiş, denilmiştir. Çünkü rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz namazda bir ayet eksik okudu, Übey ayetin nesh edildiğini zannedip bunu sordu. O da: Unuttum, dedi. Ya da bu ifade unutmayı tamamen bertaraf etmek içindir, çünkü azlık olumsuzluk için de kullanılır (azsa yok sayılabilir). **“Çünkü o, açığı da bilir, gizliyi de”** hallerinizden açıkta olanı da gizli olanı da bilir. Ya da Cebrail aleyhisselam ile birlikte açık okumanı ve sendeki unutma korkusunu ki onu aklında bırakmak yahut unutturmakla hangisinde menfaatiniz olduğunu bilir.

8- **“Seni en kolayına muvaffak edeceğiz”** vahyi ezberlemede veya dindarlıkta seni en kolay yola hazırlayacağız ve seni ona muvaffak kılacacağız. Bu nükte dolayısıyladır ki nüyessirûke demiştir de, nüyessirû leke dememiştir. Bu cümle de senukriûke'nin üzerine atıftır, innehu ya'lemü de itiraziyedir.

9- **“Sen öğüt ver”** iş yoluna girdikten sonra **“eğer öğüt fayda verirse”**. Belki de bu şart, öğüt verme tekrar edildikten ve bazılarının ümit kesildikten sonradır. Ta ki kendini yormasın ve arkalarından hayıflanmasın, mesela: **“Sen onların üzerinde bir zorba değilsin” (Kaf: 45) ayeti gibi.** Ya da öğüt verilenleri kınamak içindir ve öğüdün onlara etki etmeyeceği bilindikten sonradır yahut öğüt vermenin ancak yarar vereceği bilinirse olacağı içindir. Bundan dolayıdır ki yüz çevirene yanaşılmaması emredilmiştir (*Zariyat: 54*).

10- **“Korkan kimse öğüt alacaktır”** Allah Teala'dan korkan öğüt alacak ve ondan yararlanacaktır. Bu da üzerinde düşünmek ve gerçekliğini bilmekle olur. Bu, ârif-i billahı da bu konuda tereddüt edeni de içine alır.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝۱۱ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ۝۱۲ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝۱۳ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۝۱۴ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ
فَصَلَّى ۝۱۵ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۝۱۶ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۝۱۷
إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى ۝۱۸ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ۝۱۹

11 – En bedbaht ondan kaçacaktır.

12 – O ki, en büyük ateşe girer.

13 – Sonra orada ölmez de dirilmez de.

14 – Gerçekten felah buldu arınan.

15 – Rabbinin adını anıp namaz kılan.

16 – Doğrusu, siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz.

17 – Ahiret ise daha hayırlı ve daha sürekli dir.

18 – Gerçekten bu elbette ilk / eski suhuf'lardadır.

19 – İbrahim ile Musa'nın suhuf'larında.

11- “Elbette ondan kaçacaktır” öğütten uzak duracaktır “en bedbaht olan” kâfir, çünkü o fasıktan daha bedbahttır ya da kâfirlerden en bedbaht olan demektir, çünkü o, küfrün içine dalmıştır.

12- “O ki en büyük ateşe girer” cehennem ateşine, çünkü aleyhis-salat vesselam Efendimiz şöyle demiştir: Bu ateşiniz cehennem ateşinin yetmişte biri kadardır. Ya da en büyük ateş, cehennemin en alt katındakidir.

13- “Sonra orada ölmez” ki rahat etsin, “dirilmez de” yeni hayat-tan istifade etsin.

14- “Gerçekten felah buldu arınan” küfür ve isyandan temizlenen ya da çok takva gösteren ki tezekkâ zekâ'dan (artmaktan) gelir ya da namaz için abdest alan veyahut zekât veren.

15- “Rabbinin adını anan” kalbi ve dili ile “namaz kılan”. Bu da: “Beni anmak için namaz kıl” (Taha: 14) ayeti gibidir. Anmaktan iftitah tekbirini murat etmek de caizdir. Şöyle de denilmiştir: Tezakka fıtır sadakasını (fitresini) verdi, Rabbinin adını andı da bayram gününü onu tekbir edip bayram namazını kıldı demektir.

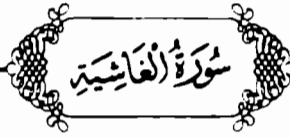
16- “Doğrusu siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz” sizi ahirette

mutlu edecek şeyi yapmıyorsunuz. Hitap da üslup değiştirerek bedbahtlardır ya da gizli kul (de, söyle) kavli iledir veyahut herkesedir; çünkü dünya için çalışmak genellikle daha çoktur. Ebu Amr ye ile (yü'sirune) okumuştur.

17- “Ahiret ise daha hayırlı ve daha süreklidir” çünkü onun nimeti özünden lezzetlidir, içinde sıkıntıya sokacak şey yoktur, kesilmez de.

18- “Gerçekten bu elbette ilk suhuflardır”. Hâzâ (bu) işareti kad eflaha (gerçekten felah buldu) kavline işarettir. Çünkü o dünya işlerini ve gökten indirilen kitapların özünü içine almaktadır.

19- “İbrahim ile Musa'nın suhuflarında” bu da suhufil ülâ'dan bedeldir (onlarla eşdeğerdir). Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Kim A'lâ suresini okursa, Allah ona İbrahim, Musa ve Muhammed'e indirdiği her harf sayısınca onar sevap verir. O Peygamberlere salat ve selam olsun.

88 / ĞAŞİYE SURESİ

Mekke'de inmiştir.

26 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝١ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۝٢ عَامِلَةٌ
 نَاصِبَةٌ ۝٣ تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً ۝٤ تَسْقَى مِنْ عَيْنٍ آتِيَةٍ ۝٥ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ
 إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۝٦ لَا يَسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ۝٧ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ۝٨
 لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ۝١١
 فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝١٢ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ۝١٣ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ۝١٤
 وَنَمَازٌ مَصْفُوفَةٌ ۝١٥ وَزَرَابِيُّ مَثْبُوتَةٌ ۝١٦

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Sana geldi mi o kaplayanın haberi,
- 2 – Bazı yüzler öne eğilen,
- 3 – Çalışan, yorulandır.
- 4 – Kızgın bir ateşe girer.
- 5 – Son derece sıcak bir kaynaktan içirilir.
- 6 – Onlar için kuru diken dışında bir yiyecek yoktur.
- 7 – Semirtmez de açlığı gidermez de.
- 8 – Bazı yüzler o gün nimet içinde,
- 9 – Çalışmasından dolayı hoşnuttur.
- 10 – Yüksek cennette.
- 11 – Orada boş laf ıslıtmaz.
- 12 – Orada akan bir kaynak vardır.
- 13 – Orada yüksek sedirler vardır.
- 14 – Konulmuş kupalar,
- 15 – Sıra sıra dizilmiş yastıklar.
- 16 – Serilmiş halılar.

1- “Sana geldi mi o kaplayanın haberi” zorluklarıyla insanları bü-rüyen o belanın haberi ki o da kıyamet günüdür ya da ateştir, bu da:

“Yüzlerini ateş kaplar” (*İbrahim: 50*) kavlinden gelir.

2; 3; 4- “Bazı yüzler öne eğilir” hordur, “çalışandır, yorulandır” yorulacağı şeyde çalışır, mesela zincirleri çekmek, çamura çöken deve gibi ateşe dalmak, (ateşin) tepelerinde ve ovalarında inip çıkmak gibi ya da çalışmış ve o gün fayda vermeyecek amellerde yorulmuştur. “Bir ateşe girer” onun içine atılır, Ebu Amr, Yakup ve Ebu Bekir tuslâ okumuşlardır ki o da aslâhullahu (Allah onu ateşe attı) deyiminden gelir. Mübalağa için şedde ile tusallâ da okunmuştur. “Kızgın” son derece sıcak demektir.

5- “Son derece sıcak bir kaynaktan içirilir” sıcaklığı son dereceye varmış demektir.

6- “Onlar için kuru diken dışında bir yiyecek yoktur” darî şıbrık dikeninin kurusudur, yaş olduğu sürece deve onu yer. Buna benzer ateşte biten bir ağaçtır da denilmiştir. Belki de bu, onların yiyeceğidir: zakkum ile ğislîn başkalarının yiyeceğidir. Ya da darî’den maksat develerin zararlı olduğu ve faydası olmadığı için çekindiği bir yiyecektir.

7- “Semirtmez de açlığı gidermez de”. Yiyecekten maksat bu ikisinden biridir (bunda ise ikisi de yoktur).

8; 9- “Bazı yüzler o gün nimet içinde” naimah yumuşak yahut nimet içinde demektir. “Çalışmasından dolayı hoşnuttur” işinden memnundur, çünkü sevabını görmüştür.

10- “Yüksek cennette” yeri yüksek yahut kadrü kıymeti yüksek.

11; 12- “Orada ışıtmazsın” ey muhatap, ya da yüzler ışıtmaz demektir. İbn Kesir, Ebu Amr ve Rüveys meçhul olarak ye ile (layesmeu) okumuşlardır. Nafi de te ile okumuştur. “Orada boş bir laf” lağiyeten lağven yahut za lağvin veyahut nefsen telğu demektir (manalar yaktırır). Çünkü cennet halkının kelamı zikir ve hikmettir. “Fiha aynun (orada akan bir kaynak vardır)” suyu akar, kesilmez. Nekire olması tazim (büyütmek) içindir.

13- “Orada yüksek sedirler vardır” boyu yahut değeri yüksek demektir.

14- “Ve ekvabün (kupalar)” ekvab kûb’un çoğuludur, o da kulpsuz kaptır “konulmuş” önlerine dizilmiş.

15- “Ve nemariku (yastuklar)” nemark feth ve zam ile nemruka’nın yahut numruka’nın çoğuludur. “Masfufeh (sıra sıra dizilmiş)” birbirine dayanmış.

16- “Ve zerabiyyü (halılar)” lüks halılar ki zerbiyye’nin çoğuludur “mebsuseh (serilmiş)” döşenmiş demektir.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ

كَيْفَ خَلَقَتْ ۖ (١٧) وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۖ (١٨) وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ
نُصِبَتْ ۖ (١٩) وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۖ (٢٠) فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ۖ (٢١)
لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ۖ (٢٢) إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ۖ (٢٣) فَيَعْلِبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ
الْأَكْبَرُ ۖ (٢٤) إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ۖ (٢٥) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۖ (٢٦)

17 – Develere bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmış?

18 – Göğe (bakmıyorlar mı) nasıl yükseltilmiş?

19 – Dağlara (bakmıyorlar mı) nasıl dikilmiş?

20 – Yere (bakmıyorlar mı) nasıl döşenmiş?

21 – Öyleyse hatırlat, sen ancak bir hatırlatıcısın.

22 – Onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin.

23 – Ancak kim yüz çevirir, inkâr ederse,

24 – Allah ona en büyük azabı eder.

25 – Şüphesiz dönüşleri yalnız bizedir.

26 – Sonra şüphesiz hesapları da yalnız bizedir.

17- “Bakmıyorlar mı” ibret nazarı ile “deveye, nasıl yaratılmış?” öyle bir yaratılmış ki Halık’ın kemal-i kudretini ve güzel tedbirini gösterir. Öyle ki onu uzak diyarlara ağırlıklar taşımak için yaratmıştır. Onu iri yaratmıştır; çökerken yüklemek, kalkarken taşımak için. Yulardan kim çekerse ona itaat eder. Boynu uzundur ağırlıkları taşımak için. Yerden her biteni yer, on güne kadar susuzluğa dayanır ki çölleri ve sahraları kat edip geçsin. Bunun yanı sıra başka menfaatleri de vardır. Bunun içindir ki hayvanlarda olan ilâhî ayetleri beyan etmek için özellikle zikredilmiştir. O, mürekkep şeylerin (madenlerin, bitkilerin ve hayvanların) en şerefli ve en sanatlısıdır. Bir de o Araplara göre bunların en acayibidir. İbil’den istiare yolu ile bulut murat edilmiştir de denilmiştir (buluta bakmıyorlar mı nasıl yaratılmış?).

18- “Göğe bakmıyorlar mı nasıl yükseltilmiş?” direksiz olarak.

19- “Dağlara bakmıyorlar mı nasıl dikilmiş?” onlar sağlamdır, sarsılmaz.

20- “Yere bakmıyorlar mı nasıl döşenmiş?” öyle döşenmiş ki döşek gibi olmuştur. Bu dört fiil malum kalıbı ile mütekellim vezninde ve mansup racii mahzuf olarak okunmuştur (halaktü, rafatü, nasabtü, setahtü). Mana da şöyledir: Basit ve bileşik çeşitli mahluklara bakmıyorlar mı, baksınlar da Allah Teala’nın sonsuz kudretinin mükemmelliğini anlasınlar, yeniden diriltmeye gücünün yettiğini inkâr etmesinler. Bunun içindir ki arkasından ahireti zikretmiş, hatırlatmasını emretmiş ve şöyle demiştir:

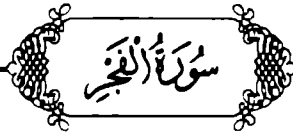
21- “Öyleyse hatırlat, sen ancak bir hatırlatıcısın”. Bakmazlarsa ve ibret almazlarla sana bir şey yoktur, çünkü senin görevin sadece tebliğdir.

22- “Onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin” musallat değilsin, Ki-sai aslı üzere sin ile (müseytır) okumuştur. Hamze de işmam ile okumuştur (sad’a ze kokusu vermiştir).

23; 24- “İlla men tevella (ancak kim yüz çevirir, inkâr ederse)” fakat kim arkasını döner ve inanmazsa, “Allah ona en büyük azabı eder” yani ahiret azabını eder. İstisnanın muttasıl olduğu söylenmiştir; çünkü kâfirlerle cihat etmek ve onları öldürmek tasalluttur. Sanki onları dünyada cihat, ahirette de ateş azabı ile tehdit etmiştir. Bunun: “Fezekkir (öyleyse hatırlat)” kavlinde istisna olduğu da söylenmiştir. Yani sen hatırlat, ancak kim arkasını döner ve ısrar ederse, en büyük azabı hak eder. Bu ikisinin arasındaki de itiraz cümlesidir. Tembih edatı olarak “elâ” okunması da birinciye destekler.

25- “İnne ileyna iyabehüm (şüphesiz dönüşleri yalnız bizedir)”. Yani sonunda bize döneceklerdir. Şedde ile iyyabehüm de okunmuştur ki o zaman fiy’âl vezninde iyab’tan fey’ale’nin mastarı olur. Ya da evb’ten fi’âl veznindedir, birinci vav’ı dîvan’da olduğu gibi yey’e kalb olunmuş, sonra da idgam olunmuştur.

26- “Sonra şüphesiz hesapları yalnız bizedir” mahşerde, (aleyne) haberinin başa alınması tahsis ve tehditte mübalağa içindir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Ğaşıye suresini okursa, Allah onu kolay hesaba çeker.

89 / FECR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

30 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْفَجْرِ ١ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ٢ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ٣ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ٤ هَلْ
 فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرِ ٥ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ٦
 إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ٧ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ٨

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, fecre,
- 2 – On gecelere,
- 3 – Çifte ve teke,
- 4 – Yürüdüğü zaman geceye.
- 5 – Bunda akıl sahibi için yemin var mı?
- 6 – Görmedin mi, Rabbin Ad'e ne yaptı?
- 7 – Sütunların sahibi İrem'e,
- 8 – O ki, ülkeler arasında benzeri yaratılmadı.

1- “Ant olsun, fecre” sabaha yemin ederim, ya da uzayan (yayılan) ışığına, bu da: “Nefes aldığı zaman sabaha ant içerim” (*Tekvir: 18*) kav-
 li gibidir.

2- “On gecelere” Zilhicce’nin on gecesine, bunun içindir ki fecr
 de Arafe yahut kurban gününün şafağı ile tefsir edilmiştir. Ya da
 Ramazan’ın son on gecesine demektir. Nekire olması onu büyütme-
 k içindir. İzafetle “veleyali aşrın” şeklinde de okunmuştur ki bundan on
 gün yani on günün geceleri murat edilmiştir.

3- “Çifte, teke” çift ve tek bütün eşyaya demektir ya da mahluka-
 ta ve Halık’a demektir, çünkü: “Her şeyden bir çift yarattık” (*Zariyat:*
 49) demiştir, Halık da tektir. Kim bu ikisini element ve göklerle yahut
 burçlar ve gezegenlerle veyahut namazın teki ve çifti ile veyahut kur-
 ban ve Arafe günleriyle – ki bu, merfu hadiste rivayet edilmiştir - veya-
 hut başka şeylerle tefsir ederse, belki de gördükleri şeylerden Allah’ın
 birliğini en çok gösteren yahut dine müdahalesi olan veyahut yukarı-
 da geçene en çok münasip olanı veyahut yararı çok olup şükür gerektiren
 şeyleri dikkate almıştır. Vav’ın kesri ile vitr şeklinde de okunmuş-
 tur ki ikisi de lügattir, örneğin habr ve hibr gibi.

4- **“Yürüdüğü zaman geceye”** geçtiği zaman demektir, mesela: **“Arkasını döndüğü zaman geceye”** (*Müddessir: 33*) ayeti gibi. Böyle kayıtlaması şunun içindir; çünkü arka arkaya geçmesinde Allah'ın sonsuz kudretini ve bol nimetini daha çok gösterme vardır. Ya da yesrî fihi demektir ki sallal makamı gibidir (salla filmakami demektir). Ya'nın hafif de hafif olması için kesre ile yetinilmesindendir. Nafi ile Ebu Amr böyle okuyuşu ayet sonlarının tutması için vakf durumuna tahsis etmişlerdir. İbn Kesr ile Yakup hiç hafz etmemişlerdir. İtlak harfinden bedel olarak tenvinle (yesrin) de okunmuştur (ıtlak harfleri kelimenin sonundaki vav, ye ve eliftir).

5- **“Bunda var mı?”** yeminde yahut yemin edilen şeylerde **“kasem”** yemin ya da kendisi ile yemin edilen **“akıl sahibi için?”** ondan ibret alacak ve onunla gerçekliğini öğrenmek istediğini tekit edecek akıl sahibi. Hicr akıldır, ona bu ismin verilmesi, yaraşmayan şeylerden hacr (men) ettiği içindir. Nitekim ona akl, nühye ve hasat da denilmiştir, sonuncusu ihsâdan (saymaktan) gelir ki bir şeyi kayıt altına almaktır. Üzerine yemin edilen şey ise zikredilmemiştir ki o da leyüazzibenne lafzıdır,

6- **“Elemtere (görmedin mi, Rabbin Ad'e ne yaptı?)”** kavli de onu göstermektedir. Yani Ad bin Avs bin İrem bin Sam bin Nuh aleyhisselam'ın evlatlarıdır, Hud kavmidir. Onlara atalarının ismi verilmiştir, tıpkı Haşim oğullarına onun ismi verildiği gibi.

7- **“İreme (sütün sahibi İrem'e)”** bu da Ad'e matuftur, muzaf mukadderdir yani sıbt-ı irem (İrem'in torunları) demektir ya da ehl-i irem (İrem halkı) demektir, eğer şehirlerinin adı olduğu doğrulanırsa. Şöyle de denilmiştir: Bunlar ilk Ad'dir, dedelerinin adını almışlardır. Gayri munsarif olması alemlik ve müenneslikten dolayıdır. **“Sütünların sahibi”** yüksek bina yahut uzun boyların sahibi veyahut şanlı yüce ve ömürleri uzun demektir. Şöyle de denilmiştir: Ad'in Şeddad ve Şedid adlarında iki oğlu vardı. Bu ikisi kral oldular ve zalimane güç kullandılar. Sonra Şedid öldü, bütün mülk Şeddad'a kaldı, dünyanın mamur bölgelerine hükmetti, krallar ona boyun eğdiler. Cennetin adını duydu. Aden çöllerinde ona benzer bir şehir kurdu, ona da İrem adını verdi. Yapısı bitince ailesiyle beraber oraya doğru yürüdü. Bir gün bir gece kalmıştı ki Allah üzerlerine gökten bir sayha gönderdi, hepsi helak oldular. Abdullah bin Kılâbe, devesini ararken ona rastladığını söylemiştir.

8- **“O ki, ülkeler arasında benzeri yaratılmadı”** bu da İrem'in başka bir sıfatıdır, zamir de ona gitmektedir, İrem de ister kabilenin adı olsun isterse beldenin adı olsun.

bin de üzerlerine azap kırbacını indirdi” onlara karışık (çeşitli) azap etti, sevt maddesinin aslı karıştırmaktır. Örölmüş sınırlardan yapılan kırbaça sevt denilmesi kat kat örölmesindendir. Şöyle de denilmiştir: Dünyada başlarına gelen azap kırbaça benzetilmiştir, bu da şunu akla getirmek içindir ki bu, onlara ahirette hazırlanana kıyas edildiği zaman kılıcın yanında kırbaç gibi kalır.

14- “Şüphesiz Rabbin elbette gözetleme yerindedir” mîrsâd rasat (gözetleme) yapılan yerdir, rasadahu fiilinden mifâl veznindedir, vakatehu'dan mikat gibi. Bu da asilere azap etmek için beklemeye temsildir.

15- “Amma insan” bu da “şüphesiz Rabbin elbette gözetleme yerindedir” (*Fecr: 14*) kavline bağlıdır, sanki şöyle denilmiştir: O, ahiret için gözetleme yerindedir; ancak onun için gayret gösterilmesini ister. İnsanı ise dünya zevklerinden başka bir şey ilgilendirmiyor. “Rabbi onu denediği zaman” zenginlik ve bollukla imtihan ettiği zaman “ona ikram edip nimet verdiği zaman” mevki ve mal verdiği zaman: “Rabbim bana ikram etti, der” verdiği şeyle beni ağırladı, der. Feyekulu lafzı müpteda olan insan lafzının haberidir, fe de emma edatındaki şart manasından dolaydır. Ortadaki zarf da hükmen geridedir, sanki şöyle denilmiştir: İnsana gelince şöyle der: Rabbim beni nimetle denediği zaman bana ikram etti (hatırımı saydı). Şu da öyledir:

16- “Amma onu deneyip de rızkını kısıtı zaman” çünkü takdiri: İnsanı fakirlik ve rızık darlığı ile denediği zaman demektir ki alternatifi ile dengeli olsun “Rabbim beni horladı, der”. Çünkü insanın bakışı eksik ve düşüncesi kötüdür. Zira rızık darlığı bazen iki dünyada saygınlığa götürür, bolluk da düşmanlığa ve dünya sevgisine gömülmeye götürür. Bunun içindir ki onu her iki sözünden dolayı kınamış ve onu:

17; 18- “Kellâ (hayır)” diyerek bundan men etmiştir. Kaldığı birinci sözü ikramına mutabıktır (uygundur). (Onu kınamış) ve: Onu horladı ve rızkını daralttı dememiştir; nitekim “ona ikram etti ve nimet verdi” demiştir. Zira rızkı bolaltmak lütuftur, onu ihlal etmek ise ihanet (horlama) sayılmaz. İbn Amir ile Kufeliler vasılda ve vakıfta ye'siz olarak ekremeni ve ehaneni okumuşlardır. Ebu Amr'dan da aynısı rivayet edilmiştir. Nafi'de vakıfta onlara katılmıştır. İbn Amir de şedde ile fekaddere okumuştur.

“Bilakis yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu doyurmaya birbirinizi teşvik etmiyorsunuz”. Yani onların fiilleri sözlerinden daha kötü ve mala saldırmalarını daha çok göstermektedir; şöyle ki onlar yetime nafaka vermek ve iyilik etmekle ikram etmiyorlar, yetimi yedirmeye ailelerini teşvik etmiyorlar. Başkalarını ise hiç etmezler. Kufeliler vela tahâddune okumuşlardır.

وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ۝١٩ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝٢٠
 كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۝٢١ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۝٢٢
 وَجِئَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى
 لَهُ الذِّكْرَى ۝٢٣ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۝٢٤ فَيَوْمَئِذٍ
 لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ۝٢٥ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ۝٢٦ يَا أَيُّهَا
 النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۝٢٧ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ۝٢٨

19 – Mirası dermecesine bir yeme ile yersiniz.

20 – Malı bir sevme ile çok seversiniz.

21 – Hayır, yer bir sarsıntı ile yine bir sarsıntı ile sarsıldığı zaman,

22 – Rabbin ve melekler saf saf geldiği zaman,

23 – O gün cehennem getirildiği zaman, işte o gün insan (her şeyi) hatırlar; fakat hatırlama ona nasıl (yarar sağlar)?

24 – İnsan: Ah keşke, hayatım için önden gönderseydım, der.

25 – İşte o gün Allah öyle bir azap eder ki hiç kimse onunki gibi azap etmez.

26 – Hiç kimse onunki gibi bağlamaz.

27 – Ey o huzura eren nefis,

28 – Razi olarak, razı edilmiş olarak Rabbine dön.

19- “Mirası yersiniz” tûras mirastır, aslı vûras’tır, “dermecesine” lemмен zalemmin yani helâl haram demeden toplamaktır. Çünkü onlar kadınlara ve çocuklara miras vermezler ve onların hisselerini yerlerdi ya da miras bırakanın biriktirdiği şeyleri helal ve haram demeden yerlerdi, bunu da bilirlerdi.

20- “Malı bir sevme ile çok seversiniz” hırs ve açgözlülükle çok yersiniz. Ebu Amr, Sehl ve Yakup layükrımune’den yuhıbbune’ye kadar olanları ye ile ötekiler de te ile okumuşlardır.

21- “Hayır” bunu reddetmekte, yaptıklarını kabul etmemektedir, arkasından gelen de buna karşı tehdittir “yer bir sarsıntı ile yine bir sarsıntı ile sarsıldığı zaman” yani arka arkaya sarsıldığı, sarsılıp dağ-

lar ve tepeler dümdüz yahut toz duman olduğu zaman demektir.

22- “Rabbin geldiği zaman” yani kudretinin işaretleri ve kahrının izleri görüldüğü zaman demektir. Bunu sultanın huzurunda onun görünen heybetine ve siyasetine benzetmiştir. **“Ve melekler saf saf geldiği zaman”** derece ve rütbelerine göre dizildikleri zaman,

23- “O gün cehennem getirildiği zaman” bu da Allah Teala’nın: “cehennem açığa çıkarılmıştır” (*Naziat: 36*) ayeti gibidir. Hadiste şöyle denilmiştir: O gün cehennem yetmiş bin yularla getirilir, her yuların yanında da yetmiş bin melek onu çekerler. **“Yevmeizin (o gün)”** bu da iza dükketil ardu’dan bedeldir, ikisinin amili de **“yetezekkertül insanü”** (insan her şeyi hatırlar) kavlidir. Yani isyanlarını hatırlar ya da onlardan ibret alır, çünkü çirkinliğini bilir ve ondan pişman olur. **“Fakat hatırlama ona nasıl yarar sağlar?”** ona ne menfaati olur? Böyle tefsir edilmelidir ki yukarı (hatırlar) kavli ile ters düşmesin. Bu, tevbe kabul etmenin vacip olmadığına delil getirilmiştir. Çünkü bu hatırlama makbul olmayan bir hatırlamadır.

24- “İnsan: Ah keşke, hayatım için önden gönderseydim, der” yani bu hayatım için demektir ya da dünyadaki hayatımda iyi ameller etseydim, der. Bu temennide kulun kendi fiilini müstekillen yaptığına dair bir delalet yoktur; çünkü kısıtlama altında olan da bir şeyler temenni eder, ona imkânı olsun ister.

25; 26- “İşte o gün Allah öyle bir azap eder ki hiç kimse onun gibi azap edemez. Hiç kimse onun gibi bağlamaz” he zamiri Allah’a racidir yani kıyamet gününde Allah’ın yapacağı azabı başkası yapmaz, çünkü bütün iş ona aittir ya da zamir insana racidir yani hiçbir zebani onun gibi azap edemez. Bu ikisini Yakup ile Kisai meçhul kalıbı ile (la yuazzebu, vela yuseku) okumuşlardır.

27- “Ey o huzura eren nefis” burada gizli kavl maddesi vardır (yani onlara böyle denilir) o nefis de Allah’ın zikri ile tatmin olandır. Çünkü nefis sebepler ve sonuçlar silsilesinde yukarılara doğru çıkar; onun marifeti yanında durur ve onunla doyar başkasına ihtiyaç duymaz. Ya da hak ile tatmin olur, öyle ki hiçbir şüphe onu kuşkulandırmaz yahut ey iman eden nefis demektir ki ne bir korku ne de bir keder onu ürkütmez. Bu şekilde (el-âminetü) şeklinde de okunmuştur.

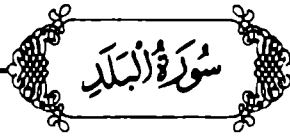
28- “Rabbine dön” emrine yahut vaadine ölümle dön. Nefisler bedenlerden önce âlem-i kuds’te mevcut idi, diyenlerin sözü de bunu akla getirir **“razı olarak”** sana verilenle **“razı edilmiş olarak”** Allah Teala’nın katında.

فَاذْخُلِي فِي عِبَادِيَ ۝۲۹ وَادْخُلِي جَنَّتِي ۝۳۰

29 – Haydi gir kullarımın arasına.

30 – Gir cennetime!

29; 30- “Haydi, gir kullarımın arasına” iyi kullarımın içine, “gir cennetime” onlarla beraber ya da mukarrebler zümresine gir, onların nuru ile aydınlan. Çünkü kutsal cevherler karşılıklı aynalar gibidir. Ya da kullarımın ayrıldığı bedenlerine gir yahut senin için hazırladığım sevap yurduma gir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Fecr suresini Zilhicce'nin on gecelerinde okursa, bağışlanır. Kim de onları diğer günlerde okursa kıyamet gününde ona nur olur.

90 / BELED SURESİ

Mekke'de inmiştir.

20 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ١ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ٢ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ ٣
 لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ٤ أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ٥
 يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ٦ أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ٧
 أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ٨ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ٩ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ١٠
 فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ١١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Yoo, yemin ederim şu beldeye,
- 2 – Sen bu beldede bulunurken,
- 3 – Babaya ve doğan şeye,
- 4 – Ant olsun, gerçekten insanı meşakkat içinde yarattık.
- 5 – İnsan hiç kımsenin ona güç yettiremeyeceğini mi sanıyor?
- 6 – “Ben yığın yığın mal telef ettim” der.
- 7 – Onu kımsenin görmediğini mi sanıyor?
- 8 – Ona vermedik mi, iki göz?
- 9 – Bir dil, idi dudak.
- 10 – Ona iki yol gösterdik.
- 11 – Sarp yokuşa atılmadı.

1; 2- “Yoo, yemin ederim, şu beldeye, sen bu beldede bulunur iken”. Kusursuz Allah haram belde’ye yemin etmiş, onu da Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in orada bulunması ile kayıtlamıştır. Bunu da onun büyük şerefini açıklamak için yapmıştır ve mekânın şerefının orada bulunanın şerefi ile olduğunu bildirmek için yapmıştır. Şöyle de denilmiştir: Hillün sana sataşmak helâldir, tıpkı onun dışındaki ava sataşmak helâl olduğu gibi (yani onlar senin için böyle düşünüyorlar) ya da gündüzün bir saatinde orada ne yapmak istersen sana helâldir, demektir. Bu da Fetih senesinde ona helâl kılındığına dair vaattir.

- 3- “Babaya” bu da hazel beled’e atıftır, baba da Âdem ya da

İbrahim'dir. O ikisine salat ve selam olsun **“ve ondan doğana”** zürriyetine ya da Muhammed aleyhissalat vesselam'a. Validin şeklinde nekire kılınması onu büyütme içindir, ma edatının men'e tercih edilmesi de taaccüp manasından dolayıdır, nitekim, Allah bilir ya **“bima vadaat”** (Al-i İmran: 36) kavlinde de böyledir.

4- **“Ant olsun, gerçekten insanı meşakkat içinde yarattık”** yorgunluk ve zorluk içinde, bu de kebiderrecülü kebeden deyiminden gelir ki ciğeri ağrımak, yanmaktır. Mükâbede lafzı da bundan gelir. İnsan hep zorlukların içindedir; başı rahim karanlığı ve darlığıdır, sonu da ölüm ve sonrasıdır. Bu da aleyhissalat vesselam Efendimiz'e Kureyş'ten çektiği şeyler için tesellidir.

5- **“Eyahsebû (insan sanıyor mu?)”** fiilindeki zamir Efendimiz'i çok rahatsız eden veyahut kuvvetine aldanan birine racidir, mesela Ebûleşed bin Kelde gibi. Bunun ayaklarının altına Ukâz'da tabaklanan öküz derisi konulurdu, on kişi çekerdi de deri parçalanırdı, kendisi yerinden oynamazdı ya da zamir onlardan her birine yahut insana gitmektedir. **“Hiç kimsenin ona gücünün yetmeyeceğini”** ondan intikam alacağını sanmıyor mu?

6- **“Der”** o vakitte **“ben yığın yığın mal telef ettim”**. Çok mal harcadım, bu da telebbedeş şey'ü deyiminden gelir ki bir şey biriktir. Maksat gösteriş ve övünmek için ya da Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e düşmanlık uğruna harcadığı maldır.

7- **“Onu kimsenin görmediğini mi sanıyor?”** harcarken yahut ondan sonra ki ona bunu sorar. Yani kusursuz Allah Teala onu görür ve ona cezasını verir ya da kendisini bulup hesap soracak birinin olmayacağını mı sanıyor? Sonra bunu şöyle diyerek açıkladı:

8; 9; 10- **“Ona vermedik ki iki göz”** göreceği iki göz **“bir dil”** onunla içindekini ifade edecek **“iki dudak”** o ikisi ile ağzını kapatır; konuşmada, yemede, içmede ve diğer şeylerde onlardan yararlanır. **“Ona iki yol gösterdik”** hayır ve şer yollarını ya da iki meme, meme manasına gelen necd'in esas anlamı yüksek yerdir.

11- **“Sarp yokuşa atılmadı”** yani yokuşa atılmakla o nimetlere şükretmedi, yokuşa atılmak da zor işe girismektir. Akebe dağ yoludur, onu aşağıda tefsir ettiği gibi istiare yolu ile köle azat etmede ve yemek yedirmede kullanmıştır:

وَمَا أَقْرَبُكَ مَا الْعَقَبَةُ ۖ فَكُ رَقَبَةً ۚ (۱۳)

أَوْ إِطْعَمٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۚ (۱۴) يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۚ (۱۵) أَوْ مِسْكِينًا

ذَا مَرْتَبَةٍ ۚ (۱۶) ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا

بِالْمَرْحَمَةِ ۚ (۱۷) أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَةِ ۚ (۱۸) وَالَّذِينَ كَفَرُوا

بِلِقَائِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۚ (۱۹) عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤَصَّدَةٌ ۚ (۲۰)

12 – Sarp yokuşun ne olduğunu biliyor musun?

13 – Bır boynun bağını açmak (köle azat etmek)tır.

14 – Yahut açlık gününde yemek yedirmektir.

15 – Yakınlığı olan bır yetime,

16 – Toz toprak içinde bır yoksula.

17 – Sonra da iman edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine merhameti tavsiye edenlerden oldu.

18 – İşte onlar sağın sahipleridir.

19 – Ayetlerimizi inkâr edenler ise, onlar solun sahipleridir.

20 – Üzerlerine ateş kapatılmıştır.

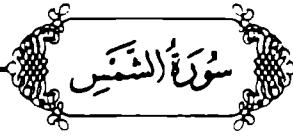
12;...16- “Sarp yokuşun ne olduğunu biliyor musun? Köle azat etmektir ya da açlık gününde yemek yedirmektir; yakınlığı olan yetime yahut toz toprak içinde bır yoksula”. Çünkü bu ikisinde nefisle mücadele vardır. Yokuşla murat edilenler çok olduğu için lem yerine la düşmesi güzel olmuştur. Çünkü la nerede ise tekrar edilmeden kullanılmaz. Zira mana şöyledir: Fela fekke rakabeten vela at’ame yetimen ev miskin. Mesğabe, makrebe ve metrebe mef’ale vezinlerindedir; sağıbe’den gelir ki acıkmaktır, karube’den gelir ki nesep bakımından yakınlıktır ve teribe’den gelir ki fakir düşmektir. İbn Kesir, Ebu Amr ve Kisai ikteham’e den bedel olarak fekke rakabeten ev at’ame okumuşlardır. “Vema edrake mel akabeh (sarp yokuşun ne olduğunu biliyor musun?)” kavli de ara cümledir, manası da şöyledir: Şüphesiz sen onun ne kadar zor ve ne kadar sevap kazandırdığını bilemezsin.

17- “Sonra iman edenlerden oldu” bunu da ikteham’e yahut fekke’nin üzerine sümme ile atfetmesi, imanın rütbe bakımından köle

azat etmekten ve yemek yedirmekten çok uzak (yüksek) olduğunu bildirmek içindir. Çünkü iman müstakildir ve diğer taatların kabulü için şarttır. “Tevasav” birbirlerine tavsiye ettiler “sabrı” Allah Teala’ya itaate sabrı “ve birbirlerine merhameti tavsiye ettiler” Allah’ın kullarına merhameti ya da Allah Teala’nın rahmetini kazandıracak şeyleri (iyi amelleri).

18; 19- “Ülaike (işte onlar sağın sahipleridir)” sağ tarafın ya da uğurun. “Ayetlerimizi inkâr edenler ise” kitap, kanıt veya Kur’an gibi hakka delil kıldığımız şeyleri inkâr edenler ise “onlar solun sahipleri” ya da uğursuzluğun. Müminleri ism-i işaret (ülaike) ile kâfirleri ise zamir (hüm) ile zikretmesinde gizli olmayan (açık) bir latife (nükte) vardır!

20- “Üzerlerine ateş kapatılmıştır” tabaka halinde örtülmüştür, bu da avsattül babe deyiminden gelir ki kapıyı örtmek ve kapatmaktır. Ebu Amr, Hamze ve Hafs âsattü’den getirerek hemze ile okumuşlardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Lauksimü bihazel beledi suresini okursa Allah Teala ona kıyamet gününde gazabından emin olduğuna dair bir berat (aman) verir.

91 / ŞEMS SURESİ

Mekke'de inmiştir.

15 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ١ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا ٢ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا ٣
 وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ٤ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ٥ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا ٦
 وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا ٧ فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ٨ قَدْ
 أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا ٩ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا ١٠

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, güneşe ve ışığına,
- 2 – Onu takip ettiği zaman aya,
- 3 – Onu açtığı zaman gündüze,
- 4 – Onu bürüdüğü zaman geceye,
- 5 – Göğe ve onu yapana,
- 6 – Yere ve onu döşeyene,
- 7 – Nefse ve onu düzenleyene,
- 8 – Ona kötülüğünü de sakınmasını da ilham etti.
- 9 – Gerçekten onu temizleyen iflah oldu.
- 9 – Gerçekten onu günaha gömen ziyan etti.

1- “Ant olsun, güneşe ve ışığına” parladığı zaman ziyasına, şöyle de denilmiştir: Dahve gündüzün (güneşin) yükselmesidir, duha da bunun üstündedir, feth ve med ile dahâ da günün neredeyse yarı olacak şekilde ilerlemesidir.

2- “Onu takip ettiği zaman aya” doğması ayın başında güneşin doğmasını ya da on dördünde batmasını takip ettiği ya da yuvarlaklıkta ve ışığının tamamlanmasında onu takip ettiği zaman demektir.

3- “Onu açtığı zaman gündüze” güneşi açığa çıkardığı zaman demektir, çünkü gündüz yayıldığı zaman güneş açığa çıkar ya da karanlığı yahut dünyayı veyahut yeri açığa çıkardığı zaman demektir. Bunların zikri geçmese de bilinmektedir.

4- “Onu bürüdüğü zaman geceye” güneşi bürüyüp de ışığını kapattığı zaman ya da ufukları veyahut yeri bürüdüğü zaman demektir. Atuf vav’ları ilk kasem ve bizatihi cer edatı olan ve kasem fiili yerine geçmekle kasemin atılmasını icap eden ilk vavın yerine geçtikleri için

mecrurları (kameri, vennehari, velleyli) ve zarfları (iza telaha, iza cel-leaha) geçen iki mecrura (eşşemsi) ve zarfa (duhaha) kendilerinden sonra gelene bağlamışlardır, tıpkı şu örnekte olduğu gibi: Darabe zey-dün amren ve bekrün haliden, bunu da değişik iki amile atfetmeden fail ve meful olarak yapmıştır (yani burada bir amilin iki mamulüne atfı yapılmış gibidir. Aynı iki amil olsa idi caiz olmazdı).

5- “Vessemai ve ma benaha (göge ve onu yapana)” ve men be-naha demektir. Ma’nın men’e tercih edilmesi, ma’nın vasfiyet manası taşımasındandır, sanki şöyle denilmiştir: Veşşeyil kadiri (onu yapan ve yapısı onun varlığını ve sonsuz gücünü gösteren şeye ant içerim). Bunun içindir ki onu (ma edatını) özellikle zikretmiştir. Şuralarda da durum aynıdır:

6; 7; 8- “Velardı ve ma tahaha ve nefsin vema sevvaha (yere ve onu döşeyene, nefse ve onu düzenleyene)”. Buradaki ma edatlarını mastariye kabul etmek, (elhemeha’daki) fiili failsiz kılar ve “feelheme-ha fucuraha ve takvaha (ona kötülüğünü de sakınmasını da ilham etti)” kavlindeki nazmı ve ma sevvaha ile ters düşürür. Ancak bilindiği için Allah lafzının gizlenmesiyle telafi edilir. Ve nefsin şeklinde neki-re verilmesi teksir (çoğaltmak) içindir, tıpkı “alimet nefsün” (Tekvir: 14) kavlinde olduğu gibi ya da tazim içindir. Nefisten murat edilen de Âdem’in nefsidir. Ona kötülüğün ve sakınmanın ilham edilmesi de bu ikisinin ona anlatılması ve hallerinin bildirilmesi içindir ya da bu iki-sini yapacak imkânın verildiğini bildirmek içindir.

9- “Gerçekten onu temizleyen iflah oldu” onu ilim ve amelle ge-liştiren demektir, bu da kasemin cevabıdır. Kasem lam’ının hafz edil-mesi de kasemin uzun olmasındandır. Sanki nefsi kemale erdirmeye ve onda mübalağa etmeye özendirince onlara Yaratıcının varlığını ve zatının vacibül vücut olduğunu, sıfatlarının da eksiksiz bulunduğunu gösterecek şeye yemin etmiştir ki Yaratıcıyı bilmek teorik kuvvet dere-celerinin en üst tabakasıdır. Ve onlara büyük nimetlerini hatırlatmıştır ki pratik melekelerin son noktası olan nimetlere şükürde gark olsun-lar (kendilerinden geçsinler). Şöyle de denilmiştir: Kad eflaha kavli bazı nefislerin hallerini zikretmek için bir münasebetle söylenmiş-tir, asıl cevap mahzuftur, takdiri de leyüdemdimennallahu’dur yani Allah Mekke kâfirlerini Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i inkar ettikleri için azapla mutlaka bürüyecektir, tıpkı Semud kavmini Salih aleyhisselam’ı inkâr ettikleri için azapla yerle bir ettiği gibi.

10- “Gerçekten onu günaha gömen ziyan etti” onu eksilten ve onu cehalet ve fasıklıkla gizleyen. Dessa’nın aslı dessese’dır, tıpkı takadda’nın aslının takaddada olduğu gibi.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ

بَطْغَوِيهَا^{١١} إِذِ انْبَعَثَ أَشْقِيهَا^{١٢} فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ
نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا^{١٣} فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَلَمْ يَمُوتْ عَلَيْهِمْ
رَبُّهُمْ يَذَنبُهُمْ فَسَوِّيهَا^{١٤} وَلَا يَخَافُ عُقْبِيهَا^{١٥}

11 – Semud azgınlığı ile yalanladı.

12 – En bedbahtları atıldığı zaman.

13 – Onlara Allah'ın elçisi. “Allah'ın devesine ve su içmesine dikkat edin!” dedi.

14 – Onu yalanladılar, deveyi sinirlediler / kestiler. Rableri de günahları yüzünden onların üzerlerini örtüverip dümdüz etti.

15 – Sonucundan korkmadan.

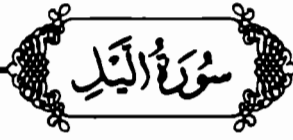
11- “Semud azgınlığı ile yalanladı” taşkınlığı sebebiyle ya da taşkın gibi tehdit edildiği azabını yalanladı, demektir, mesela “feühlik bittagıyeh (taşkınla helak edildiler)” (Hakka: 5) ayetinde olduğu gibi Aslı tuğyaha'dır; ye'sinin vav'a kalp olunması isimle sıfatı ayırma içindir. Zam ile rüc'a vezninde (tuğva) da okunmuştur.

12- “İzinbaase (atıldığı zaman)” kalktığı zaman, bu da kezzebe yahut tağva'nın zarfıdır “en bedbahtları” Semud'un en hayırsızı, o d Kudâr bin Salif'tir yahut o ve deveyi öldürmek için ona yardım ederler. Çünkü ef'al-i tafdil (ism-i tafdil) muzaf kılındığı zaman tekile d çoğula da müsait olur. Cemi olduğu takdirde en bedbaht olmaları deveyi kesme işini üstlenmelerindendir.

13; 14- “Allah'ın elçisi onlara: “Allah'ın devesine dikkat edin dedi!” yani Allah'ın devesini bırakın ve onu kesmekten sakının “ve s içmesine” sükya saky (sulamak) manasınadır; su içmesine mani olmayın, demektir. “Onu yalanladılar” yaptıkları takdirde azaba duca olacakları ikazını yalanladılar “deveyi sinirlediler. Rableri de üzerlerini örtüverdi” azabı kapak gibi üzerlerine geçirdi. Bu (demdeme la zı) nâkatün medmumetün kavlından faül fiilin tekrarı ile türetilmiştir ki her tarafı yağ bağlayan deve demektir. “Bizenbimim” günahları yüzünden “onları dümdüz etti” onları eşit olarak dümdüz etti ya d üzerlerine kapak gibi geçirdi, demektir; içlerinden ne küçük ne de büyük

yük kurtulan / kaçan olmadı ya da Semud'u helâk etmekle yerle bir etti demektir.

15- **“Sonucundan korkmadan”** yerle bir etmenin sonucundan ya da Semud'un helâkinin sonuç ve sorumluluğundan korkmadı ki birazlarını sağ bıraksın. Vela yahafü'deki vav hâl içindir, Nafi ile İbn Amir atıf olarak fe ile (fela yehafu) okumuşlardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Veşşemsi suresini okursa sanki üzerine güneşin ve ayın doğduğu şeyleri sadaka etmiş gibi olur.

92 / LEYL SURESİ

Mekke'de inmiştir.

21 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى^١ ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى^٢ ۝ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى^٣ ۝
 إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى^٤ ۝ فَلَمَّا مَنِ اعْطَى^٥ وَأَتَقَى^٦ ۝ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى^٧ ۝
 فَسَنِّيَرُهُ لِلْيُسْرَى^٨ ۝ وَأَمَّا مَنِ بَخِلَ^٩ وَاسْتَفْنَى^{١٠} ۝ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى^{١١} ۝
 فَسَنِّيَرُهُ لِلْعُسْرَى^{١٢} ۝ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى^{١٣} ۝ إِنَّ عَلَيْنَا^{١٤}
 لَلْهُدَى^{١٥} ۝ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى^{١٦} ۝ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى^{١٧} ۝
 لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى^{١٨}

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun geceye, bürüdüğü zaman,
- 2 – Gündüze, açıldığı zaman,
- 3 – Erkeği ve dişiyl yaratana,
- 4 – Gerçekten çalışmanız elbette farklıdır.
- 5 – O kimse ki, verdi ve sakındı,
- 6 – En güzeli tasdik etti,
- 7 – Biz onu en kolayına muvaffak kılacağız.
- 8 – O kimse ki cimrilik etti, ihtiyaç göstermedi,
- 9 – En güzeli yalanladı,
- 10 – Onu da en zora muvaffak kılacağız.
- 11 – Yuvarlandığı zaman malı ona fayda vermedi.
- 12 – Gerçekten elbette doğru yolu göstermek yalnız bizim üzerimizdir.
- 13 – Gerçekten elbette ilk de son da bizimidir.
- 14 – Ben sizi alevlenen bir ateşten uyardım.
- 15 – Ona ancak en bedbaht girer.

1- “Ant olsun geceye, bürüdüğü zaman” yani güneşi bürüdüğü zaman yahut gündüzü veyahut her şeyi karanlığı ile bürüdüğü zaman.

2- **“Gündüze, açıldığı zaman”** gece karanlığının ortadan kalkması ile açığa çıktığı zaman yahut güneşin doğması ile kendini gösterdiği zaman.

3- **“Erkeği ve dişiye yaratana”** doğumla meydana gelen her çeşitten erkek ve dişi sınıfını yaratan güçlü (Rabbe). Ma edatının mastariye olduğu da söylenmiştir.

4- **“Gerçekten çalışmanız elbette farklıdır”** mutlaka mesainiz (çabanız) değişik ve farklıdır, şettâ, şetî't'in çoğuludur.

5; 6- **“O kimse ki, verdi ve sakındı, en güzeli tasdik etti”** bu da farklı çalışmaların açıklamasıdır, mana da şöyledir: Kim taatla emiş kamış olur, masiyetten sakınır ve en güzel kelimeyi tadbik ederse, demektir. O da kelime-i tevhit gibi hakkı gösterendir.

7- **“Biz onu en kolayına muvaffak kılacağız”** onu kolaylık ve rahata götüren haslete hazırlayacağız, mesela cennete girme gibi. Bu da yesserel fereşe deyiminden gelir ki atı binmek için eğer ve yular ile hazırlamaktır.

8- **“O kimse ki cimrilik etti”** emrolunduğu şeyde **“ihtiyaç göstermedi”** dünya şehvetleri ile yetinerek ebedi nimetlerden yüz çevirdi,

9; 10- **“En güzeli yalanladı”** anlamını inkâr etmekle **“onu da en zora muvaffak kılacağız”** zora ve şiddete götüren haslete ki o da ateşe girmedir.

11- **“Vema yuğni anhu maluhu (malı ona fayda vermez)”** ma edatı, nefiydir ya da ret manasında istifhamdır (malı ona ne fayda verir?) **“ıza teradda (yuvarlandığı zaman)”** helak olduğu zaman. Teradda redy kökünden tefa'ale veznindedir ya da teradda fi hufretil kabri, kabir veyahut cehennem çukuruna yuvarlandığı zaman demektir.

12- **“Gerçekten elbette doğru yolu göstermek yalnız bizim üzerimizdir”** kaza ve kaderimiz gereği yahut hikmetimizin icabı hakka irşat etmek bizim üzerimizdir veyahut hidayet yolu bizim üzerimize demektir, mesela kusursuz Allah'ın: **“Doğru yol Allah'ın üzerinedir”** (Nahl: 9) ayeti gibi.

13- **“Gerçekten elbette ilk de son da bizimidir”** her iki yurttan dilediğimiz şeyi dilediğimiz kimseye veririz yahut doğru yolu bulanlara hidayetin sevabını veririz veyahut size hidayet etmemek bize zarar vermez, demektir.

14; 15- **“Ben sizi alevlenen bir ateşten uyardım”** tutuşan ateşten demektir. **“Ona girmez”** şiddetini çekerek ondan ayrılmaz **“ancak en bedbaht girer”** ancak kâfir girer; çünkü fasık ona girse de orada takılıp kalmaz. Bunun içindir ki ona eşka (en bedbaht) adını vermiş ve onu:

الَّذِي كَذَبَ وَتَوَلَّى ۖ وَسَيُجَنَّبُهَا ۝١٦

الَّتِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝١٧ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ

تُجْزَى ۝١٨ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝١٩ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝٢٠

16 – O ki yalanladı ve yüz çevirdi.

17 – Ondan en çok sakınan uzaklaştırılacak.

18 – O ki, arınmak için malını verir.

19 – Onun yanında bir kimse için karşılığı verilecek bir nimet yoktur.

20 – Ancak en yüce Rabbinin rızasını araması hariç.

21 – Elbette ileride razı olacaktır.

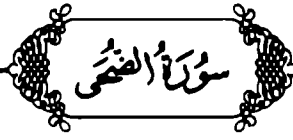
16- “O ki yalanladı ve yüz çevirdi” kavli ile nitelemiştir yani hakkı yalanladı ve taattan yüz çevirdi, demektir.

17; 18- “Ondan en çok sakınan uzaklaştırılacak. O ki” şirkten ve masiyetlerden kaçındı; çünkü ona girmez, kaldı ki girip yangısını çeksin! Bunun mefhum-ı muhalifi (ters anlamı) şudur: Masiyetten değil de şirkten sakınan ondan uzaklaştırılmaz (buna ihtiyacı olmaz). Bundan orada ebedi kalması lazım gelmez. Bu da geçen hasır durumuna ters değildir. “O ki malını verir” onu hayır yollarına harcar, çünkü: “yetezekkâ (arınır)” demiştir. Bu da yû’tî lafzından bedeldir ya da fa-ilinden hâldir.

19- “Onun yanında bir kimse için karşılığı verilecek bir nimet (borcu) yoktur” vermekle karşılığını ödeyeceği bir borç yoktur.

20- “Ancak en yüce Rabbinin rızasını araması hariç” bu da istisna-i munkatıdır ya da mahzuftan istisna-i muttasıldır, mesela ancak Rabbinin rızası için verir, bir nimeti karşılamak için değil, gibi.

21- “Elbette ileride razı olacaktır” bu da onu razı edecek sevabın va’didir. Bu ayetler Ebu Bekir radiyallahu anh hakkında inmiştir. Çünkü o, müşriklerin eziyet ettiği bir bölük insanla beraber Bilal’i de satın almıştı. Bunun içindir ki: En bedbaht kimseden Ebu Cehil yahut Ümeyye bin Halef murat edilmiştir, denilmiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Velleyli suresini okursa, Allah Teala ona razı oluncaya kadar verir ve onu zorluktan kurtarır, onu kolaylığa muvaffak kılar.

93 / DUHA SURESİ

Mekke'de inmiştir.

11 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالضُّحَىٰ ١ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ٣
 وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ٤ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ٥
 أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ٦ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ٧
 وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ٨ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ٩

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, kuşluğa,
- 2 – Sakinleştiği zaman geceye ki,
- 3 – Rabbin seni terk etmedi de (sana) darılmadı da.
- 4 – Elbette ahiret (son) senin için ilkten daha hayırlıdır.
- 5 – Elbette ileride sana verecek Rabbin, sen de razı olacaksın.
- 6 – Seni yetim bulup da barındırmadı mı?
- 7 – Seni kaybolmuş bulup da doğru yola iletmedi mi?
- 8 – Seni fakir bulup da zengin etmedi mi?
- 9 – Yetime gelince, onu ezme!

1 - “Ant olsun, kuşluğa” güneşin yükselme vaktine, özellikle bunun seçilmesi gündüzün onda kuvvetlenmesindendir ya da Musa aleyhis-salam onda Rabbi ile konuşmuş ve sihribazlar secdeye kapanmışlardır yahut da gündüze ant olsun demektir. Allah Teala’nın: “Azabımızın onlara kuşluk vakti gelmesinden emin mi oldular?” (A’raf: 98) kavli de bunu destekler, çünkü kuşluk beyat (gece) karşılığında kullanılmıştır.

2 - “Sakinleştiği zaman geceye ki” halk sakinleştiği zaman demektir ya da karanlığı koyulaştığı zaman demektir. Bu da secel bahrü deyiminden gelir ki denizin dalgaları sakinleşmektir. Geçen surede geçenin başa alınması, aslın böyle olmasındandır. Burada ise gündüzün başa alınması, şerefli olması düşüncesiyledir.

3 - “Rabbin seni terk etmedi” vedalaşan kimse gibi seni bırakmadı. Şeddesiz olarak vedeake de okunmuştur ki terk etmek manasınadır, bu da kasemin cevabıdır. “Sana darılmadı da” buğz etmedi de, mefulun hazf edilmesi daha önce zikredilmesinden dolayı ihtiyaç kal-

mamasından ve ayet sonlarının tutması içindir. Rivayete göre vahiy birkaç gün gecikti, çünkü inşallah dememiştir, nitekim Kehf suresinde geçmiştir ya da yüzüzlük eden bir dilenciye azarlamıştı yahut sedirinin altında bir köpek yavrusu ölüsü vardı veyahut başka bir sebepten dolayı kesilmişti. Müşrikler: Muhammed'i Rabbi terk etti, dediler. Ayet de onları reddetmek için indi.

4- “Elbette ahiret senin için ilkten daha hayırlıdır”. Çünkü o baki-
dir, kusursuzdur; bu ise fanidir, zararlarla doludur. Sanki kusursuz Rab
ona vahyi sürdüreceğini ve dünyada ona ikram edeceğini açıklayınca,
ahirette bundan daha üstün ve daha değerli şeyleri vaat etmiştir. Ya da
işinin sonu başından daha hayırlıdır, demektir. Çünkü sallallahu teala
aleyhi ve sellem yücelik ve mükemmellik mertebelerinde durmadan
yükselmektedir.

5- “Elbette ileride sana verecek Rabbin, sen de razı olacaksın”. Bu
da ona verdiği kemale eren bir nefis, işinin aydınlığa kavuşması, dinin
yücelmesi gibi verdiği ve kendinden başkasının bilemeyip de ileride
vermeyi vaat ettiği şeyleri içine alan bir vaattir. Lesevfe'deki lam iptida
içindir, müpteda hazf edildikten sonra haberin başına gelmiştir, tak-
diri: Veleente sevfe yu'tike demektir. Lam kasem için değildir; çünkü o
muzarinin başına ancak tekit nun'u ile birlikte geçer. Lam'ın sevfe ile
birleşmesi, vergisinin hikmet gereği gecikse de mutlaka olacağı için-
dir.

6- “Seni yetim bulup da barındırmadı mı?” Bu da verdiği nimetle-
ri saymaya başlamasıdır ve şuna da dikkat çekmektedir ki ona geçmiş-
te verdiği gibi, gecikse de gelecekte de ihsan edecektir. “Yecidke” de
vücut kökünden gelmektedir, bilmek manasınadır, yetimen de onun
ikinci mefuludur ya da rastlamak manasınadır, yetimen de hâldir.

7- “Seni kaybolmuş bulup da” hikmet ve ahkâm ilimlerinden kay-
bolmuş bulup da “doğru yola hidayet etmedi mi?” sana vahiy, ilham
ve ileri görüşe muvaffak kılmakla öğretmedi mi? Şöyle de denilmiştir:
Seni yolunu kaybetmiş bulmadı mı? Hani Ebu Talip seni Şam'a götür-
müştü (sen de yolunu kaybetmiştin) ya da sütannen Halime seni süt-
ten kesmişti de dedene iade etmek için getirirken yolunu kaybetmiş-
tin; işte seni amcana ve dedene iade etmekle doğru yola iletmedi mi?

8- “Seni fakir bulup da” aile sahibi fakir bulup da “zengin etmedi
mi?” Sana ticaretinde kâr ettirmekle.

9- “Yetime gelince, onu ezme!” zayıflığından dolayı malına el koy-
ma. Kâf ile fela tekher de okunmuştur ki ona surat asma demektir.

وَأَمَّا

السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ۝ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝

10 – Dilenciye gelince, onu azarlama!

11 – Amma Rabbinin nimetini durmadan anlat.

10- “Dilenciye gelince, onu azarlama!” Onu kovma.

11- “Amma Rabbinin nimetini durmadan anlat” çünkü onu anlatmak şükürdür. Şöyle de denilmiştir: Nimetten maksat peygamberlik-tir, onu anlatmaktan maksat da tebliğ etmektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Duha suresini okursa, Allah onu Muham-med sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatiyle razı olduğu kim-selerden kılar ve ona her yetim ve dilencinin sayısı kadar onar iyilik yazar.

94 / İNŞİRAH (ŞERH) SURESİ

Mekke'de inmiştir.

8 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۖ ۱ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ۖ ۲
 أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۖ ۳ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۖ ۴ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ ۵ إِنَّ
 مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ ۶ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ ۷ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۖ ۸

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Senin için göğsünü açmadık mı?
- 2 – Senden yükünü attık.
- 3 – O ki sırtına ağır gelmişti (beni kırmıştı).
- 4 – Senin şanını yücelttik.
- 5 – Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır.
- 6 – Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık vardır.
- 7 – Boşaldığın zaman hemen yorul.
- 8 – Sadece Rabbine rağbet et!

1- “Senin göğsünü açmadık mı?” genişletip de hakka yalvaracak ve halkı davet edecek şekilde genişletmedik mi, demektir. Bu nedenle o (Peygamber aleyhissalat vesselam) Hakka niyaz etmekle insanlardan gâip, davet itibarı ile de aralarında hazır idi. Ya da içine hikmetler koymak ve ondan cahilliğin darlığını gidermekle genişletmedik mi? Yahut sana zor gelmişken vahiy almayı sana kolaylaştırmadık mı? Bunun şu olaya işaret olduğu da söylenmiştir: Rivayete göre Cebrail aleyhisselam Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e çocukluğunda yahut miraç öncesinde geldi; kalbini çıkarıp yıkadı. Sonra da onu iman ve ilimle doldurdu. Belki bu (göğsün genişletilmesi) geçenlere benzeyen şeylere işarettir. İstifhamın manası da göğsün genişleme inkârını rettir, bu da olumluyu mübalâğa etmek içindir (gerçekten göğsü genişletilmiştir). Bunun içindir ki:

2; 3- “Senden yükünü attık” ağır yükünü “o ki sırtına ağır gelmişti” kavlini onun üzerine atfetmiştir. O ağır yük ki belini kırılma durumuna getirmişti. Enkada ağır yükün altında zorlanmaktadır. Ağır yük de Peygamber olarak gönderilmenden önce aşırı davranışlarıdır yahut hikmeti ve şer’î hükümleri bilmemektir veyahut şaşkınlıktır veyahut

vahyi (zor) almadır veyahut kavminin sapıklıklarını gördüğü halde onları irşattan aciz kalmaktır yahut onları imana davet ederken küfürde inatları ve kendisine eziyetle mütecaviz davranmalarıdır.

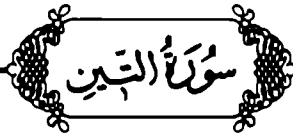
4- **“Senin şanını yücelttik”** peygamberlik ve başka şeylerle, hem de nasıl yücelttik; mesela kelime-i şahadette adını Allah’ın adı ile birleştirmesi, ona itaati Allah’a itaat sayması, meleklerle beraber ona rahmet okuması, müminlere de bunu emretmesi ve ona lakapları ile hitap etmesi (ey O Peygamber, ey O Elçi) gibi.

5- **“Gerçekten zorlukla beraber vardır”** mesela göğsün daralması, beli kıracak ağır yük ve kavminin sapıklık ve eziyetleri gibi **“kolaylık vardır”** mesela göğsün açılması, yükün atılması, hidayet ve taatta başarı gibi. Öyle ise seni üzecek bir şey olduğu zaman Allah’ın rahmetinden ümit kesme. Yüsren şeklinde nekire olması o kolaylığı büyütme içindir. İnne maa ifadesindeki birliktelikten kast edilen, zorluğun arkasından kolaylığın abartılı şekilde gelmesidir ve neredeyse aralarına bir şeyin girmemesidir (zorlukla kolaylık ikiz kardeşler gibidir).

6- **“Gerçekten zorlukla beraber kolaylık vardır”** bu da birincisini tekittir yahut (tekit değil) yeni söz başı ve şunu vaat etmektedir ki zorluğun arkasından kolaylık gelir, mesela ahiret sevabı gibi. Örneğin: Oruçlunun iki sevinci vardır: Bir iftar anındaki sevinci, bir de Rabbine kavuştuğu andaki sevinci sözünde olduğu gibi. Aleyhissalat vesselam Efendimiz’in: Hiçbir zaman iki zorluk bir kolaylığı mağlup edemez, sözü de bu kabildendir. Çünkü elusr (zorluk) lafzı marifedir, o nedenle birden çok değildir, lam da ister aht isterse cins için olsun öyledir. Yüsr ise nekiredir; bu nedenle ikincisi ile birincisinden başka biri murat edilmek ihtimal dâhilindedir.

7- **“Boşaldığın zaman”** tebliğden **“hemen yorul”** ibadette yorul. Bunu da sana verdiğimiz geçmiş nimetlere ve gelecekte vereceğimiz nimetlere şükür olarak yap. Şöyle de denilmiştir: Gazadan boşaldığın zaman ibadette yorul yahut namazdan boşaldığın vakit duada yorul.

8- **“Sadece Rabbine rağbet et”** ondan istemekle, başkasından isteme. Çünkü arzunu tek başına yerine getirecek olan odur. Feragğib şeklinde de okunmuştur ki insanları ondan sevap istemeye teşvik et, özendir, demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Elemneşrah leke suresini okursa, ben üzgünken bana gelmiş ve beni neşelendirmiş gibi olur.

95 / TİN SURESİ

Mekke'de inmiştir.

8 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ ۝١ وَطُورِ سِينِينَ ۝٢ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝٣ لَقَدْ
 خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝٥
 إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦
 فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالْبَيِّنِ ۝٧ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ۝٨

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ant olsun, incire, zeytine,

2 – Sina dağına,

3 – Bu güvenli beldeye,

4 – Ant olsun, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.

5 – Sonra onu aşağıların aşağısına gönderdik.

6 – Ancak iman edip iyi şeyler yapanlar müstesnadır ki onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır.

7 – Artık bundan sonra sana cezayı yalanlatan nedir?

8 – Allah hakimlerin hakimi değil mi?

1- “Ant olsun, incire, zeytine”. Meyveler arasında özellikle bu ikisini zikretmesi, şundandır; çünkü incir hoş bir meyvedir, atılacak bir şeyi yoktur, güzel bir gıdadır, hazmı kolaydır. Faydası çok bir ilaçtır. Zira tabiatı yumuşatır (kabız önler) balgamı söker ve böbrekleri temizler. Mesane taşlarını yok eder, karaciğer ve dalak hastalığını önler. vücudu şişmanlatır. Hadiste: Basuru kurutur ve nikris (kut) hastalığına faydası olur, denilmiştir. Zeytin de meyve, katık ve ilaçtır. Çok hoş ve faydalı bir yağı vardır. Üstelik dağ gibi yağla hiç alakası olmayan yerlerde biter. Şöyle de denilmiştir: Bu ikisinden maksat Arz-ı Mukaddes’te iki dağdır ya da Şam mescidi ile Beytül mukaddes’tir yahut iki memlekettir (Şam ile Kudüs).

2- “Sina dağına” yani üzerinde Musa aleyhisselam’ın Cenab-ı Allah’a münacat ettiği dağa demektir. Sinîn ile Sinâ dağın olduğu yerin isimleridir.

3- “Bu güvenli beldeye” emîn âmin demektir ki emünerrecülü

emaneten fehüve emînün şeklinde çekimi yapılır ya da me'munun fih demektir ki ona giren emin olur. Bundan maksat da Mekke'dir.

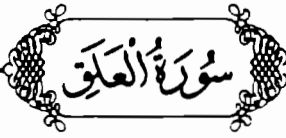
4- **“Ant olsun, gerçekten insanı yarattık”** bundan (iyi ve kötü) insan cinsini murat ediyor **“en güzel bir biçimde”** dengeli, mesela boyunun dik, suretinin güzel olması ve kâinatın ve diğer mümkün varlıkların özelliklerini üzerinde taşıması gibi.

5- **“Sonra onu aşağıların aşağısına gönderdik”** onu cehennemlik kılmakla ya da aşağıların aşağısına ki o da cehennemdir. Şöyle de denilmiştir: Bu, erzelül ömr (bunaklık)tır. O zaman:

6- **“İllelezine amenu (ancak iman edip iyi şeyler yapanlar müstesnadır)”** kavli istisna-i munkatı olur. **“Felehüm (onlar için kesintisiz bir mükâfat vardır)”** sonsuz yahut başa kakılmayan demektir. Bu (felehüm ecrün cümlesi) birinciye (cehennemlik olmasına) göre istisnaya bağlı ve onu pekiştiren bir kayıttır.

7- **“Fema yükezzibüke (artık sana yalanlatan nedir?)”** yani ey Muhammed delaleten ve mantukan (açık veya kapalı) şekilde sana yalanlatan nedir **“bundan sonra cezayı?”** bu deliller ortaya çıktıktan sonra. Ma edatının men manasına olduğu da söylenmiştir (sana bunu yaptıran kimdir?). Bunun iltifat (gaipten hitaba geçmek) üzere insana hitap olduğu da söylenmiştir. Mana şöyledir: Seni bu yalana sevk eden nedir?

8- **“Allah hâkimlerin hakimi değil mi?”** Bu da geçeni onaylamaktır, mana da şöyledir: Bu yaratmayı ve insanı aşağıların aşağısına göndermeyi yapan zat, iş ve idare bakımından hakimlerin hakimi değil midir? Böyle olan kimse insanı tekrar yaratmaya da kadirdir, nitekim defalarca geçmiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Vettini suresini okursa Allah ona hayatta olduğu sürece afiyet ve yakîn (kesin inanç) verir. Öldüğü zaman da ona bu sureyi okuyanların sayısı kadar ecir ve mükâfat verir.

96 / ALAK SURESİ

Mekke'de inmiştir.

19 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝٢ اقْرَأْ
 وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝٤ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝٥
 كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَاجٍ ۝٦ إِنَّهُ اسْتَغْنَى ۝٧ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ۝٨
 أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ۝٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ۝١٠

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Yaratan Rabbinin adı ile oku.
- 2 – İnsanı bir kan pıhtısından yarattı.
- 3 – Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir!
- 4 – O ki, kalemle öğretti.
- 5 – İnsana bilmediğini öğretti.
- 6 – Hayır, gerçekten insan elbette azar,
- 7 – İhtiyaçsız olduğunu gördüğü zaman.
- 8 – Gerçekten dönüş yalnız Rabbindir.
- 9 – Gördün mü men eden!
- 10 – Namaz kıldığı zaman bir kulu?

1- “İkra’ (Rabbinin adı ile oku)” yani Kur’an’ı kusursuz yüce Allah’ın ismi ile başlayarak ya da ondan yardım isteyerek oku, demektir. “Yaratan” yaratma kendisine mahsus olan ya da her şeyi yaratan. Sonra en şerefli, sanatı ve idaresi en açık (derin) olanı ve okumaktan kast edilen ibadetin vacipliğini en iyi göstereni (insanı) ayrı zikretti ve şöyle dedi:

2- “İnsanı yarattı” ya da insanı yaratan (Rabbinin adı ile oku). Önce neyi yarattığını kapalı bıraktı, sonra da yaratılışını önemsetmek ve acayip fıtratını göstermek için onu tefsir etti. “Bir kan pıhtısından” alak diyerek cemi (cins) olarak vermesi, insanın cemi manasında olmasındandır. İlk vacip olan şey kusursuz yüce Allah’ı bilmek olduğundan ilk önce onun varlığını, sonsuz kudretini ve mükemmel hikmetini gösteren şeyi indirdi.

3- “İkra’ (oku)” bu da mübalaga için tekrardır ya da birincisi mutlaktır, ikincisi de tebliğ içindir yahut namazda okumak içindir. Belki de ona: Rabbinin adı ile oku, denilip de: Ben okuma bilmem cevabını verince ona: Oku, “**Rabbin sonsuz kerem sahibidir**” denilmiştir. Keremi bütün kerem sahiplerinden fazla demektir. Çünkü kusursuz yüce Allah karşılıksız verir, korkmadan yumuşak davranır. Hatta gerçek kerem sahibi bir tek O’dur.

4- “O ki, kalemle öğretti” elhatta bilkalem, kalemle yazmayı öğretti, bu şekilde de okunmuştur. Bu da ilimleri kalemle kayıt altına almak ve onu uzaktakilere öğretmek içindir.

5- “İnsana bilmediğini öğretti” onda kuvvetler (kabiliyetler) yaratmak, önüne deliller koymak ve ayetler indirmekle, sana okumayı öğretir, okuryazar olmasan da. Allah Teala insan durumunun başlangıç ve sonuçlarını saymıştır, bu da ona verdiği nimetleri açıklamak içindir. Onu en düşük durumlardan en yükseğine nakletmiştir, bunu da Rabliğini onaylatmak ve kerem sahipliğini ikrar ettirmek için yapmıştır. Önce aklen bildiren şeye işaret etmiş (o ki yarattı), sonra da naklî delille bunu gösteren şeye dikkat çekmiştir (insanı öğretti).

6; 7- “Hayır” taşkınlığı ile Allah’ın nimetini inkâr edeni retter, daha önce zikri geçmese de söz ona delalet etmektedir “**gerçekten insan azar, ihtiyaçsız olduğunu gördüğü zaman**” raa nefsehu (kendini gördüğü) zaman. İstağna, raâ fiilinin ikinci mefuludur, çünkü o alime (bildi) manasınadır. Bunun içindir ki failinin de mefulunun da bir tek şeye raci iki zamir olması caiz görülmüştür (raa’nın gizli hüve faili de hu mefulu da aynı kişiye racidir).

8- “İnne ila rabbike (gerçekten dönüş yalnız Rabbinedir)” hitap iltifat olmak (gaipten hitaba geçmek) ile insanadır. Bu da taşkınlığın sonucundan tehdit etmek ve sakındırmak içindir. Rüc’â büşra gibi mastardır.

9; 10- “Gördün mü men edeni, namaz kıldığı zaman bir kulu?” Ebu Cehil hakkında inmiştir, çünkü: Eğer Muhammed’i namaz kılar-ken secde görürsem, muhakkak boynuna basarım, dedi. Onu bu hâlde gördü, ona geldi, sonra gerisin geri döndü: “Neyin var?” dediler, o da: Benimle onun arasında ateşten bir hendek, korkunç şeyler ve kanatlı mahlûklar var, dedi. Bunun üzerine ayet indi. Abd (kul) lafzı ve nekire olması (abden) men etmenin çok çirkin ve men edilenin kâmil biri olduğunu göstermek içindir.

أَرَأَيْتَ إِنْ كُنَّ

عَلَى الْهُدَى ۝۱۱ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى ۝۱۲ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۝۱۳

أَلَمْ يَعْلَمْ بِإِنَّ اللَّهَ يَرَى ۝۱۴ كُلَّ لَئِن لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ۝۱۵

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝۱۶ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝۱۷ سَنَدْعُ

الزَّبَانِيَةَ ۝۱۸

11 – Gördün mü, ya doğru yol üzerinde ise?

12 – Yahut takvayı emretti ise?

13 – Gördün mü, yalanladı ve yüz çevirdi ise?

14 – Allah'ın gerçekten onu gördüğünü bilmedi mi?

15 – Hayır, ant olsun, eğer son vermezse, elbette tutup çekeceğiz o perçemden,

16 – Yalancı günahkâr bir perçemden.

17 – Artık çağırsın meclisini,

18 – Biz de Zebanileri çağıracağız.

11;...14- “Eraayte (gördün mü, ya doğru yol üzerinde ise? Yahut takvayı emretti ise?)” Eraeyte birincinin tekrarıdır. “Eraayte in kezzebe (gördün mü, yalanladı ve yüz çevirdi ise? Allah'ın gerçekten gördüğünü bilmedi mi?)” kavlinde de durum aynıdır. Şart cümlesi (in kane al el hüda) onun ikinci mefuludur, şartın cevabı da mahzuftur. Ona alternatif olarak düşen ikinci şartın cevabı onu göstermektedir. Mana da şöyledir: Bana haber ver, Allah'ın bir kulunu namazından men edeni; ya men eden kendi inandığı gibi men ettiği şeyde doğru yolda ise yahut putlara tapmayı emretmesinde takvayı emreden biri ise veyahut dediği gibi hakkı yalanlama ve doğrudan sapma durumunda ise? Allah'ın onu gördüğünü ve hidayet ve sapıklıktan ne gibi durumda olduğunu bilmedi mi? Mana şöyledir de denilmiştir: Namaz kılını men edeni gördün mü? Men edilen doğru yolda ise, takvayı emrediyor ise? Men eden de yalanlayan ve haktan yüz çeviren biri ise, bundan daha acayip ne var? Şöyle de denilmiştir: İkincisindeki hitap kâfiredir; çünkü kusursuz Allah Teala karşısına iki hasmın çıktığı hakim gibidir; bir defa ona hitap eder, bir defa da öbürüne hitap eder.

Sanki şöyle demiştir: Ey kâfir, bana haber ver, ya onun namazı hidayet ve Allah Teala'ya daveti takvayı tavsiye ise, yine mi onu men edeceksin? Belki de şaşma ve azarlama durumunda takvayı emretmenin zikredilip men durumunda zikredilmemesi şunun içindir; çünkü men durumu namazdan ve takvayı emirden birliktedir; o nedenle namazı zikretmekle yetinmiştir. Çünkü o fiille (davranışla) mendir. Ya da şunun içindir; çünkü kulu namaz kıldığı zaman men etmek bunun için de olabilir, başka bir şey için de olabilir. Onun bütün halleri nefsin ibadetle, başkasını da davetle kemale erdirmekle sınırlıdır.

15- “Hayır” bu da men edeni azarlamadır “ant olsun, eğer son vermezse” içinde bulunduğu şeye “elbette tutup çekeceğiz o perçemden” muhakkak onun perçeminden tutacağız ve onu ateşe sürükleyeceğiz. Burada geçen sef’ maddesi, bir şeyi tutmak ve onu şiddetle çekmektir. Şeddeli nun ile lenesfeanne ve leesfeanne de okunmuştur. Mushaf’ta elifle yazılması vakf durumuna göredir ve izafet yerine (binasıyetihi) lam ile yetinilmesindendir. Çünkü onun, zikri geçen perçem olduğu bilinmektedir.

16- “Yalancı, günahkâr perçemden” bu da ennasiyeti’den bedeldir, caiz olması da sıfat almasındandır. Ref ile de okunmuştur ki hiye nasiyetün demektir, zem olarak nasb ile (nasiyeten) de okunmuştur. Onun yalancı ve hata ile nitelenmesi, bu ikisi sahibinin sıfatı olduğu halde (böyle denilmesi) mübalağa için mecazi isnat yolu iledir (yani sahibi o kadar yalancıdır ki yalan her tarafına, bu arada perçemine kadar sirayet etmiştir, demektir).

17- “Artık çağırsın meclisini” yani meclis üyelerini de kendisine yardım etsinler. Nâdî halkın toplandığı meclis / kulüp demektir. Rivayete göre Ebu Cehil mel’unu, namaz kılmakta olan Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e rastladı: “Seni bundan men etmemiş miydim?” dedi. Efendimiz de ona ağır konuştu, o da: Beni tehdit mi ediyorsun, ben bu vadinin adamı en çok olanım, dedi. Ayet de bunun üzerine indi.

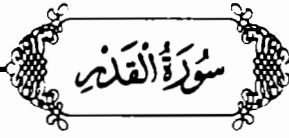
18- “Biz de zebanileri çağıracağız” onu cehenneme sürüklemeleri için. Zebani aslında zaptiye, polistir, tekili zibniye’dir, ifrite veznindedir, zebn kökünden gelir ki itmektir. Ya da tekili zibnî’dir ki nisbet kalıbıdır, aslı zebanî’dir, te de ye’den bedeldir.

كَلَّا لَا تُطِيعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩

19 – Hayır, ona itaat etme. Secde et, yaklaş.

19- “Hayır” bu da namazdan men edeni azarlamadır, “ona itaat etme” onu dinleme yani taatinde sebat et, demektir. “Secde et” secdeye devam et “ve yaklaş” Rabbine yaklaş! Hadiste şöyle denilmiştir: Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde anıdır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Alak suresini okursa, ona bütün mufassal sureleri (kısa sureleri) okumuş gibi sevap verilir.

97 / KADR SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

5 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَنَا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ وَمَا أَذْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝
 لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا
 بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۝ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ ۝

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Gerçekten biz onu Kadir gecesinde indirdik.
- 2 – Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 3 – Kadir gecesini bin aydan daha hayırlıdır.
- 4 – Melekler ve ruh onda Rablerinin emri ile her işten iner de iner.
- 5 – O selamdır; şafağın doğmasına kadar.

1- “İnna enzelnahu (gerçekten biz onu Kadir gecesinde indirdik)” bu zamiri Kur’an’a racidir; zikri geçmediği halde onu zamirle ifade etmesi açıklama ihtiyacı olmayacak kadar meşhur olduğunu bildirmek içindir, nitekim indirmesini kendisine isnat etmekle de onu büyüttü müştür. İndirdiği vakti de:

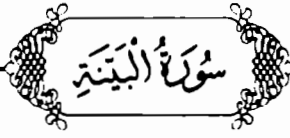
2; 3- “Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi? Kadir gecesini bin aydan daha hayırlıdır” diyerek onu da büyüttü müştür. Onda indirmesi de indirmesini onda başlatmasıdır ya da onu Levh-i Mahfuz’dan dünya göğündeki kâtip meleklerle toptan indirmiştir. Sonra da Ceb-rail aleyhisselam onu Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e yirmi üç senede parça parça indirmiştir. Mana şöyledir de denilmiştir: Onu (Kur’an’ı) onun fazileti hakkında indirdik. O da Ramazan’ın son on gününün tek günlerindedir, belki de yirmi yedisindedir. Onun gizlenmesine sebep de onu ihya etmek isteyen bir çok geceyi ibadetle geçirmesidir. Ona böyle Kadir denilmesi şerefinden yahut işlerin onda takdir edilmesindendir. Çünkü kusursuz Allah Teala: “Onda her hikmetli iş takdir edilir” (Duhan: 4) demiştir. Bin rakamının zikredilmesi ya çokluk içindir ya da şu rivayete göredir: Peygamber aleyhissalat vesselam Efendimiz bir İsraili’den bahsetti, bu Allah yolunda bin ay silah (zırh) giydi, savaştı. Müminler buna şaşakaldılar ve ömürlerini kısa gördüler. Onlara da o gazinin ömründen daha hayırlı olan Kadir

gecesi verildi.

4- **“Melekler ve Ruh onda Rablerinin izni ile inerler”**. Bu da bin aydan niçin üstün kılındığının açıklamasıdır. İnmeleri de yeredir ya da dünya göğünedir veyahut müminlere yaklaşımlarıdır. **“Her işten”** o yılda takdir edilecek her iş için. **“Min küllimriin”** de okunmuştur ki her insan için demektir.

5- **“O selamdır”** o selametten başka bir şey değildir yani Allah onda selametten başka bir şey takdir etmez; başkasında ise selameti (esenliği) de başkasını da takdir eder. Ya da o selamdan başka bir şey değildir demektir, çünkü onda müminlere selam verenler gayet çoktur. **“Şafağın doğmasına kadar”** sökme vaktine kadar demektir. Kisai kesr ile (matli') okumuştur, o da merci' gibi mastardır ya da kıyas dışı maşrık gibi ism-i zamandır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Kadir gecesini okursa, ona Ramazan orucunu tutmuş ve Kadir gecesini ihya etmiş gibi sevap verilir.

98 / BEYYİNE SURESİ

Medine'de indirilmiştir.

8 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُتَفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ
 الْبَيِّنَةُ ۖ ① رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُطَهَّرَةً ۖ ② فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ۖ ③
 وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ۖ ④
 وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا
 الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيمَةِ ۖ ⑤ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ
 الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۖ ⑥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Kitap ehlinde ve müşriklerden kâfirler kendilerine açık bir kanıt gelinceye kadar ayrılacak değillerdi.

2 – Allah'tan bir elçi; onlara tertemiz sayfeler okur.

3 – Onlarda çok değerli yazılı hükümler vardır.

4 – Kendilerine kitap verilenler ancak kendilerine o açık kanıt geldikten sonra ayrılığa düştüler.

5 – Hâlbuki ancak dini ona has kılarak ve muvahhitler olarak Allah'a ibadet etmek, namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte doğru din budur.

6 – Şüphesiz kitap ehlinde ve müşriklerden kâfirler içinde ebedi kalıcılar olarak cehennem ateşindedirler. İşte onlar yaratılmışların en kötüsüdürler.

1- “Kitap ehlinde kâfirler değillerdi” Yahudilerle Hristiyanlar, zira onlar kusursuz Allah Teala'nın sıfatlarında ileri gitmekle kâfir oldular. Min de onları beyan etmek içindir. “Ve müşriklerden” put-perestlerden “ayrılacak değillerdi” üzerinde bulundukları dinlerinden ya da onlara Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem geldiği zaman ona tabi olma vaadinden ayrılacak değillerdi “kendilerine açık bir kanıt gelinceye kadar”. O da Resul aleyhissalat vesselam'dır yahut Kur'an'dır. Çünkü o hakkı açıklayıcıdır ya da mucizedir: Resul ahlakı

ile Kur'an da kendisine meydan okuyanları susturması ile mucizedir.

2- “Resulun (Allah’tan bir elçi)” bu da beyyine’den ya bizzat bedeldir ya da muzaf takdiri ile (vahyü resulin) bedeldir veyahut müptedadır, “yetlu suhufen (onlara tertemiz sayfeler okur)” kavli de sıfatıdır yahut haberidir. Resul aleyhissalat vesselam her ne kadar ümmi idiye de fakat o eski suhurlarda olanların benzerini okuyunca okuryazar gibi olmuştur. Resuldan murat edilen Cebrail aleyhissalat vesselam’dır da denilmiştir. Suhurların tertemiz olması, onlardaki şeye batılın yaklaşmamasındandır ya da ona ancak temiz olanların el sürmelerindendir.

3- “Onlarda çok değerli kitaplar vardır” yazılı, doğru ve hakkı konuşan kitaplar vardır.

4- “Kendilerine kitap verilenler ayrılmadılar” üzerinde bulundukları şeyden ayrılmadılar; çünkü bir kısmı iman etti ya da dininde tereddüt etti yahut küfürde ısrar etmekle vaatlarından ayrılmadılar “ancak kendilerine o açık kanıt geldikten sonra ayrılığa düştüler”. Bu da şu ayet gibi olur: “Daha önce onun yüzü suyu hürmetine fetih isterlerdi. Bildikleri şey onlara gelince, onu inkâr ettiler” (Bakara: 89). Kitap ehlini daha önce müşriklerle birlikte zikrettikten sonra burada tek başlarına vermesi, hallerinin çok kötü olduğunu göstermek içindir. Ve şunu da bildirmek içindir ki onlar bildikleri hâlde tefrikaya düşerlerse, başkaları daha çok düşerler.

5- “Hâlbuki emrolunmamışlardı” kitaplarında olan şeylerle “ancak dini ona has kılarak Allah’a ibadet etmekle emrolunmuşlardı” ona şirk koşmayarak “muvahtitler olarak” batıl itikatlardan uzak durarak “ve namazı dosdoğru kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı”. Ancak onu tahrif ettiler ve isyan ettiler. “İşte doğru din budur” dosdoğru din budur.

6- “Şüphesiz kitap ehlinin ve müşriklerden kâfirler, içinde ebedi kalıcılar olarak cehennem ateşindedirler”. Yani kıyamet gününde demektir ya da şimdi, çünkü bunu gerektiren bir hâl içindedirler. İki grubun azap cinsinde ortak olmaları çeşitte de ortak olmalarını gerektirmez. Belki de küfürleri farklı olduğu için değişik olacaktır. “İşte onlar yaratılmışların en kötüsüdürler” yani mahlûkatın demektir. Aslı üzere hemze ile “berietü” de okunmuştur.

(٧) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ
 جَزَاءُ مِمَّنْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
 فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ (٨)

7 – Şüphesiz onlar ki iman edip iyi şeyler yaptılar, işte onlar yaratılanların en hayırlısıdır.

8 – Rableri katında mükâfatları, altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan razı oldu, onlar da ondan razı oldular. İşte bu, Rabbinden korkan içindir.

7; 8- “Şüphesiz onlar ki iman edip iyi şeyler yaptılar, işte onlar yaratılanların en hayırlısıdır. Rableri katında mükâfatları, altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları Adn cennetleridir”. Bunda çeşitli mübalagalar vardır: Methin başa alınması, verilen ikramın nitelikleri karşılığında olduğunu gösteren cezanın zikredilmesi, bunun Rableri katından olmasına hükmedilmesi, cennetlerin çoğul olup iza-fetle ve nimetinin artması ile kayıtlanması ve sonsuzluğun ebedilikle tekit edilmesi. “Allah onlardan razı oldu”. Bu da mükâfatlarının artırılacağını gösteren yeni söz başıdır. “Onlar da ondan razı oldular” çünkü onları umdukları en yüksek dereceye çıkarmıştır. “Zalike (bu)” yani zikredilen mükâfat ve Allah’ın rızası “Rabbinden korkan içindir” çünkü Allah korkusu işin başıdır ve her hayrın sebebidir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Lemyekünillezine keferu suresini okursa, kıyamet gününde akşam sabah halkın hayırlıları ile beraber olur.

99 / ZİLZAL SURESİ

Medine'de inmiştir.

8 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ① وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ② وَقَالَ
 الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ③ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَرَهَا ④ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ⑤
 يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيرَوْا أَعْمَالَهُمْ ⑥ فَمَنْ يَعْمَلْ
 مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ⑦ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ⑧

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Yer sarsıntısı ile sarsıldığı zaman,
- 2 – Yer ağırlıklarını çıkardığı zaman,
- 3 – İnsan: “Ona ne oluyor?” dediği zaman,
- 4 – İşte o gün haberlerini anlatır.
- 5 – Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir.
- 6 – O gün insanlar dağınık dağınık olurlar ki kendilerine amelleri gösterilsin, diye.
- 7 – Artık kim zerre ağırlığınca hayır amel ederse, onu görür.
- 8 – Kim zerre ağırlığınca şer amel ederse, onu görür.

1- “Yer sarsıntısı ile sarsıldığı zaman” kendisi için takdir edilen zelzelesi ile sarsıldığı zaman, bu da sura ilk üfürmede yahut ikinci üfürmede olacaktır yahut onun için mümkün olan veyahut hikmetçe ona layık olan sarsıntısı ile sarsıldığı zaman demektir. Feth ile (zelzeleha) da okunmuştur ki o hareketin ismidir. Kalıplar arasında feth ile fa'lâl vezni yoktur, ancak muzaaflarda vardır.

2- “Yer ağırlıklarını çıkardığı zaman” içindeki defineleri veyahut ölüleri demektir. Eskal sekal’in çoğuludur, o da ev eşyasıdır.

3- “İnsan: “Ona ne oluyor?” dediği zaman” çünkü o korkunç durumdan gözleri faltaşı gibi açılır. Şöyle de denilmiştir: İnsandan murat edilen kâfirdir, çünkü mümin onun nesi olduğunu bilir.

4- “O gün anlatır” halka konuşur hâl diliyle “haberlerini” niçin sarsıldığını ve onları niçin çıkardığını. Şöyle de denilmiştir: Kusursuz yüce Allah onu konuşturur; o da üzerinde yapılan şeyleri anlatır. Yev-meizin lafzı iza edatından bedeldir, ikisinin de nasb edeni tühaddisü

fiilidir ya da (yevmezin) bedel değildir asıldır (mefuldur) iza da gizli bir fiille mansuptur (üzükür iza zülzilet).

5- **“Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir”** yani Rabbinin ona vahyetmesiyle konuşur, bu da onda haberlere delalet edecek şey meydana getirmesiyle olur ya da Allah Teala onu bu şekilde konuşturur. (Bienne rabbeke”nin) ahbaraha’dan bedel olması da caizdir. Çünkü haddestuhu keza ve bikeza denilir (haddese fiili harf-i cerli ve harf-i cersiz kullanılır). Leha’daki lam ilâ manasınadır ya da aslî (kendi) manasınadır. Çünkü yer o gün böyle yapmakla asilere karşı yüreğini soğutur.

6- **“O gün insanlar olurlar (dönerler)”** kabir çıkışlarından mahşer yerine **“dağınık dağınık”** derecelerine göre **“kendilerine amelleri gösterilsin, diye”** amellerinin karşılığı, ye’nin fethi ile (liyerav, görsünler) de okunmuştur.

7; 8- **“Artık kim zerre ağırlığınca hayır amel işlerse, onu görür. Kim de zerre ağırlığınca şer amel ederse, onu görür”**. Bu da liyurav fiilinin açıklamasıdır. Bunun içindir ki zam ile yurahu da okunmuştur. Hişam he’nin sükunu ile (yerah) okunmuştur. Belki de kâfirin iyiliği ve büyük günahlardan kaçınanının kötülüğü sevabın eksilmesine ve azapta etkili olur. Şöyle de denilmiştir: Ayet amelin silinmemesi ve bağışlanmanın olmaması şartı ile kayıtlıdır ya da birinci “min” bahtiyarlara hastır, ikincisi de bahtsızlara mahsustur. Ayette geçen zerre küçük karıncadır yahut tozdur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim İza zülzilet il ardu suresini dört defa okursa, bütün Kur’an’ı okumuş gibi olur.

100 / ADIYAT SURESİ

Mekke'de inmiştir.

11 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْعَلِيَّاتِ ضَبْحًا ١ فَاَلْمُورِيَّاتِ قَدْحًا ٢ فَاَلْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ٣
 فَاتَّرْنَ بِهِ نَقْعًا ٤ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ٥ اِنَّ الْاِنْسَانَ
 لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ٦ وَاِنَّهُ عَلَىٰ ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ٧ وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ
 لَشَدِيدٌ ٨ اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِى الْقُبُورِ ٩ وَحُصِّلَ
 مَا فِى الصُّدُورِ ١٠ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ١١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ant olsun, harıl harıl koşanlara,
- 2 – Çakarak ateş çıkaranlara,
- 3 – Sabahleyin baskın yapanlara,
- 4 – Orada toz koparanlara,
- 5 – Bununla bir topluluğun ortasına dalanlara ki,
- 6 – Şüphesiz insan Rabbine çok nankördür.
- 7 – Gerçekten o elbette buna şahittir.
- 8 – Şüphesiz o hayır sevgisi için çok çetindir.
- 9 – Bilmez mi ki kabirlerdeki deşildiği zaman,
- 10 – Sinelerdeki tahsil edildiği zaman,
- 11 – Şüphesiz Rableri o gün kendilerinden elbette haberdardır.

1- “Ant olsun, harıl harıl koşanlara” kusursuz Allah Teale sabahleyin koşan atlara yemin etmiştir. Dabhan atın koşarken çıkardığı sestir. Dabhan mahzuf fiili ile mansuptur (tadbahu dabhan) ya da adiyatı ile mansuptur, çünkü o da dolaylı olarak dabihat manasıdır ya da dabhan dâbihaten manasında hâldir.

2- “Çakarak ateş çıkaranlara” kıvılcım çıkaranlara demektir. İyrâ ateş (kıvılcım) çıkarmaktır, kadehaz zende feevra denir ki çakmak çakarak ateş çıkarmaktır.

3- “Baskın yapanlara” binicileri düşmana saldıranlara “sabahleyin” yani sabah vaktinde demektir.

4- **“Orada koparanlara”** o vakitte koparanlara **“nak’an”** toz koparanlara yahut ses çıkaranlara.

5- **“Bununla ortasına dalanlara”** o vakitte yahut saldırmakla veya hut tozla yani bunlarla beraber demektir. **“Bir topluluğun ortasına”** düşman topluluklarından bir topluluğun arasına demektir. Rivayete göre aleyhissalat vesselam Efendimiz bir atlı birliği gönderdi, aylar geçti, onlardan haber gelmedi; ayet bunun üzerine indi. Kasemin nefisler kemale erdikten sonra, fikirleriyle marifet nurlarını çıkardıktan sonra, heves ve âdetlere saldırdıktan sonra ve kutsal nurlar gibi şeyler göründükten sonra yapılmış olması da ihtimal dahilindedir. Bundan bir şevk ve özlem meydana gelir ki illiyyîn topluluklarından bir topluluğun arasına girerler.

6- **“İnnel insane lekenud (şüphesiz insan Rabbine çok nankördür)”** kenud kefur manasınadır, bu da keneden ni'mete künuden deyiminden gelir ki nimete nankörlük etmektir. Ya da Kinde lehçesiyle asidir yahut Malik oğulları lehçesiyle cimridir, demektir. Bu da kase-min cevabıdır.

7- **“Gerçekten o elbette buna”** yani insanın nankörlüğüne **“elbette şahittir”** kendi aleyhine şahitlik eder, çünkü eseri üzerinde görülmektedir ya da kusursuz yüce Allah onun nankörlüğüne şahittir, demektir bu durumda onun için tehdit olur.

8- **“Şüphesiz o hayır sevgisi için”** mal sevgisi için demektir, çünkü kusursuz yüce Allah: **“Eğer hayır bırakırsa”** (*Bakara: 180*) demiştir mal manasınadır **“çok çetindir”** çok cimridir ya da güçlüdür, o hususta çok ileriye gider demektir.

9- **“Bilmez mi ki deşildiği zaman”** yeniden diriltildiği zaman **“kabirlerdeki”** ölümler, buhsire ve buhise de okunmuştur.

10- **“Ve hussile (tahsil edildiği zaman)”** defterlerde toplandığı yahut ayrıldığı zaman **“sinelerdeki”** hayır veyahut şer. Özellikle göğüslerdekini (kalplerdekini) zikredilmesi, onun asıl olmasındandır.

11- **“Şüphesiz Rabbin o gün”** o da kıyamet günüdür **“lehabîr (elbette haberdardır)”** açıkladıklarını ve gizlediklerini bilmektedir; ona göre onlara ceza verir. Önce ma(fil kubur) deyip de sonra da **“rabbe-hüm”** demesi iki haldeki durumlarının farklı olmasındandır (çünkü kabirlerde cansız ölümler olduğu için ma edatını kullanmış, kıyamette diriler oldukları için de akıllılar için hüm zamirini kullanmıştır). Enne ve lamsız olarak habirün de okunmuştur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Veladiyatı suresini okursa, ona Müzdelife'de geceleyen ve Mina'da hazır bulunanların sayısı kadar onar sevap verilir.

101 / KARIA SURESI

Mekke'de inmiştir.

11 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْقَارِعَةُ ١ مَا الْقَارِعَةُ ٢ وَمَا أَذْرِكُ مَا الْقَارِعَةُ ٣ يَوْمَ يَكُونُ
 النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ٤ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ٥
 فَلَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ٦ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ٧ وَأَمَّا مَن خَفَّتْ
 مَوَازِينُهُ ٨ فَأُمُّهُ هَلْوِيَةٌ ٩ وَمَا أَذْرِكُ مَا هِيَةَ ١٠ نَارَ حَامِيَةٍ ١١

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Kapıyı çalan,
- 2 – Nedir o kapıyı çalan?
- 3 – Kapıyı çalanın ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 4 – O günde insanlar dağılmış pervaneler gibi olur.
- 5 – Dağlar didilmiş yün gibi olur.
- 6 – Amma kimin tartıları ağır gelirse,
- 7 – İşte o, hoş bir geçimdedir.
- 8 – Amma kimin de tartıları hafif gelirse,
- 9 – İşte onun anası Haviye'dir.
- 10 – Haviye'nin ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 11 – Kızgın bir ateştir.

1; 2; 3- “Kapıyı çalan, nedir o kapıyı çalan, kapıyı çalanın ne olduğunu sana ne bildirdi?” Bunun açıklaması el- Hakka suresinde geçmiştir.

4- “Yevme (o günde insanlar dağılmış pervaneler gibi olur)”. Çoklukta, dağınıklıkta ve sarsıntıda onlara benzerler. Yevme, kariatü lafzının delalet ettiği gizli bir fiille mansuptur (takrau yevme).

5- “Dağlar yün gibi olur” renkli yün gibi “didilmiş” atılmış yün gibi, çünkü parçaları ayrılacak ve havada uçacaktır.

6; 7- “Amma kimin tartıları ağır gelirse” iyilik çeşitlerinin miktarları ağır basarsa “İşte o, bir geçimdedir” yaşam içindedir “hoş bir yaşam” içinde rızalık taşıyan yahut razı edilmiş bir geçimdedir.

8; 9- “Amma kimin de tartıları hafif gelirse” yani önem verilecek bir iyiliği olmaz yahut kötülükleri iyiliklerini bastırırsa **“işte onun anası Haviye’dir”** onun varacağı yer yakıcı ateştir. Haviye cehennemin isimlerindendir. Bunun içindir ki:

10; 11- “Onun ne olduğunu sana ne bildirdi? Kızgın bir ateştir” demiştir. Hâmiyeh içinde kızgınlık taşıyan (çok kızgın) ateş demektir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Karia suresini okursa, Allah kıyamet gününde onun mizanını ağır getirir.

102 / TEKÂSÛR SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

8 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْهَيْكُمُ التَّكْوِيْنُ ١ حَتَّى زِدْتُمُ الْمَقَابِرَ ٢ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ٣ ثُمَّ كَلَّا
 سَوْفَ تَعْلَمُونَ ٤ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِيْنِ ٥ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيْمَ ٦
 ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِيْنِ ٧ ثُمَّ لَتَسْتَلْنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ ٨

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Çoklukla övünme sizi oyaladı,
- 2 – Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.
- 3 – Hayır, ileride bileceksiniz.
- 4 – Sonra yine hayır, ileride bileceksiniz.
- 5 – Doğrusu, eğer kesin bir bilgi ile bilseydiniz (bununla meşgul olmazdınız).
- 6 – Ant olsun, alevli ateşi mutlaka göreceksiniz.
- 7 – Sonra ant olsun, onu mutlaka yakın gözü ile göreceksiniz.
- 8 – Sonra ant olsun, o gün nimetlerden sorulacaksınız.

1- “Sizi oyaladı” sizi meşgul etti, elha maddesinin aslı (lehv) oyuna yöneltmektir. O da leha’dan nakledilmiştir ki gafil olmaktır. “Çoklukla övünme” çoklukla böbürlenme.

2- “Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz” dirilerin sayısını bitirince, kabirlere gittiniz, ölülerle çokluğunuzu göstermek istediniz. Ölüleri zikretmeye geçmelerini kabirleri ziyaretle ifade etmiştir. Rivayete göre Abdimenaf oğulları ile Sehm oğulları çokluk yarışına girdiler; Abdimenaf oğulları fazla geldi. Sehm oğulları: Cahiliye dönemindeki fuhuş bizi mahvetti; gelin, dirileri de ölüleri de sayalım, dediler; bunun üzerine Sehm oğulları çok geldiler. Oyalanılan şeyin zikredilmemesi şundandır – o da onları ilgilendiren din işleridir – onu büyütme ve mübalağa etmek içindir. Manası şöyledir de denilmiştir: Mallar ve evlatlarla çokluk yarışı sizi oyaladı; öyle ki öldünüz, kabirlere girdiniz; ömürlerinizi dünyanın arkasından koşmakla heder ettiniz; sizin için daha önemli olanı bıraktınız. O da ahiretiniz için çalışmaktır. Bu durumda kabirlerin ziyareti ölümden ibaret olur.

3- “Hayır” bu da olan biteni rettir ve şunu bildirmektedir ki akıllı

kimsenin bütün düşüncesi ve çabasının büyük bir kısmı dünya için olmamalıdır. Çünkü bunun vebali büyüktür, sonu üzüntüdür. “İleride bileceksiniz” arkanızdakini müşahade ettiğiniz zaman görüşünüzün yanlış olduğunu anlayacaksınız. Bu da korkmaları ve gafletten uyanmaları için ikazdır.

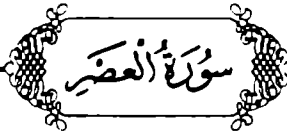
4- “Sonra yine hayır, ileride bileceksiniz”. Bu da tekit için tekrardır. Sümme (sonra) edatının kullanılmasında ikincisinin birincisinden daha abartılı olduğuna delalet vardır. Ya da birincisi ölüm anında yahut kabirdedir, ikincisi ise kabirden kalkma anındadır.

5- “Doğrusu, eğer kesin bir bilgi ile bilseydiniz” yani önünüzdeki kesin bilgi ile bilseydiniz, daha açıkçası kesin bildiğiniz şey gibi bilseydiniz, bu sizi diğer şeylerden alıkoyardı ya da anlatılamayacak ve gerçeği ifade edilemeyecek şeyi yapardınız. Bu durumda cevabın hazfi konuyu önemsetmek içindir.

6- “Leterevünnel cahim (alevli ateşi mutlaka göreceksiniz)” kavlinin ona cevap olması caiz değildir. Çünkü onun olması kesindir. Bilakis o, mahzuf kasemin cevabıdır, onunla (o kasemle) tehdit tekit edilmiş ve onunla uyarıldıkları şey kapalı bırakıldıktan sonra önemsetmek için açıklanmıştır. İbn Amir ile Kisai te’nin zammı ile (leterevünne) okumuşlardır.

7- “Sonra ant olsun, onu mutlaka göreceksiniz” bu da birinciye tekittir ya da birincisi cehennem onları uzaktan gördüğü zamandır, ikincisi de onlar cehenneme vardıkları zamandır yahut birinciden maksat bilmek, ikinciden maksat da görmektir. “Yakın gözü ile” yani öyle bir görme ile ki yakının ta kendisidir. Çünkü müşahade ilmi yakın mertebelerinin en yükseğidir.

8- “Sonra ant olsun, o gün nimetlerden sorulacaksınız” yani oyalayan nimetlerden. Hitap dünyası kendisini dininden oyalayan herkesedir. Nimetler de kendisini meşgul eden nimettir, bu da karineden ve birçok naslardan dolaydır. Mesela: “Allah’ın çıkardığı ziynetleri kim haram etti?” (A’raf: 32) ve “temiz şeylerden yiyin” (Mü’minun: 51) ayetleri gibi. Şöyle de denilmiştir: Hitap da nimet de geneldir; çünkü herkes nimetin şükründen sorulacaktır. Ayetin kâfirlere mahsus olduğu da söylenmiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Elhakümüttekâsürü suresini okursa, kusursuz yüce Allah onu dünyada verdiği nimetlerden hesaba çekmez ve ona bin ayet okumuş gibi mükâfat verir.

103 / ASR SURESİ

Mekke'de inmiştir.

3 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝٣

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Ant olsun, asra,

2 – Şüphesiz insan elbette ziyandadır.

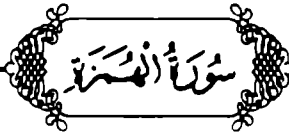
3 – Ancak iman edip iyi şeyler yapanlar, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesnadır.

1- “Ant olsun asra” kusursuz Allah ikindi namazına faziletinden dolayı yemin etmiştir ya da peygamberlik asrına yahut uzun zamana. Çünkü uzun zaman (asır) acayip şeyleri içine alır, bir de ona nispet edilen ziyana dokundurmak için (zaman belimi kırdı, beni fakir düştürdü vs. denir).

2- “Şüphesiz insan elbette ziyandadır” insan bütün çalışmalarında ve ömrünü arzuladıkları şeylerin peşinde koşmakla geçirir. El-i insan şeklinde marife kılması cinsi (insan cinsini) göstermek içindir. Husrin şeklinde nekire olması da ziyanın büyüklüğünü vurgulamak içindir.

3- “Ancak iman edip iyi şeyler yapanlar müstesnadır”. Çünkü onlar dünyaya karşılık ahireti satın almışlar ve ebedi hayatı, sonsuz mutluluğu kazanmışlardır. “Birbirlerine hakkı tavsiye edenler” hak inkârı mümkün olmayan itikat veya ameldir (gerçektir). “Ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler” günahlardan çekinme sabrını yahut hak üzerinde durma sabrını veyahut Allah Teala’nın kullarını denediği şeylere karşı sabrı tavsiye edenler ziyanda değildirler. Bu (hakkın ve sabrın tavsiye edilmesi) de özelin genele mübalağa için atfı cümlesindendir. Ancak amel mükemmel amelle tahsis edilirse öyle olmaz. Belki de kusursuz yüce Allah’ın ziyanı değil de kârı zikretmesi, maksatla yetinmek içindir ve sayılanların dışında kalanların ziyana ve nasip eksikliğine götüreceğini bildirmek içindir ya da nezaket icabıdır. Çünkü ziyan verecek şeyleri kapalı geçmek âlicenaplık icabıdır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Velasr suresini okursa, Allah onu bağışlar ve onu birbirlerine hakkı ve birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden kılar.

104 / HÜMEZE SURESİ

Mekke'de inmiştir.

9 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ١ إِلَّيْهِ جُمِعَ مَالٌ وَعَدَّةٌ ٢ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ٣
 كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ٤ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ٥ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ٦
 الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْأَنْفَةِ ٧ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ٨ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ٩

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Vay haline, her arkadan çekıştirenin, çok ayıplayanın.
- 2 – O ki mal topladı ve saydı,
- 3 – Gerçekten malının onu ölümsüzleştireceğini sanır.
- 4 – Hayır, elbette Hutame'ye mutlaka atılacaktır.
- 5 – Hutame'nin ne olduğunu sana ne bildirdi?
- 6 – Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.
- 7 – O ki gönüllerin üzerine çıkar (kalplere sirayet eder).
- 8 – Şüphesiz onların üzerine kapatılmıştır.
- 9 – Uzatılmış tomruklarda (kütüklerde).

1- “Veylün liküllü hümezetin lümezeh (vay haline, her arkadan çekıştirenin, çok ayıplayanın)”. Hümeze (maddi bir şeyi) kırmaktır, mesela hezm gibi, lehz de dil uzatmaktır, lehz gibi. Bu ikisi insanlarn ırz ve namusuna dil uzatmada yaygınlaşmıştır. Fuale kalıbı bir şeyi âdet edinmeyi ve alışkanlık haline getirmeyi gösterir. Mesela duhake ve luane denilir ki çok güldüren ve çok lanet eden demektir. Sükun ile meful kalıbında hümze ve lümze de okunmuştur ki maskara kimseye, gülünecek ve sövülecek şeyi çok yapana denir. Ahnes bin Şerik hakkında indiğı söylenmiştir, çünkü o, çok gıybetçi idi ya da Velid bin Muğire ve Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i gıybet etmesi hakkında inmiştir.

2- “Ellezi cemaa malen (o ki mal topladı)” bu da külli'den bedeldir yahut zem (ezümmü) ile mäsuptur ya da merfudur (hüvellezi). İbn Amir, Hamze ve Kisai teksir için şedde ile (cemmea) okumuşlardır. “Ve saydı” onu kötü durumlar için hazırlık (yatırım) kıldı ya da dönüp dönüp saydı demektir. İdgamsız olarak ve adedehu okunması da bunu destekler.

3- “Gerçekten malının onu ölümsüzleştireceğini sanır” onu dünyada ebedi kılacağını sanır da ölümsüzlüğü sevdiği gibi onu sever ya da mal sevgisi onu ölümden gafıl kıldı ya da uzun hülyalara daldı da ölümsüz olduğunu sandı, ölümü düşünmeyen gibi amel etti demektir. Bunda asıl ölümsüz kılanın ahiret için çalışma olduğuna ima vardır.

4- “Hayır” bu da onun bu zannını rettir “elbette atılacaktır” fırlatılacaktır “Hutame’ye” içine atılan her şeyi kıran ateşe.

5; 6- “Hutame’nin ne olduğunu sana ne bildirdi?” bu özellikteki ateş nedir? “Allah’ın ateşidir” bu da onun tefsiridir “tutuşturulmuş” Allah’ın tutuşturduğu ateştir. Allah’ın tutuşturduğunu da ondan başkası söndüremez.

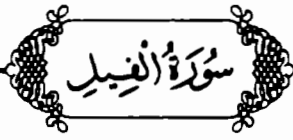
7- “O ki gönüllerin üzerine çıkar (kalplere sirayet eder)” kalplerin ortasını sarar ve onları bürür. Özellikle kalbin zikredilmesi, kalbin bedende en nazik ve en çok acı hisseden şey olmasındandır ya da onun bozuk itikatların ve çirkin amellerin kaynağı olmasındandır.

8- “Şüphesiz o onların üzerine kapatılmıştır” kapak gibi geçirilmiştir. Bu da evsattül babe deyiminden gelir ki kapıyı kapatmaktır. Şair şöyle demiştir:

*Devem Mekke’nin dağlarını özlüyor,
San’a’nın (Yemen’in) kapıları ise ona kapalıdır.*

Hafs, Ebu Amr ve Hamze hemze ile (mu’sadetün) okumuşlardır.

9- “Uzatılmış tomruklarda” yani hırsız ve haydutların tomruğa vurulduğu bağlı insanlar gibidirler (tomruk suçluların ayaklarının geçirildiği delikli kütüktür). Hafs dışındaki Kufeliler iki zamme ile (umudin) okumuşlardır. Mim’in sükûnu ve ayn’ın de zammı ile umdin de okunmuştur. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Hümeze suresini okursa, Allah ona Muhammed aleyhissalat vesselam ile alay edenlerin sayısı kadar onar sevap verir. Allah ashabın hepsinden razı olsun.

105 / FİL SURESİ

Mekke'de inmiştir.

5 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ①
 أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
 فِي تَضَلُّيلٍ ② وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ③
 تَرْمِيهِمْ
 بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ④ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Görmedin mi, Rabbin fil sahiplerine ne yaptı?
- 2 – Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
- 3 – Onların üzerine sürü sürü kuş gönderdi.
- 4 – Onlara pışmış çamurdan taşlar atıyordu;
- 5 – Onları yenmiş ekın sapı gibi yaptı.

1- “Görmedin mi, Rabbin fil sahiplerine ne yaptı?” Hitap Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’edir. O, her ne kadar o vakayı görmedi ise de ancak izlerini müşahade etti ve haberlerini tevatürle duydu; sanki görmüş gibi oldu. Keyfe (nasıl) deyip de ma (ne) dememesi, maksadın orada Allah Teala’nın mükemmel ilim ve sonsuz kudretini, Resul aleyhissalat vesselam’ın da şerefini gösteren şeyleri hatırlatmak olmasındandır. Çünkü bunlar irhasat (peygamberlik öncesi harikalar) dır. Rivayete göre olay Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in doğduğu yıl olmuştur. Kıssa şöyle cereyan etmiştir: Ashame Necaşi tarafından atanan Yemen Kralı Ebrehe bin Sabbah el – Eşrem, San’a şehrinde bir kilise yaptı, ona Kulleys adını verdi. Hacıları oraya döndürmek istedi. Kinane oğullarından biri gece kilisede kaldı ve onu kirletti. Bu da Kralı kızdırdı; Kâbe’yi yıkmaya yemin etti. Ordusuyla beraber çıktı, yanında da güçlü bir fil vardı, adı da Mahmud (Mamut) idi. Başka filler de vardı. Mekke’ye girmeye hazırlanıp da askerlerini savaş düzenine getirince, fili başa sürdü. Ne zaman onu Harem’e çevirseler çöker, yerinden ayrılmazdı; Yemen’e veyahut başka bir tarafa çevirseler hemen koşardı. Allah Teala bir kuş türü gönderdi. Her birinin gagasında bir, ayaklarında da iki taş vardı. Mercimekten büyük, nohuttan küçük idi. Onlara atıyordu; adamın tepesinden giriyor, arkasından çıkıyordu. Böylece hepsi helâk oldular. Elem ter şeklinde de okunmuştur, bu da cezm edatının etkisini daha çok göstermek içindir (hem son ye’yi dü-

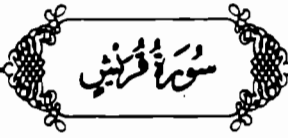
şürmüş hem de ra'yı cezm etmiştir). Keyfe lafzı da feale ile mansuptur; tere ile değil; çünkü onda (keyfe'de) istifham manası vardır (istifham da başta bulunur).

2- “Onların tuzaklarını çıkarmadı mı” Kâbe'yi işlevsiz ve tahrip etme tuzağını “boşa çıkarmadı mı?” zayi ve iptal etmedi mi? Bunu da onları kırıp geçirmekle yaptı, Kâbe'nin de şanını yüceltti.

3- “Onların üzerine sürü sürü kuşlar gönderdi” ebâbîl, ibbâle'nin çoğuludur, o da büyük demektir. Kuş bölüğü toplanma bakımından ona benzetilmiştir. Bunun tekili olmadığı da söylenmiştir, mesela abâdîd ve şemâtîd gibi (ikisi de dağınık manasınadır).

4- “Termihim (taşlar atıyordu)” ye ile yermihim de okunmuştur, bu da tayr (kuş) lafzının müzekker olmasındandır, çünkü o ism-i cemidir ya da zamir rabbike lafzına racidir. “Pısmış çamurdan” taşlaşmış çamurdan ki o da sengikil lafzından Arapçalaşmıştır. Bunun büyük kova manasına sicil'den geldiği yahut gönderme manasına iscal'dan geldiği de söylenmiştir. Ya da sicill'dendir ki onlara gönderilen azap yazılmış, kitaba geçirilmiş demektir.

5- “Onları yenmiş ekin sapı gibi yaptı” kurdun yediği ekin yaprağı gibi ya da tanesi yenip de boş kalan yaprak gibi yaptı ya da hayvanların yiyip de karnında öğüttüğü saman gibi yaptı demektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Fil suresini okursa, Allah onu hayatında yere batmaktan ve suretini değiştirmekten emin kılar.

106 / KUREYŞ SURESİ

Mekke'de inmiştir.

4 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَا يَلَافُ قُرَيْشٌ ١ إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ٢ فَلْيَعْبُدُوا
 رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ٤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Kureyş'i alıstırdığı için,

2 – Onları kış ve yaz yolculuklarına alıstırdığı için.

3 – Onlar da bu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler.

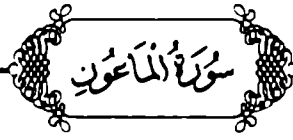
4 – O ki onları açlıktan doyurdu ve onları korkudan emin etti.

1- "Liylâfi kureyşin (Kureyş'i alıstırdığı için)" bu da "felyabudu rabbe hazel beyt" (Kureyş: 3) kavline mütealliktir, felyabudu'daki fe de kelâmdaki şart manasından dolayıdır, çünkü mana şöyledir: Onların üzerindeki Allah'ın nimeti sayılmaz; eğer ona başka nimetlerinden dolayı ibadet etmezlerse:

2- "Onları kış ve yaz yolculuklarına alıstırdığı için" etsinler yani kışın Yemen'e, yazın da Şam'a iki seferlerinden dolayı ibadet etsinler. Gıda maddesi için yolculuk ve ticaret yaparlardı ya da mahzufa mütealliktir mesela i'cebu (taaccup edin, şaşın) gibi veyahut makabline mütealliktir; bu da şiirdeki tazmin sanatı (bu da beyitin manasının yukarıdaki beyite bağlı olması) gibi olur yani onları (fil sahiplerini) yenilmiş ekin sapı gibi yaptı, bu da Kureyş'i alıstırmak içindir. Übey (bin Ka'b)'in Mushaf'ında ikisinin bir sure gibi bitişik olması da bunu destekler. Şöyle de okunmuştur: Liye'life kureyşün ilfehüm rihleteş şitai. Kureyş, Nadr bin Kinane oğullarıdır, kırs kelimesinden alınmıştır. O da büyük bir deniz hayvanıdır, gemilerle oynar; ancak ateşle uzaklaştırılır (köpekbalgı). Ona benzetilmeleri her şeyi yiyip hiçbir şey tarafından yiyilmemesinden, her şeyin üzerine çıkıp üzerine çıkılmamasındandır. Kureyş şeklinde tasğir edilmesi de onu büyütme içindir. İylaf'ı önce mutlak zikredip sonra da kayıtlaması (iylafihim rihleteşşitai vessayf şeklinde) onu gözlerde büyütme içindir. İbn Amir hemzedden sonra ye getirmeden (liilafi şeklinde) okumuştur.

3; 4- "Onlar da bu Beyt'in Rabbine ibadet etsinler. O ki onları açlıktan doyurdu" yani o iki yolculukla. Cûin şeklinde nekire olması onu büyütme, büyük (zor) bir açlık olduğunu göstermek içindir. Şöyle de

denilmiştir: Bundan kast edilen çetin bir kıtlıktır, onda leş ve kemikleri yediler. **“Ve onları korkudan emin etti”** fil sahiplerinin korkusundan yahut memleketlerinde ve yolculuklarında saldırıdan emin etti veyahut cüzzamdan emin etti ki memleketlerinde o yoktu. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Liîlâfî Kureyşin suresini okursa, Allah ona Kâbe'yi tavaf eden ve umre yapanların sayısı kadar onar sevap verir.

107 / MAUN SURESİ

Mekke'de inmiştir.

7 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَرَأَيْتَ الَّذِي يَكْذِبُ بِالْدِّينِ ۖ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ۖ وَلَا
 يَحْضُرُ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۖ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۖ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ
 سَاهُونَ ۖ الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُنَ ۖ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۖ

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Cezayı yalanlayanı gördün mü?
- 2 – İşte o yetimi sertçe iter,
- 3 – Yoksulu yedirmeye teşvik etmez.
- 4 – Vay haline o namaz kılanların,
- 5 – Ki onlar namazlarından gafillerdir.
- 6 – Onlar ki gösteriş yaparlar,
- 7 – Zekâtı / yardımını men ederler.

1- “Eraeyte (gördün mü)” istifhamdır, manası taaccüptür. Muzaariine bakarak hemzesiz ereyte de okunmuştur. Belki de başına hemzenin geçmesi hemzenin atılma durumunu kolaylaştırmıştır. Kâf ilavesiyle ereeyteke de okunmuştur. “Cezayı yalanlayanı” buradaki din ceza yahut İslam demektir. Ellezi lafzının da cinse de ahde (belli şahsa) da ihtimali vardır.

2- “Fezalikellezi (işte o, yetimi sertçe iter)” kavli de ikincisini (belli şahıs olmasını) destekler, yani onu şiddetle iter, demektir. O da Ebu Cehil’dir. O, bir yetimin vasisi idi, ona çıplak olarak kendi malından bir şey istemeye geldi; o da onu şiddetle itti. Ya da Ebu Süfyan’dır; bir deve kesmişti; bir yetim ondan bir parça et istedi; o da ona sopasıyla vurdu. Ya da Velid bin Muğire’dir veyahut cimri bir münafıktır. Yedau şeklinde de okunmuştur ki terk eder demektir.

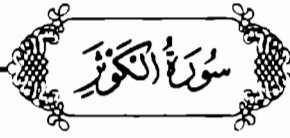
3- “Teşvik etmez” ailesini de başkalarını da “yoksulu yedirmeye” çünkü cezaya inancı yoktur. Bunun içindir ki yükezzibü cümlesinden sonra illet ifade eden fe getirmiştir.

4; 5- “Vay haline o namaz kılanların ki onlar namazlarından gafillerdir” dikkat etmezler, onunla ilgilenmezler.

6- “Onlar ki gösteriş yaparlar” insanlara amellerini gösterirler, on-

lar da onlara methi gösterirler (onları pohpohlarlar).

7- **“Zekâtı / yardımını men ederler”** maun zekât demektir ya da âdet icabı iğreti verilecek şeyleri vermezler. (Feveylündeki) fe cezai-yedir, mana da şöyledir: Yetimle ilgilenmemek din zafiyetinden gelir ve kınanma ve azarlanmayı icap ederse, dinin direği olan namazdan gafil olmak, küfrün bir dalı olan riya ve İslam’ın köprüsü olan zekâtı vermemek bunu daha çok icap eder. Bundan dolayıdır ki arkasından, yazıklar olsun ona, demiştir. Ya da fe sebebiyet içindir, mana da onlara yazıklar olsun, demektir. (Böyle denmeyip de) Musallîn’in (namaz kılanların) zamir yerine zahir olarak konulması, onların hem halk hem de Halık’la muamelelerinin kötü olduğunu göstermek içindir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Eraeyte suresini okursa, bağışlanır, eğer zekâtı verirse.

108 / KEVSER SURESİ

Mekke'de inmiştir.

3 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَنَا أَعْطَيْتَكَ الْكَوْثَرَ ۝ (۱) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ ۝ (۲) إِنَّ شَاتِنَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ۝ (۳)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 - Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik.

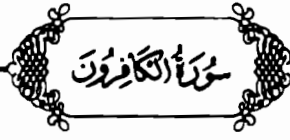
2 - Sen de Rabbin için namaz kıl, kurban kes.

3 - Gerçekten sana buğz eden, zürriyetsiz odur.

1- “İnna a'taynake (şüphesiz biz sana verdik)” entaynake de okunmuştur, “Kevser'i” ilim, amel ve iki dünyada şeref gibi aşırı miktarda çok hayır verdik, demektir. Aleyhissalat vesselam'dan onun cennette bir ırmak olduğu rivayet edilmiş ve şöyle demiştir: Onu bana Rabbim vaat etti; onda çok hayır vardır. Suyu baldan tatlı, süttten ak, kardan beyaz ve kaymaktan daha yumuşaktır. İki kenarı zebercet, kapları gümüştedir. Ondandır bir içen bir daha susamaz. Şöyle de denilmiştir: O cennette bir havuzdur, evlatları ve arkasına düşenler de denilmiştir. Ümmetinin âlimleri, Kur'an-ı Azim de denilmiştir.

2- “Sen de Rabbin için namaz kıl” Allah Teala'nın rızası için ihlâsla namaza devam et, ondan gafil olma, nimetlerine şükür için kıl. Çünkü namaz şükürün her türlüşünü içine almaktadır. “Venhar (kurban kes)” Arapların en kıymetli malları olan deve kes, muhtaçlara sadaka et, onları itip kakanların ve yardım etmeyenlerin aksine. Çünkü bu sure geçen surenin karşılığı gibidir. Namaz bayram namazı, deve kesme de kurban kesme ile de tefsir edilmiştir.

3- “Gerçekten sana buğz eden” muhakkak sana kin duyan, sana kin duyduğu için “zürriyetsiz olan odur” arkası olmayan. Çünkü onun nesli de yoktur, iyi bir adı da yoktur. Sana gelince zürriyetin kalacak, güzel ünün ve faziletinin eserleri kıyamet gününe kadar devam edecektir. Ahirette de anlatılamayacak şeyler senin olacaktır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Kevser suresini okursa, Allah ona cennetteki bütün ırmaklardan içirir ve onun için büyük kurban gününde kulların kestikleri kurbanlar sayısınca onar iyilik yazar.

109 / KAFİRÜN SURESİ

Mekke'de inmiştir.

6 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ١ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ٢ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ٣
وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَّدْتُمْ ٤ وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ٥ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ٦

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – De ki: Ey o kâfirler,

2 – Ben sizin taptıklarınıza tapmam.

3 – Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.

4 – Ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim.

5 – Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.

6 – Sizin dininiz size, benim dinim de bana.

1- “De ki: Ey o kâfirler” bunlardan belli, Allah Teala’nın iman etmeyeceklerini bildiği kâfirleri kast ediyor. Rivayete göre Kureyş’ten bir bölük: Ya Muhammed, sen bir sene bizim ilâhlarımıza ibadet et, biz de bir sene senin ilâhına ibadet edelim, demeleri üzerine inmiştir.

2- “Lâ a’büdü (ben sizin taptıklarınıza tapmam)” yani gelecekte demektir. Çünkü lâ edatı ancak gelecek manasına kullanılan mazinin başına gelir, nitekim ma da ancak hâl manasına kullanılan muzarinin başına gelir.

3- “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz” yani gelecekte demektir, çünkü lâ a’büdü’ye yakındır.

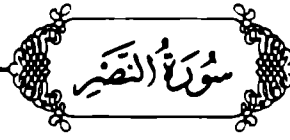
4- “Ben de sizin taptıklarınıza tapacak değilim” şimdi yahut gelecekte.

5- “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz” yani benim şu anda ibadet ettiğime ibadet etmediniz, demektir. (Vela ene abidün ma abettüm ile vela entüm abidune ma a’büd) cümlelerinin daha mübalağalı şekilde tekit olması da caizdir. Ma abettüm’e uygun olması için ma abettü dememesi de şunun içindir; çünkü onlar Efendimiz Peygamber olarak gönderilmeden önce putlara tapmakla meşhur idiler; o ise o zamanlar Allah’a tapmakla meşhur değildi. Efendimizin “men” demeyip de “ma” demesi, ondan sıfat murat edildiği içindir. Sanki: Ben batıla ibadet etmem, siz de hakka ibadet etmezsiniz demiştir ya da onların yukarıdaki ifadelerine uyması için öyle demiştir. Ma eda-

tının mastariye (abidune ibadetî) olduğu da söylenmiştir. İlk ikisinin ellezi manasına, son ikisinin de mastariye olduğu da söylenmiştir.

6- “Sizin dininiz size” üzerinde bulunduğunuz din, onu terk etmezsiniz “benim dinim de bana” üzerinde bulunduğum din de benimdir, ben de onu bırakmam. Bu durumda bunda küfre izin de yoktur, cihattan men de yoktur ki kıtal (savaş) ayeti ile mensuh olsun. Meğerki karşılıklı bırakışma ve iki gruptan her birinin diğerini kendi dininde bırakma ile tefsir edile. Din; hesap, ceza ve dua ve ibadetle de tefsir edilmiştir.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Kâfirun suresini okursa, sanki Kur'an'ın dörtte birini okumuş olur ve şeytanlar ondan uzaklaşır, şirkten de beri olur.

110 / NASR SURESİ

Medine'de inmiştir.

3 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۖ (۱) وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ
 أَفْوَاجًا ۖ (۲) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا (۳)

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

1 – Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman,

2 – İnsanların Allah'ın dinine bölük bölük girdiklerini gördüğün zaman,

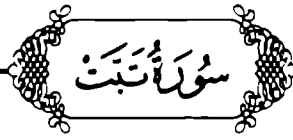
3 – Rabbini hamd ile tespih et ve ondan istiğfar et. Şüphesiz o, tövbeleri çok kabul edendir.

1- “Allah'ın yardımı geldiği zaman” seni düşmanlarına galip kılacağı vakit geldiği zaman “ve fetih” Mekke'nin fethi. Şöyle de denilmiştir: Maksat Allah'ın müminlere her türlü yardımı, Mekke'nin ve diğer ülkelerin fethidir. Yardımın gerçekleşmesinden mecazi olarak gelme ile tabir etmesi, şunu bildirmek içindir ki mukadderat ezelden kendi belli vakitlerine doğru yönelmektedir, ona yavaş yavaş yaklaşır. O yardımın da vakti yaklaştı; sen de onun gelmesini bekle ve şükrüne hazır ol.

2- “İnsanların Allah'ın dinine bölük bölük girdiklerini gördüğün zaman” büyük kalabalıklar halinde, mesela Mekke, Taif, Yemen halkları, Hevazin ve diğer Arap kabileleri gibi. Yedhulune lafzı hâldir, o zaman raeyte ebsarte (gördün) manasına olur ya da ikinci mefuldur, o zaman da alimte (bildin) manasına olur.

3- “Rabbini hamd ile tespih et” kimsenin aklına gelmeyen şeyleri sana kolaylaştırmasına taaccüp et, ona hamd et ya da nimetlerine hamd ederek onun için namaz kıl. Rivayete göre sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'ye girince Mescid-i Haram'dan başladı, Kâbe'ye girdi, sekiz rekat namaz kıldı. Ya da Allah Teala'yı zalimlerin dedikleri şeylerden tenzih et ve sana olan vaadini gerçekleştirdiği için ona hamd et ya da Allah Teala'yı ikram sıfatlarından dolayı överek ona celal sıfatları ile sena et. “Ve ondan istiğfar et” nefsinı kırmak, amelini küçük görmek ve başkasına iltifat etmekle sadır olan zelleleri telafi etmek için. Aleyhissalat vesselam Efendimiz'den: Şüphesiz ben bir gün ve gecede Allah'a yüz defa istiğfar ederim, dediği rivayet olunmuştur. Ümmetin için istiğfar et, de denilmiştir. Tesbihin hamitten önce, sonra da

hamdin istiğfardan önce gelmesi, Halık'tan halka doğru iniş istikame-tindedir. Nitekim: Hangi şeyi gördümse, mutlaka Allah'ı ondan önce gördüm, denilmiştir. "Şüphesiz o, tövbeleri çok kabul edendir" mü-kellefleri yarattığı andan itibaren istiğfar eden için böyledir. Çoğunluk surenin Mekke'nin fethinden önce indiği ve bunun sallallahu aleyhi ve sellem'in ölüm haberi olduğu görüşündedir. Çünkü onu okuduğu zaman Abbas radiyallahu anı ağladı. Efendimiz aleyhissalat vesselam da ona: "Niçin ağlıyorsun?" dedi. O da: Ölüm haberini kendin verdin, dedi. O da: Tam senin dediğin gibi, dedi. Belki de bu, davetin tamam olduğuna ve din işinin kemale erdiğine delalet etmesindendir. Çünkü Allah Teala: "Bugün dininizi ikmal ettim" (*Maide: 3*) demiştir. Bir de istiğfar emri ecelin yaklaştığını andırmaktadır. Bunun içindir ki buna: Vedalaşma suresi de denilmiştir. Aleyhissalat vesselam Efendimiz'den: Kim İza cae suresini okursa, Allah ona Muhammed aleyhissalat ves-selem ile Mekke'nin fethinde bulunanların sevabını verir. Allah Teala Mekke'nin şerefini artırsın.

111 / TEBBET (MESED) SURESİ

Mekke'de inmiştir.

5 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ① مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ② سَيَصْلَىٰ نَارًا
 ذَاتَ لَهَبٍ ③ وَأَمْرَاتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ④ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ⑤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – Ebu Leheb'in iki eli kurusun, kurudu da.
- 2 – Malı ve kazancı ona fayda vermedi.
- 3 – Alevli bir ateşe girecek.
- 4 – Karısı da odun hamalı olarak.
- 5 – Boynunda hurma lifinden bir ip vardır.

1- “Tebbet” helâk oldu yahut ziyan etti demektir. Tebab helâke götüren ziyandır. “Ebu Leheb'in iki eli” kendisi demektir, mesela: “Ellerinizi tehlikeye atmayın” (*Bakara: 195*) ayeti gibi. Özellikle iki elden bahsedilmesi şunun içindir: Efendimiz aleyhissalat vesselam’a “en yakın akrabalarını uyar” (*Şuara: 214*) ayeti inince, akrabalarını topladı ve onları ikaz etti. Ebu Leheb: Tebben leke (kahrolası), bizi bunun için mi çağırdın, dedi ve ona atmak için bir taş aldı, ayet de bunun üzerine indi. İki elinden dünyası ve ahireti murat edilmiştir de denilmiştir. Künye saygıyı çağrıştırdığı halde onu künyesi (Ebu Leheb) ile zikretmesi, künyesi ile meşhur olmasındandır. Bir de adı Abdüluzza idi, onu zikretmek istemedi. Ayrıca o cehennemlik olduğu için künye, haline daha uygundur ya da “zate leheb”in’e uygun olması içindir. Ebu Leheb'in şeklinde de okunmuştur, tıpkı: Ali bin Ebu Talib, denildiği gibi. “Ve tebbe (kurudu da)” bu da bedduadan sonra haberdır. Mazi sıygısı ile verilmesi gerçek olduğu içindir, mesela şu şiirde olduğu gibi:

*Beni cezalandırdı, Allah da onu kötü şekilde cezalandırsın;
 Uluyan köpekler gibi, bunu yaptı da (vekad faal).*

Vekad tebbe okunuşu da bunu gösterir ya da birincisi ellerinin kazandığı şeyden, ikincisi de amelinden haber vermektedir.

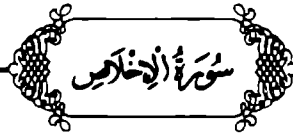
2- “Ma ağna anhu maluhu (malı ona fayda vermedi)” helâk ona geldiği zaman malının ona fayda vermeyeceğini bildiriyor ya da ma edatı ret manasında sorudur (malı ona ne fayda verdi?) ma ağna mahallen mansuptur (mefulun bih yahut mefulun mutlaktır). “Vema

keseb (kazancı da)” kesbuhu (ma mastariyedir) yahut meksubuhu demektir (ma mevsuledir). Ürettiği davarlar, ettiği kârlar, adamları ve faydasını göreceğini zannettiği amelidir yahut da oğlu Utbe'dir. Onu Şam yolunda aslan parçaladı; kervan halkı onu ortalarına aldılarsa da kurtaramadılar. Ebu Leheb Bedir savaşından birkaç gün sonra çiçek gibi bir hastalıktan öldü. Üç gün yanına yaklaşılmadılar, sonunda koktu. Nihayet birkaç Sudanlı işçi buldular, onu bir çukura gömdüler. Bu da gaipten haberdir, tam dediği gibi çıkmıştır.

3- **“Alevli bir ateşe girecek”** alev saçan demektir ki cehennem ateşini murat ediyor. Bunda onun iman etmeyeceğini gösteren bir şey yoktur; çünkü cehenneme fasıklığından girecek de olabilir. Şeddesiz seyuslâ ve şeddeli seyusallâ da okunmuştur.

4- **“Vemraetuhu (karısı da)”** bu da seyasla'daki gizli zamire atıftır ya da müptedadır (haberi de ficîdiha'dır). Karısı da Ebu Süfyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemil'dir. **“Odun hamalı olarak”** yani cehennem odunu taşıyarak demektir. Çünkü o Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e düşmanlık etmek ve kocasını ona eziyete kışkırtmakla günahları taşıyordu. Ya da kovuculuk demektir, çünkü o da husumet ateşini tutuşturur ya da diken veyahut dikenli bitkiler demektir. Çünkü onları sırtında taşır; gece Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yoluna saçardı. Asım şetm olarak (gizli ezümmü fiili ile) mansup okumuştur.

5- **“Ficîdiha hablün min mesed (boynunda hurma lifinden bir ip vardır)”** mimma müsîde demektir ki bükülmüş manasınadır. Recülün memsudun deyimini de bundan gelir ki güçlü kuvvetli adam demektir. Bu da mecazın terşihidir yahut kadını sırtında odun şelegi taşıyan birine benzetmektir. Bu da onu horlamak ya da cehennemdeki halini açıklamak içindir. Çünkü sırtında zakkum veyahut darî' (kuru diken) gibi cehennem odunlarından bir yük taşıyacaktır. **“Fi cidiha”** zarfı hâl yerindedir yahut haberdir, hablün de onunla merfudur (failidir). Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den: Kim Tebbet suresini okursa, Allah'ın onu Ebu Leheb'le birlikte bir evde birleştirmeyeceğini umarım.

112 / İHLAS SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

4 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١ اللَّهُ الصَّمَدُ ٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ٣ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ٤

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – De ki: O Allah'tır, birdir.
- 2 – Allah Samed'dir (herkes ona muhtaçtır).
- 3 – Doğurmadı, doğmadı.
- 4 – Hiç kimse ona denk olmadı.

1- “Kul huvaluahu ahad (De ki: O Allah'tır, birdir)” hüve zamiri şe'n'e yani ortama racidir, mesela: Hüve zeydün muntalikun (olay şu ki Zeyd gidicidir). Hüve müpteda olmakla merfudur, haberi de arkasındaki cümledir. Aid zamirine ihtiyaç yoktur, çünkü cümle de hüve'den ibarettir yahut zamir sorulan şeye racidir yani bana sorduğunuz şey, o Allah'tır, demektir. Zira rivayete göre Kureyş: Ya Muhammed, ibadet ettiğin Rabbini bize anlat, dediler; ayet de bunun üzerine indi. Ehad de bedeldir ya da ikinci haberdir. Cemal (selbiye) sıfatlarının hepsine delalet eder, nitekim Allah da kemal sıfatlarının hepsine delalet eder. Çünkü gerçek tek; terkip ve çokluk kısımlarından ve ikisinden birini gerektiren şeyden zat itibarı ile münezzehtir, mesela cisim olma, yer işgal etme gibi ve hakikat ve hassalarında ortaklık gibi. Örneğin vacibül vücud, kudreti zatundan olma, ilahlığı gerektiren tam hikmet gibi (Allah Teala bu gibi şeylerde başka biriyle ortaklıktan münezzehtir). Kul lafzı olmadan huvaluahu ahad şeklinde de okunmuştur, bunda da ittifak vardır. Ancak kul ya eyyühel kâfirun'da kul mutlaka lazımdır. Tebbet'te ise kul caiz değildir. Belki bu şundan dolayıdır; çünkü Kâfirun suresi Resulullah'ın onlardan ayrılmasını ve onlara veda etmesini içermektedir. Tebbet ise amcasına sitemdir; böyle olunca ona karşı kul (söyle) demesi münasip olmaz. Bu sure ise tevhit olduğundan bazen kul (de) ile bazen de ona davetle emrolunur.

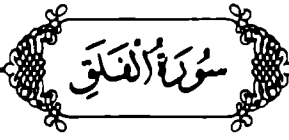
2- “Allah Samed'dir” bütün ihtiyaçlarda kendisine müracaat edilebilir, bu da samedde ileyhi deyiminden gelir ki birine başvurmadır. Allah mutlak olarak bununla nitelenmiştir, kendinden başkasına hiç ihtiyacı yoktur. Başkaları her hallerinde ona muhtaçtırlar. Essamed şeklinde marife olması, Allah'ı Samed olarak bilmelerindendir, ama ahad (tek olarak) öyle değildir. Allah lafzının tekrar edilmesi, bu sıfatı taşımayanın ilahlığı hak edemeyeceği içindir. Cümlelerin başında atıf edatının olmaması da bunun birinci cümlelerin sonucu yahut onun

delili gibi olmasındandır (yani aralarında şiddetli bir birlik vardır).

3- “**Lem yelid (doğurmadı)**” çünkü cinsinden kimse yoktur, yardım edecek veyahut yerine geçecek birine muhtaç değildir. Zira ihtiyaç da yok olma da onun için imkânsızdır. Belki de mazi (lemyelid) sıygası ile yetinilmesi, bunun: Melekler Allah’ın kızlarıdır yahut Mesih (İsa) Allah’ın oğludur, diyenleri reddetmek için gelmesindendir ya da “velem yuled” kavline uygun olması içindir. Doğurmaması şunun içindir; bir şeye muhtaç değildir ve yok olduğu bir zaman da geçmemiştir.

4- “**Hiç kimse ona denk olmadı**” eş (zevce) ve başkası gibi ona denk biri olmadı. Aslında lehu zarfının sonraya bırakılması lazımdı, çünkü o küfüven’e bağlıdır, ancak maksat zatına denkliği reddetmek olduğundan önemli olan başa alınmıştır. Zarfın küfüven’de gizli zammirden hal yahut haber olması da caizdir. O zaman küfüven ahad’dan hal olur. Belki de üç cümlelerin atıfla birbirine bağlanması, bunlardan denklik kısımlarının bertaraf edilmek istenmesindendir; bunlar tek bir cümle gibidir, üç cümle ile buna dikkat çekilmiştir. Hamze, Yakup, bir rivayette de Nafi sükun ile küfven okumuşlardır. Hafs ise harekeli olarak ve hemzeyi vav’a kalb ederek küfüven okumuştur.

Bu sure kısa olmakla birlikte ilahî marifetlerin hepsini ve o hususlarda aşırıya kaçanların reddini içine aldığı için hadiste onun Kur’an’ın üçte birine denk olduğu gelmiştir. Çünkü Kur’an’ın maksatları akaidi, hükümleri ve kıssaları anlatmakla sınırlıdır. Kim de onu Kur’an’ın tamamına denk sayarsa, bunlardan bizzat kast edileni nazar-ı itibara almış olur ki o da akaittir (tevhittir). Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir adamın bunu okuduğunu duydu: Vacip oldu, dedi. “Ne vacip oldu, ya Resulallah?” dediler. O da: Cennet vacip oldu, dedi.

113 / FELAK SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

5 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝١ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝٢ وَمِنْ شَرِّ
 غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝٣ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝٤
 وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝٥

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – De ki: Sığınırım sabahın Rabbine,
- 2 – Yarattığı şeylerin şerrinden.
- 3 – Karardığı zaman gecenin şerrinden,
- 4 – Dügümlere üfüren kadınların şerrinden.
- 5 – Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden.

1- “Kul euzu birabbil felak (de ki: Sığınırım sabahın Rabbine)” felak yarılan şeydir, yani yarılıp da ayrılan demektir, o da feal veznindedir, ism-i meful manasınadır ki mümkün olan şeylerin hepsini içine alır. Çünkü Allah Teala yokluk karanlığını ondan eşyayı var etmekle yardı, özellikle bir asıldan çıkanları mesela pınarlar, yağmurlar, bitkiler ve evlatlar gibi. Felak örf icabı sabaha has bir durumdur, bunun içindir ki öyle tefsir edilmiştir. Özellikle sabahın seçilmesi onda hal değişmesi, gecenin vahşetinin nur sevinciyle yer değiştirmesi ve kıyamet gününün başlangıcını andırmasından dolayıdır ve şunu da akla getirmektedir ki gecenin karanlığını bu âlemin üzerinden kaldırmaya gücü yetenin, korktuğu şeyden kendine sığınanı korumaya da gücü yeter. Rab lafzı burada Allah Teala’nın diğer isimlerinden daha etkilidir, çünkü zararlı şeylerden esirgemek terbiyenin (Rabliğin) ta kendisidir.

2- “Yarattığı şeylerin şerrinden” sığınılacak şeylerden özellikle yaratma âleminin seçilmesi, şerrin onda odaklanmasındandır; çünkü emir âleminin hepsi hayırdır. Halk âleminin bazı şerri seçime tabi olup da kişide kalanı ve diğerine geçeni de vardır, doğal olanı da vardır, mesela ateşin yakması, zehirin helâk etmesi gibi.

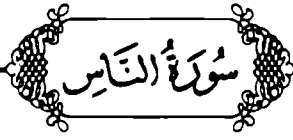
3- “Ve min şerri ğasıkın iza vekab (gecenin şerrinden)” karanlığı koyulaştığı zaman gecenin şerrinden, bu da “gecenin karanlığına kadar” (İsra: 78) deyiminden gelmektedir. Ğasak maddesinin aslı dolmaktır, ğasakatil aynü denir ki göz yaşla dolmaktır. Akmak manasına da denilmiştir. Gasakul leyl karanlığının dökülmesi (boşalması), ğasakul

ayn de gözyaşının akmasıdır. “İza vekab (karardığı zaman)” karanlığı her şeyin içine girdiği zaman. Özellikle gecenin seçilmesi, zararın onda çok olup def’inin zor olmasındandır. Bunun içindir ki gece helâki en iyi gizleyendir, denilmiştir. Şöyle de denilmiştir: Ğasık’tan maksat aydır, çünkü o tutulur, ışığı gider, kararması da tutulmaya başlamasıdır.

4- “Düğümlere üfüren kadınların şerrinden” büyü yapan, ipliklere üfüren ve onların üzerinde nefes eden nefislerin veyahut büyü yapan kadınların şerrinden demektir. Nefs (peltek se ile) maddesi hafif tükürkle üfürmektir. Özellikle bu deyimın seçilmesi şunun içindir; çünkü bir Yahudi, sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz’i bir ok yayına on bir düğüm çalarak büyüledi ve onu da bir kuyuda gizledi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hastalandı, bunun üzerine Muavvizetan sureleri indi. Cebrail aleyhisselam ona büyüünün yerini haber verdi. O da Hazreti Ali’yi gönderdi. O da onu getirdi, Efendimiz de bu iki sureyi onların üzerine okudu. Her ayeti okudukça bir düğüm çözüldü ve kendinde biraz hafiflik hissetti. Bu, kâfirlerin, o büyülenmiştir, sözlerinin doğru olduğunu göstermez. Çünkü onlar sihir vasıtasıyla onun deli olduğunu murat etmişlerdir. Şöyle de denilmiştir: Düğümlere üfürmekten maksat, kadınların erkeklerin kararlarını bozmalardır. Bu da düğüme hafif tükürmekle üfürerek yumuşatıp çözümünü kolaylaştırmak işinden istiare edilmiştir. Enneffasati diyerek marife kılması bu şekilde bütün üfürenlerin kötü olduğunu göstermek içindir; ğasık ve hasid ise öyle değildir (hepsi kötü değildir).

5- “Haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden” hasedini açığa vurup gereğini uyguladığı zaman demektir. Çünkü daha öncesi, haset edilene zarar vermez; bilakis kendisinde kalır, çünkü karşı tarafın sevinmesiyle üzülür. Özellikle bu üçün seçilmesi şunun içindir; çünkü insanın hatta hayvanın başkasına zarar vermesinde asıl olan bunlardır. Ğasık’tan nurdan ve benzeri şeylerden boş olanı murat etmek de caizdir, mesela kuvvetler gibi, neffasat’tan da bitkileri murat etmek gibi. Çünkü bitkilerin kuvveti onların uzunluk, en ve derinliklerine etki eder, sanki üç düğüm çalmış gibi olur. Hased edenden de hayvanı murat etmek de caizdir; çünkü o da genellikle başkasına zarar vermek için yanındaki şeyi kıskanarak yapar. Belki de bunların (cansızların, bitkilerin ve hayvanların) ayrı olarak zikredilmesi, bunların zarara yakkın sebepler olmasındandır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle demiştir: Bana iki sure indirildi ki daha onların benzeri indirilmemiştir. Sen o ikisinden Allah katında daha sevimli ve onu daha çok razı edici iki sure okuyamazsın, bunlar da Muavvizeteyn (Felak ve Nas) sureleridir.

114 / NAS SURESİ

Mekke'de yahut Medine'de inmiştir.

6 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلَهِ النَّاسِ ۝٣
 مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ۝٤ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ
 النَّاسِ ۝٥ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ۝٦

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 – De ki: Sığınırım insanların Rabbine,
- 2 – İnsanların sahibine,
- 3 – İnsanların İlahına,
- 4 – O vesvese veren sinsî (şeytanın) şerrinden,
- 5 – O ki insanların göğüslerine vesvese verir,
- 6 – Cinlerden ve insanlardan.

1- “De ki: Sığınırım” iki surede de hemzenin hazfı ve harekesinin lam’a nakli ile de (kuleuzu) okunmuştur “insanların Rabbine”. Sığınmak; geçen surede bedene zarar veren şeylerden olduğu, bunun da insanı ve diğer şeyleri kapsadığı, bu surede ise sığınmak insan nefislerine arız ve onlara has olan şeylerden olduğu için izafeti orada (geçen surede) genel yaptı. Burada ise insanlara tahsis etti, sanki şöyle denilmiş oldu: İnsanlara vesvese verenin şerrinden onların Rabbine sığınırım, o ki onların işlerine sahiptir ve ibadetlerine müstahaktır.

2; 3- “İnsanların sahibidir, İlahıdır” bu ikisi onun (rabbin) atf beyanıdır; çünkü Rab bazen melik (sahip) olur, melik de bazen İlah olmaz. Bu nazımda marifetlere bakanın mertebeleri de bildirilmektedir. Çünkü o, önce üzerindeki açık ve gizli nimetlerle bir Rabbi olduğunu bilir. Sonra nazarda dalar, öyle ki onun hiç kimseye ihtiyacı olmadığını, her şeyin ona baş eğdiğini ve işlerinin idaresinin onda olduğunu bilir. O bu itibarla gerçek sahiptir. Sonra buradan onun ibadete müstahak olduğuna, başkasının buna layık olmadığına varır ve normal sığınmada olduğu gibi sığınma merdivenlerinde derece derece ilerler. Bunu da sıfatların değişmesini zatların değişmesi yerine koyarak yapar. Bu da sığınılan afetin ne kadar büyük olduğunu fark ettirir. Ennas lafzının tekrar edilmesi, açık söylenmede daha çok izah olmasındandır, bir de insanın şerefini bildirmek içindir.

4- “O vesvese verenin şerrinden” vesvas vesvese demektir, tıpkı zelzal’in zelzele manasına olduğu gibi. Mastar ise kesr ile visvasdır, zilzal gibi. Bundan murat edilen de müvesvis (vesvese veren)dir. Fiili-nin ismi ile anılması mübalağa içindir. “Elhannas (sınsı)” yani onun âdeti sinmek, insan Rabbini zikrettiği zaman geri çekilmektir.

5- “O ki insanların göğüslerine vesvese verir” Rablerinin zikrin-den gafil oldukları zaman. Bu, vehim kuvveti gibidir; o da başlangıçta akla yardım eder. İş sonuca dönünce, geri çekilir ve akla vesvese ver-meye, onu şüpheye düşürmeye başlar. Ellezi lafzı sıfat olarak mahal-len mecrurdur ya da zem olarak mansuptur (ezümmuhu) veya mer-fudur (hüvellezi).

6- “Cinlerden ve insanlardan” bu da vesvas’ın yahut ellezi’nin açıklamasıdır yahut yüvesvisü’ye mütealliktir yani onların göğüsleri-ne vesvese verir, bunu da cinler ve insanlar aracılığı ile yapar. Şöyle de denilmiştir: Minelcinneti, ennasî’nin açıklamasıdır, o zaman nas’tan insan ve cinleri içine alan iki şey murat edilmiş olur. Fakat bu görüşte zorlama vardır, meğerki ennasî’den ennasî (unutan) murat edile, me-sela “yevme yed’üd dai” (Kamer: 6) gibi (aslı ennasî’dir). Çünkü Hak Teala’yı unutmak insanda da cinde de vardır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den: Kim Muavvizeteyn surelerini okursa, sanki Allah Teala’nın indirdiği kitapları okumuş gibi olur.

Musannif (Kadı Beydavi) rahmetullahi aleyh der ki: Bu kitabın müsveddesi tamamlandı, o kitap ki akıl sahiplerinin eşsiz faydalı bil-gilerini, büyük imamların ve ümmetin zirve şahsiyetlerinin özlü söz-lerini içine almaktadır. Bu kitap Kur’an-ı Kerim’in tefsiri, manalarının araştırılması, zor lafızlarının ve muciz köklerinin (kelimelerinin) açığa çıkarılmasıdır. Maksadı ihlal etmeyecek şekilde kısa, okuyucuyu sap-tırmayacak tarzda özetler. Adı de Envarü’t – Tenzil ve Esrarü’t Te’vil’dir. İlim taliplerini bundan yararlandırmasını Allah Teala’dan dilerim, onu anlamak için yorulanları ecir ve sevaptan mahrum etmemesi-ni isterim. Onunla ilgilenen bütün kimselerin günahlarını silmesini, bu şekilde son nefesini vermesini beklerim. Beni de Selamet yurdu cennette en yüce makamlara çıkarmasını; a’lâyı- illiyîn’de (yücelerin yücesinde) peygamberlere, sıddıklara, şehitlere ve iyilere komşu et-mesini niyaz ederim. Bunlar ne güzel arkadaşlardır. Kusursuz Allah umut edenlerin umutlarını gerçekleştirmeye layıktır, onun şanından istenir. Âlemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun, Halkının en hayırlısı Muhammed’e, tertemiz ashabına ve bütün onlara tabi olanlara salât ve selam olsun.

İNDEKS

A

Abd: 3/50-51, 80; 43/19

Abdest: 5/6; 4/43

Abras: 3/49

Adab: 2/189; 16/90; 19/4;

Adab-ı Muaşeret: 5/82; 24/27; 33/53;
66/4

Adabül-bahs: 3/66

Adak: 2/27,173,217,270; 3/35,36;
5/90,103; 6/139; 22/25-29; 33/23; 76/5-7

Adalet: 2/112,269,282; 3/4,19; 4/58,
135,173; 5/8,42; 6/25,115,131; 7/8,29,33,
159,181; 8/47; 11/113; 12/27; 13/20;
16/71,90,126; 23/96; 30/8,28; 33/7;
38/26; 42/15; 48/29; 55/7; 57/25; 58/3;
60/8; 83/1; 103/3

Adam öldürmek: 4/29-30, 92-93; 5/32;
6/151; 17/33; 25/68-69

Adem (a.s.): 2/30-38,61,196,197,123;
3/33-34,45,59; 4/1; 6/98; 7/11-12, 19-25,
189; 15/28-35; 17/61; 18/50; 19/58;
20/115-123; 38/71-72; 39/6

Adem ve eşinin cennetten indirilmesi:
2/35-39; 7/19-27; 20/115-123

Adet(aybaşı hali): 2/221-222, 228, 260;
3/137; 7/199; 24/58; 65/2

Ad Kavmi: 3/10,138; 11/50,61; 6/6;
7/65,145; 8/52; 11/50; 14/9,44; 18/59;
19/73; 22/42; 23/31; 26/123,128,140;
29/38; 40/30; 41/13,15; 46/21; 50/12;
51/41; 54/18; 69/9; 77/16; 89/6

Adl: 6/115; 16/90

Adl-i İlâhi: 3/109

Adn Cenneti: 9/72; 13/23; 19/60; 35/33;
55/46; 61/14;

Afak: 2/255; 41/53

Afar Ağacı: 36/80

Afet: 16/54; 23/18; 68/17

Affetmek: 2/51-52, 187, 237; 3/134, 152,
155, 159; 4/97-99, 149, 153; 5/13, 15,
95, 101; 24/22; 42/25, 30, 34, 40

Ağaç: 2/35; 7/85; 17/60; 36/80; 56/72;
59/5

Ahd-i Atik: 2/40,65; 3/4

Ahd-i Cedid: 2/40; 3/4

Ahde Vefa: 2/27, 3/76; 8/55; 9/1,4; 13/25;
16/91,94; 19/54; 28/29; 60/10,11

Ahir: 57/1,3

Ahir Zaman: 3/4; 4/157; 5/110; 7/156;
28/43; 43/61; 103/1

Ahiret: 1/3; 2/4, 46, 48, 61, 96, 254, 259;
3/10, 14, 77,115, 130, 161, 185, 190, 194,
200; 4/134; 5/17, 93; 6/4, 15, 27, 29, 30,
92, 156

Ahiret hayatının ebediliği: 2/25, 39, 80-
82, 161-162, 166-167, 217, 257, 275;
3/14-15, 86-88, 106-107, 116, 136, 196-
198; 4/13-14, 57, 93, 122, 168-169; 5/36-
37, 80, 83-85, 119; 6/128; 7/36, 42; 9/17,
20-22, 62-63, 68, 72, 86-89, 100; 10/26-
27, 50-52; 11/23, 105-108; 13/5; 14/23;
15/45-48; 18/107-108; 20/74-76, 99-101;
21/101-102; 23/8-11, 101-103; 25/15-16,
75-76; 29/58; 32/13-14; 33/64-65; 39/71-
73; 40/73-76; 41/27-28; 43/68-71, 74;
45/34-35; 46/13-14; 47/15; 48/4-5; 50/31-
34; 57/12; 58/17, 22; 59/15-17; 64/9-10;
65/11; 72/23

Ahiret yurdu: 29/64; 40/39

Aile: 2/221; 3/28

Ailede kadın: 2/223

Ailede erkek: 2/187, 228; 4/34; 20/132;
66/6

Aişe'ye (r.a.) iftira: 24/11-26

Akabe Biat: 5/7; 6/137; 9/40,111; 17/80;

- 60/12; 62/9
Akaid: 2/46
Akd: bk. Akid
Akıl: 1/6; 2/7, 169, 286; 3/4, 19, 190; 4/29, 117, 165, 173; 6/111; 7/10, 55, 179; 8/28; 10/19, 100; 11/6; 16/78; 19/12; 50/16; 65/12
Akl kullanmak: 2/44, 73, 76, 164, 170-171, 241-242; 3/65, 118; 5/103; 6/32, 151; 7/169; 10/16; 11/51; 12/1-2, 109; 13/4; 16/12, 67; 21/10, 66-67; 22/46; 23/80; 24/61; 25/44; 26/28; 28/60, 29/35, 43; 30/24, 28; 36/62, 68; 37/137-138; 39/43; 40/67; 43/1-3; 49/4; 57/17; 59/14; 67/10
Akid: 2/282; 3/75; 4/1, 48; 5/1; 24/3
Akrabalık bağları: 2/83, 177, 215; 4/1, 36; 9/23-24; 16/90; 17/26; 24/22; 30/38; 33/6; 47/22
Akrabalar: 2/27, 180; 4/1, 7-8; 8/75; 13/25; 60/3
Aksırma: 4/86
Akşam Namazı: 11/114; 17/78; 50/39; 76/25; 84/16
Alaka: 22/5; 23/12; 39/5; 40/67
Alamet: 12/105
Alay etmek (istihza): 2/212; 5/58; 6/10; 9/79; 11/38; 13/32; 49/10-11; 51/52; 104/1
Aldatmak: 7/85; 83/1-3
Alem: 1/3; 7/172; 16/3
Alem-i Kübra: 16/3
Alem-i Melekut: 24/35
Alım-satım: 2/275, 282; 3/77, 177, 187, 199; 4/74; 5/44; 9/9; 12/19-21; 14/31; 24/36-37
Alimler: 3/7, 18; 4/162; 17/107; 22/54; 28/80; 29/43; 35/28; 39/9; 58/11
Allah çocuk edinmemiştir: 2/116-117; 4/171; 6/100-101; 10/68-69; 17/111; 18/2-4; 19/34-35, 88-92; 21/26; 23/91-92; 25/1-2; 37/149-152; 39/4; 43/81-82; 72/3; 112/1-4
Allah eş edinmemiştir: 6/101; 72/3
Allah'ı anmak (Zikir): 2/152, 198, 200, 203, 230; 3/41; 5/4; 7/205; 8/45; 18/23-24; 33/41; 62/9-10; 73/8; 76/24-25
Allah korkusu: 2/74, 150, 194, 212; 3/200; 5/93; 6/72; 7/65; 8/2, 29; 10/31; 15/45; 16/30, 52; 23/1-2; 39/61; 59/7, 16; 64/16; 65/5; 67/12; 74/56
Allah sevgisi: 2/165; 3/31-32
Allah yolunda harcamak (Infak): 2/3, 177, 215, 219, 254, 261-262, 267, 270, 272-274, 276; 3/16-17, 92, 133-134; 4/39, 114; 8/2-3, 60; 9/34-35, 99, 103-104, 120-121; 13/22; 14/31; 22/34-35; 28/51-54, 77; 32/15-16; 34/39; 35/29; 42/36-38; 47/36-38; 51/15-19; 57/7, 10-11; 59/9; 61/10-12; 63/10-11; 64/15-17; 70/19-25; 74/38-44; 76/5-9; 90/11-16; 92/17-18
Allah'ın kainattaki kanunu: 17/77; 33/38, 60-62; 35/43; 40/83-85; 48/22-23
Allah yolunda savaş: 2/190-195, 216; 4/71-76, 84; 8/17, 38-40, 64-66; 9/5, 12-15, 29, 36, 41, 91, 122-123
Allah yolundan alıkoymak: 4/167; 7/44-45, 86; 9/34; 11/18-19; 14/3; 16/88; 22/25
Allah'a yaklaşmak: 56/10-26; 88-89; 83/18-21, 27-28; 94/7-8; 96/13-19
Allah'a saygı (Huşu'): 2/45-46; 3/199; 17/107-109; 21/90; 23/1-2; 33/35; 57/16-17; 59/21
Allah'a ibadet: 2/21; 4/36; 5/72, 117; 6/102, 7/29, 59, 65, 73, 85; 9/30-31; 10/3; 11/1-2, 50, 61, 84, 123; 13/36-37; 19/36, 65; 20/13-14; 21/25; 22/77; 23/23, 31-32; 27/45, 91-92; 29/16-17, 36; 36/20-22, 60-61; 39/2-3, 11, 14, 17, 65-66; 41/13-14; 43/64; 46/21; 51/56-57; 53/59-62; 71/2-4; 106/1-4
Allah'a iman: 2/186; 3/179, 193; 4/59, 65, 170-171, 173, 175; 5/111; 7/158; 10/106; 24/2; 46/31; 48/8-9; 57/7-8; 61/10-12; 64/7-9, 11
Allah'a isyan edenlerin cezası: 3/112; 4/14; 6/15-16; 11/59-60, 64-65; 33/36; 39/13; 72/22-24
Allah'a karşı gelmekten sakınmak (Takva): 2/41, 194, 196-197, 203, 223, 231, 233, 278, 282; 3/50-51, 102, 123-125, 200; 4/1, 131; 5/2, 4, 7-8, 11, 35, 57, 88,

100, 108, 112; 6/72, 155; 8/1, 69; 9/119; 11/78; 15/67-69; 16/2, 52; 22/1; 23/52; 26/106-110, 124-126, 130-132, 142-144, 150, 161-163, 177-179, 183-184; 29/16; 30/30-31; 31/33; 33/1, 55, 70-71; 39/10, 16; 43/63; 48/26; 49/1, 10; 57/28; 58/9; 59/18; 60/11; 64/15-16; 65/1-5; 71/3-4
 Allah'a karşı gelmekten sakınanların mü-kafatı: 2/189, 194, 212; 3/15-17, 133-136, 172, 179, 196-198, 200; 5/27; 6/32; 7/35, 128, 156-157; 9/4, 7, 36, 123; 10/62-63; 11/49; 12/57, 90-91, 109; 13/35; 15/45-48; 16/30-32; 19/59-63, 71-72, 83-86; 24/52; 25/15-16; 38/49-54; 39/19-20, 33-35, 61, 73-74; 43/33-35, 67-73; 44/51-57; 47/15; 50/31-35; 51/15-19; 52/17-20; 54/54-55; 68/34; 69/48; 77/41-44; 78/31-36; 92/5-7, 14-21
 Allah'a karşı gelmekten sakınanların nite-likleri: 2/1-5, 65-66, 177, 3/113-115, 133-134; 7/156-157, 201-202; 19/59-63; 24/34; 38/28; 92/14-21
 Allah'a karşı gelmekten sakınmaya teş-vik: 2/21, 63, 103, 179, 183, 187, 194, 197, 223; 3/75-76, 120, 125, 172, 179, 186; 4/77, 128-129; 5/8, 65, 93; 6/32, 51, 69; 7/26, 35, 63, 65, 96, 128, 156, 164, 169, 171; 8/29; 9/36, 44, 108-109, 123; 10/6, 31; 11/49; 12/90, 109; 16/52, 128; 20/113; 22/37; 23/23, 31-32, 86-87; 24/52; 26/106-107, 124-126, 142-144, 161-163; 28/83; 37/123-124; 39/27-28; 47/36; 49/3, 13; 58/9; 65/2-5; 74/54-56
 Allah'a ortak koşmak (Şirk): 4/36; 6/14, 56, 151; 7/33; 10/89, 105-106; 12/38; 13/36; 16/51, 73, 74; 17/22, 39-40, 111; 18/110; 22/26, 31; 26/213; 28/88; 30/13; 31/13; 40/66; 42/6; 51/51; 72/18
 Allah'a ortak koşanlar: 2/165; 4/48, 116-121, 123; 5/72; 6/40-41, 56, 63-64, 88, 100, 106, 136-140, 148-150; 7/189-190; 9/3, 7-11, 17, 28, 33, 113-114; 10/104; 11/101, 109, 113; 12/103-108; 13/33-34; 14/30; 15/95-96; 16/26-27, 35, 53-57, 73-74, 86-88; 17/22, 39-43; 18/14-15, 52; 19/81-82; 21/24, 29; 22/31, 73-74;

23/117; 27/60-64; 29/25; 30/30-35, 42; 33/72-73; 37/149-164; 39/2-3, 8, 65; 40/69-76; 41/4-13; 42/6, 9, 13, 21; 43/15-25; 46/5; 48/6; 53/19-23; 61/9
 Allah'a ortak koşmaktan sakındırma: 4/48, 116-117; 5/72; 12/38; 22/31; 39/65; 43/45; 72/1-2, 19-20
 Allah'ı ananların nitelikleri: 3/191-194; 33/35
 Allah'ı anmaya teşvik: 13/28; 22/34-35; 24/36-37; 29/45; 33/21; 87/14-15
 Allah'ı hakem kabul etmek: 6/114; 7/87; 10/109; 12/80; 22/68-69; 24/47-51; 27/78; 33/36; 34/26; 39/3, 46; 60/10
 Allah'ı tesbih etmek: 2/30-32, 116; 3/41; 5/116; 6/100; 7/143, 206; 9/31; 10/9-10; 13/12-13; 15/97-98; 16/1, 3, 57; 17/1, 42-44, 90-93, 107-108; 19/10-11; 20/130; 21/19-20, 22, 26, 87; 23/91-92, 115-116; 24/15-16, 36-37, 41; 25/17-18, 58; 27/7-8, 63; 28/68; 30/17, 40; 32/15; 33/41-42; 34/40-41; 36/36, 83; 37/158-159, 180; 39/4, 67, 75; 40/7, 55; 42/5; 43/12-14, 82; 48/8-9; 50/39-40; 52/43, 48-49; 56/71-74, 95-96; 57/1; 59/1, 23-24; 61/1; 62/1; 64/1; 68/28-29; 69/51-52; 76/26; 87/1; 110/1-3
 Allah'ın adaleti: 2/281; 3/25, 108, 117, 161, 182; 4/40, 49, 77, 124; 6/160; 8/50-51, 60; 9/70; 10/4, 44, 47, 54; 11/100-101, 111, 117; 16/33, 111, 118; 17/71; 18/49; 19/60-61; 20/112; 21/47; 22/10; 23/62; 26/208-209; 28/59; 29/39-40; 30/9; 34/25-26; 36/54; 39/69, 75; 40/17, 20, 30-31; 41/46; 45/22; 46/19; 50/29; 99/6-8
 Allah'ın ayetlerini menfaat aracı yapmak: 2/41, 79, 174; 3/77, 187; 5/44; 9/8-9; 16/95
 Allah'ın bağışlamasını dilemek: 2/198-199, 285-286; 3/159, 193; 4/106; 7/155; 11/52-53, 61, 90; 12/29, 96-98; 14/41; 24/62; 38/34-35; 40/7; 41/6; 47/19; 48/11; 59/10; 60/5; 66/8; 71/9-10, 26-28
 Allah'ın benzeri yoktur: 19/65; 42/11; 112/1-4

Allah'ın birliği: 2/133, 163, 255; 3/2, 6, 18, 62-64; 4/87, 171; 5/72; 6/3, 19, 102, 106; 7/59, 65, 73, 85, 140, 158; 9/31; 10/90; 11/14, 50, 61, 84; 13/16, 30; 14/52; 16/2, 22, 51; 17/42, 46, 111; 18/26, 50; 20/8, 14, 98; 21/22, 25, 87, 108; 22/34; 23/23, 32, 116; 25/1-2; 26/213; 27/26, 60-64; 28/70-72, 88; 29/46; 34/27; 35/3; 37/1-4; 38/65; 39/4, 6; 40/1-3, 61-66; 41/6; 43/84; 44/8; 51/51; 59/22; 60/4; 64/13; 73/9; 112/1

Allah'ın birliğinin delilleri: 6/40-41, 46; 16/1-18; 21/22; 23/71; 27/59-64; 40/61-65

Allah'ın dilemesi (Meşiet): 2/90, 105, 142, 212-213, 220, 255, 269, 272; 3/13, 26, 37, 40, 72-73, 129; 4/48-49, 116, 132-133; 5/17-18, 40, 48, 54, 64; 6/35, 39-41, 80, 83, 106-107, 111-112, 133, 137, 148; 7/88-89, 155-156, 175-176, 188; 9/14-15, 26-28; 10/25, 49, 99, 107; 11/32-33, 105-108, 118-119; 12/56, 99, 110; 13/12-13, 26-27, 31, 38-39; 14/4, 11, 19-20, 27; 16/1-2, 9, 35, 93; 17/54, 86; 18/23-24; 22/18; 23/23-24; 24/21, 43, 45-46; 25/10; 27/87; 28/56, 82; 29/20-21, 62; 30/2-5, 37, 48, 54; 32/13; 33/23-24; 34/9, 36, 39; 35/1, 8, 15-17, 22; 36/41-43, 47, 65-67; 39/23, 52, 68; 40/14-15; 42/7-8, 12-13, 19, 27, 29, 32-33, 49, 52-53; 43/19-20, 60; 47/4, 29-30; 48/14, 27; 53/26; 56/63-70; 57/21, 28-29; 59/6; 62/2-4; 74/31, 54-56; 76/28-31; 80/17-23; 81/27-29; 82/6-8; 87/6-7

Allah'ın dostları: 10/62-64

Allah'ın emrine uymak: 2/186; 3/32, 130-132; 4/13, 59, 69-70, 80; 8/1, 20-21, 24; 9/71; 24/52, 54, 56; 33/33, 70-71; 42/36-39, 47; 46/31-32; 48/17; 49/14; 58/13; 64/15-16

Allah'ın hikmeti: 2/250-251, 269; 17/39

Allah'ın ilmi: 2/29-33, 76-77, 94-96, 139-140, 215-216, 220, 231, 233, 235, 255, 270-271, 273, 282-283; 3/5, 29, 62-63, 65-66, 92, 115, 119; 4/32, 39, 45, 63, 69-70, 127, 166-167; 5/7, 61, 97, 99, 109;

6/3, 53, 58-60, 73, 80, 101, 116-117, 119, 124; 7/7, 89, 187; 8/75; 9/16, 42, 44, 47, 78, 94, 101, 105, 115; 10/18, 36, 40, 61; 11/5-6, 13-14, 31, 91-92, 110-112; 12/19, 50, 74-77; 13/8-10, 42; 14/38; 15/24; 16/18-19, 22-23, 27-28, 70, 74, 91, 125; 17/25, 47, 54-55, 84-85; 18/22, 25-26; 19/70; 20/7, 51-52, 98, 103-104, 109-110; 21/4, 26-28, 51, 81, 110; 22/67-68, 70, 75-76; 23/17, 51, 91-92; 24/19, 27-30, 35, 41, 53, 63-64; 25/5-6, 58-59; 26/186-188; 27/24-25, 74-75, 88, 93; 28/56, 69, 85; 29/1-3, 10-11, 42, 45, 52, 62; 30/54; 31/16, 23, 27, 29, 34; 32/5-6; 33/2, 9, 18-19, 40, 51, 54, 63; 34/2-3, 10-11; 35/8, 11, 14, 38, 45; 36/16-17, 76-77, 79; 39/7, 46, 69-70; 40/7, 15-16, 19; 41/22, 53-54; 42/12, 24-25, 27, 49-50; 46/8, 22-23; 47/19, 25-26, 30; 48/11, 18-19, 24, 26-27; 49/1, 13, 16, 18; 50/16, 45; 53/29-32; 57/3-6, 22, 25; 58/3, 5-7, 11-13; 59/18; 60/1-3, 10; 62/6-8; 64/2-4, 11, 17-18; 65/12; 66/3; 67/13-14, 19; 68/5-7; 69/48-49; 72/25-28; 74/31; 79/42-44; 84/10-13, 23; 87/6-7; 100/9-11

Allah'ın indirdiği ile hükmetmek: 4/105; 5/44-50

Allah'ın insanları doğru yola iletmesi:

2/272; 4/174-176; 6/161; 7/42-43; 10/35; 13/31; 16/9; 18/23-24; 19/58; 22/23-24; 25/31; 26/75-78; 29/69; 33/4; 48/1-3, 20; 64/11; 76/2-3; 87/1-3; 90/7-10; 92/12

Allah'ın iradesi: 2/185, 253; 3/108, 176; 4/27-28; 5/1, 6, 41, 49; 6/125; 10/107; 11/34, 105-107; 13/10-11; 22/14-16; 28/4-6; 33/17, 33; 36/20-24, 82; 39/4, 37; 51/56-57; 74/31; 85/12-16

Allah'ın isimleri: 7/180; 17/110; 20/8; 59/22-24

Allah'ın İslam Dinini tamamlaması:

2/150; 5/3, 6; 12/4-6; 16/81; 48/1-3

Allah'ın iştiraki: 3/181; 58/1

Allah'ın konuşması: 2/253; 4/164; 7/143-144; 20/9-48; 27/7-12; 28/29-35; 78/38

Allah'ın kudreti: 2/19-20, 106, 109, 148, 255, 259, 284; 3/26-27, 29, 165, 189-190;

4/132-133; 5/17, 19, 40, 120; 6/17, 37, 65, 95-99, 133-134; 8/41; 9/38-39; 10/34, 53; 11/4, 19-20, 32-33; 12/21; 13/12-13; 14/19-20; 16/45-46, 65-69, 77-81; 17/67-69, 99; 18/45; 19/8-9, 20-21; 20/51-54; 21/30-33; 22/5-6, 60-61, 65, 70; 23/95; 24/45; 25/45-54, 61-62; 26/7-8; 27/60-64; 28/71-73, 29/19-22; 30/20-25, 46, 50, 54; 31/16, 27-31; 32/27; 34/9, 15-19; 35/1, 12, 41, 44; 36/33-44, 71-73, 79-83; 39/5-6, 51; 40/79-81; 41/9-12, 37-39, 53; 42/9, 29-34, 49-50; 43/40-42; 46/31-33; 48/20-21; 51/58; 57/2; 59/6; 60/6-7; 64/1; 65/12; 66/8; 67/1; 68/17-20; 70/40-41; 71/13-20; 72/12; 75/3-4; 77/20-23; 79/27-33; 80/24-32; 88/17-20
 Allah'ın lütfü: 2/250-251; 6/46; 7/10, 26, 69, 74, 86; 10/22, 35, 57-60, 67; 11/61; 12/38, 67-68; 14/32-34; 15/16-22; 16/18, 53, 65, 69, 72, 78-83, 25/45-50; 26/132-134; 27/63, 73; 29/67; 30/20-25; 31/20, 24, 27; 32/6-9; 35/3; 40/61; 42/10-11; 43/9-14, 26-29; 45/12-13; 49/7-8; 55/1-4; 62/2-4; 67/23; 76/2; 79/27-33; 80/17-20; 90/7-10
 Allah'ın mahlukatı üzerinde düşünmek: 2/164; 3/190; 7/185; 10/6, 67, 101; 12/105; 13/3-4; 16/10-13, 48, 65-69, 79; 21/30; 22/18, 63, 65; 24/41, 43-44; 25/45-46; 26/7-8; 27/86; 29/44; 30/8, 20-25, 37, 50; 31/20, 29, 31; 32/26-27; 35/27-28; 36/71-73; 39/21; 42/32-33; 45/3-6; 46/33; 50/6-11; 51/20-21; 56/71-73; 67/19; 86/5-7; 88/17-20
 Allah'ın rahmeti: 2/63-64, 178; 3/157; 4/83, 95-96, 113; 6/12, 15-16, 54; 7/148-149; 10/11, 57-58; 11/43, 47, 62-63, 72-73, 118-119; 12/91-92; 17/8, 50, 86-87; 18/15-16; 19/1-3, 20-21, 49, 53; 21/83-84, 107; 23/74-75, 109, 118; 24/10, 14, 20-21; 28/46, 86; 30/46, 50; 35/2; 36/41-44; 40/7; 42/28, 47-48; 43/31-32; 44/1-6, 42; 67/28; 90/11-18
 Allah'ın rahmetine hak kazananlar: 3/47; 7/55-56, 156-157; 9/20-21, 99; 11/58, 66, 94; 12/56; 18/65; 21/74-75, 85-86; 29/20-

21, 51; 33/43; 40/8-9; 45/29-30; 47/7-8; 48/25; 57/28; 76/30-31
 Allah'ın rahmetini dilemek: 2/286; 3/8; 7/155; 17/23-24; 18/9-10; 23/108-111, 117-118
 Allah'ın sevdiği kimseler: 2/195, 222; 3/76, 134, 146-148, 159; 5/13, 42, 54, 93; 9/108; 49/9; 60/8; 61/4
 Allah'ın sevmediği kimseler: 2/190, 204-205; 3/32, 57, 140; 4/36, 107; 5/64, 87; 6/141; 7/55; 16/23; 22/38; 28/76-77; 30/44-45; 31/18; 42/40; 57/22-23
 Allah'ın sözü doğrudur: 4/87, 122; 6/73, 115, 146; 7/4-7; 11/120; 33/4; 34/23
 Allah'ın şahitliği: 3/81, 98; 4/79, 166; 5/117; 6/19; 9/107; 10/28-29, 46; 11/54; 13/43; 17/96; 21/78; 29/52; 33/55; 34/47; 41/53; 46/8; 48/28; 63/1; 85/4-9
 Allah'ın taraftarları: 5/56; 58/22
 Allah'ın va'di doğrudur: 3/9, 152, 194; 4/87, 122; 6/133-134; 7/44; 9/111; 10/4, 55; 11/45; 13/31; 14/47; 17/107-108; 18/21, 98; 19/59-61; 21/7-9, 95-97, 104; 22/47; 25/15-16; 28/12-13; 30/1-6, 58-60; 31/8-9, 33; 32/12-13; 33/22; 35/5; 36/51-52; 39/19-20; 40/53-55, 77; 45/31-32; 46/15-17; 48/27; 51/1-6; 52/1-10; 56/88-96
 Allah'ın varlığının delilleri: 7/26; 10/31-36; 14/10; 21/30-33; 22/5-6, 61-62; 23/48-49; 29/61; 30/20-25, 46; 31/29-31; 36/33-44, 71-73; 39/21, 38; 41/9-13, 37-39, 53; 42/29, 32; 45/3, 6; 88/17-22
 Allah'ın yaratması: 3/26-27; 6/14, 73, 95, 101; 7/54; 10/3, 31; 13/16; 21/30; 24/45; 25/1-2, 54; 30/17-19; 32/6-7; 37/94-96; 39/62; 40/61-62; 42/49; 51/49; 54/49-50; 87/1-4
 Allah'ın, mülkünde tasarrufu: 2/26, 247, 253, 255, 272; 3/6, 13, 26, 37, 40, 72-74, 129; 5/1, 48, 54, 117-118; 6/17-18, 35, 39, 83, 88, 106-107, 111-112, 133, 137, 148-149; 7/88-89, 100, 128, 155-156, 175-176, 188; 9/105-106, 116; 10/3, 25, 99-100, 107; 12/56, 74, 76, 100; 13/13, 26-27, 31, 38-39, 41; 14/4, 10-11, 27

Allah'tan başka tapınılan şeyler: 4/116-120; 5/76; 6/71; 7/189-198; 10/18, 34-36, 66; 11/100-101, 109; 12/39-40; 13/14, 16, 33; 14/35-36; 16/17, 20-21, 72-76; 17/56-57, 67; 18/52; 19/41-42, 81-82; 20/87-89, 97; 21/43, 61-67, 98-100; 22/11-13, 62, 71, 73; 25/3, 55; 26/69-73, 91-93; 28/64; 29/17; 30/12-13, 28, 40; 31/10-11, 29-30; 34/22; 35/13-14, 40; 36/23, 74-75; 37/91-96, 123-125; 39/38, 43; 40/20, 41-43, 73-74; 41/47-48; 42/21; 43/86; 46/4-6, 28; 53/19-23
 Allah'tan korkmak (Haşyet): 2/150; 4/77; 5/3, 44; 9/12-13, 18; 33/37-39; 35/18, 37; 36/10-11; 39/23; 50/32-33; 67/12; 70/27; 79/26; 87/9-10
 Allah'tan korkanların nitelikleri: 5/94; 10/15; 14/12-14; 16/49-50; 22/34-35; 23/57, 61; 24/36-37; 39/11-14; 50/45; 55/46, 76; 76/6-10; 79/40-41
 Allah'tan korkmaya teşvik: 7/59; 8/48; 10/15; 11/25-26, 61-63, 84, 102-103; 17/56-57; 23/57-60; 33/21; 39/14-16; 42/31-35; 46/21; 60/6; 70/19, 28
 Altı gün: 7/57
 Amel: 2/256; 3/173, 195; 5/27, 35; 6/61; 7/9; 9/5, 76; 13/11; 16/97; 36/69; 39/8; 46/13; 86/9; 101/6
 Amel defteri: 2/254, 276; 3/30; 6/28, 59, 61, 7/9; 17/13, 71; 18/49; 23/62; 36/12; 37/27; 50/16; 52/1; 57/12; 69/19; 74/38; 78/29; 81/8; 82/9, 12; 84/7
 Ameli ahlak: 65/6
 Ameli salih: 2/25, 30; 4/170; 5/93; 16/97; 29/57; 41/33; 46/13
 Amel terazisi: 7/8-9; 21/47; 23/102-103; 101/6-9
 Anne babaya ne zaman itaat edilmez?: 29/8; 31/15
 Anne-babaya iyilik: 2/83, 180, 215; 4/36; 6/151; 13/19-21, 25; 17/23-25; 29/8; 31/14-15; 46/15; 47/22-23
 Antakya: 36/13
 Antlaşma: 9/1
 Antlaşmalar ne zaman bozulabilir?: 8/55-58; 9/12-13

Arabistan kirazı: 56/28
 Arabuluculuk: 2/180-182; 4/34-35, 114, 129; 8/1; 49/9-10
 Araf: 7/46; 57/13
 Arafat: 2/198
 Arim seli: 34/16
 Arş: 2/29, 5/35; 7/54; 9/129; 10/3; 11/7; 13/2; 20/5; 23/86-87; 25/59; 32/4; 43/82; 57/4; 69/16-17; 85/15
 Ashab-ı Kehf: 18/9-26
 Ashab-ı Medyen: 22/43
 Ashab-ı Rakim: 18/9
 Ashab-ı Suffe: 58/11; 63/7
 Ashabul Eyke: 7/85
 Asır: 6/6; 103/1
 Atlar: 8/60; 100/1-6
 Ateş: 7/12; 36/80
 Ateş topu: 15/18; 37/7; 67/3
 Avlanmak: 5/1-2, 4, 94-96; 16/14
 Avret: 24/30
 Ay hali: 2/222
 Ay ve güneş: 2/189; 6/96; 7/54; 10/5; 13/2; 54/1-2
 Ayet : 2/41, 129, 134, 231, 252; 3/4, 7, 19, 58, 70, 98, 101, 108, 113, 118, 164, 199; 4/140, 155; 5/44, 75; 6/4, 93, 98, 124, 126, 130, 157, 158; 7/32, 35, 37, 58, 126, 174; 8/2, 52, 54; 9/9, 11, 65; 10/1, 5, 17, 24, 71, 95, 101; 11/1; 12/1; 13/1-2; 15/1; 16/104-105; 17/59; 18/56-57, 105-106; 19/58; 21/5; 22/16, 52; 23/66, 105; 24/1, 18, 34, 46, 58-59, 61; 25/73; 26/2; 27/1; 28/2, 87; 29/23, 49-50; 30/10, 28; 31/2; 32/22; 33/34; 36/46; 39/59, 71; 40/4, 35, 56, 69; 41/3, 44; 45/6, 8, 11, 31, 35; 46/26-27; 57/9, 17; 58/5; 62/2, 5; 64/10; 65/11; 68/15; 74/16; 78/28; 83/13; 90/19
 Ayetleri alaya almak: 2/14-15, 67, 231; 4/140; 9/65
 Aynel yakin: 2/31, 260; 3/18; 69/51; 102/6
 Aynılık: 2/227; 58/4
 Azap : 2/80; 3/23-24; 5/117-118; 6/40-41, 65; 7/155-156; 10/48-53; 11/8, 84, 105-107; 14/44; 16/45-47; 20/124-127; 22/49;

26/200-207; 27/71-72; 29/53-55; 32/18-21; 34/34-35, 42; 37/176-177; 39/24-26, 47-48; 41/43; 52/7-16; 54/9-42; 57/20; 70/1-3; 72/22-25; 73/11-14; 83/15-17; 85/12; 98/6

Azap melekleri: 7/37

Azer : 2/124; 6/74; 19/48

Azgınlık: 7/175-176; 15/42, 44; 26/91-103, 224; 37/27-32; 38/55-64; 51/52-55; 52/32; 53/50-52; 68/30-31; 78/21-30; 79/37-39; 96/6-7

Azım : 2/286; 25/72; 32/24

B

Bağışlama: 2/109, 268; 3/88; 448, 116; 39/53

Bağışlanma dilemek: 2/199; 3/39, 135, 159; 4/62, 64, 106, 110; 5/74; 8/33; 9/80, 113; 11/3, 52, 61, 90; 12/29, 97-98; 18/55; 19/47; 24/62; 27/46; 38/24; 40/7

Bağlılık yemini: 60/12

Balık: 5/96; 68/48

Basair: 7/179

Basar: 3/7; 6/104; 50/16

Basiret: 2/111; 3/7; 6/104; 7/147, 179, 202, 203; 10/43; 12/108; 17/71; 22/66; 50/16; 51/20

Baskı ve işkence: 2/191, 193, 217; 8/39

Başörtüsü: 24/31; 33/59

Batıl: 2/188, 213, 256; 3/4, 70, 138; 6/112, 122, 151; 7/157; 15/85; 17/81

Batıl inançlar: 2/189; 5/103; 6/25; 14/1, 22; 16/61

Batılılar: 7/172-173; 29/48; 40/78; 45/27

Batın: 4/1; 30/7; 57/1, 3

Bayram: 2/185, 5/112; 9/3; 22/67; 31/6; 62/9; 89/1

Bayram namazı: 2/185; 24/62; 108/2

Bedbaht: 13/39

Beddua: 4/148; 5/78; 10/88; 17/11; 71/26, 28; 104/1

Bedevisler: 9/90, 97, 99, 101, 120; 49/4, 14

Bedir Savaşı: 3/13, 123-128; 8/5-9, 41-49, 64-67; 59/14-15

Bekke: 3/96

Bela: 6/65; 7/134; 16/45, 54, 69; 17/83;

42/30

Belkıs: 27/41; 34/15; 27/17

Beni İsrail : 2/40, 105; 7/167

Berat gecesi : 44/3; 97/4

Bereket: 2/74, 264, 276; 5/112; 7/40, 54, 96; 30/37

Berzah: 6/2; 23/100; 40/45; 44/40; 50/16; 75/1; 78/39

Besmele ayeti: 27/29-30

Beş vakit namaz: 2/238; 30/17; 40/55; 87/14; 108/1

Beyinsizlik : 7/155

Beytullah: 2/125, 130; 3/96; 8/34; 9/5; 22/26

Beyyinat: 2/87; 3/184; 7/100; 16/44; 40/34, 66

Beyyine: 2/87, 255; 6/57, 157; 7/85; 11/17; 16/44

Biat: 2/30; 4/59; 6/137; 48/8, 10, 18; 57/8; 60/12

Bilgiyi saklama: 2/159

Bilinçsizlik : 2/169

Binek: 3/14; 22/27

Birr: 2/44, 177; 3/92, 193; 5/3

Birlik-beraberlik: 3/103-105; 8/46

Bitkiler: 2/22, 61, 164; 6/95, 99, 141; 7/57-58; 13/3-4; 14/32; 15/19; 16/10-11, 65, 67; 22/5, 63; 23/19-20; 25/48-49; 26/7; 27/60; 29/63; 30/19, 24, 50; 31/10; 32/27; 35/9, 27; 36/33-36; 39/21; 41/39, 47; 43/11; 45/5; 50/7-11; 55/11-12; 56/63-65, 71-73; 57/17; 78/15-16; 79/31; 80/27-32; 87/4-5; 95/4

Bolluk: 2/215; 7/96

Borç: 2/245, 275, 282; 3/75, 130, 181; 9/60; 52/17; 57/11

Borçlanma: 2/282-283

Boş söz: 23/3; 25/72; 28/55

Boşama: 2/227-232, 236-237, 241; 33/49; 65/1-7

Boşanma: 4/35, 132

Bozgunculuk: 2/60, 205; 7/56, 74, 85, 142; 11/85, 116; 16/88; 26/183; 28/77; 29/36; 42/40-42

Bozgunculuk çıkaranlar: 5/64; 10/81; 13/25; 27/14; 28/4; 29/30; 38/28

Buhtunnasr: 2/98, 102, 114, 259
 Bulutlar: 2/164; 13/12; 24/43; 30/48; 35/9;
 51/1-5; 78/14-16
 Burçlar: 15/16-18; 25/61
 Büyü: 2/102; 4/31; 6/7, 71; 7/115; 10/77;
 11/7; 15/15, 18; 20/67; 23/84; 72/1,10;
 113/1-4
 Büyük günah: 2/99, 102; 3/135, 173; 4/31,
 48; 8/15; 12/24; 25/72; 53/32
 Büyükbaş hayvanlar: 22/36

C-Ç

Cahil : 7/199
 Cahiliye : 2/297, 275; 3/164; 5/3, 103;
 6/137; 17/53, 25/66; 37/35
 Cahillerden yüz çevirmek: 4/81; 6/106;
 7/199; 15/94; 28/55; 32/30; 37/174; 43/89;
 51/54; 53/29; 54/6; 73/10
 Calut : 2/249-251; 3/13
 Cariyeler: 4/25, 36; 16/71; 23/6; 24/32-33;
 70/30; 90/13
 Cebelirrahme : 2/199
 Cebrail : 2/87, 97-98, 253; 16/102; 19/17,
 19; 26/193; 53/6-13; 66/4; 70/4; 78/38;
 81/19-21
 Cedel : 2/111, 258; 3/66, 6/144; 16/125;
 34/22
 Cehalet : 25/66; 41/51; 113/3
 Cehennem: 2/24, 80, 96; 3/10, 88, 130,
 192; 5/72; 6/27, 128; 7/36, 41, 44, 145,
 179, 188; 8/36; 10/54; 11/108, 14/48;
 15/43-44; 16/29; 17/98; 19/59; 20/129;
 21/98; 22/4; 25/15, 34; 32/11; 36/70;
 39/68, 71; 40/69; 43/74; 56/45; 66/9;
 67/6-8; 70/15-18; 74/18, 26-31; 77/29-33;
 78/21,23; 81/12-14; 101/9; 104/4-9
 Cehennemden sakınmak: 2/24; 3/131, 192
 Cehennemlikler: 2/39, 80-81, 119, 217,
 257, 275; 3/10, 116; 4/56; 5/86; 9/113;
 10/27; 11/105-107, 119; 13/5, 25; 22/19-
 22, 51; 23/103-108, 112-115; 25/11-14;
 32/20-21; 35/36-37; 36/59-64; 37/62-68;
 38/55-64; 39/8, 14- 16, 19; 40/6, 43, 45-
 50, 70-76; 41/19-25; 42/20; 44/43-50;
 47/15-16; 50/24-30; 52/11-16; 56/41-56;

57/19; 64/10; 67/6-11; 69/25-37; 70/1-
 18; 78/21-30; 85/10; 87/11-13; 88/1-
 101/8-11
 Cemaat: 3/43, 146; 4/102
 Cemel Vak'ası: 2/191; 33/32; 49/9
 Cemre: 2/203; 5/2
 Cenin: 2/223; 13/8; 36/41; 39/5
 Cennet: 2/25; 3/15, 133, 136, 195-19;
 4/13, 57, 122; 5/12, 84-85, 119; 9/72, 8-
 100; 10/9; 13/35; 14/23; 16/30 31; 18/3-
 19/60-63; 20/76; 22/14, 23; 25/15-1-
 29/58; 35/33-35; 39/20; 47/12, 15; 48/
 17; 52/17; 55/46- 77; 56/10-38; 57/12, 2-
 58/22; 61/12; 64/9; 66/8; 69/19-24; 81/1-
 85/11; 88/8-16; 98/8
 Cennetlikler: 2/25; 3/107; 4/57; 7/42-4-
 9/20-22; 10/9-10, 16; 11/108; 13/19- 2-
 14/23; 17/71; 18/30-31; 19/60 63; 22/2-
 24; 25/75-76; 28/83; 35/32-35; 36/55-5-
 37/40-61; 38/49-54; 41/30-32; 42/2-
 43/67-73; 44/51-57; 46/13-14; 50/31-3-
 51/15-19; 52/17-28; 56/10-40; 59/2-
 68/34-35; 69/19-24; 74/38-41; 76/5-2-
 77/41-44; 78/31-36; 79/40-41; 83/22-2-
 34-35; 88/8-16; 101/6-7
 Cennetlikler-cehennemlikler: 7/44-5-
 13/18; 37/22-74; 42/20; 44/40-57; 59/20
 Ceza: 2/7; 3/10, 15, 69, 159, 190; 4/1-
 173; 6/111; 7/8, 97, 167; 8/13, 50; 9/10-
 10/12, 44; 12/79; 15/8; 16/90; 19/9-
 21/101; 28/84; 29/53; 36/8, 45; 38/4-
 39/54; 51/1; 58/4; 83/1; 84/16; 89/6
 Ceza günü: 15/85
 Cezanın suça denkliği: 16/126
 Cihad: 2/190,261; 3/142,170, 180,19-
 4/34, 66, 77, 95; 5/35, 54; 9/19, 41, 7-
 81-83, 86-88; 10/41; 16/126; 17/2-
 22/78; 24/62; 25/52; 29/69; 47/20; 49/
 14; 61/10-12; 66/9; 73/20
 Cihad edenlerin nitelikleri: 2/218; 4/9-
 96; 8/72-75; 9/20-22; 16/110; 29/6, 69
 Cilbab: 24/60; 33/59
 Cimrilik ve cimriler: 2/195; 3/180; 4/3-
 128; 9/34-35, 75-79; 17/29, 100; 47/3-
 38; 53/34; 57/24; 92/8-16
 Cinler: 6/100, 128, 130; 7/38, 179; 11/11

17/88; 41/25, 29; 46/18, 29-32; 51/56-58; 55/33, 37-39; 72/1-19; 114/1-6
 Cinsel ilişki: 2/187, 222, 236; 4/15, 43; 5/6; 7/20; 24/2; 33/49
 Cömertlik: 5/64; 17/29; 59/8; 92/5-7, 17-18
 Cudi: 11/44, 48
 Cuhfe: 8/47
 Cuma namazı: 62/9-10
 Cumartesi: 2/65; 4/47; 7/163
 Cünüplük: 4/43; 56/75
 Çalışmak: 4/32; 28/77; 53/39-41; 92/4
 Çarşaf: 33/59
 Çekirge: 7/132; 10/89
 Çıplaklık: 24/31
 Çocukları öldürmenin haram kılınması: 2/128-129, 233; 3/14, 38; 7/189; 8/28; 14/40; 25/74; 33/5; 34/37; 46/15; 64/14-15; 66/6; 6/137, 140, 151; 17/31; 60/12
 Çok kadınla evlilik: 4/3, 129

D

Dabbetül-arz: 27/82, 83
 Dalgıçlık: 21/82
 Dağlar: 13/3; 15/19; 16/15-16, 81; 20/105-107; 21/31, 78-79; 27/61, 88; 31/10; 35/27; 41/9-10; 50/6-7; 52/1-7; 77/25-27; 78/6-8; 79/30, 32; 81/1-3; 88/17-21
 Dalalet: 2/6, 165, 170, 191; 3/69; 6/39, 106, 117, 126; 7/146, 178; 10/44; 25/9; 41/17; 92/12
 Darülharp: 4/100
 Darüislam: 4/100; 55/46
 Darünnedve: 8/30; 52/42; 96/17
 Darüsselam: 7/24; 10/25; 55/46
 Dava: 4/105; 5/42
 Davacı: 4/135
 Davalı: 4/135
 Davet: 2/171; 3/64, 192; 4/80; 16/125; 17/96; 77/7
 Davet ve tebliğ metodları: 71/8
 Davud (a.s.): 2/61, 102, 183, 250-251, 258, 269; , 38, 45; 4/163, 168; 5/20, 78; 6/84; 7/137; 17/55; 21/78-80, 105; 27/15; 28/5; 34/10-13; 38/17-30

Deccal: 2/187, 191; 4/157
 Dedikodu: 2/109; 24/15
 Delailün-nübüvve: 2/87
 Delil: 2/6, 87, 111, 255; 3/13, 58; 6/149; 7/175; 12/105; 55/33
 Demir: 57/25
 Deniz avı: 5/96
 Denizler: 16/14; 18/60-61, 109; 22/65; 25/53; 27/61; 35/12; 45/12; 52/1-7; 55/19-23; 81/6; 82/3
 Deve: 5/1; 7/40, 73; 11/64; 22/36; 26/155; 39/5; 54/23; 81/4; 88/17
 Devir: 7/54
 Dırar Mescidi: 9/107-110
 Dikili taşlar: 5/3, 90
 Diller: 30/22
 Din: 2/120; 3/19; 7/55, 88; 16/51; 21/92; 22/67; 41/52; 45/18; 107/1
 Din adamı: 5/82
 Din Kardeşliği: 9/11; 33/5
 Din önderleri: 2/44
 Dinar: 3/75
 Dinde zorlama: 2/256
 Dinden dönenler (Murtedler): 2/217; 5/54; 16/105-106
 Dinden dönme (İrtidat): 2/217; 4/137; 5/54; 16/106-109; 47/25
 Dini Allah'a has kılmak: 4/145-146; 7/29; 39/2-3, 11-14; 40/13-14, 65; 98/4-5
 Dini nikah: 2/231
 Dinlenme: 30/23
 Dirilme: 16/38; 17/52; 19/66; 22/5; 23/17; 77/25
 Diriltme: 2/28, 243, 258, 259, 260; 6/60; 10/34; 17/99; 29/19; 36/12
 Diyet: 2/178; 4/12, 34, 92; 5/3, 41, 45; 8/30; 17/33; 33/6
 Doğru kimseler: 5/119; 6/143; 9/119; 27/64; 28/48-49; 33/7-8, 23-24, 35; 49/15; 59/7-8; 67/23-24
 Doğru yola erdirilen kimseler: 2/213; 22/16, 54; 24/35, 46; 28/56; 39/17-18, 23; 42/13, 52
 Doğru yolu tutmak (Hidayet): 1/6-7; 2/53, 150; 3/103; 6/117; 7/158; 16/15; 20/82; 23/49; 32/3

Doğru yolu tutanların nitelikleri: 2/155-157; 6/125; 7/128; 9/18; 18/17; 27/91-92; 36/20-21; 39/37, 41; 47/17

Doğruluk (Sıdk): 2/23, 94, 111; 5/119; 9/119; 17/80; 27/64; 28/48-49; 33/8, 24, 70-71; 46/16; 47/5; 54/55; 67/23-24

Dolu: 24/43

Dolunay: 17/12; 36/39; 84/16

Domuz: 2/173; 5/3, 60; 6/145; 16/115

Dostluk: 5/51; 6/129

Dönüş ancak Allah'adır: 2/28, 45-46, 223, 245, 285; 3/28, 54-55, 83; 5/18, 48, 105; 6/36, 60-62, 108, 164; 7/123-125; 9/94, 105; 10/4, 22-23, 30, 46, 55-56, 69-70; 11/4, 29, 34, 88; 13/30, 36; 19/40; 21/35, 92-95; 22/48; 23/60, 115; 24/64; 26/49-50; 28/38-39, 70, 88; 29/16-17, 21-22, 57; 30/11; 31/14-15, 22-23; 32/10-11; 35/18; 36/20-22, 31-32, 53, 82-83; 39/7, 43-44; 40/43, 77; 41/19-21; 42/10, 14-15; 43/12-14, 84-85; 45/15; 50/43; 53/39-42; 60/4; 62/6-8; 64/3; 75/26-30; 88/25-26; 96/6-8

Dua etmek: 2/186; 4/32; 6/63-64; 7/55-56, 180; 10/22; 12/85-86; 17/11, 110; 27/62; 32/15-16; 40/60, 65; 55/29

Dua ayetleri: 1/6-7; 2/126-129, 200-201, 250, 285-286; 3/8-9, 15-17, 26-27, 35, 38, 52-53, 146-147, 191-194; 4/75; 5/24-25, 82-83, 114; 7/22-23, 47, 88-89, 125-126, 151, 155-156; 10/84-85, 88-89; 11/45-47; 12/32-34, 101; 14/35-41, 44; 17/24, 80; 18/9-10; 19/1-10; 20/25-35, 113-114; 21/112; 23/26, 28-29, 38-39, 93-94, 97-98, 117-118; 26/83-89, 117-118, 168-169; 27/18-19; 28/15-17, 20-24; 29/30; 34/18-19; 37/99-100; 38/34-35; 39/46; 40/7-9; 44/10-12; 46/15; 59/10; 60/4-5; 66/8, 11; 71/26-28

Duhan: 41/11; 44/10

Dul: 2/232

Dünya hayatı: 3/185; 4/77; 6/32; 10/24; 13/26; 18/7-8, 45; 29/64; 40/38-39; 47/36; 57/20

Dünya hayatını tercih edenler: 3/145; 4/134; 11/15-16; 17/18; 28/79-82; 42/20; 53/29; 79/36-39

Düşmana karşı hazırlıklı olmak: 3/139; 4/104; 8/60; 47/34-35

Düşünmek: 2/219; 3/190-191; 6/50; 7/176; 10/24; 13/3; 16/11, 44, 68-69; 30/8, 21; 39/42; 45/13; 59/21

E

Ebabil: 105/1

Ebed: 78/23

Ebediyet: 112/1

Ebeveyn: 4/36; 65/6

Ebna: 7/127

Ebrar: 3/193, 199; 82/12

Ebrehe: 105/1; 106/1

Ebu Leheb ve Karısı: 80/17; 111/1-5

Ecel: 2/27; 3/145; 6/2; 7/34; 10/49; 15/4-5; 16/61; 17/99; 23/43; 34/29-30; 35/11; 39/42; 40/67; 63/10-11; 71/1-4

Ecel-i müsemma: 11/13; 39/42

Ecir: 2/264, 284; 4/4, 95; 6/160; 16/18, 41, 97; 36/69; 57/28; 94/1

Edep: 6/108; 7/31; 29/45

Efsun: 72/1

Eğlence: 6/70; 9/65; 31/6; 62/10

Ehl-i Beyt: 3/61; 9/3; 33/32, 35; 42/23

Ehl-i Kitap: 2/61, 105, 113, 121, 146, 173, 221, 256; 3/7, 19, 21, 23, 44, 64, 65, 69, 75, 90, 110, 112, 114, 186, 189, 199; 4/48, 88, 116, 163; 5/5, 15, 42, 51, 57, 65; 6/20, 114; 7/157, 170; 9/28, 29; 13/43; 15/90; 16/43, 103; 17/107; 21/7; 22/17; 25/4, 59; 28/52; 29/46; 30/48; 48/16; 57/16, 28; 74/31; 98/1

Ehl-i Kitap kadınlarıyla evlilik: 60/10

Ehl-i Suffe: 2/273; 24/3; 58/11

Ehli Zikr: 21/7

El-Emin: 6/33; 23/68

El kesme cezası: 5/33, 34, 38

El sıkışma: 60/12

Elbise: 7/26, 32; 19/56; 74/1

Elçi: 3/190

Elyesa' (a.s.): 6/86; 38/48

Emanet: 2/283; 4/58; 23/8; 33/72-73; 70/32

Emanete hıyanet: 8/27

Emel: 15/3; 75/5
 Emzirme: 2/233, 4/23, 24; 28/10; 31/14; 65/6
 En uzun yedi sure: 15/87
 Ensar: 2/285; 3/28, 52; 4/7; 8/5, 72, 74; 9/100, 117; 59/8
 Ergenlik çağı: 24/58
 Esirler: 2/85; 8/67-71; 47/4-6
 Eşcinsellik: 7/80; 15/60; 29/28
 Eşek: 5/1; 16/5
 Eşine yaklaşmamaya yemin etmek: 2/226-227
 Eşler arasında sevgi: 7/189; 30/21
 Eşleri ölen kadınlar: 2/234-235, 240
 Eti yenen ve yenmeyen hayvanlar: 2/173; 5/3
 Evlatlar: 4/11-12; 8/28; 9/24, 55, 69, 85; 11/40-46; 14/35, 37, 40; 16/72; 17/6; 18/39, 46; 19/77; 25/74; 26/88, 133; 34/35-37; 42/49-50; 60/3; 63/9; 64/14-15; 71/12, 21; 80/34-36
 Evlat edinme: 33/4-5
 Evlenme: 2/221; 4/2; 5/5, 87; 6/151; 24/3, 32; 33/4, 36, 49
 Evlenilmesi haram olan kadınlar: 2/221; 4/22-25; 60/10
 Evren: 2/107, 164; 6/2; 7/54, 159; 10/55; 11/56; 16/52; 21/16, 31, 79, 104; 22/63; 28/71; 29/61; 30/22; 37/11; 39/21; 55/7
 Eyke halkı: 15/78-79; 38/13; 5
 Eyyüb (a.s.): 4/163; 6/84; 21/83-84; 38/41-44
 Ezan: 5/58; 41/33; 62/9

F

Faiz: 2/261, 275; 3/130, 135; 4/31; 17/101, 30/37; 72/6
 Fal okları: 5/3, 90
 Farz namazlar: 11/114
 Fasıklar: 2/26-27, 99; 3/81-83, 110; 5/24-26, 47, 49; 6/49; 7/101-102; 9/8, 24, 53, 67, 80, 84, 96; 10/33; 21/74; 24/4-5, 55; 27/12; 28/32; 29/34; 32/20; 46/20, 35; 59/5, 19; 61/5; 63/6
 Fedakarlık: 7/199; 16/90

Felaket: 6/63, 65; 7/4, 132; 8/32; 13/31; 16/113; 23/18; 36/45; 42/30; 51/17
 Felek: 36/40
 Ferc: 24/30
 Fetva: 4/59
 Fıtır sadakası: 2/261; 4/13
 Fil sahipleri (Ashab-ı Fil): 105/1
 Firavun'un karısı: 28/9; 66/11
 Firavun'un ailesi: 3/11; 7/130; 8/50-54; 14/6; 28/7-8; 40/28, 45-46
 Firavun: 2/49-50; 3/11; 8/52, 54; 10/75, 79, 83, 88, 90, 92; 11/97; 14/6; 17/101-102; 28/3-4, 6, 8-9, 32, 38-40; 29/39; 50/13; 66/11; 69/9; 73/15-16; 79/17; 20-25; 89/10
 Firdevs: 18/107; 23/10
 Fitne: 3/7; 4/91; 9/47-48
 Fuhuş: 4/15, 25; 6/151; 7/33, 80, 82; 16/90; 17/32; 24/3, 33
 Fûru: 4/11

G

Gafiller: 7/136, 146, 172-173, 179; 10/7-8; 16/108; 18/28; 21/1; 30/7; 36/6
 Gaflet: 7/205; 10/90-92
 Gafur: 17/44
 Gani: 6/133
 Ganimetler: 3/161; 8/1, 41, 67-69; 59/6-8
 Gayb bilgisi: 2/33; 5/109; 7/188; 10/20; 11/31, 49; 16/77; 18/25-26; 27/65, 75; 34/3, 14, 48; 35/38; 39/46; 41/47; 43/84-85; 49/18; 53/35; 57/25; 64/18; 67/25-26; 68/47; 72/26-28
 Gayb alemi: 1/3; 2/24, 253; 3/124, 179, 190; 7/11; 10/20; 26/224; 45/32; 50/16; 52/1; 67/3; 69/30; 81/14; 88/1; 101/6
 Gayri müslimlere benzemek: 3/105, 156; 8/21, 47; 33/69; 57/16; 59/19
 Gazaba uğratılanlar: 1/7; 4/93; 5/59-60; 8/15-16; 24/9; 48/6
 Gece: 3/16, 27; 16/12
 Gece ibadeti: 25/63-64; 32/15-16; 39/9; 51/17-18; 73/1-4, 20; 76/26
 Gece-Gündüz: 2/164; 3/27; 6/1, 96; 7/54; 10/5, 67; 13/3; 14/32-33; 16/12; 21/33;

22/60-61; 23/80; 24/44; 25/47, 62; 27/86; 28/71-73; 31/29-30; 35/13; 36/37; 39/5; 40/61; 41/37; 45/5; 57/6; 78/10-11; 79/29; 89/1-5; 91/1-4; 92/1-2; 93/1-3

Gece ve gündüz uyumak: 6/60; 25/47; 30/23; 78/9-10

Gece ve gündüzün faydaları: 10/6, 67; 17/12; 25/47, 62; 27/86; 28/71-73; 40/61; 73/6-7

Geçim: 6/151; 7/94, 131

Geçimsizlik: 4/35; 65/2

Geçmiş milletlerin başına gelen ibretlik olaylar: 2/65-66, 214; 3/10-13, 137-138; 6/6, 10-11, 42, 45; 7/4-7, 86, 94-103, 134-137, 145, 163, 166, 172-174; 8/50-54; 9/69-70; 10/13-14, 38-39, 73, 90-92, 101-102; 11/44, 58-60, 66-68; 81-83, 89, 94-103, 120; 12/7, 109-111; 13/6, 41; 14/5, 9-17; 15/71-84; 16/26, 112-113; 17/17; 18/59; 19/74; 20/128; 21/11-15, 44, 105-106, 22/42-48; 23/29-30, 44; 25/35-40; 26/65-67, 99-102, 119-121, 139, 157-158, 170-174, 189-190; 27/13-14, 50-58, 69; 28/39-40, 58, 78- 81; 29/14-15, 24-25, 33-40; 34/15-19, 45; 35/25 26, 42-44; 36/28-31; 37/79-82, 132-138, 176-177; 38/3, 41-43; 39/25-26; 40/5, 21-45, 82-85; 41/13-18; 43/6-8, 23-25, 54-56; 44/17-29, 37; 46/26-28; 47/13; 50/12- 14, 36-37; 51/31-46; 53/50-56; 54/9-42, 51; 59/2, 14-15; 60/4-7; 64/5- 6; 65/8-10; 67/18; 68/17-33; 69/4-12; 71/22-25; 73/15-16; 77/16-18; 79/15-26; 85/10; 89/6-14; 91/11-15; 105/1-5

Gemiler: : 2/164; 10/22; 14/32; 16/14; 17/66; 22/65; 23/21-22; 30/46; 31/31; 35/12; 36/41-44; 40/79-81; 42/32-34; 43/12; 45/12; 55/24-25

Gıybet etmek: 49/12; 104/1

Gökler ve yeryüzü: 2/22, 29, 116-117, 164; 6/1, 14, 73, 79, 101; 7/54; 10/3, 6; 11/7; 12/101; 13/2-3; 14/10, 19, 32; 15/19-22, 85; 16/3; 17/99; 18/7-8, 51; 20/1-6, 51-53; 21/16, 30-32; 22/65; 23/17; 24/35 ; 25/58-59; 27/60- 61; 29/44, 61; 30/22, 25; 31/10, 25; 32/5; 34/9; 35/1, 41; 36/81;

38/27; 39/5, 38, 46; 40/57, 64; 41/9-12; 42/10-11, 29; 43/9-10; 44/38-39; 45/3, 22; 46/3-4, 33; 50/6-8, 38; 51/7-8, 20-22, 47-48; 52/5-7; 55/5-7, 10-12; 57/4; 64/3-4; 65/12; 67/1-5, 15; 71/15-20; 78/6-7, 12-13; 79/27-31; 81/11; 82/1-5; 84/1-6; 85/1; 86/1; 88/18-21; 91/5-6; 99/1-6

Gölge: 13/15

Görev istemek: 12/55

Görgü: 58/11

Gösteriş yapmak: 4/36-38; 8/47; 107/4-7

Gusül: 2/222; 4/43

Gülmek: 53/42-43, 59, 62

Gümüş: 9/34

Gün batımı: 17/78

Gün doğumu: 37/1

Güneş: 2/258; 6/96; 7/54; 10/5; 12/4; 13/2; 14/33; 16/12; 17/78; 18/17, 86, 90; 20/130; 21/33; 22/18; 25/45; 29/61; 31/29; 35/13; 36/38, 40; 39/5; 41/37; 50/39; 55/5; 71/16; 75/9; 76/13; 81/1

Güneş ve Ay: 10/5; 13/2; 14/32-33; 21/33; 25/45-46; 29/61; 31/29-30; 35/13; 36/37-40; 39/5; 41/37; 71/15-16; 91/1-3

Güneş takvimi: 9/36

H

Habil ve Kabil: 5/27-32

Hac: 2/158, 189, 196-200, 203; 5/1-2, 95, 97; 9/3, 19; 22/26-37

Hac mevsimi: 2/197, 198

Hacerülesved: 3/96; 22/29; 85/1

Had: 2/217; 3/161; 4/15, 25; 5/38, 39; 24/2; 33/30

Haddi aşanlar: 2/190; 5/87; 10/74; 20/125-127; 21/7-9; 26/150-152; 36/18-19; 43/5; 51/31-34

Haddi aşmak: 2/178, 190, 194, 231; 3/112; 5/2, 87; 7/55

Hainler: 4/105-107; 12/50-52; 22/38

Hadis: 16/44

Hak-Batıl: 2/42; 7/118; 17/81; 18/56; 22/62; 31/30; 34/49; 40/5; 42/24

Hakkın üstünlüğü: 7/117-118; 8/7-8; 17/81; 21/17-18; 34/48-49; 42/24

Haksız iktisab: 2/188; 4/29-31, 160-161; 9/34
 Halife: 2/30; 4/59; 6/165
 Haman: 28/5-8, 38; 29/39; 40/23-24, 36-37
 Hamd: 1/2; 6/1, 44-45; 7/42-43; 10/9-10; 14/39; 15/97-99; 16/75; 17/50-52, 110-111; 23/26-28; 27/15, 59, 93; 28/70; 29/63; 30/17-18; 31/25; 34/1; 35/1, 34; 37/180-182; 39/29, 73-75; 40/7, 53-55, 65; 42/5; 45/36; 52/48-49; 64/1; 110/1-3
 Haram aylar: 2/194, 217; 5/2, 97; 9/5, 36
 Haram mal: 5/42
 Haram yiyecekler: 2/172-173; 5/1-3, 96; 6/121, 145; 16/115-117
 Harem: 3/96; 16/112; 106/1
 Harem bölgesi: 2/196; 5/94; 9/28; 22/25; 27/91; 48/24
 Harem-i Şerif: 2/125; 6/69
 Harun (a.s.): 2/248; 6/84; 7/121-122, 142, 150; 10/75, 87; 19/51-53; 20/24-32, 42-48, 69-70, 90-94; 21/48; 23/45-48; 25/35-36; 26/10-13, 43-48; 28/33-35; 37/114-122
 Harut-Marut: 2/102
 Hased: 2/109; 4/32; 113/5
 Hasenat: 6/160; 25/70
 Hasene: 2/169, 202; 6/160; 7/131; 16/122; 27/89; 28/84; 39/10
 Haşr: 2/203; 3/12, 157-158; 4/172; 5/96; 6/38, 71-72, 128; 8/24, 36; 10/28, 45; 15/24-25; 17/97; 18/47; 19/66-68; 83-86; 20/102; 23/79; 25/17, 33-34; 27/83; 34/25-26, 40; 37/20-22; 41/19; 42/14-15; 46/5-6; 50/43-44; 58/9; 67/42
 Hasta: 2/184; 9/91
 Haşir: 2/96; 3/25; 21/104; 22/1; 36/51, 77; 56/61; 59/2
 Hatemü'l-Enbiya: 4/41; 7/157; 17/79; 43/61
 Hay: 3/2, 5
 Haya: 2/197; 7/22, 26; 16/90; 29/45
 Hayasızlık: 2/169, 268; 4/15-16, 22, 24-25; 7/28, 33, 80; 12/24; 16/90; 17/32; 60/12
 Hayır işlemek: 2/110, 148, 197, 215; 3/113-115; 4/114, 127, 149; 5/48; 21/72-

73, 89; 22/77; 23/57-61; 73/20
 Hayırda yarış: 2/148; 5/48; 23/57-61; 35/32; 57/21
 Hayız: 2/222, 228; 4/24; 5/6
 Hayvanlar: 2/164; 6/38, 142, 146; 16/5-8, 66, 68-69, 80; 22/36-37, 65; 23/21-22; 24/41, 45; 31/10; 35/27-28; 36/71-73; 39/6; 40/79-81; 42/11, 29; 43/12-14; 45/12-13; 45/3-4; 67/19; 79/27-33; 80/24-32; 81/1-6; 88/17-21; 100/1-6;
 Helak: 3/128; 6/8; 7/4, 64, 83, 145, 182; 8/25, 32; 10/13, 71; 11/50, 117; 16/1; 17/16, 58; 19/84; 21/11; 104/1
 Helal: 2/168, 172-173; 5/1, 3-5, 87-88, 93; 6/118-119, 138, 142, 145; 16/114-115; 22/30
 Helal yiyecekler: 2/168, 172; 5/1-2, 4-5, 87-88, 96; 6/118-119, 142-145; 7/32; 16/114
 Helalinden yemek: 2/168, 172; 6/118-119, 142; 7/160; 8/67-69; 16/114; 22/30; 23/51; 34/15
 Hendek Savaşı: 33/9-27
 Hesap: 2/284; 7/6; 13/40; 14/51; 21/1, 47; 23/117; 24/39; 26/112-113; 29/12-13; 33/7-8, 38-39; 51/5-6; 55/31-32; 65/8; 78/27; 82/15, 17; 84/8; 88/26; 102/8; 107/1-3
 Hesap günü: 14/50; 19/40; 37/13; 38/27; 59/18; 64/10; 78/37
 Heykel: 2/24, 49; 34/13
 Hıristiyanlık: 2/40, 62, 113, 134, 140; ; 4/171; 5/3; 7/28; 19/37
 Hırs: 2/96; 7/170; 15/2; 17/100
 Hırsızlık: 5/38; 12/70, 73, 77, 81
 Hiyanet: 3/161; 4/105, 107; 5/13; 8/27, 58, 71; 12/52; 22/38; 40/19; 66/10
 Hızır: 18/60; 27/39
 Hicap: 7/46; 33/53
 Hicr Halkı: 15/80-84
 Hicret: 4/97-100; 9/40; 29/56
 Hidayet: 2/6, 11, 26, 165, 169, 211, 256, 269, 272; , 8, 26, 69, 84, 86, 128, 138, 187; 4/167, 173, 175; 6/35, 39, 91, 104, 126, 165; 7/178; 8/38, 67; 9/33, 133, 116; 10/35, 43, 44, 88; 14/1; 16/37; 17/98;

19/76; 22/52; 24/35; 25/9; 36/8; 37/158;
39/42; 40/53; 66; 41/17; 52/33; 92/12
Hikmet: 2/1, 61, 129, 151, 215, 231, 261,
268, 269; 3/79, 81, 137, 164; 4/113; 5/110;
6/39, 89, 106; 7/159; 8/53; 10/35; 15/8;
16/90, 125; 17/71; 19/7; 21/16; 30/8;
31/12; 39/5; 45/16; 54/5; 113/2
Hilal: 2/185, 189; 17/12
Hile: 7/97; 83/1
Hisse: 4/11
Homoseksüellik: 7/80-81; 27/54; 29/28-29
Hoşgörü: 2/109; 5/13; 24/22; 43/87-89;
64/14
Hud (a.s.): 7/65-72; 11/50-60, 89; 26/123-
140; 40/30-31; 41/13-16; 46/21-26; 50/12-
13; 51/41-42; 53/50-52; 54/18-22; 69/4-8;
89/6-8
Hudeybiye Sözleşmesi: 4/71, 75, 90; 5/3,
26; 8/61; 9/3, 7; 13/31; 22/25; 24/55; 30/4;
48/1; 60/1, 10-20
Hulefa-i Raşidin: 3/159
Huneyn Savaşı: 8/15, 41; 9/23, 25, 27,
107; 13/40; 48/16
Hurafe: 4/119; 6/25; 7/131, 157, 179;
10/36; 15/15, 18; 50/1
Huruf-ı Mukattaa: 2/1; 3/1, 7; 7/1; 11/1;
12/1; 13/1; 14/1; 15/1; 19/1; 20/1; 26/1;
27/1; 28/1; 29/1; 30/1; 31/1; 32/1; 36/1;
38/1; 40/1; 41/1; 42/1; 43/145/1; 68/1
Huşu: 2/46, 153, 238; 3/16, 43; 23/2, 9;
29/45; 57/16; 107/7
Hüdhüd: 27/20-28
Hüküm Allah'ındır: 12/39-40, 67; 13/41;
28/70, 88; 30/1-5; 40/11-12
Hulle: 2/228

I-İ

İrz: 5/5
İslah-ı Hal: 4/16
İbadet: 1/4; 2/25, 112, 186; 3/43; 5/35, 48;
7/60, 206; 11/123; 17/18; 31/2; 40/60, 61
İbadeti Allah'a has kılmak: 1/5; 2/172;
6/162; 7/70; 12/40; 16/114; 17/23; 29/56;
39/14-15, 65-66; 41/37-38; 43/26-27;
114/1-3

İbrahim(a.s.): 2/124-127, 130, 132-133,
135-136, 140, 260; 3/65, 67-68, 84, 95,
97; 4/54, 125, 163; 6/74-75, 83, 161; 9/70,
114; 11/69, 74-76; 12/6, 38; 14/35; 15/51;
16/120, 123; 19/41, 46, 58; 21/51, 60, 62,
69; 22/26, 43,
78; 26/69; 29/16, 31; 33/7; 37/83, 104,
109; 38/45; 42/13; 43/26; 51/24; 53/37;
57/26; 60/4; 87/19
İbrahim ailesi: 3/33-34; 4/54-55
İbrahim (a.s.)'ın karısı: 11/69-73; 51/24-30
İbrahim (a.s.)'ın soyu: 2/127-128; 3/33-
34; 4/54; 6/84-90; 19/58; 21/72-73; 29/27;
37/112-113; 57/26
İcma: 4/115
İçki: 2/219; 4/43; 5/90-91
İddet: 2/228, 235; 65/1-4; 33/49
İdris (a.s.): 19/56-57; 21/85-86
İffet: 2/273; 23/1-7; 24/33; 33/35; 70/19-31
İftiracılar: 7/152; 11/50; 16/56, 87, 105,
116; 28/75; 29/12-13; 46/27-28
İfk olayı: 24/15; 63/1
İftira: 2/139; 4/31, 112, 148; 6/93; 7/148,
152, 184; 10/69; 17/36, 101; 24/4, 11, 15,
26; 49/12; 60/12
İhlas: 1/1; 2/2, 197, 256; 3/16; 4/80, 114,
125; 5/27; 7/30; 16/121; 29/45; 34/10;
39/1; 98/5; 107/7
İhlaslı kimselerin nitelikleri: 12/23-24;
15/39-42; 17/64-65; 38/82-83
İhram: 2/189, 196; 5/1, 3, 94; 22/29
İhsan: 2/44, 112, 275; 3/92; 4/36, 125;
5/93, 6/133, 151; 10/59; 16/90, 127;
21/91; 23/4; 31/2, 22; 37/80; 39/33; 107/7
İhtikar: 4/29; 41/10
İhtilaf: 2/253
İhtiras: 2/109; 15/2; 16/96; 59/9
İkinci namazı: 2/238; 5/108; 11/114;
17/78; 50/39; 76/25; 103/1
İkiyüzlülük: 2/2, 14-16; 17/75
İkram: 3/198; 51/27
İlah: 2/163; 3/5; 19/65
İlahi adalet: 8/53; 39/69
İlahi hidayet: 2/260; 24/35
İlahi irade: 8/43
İlahi kitaplar: 3/48; 10/37

İlahi yardım: 2/17; 8/17

İlham: 2/1, 2; 3/4, 36; 6/100; 8/29; 12/15, 23; 15/6; 16/67; 18/79; 24/35; 28/7; 36/69; 52/1; 91/1

İlim: 6/80-81, 97-98, 104-105; 7/32; 10/5, 55; 12/68; 16/38, 43; 21/7; 23/84-85, 88-89; 27/50-52; 28/57; 29/64; 30/1-7, 22, 30; 31/25; 34/28, 36; 39/25-26, 49-50; 40/57; 41/1-3; 44/38-39, 45/25-26, 32-34; 52/45-47; 61/10-11; 62/9; 68/33; 71/1-4

İlm-i ezeli: 10/97

İlm-i ilahi: 6/59; 7/37

İlyas (a.s.): 6/85; 37/123-132

İman (Ye's halinde iman): 4/18; 6/158; 10/90-92; 26/200-203; 32/28-30; 34/51-52; 40/82-85; 44/10-16

İman-Salih amel ilişkisi: 2/25, 62, 82, 277; 4/57, 124, 172-173; 5/9, 69, 93; 7/42; 10/4; 13/29; 14/23; 18/30, 88, 107; 19/59-60, 96; 20/82; 22/14, 23, 49-50, 56; 24/55; 26/227; 29/7, 9, 58; 30/44-45; 31/7; 32/18-19; 34/4, 37; 35/7; 38/24, 28; 40/40, 58; 41/8; 42/22-23, 26; 45/21, 30; 47/2, 12; 48/29; 64/9; 65/11; 84/25; 85/11; 95/4-6; 103/1-3

İmran ailesi: 3/33-34

İmran'ın karısı: 3/33-37

İmtihan: 2/35, 191, 286; 3/152, 179; 4/28, 115; 5/48; 6/44; 7/167; 8/2, 20, 28; 11/10; 16/110; 17/60; 38/34; 39/49; 46/2; 47/4; 67/1; 89/15

İncil: 3/3, 48, 65; 5/47, 110; 7/157; 9/111; 48/29; 57/27

İncir: 95/1

İnfak: 2/2, 195, 196, 215, 219, 245, 254, 261, 271, 275; 3/16, 92; 14/31; 23/4; 35/29; 36/47; 57/7, 18; 63/11

İnkâr edenler: 2/6, 8, 23-24, 26, 29, 61, 89-90, 98, 102, 104, 121, 126, 161-162, 191, 211-212, 253-254, 257, 264, 276; 3/1-4, 12-13, 19, 21-22, 32, 56, 86-91, 96-98, 106, 112, 116, 126-128, 130-131, 140-141, 151, 156, 162, 176-178, 195-196; 4/18, 36, 39, 41-42, 44-46, 56, 101-102, 115, 131, 136-137, 140, 150-151, 160-161, 167-170; 5/3, 5, 10, 17, 36-37, 44,

67, 72-73, 78, 81, 86, 101-104, 114-115; 6/1-10, 25-30, 39, 70, 89, 116, 122, 125, 130, 132, 155-159; 7/27-30, 36-41, 50-53, 64, 71-72, 77-78, 90-93, 96, 101-102, 146-147, 175-178, 182-185; 8/7, 12-14, 17-19, 22-23, 30-40, 47, 50-59, 65, 73; 9/1, 3, 12-13, 17, 25-26, 32, 37, 49, 62-63, 68, 73, 90, 124-125; 10/4, 7-8, 45, 69-70, 73, 100-102; 11/5, 15, 17, 22, 59-60, 66-68, 74-76, 105-107; 12/37, 87; 13/5-6, 12-14, 18, 30-35, 42; 14/2-3, 7-9, 13-20, 28-30; 16/26-28, 33-34, 38-39, 60, 63, 71, 84, 88, 104-109, 112-113; 17/8-10, 60, 67, 69, 72, 89, 97-98; 18/32-44, 56, 100-106; 19/37-40, 68-70, 73, 77-84; 20/47-48, 60-61, 99-101, 133-135; 21/1-3, 36-46, 77, 90-100; 22/3-4, 8-10, 19-22, 25, 42-44, 46-47, 55, 57, 72; 23/24, 33, 44-48, 52-56, 63-77, 117; 24/55, 57; 25/11-14, 32-44, 50, 55, 60, 77; 26/139, 157-158, 170-174, 189-190; 27/4-5, 40-43, 50, 52, 57-58, 60-62, 65, 82-85; 28/38-42, 46-48, 81-82; 29/23-24, 47, 55; 30/16, 44-45, 58, 60; 31/6-7, 12, 23-24, 32; 32/28-29; 33/7-8, 25, 64-28; 34/5, 31-38, 43-46; 35/6-7, 25-26, 36-40; 36/1-10, 28-32, 59, 70, 37/11-15, 81-82, 127-128, 133, 136, 167, 170, 174-179; 38/1-14, 27, 84-85; 39/2-3, 7-8, 22, 32, 55, 59, 63, 66-67, 71-72; 40/4-6, 10-14, 49-50, 69-76, 82-85; 41/13-14, 26-29, 44, 50-54; 42/16, 26, 35; 43/6-8, 24-25, 29-42, 57-62, 79-80, 87-89; 44/40, 50; 45/7-11, 18-19, 31-35; 46/1-11, 20, 31-32, 34; 47/1-3, 7-9, 12, 32, 34; 48/13, 22-26; 50/1-11, 20-30; 51/7-9, 52-53, 59-60; 53/27-28, 59-62; 54/1-14; 60/1-2, 13; 61/5, 7-8; 64/5-6, 10; 65/8-10; 67/6-11, 20-21, 27-30; 70/1-3; 36-44; 71/26-27; 72/15-17; 74/31; 75/20-36; 76/4, 27-28; 78/40, 80/40-42; 83/34-36; 84/20-24; 85/17-20; 86/15-17; 87/9-17; 88/21-26; 89/15-26; 90/19-20; 93/1-6

İnkâr edenlerden yüz çevirmek: 6/70, 91; 15/1-3; 23/52-54; 32/28-30; 37/174-179; 43/82-83; 51/52-54; 52/45; 53/27-30; 54/4-6; 70/40-42; 74/11-17

İnkâr edenlere mühlet tanınması: 3/178;

6/110, 112, 137, 158; 7/180, 186; 10/11, 19, 102; 13/32; 14/10; 15/2-3; 16/61; 18/58; 20/128-129; 21/108-111; 22/42-44; 23/54-56; 29/65-66; 35/45; 39/8; 41/45; 42/14, 21; 43/83; 70/40-42; 86/15-17
 İnkâr edenlerin kıyamet günü dünyaya dönme arzuları: 6/27; 14/44; 23/99-100; 26/96-102; 32/12; 35/36-37; 39/55-59; 40/10-11; 42/44
 İnsan: 2/30; 7/11; 72/1; 89/15
 İnsan hayatının devreleri: 2/28; 7/24-25; 16/70; 22/66; 30/11, 40; 36/68; 45/25-26
 İnsan ve nitelikleri: 2/204-207; 4/27-28; 7/181; 10/19; 11/118-119; 12/53; 14/34; 17/11, 67, 100; 18/54; 21/37; 30/8, 36; 31/6, 20; 42/48; 43/15; 70/19-23; 76/2-3; 80/17-19; 82/6-7; 89/15-20; 90/4; 96/6-7; 100/1-8; 103/1-3
 İnsan ve tabiat: 7/22-25; 20/55; 23/79; 67/24; 71/17-20; 77/25-27
 İnsanın Rablerine karşı düşmanlığı: 16/4; 36/77
 İnsanın yaratılışı: 3/6, 59; 4/1; 6/2, 98; 7/11, 189; 10/4; 15/26-27; 16/70; 18/37; 51; 21/37; 22/5; 26/75-78; 30/20, 40; 31/28; 36/20-22, 77-79; 37/11; 39/6; 40/57, 64; 41/21, 47; 42/11; 43/87; 45/3-4; 49/13; 50/16; 51/56; 53/42-46; 55/1-4, 14-15; 56/57-59; 64/2-3; 67/22-24; 70/19-22, 36-39; 76/28; 78/6-8; 82/6-8; 86/5-8; 90/1-10; 91/7-9; 92/1-4; 95/1-5; 96/1-2
 İnsanın yaratılış evreleri: 2/28; 16/70, 78; 18/37; 22/5; 23/12-16; 30/20, 54; 32/5-9; 35/11; 36/68; 39/6; 40/67; 46/15; 71/13-14; 75/36-39; 76/1-2; 77/20-23; 80/17-20
 İnsanın yeryüzünde halife oluşu: 2/30; 6/165; 10/13-14, 73; 11/56-57; 27/62; 35/39
 İntihar: 4/29-30
 İrade: 2/6, 7, 26; 3/8, 26, 140, 178; 6/111, 148; 8/20; 9/116, 119; 10/33, 108; 11/6; 22/52; 25/72; 35/11; 42/20; 57/22
 İrem: 89/7
 İrşad: 2/269; 16/37; 24/35; 94/5
 İrtidad: 2/61, 102, 217, 256; 3/86, 90; 5/54; 6/71, 93; 7/138; 16/106

İsa'nın babasız olarak doğması: 3/45-47, 59-63; 19/16-30
 İsa'nın havarileri: 3/52-53; 5/12-13; 57/27; 61/14
 İsa'nın Hz. Muhammed'in geleceğini müjdelemesi: 61/6
 İsa'nın mucizeleri: 3/45-51; 5/110
 İsa'nın nitelikleri: 3/48-50; 4/171-173; 6/85; 19/27-35; 21/91; 23/50; 43/57-59
 İsa'nın tevhide çağırması: 5/17, 72-75, 116-118; 9/30-31; 19/34-40; 33/7; 36/32; 42/13; 43/63-64; 61/6
 İsa'ya İncil'in ve mucizelerin verilmesi: 2/87, 253; 3/45-51; 5/46-47, 110; 19/29-30; 57/27; 61/6
 İshak (a.s.): 2/133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/84; 11/71; 12/6, 38; 14/39; 15/51-53; 19/49-50; 21/72; 29/27; 37/112-113; 38/45-47; 51/24-28
 İslam ahlakı: 3/130
 İslam bütün peygamberlerin dinidir: 2/132-133; 3/81-83
 İslam: 3/19, 85; 5/3; 6/125; 39/22; 61/7
 İslam'a teşvik: 2/208; 3/102; 4/125; 6/14, 71, 162-163; 10/71-72; 11/13-14; 16/81; 21/108; 22/34; 27/81, 91; 39/11-12, 54; 40/66; 41/6, 33; 43/68-70; 46/15-16; 49/14
 İsm-i Azam: 2/87, 102; 3/2; 7/175
 İslam ümmetinin nitelikleri: 2/142-143; 3/110; 9/122; 22/78; 35/31-32
 İsmail (a.s.): 2/125, 127, 133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/86; 14/39; 19/54-55; 21/85-86; 37/99-107; 38/48
 İsrâ ve Miraç: 17/1, 60; 53/1-18
 İsrâf: 6/141; 7/31; 17/26-30; 26/150-152
 İsrâfil (a.s.): 2/30; 6/73; 18/100; 20/108; 27/87; 30/25; 36/48; 54/5; 69/13
 İsrailoğulları: Allah'ı görmek istemeleri: 2/55-56; 4/153
 İsrailoğulları: Allah'ın İsrailoğullarına lutfu: 2/47, 49-56, 122; 5/20; 7/138-140; 10/93; 20/47, 80-82; 40/53-54; 44/30-33; 45/16
 İsrailoğulları: Allah'ın İsrailoğullarından istedikleri: 2/40-48, 54, 61, 63-64, 72-73, 122-123; 5/20; 7/161-162; 14/5-9; 17/2;

32/24

İsrailoğulları: Buzagıyı ilah edinmele-
ri: 2/51-52, 54, 92-93; 4/153; 7/148-155;
20/83, 93

İsrailoğulları: Cebraîl'e düşmanlıkları:
2/97-98

İsrailoğulları: Cumartesi yasağına uyma-
maları: 2/65-66; 4/47, 154; 7/163; 16/124

İsrailoğulları: Hayata aşırı düşkünlükleri:
2/94-96; 62/6-8

İsrailoğulları: Helal şeyleri kendilerine ha-
ram kılmaları: 3/93-95; 4/160-161; 6/143-
144

İsrailoğulları: İsrailoğulları ve Firavun:
2/49-50; 7/117-128, 134-137, 141; 8/53-
54; 10/90-92; 14/6; 17/103-104; 20/77-80;
26/52-68; 28/38-40; 43/54-56; 44/22-31

İsrailoğulları: İsrailoğullarının nitelikleri:
2/76, 100; 3/21-24, 75, 78; 4/44-46, 49-
55; 5/21-24, 41-43, 60-64, 78, 81; 6/91;
16/118; 58/8; 59/11-15; 62/5

İsrailoğulları: İsyan etmeleri ve cezalan-
dırılmaları: 2/58-60, 63-66, 83-86, 92-
93, 101, 211; 3/112; 4/45-46, 153-162;
5/12-14, 20-26, 32, 43, 49-50, 70-71, 78,
81; 6/146-147; 7/152, 155, 161-169, 171,
175-178; 16/118; 17/4-8; 20/83-97; 22/42-
44; 61/5

İsrailoğulları: Mukaddes topraklara gir-
meleri: 2/58-59; 4/154; 5/20-26; 7/161-162
İsrailoğulları: Musa (a.s.)'a eziyetleri:
33/69; 61/5

İsrailoğulları: Hz. Peygamber'i yalanla-
maları: 2/87-88; 3/184; 5/70-71; 6/57-58

İsrailoğulları: Peygamberleri öldürmeleri:
2/61, 87, 91; 3/112, 181-183; 4/154-155

İsrailoğulları: Sığır kesmeleri olayı: 2/67-
74

İsrailoğulları: Tevrat'ı ihmal etmeleri:
4/13, 66, 68

İsrailoğulları: Tevrat'ı tahrif etmele-
ri: 2/75, 78-79; 3/78; 4/44-46; 5/13, 41;
7/169-170

İsrailoğulları: Tevrat'ın bazı hükümlerini
gizlemeleri: 2/76-77, 146, 159-160, 174,
176; 3/77, 4/15; 6/91

İsrailoğulları: Tih'te dolaşmaları: 2/57;
5/24-26; 7/160; 17/101-104

İstikamet (Ayrıca bak. Doğruluk): 1/6, 8;
3/51, 100-101; 4/66-68, 174-175; 5/15-
16; 6/126, 153, 161; 10/88-89; 11/56, 112;
14/1; 15/41-48; 16/9, 67; 19/23-24, 54;
42/14-15; 44/6, 30-32; 46/13-14; 81/27-28
İstiva: 7/54; 20/5; 25/59; 32/4; 53/18; 57/3
İtaat: 4/59; 24/53; 49/1; 68/46

İyi kimseler: 3/196-198; 76/5-22; 82/13;
83/18-28

İyilik etmek (İhsan): 2/112, 195; 3/172;
4/128; 5/93; 7/35; 12/22; 16/90, 128;
18/30; 28/14; 29/69; 37/78-80, 108-110,
119-121, 129-131; 51/15-16

İyilik edenlerin mükafatları: 2/195; 3/133-
134, 148; 5/84-85, 93; 6/84; 7/56; 9/91,
120; 10/26; 11/114-115; 12/22, 56, 90;
16/30, 128; 22/37; 28/14; 29/69; 31/1-5,
22; 33/29; 37/80, 104-105, 119-121, 129-
131; 39/10, 33-

35; 46/12; 51/15-16; 53/31-32; 77/41-44
İyiliğin mükafatı: 4/40; 6/160; 27/49;
28/84; 42/22-23

İyiliği emredip kötülüktan men etmek:
3/104, 113-114; 9/71, 112; 31/17

İzdivaç: 36/33

İzzet ve şeref: 4/139; 10/65; 35/10;
37/180-182; 63/8

K

Ka'be: 2/125, 127; 3/96-97; 5/97; 9/19;
14/37; 17/1; 22/25-26, 29, 32-33; 52/1-8;
106/1-4

Kabil: 2/109; 4/32; 5/27, 31; 30/41; 34/12

Kabir: 9/84; 22/7; 35/22; 60/13; 102/2

Kabir azabı: 9/101; 20/129; 40/45

Kader: 6/59; 9/51; 10/107; 16/53; 27/75;
48/11; 54/49; 57/22-23; 85/22

Kadın hakları: 2/228-229, 233, 237; 4/19-
21, 127; 6/139; 16/58-59; 43/17; 65/6;
81/8-9

Kadının boşanmak için bedel vermesi:
2/229

Kadının mahremeleri: 33/55

Kadınlar: 2/49, 187, 222-232, 235-237; 3/14, 42; 4/1, 3-4, 7, 11, 19, 22, 24, 32, 34, 43, 75, 98, 127, 129, 176; 5/6; 7/81; 24/31, 60; 27/55

Kadir gecesi: 97/1-5

Kafir: 2/6, 99, 217; 3/10, 173, 177; 5/44, 47; 8/49; 9/28; 57/20

Kafirleri dost edinmek: 3/28; 4/89, 144; 5/51, 57; 9/23-24; 58/22; 60/8-9, 13

Kalem: 68/1-2; 96/3-5

Kalp: 7/43; 10/57; 13/28; 23/78; 32/9; 33/4

Kalplerin mühürlenmesi: 2/7; 3/90; 7/101

KameriTakvim: 2/189, 194; 9/36

Kan: 5/3

Kanaat: 7/32

Karı koca: 2/102, 223; 7/24; 31/6; 37/22

Karun: 28/76-83; 29/39; 40/23-24

Kazanç: 2/14-16, 78-79, 200-202, 225, 264, 267, 281; 3/25, 155; 4/32, 88, 110-112; 6/3, 70, 120, 128-129, 164; 7/38-39, 96; 9/81-82, 95; 10/7-8, 27, 50-52; 11/85-86; 13/33, 42; 14/18, 49-51; 15/80-84; 18/58; 31/34; 33/58; 35/45; 36/63-65; 39/24, 47-51; 40/17, 82; 41/17; 42/22, 30, 32-34; 45/7-10, 14, 22; 83/10-14; 111/1-3

Karz-ı Hasen: 2/245; 8/3; 57/11; 64/13

Kasem: 5/89; 20/1; 38/41; 51/1; 52/1; 53/1; 56/75

Kaza ve Kader: 51/22

Kazanma hırsı: 102/1

Kefaret: 2/178, 184, 196; 4/92; 5/89; 8/27; 9/102; 47/36; 58/4; 90/5

Kefil: 2/282

Kehanet: 2/102; 5/3; 15/92; 36/69; 37/85; 72/10

Kelamullah: 2/75; 7/204; 9/6

Kent halkı kıssası: 36/13-54

Kesîş: 5/82

Kevser: 108/1-3

Kiblenin değişmesi: 2/143

Kibleye yönelmek: 2/144, 149-150

Kırbaç: 24/2; 89/6

Kıyas: 2/178-179, 194; 25/68-69

Kıskanmak: 2/109; 4/54; 5/27-31; 48/15; 113/1-5

Kıyamet gününe hazırlanmak: 2/109; 14/31; 17/71-72; 30/43; 42/47; 56/83-96; 59/18; 69/13-37; 79/34-41; 80/33-42; 84/1-12; 102/1-8

Kıyamet gününün alametleri: 6/158; 54/1-2; 55/37

Kıyamet gününün nitelikleri: 2/48, 113, 123, 165-167, 254, 281; 3/9, 25, 30, 55-57, 105-107, 185; 4/41-42, 87, 141, 159; 5/109-120; 6/12, 22-24, 27-30, 40-41, 93-94, 128-132; 7/8-9, 37-39; 10/28-30, 45, 47, 93; 11/59-60, 84, 102-108; 14/21-23, 31, 40-51; 15/36-38; 16/24-29, 77, 84-89, 92, 111, 124; 17/13-14, 49-52, 71-72, 97; 18/47-49, 52-53, 99-101; 19/37-40, 68-72, 81-87, 93-95; 20/99-112, 123-127; 21/39-40, 47, 95-104; 22/1-2, 17, 55-59, 68-69; 23/16, 76-77, 101-115; 24/23-25, 36-37; 25/17-31, 33-34; 26/87-103; 27/82-85, 87-88; 28/62-67, 74-75; 29/12-13, 25, 54-55; 30/12-16, 43-45, 55-57; 31/33; 32/12-14, 23-25, 28-30; 33/64-68; 34/23-26, 31-33, 40-42, 51-54; 35/14; 36/48-67; 37/20-34; 38/77-81; 39/24, 30-31, 47-48, 60-61, 67-75; 40/10-12, 15-20, 32-33, 44-46, 51-52, 69-76, 82-85; 41/29, 47-48; 42/7-8, 15, 22, 44-47; 43/37-39, 67-68; 45/16-17, 26-35; 46/35; 50/20-35, 41-44; 51/12-14; 52/7-20, 45-46; 53/57-58; 54/1-8, 46-48; 55/37-45; 56/1-7, 47-56; 57/12-15; 58/5-7, 17-18; 60/3; 64/9; 66/7-8; 67/25-28; 68/42-43; 69/1-4, 13-37; 70/1-14, 42-44; 73/11-14, 17-18; 74/8-10; 75/3-15, 20-25; 76/4-22; 77/8-15, 35-40; 78/17-20, 37-40; 79/6-14, 34-41; 80/33-42; 81/1-14; 82/1-5, 17-19; 83/1-12, 34-36; 84/1-19; 86/8-10; 88/1-16; 89/21-30; 99/1-8; 100/9-11; 101/1-11

Kıyamet gününün vakti: 7/187-188; 15/85; 17/99; 18/21; 22/7; 29/5; 31/34; 34/29-30; 38/15-16, 78-81; 40/59; 41/47; 42/17-18; 43/61-66, 85; 45/32; 47/18; 77/1-7; 79/42-46

Kibirlenmek: 17/37-38; 31/18; 40/69-76

Kibirlenenler: 4/36-39, 172-173; 6/93; 7/36, 40, 48, 75-79, 132-133, 146; 10/75;

16/22-23, 29; 29/39; 31/7, 18; 37/34-36, 39/59-60, 72; 40/27, 35, 56, 60, 69-76; 41/37-38; 45/7-8, 31; 46/20; 63/55; 71/7
 Kibirlenenlerin nitelikleri: 4/36-37; 9/25-26; 11/9-11; 31/18; 57/22-24
 Kilise: 22/40
 Kin tutmak: 3/118; 5/8, 14, 64, 91; 40/35; 60/4
 Kiraz: 56/28
 Kitap Ehli: 2/62, 105, 111, 113, 120, 135-141, 145-146; 3/19-25, 64-73, 78, 98-101, 110-115; 4/153, 159, 171; 5/12-19, 41-53, 57-69, 72-77, 82-85; 22/17; 29/46-47; 57/29; 59/2, 11; 98/1-6
 Kitapları sağ tarafından verilenler: 17/71; 56/27, 40, 90-91; 69/19-24; 74/38-40; 84/7-9; 90/17-18
 Komşu: 4/36
 Konuşma adabı: 49/2; 51/23
 Korku namazı: 2/238-239; 4/102-103
 Köle azad etmek: 2/177; 4/92; 5/89; 9/60; 24/33; 58/3; 90/11-16
 Kötülüğün cezası: 6/160; 27/90; 28/84; 30/41; 40/40; 42/40-41
 Kötülük işleyenlerin cezası: 4/18; 12/25; 27/90; 28/84; 35/10; 41/46; 45/15, 21; 53/31
 Kötülüklerin örtülmesi: 5/65; 8/29; 48/4-5; 64/9; 65/4-5; 66/8
 Kudret: 2/286; 39/45
 Kudret eli: 21/104
 Kumar: 2/219; 5/90-91
 Kur'an: 2/23-24, 185; 6/19; 10/15, 37-38; 11/13-14; 12/2-3; 15/9, 87; 16/98; 17/9, 41, 45-46, 82, 89, 106; 18/54; 20/2-3; 27/1-6, 76; 25/32; 30/58; 32/2; 38/1
 Kur'an'a sarılmak: 3/103; 4/145-146; 6/50-51, 57-106, 153, 155; 7/3; 10/109; 22/78; 43/44; 45/18; 36/10-11
 Kur'an'ın isimleri: 2/2, 159, 185; 3/3-4, 7; 4/105, 113; 7/2; 10/1; 15/6, 9; 16/44, 64; 21/50; 25/1; 36/69; 38/87; 39/23; 42/52; 56/81; 64/8
 Kurban: 2/124, 173, 185, 189, 196, 254, 261; , 183; 4/13; 5/27; 6/100, 121, 137, 162; 16/56; 22/25, 28, 36-38, 67; 37/94;

48/24; 108/2
 Kureys: 3/121, 122, 144; 4/58; 5/26; 7/31; 9/13, 25; 12/103; 14/28; 17/55; 19/41; 22/3, 25; 26/214; 28/57; 33/9; 36/6; 39/36; 41/7, 20; 106/1
 Kuruntu: 6/116, 148
 Kusur: 5/39
 Kuş: 16/79
 Kuşku: 10/36
 Kuşların tesbihi: 21/79
 Kuşluk vakti: 93/1
 Kurtuluşa ermek: 2/189; 3/130, 200; 5/35, 90, 100; 7/69; 8/45; 22/77; 24/31; 62/10
 Kurtuluşa erenler: 2/1-5; 3/104, 185; 7/8, 157; 9/20-22, 88; 23/101-102, 109-111; 24/51-52; 28/65-67; 30/38; 31/1-5; 58/22; 59/9, 20; 64/16; 87/14-15; 91/7-9
 Kurtuluşa eremeyecek olanlar: 6/21, 135; 10/17, 69, 77; 12/23; 16/116; 20/69; 23/117; 28/37, 82; 91/9-10
 Kutsal topraklar: 5/21
 Küçük düşürme: 4/11
 Küçümseme: 49/10
 Küfür: 2/6, 165; 3/10, 21, 90; 4/65, 93; 6/106, 108, 122, 160; 7/88, 103; 39/17
 Küfür alametleri: 6/29

L

Lakap takmak: 49/11
 Lanete uğratılanlar: 2/88, 162; 3/86-88; 4/44-47, 51-52, 93, 116-118; 5/13, 60, 78; 7/44; 9/68; 11/18, 59-60, 96-99; 13/25; 15/34-35; 24/7, 23; 33/57, 60, 61, 64-68; 40/51-52; 47/22-23; 48/6
 Lat (Put): 53/19-20
 Leş: 5/3
 Levh-i Mahfuz: 6/38, 59; 8/67-69; 10/61; 11/6; 13/39; 20/51-52; 22/70; 27/38-40; 30/55-56; 33/6; 34/3; 35/11; 36/12; 43/1-4; 50/1-4; 57/22; 85/19-22
 Levha: 7/145
 Lokman (a.s.): 31/12-19
 Lut (a.s.): 6/86; 7/80-84; 10/74; 11/69-70, 74, 77-83, 89; 15/57-77; 21/71, 74-75; 25/40; 26/160-175; 27/54-58; 29/26,

28-35; 37/133-138; 38/12-14; 50/12-14; 51/31-37; 53/50-55; 54/33-40; 66/10; 69/9-10

Lut (a.s.)'ın karısı: 7/82-83; 11/81; 15/57-60; 26/167-172; 27/56-57; 29/31-33; 37/133-135; 66/10

Lut ailesi: 15/57-62; 27/56; 54/33-35

Lutuf: 2/157, 268

M

Mafiret: 2/157; 3/134; 4/48; 9/84; 15/49; 47/19

Madenler: 13/17; 16/12-13; 57/25

Mahkeme: 4/35

Mahkeme-i Kübra: 7/6; 37/21; 56/61

Mahrem: 24/27

Mahremiyet: 24/27; 33/4

Mahşer: 2/275; 6/51, 128, 130, 158; 10/45; 17/14, 52; 21/104; 22/56; 25/2; 28/74; 34/1; 36/51; 39/71; 40/16; 50/16, 44; 54/6; 59/2; 69/19; 70/8; 77/35; 79/6; 80/33; 99/6; 101/4

Makam-ı İbrahim: 2/125, 197; 3/67, 96

Makam-ı Mahmud: 17/79; 108/1

Mal sevgisi: 89/15-20; 100/6-8

Marifet: 24/35

Maymun: 5/60; 7/166

Mazeret: 2/184; 24/62

Medine: 9/120

Medyen: 2/49; 7/85, 163; 11/84, 89; 14/9; 15/78; 20/12, 40; 26/18, 176; 27/17; 28/22-23, 45; 29/28; 34/15; 50/12

Mehir: 2/229, 237; 4/4, 20-21, 24-25

Mekke: 2/126; 6/92; 14/35, 37; 27/91; 28/57; 29/67; 90/1-2; 95/1-4

Mekke'nin Fethi: 48/1-29; 61/10-13; 110/1-3

Meleklerin nitelikleri: 4/172; 6/61; 7/206; 13/12-13; 15/61-64; 16/49-50; 19/64; 21/19-20, 26-29; 35/1; 37/1-4, 158-166; 38/67-69; 39/75; 40/7-9; 41/38; 42/4-5; 66/3-4, 6; 70/1-5; 77/1-7

Menat (Put): 53/19-20

Merhamet: 3/159; 6/12; 17/24; 19/13; 30/21; 48/29; 90/12-17

Merve: 2/158

Meryem: 3/33-38, 42, 44-47; 4/155-156, 171; 5/17, 72, 75; 19/16-35; 21/91; 23/50

Mescid-i Aksa: 17/1, 7-8

Mescid-i Haram: 2/144, 149-150, 191, 196, 217; 5/2; 8/34; 9/19, 28; 17/1; 22/25; 48/25, 27

Mescitler: 2/114; 7/31; 9/107-110; 22/39-40; 24/36-38; 72/18

Mescidleri imar edenler: 9/17-18, 28, 108

Mısır: 10/87; 12/21, 99

Mikail: 2/30, 98, 102; 7/85; 39/68

Mina: 2/199; 9/40; 22/67; 37/94; 48/24

Mirac: 2/29; 17/1; 24/35; 32/53; 53/9; 108/2

Miras: 4/7, 11-14, 19, 33, 176

Mizan: 2/254; 3/4; 4/58; 23/102; 39/71; 42/17; 55/7; 57/22; 75/1; 101/6

Mucize: 2/23, 49, 68, 253, 260; 3/4, 5, 7, 13, 37, 41, 42, 45, 49, 53, 59, 70, 124, 137, 183; 4/105, 143, 153, 171, 175; 5/27, 112; 6/4, 35, 37, 95, 109, 114, 125; 7/61, 73, 85, 100, 106, 111, 117, 127, 171, 182, 203; 8/11, 17, 43, 48; 10/20, 57, 75, 89, 92; 11/53, 64, 96; 12/93, 94; 13/7, 27, 38; 17/59, 101; 19/16; 20/12; 21/4, 10; 23/50; 25/53; 26/29; 28/30; 29/24, 49, 50; 30/4; 36/2, 46; 37/13; 38/34; 40/23, 53; 51/38, 52; 54/1, 2; 55/1; 79/15; 87/6; 98/4; 105/3; 108/1

Muhacirler ve Ensar: 2/218; 3/194-195; 8/72-75; 9/20-22, 100, 117, 120-121; 16/41-42, 110-111; 22/58-59; 57/7-9; 60/10

Muhammed (s.a.v.): Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerim'in indirilmesi: 2/99, 136, 159; 3/1-3, 7; 4/105, 113, 166, 174; 5/48; 6/19, 92, 114, 155; 7/1-2, 196; 12/1-3; 13/1, 37; 14/1; 15/9, 87; 16/1-2, 43-44, 64, 89, 102; 17/105-106; 18/1; 20/1-4, 99, 113; 21/50; 22/16; 24/1, 46; 25/1; 27/6; 29/47, 51; 32/1-2; 36/1-5; 38/29; 39/1-2, 23, 41; 40/1-2; 41/41-42; 42/7, 17, 52; 43/27, 30; 44/1-3; 45/1-2; 46/1-2; 56/77-80; 57/9; 65/10; 69/40-43; 73/5; 76/23; 97/1

Muhammed (s.a.v.): Vahy esnasında

Kur'an'ı acele okumaktan men edilmesi: 20/113-114; 75/16-19; 87/6-7

Muhammed (s.a.v.): İnkarcıların, vahyin inmesine hayretle bakmaları: 10/1-2; 38/4-5

Muhammed (s.a.v.): Allah'ın Hz. Muhammed'e gaybı bildirmesi: 3/44; 7/101; 9/94; 11/49, 100; 12/102; 18/13; 20/99; 28/44-46; 30/1-6; 38/21-22

Muhammed (s.a.v.): Hz. Muhammed'in haber verdiği gaybi haberler: 5/27-31; 18/9-27, 83-99; 53/1-2; 61/6

Muhammed (s.a.v.): Kafirlerin Hz. Muhammed'e karşı tutumları: 8/30; 17/73-77; 21/36; 25/41-42

Muhammed (s.a.v.): Allah'ın Hz. Muhammed'i uyarması: 2/106-107; 4/105-113; 8/67-69; 9/43; 10/42-44, 99; 33/37; 66/1-5; 80/1-10

Muhammed (s.a.v.): Peygamber'le konuşma adabı: 2/104; 3/44-46; 24/63; 49/3-8; 58/8

Muhammed (s.a.v.): Muhkem ve Muteşabih ayetler: 3/7

Muhammed (s.a.v.): Hz. Muhammed'in peygamberliğinin evrenselliği: 7/158; 9/33; 34/28; 48/28; 61/9

Muhammed (s.a.s.): Hz. Muhammed'e tabi olmak: 7/158; 8/20; 31/15; 43/61

Musa (a.s.): 2/51, 53-55, 60-61, 67, 87, 92, 108, 136, 246, 248; 3/84; 4/153, 164; 5/20, 22, 24-25; 6/84, 91, 154; 7/103-104, 115, 117, 122, 127-128, 131, 134, 138, 142-144, 148, 150, 154-155, 159-160; 10/75, 77, 80-81, 83-84; 20/9, 11, 17, 19, 36, 40, 49, 57, 61, 65, 67, 70, 77, 83, 86, 88, 91; 21/48; 22/44; 23/45, 49; 25/35; 26/10, 43, 45, 48, 52, 61, 63, 65; 27/7, 9-10; 28/3, 7, 10, 15, 18-20, 29-31, 36-37, 43-44, 48, 76; 29/39; 33/7, 69; 37/114, 120; 40/23, 26-27, 53; 41/45; 42/13; 43/46; 46/12, 30; 51/38; 53/36; 79/15; 87/19

Musa'nın annesi ve kız kardeşi: 20/37-41; 28/7, 9-13

Müezzin: 41/33

Müjde: 2/146; 3/21, 42, 70; 7/157; 10/64

Müminlerin azarlanması: 2/75; 3/142-144, 165; 4/88, 97-99; 9/16, 38, 120; 16/71; 57/16; 61/2-3

Müminlerin imtihan edilmesi: 2/155; 3/140-152, 165-167, 179, 186; 5/48, 94; 7/141; 8/17; 10/13-14; 11/7; 16/92; 18/7; 21/35; 23/30; 25/20; 27/47; 29/1, 3; 33/11; 39/49; 47/4, 31; 49/3; 67/1-2; 72/16-17

Müminlerin mukafatları: 2/25, 62, 82, 256-257, 277; 3/57, 122, 145-146, 152-174; 5/65-66; 8/74; 9/44, 88-89, 111-112; 10/9-10; 11/23, 108; 13/29; 14/31; 17/9; 18/30-31, 107-108; 22/23-24, 49-50; 29/7, 58-59; 30/14-15; 31/8; 33/43-44; 37/34-49; 41/8; 45/28-30; 48/-5, 29; 57/7, 11-12, 19, 21; 61/14-10; 65/8-11; 85/11; 89/27-30; 93/7-8; 95/4-6; 103/1-3

Müminlerin nitelikleri: 5/55; 8/2-4, 74; 9/13, 18, 20, 71-72; 14/31; 17/9; 20/82; 23/1-11; 24/62; 33/36; 42/36-39; 47/2-3; 48/29; 49/15; 58/22; 61/10-14; 90/11-18; 103/1-3

Münafıklar: 2/8-20, 204-206; 3/154, 167-168, 176-177; 4/60-68, 72-73, 81-83, 88-91, 138-143, 145-147; 5/41, 52-53; 8/21, 49; 9/42-43, 45-59, 61-70, 73-87, 90, 93-96, 101-110, 124-127; 11/5; 22/53; 24/47-50, 53-54; 29/10; 33/12-20, 24, 60-62, 72-73; 47/16-30; 48/6, 11-12, 15-17; 57/13-15; 58/8, 14-20; 59/11-17; 63/1-8; 74/31

Münafıklara itaat etmemek: 4/81; 9/95; 33/1, 48

Münafıkları dost edinmek: 4/88-89

Müşrik: 2/105, 217; 3/21; 4/88; 7/26; 9/28; 98/1

Müşrik kadınla evlenme: 2/221

N

Nadiroğulları: 59/1-17

Nafaka: 2/215, 272-273; 4/8

Namaz kılanların mukafatı: 2/277; 4/122; 23/1-11; 35/29-30; 70/22-35; 87/14-15

Namaz kılınması emri: 2/110, 238-239; 4/77; 6/72; 11/114; 14/31; 15/98; 17/78-79; 19/31; 20/14, 132; 21/73; 22/77-78;

29/45; 30/31; 31/17; 33/33; 58/13; 62/9-10; 73/20; 76/25-26; 93/5; 96/19; 108/2
 Namaz kılmaya teşvik: 2/1-3, 45, 153, 177, 277; 4/162; 5/12, 55; 6/162; 7/170; 8/2-3; 9/5, 11, 18, 54, 71, 112; 13/22; 14/37; 19/31, 55, 59; 22/35, 41; 23/1-11; 24/36-37; 27/1-3; 31/1-5; 70/22-23, 34-35; 74/38-47
 Namaz vakitleri: 17/78-79; 30/17-18; 50/39-40; 76/24-25
 Namaza dair bazı hükümler: 2/238; 4/43, 101-103; 9/84; 22/26
 Namus: 4/25; 24/11, 30; 60/12
 Nankörlük: 17/67; 30/33; 100/9
 Nasihat: 7/61
 Nazar değmesi: 12/67; 68/51
 Nefis arzusuna uyanlar: 4/135; 20/15-16; 25/43; 28/48-51; 30/29; 38/26; 45/23; 47/14, 16
 Nehirler: 13/3; 14/32; 16/15; 27/61; 36/34
 Nesh: 2/106; 16/101
 Nesr (Put): 71/23
 Nifak: 2/2, 8, 191; 3/28; 4/64, 65, 142; 8/49; 9/55, 77 90, 107; 47/29; 74/31
 Nikah: 4/3-4, 19-28, 34-35, 128-130; 5/5; 24/32-33; 33/36-38, 50-53; 60/10-11; 64/14; 70/19-31
 Nimet: 2/211; 3/14, 117, 171, 185; 7/26; 8/53; 14/8, 32; 16/18, 83; 36/41; 39/8, 49; 51/22; 57/22; 68/17; 74/11; 93/9; 108/3
 Nimetler ve sıkıntılar karşısında insanın tutumu: 7/94-95; 10/12, 21-23; 11/9-11; 16/53-55; 17/11, 67-69, 83-84; 22/11-13; 23/73-77; 29/64-66; 30/33-36, 48-51; 31/31-32; 39/8, 49-52; 41/49-52; 42/47-48; 70/19-23; 89/15-20
 Nimetleri inkar: 14/34; 22/66; 28/57; 30/33-34, 51; 31/20; 42/48; 80/17-32; 100/1-7
 Niyaz: 2/186, 285; 6/162; 7/55; 15/87; 17/83, 110
 Niyet: 2/284; 3/7, 29, 145; 9/76, 116, 119; 16/106; 17/18; 25/72; 39/49; 40/19; 42/20; 98/5; 100/11; 107/7
 Nuh (a.s.): 3/33-34; 4/163; 6/84; 7/59-64, 69-70; 10/71-74; 11/25-49; 14/9; 17/2-

3, 17; 19/58; 21/76-77; 22/42; 29/14-15; 33/7; 37/75-83; 38/12-14; 40/5, 30-31; 42/13; 50/12; 51/46; 53/52; 54/11-17; 57/26; 66/10; 69/11-12; 71/1-28
 Nuh Tufanı: 69/11-12

O-Ö

Organların şahitliği: 24/23-24; 36/63-65; 41/19-23; 75/14-15
 Oruç: 2/183-185, 187; 33/35
 Oturma adabı: 58/11
 Ödünç verme: 2/75; 3/75; 8/3
 Öğüt almak (Tezekkur): 2/221; 6/80, 126, 152; 7/3, 26, 57, 130; 8/57; 10/3; 11/24, 30; 14/25; 16/17, 90; 17/41; 21/84; 23/85; 24/1, 27; 25/62; 28/43, 46, 51; 32/4; 37/152-155; 39/21, 27; 40/58; 44/58; 45/23; 50/36-37; 51/49; 54/15-17, 21-22, 32, 40, 51; 56/62; 69/40-42; 73/19; 80/11-12
 Ölçü-tartı: 6/152; 7/85; 11/84-85; 17/35; 21/47; 26/181-183; 42/17; 55/7-9; 57/25
 Ölçü ve tartıda hile yapanlar: 83/1-6
 Öldürme: 4/29, 30; 9/5
 Öldükten sonra dirilmek: 2/55-56, 258-260; 4/87; 6/12, 29, 36, 61-62, 133, 154; 7/29, 57; 10/45-46; 11/7; 13/2, 5; 16/38-40; 17/49-52, 97-99; 18/21, 99; 19/66-67; 22/5-7; 23/15-16, 31-38, 81-83; 25/3, 40; 27/65-73; 28/39; 29/19-20; 30/11, 16, 19, 25, 48-50, 56; 31/28; 32/10-11; 34/3, 7-9; 35/9; 36/12, 31-32, 48-53, 77-83; 37/15-19; 41/39; 43/9-11; 44/34-37; 45/24-26; 46/17-19, 33; 50/3-11, 15, 41-42; 53/45-47; 56/47-50; 58/5-6, 17-18; 64/7; 67/15; 72/7; 75/1-6, 36-40; 78/1-17; 79/1-14; 80/17-22; 81/1-14; 82/1-9; 83/1-6; 84/1-6; 86/5-10; 99/1-6; 100/6-11
 Ölüm: 3/143, 145, 156-158, 185; 4/78; 6/61; 14/15-17; 15/97-99; 21/35; 23/12-15; 29/57; 31/34; 35/15-17; 39/30-31, 42; 44/54-56; 53/42-44; 56/60-61, 83-87; 62/6-8; 63/10; 67/1-2; 75/26-29; 80/17-21; 102/1-2
 Örnekleme (Darb-ı mesel): 2/26; 14/44-

45; 16/75-76, 112-113; 18/32-44; 22/73-74; 25/37-39; 30/28, 58-59; 36/13, 78; 39/27-29; 43/57-58; 66/10-12; 74/31
Örtünme: 24/31, 60; 33/33, 53-55, 59

P

Peygamber (s.a.v.)'in hanımları: 33/6, 28-34; 66/1-5

Peygambere tabi olmak: 3/31; 33/21

Peygamberlerin gönderilmesi: 2/87, 101, 119, 129, 151; 4/79, 170; 5/15-16, 19, 32; 6/130; 7/35, 42-43, 52-53, 59, 61, 65-67, 104; 9/33, 128-129; 10/74; 11/96-97; 12/109; 13/30, 38; 14/5; 15/10-11; 16/1-2, 36, 43-44, 63, 113; 21/7-8, 25, 107; 22/52; 23/23, 31-32, 42-46; 28/44-45; 30/47; 33/45; 36/1-4, 13-17; 37/71-73, 123-124, 133-135, 139-148; 40/23-24, 78; 41/13-14; 42/51; 43/6-7, 26-29, 45; 44/3-5, 10-13; 48/8; 51/38-39; 57/25-27; 61/6, 9; 62/2-4; 65/8-11; 71/1; 73/15-16

Peygamberlerin gönderilmelerinin hikmetleri: 2/151; 3/20, 164; 4/64, 79-80, 105, 164-165; 5/15, 19, 92, 98-99; 6/19, 48-49, 91; 7/1-2, 60-63, 66-69, 76-79, 182-184, 188; 9/33; 10/1-2; 11/1-2, 12, 25, 88; 13/7, 30, 40; 14/1, 5, 44; 15/88-89; 16/1-2, 35, 43-44, 64, 82-83; 17/59, 105; 18/56; 19/97; 21/107; 22/49-51, 78; 24/54; 25/56; 26/105-107, 114-115, 123-125, 141-143, 160-162, 176-178, 192-194; 27/91-92; 28/46-47; 29/18, 50; 32/1-3; 33/45-47; 34/28, 46; 35/23-24; 36/1-6, 10-11, 15-17, 70; 38/65-70; 39/41; 40/15, 18; 42/6-7, 47-48, 52; 43/63; 46/9, 23; 48/8-9, 28; 50/28, 45; 51/50-51; 52/29; 57/8; 60/6; 62/2-3; 64/12; 65/8-11; 67/24-26; 71/1-3; 72/22-23; 79/42-45; 87/8-10; 88/21-23

Peygamberler birer insandır: 3/144; 13/38; 14/10-11; 17/90-94; 18/110; 21/3-8; 23/23-24, 32-34, 45-47; 25/20; 36/13-15; 41/6

Peygamberler günahattan korunmuşlardır: 3/38-39, 161; 5/67; 12/23-24, 33-34; 17/73-77; 38/45-47

Peygamberler tebliğ görevi için ücret istemezler: 6/90; 10/71-72; 11/29, 50-51; 12/103-104; 23/72; 25/57; 26/105-109, 123-127, 141-145, 160-164, 176-180; 34/47; 36/20-21; 38/86; 42/22-23

Peygamberlere itaat: 3/32, 50-51, 132; 4/13, 59, 69, 80; 5/92; 8/1, 20-21, 45-46; 9/71; 24/52, 54, 56; 26/105-110, 123-131, 141-150, 160-162, 176-179; 33/33, 70-71; 43/63-64; 46/30-31; 47/33; 48/17; 49/14; 58/12-13; 64/12; 71/1-4

Peygamberleri alaya almak: 6/10; 9/65; 13/32; 15/11; 21/41; 36/30; 43/7

Peygamberlerin Allah tarafından korunması: 5/67; 15/95-96; 20/65-69; 21/69-71; 29/24, 32-34; 37/97-98, 114-115, 139-147

Peygamberlerin bir kısmı diğerlerinden üstün kılınmıştır: 2/253; 17/55;

Peygamberlerin ilahi lütfâ nail olmaları: 4/113, 166; 6/161; 9/40; 11/48, 58, 66, 94; 12/5-6, 15, 21-22, 24, 33-34, 37-38, 54-56, 90, 99-101, 110; 14/13-14; 17/74-75, 86-87; 19/49-57; 20/25-41; 21/51, 68-90; 23/26-30, 39-41; 26/20-21, 117-120, 168-173; 27/16, 38-40; 28/7-14, 23-25, 30-31, 85; 29/14-15, 24, 27, 31-34; 37/75-81, 99-122, 129-135, 139-148; 38/17-20, 34-43, 45-47; 39/36, 40; 48/26; 54/33-35; 87/6-8; 93/1-8; 94/1-4; 108/1-3

Peygamberlerin ilahi yardıma nail olmaları: 6/34; 9/40; 10/103; 11/58, 66, 94; 12/110; 21/69-71, 74-77; 29/14-15, 24, 31-33; 37/97-98, 114-117, 171-173; 40/51; 48/1-3; 54/9-14, 33-35; 58/21; 59/6

Peygamberlerin imtihan edilmesi: 2/124; 20/40; 37/101-106; 38/34-40

Peygamberlerle Allah arasında geçen diyaloglar: 2/124, 260; 3/40-41; 7/143-144; 19/7-10; 20/9-48, 83-85; 26/10-17; 28/29-35

Peygamberlerle melekler arasında geçen diyaloglar: 11/69-83; 15/51-65, 72-76; 29/31-35

Pişmanlık: 2/165; 4/16; 9/105; 15/2; 25/70; 30/30; 34/31; 59/18

Putlar: 14/35-36; 22/31, 62

R

Rab (Allah): 1/2; 2/105, 139; 3/51; 5/28, 112, 117; 6/45, 71, 102, 161-162, 164; 7/61, 67-68, 104, 121-122, 134, 172-174, 203; 10/3, 10, 32-33, 37, 94; 11/34, 56-57, 61, 66, 83, 88, 90, 118-119; 12/6, 24, 37, 53, 98, 100-101; 13/6, 16, 18, 27, 30; 14/39; 15/25, 28, 86, 98-99; 16/7, 24, 30, 33, 47, 55, 102, 119, 125; 17/25, 46, 57, 65-66, 102; 18/14, 22-24, 38, 58, 87; 19/1-4, 39, 46-48, 64-65; 20/12, 51-52, 67-70, 83-84, 90; 21/1-4, 55, 89, 92, 112; 22/1, 67, 77; 23/52, 57-59, 86, 93-94, 116; 25/74-75, 77; 26/9, 23-28, 47-48, 68, 77, 104, 109, 122, 127, 140, 145, 159, 164, 175, 180, 188, 191-192; 27/8, 26, 40, 73-74, 78, 93; 28/16-17, 21-22, 30, 33, 37, 53, 63, 68-69, 87; 29/26, 30; 31/33; 32/2-3, 25; 33/2; 34/19, 23, 26, 48, 50; 35/13, 18, 37; 36/16, 25, 27; 37/5, 84, 126, 180, 182; 38/9, 35, 41, 66, 71; 39/6, 10, 31, 54-55, 69, 73; 40/7-8, 11, 27-28, 55, 60, 62-66; 41/9, 14, 23, 30, 38, 43; 42/5, 10, 15-16, 22; 43/46, 64, 82; 44/6-7, 20, 22, 57; 45/17, 30, 36; 46/13, 34; 51/30; 52/7, 48; 53/55; 55/13, 16, 18, 21; 56/74, 96; 57/8, 21; 59/16; 66/5, 11-12; 68/2, 7, 19, 29, 32, 48-50; 69/43, 52; 70/27-28, 40; 72/2-3, 10, 13, 17, 20, 25, 28; 73/8-9, 20; 74/3, 7; 75/12, 30; 76/24-25, 29; 78/36-38; 79/16, 40, 44; 81/29; 82/6; 83/6, 15; 84/6, 15; 85/12; 87/1, 15; 92/19; 93/3, 11; 94/8; 96/1, 3, 8; 97/4; 98/8; 99/5; 100/6, 11; 105/1; 106/3; 108/2; 110/3; 113/1; 114/1

Rahmet: 6/131, 133, 157; 7/156, 203; 13/30; 15/49; 30/21; 40/7

Ramazan: 2/185

Recm: 2/75; 4/15, 25; 5/41; 7/80; 24/2

Rehin: 2/283, 284; 3/10; 52/17

Res Halkı: 25/37-39; 50/12-14

Rızık: 2/57, 172, 212, 254; 3/27, 37; 5/88, 114; 6/142, 151; 7/160; 10/31, 59; 11/6, 88; 13/26; 15/20; 16/71-72, 114; 17/30-31, 70; 20/131-132; 24/38; 27/64; 28/57, 82; 29/17, 60, 62; 30/37, 40; 34/24, 36, 39;

35/3; 36/47; 40/64; 42/12, 19, 27; 51/22-23, 56-58; 65/2-3; 67/21

Rızık talep etmek: 14/37; 29/16-17; 30/23, 46; 45/12; 62/9-10; 67/15; 73/7, 20

Riba: 2/275; 3/130; 30/37, 39

Riya: 2/264; 4/38, 142; 8/47; 107/6

Ruh: 17/85; 42/52

Ruhbanlık: 57/27

Ruhu'l-Kudüs (Cebrail): 2/87, 253; 19/16-19; 70/4; 78/36-38

Rumlar: 30/2-4

Rûku: 2/185; 3/43; 4/102; 22/77; 29/45; 77/48

Rüşvet: 2/188

Rüya: 12/5, 36-37, 41, 43-49, 100; 17/60; 37/105; 48/27

Rüzgar: 2/164; 7/57; 15/22; 25/48; 27/63; 30/46, 48-51; 35/9; 42/33; 45/3-5; 51/1-5; 77/1-7

S

Saat: 7/187; 25/11

Sabır: 2/45; 3/16-17, 124-125, 200; 4/25; 7/87, 127, 137; 8/46, 66; 10/109; 11/9-11, 114-115; 12/18, 83, 90; 13/22-24; 14/5; 16/41-42, 126-127; 18/66-69; 19/64-65; 20/129-130; 22/34-35; 23/108-111; 25/75; 30/60; 31/17, 31; 32/23-24; 34/19; 37/102; 38/17; 42/33, 43; 49/4-5; 90/17; 103/1-3

Sabiiler: 2/62; 5/69; 22/17

Sabredenlerin nitelikleri: 2/153, 155-157, 249-250; 3/146; 8/46, 66; 11/9-11; 14/5; 16/96, 110, 126; 28/80; 29/58-59; 33/35; 39/10; 41/35; 42/32-33

Sadaka: 2/263-264, 271

Sadaka verenlerin nitelikleri: 2/262, 274; 9/99; 12/88; 33/35; 57/18; 92/5-10, 17-18

Safa: 2/158

Safra: 5/112-115

Sakınma: 7/26

Salat-ü Selam: 33/56

Salih (a.s.): 7/74; 9/72-79; 11/89; 14/9; 22/42; 25/38-39; 27/45-53; 29/38; 38/12-14; 40/30-31; 41/13-14, 17; 50/12-14; 51/43-45; 53/50-52; 54/23-32; 69/4-6; 85/17-20; 89/6-14; 91/11-15

Salih ameller: 4/124; 5/93; 11/9-11; 16/97; 17/9; 18/1-3, 46, 110; 20/74-76, 82, 112; 21/94; 23/51; 25/68-71; 26/224-227; 28/67, 79-80; 30/44-45; 32/18-19; 34/10-11, 37; 35/10, 37; 40/40; 41/33, 46; 45/15; 46/15; 64/9; 65/8-11

Samiri: 20/88, 95-96

Sapkılar: 3/90; 4/88, 136, 142-143; 6/125, 140; 7/30, 178, 186; 9/115; 13/33; 15/55-56; 16/37; 17/48, 97-98; 18/17, 51; 19/75; 22/3-4; 23/103-107; 27/92; 28/49-50; 30/29; 36/22-24; 37/71-74; 38/26; 39/22-23, 36, 41; 40/32-35, 73-74; 41/52; 42/44; 45/23; 46/5; 56/51-55, 92, 94

Saptırcılar: 6/118-119, 144; 18/51; 22/8-10; 31/6-7; 39/8

Sarhoşluk: 4/43; 16/67; 22/2

Savaş esirleri: 8/67-71

Savaşılması yasak olan yerler: 2/191, 217

Savaşta başarılı olmanın etkenleri: 3/13; 8/45-47; 22/38-40; 47/34-35

Savaştan istisna edilenler: 24/61; 48/17

Savaştan kaçanların nitelikleri: 3/153, 155; 8/15-16; 9/38-39, 93; 33/13-17; 48/16

Savaştan kaçmak: 8/15-16, 45

Sebe Melikesi (Belkıs): 27/29, 34, 42-43
Sebe' halkı: 34/15-21

Secde ayetleri: 7/206; 13/15; 16/49; 17/107; 19/58; 22/18; 25/60; 27/25; 32/15; 38/24; 41/37; 53/62; 84/21; 96/19

Selam: 4/86, 94; 10/9-10; 13/22-24; 14/23; 16/28, 32; 19/46-47; 20/45-47; 24/27, 61; 25/75; 27/59; 28/55; 33/43-44; 36/55-58; 37/78-80, 108-110, 119-121, 129-131, 180-182; 39/73; 41/87-89; 51/24-25; 56/25-26, 90-91

Sema: 2/22; 3/5; 6/6; 7/13, 40; 10/31; 65/6
Semavi dinler: 2/132-133, 136; 3/1-4, 48; 4/26, 163-166; 7/157; 21/25, 92; 23/51-52; 29/46; 39/65; 41/43; 42/1-3, 13; 43/45; 46/11-12, 21; 61/6; 87/14-19

Semud Kavmi: 7/73; 9/70; 11/63, 68, 95; 17/59; 22/42; 25/38; 27/45; 29/38; 40/30-31; 50/14; 53/50-51; 69/1-7; 91/11

Sevap: 3/180, 195; 16/41, 90; 22/78; 25/70; 81/7; 94/1

Seyahat: 2/273; 9/2, 60, 112; 22/46; 34/18
Sığınma talebi: 9/6

Sırat-ı Mustakim: 1/6-7; 3/51, 101-102; 4/66-68, 174-175; 5/15-16; 6/126, 153, 161; 11/56; 14/1; 15/41; 16/9; 19/36; 22/23-24, 67; 23/73-74; 34/6; 36/1-4, 60-61; 42/52-53; 43/43-44, 61-64; 48/1-3, 20
Siccin: 83/8

Sidretü'l-Münteha: 53/14, 16

Sihir ve sihirbazlar: 2/101-102; 7/104-122, 130-132; 10/75, 82; 20/56-73; 26/29-51, 183-189; 42/46-50; 113/1-5

Sivrisinek: 2/26

Sohbet adabı: 2/104; 4/44-46, 114; 49/1-5, 11-12

Sorumluluk: 2/132-134, 139-141, 286; 4/85, 110-112; 6/52, 104, 164; 10/41, 108; 11/35; 14/49-51; 17/7, 15-21; 18/29; 20/11-16; 24/11; 27/91-92; 29/5-6; 30/44; 34/25, 50; 35/18, 39; 39/7, 41; 41/46; 42/15, 30; 45/15; 52/21; 53/33-42; 89/21-26; 109/1-6

Söz ve iş birliği: 2/44; 61/2-3

Söz verme: 60/12

Sözleşme: 8/58; 9/1

Su: 2/21-22, 60, 72-74, 164; 6/99; 7/57, 159-160; 8/11; 13/4; 15/22; 16/10, 65; 18/39-41; 20/51-54; 21/30; 22/5; 23/17-18; 24/39, 45; 25/48-49, 54; 27/60; 28/23; 29/63; 30/24; 31/10; 32/27; 35/27; 39/21; 43/11; 56/68-70; 67/30; 69/9-12; 77/20-23, 25-27; 78/14-16; 79/30-31; 80/24-27; 86/5-7

Suçlular (Mücrimler): 6/54-55, 123-124, 147; 7/40-41, 83-84, 133; 8/8; 9/66; 10/13, 17, 50-51, 75, 82; 11/52, 116; 12/110; 14/49-51; 15/12-15; 18/49, 53; 19/85-86; 20/74, 102-104; 25/21-22, 31; 26/99, 200-207; 27/69; 28/78; 30/47, 55; 32/12-14, 22; 36/59; 37/22-39; 43/74-80; 44/22, 37; 45/31; 46/24-26; 51/31-33; 54/47-48; 55/41-44; 74/38-53; 77/16-18, 46-50; 83/29-33

Sur: 6/73; 18/99; 20/101-102; 23/101; 27/87; 36/51; 39/68; 50/20; 69/13; 78/18

Sure: 2/23; 9/64, 86, 124, 127; 10/38;

24/1; 47/20

Sur'un üflenmesi: 18/99; 20/101-102; 23/101; 27/87; 36/51; 39/68; 50/19-21; 69/13-15; 74/8-10; 78/17-18

Süleyman (a.s.): 2/102; 4/163; 6/84; 21/78-79; 81-82; 34/12-14; 27/15-44; 38/34-40

Sürgün: 4/15; 5/33, 34, 49; 9/29; 14/13; 17/103; 24/2; 59/2, 11; 88/21

Süt emme: 2/233; 31/14; 46/15; 65/6-7

Süt kardeşliği: 4/23

Süva' (Put): 2/282-283; 3/135

Ş

Şafak: 17/78; 84/16

Şahadet: 6/19

Şahitliğin gerekliliği: 2/282-283; 4/135; 5/106-108; 6/152; 33/70-71; 65/2; 70/33

Şahitlikten kaçınmamak: 2/139-140, 282-283; 5/106

Şair: 21/112; 26/224; 36/69; 68/1; 69/38

Şaka: 9/65

Şans oyunları: 2/219; 5/90

Şefa: 2/255; 4/85; 6/51, 70; 7/53; 10/3, 18; 19/85-87; 20/109; 21/26-28; 26/96-101; 30/12-13; 34/23; 39/43-44; 40/18; 43/86; 53/24-26; 74/38-48; 78/38

Şefaatin kabul şartları: 2/255; 19/81-87; 20/109; 21/26-28; 22/47; 32/4; 34/23; 43/86; 53/26

Şefkat: 7/85; 40/7

Şehitlik: 2/154; 3/169; 4/69

Şehvet: 3/14; 4/22; 7/26; 14/22; 24/30

Şek: 10/36

Şeytan: 4/116-120; 5/90-91; 6/112, 142; 7/22, 27; 8/48; 12/5; 15/31-40; 16/98-99; 17/27, 53, 61-64; 18/50-51; 22/52-53; 23/97-98; 25/29; 26/221-223; 28/15; 34/20; 35/6; 36/60; 43/36; 59/16; 114/1-6

Şeytana uymanın yasaklanması: 2/168-169, 208; 6/142; 24/21; 43/62; 22/3-4; 31/21

Şeytanın dostları: 35/176; 4/76, 119-121; 6/121; 7/27, 30; 16/63, 98-100; 18/50; 19/45; 22/3-4

Şeytanın insanlara karşı tutumu: 3/175;

6/112, 142; 7/22, 27; 8/48; 12/5; 14/22; 15/34-35; 16/98-100; 17/27, 53, 61-64; 18/50; 19/44, 83; 22/52-53; 23/97-98; 25/29; 26/221-223; 28/15; 34/20; 36/60; 38/74-82; 43/36-38; 59/16; 67/5; 114/1-6

Şeytanın taraftarları: 35/6; 58/14-19

Şımarıklar: 11/9-11, 116; 13/26; 17/16;

21/11-15; 23/33-41; 34/34-36; 40/69-76, 82-83; 43/23-25; 56/41-50

Şifa: 26/75-80

Şiir ve şairler: 26/224-227; 36/69

Şimşek: 13/12-13; 24/43; 30/24

Şirk: 2/22, 54, 105, 165, 191, 217, 256, 259; 3/6, 31, 49, 135; 4/36, 48, 59, 116;

5/3, 35, 72; 6/25, 29, 76, 82, 106, 122, 138, 160; 7/5, 88, 103, 189; 9/5, 28, 29, 113; 10/13, 68; 11/113; 14/35, 42; 16/28,

30, 61, 121; 18/110; 22/26; 23/91; 25/69; 29/68; 30/12, 28; 31/12, 25; 35/23, 38; 37/83; 38/86; 39/38; 40/65, 66; 41/7;

42/21; 50/16; 53/32; 54/1; 56/45; 60/10; 64/11; 72/14; 74/11

Şuayb (a.s.): 7/85-93; 9/70; 11/84-95; 15/78-79; 22/42-44; 26/176-191; 29/36-37; 38/12-14; 50/12-14

Şura: 2/233; 3/159; 42/38

Şükretmek: 2/51-52, 55-56, 151-152, 172, 185, 243; 3/123, 144-145; 4/147; 5/6, 89;

7/10, 58, 143-144; 8/26; 10/59-60; 12/37-38; 14/5, 7, 37; 16/14, 78, 114; 21/79-80; 22/36; 23/78; 27/30-40; 28/73; 29/16-17;

30/46; 31/12-14, 31; 35/12; 36/33-35, 71-73; 39/7, 65-66; 40/60-61; 42/32-33; 45/12; 46/15; 54/33-35; 56/68-70; 67/23

Şükredenlerin nitelikleri: 3/144-145; 7/58; 14/5, 7; 25/62; 27/38-40; 31/12, 31; 34/18-19; 39/7; 42/32-33; 54/33-35

Şüphe: 49/14

T

Tabut: 2/63, 247; 9/30

Taciz: 33/59

Tagut: 2/256-257; 4/51, 60, 76; 5/60; 16/36; 39/17

Tahrif: 2/75, 113, 120, 121, 140; , 64, 70, 78, 84; 4/46; 5/12, 19, 20, 47, 68; 6/115;

7/157, 180; 10/37; 17/87; 20/87; 50/1
 Tahrip: 2/114
 Takdir: 3/156; 10/94; 12/68; 39/49
 Taklit: 2/170; 21/51-67; 31/21
 Taklitçiler: 2/170; 7/173-174; 31/20-21;
 37/68-70; 43/19-25
 Takva: 2/2, 4, 21, 169, 177, 183, 189, 197,
 206; 3/15, 76, 92, 102, 130, 134, 138,
 164, 200; 4/131; 5/3, 8, 27, 93; 7/26, 61,
 96, 97, 169, 201; 8/29, 34; 9/119; 10/63;
 16/90, 127; 19/84; 21/80; 23/2; 24/5562;
 25/15, 74; 29/45; 39/10, 11, 33, 71; 49/3,
 13; 58/9; 59/18; 77/41; 81/14; 82/12; 91/1;
 92/17; 107/7
 Takvim: 2/185, 189; 10/5; 17/12; 36/38
 Talak: 2/228; 4/35; 58/2; 65/1, 2
 Talut: 2/246-252
 Tartı: 7/8; 11/84; 26/176; 55/7
 Tasvir: 7/11
 Taş yağmuru: 7/83; 8/32; 26/171
 Tebliğ: 3/104, 110, 114, 159; 9/71, 112;
 16/35, 37, 125; 17/53; 20/43-44; 22/41;
 29/18; 31/17; 41/30-35; 80/1-12
 Tecessüs: 24/27; 49/12; 58/7
 Tedavi: 3/195; 4/119; 16/69; 17/82
 Tedbirli olmak: 4/71, 94; 5/92; 9/122
 Temizlik: 74/1-4; 9/107-108; 35/18
 Terbiye: 40/7
 Tesettür: 24/60; 33/59
 Teslimiyet: 2/155; 3/7; 5/66; 10/84; 35/18
 Teşekkür: 1/3; 74/11
 Teşhir: 7/22
 Tevazu: 4/36, 172-173; 16/23, 29; 17/37-
 38; 25/63; 31/18-19; 32/15
 Tevekkül: 3/121-122, 159-160; 4/81;
 5/11, 23; 7/88-89; 9/51, 129; 10/71, 84-
 85; 11/53-56, 87-88, 123; 12/67; 13/30;
 14/10-12, 16/41-42; 25/58; 26/217-220;
 27/78-79; 29/58-59; 33/2-3, 48; 39/38;
 42/10, 36; 58/9-10; 60/4; 64/13; 65/2-3
 Tevekkül: 3/121-122, 159-160; 4/11; 9/51;
 10/84-85; 11/87-88; 12/67; 16/41-42;
 29/58-59; 39/38; 42/36; 58/9-10; 64/13;
 65/2-3
 Tevrat: 3/3, 48, 65; 5/43-44, 46, 48, 110;
 7/157; 9/111; 21/105; 48/29; 61/6; 62/5

Teyemmüm: 4/43; 5/6
 Ticaret: 2/14-16, 282; 4/29; 9/24; 24/36-
 37; 35/29-30; 62/11
 Tohum: 36/33
 Toprak: 6/2; 7/12; 71/17
 Tövbe edenlerin nitelikleri: 2/54, 159-160,
 222; 3/86-90; 4/16-18, 145-146; 5/38-39;
 6/54; 7/143, 153, 155-156; 9/10-11, 117-
 118; 11/1-3, 52, 110-112; 16/119; 17/25;
 19/58-63; 20/82, 120-122; 24/4-5; 25/68-
 71; 28/65-67; 33/23-24, 72-73; 34/9;
 39/17-18; 40/7, 9, 13; 42/10, 13; 46/15-16;
 49/11; 50/31-32; 58/12-13; 60/4; 66/8
 Tövbe: 2/54, 187; 5/33-34, 70-71, 73-74;
 7/143; 9/3, 14-15, 25-27, 73-74, 101-106;
 11/1-3, 61, 89-90; 20/82; 24/31; 28/65, 67;
 30/30-31; 38/21-24; 39/53; 42/25; 66/3-4,
 8; 78/38-39
 Tövbenin kabul şartları: 2/159-160; 3/86-
 89; 4/16-17, 145-146; 5/34, 38-39; 6/54;
 7/153; 9/5, 7-11; 16/119; 19/58-60; 20/82;
 24/4-5; 25/68-71; 28/65-67; 39/53-54
 Tövbesi kabul edilmeyenler: 3/90; 4/18
 Tur: 2/63; 4/154; 19/52; 28/29, 46; 52/1
 Tuva vadisi: 20/12; 79/16
 Tuzak: 3/54; 7/97, 182; 14/46; 86/15
 Tubba' Kavmi: 44/37; 50/14

U-Ü

Uhut savaşı: 3/121-122, 137-179; 61/4
 Uhuvvet: 3/103; 49/10
 Ulu'l-emre itaat: 4/59; 5/33-34
 Uyku: 2/255; 6/60; 30/19, 23; 39/42;
 51/17; 78/6
 Uzlaşma: 4/128; 8/1; 49/9-10
 Uzza (Put): 53/19-20
 Üfürükçü: 113/4
 Ümitsizliğe düşmenin yasaklanması:
 12/87; 15/51-56; 39/53
 Ümmet: 2/47, 127, 134, 143, 213; 3/103,
 110; 4/59; 5/48; 7/34, 38, 157, 181; 10/13,
 19; 11/8, 118; 13/30; 16/36, 120; 21/92;
 22/78
 Ümmi: 3/75; 7/157-158; 62/2
 Üzeyir (a.s.): 2/259; 9/30

V

Vaad: 2/40; 3/171; 4/48; 6/137, 152; 9/77; 51/1

Vade: 2/275; 11/8

Vahiy: 3/44; 4/163; 5/111; 6/19, 50, 93, 106, 145; 7/116-117; 8/12; 10/2, 15, 87, 109; 11/12, 36, 37, 49; 12/3, 15, 109; 13/30; 14/13; 16/43; 17/39, 73, 86; 18/27, 110; 19/11; 20/13, 38, 48, 77, 114; 21/7, 45, 73, 108; 23/27; 26/52, 63; 28/7; 29/45; 33/2; 35/31; 38/70; 41/6, 12; 42/3, 7, 13, 51-52; 43/43; 46/9; 53/4, 10; 72/1; 99/5
Vakit: 2/187; 11/114; 23/9; 76/1

Varis: 2/180, 233; 4/7, 12, 19, 176; 5/107; 19/5

Vasiyet: 2/180-182; 5/106

Vekil: 3/173; 4/105; 6/65; 17/2, 54

Vedd (Put): 71/23

Veraset: 3/6

Verilen Sözle bağlı kalmak: 2/40, 80; 5/1; 3/75-76; 6/152; 8/72-73; 9/1-4, 7, 111; 13/19-20; 16/91-92; 17/34; 23/1-11; 33/13-15; 70/32

Vergiler: 6/141; 8/41; 9/29; 58/13

Y

Yagus (Put): 71/23

Yağmur: 2/21-22, 164; 6/99; 7/57; 8/11; 13/17; 14/32; 15/22; 16/10, 65; 20/51-53; 22/5, 63; 23/18; 24/43; 25/48; 27/60, 63; 29/63; 30/24, 46, 48; 31/10, 34; 32/27; 35/27; 39/21; 40/13; 41/39; 42/28; 43/9-11; 45/3-5; 50/9-11; 56/68-70; 78/14-16; 80/24-32

Yahudi bilginleri (Ahbar): 5/44, 62-63, 82; 9/31, 34

Yahudilerle hristiyanlar arasındaki ihtilaf: 2/113

Yahya (a.s.): 2/132-133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/84; 11/71; 12/4, 11, 16-17, 38, 61, 63, 68, 78, 93-94, 97, 100; 19/49-50, 58; 21/72; 29/27; 38/45-47

Yakup (a.s.): 2/132-133, 136, 140; 3/84; 4/163; 6/84; 11/71; 12/4, 11, 16-17, 38,

61, 63, 68, 78, 93-94, 97, 100; 19/49-50, 58; 21/72; 29/27; 38/45-47

Yakup ailesi: 12/4-6; 19/1-6

Yalan söyleyenler: 3/61, 93-94; 4/48-50; 6/21, 93, 144; 10/17, 59-60, 69-70; 11/18, 93; 16/38-39, 104-105, 116-117; 18/15; 23/90; 24/13; 29/68; 39/2-3, 32, 60; 40/28; 45/7-10; 58/18; 59/11-12; 61/7; 63/1; 69/44-47; 72/4-5

Yalancı şahitlikten kaçınmak: 4/135; 25/72

Yalanlayanlar: 3/10-11, 137; 5/10, 86; 6/11, 21, 39, 49, 148, 157; 7/36-41, 64, 72, 92, 96, 136, 146-147, 176-177, 182-186; 8/53-54; 10/17, 45, 73; 16/36, 113; 22/57; 23/33, 47-48; 25/11, 25-39, 77; 27/83-85; 29/36-37, 68; 30/10, 16; 34/45; 37/127-128; 39/25-26, 32, 54-60; 42/139, 189; 43/24-25; 50/5; 52/11-16; 54/9-35, 41-42; 55/13-77; 56/51-56, 92-95; 57/19; 62/5; 64/10; 68/8-9; 73/11-14; 74/38-46; 75/30-36; 77/15-49; 78/26-28; 82/9-12; 83/10-17; 92/8-16; 96/9-19; 107/1-3

Yalanlayanlara mühlet verilmesi: 7/182-183; 68/44-45; 73/11

Yaratıkların Allah'ın emrine boyun eğmesi: 3/83; 11/56; 13/15; 19/93-94; 22/18; 30/26; 55/5-6

Yaratıkların Allah'ı tesbih etmesi: 2/116; 41/37-38

Yaratılış: 6/2; 22/5; 29/16, 19; 75/31

Yaratma: 2/30, 117; 3/6, 14; 6/1, 101; 7/11; 10/3; 23/14, 17; 29/19; 31/25; 36/81; 51/47

Yardımlaşmak: 2/219, 245, 275/5/2; 42/39; 94/5; 107/7

Yasak meyve: 7/20

Ya'uk (Put): 71/23

Ye'cüc-Me'cüc: 18/94; 21/96

Yemin: 2/224-225; 3/77; 5/89; 16/92-96; 58/14-17; 63/1-2; 66/1-2; 68/1-12

Yemin keffareti: 5/89

Yetimler: 2/83, 177, 215, 220; 4/2-6, 8-10, 36, 127; 6/152; 17/34; 89/17; 90/15; 93/9

Yıldırım: 2/19, 55; 13/13; 41/13, 17; 51/44

Yıldızlar: 6/97; 7/54; 16/12, 15-16; 37/6-7; 53/1-2; 55/5-6; 81/1-3; 82/1-3

Yıldızların faydaları: 6/97; 16/15-16; 37/6-7

Yol kesenler: 5/33-34

Yolculuk: 2/148, 184, 283; 4/24, 36, 43; 5/6; 6/97; 9/112; 24/61

Yolcu namazı: 4/101

Yunus (a.s.): 4/163; 6/85-86; 10/98; 21/87-88; 37/123-148

Yusuf (a.s.): 6/84, 12/4, 7-11, 17, 21, 29, 46, 51, 56, 58, 69, 76-77, 80, 84-85, 87, 89-90, 94, 99; 40/34

Z

Zafer: 3/140, 143; 8/19

Zakkum ağacı: 17/60; 37/62; 44/40; 73/11; 88/1

Zalim: 2/270; 5/44

Zaman: 2/29; 7/54; 10/67; 20/103; 22/47; 23/112; 41/9; 55/29; 76/1; 78/39; 103/1

Zan: 10/35-36; 49/12; 53/19-30

Zebur: 4/163; 21/105

Zekat: 2/43, 83, 110, 177, 277; 4/77, 162; 5/11-12, 55; 6/141; 7/156; 9/5-11, 18, 60, 71; 19/31, 54-55; 21/73; 22/41, 78; 23/1-4; 24/56; 27/1-3; 30/38-39; 31/1-4; 33/33; 41/6-7; 58/13; 70/19-25; 73/20; 98/4-5

Zekatın Verileceği Yerler: 9/60; 30/38

Zekeriyya (a.s.): 3/35-41; 6/85; 19/1-11; 21/89-90

Zekeriyya'nın karısı: 19/1-8; 21/89-90

Zelzele: 2/20; 7/75

Zeyd: 33/37

Zeytin: 24/35; 95/1

Zihar: 33/4; 58/1-4

Zikir: 2/152, 239, 257; 3/58; 7/179, 205;

13/28; 15/6; 21/10, 105; 22/40; 23/71; 36/11; 37/167; 41/41; 50/39; 76/25

Zina: 4/16-19, 25-26; 17/32; 23/1-7; 24/2-3; 25/68-69; 60/12; 70/19-31

Zina isnadında bulunmak: 24/4-10, 23-25

Ziyana uğrayanlar: 2/26-27, 121; 3/85; 4/119-121; 5/5, 52-53; 6/12, 20, 31, 140; 7/9, 53, 92, 99, 178; 8/36-37; 9/69; 10/45, 95; 11/21-22, 47; 16/108-109; 18/103-106; 22/11-13; 23/103-115; 27/4-5; 29/52; 39/14-16, 63, 65; 41/22-25; 42/45; 46/17-18; 58/19; 63/9; 103/1-3

Ziyaret adabı: 24/27-29, 58-59, 61; 33/5

Zulmedenler: 2/59, 114, 140, 145, 165, 229, 254, 258, 270; 3/57, 93-94, 117, 126-128, 140, 151, 192; 4/10, 97-99, 168; 5/29, 45, 51, 72; 6/21, 33, 42-45, 47, 52, 93-94, 128-129, 135, 144, 157; 7/4-5, 9, 37, 41, 44-45, 148, 165; 8/54; 9/19, 23, 70, 109; 10/13, 17, 39, 54, 106; 11/18-22, 37, 44, 67-68, 82-83, 94-95, 100-102, 116; 12/23, 74-75; 14/13, 22, 27, 42-46; 16/28, 85, 112-113; 17/82, 99; 18/15, 29, 35, 50-51, 57-59, 87; 19/38, 72; 20/111; 21/3, 11-15, 29; 22/25, 48, 53, 71; 23/27, 41; 24/47-50; 25/7-9, 19, 27-29, 37; 26/227; 27/10-11, 44, 50-52, 83-85; 28/37, 40-42, 50, 59; 29/14, 31-33, 49, 68; 30/9, 29, 57; 31/10-11; 32/22; 34/19, 31-33, 42; 35/37, 40; 37/22-39; 39/24, 32, 47-48, 51; 40/18, 51-52; 42/7-9, 21-22, 40-46; 43/39, 63-66, 74-76; 45/18-19; 46/10, 12; 49/11; 51/59; 52/47; 53/50-52; 59/17; 60/9; 61/7-8; 62/5; 65/1; 68/29; 76/30-31

Züleyha: 12/21, 23, 31

Zülkarneyn: 18/33-98

Zülkifl (a.s.): 21/85-86; 38/48

GENEL FİHRİST

1.CİLT

Takdim (Kadı Beydavi ve Tefsiri)	7
Giriş.....	13
1- Fatihatü'l-Kitab Suresi.....	15
2- Bakara Suresi.....	31
3- Al-i İmran Suresi.....	355
4- Nisa Suresi.....	485

2.CİLT

5- Maide Suresi	5
6- En'am Suresi.....	109
7- A'raf Suresi.....	211
8- Enfal Suresi.....	323
9- Tevbe Suresi.....	371
10- Yunus Suresi.....	459
11- Hud Suresi.....	517
12- Yusuf Suresi (15. Ayete kadar)	583

3.CİLT

12- Yusuf Suresi (16. Ayetten itibaren)	6
13- Rad Suresi.....	61
14- İbrahim Suresi.....	91
15- Hicr Suresi.....	127
16- Nahl Suresi.....	157

17- İsrâ Suresi.....	223
18- Kehf Suresi.....	281
19- Meryem Suresi.....	341
20- Taha Suresi.....	381
21- Enbiya Suresi.....	433
22- Hacc Suresi.....	479
23- Mü'minun Suresi.....	521
24- Nur Suresi.....	561

4.CİLT

25- Furkan Suresi.....	5
26- Şuara Suresi.....	43
27- Neml Suresi.....	89
28- Kasas Suresi.....	129
29- Ankebut Suresi.....	173
30- Rum Suresi.....	205
31- Lokman Suresi.....	233
32- Secde Suresi.....	249
33- Ahzab Suresi.....	263
34- Sebe' Suresi.....	307
35- Fatır Suresi.....	337
36- Yasin Suresi.....	361
37- Saffat Suresi.....	391
38- Sad Suresi.....	431
39- Zümer Suresi.....	463
40- Mü'min (Ğafir) Suresi.....	501
41- Fussilet Suresi.....	539
42- Şura Suresi.....	563
43- Zuhurf Suresi.....	589
44- Duhan Suresi.....	619
45- Casiye Suresi (17. Ayete kadar).....	633

5.CİLT

45- Casiye Suresi (18. Ayetten itibaren).....	6
46- Ahkaf Suresi.....	15
47- Muhammed Suresi.....	35
48- Fetih Suresi.....	53
49- Hucurat Suresi.....	73
50- Kaf Suresi.....	87
51- Zariyat Suresi.....	103
52- Tur Suresi.....	117
53- Necm Suresi.....	129
54- Kamer Suresi.....	145
55- Rahman Suresi.....	159
56- Vakıa Suresi.....	175
57- Hadid Suresi.....	193
58- Mücadele Suresi.....	211
59- Haşr Suresi.....	225
60- Mümtetine Suresi.....	241
61- Saff Suresi.....	253
62- Cum'a Suresi.....	261
63- Münafıkun Suresi.....	267
64- Teğabün Suresi.....	273
65- Talak Suresi.....	281
66- Tahrim Suresi.....	291
67- Mülk Suresi.....	301
68- Kalem Suresi.....	313
69- Hakka Suresi.....	327
70- Mearic Suresi.....	339
71- Nuh Suresi.....	349
72- Cin Suresi.....	357
73- Müzzemmil Suresi.....	369
74- Müddessir Suresi.....	377
75- Kıyamet Suresi.....	391
76- İnsan Suresi.....	399
77- Mürselat Suresi.....	411
78- Nebe' Suresi.....	421
79- Naziat Suresi.....	431

80- Abese Suresi.....	441
81- Tekvir Suresi.....	449
82- İnfitar Suresi.....	455
83- Muttaffifin Suresi.....	459
84- İnşıkak Suresi.....	467
85- Buruc Suresi	473
86- Tarık Suresi.....	479
87- A'la Suresi.....	483
88- Ğaşiye Suresi.....	489
89- Fecr Suresi.....	495
90- Beled Suresi.....	503
91- Şems Suresi.....	509
92- Leyl Suresi.....	515
93- Duha Suresi.....	519
94- İnşirah Suresi.....	523
95- Tin Suresi.....	527
96- Alak Suresi.....	531
97- Kadr Suresi.....	537
98- Beyyine Suresi.....	541
99- Zilzal Suresi.....	545
100- Adiyat Suresi.....	549
101- Karia Suresi.....	553
102- Tekâsür Suresi.....	557
103- Asr Suresi.....	561
104- Hümeze Suresi.....	563
105- Fil Suresi	567
106- Kureyş Suresi.....	571
107- Maun Suresi.....	575
108- Kevser Suresi.....	579
109- Kafirun Suresi.....	581
110- Nasr Suresi.....	585
111- Tebbet Suresi.....	589
112- İhlas Suresi.....	593
113- Felak Suresi.....	597
114- Nas Suresi.....	601
Ayet Konularına Göre Alfabetik	
İndeks.....	605
Genel Fihrist.....	635